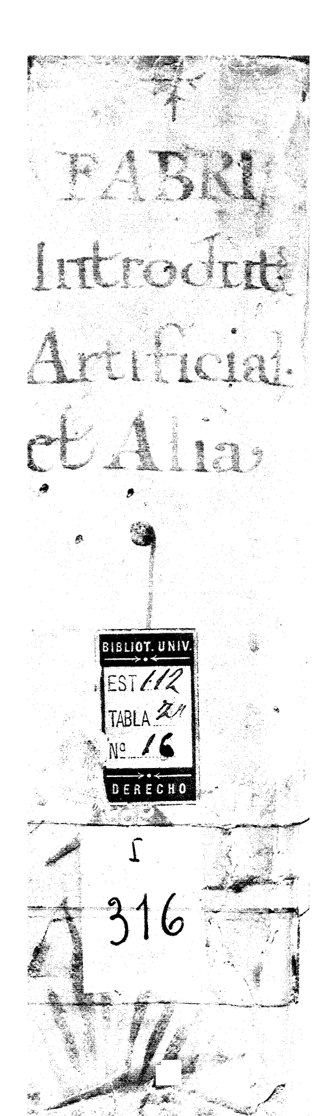

FABRI
Introduct
Artificial
et Alia
BIBLIOT. UNIV.
EST 112
TABLA 21
Nº 16
DERECHO
316

Littere librorum

P C G M A S MR SU L

P. Liber physicorum. C. Liber de celo et mūdo. G. Liber de generatione et corruptione. M. Liber metheororum. A. Liber de anima. S. Liber de sensu et sensato. MR. Liber de memoria et reminiscentia. SU. Liber de somno et vigilia. L. Liber de longitudine et breuitate vite.

Tabula primi. p

¶ Prius naturalis philosophie determinanda esse principia. .1.
¶ Ad ipsa principia ab incertioribus natura procedendum esse. .2.
¶ In hac disciplina scientiaq; tradēda: ab vniuersalioribus ad minus itidē pcedendū esse vninersalia. 3.
¶ Disiūcta suppositio circa physica pricipia. .4.
¶ Item et altera. 5.
¶ Contra tantū esse vnum ens immobile asserentes minime physici interesse disputationē suscipere. .6.
¶ Physici similiter nō esse Parmenidis et Melissi rationes diluere. .7.
¶ Haud incōmodum videri aliquātisper contra tantum vnum ens esse asserentes disputare. .8.
¶ Q non recte dicāt Parmenides et Melissus tantū vnū ens immobile existere. 9.
An toti9 ptes: sint ipsū totū: an multe sint et diuerse. 10.
¶ Posteriores absone orationum copulas abtulisse. Aut eas in adiectiua verba (cū predicaretur accidens) mutasse: ne vnum esse multa concederent. .11.
¶ Parmenidis et Melissi ratōnes soluere haudquaq; difficile esse. .12.
¶ Parmenidis rationē viciose concludere pariter et falsum assumere. .13.
¶ Q Parmeides ens solū p substātia capere nō possit 14.
¶ Itidem Parmenidem ens solum pro accidēte capere non posse. .15.

¶ Q non recte soluerint aliqui Parmenidis rationez illud vnũ esse imptibile cõtinuũ ꝓbare volẽtes. 16.
¶ Melissi rõez viciose cõcludere falsũq3 assumere. 17.
¶ Opinio ponentiũ ignem oĩm materiale pricipiũ. 18.
¶ Opinio ponentiũ aerem omniũ materiã. 19.
¶ Opinio Anaximandri. 20.
¶ Opinio Platonis. 21.
¶ Opinio Empedoclis. 22.
¶ Opinio Anaxagore. 23.
¶ Inconuenienter Anaxagoram infinita rerum naturalium assignasse principia. 24.
¶ Non omnia confusa/cõmixtaq3 esse ĩ oibus. 25.
¶ Non quodlibet segregabile esse a quolibet. 26
¶ Non omne quod fit ex specie similiaribus fieri partibus vt vult Anaxagoras. 27.
¶ Minus errasse Empedoclem ꝙ finita posuerit rerum principia. 28.
¶ Rerum naturalium pricipia cõtraria esse. 29.
¶ Non tantũ vnũ rerũ naturaliũ esse principiũ. 30.
¶ Infinita rerũ naturaliũ non esse cõtraria pricipia. 31
¶ Preter duo contraria principia/ponendum esse terciũ principiũ eorũ substerniculum atq3 subiectum. 32.
¶ Trãsmutatõis rei natural' tria sufficere pricipia. 33.
¶ Q duobus modis aliq̃d fieri explicemus. 34.
¶ Aliquid modo simplici fieri duobus modis exprimi solere. 35.
¶ In omni transmutatione aliquid subici oportere quod vnũ numero est.ratione vero duo. 36.
¶ Q subiectum atq3 forma rerum naturalium per se sint principia. 37.
¶ Priuationem et alterum contrariorum principia p accidens esse. 38.
¶ Q principia rerum naturaliu3 sint vt duo. sint/ vt tria sint:vt contraria. 39.
¶ Materiã secundũ proportionem et analogiam cognoscibilem esse 40.
¶ Materiã vnũ eẽ nõ vt forma/neq3 vt hoc aliq̃d. 41.
¶ Rationem diluere expedire nichil posse fieri nichilq3 corrumpi. 42.

¶ Dupliciter aliquid fieri intelligi posse 43.
¶ Diuisio entis. 44.
¶ Q non recte defendant aliqui: aliquid simpliciter fieri Parmenidem approbantes. 45.
¶ Q non recte existiment si potentia vna est numero omnino non esse diuersa. 46.
¶ Q Platonis principiorum trinitas nõ sit huic nostre principiorum trinitati eadem. 47.
¶ Materiam rerum formas appetere. 48
¶ Materiã per se neq3 generari neq3 corrumpi. 49.

Tabula secundi. P

¶ Diuisio eorum que sunt. 1.
¶ Quo ea q̃ a natura sunt ab aliis differant. 2.
¶ Quid natura. 3.
¶ Quid ens naturale 4.
¶ Que sunt secundum naturam. 5.
¶ Conari demõstrare naturã esse: ridiculum esse. 6.
¶ Q prima vnicuiq3 subiecta materia principium in seipsis sui motus habentium: natura sit. 7.
¶ Formã rerum naturalium etiã naturam esse. 8.
¶ Due Physici z Mathematici conuenientie. 9.
¶ Tres Physici z Mathematici differentie. 10.
¶ An vtriusq3 z marie z forme physica determinatio sit. 11
¶ Utriusq3 nature et materie et forme physica3 determinationem esse. 12
¶ Determinandum esse de causis. 13.
¶ Quatuor causarum modi. 14.
¶ Q vni⁹ eiusdẽq3 plures cãs per se esse cõtigat. 15.
¶ Q cause possint sibiiuicẽ esse cause. 16.
¶ Eandem causa3 ĩterdum cõtrariorũ3 eẽ effectuũ. 17
¶ Omnes causas ĩ dictos quatuor coĩcidere modos 18
¶ Prima diuisio causarum. 19.
¶ Secunda. 20.
¶ Tercia. 21.
¶ Q cause actu et potentia inter se discrepent. 22
¶ In singulis querendã esse causam vltimam. 23.
¶ Uniuersaliũ effectuũ vniuersales causas assignandas esse: z pticularium pticulares: actualium actuales/et potẽ

tialium potentiales. 24.
¶ Casus et fortune determinationē physicā esse. 25.
¶ Opinio dicentiū nichil a casu aut fortuna fieri 26.
¶ Opinio dicentiū omnia a casu & fortuna fieri. .27.
¶ Opinio dicentiū fortunā esse quid diuinū et felicissimū supra humanā mentem:et cuius intellectus humanus nō sit capax.quā plurimi mortaliū vt numen coluere 28.
¶ Prima diuisio eorum que fiunt. 29.
¶ Secunda. .30.
¶ Tercia. .31.
¶ Quarta. 32.
¶ Que fiant a casu aut fortuna. .33.
¶ Quid fortuna. 34.
¶ Circa idem intellectū & fortunā esse. .35.
¶ Q infinite cause esse possint a quibus fiat id quod a fortuna fit. .36.
¶ Fortunā merito videri infiniti esse. 37.
¶ Q nichil a fortuna fieri quodāmō recte videat 38.
¶ Recte item dici fortunā ratione carere videri. .39.
¶ Fortunarū hanc causam per accidens esse propinquiorem:hanc vero remotiorem. .40.
¶ Diuisio fortune. .41.
¶ Differentia casus & fortune. .42.
¶ Fortunā solū eorū esse circa que fit actio. .43.
¶ Inaīata/belue/ ac infātes nichil a fortuna facere: neq3 fortuāta aut ifortuāta nisi secūdū similitudinē dici 44
¶ Q casus & inaīatis & aīalibus tū rationalibus/tū rationis expertibus conuenire posse. 45.
¶ Fortunā & casu3 in genus cause efficiētis reduci 46
¶ Q casus et fortuna cause posteriores sint natura & voluntate. 47.
¶ Nō couenieter fortunā causā celi assignatā fuisse 48
¶ Quattuor causarum genera sufficienter videri esse assignata. .49.
¶ Q physicus omne genus cause considerare habeat:pariter et per quodlibet demonstrare. .50.
¶ Par esse naturā alicuius gratia agere ostendere & vnde in rebus naturalibus pendeat necessitas. .51.
¶ Q ea que a natura eueniūt nō a casu eueniant (vt vult

Empedocles)sed alicuius gratia. 52.
¶ Uidendũ esse vnde in rebus naturalibus pẽdeat neces
sitas.et an ea simpl'r an ex suppositione fit. 53.
¶ Necessitatem in rebus naturalibꝰ nõ simpliciter ex ma
teria:sed ex suppositione prouenire. 54.
¶ Necessitatem in rebus naturalibꝰ simpliciter A forma
et fine esse querendam. 55.
¶ Formam ⁊ finẽ a physico magꝭ cõtẽplandã esse. 56
¶ Physicum et artificem potissimũ a forma et fine suas
diffinitiones ducere. 57

Tabula tertii. P.

¶ Minime oportere physicum motum ignorare. 1.
¶ Eodẽmodo de consequentibus motum vt infinito/ lo
co vacuo/et tempore physicã determinationez esse. 2
¶ Diuisio eorum que sunt. 3.
¶ Diuisio eorum que actu sunt 4
¶ Diuisio eorum que sunt ad aliquid. 5
¶ Diuisio eorum que mutantur. 6.
¶ Diuisio motus eorũdem. 7.
¶ Motus tot esse species quot et entis 8.
¶ Quid motus. 9.
¶ Secundũ ꝙ hmõi referri debere nõ ad id quod iam ha
betur:sed quod adhuc restat habendum. 10.
¶ Tametsi es et es in potentia statua: vnuz numero sint:
ratione tamen esse diuersa. 11.
¶ Cum res solum in potentia sit aut solum in actu: ipsaz
non moueri. 12.
¶ Qꝫ non recte diffinierint Pythagorici motũ dicentes
ipsum esse alteritatem./inequalitatẽ/et non ens. 13.
¶ Nimirũ itaqꝫ eẽ si q̃d sit motꝰ difficile fuerit inẽire. 14
¶ Omne ens naturale mouens.mobile esse:et eius imobi
litatem esse quietem. 15
¶ Recte iterum diffiniri motum:ꝙ sit actus mobilis in
q̃tum mobile est. 16.
¶ In quo sit motus subiectiue. 17.
¶ Motum subiectiue in mobili existere. 18.
¶ An motui et mobilis idem sit actus. 19.
¶ Motui et mobilis eundem actum esse. 20.

¶ An actio et passio diuersi sint actus: quorum vnus i agente/et alter in patiente sit. 21.
¶ Q7 actio et passio non sint actus diuersi. 22.
¶ De infinito physicam determinationem esse. 23.
¶ Quinq3 de hac re opiões quaꝝ pma ē Pythagore. 24
¶ Secunda Platonis. 25.
¶ Tercia Anaximandri. 26.
¶ Quarta Democriti. 27
¶ Quinta Anaxagore. 28
¶ Sex infiniti ꝛ q̄s infinito attribuebāt ꝓpetates. 29.
¶ Sex rationes infinitū esse contendentes. 30.
¶ Quinq3 modi infiniti. 31.
¶ Non esse ponendum actu infinitum a sensibilibus separatum. 32
¶ Nullū eē corp⁹ sensibile neq3 nuērū actu infinitū. 33
¶ Infinitum esse:dupliciter intelligi posse. 34
¶ Itidē dupliciter aliquid in potentia dici. 35.
¶ Cōueniētia infiniti pōa i successiuis ꝛ pmanētib⁹ 36.
¶ Eorum differentia. 37
¶ Quomodo infinitū diuisiōe ꝛ appositōe cōueniāt 38.
¶ Quot modis infinitū diuisione intelligatur. 39.
¶ Non recte diffiniri infinitum quod ipsum sit extra qd nichil est accipere: At potius dicendū esse cuius est semp aliquid extra accipere. 40
¶ Recte posse diffiniri infinitum vt dicatur esse cui⁹ q̄ti tatem accipientibus semp sit extra aliquid accipere 41
¶ Parmenidem totum vniuersum vnum esse ꝛ finitum rectius opinatum esse Melisso:ipsum vnum et infinitum esse dicente. 42.
¶ Non recte dici infinitū omnia cōtinere ꝛ in se oia habere: ꝓpter similitudinē quā ad totū habet ꝛ pfectum. 43
¶ Platonem(qui magnū ꝛ paruū infinita ponebat et vt materias(haud cōueniēter dixisse ea:oia continere 44
¶ Non sine ratione euenire magnitudinē secundum paruitatem in infinitum abire:secundū autē excessum appositione in infinitum abire non posse. 45
¶ Solutiones sex rationū infinitū esse cōtendētiū. 46.

Tabula quarti. P.

¶ De loco si est et quomō ꝛ quid ē physicā eē considera- tionem. 1.
¶ Cōsiderationem de loco arduā/difficilēq3 esse. 2
¶ Quatuor rationes locum esse approbantes. 3.
¶ Sex ipsum tollentes. 4.
¶ Diuisio loci. 5.
¶ Due de loco opiniones. 6.
¶ Neq3 locum speciē neq3 materiam esse 7.
¶ Octo modi quibus aliquid sit in altero. 8.
¶ Utrum aliquid in seipso existat? 9.
¶ Nichil esse in seipso primo. 10.
¶ Solutio obiectionis Xenonis. 11.
¶ Septem de loco positiones. 12
¶ Motū localē in inq̄sitionē loci hoīes ꝑmouisse. 13.
¶ Partitio eorū que loco mouentur. 14.
¶ Item eorum que per se mouentur. 15.
¶ Itē et eorū que per accidens mouentur. 16.
¶ Extremū continentis ipsum locatum ambiēs locū eē: non autem totum continens. 17.
¶ Quid locus. 18.
¶ Terram/aquam/aerem ꝛ ignē in loco esse: corpus celeste non amplius esse in loco. 19.
¶ Uniuersum secundū se totum in loco non esse: sed scd̄3 varias eius partes in loco varie existere. 20
¶ Celeste corpus tametsi extra alia corpora sit ipsa continens: non tamen secundum se totum ipsorum locum esse posse. 21.
¶ Solutiones sex rationū locū nō esse cōtendētiū. 22
¶ Consequentem de vacuo vt de loco physicam determinationem esse. 23.
¶ Q̄ peccet Anaxagoras volēs vacuū nō eē ondere. 24
¶ Quatuor rationes vacuum esse cōtendētes. 25.
¶ Haud recte diffiniri vacuū ip3eē id ī quo nichil ē. 26
¶ Neq3 recte diffiniri ꝙ sit in quo nullum graue aut leue est. 27.
¶ Item neq3 hoc pacto vacuum esse in quo nō est hoc aliquid: neq3 substantia corporea vlla. 28
¶ Solutiones quatuor rationū vacuū eē cōtēdētiū. 29
¶ Non esse vacuū priuatū quiddam corpore. 30.

¶ Uacuum vt sepatũ spaciũ ⁊ dimẽsiões minime eẽ posse 31
¶ Item neq3 vacuũ corporib⁹ imersu3 ponendũ eẽ. .32.
¶ Rationis Xuthi dilutio. 33
¶ Tres rationes tempus non esse contendentes. .34.
¶ Quatuor de tempore antiquorũ opiniones. 35
¶ Tẽpus aut aliqd mot⁹ eẽ:aut nõ sine motu esse. 36
¶ Motum esse continuũ:simul ⁊ tempus cõtinuum. 37
¶ Quid tempus. 38.
¶ Numerũ bifariam dici. 39.
¶ Solutiones triũ rationũ temp⁹ nõ eẽ cõtendentiũ. 40
¶ Tempus quodãmodo eẽ mĩmũ:qdãmõ vero nõ. 41
¶ Omniũ simul existentiũ et vbiq3 idem esse tempus.prius tamen temporis et posterius non esse idem. 42
¶ Sicut eundẽ et consimilẽ motum redire contingit:ita ⁊ idem tempus. 43.
¶ Non solum motum tempore metiri:sed et contra motu metiri pariter et tempus 44
¶ Res esse in tempore et eas mensurari tempore. 45.
¶ Bifariam aliquid in tempore esse posse. 46
¶ Res que sunt in tempore pati in tempore:tempusq3 videri per se causam esse corruptionis. 47.
¶ Immortalia atq3 ppetua in tempore non esse. 48.
¶ Q̃ tempus mensura sit quietis. 49.
¶ Q̃q3 id qd mouet et qescẽs vt talia sũt mẽsuret. 50
¶ Quod mouetur essentia ipa tpus nõ mẽsurare. 51.
¶ Ea que neq3 mouent/neq3 qescunt ĩ tpe non esse. 52
¶ Ite3 neq3 ea que nũq̃ aliter sese habere possunt. 53.
¶ Duo modi nunc. 54.
¶ Quid tunc. 55.
¶ Quid iam. 56
¶ Quid modo. 57
¶ Quid olim. 58
¶ Quid repente. 59
¶ Duo de tempore dicta Simonidis atq3 Paronis. 60
¶ Q̃ rectius Pythagoricus Paro Simonide dixisse videatur. 61
¶ Omnẽ motu3/oẽmq3 mutationẽ fieri in tempore. 62
¶ Cur tempus esse in celo/in terra/in mari et quibuslibet aliis rebus ponimus? 63.

Quomodo tempus sese habeat ad animam. 64
Utrum tempus sine animo esse possit. 65
Qualis mot⁹ tēpus numerus sit: an cuiuslibet. 66
Tempus in celo/terra/mari/et ceteris sensibilibus rebus ponendum esse. 67
Si non sit aīa vlla: ꝯñs esse non esse tempus. 68
Tēpus nō cuiuslibet mot⁹: sed primi mot⁹ nuẽꝝ eē. 69
Primum motum delationē existere: quā circulo/sphereq3 accommodamus. 70.

Tabula quinti. P

Diuisio transmutabilium. 1.
Quinq3 que reponuntur cum quid per se mouetur sc3 ꝙ mouet per se. quod per se mouetur. tempus in quo mouetur. ₜmin⁹ vñ fit mot⁹. et id ī qđ ꝯtinue tēdit mot⁹. 2
Diuisio mutationis. 3.
Solum secundum tria date diuisionis membra transmutationes sumi. 4
Diuisio non entis. 5.
Generationē pariter ⁊ corruptionē non esse motū. 6.
Omnē motū de subiecto in subiectum esse. 7.
Secundū substantiā nullum fieri motum. 8.
Neq3 secundū relationem. 9.
Item neq3 secundū actionē et passionem. 10
Secundū ꝗtitatē/ꝗlitatē/et vbi esse motum. 11
Modi immobilis. 12.
Quid sit simul esse secūdum locum. 13.
Que tangentia. 14
Quid medium. 15
Quid cōtinue mutans. 16.
Que cōtraria secundū locum. 17.
Quid consequenter se habens. 18
Que habita. 19
Que deniq3 continua 20
Consequēter se habere ꝗ̄ se tāgere: cōmuni⁹ esse. 21
Tangens cōtinuo itidem esse generalius. 22.
Punctum ab vnitate discrepare. 23.
Acceptiones motus vnius. 24
Omnem motum vnū continuū esse. 25

¶ Cum motus neqȝ genere neqȝ specie conueniant soluȝ aut ꝯñtes aut habitos esse posse. 26.
¶ Uerius vnū motuȝ appellari cum ꝯsummatus / perfectusqȝ fuerit. 27.
¶ Itideȝ et regularis eo qui irregularis habetur. 28
¶ Uelocitatem aut tarditatem non eē motus: aut species aut differentias motus. 29.
¶ Neqȝ grauitatē maiorē aut minorē mobiliū ī eūdeȝ locuȝ neqȝ leuitatē: spēi discrimen ⁊ drāȝ arguere. 30
¶ Motus specie diuersos cōtinuos esse nō posse: et si habiti/atqȝ attigui concedantur. 31.
¶ Utrum motus qui est ex aliquo cōtrarietur motui qui est in idem. 32.
¶ Motum qui est ex contrario ei qui est in contrariuȝ nō esse contrarium. 33.
¶ Motus qui sunt ex contrariis terminis cōtrarios esse non oportere. 34
¶ Maxime motus qui ex contrariis terminis in contrarios terminos euadant esse contrarios. 35.
¶ Contrariorum medium habentium motus qui fiunt ex contrario in medium aut ex medio in contrarium: quodā modo esse contrarios. 36
¶ Quietem motui termini vnde motus: et non motui termini quo tendit ac proficiscitur opponi. 37.
¶ Non modo quietem motui: sed ⁊ interdum quietē quieti oppositam esse. 38.
¶ Mutationi que non est de quodam in quoddam mutationē q̄ est ex termino ei qui est in ipsum eē oppositā. 39
¶ Tali mutationi in terminū immutationem in termino mutationis ex ipo quodāmodo oppositā esse. 40.
¶ Talē imutationē oppositā: quietē non esse. 41.
¶ Utrum sit quedam generatio/corruptio/auctio/ diminutio naturalis/et quedam violenta? 42.
¶ Cum graue continue sursum latum stet: cur non velocius semper feratur. 43
¶ Cum quies in termino a quo motus venit opposita sit motui inde pficiscēti: q̄modo nō simľ erūt opposita. 44
¶ An motus ignis sursum motui ignis deorsum contrarietur? 45.

Tabula sexti. P.

¶ Nullum cõtinuũ ex impartibilibus esse cõpositũ 1.
¶ Omne ꝯtinuũ i semꝑ diuisibilia diuisibile euadere 2.
¶ Mobile veloci⁹ i equali tẽpore mai⁹ ꝑtrãsire spaciũ 3
¶ Mobile velocius in minori tempore spacium percurrere maius. 4
¶ Mobile veloci⁹ i minori tpe spaciũ ꝑcurrere equale 5
¶ Ut magnitudo cõtinua est/ita tẽpus cõtinuũ esse. 6.
¶ Magnitudinẽ infinitã tpe finito ꝑcurri non posse. 7
¶ Magnitudinẽ finitã nõ ꝑcurri tempore infinito. 8.
¶ Magnitudinẽ ex Atomis iꝑtibilib⁹ ꝯstitui nõ posse. 9
¶ Q; in omni tempore nunc non secundu; alterum sed ꝑ se et primum:impartibile esse oporteat. 10
¶ Idem esse nunc vtrisq; temporibus vltimu;: preterito quidem vt finem:futuro vt initium 11.
¶ In ipso nũc impartibili:nichil moueri cõtingere. 12.
¶ In nunc nichil quiescere contingere. 13
¶ Q; omne quod mouetur diuisibile sit. 14.
¶ Motum bifariã diuisionem recipere. 15.
¶ Ut mot⁹ diuisibilis est ⁊ tẽpus ꝗq; diuisibl'e esse. 16.
¶ Omne quod mutatur cum primũ mutatũ est in eo (quo proficiscebatur)termino esse 17.
¶ Omne genitum cũ primum genitũ est:esse. 18.
¶ In quo res primũ mutata ẽ Atomũ ⁊ imꝑtibl'e eẽ. 19
¶ Quod primum genitũ est:in Atomo esse genitũ. 20.
¶ Secũdũ rei pricipiũ nullũ mutatũ ꝑmũ dicẽdũ eẽ. 21
¶ Eius quod mutat̃ non esse dabile primum. 22
¶ In quo tempore primo:mobile mutatur:et in qualibet parte ipsum mutari oportere. 23.
¶ Omne quod mutat̃:prius mutatum esse. 24
¶ Omne quod mutat̃:infinite mutatum esse. 25
¶ Ante omne mutatum:Rem prius moueri. 26.
¶ Ante omne mutatũ:rem in infinitũ ante mutari. 27.
¶ Q; quicquid mutat̃:prius in infinitu; mutetur. 28
¶ Omne quod fit prius factum esse. 29.
¶ Tempore infinito magnitudinẽ finitã nõ ꝑtrãsiri. 30
¶ Ut tempore infinito nichil quiescere: Ita neq; generari aut corrumpi contingere. 31.

Tempore finito mobile infinitam magnitudinē nequaq̄ pertrāsire: quare neq; in ea quiescere. 32.
¶ Tempore finito mobile infinitū spacium non absoluere finitum: pariter neq; infinitum. 33.
¶ Tēpore finito nullū motū posse esse infinitum. 34.
¶ Omne quod stat cum stat moueri. 35
¶ Quicquid stat in tempore stare. 36.
¶ J quo primo statur: in qualibet eius parte stari. 37
¶ In quo stetur primum dabile non esse. 38.
¶ In quo res p̄mo quiescunt: tempus esse. 39.
¶ In quo res p̄mo q̄escit: et i ei⁹ q̄libet p̄te q̄escere 40
¶ In quo res quiescat: primū assignabile non esse. 41
¶ Quod aliquod spacium aliquo tempore primo pertransit: penes aliquid illius spacii primum esse in aliquo motus tempore non posse. 42.
¶ Sex Xenonis ratiōes q̄ nō sit mot⁹ aut mutatio. 43
¶ Impartibile non nisi scd̄m accidens mutari. 44
¶ Nullam mutationum infinitam esse 45

Tabula septimi. ❧

¶ Omne qd̄ mouet vt ab alio moueat necesse esse 1.
¶ In exterioribus mouentibus infinitam seriem trahi non posse. 2.
¶ Primum mouens nō vt gratia cuius sed vnde motus simul esse cum moto. 3.
¶ In formis/figuris/earum acceptionibus/atq; priuationibus: alterationem non consistere. 4.
¶ Neq; in corporis habitibus aut animi. 5.
¶ Intellectiue partis habitus alterationes nō esse 6
¶ Solum secundum sensibiles qualitates proprie sumendam esse alterationem. 7.
¶ An omnis motus omni motui sit comparandus? 8.
¶ Non omnē motū omni motui cōparabilē existere. 9.
¶ Quatuor comparabilium conditiones. 10.
¶ Vt motus eque volens dicantur non sufficere eos eodem tempore fieri. 11.
¶ Septē regule comparationū mouentiū ⁊ mobiliū. 12

Tabula octaui. ❧

¶ An factus sit motus vt nullus omnino pcesserit: an deficiet vt ne vllus quidē postea sit futurus. 1.
¶ Quatuor de motus ppetuitate opiniones quarū prima est ponentiū infinitos esse mundos. .2.
¶ Secunda ponentiū vnū esse mundum .3
¶ Tercia Anaxagore. .4.
¶ Quarta Empedocles. 5.
¶ Motum non incepisse. 6.
¶ Motum vt neqȝ factus incepit ita neqȝ interituȝ ire vnq̄. 7.
¶ Anaxagoram et Empedoclem non rationabiliter mūdum esse factum asseruisse. .8.
¶ Tres rationes cōtendētes motū nō esse ppetuū 9.
¶ Earum solutiones. .10.
¶ Diuisio entium. .11.
¶ Non omnia entia semper moueri. .12.
¶ Non omnia semper quiescere. 13.
¶ Nō aliqua semp moueri et aliqua semp q̄escere .14.
¶ Aliqua aliqñ moueri et aliqua aliqñ q̄escere. 15.
¶ Diuisio mobilium 16.
¶ Diuisio eorum que per se mouentur 17.
¶ Diuisio eorum que per se mouent. 18.
¶ In omni motu discretum diuisumqȝ esse quod mouet et quod mouet. 19.
¶ Inanimata ab alio moueri: et alterū ⁊ alterum esse mouens et motum 20.
¶ Diuisio mouentium. .21.
¶ Primū mouens posterioribus magis mouere 22
¶ Datis mouentibus quibuscunqȝ: ad aliquod primū decumbere oportere. .23.
¶ Primū mouēs aut immobile perseuerare: aut a seipo moueri. 24
¶ Primū mouens immobile esse 25.
¶ Qȝ seipsum mouens constitutum sit ex parte mouente immobili: et parte mota non mouente. 26.
¶ Quoddam mouens esse immobile perpetuum ab omni mutatione et per se/ et per accidens alienum. 27.
¶ Illud primum mouens semper immobile perseuerans et eternum vnum esse. 28.

¶ Si primum mouẽs imortale/sempiternumq3 habeatur et quod ab eo moueť imortale sempiternũq3 haberi 29
¶ Nullum motum preter motum secundum locum sempiternum esse posse. 30
¶ Motum secundum locum primum esse motuum. 31.
¶ Nullum motum/nullãq3 mutationem (preter eã que secundum locum est) cõtinuam ꝛ ꝑpetuam esse. 32.
¶ Non omnem motum secundum locum: sed solum circularem perpetuum esse posse. 33.
¶ Quiq3 rationes motum ediuerso factum: non esse vnũ probantes. 34.
¶ Ad motum circularem vnum esse continuu3 ꝛ ꝑpetuũ: allata non accidere incomoda. 35
¶ Lationum primam esse circularem. 36.
¶ Primũ motorẽ imptibilẽ/incorporeũq3 esse. 37.
¶ Quomodo quedã que a se non mouẽtur: cõtinue moueantur suo auctore nõ tãgẽte s3 abiũcto ꝛ cessante. 38.
¶ Motus hmõi ꝓiectorum nõ plane cõtinuos esse. 39.
¶ Item primũ motorẽ incorporeum esse ꝛ imobilẽ. 40
¶ Primum motorem sedem habere in circulo motu (qui dictus est) velocissimo/et eterno intemperato. 41.

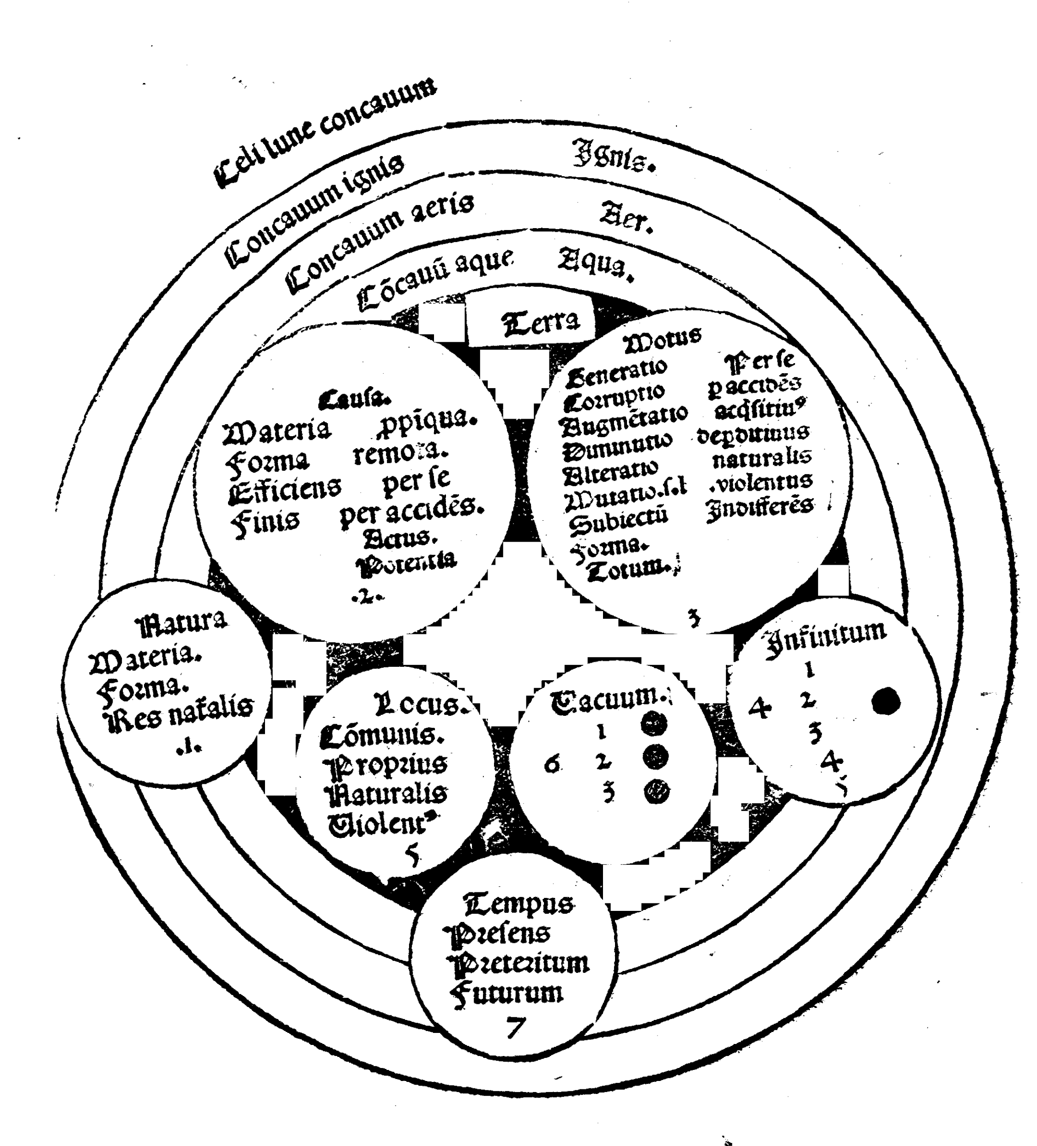
Prologus in physicos libros Aristotelis.

Um antiquorum phylosophorũ plurimi poste-
c ritati sue aliquã suorũ laborũ frugẽ relinquere
pio benignoqꝫ affectu cogitarĩt:nõ vana glorie
cupidate illecti ꝛ sine ĩuidia q̃deꝫ:ꝑquirẽdis di
sciplinis vires animũqꝫ appulerũt.vt laborib⁹ ꝛ vigiliis
suis partas/inuẽtasqꝫ disciplinas nr̃e ĩstituẽde vite appri
me necessarias reliquerẽt.¶ Quorũ hi q̃deꝫ tãte rei põd⁹
ferre nõvalẽtes succubuere.Hi porro q̃ cõducerẽt pauca
repererũt.Aut ad opinionũ tenebras demersi/deuolutiqꝫ
sunt.Aut obscuris ãbagibus legẽtiũ mẽtes natura cogno
scẽdi cupidas eluserũt.In diesqꝫ ob nostri quidẽ imbecil
litatẽ illudũt:ꝗ illorũ obstrusa sensa ꝛ secretã sentẽtiã nr̃a
cognoscẽdi nõ penetret obtusitas . Hi vero ex sublimib⁹
et eternis istorũ caducorũ lõgo interuallo ꝛ pene ĩaccessi
bili ab illis distãtiũ sciẽtiã nobis parare curauerũt. Sꝫ ĩ-
firm⁹ nr̃ ad modũ intuit⁹ e nostris ꝓfũdis tenebris ad il
los diuinos fulgores oĩno deficiẽs ebetescit. ¶ Que oĩa
sũmus Aristoteles ꝑsentiẽs ꝛ diuĩo bñficio iut⁹:nr̃aꝫ sor-
tem miserat⁹ nr̃e litterarie vite ducẽ sese ꝓbuit.Et nos de
ceco ignorãtie carcere pie atqꝫ benigne exemit. Constrin
xitqꝫ sub certo precepto certaqꝫ regl'a q̃ ad eruditã ꝛ bea
tã vitã necessaria putauit oĩa:nõ lacessite/nõ ĩuolute/ non
in opinionũ caligine:sed ĩtegre/lucide/certe.¶ Et eo or-
dine eaqꝫ facilitate nobis sciãrũ ꝛ ꝟtutũ viã patefecit vt
plane videat̃ ab illo diuĩo munere nullũ excludi voluisse
cui ꝗtulũcũqꝫ mẽtis adesset.Diuini⁹ id bonũ putãs quod
pl'ibus cognosceret ꝓfuturũ.¶ Etsi oĩa ei⁹ opa mira bre
uitate ꝛ vtilitate sint referta/videri tñ potest ei⁹ nat̃alis e-
ditio pl'imũ admirãda: in quaq̃dẽ vl' oẽs ꝛ ãtiquos ꝛ recẽ
tiores exuperasse facile cõsentiũt oẽs. ¶ Cui⁹ ꝛ nos diui
no beneficio cõfisi nõ vana similiter gl'ie cupiditate allec
ti ꝛ sine ĩuidia: sed solũ vtilitatẽ aliquam afferre cupiẽtes
Paraphrasim ordinare suscepim⁹ . Ea eñ beniuolentia
Peripateticos ꝓsequor oẽs:ꝛ ꝑsertim sũmũ Aristoteleꝫ
oĩꝫ vere Philosophãtiũ ducẽ:vt si quid ex illorũ discipli
nis deprompserim quod vtile/pulcrũ/sanctũqꝫ putem:id
oĩbus coĩcatũ esse velim:quo oẽs vna mecũ ipsorũ rapian
tur amore ipsosqꝫ digna veneratõe ꝓsequantur ꝛ ament.

Optoq3 omnes ita in ipsorum pficere disciplinis vt(que nos:ipi ob paruas igenii vires minus sufficiēter explem⁹) ad communem omnium vtilitatem expleant ad finemq3 perducāt. ¶ Si quos tamen hec nostra scripta iuuabunt: admonuisse velim in hac sacra Philosophia semper Aristotelem aliquid arduum moliri. Et cum de caducis/ ad horamq3 transitoriis agat: pariter diuina tractare. Imo vero hanc totam sensibilis nature philosophicam lectionem ad diuina tendere: et ex sensibilib⁹ intelligibilis mūdi parare introitū. Qui iuestigationis modus nobis cōnaturalis/cōgeneusq3(vt ipi placz)habet. ¶ Id preterea animaduertere licet Peripateticos opiniones tāq3 grādē et pnoxiā mētis pestē fugere. Ad quā prorsus deuitandā passim suorū dictorū sanā intelligentiā expetūt. Et singula secūdū subiectā materiā volūt esse intelligēda. Et oīa Physica Physice itelligūt:z Methaphysica diuie:z Logica logice. Voluntq3 singl'a i ppriis locis:z ex ppriis eē disquirēda. Est em̄ ex ppriis vnaq̄q3 disciplinarū ratiocinatio. ¶ Et nulla discutiūt nisi duorū cognitōe pcedente atq3 preuia. Primū est quid sit vnūquodq3 eorū q̄ discutienda assumūtur. Secundū q̄ pricipia pnoscēda sint ad id quod efficere studēt. Que publica intellect⁹z disciplinarū sunt lumia:et ex aliorū pporū pncipiorū lumib⁹ nequaq̄3 dinoscēda. Que si dignitates/ ploquia/ cōesue sciētie existant:talia sunt vt nos ipis mēte dissentire nō putēt: z que statim pbamus audita. Si suppositōes:plerūq3 subobscuriores habētur:vt qualicūq3 declaratōe egeāt sed nō pricipiorū. Ad que ponūt inductionē viā habere. Est em̄ inductio taliū imediatarū ppositionū. Preterea idignū putant et a Philosophie dignitate q̄3plurimū alienū in Sophisticā expositionē incidere z amica Sophistarū syncathegoremata sequi:vimq3 in ipis vllā facere. Idq3 dānādū ea cōstantia esse:qua Socrates Euthydemū/Dionysodorūq3 perditos sophistas dānat.quorū studiū(vt ait)vilissimū est. Et qui in eo versant ridiculi. Et viciū hoc longe detestabilius in sapiētia caderet q̄3to studiū hoc diuinius esse debet. Et cōtra hec alta z sublimia dogmata capsiosas orationes texere machinamētaq3 sophistica ridiculius esse videtur q̄3 terrā olim ridiculaз simiolā in con=

temptū deorum peperisse. Sed missa hec faciām⁹. nō sunt eñ eiusce rei āmonendi quos verus allexit philosophic⁹ amor. Id insuper te latere non debet per totā Aristotelis philosophiā abditam/latentēq₃ esse quandā secretā Analogiam perinde atq₃ per totū corpus sparsus/fususq₃ tactus est. Sine qua (vt sine tactu corp⁹) nostra philosophia inaia est/ viteq₃ expers. Quam (si deus hanc michi largiatur gratiam) in cōmentariis aliq̄ntulū detegā: nō quidē omnino. Tanta eñ eius virtus est ꝛ amplitudo vt id impossibile putem: sed q̄ntum michi concessum fuerit. ¶ Demum ne ego te plus equo in prologo demorer paucis ānotatū firma mēte teneto. Notas capitū quibus preponūtur prenotioni quid est subseruire. Interiectasq₃ interim sed raro dignitates atq₃ positiones. He siquidē vt plurimū proprium in littera locum obtinent. Et quādo ad phisicū intellectum procedimus si patentissimū de se non fuerit pricipium: exemplo/impfectaq₃ inductione vt plurimū vtimur aut aliqua Topica persuasione. Cum vero Physica scientia traditur ꝓpositionis ꝛ assumptionis (quas maiorem et minorē dicimus) si per seipsas manifeste esse nō debuerint: suas approbationes subnectimus. Et vbi vltimo decumbitur pricipiū est: aut pricipii loco positū: ex principioue cognitum. Cetera vero tua cura/ diligentiaq₃ adhibita facile teipso deprehendere valebis.

Figura introductionis.

Celi lune concauum
Concauum ignis
Concauum aeris
Cōcauū aque
Ignis.
Aer.
Aqua.
Terra
Causa.
Materia
Forma
Efficiens
Finis
ppiqua.
remota.
per se
per accidēs.
Actus.
Potentia
.2.
Motus
Generatio
Corruptio
Augmētatio
Diminutio
Alteratio
Mutatio.s.l
Subiectū
Forma.
Totum.
Per se
p accidēs
acq̄sitiu⁹
deperditiuus
naturalis
.violentus
Indifferēs
3
Natura
Materia.
Forma.
Res natalis
.1.
Locus.
Cōmunis.
Proprius
Naturalis
Violent⁹
5
Vacuum.
1
2
3
6
Infinitum
1
2
3
4
4
5
Tempus
Presens
Preteritum
Futurum
7

Introductio in Physicam Paraphrasim.

Atura est substantiale principiũ quod vnicuiqʒ
trãsmutationi subiectũ esse natuʒ est: aut trãsmu
n tationis effectiuũ. ¶ Materia est natura q̃ vni-
cuiqʒ trãsmutationi subiecta eẽ nata est. ¶ Ma
teria/subiectũ/hyle/potẽtia/potẽtia subiectiua. ¶ Forma
est natura trãsmutationũ effectiua. ¶ Forma/species ter-
min⁹/act⁹ primus/substãtialis. ¶ Principia sunt que cũ
non sint ex aliis neqʒ ex alterutris: ex ipis oia alia fiunt.
Omnia alia: res naturales omnes. ¶ Res autẽ naturalis
est que cõstat ex naturis. ¶ Rerũ naturaliũ genera sunt:
Elemẽta/animalia/vegetabilia/mineralia/mixta imꝑfec-
ta. Earum vero accidentia (cũ eis cõueniãt) dicũtur secũ-
dum naturam. Cũ vero discõueniant contra ꝛ preter natu
ram. ¶ Res naturalis/totũ/compositũ/Corp⁹ sensibile/
hoc aliquid.

Ausa est ad quam aliquid sequitur. ¶ Ad eã ve-
c ro aliquid sequi est ex ea/per eam/ab ea/aut eius
gratia aliquid fieri. ¶ Quod vero ad eã sequitur
effectus nomiatur. ¶ Causa materialis primo est ex qua
cũ aliquo fit aliquid. ¶ Rerum vero naturaliũ materia ẽ
ex qua cũ forma fit compositum. Secũdo est in qua aliqd
fit vt in subiecto. ¶ Causa materialis scdo/in qua/subie-
ctiua. ¶ Causa formalis ẽ p quã res habet eẽ. Nã dat esse
rei et eã ꝯseruat ĩ esse. Ipa nãqʒ presente res ẽ: et ipa fugi
ente perit. ¶ Rerũ vo naturaliuʒ forma ea est p quã res
naturales existũt. ¶ Substãtia/accidẽs. ¶ Causa efficiẽs
est a q̃ aliqd fit. ¶ Cõseruãs/ꝓducẽs/corrũpens. ¶ Cau
sa finalis ẽ gratia cui⁹ aliqd est. ¶ Primaria/secundaria.
¶ Causa ꝓpiqua est q̃ pticlari noie designatur: aut inter
quã et effectũ haud multe interiacẽt cause. ¶ Remota ve
ro q̃ noie cõmuni designat aut inter quã ꝛ effectuʒ multe
interiacẽt cause. ¶ Causa p se est cũ ad aliqd suapte nat
sit: causalitatis noie pariter ẽ expssa. ¶ Per accidẽs auteʒ
ea dicat cũ ad effectũ nõ ordinet. aut causalitatis noie mi-
me sit expssa. ¶ Casus/fortuna/neutra. ¶ Casus causa ẽ
per accidẽs eoꝝ q̃ raro cõtingũt ꝛ alicui⁹ gratia. ¶ Fortu
na vero causa p accidẽs agentiũ scdʒ ꝓpositũ eoꝝ q̃ raro

euenīunt et alicuiꝰ gratia. ¶ Fors fortuna. mala fortuna. ¶ Propositū/Ratio/volūtas. ¶ Causa ī actu ē q̄ simul cū effectu existit. ¶ Causa vero in potentia ea dicat̄ q̄ nō simul cum effectu existat.

m Otus est alicuius in aliquo aut acq̄sitio aut deperditio. ¶ Dicit̄ acq̄sitio aut deꝑditio q̄diu aliq̄d rei acq̄ritur aut deꝑditur. ¶ Acquisitio aut deꝑditio actus entis in potētia scd̄ꝫ q̄ in potētia. Motꝰ/mutatio/transmutatio. ¶ Generatio est substātialꝭ forme in aliquo acq̄sitio. ¶ Corruptio vero eius deꝑditio. ¶ Augmētatio est maioris q̄titatis acq̄sitio. ¶ Diminutio est a maiore q̄titate ī q̄titatē minorē mutatio. ¶ Alteratio ē a q̄litate aut ad qualitatē mutatio. ¶ Contrariū/mediū/habitus/priuatio. ¶ Mutatio scd̄m locū est ad locū aut circa locū mutatio. ¶ Mutatio scd̄ꝫ locū/motus localis/latio. ¶ Rectꝰ/circularis/mixtꝰ siue neuter. ¶ Id subiectiue mutat̄/qd̄ est mutatōis subiectū. ¶ Id t̄minatioue qd̄ (que acq̄ritur) forma est. ¶ Cōpletiue vero totū mutatōe acquisitū. ¶ Quaꝑpter forme ad materiā mutatio subiectiua: Ad seipam termīatiua: Ad totū mutatio cōpletiua dicit̄. ¶ Id mutat̄ per se qd̄ a motu (qui ī eo est) mouetur. ¶ Id per accidēs quod non a motu qui in eo est: sed alterius mouet̄. ¶ Motus acq̄sitiuꝰ ē quo aliq̄d acquiritur. ¶ Deꝑditiuus quo aliq̄d deꝑditur. ¶ Nat̄alis ē cū ei natus est cōuenire cui inest. ¶ Violētus vero qui disconuenit: atq; contra naturā eius est. ¶ Indifferens qui ꝑprie neq; conuenire neq; discōuenire natus est. ¶ Omniū horum motuū: ex opposito intelligimus quietem.

i Nfinitum primo/non finitū/nō q̄tuꝫ. ¶ Secūdo q̄tum trāsitū habēs incōsūmabilē. ¶ Magnitudo/mlꝉtitudo. ¶ Infinitum magnitudīe ē qd̄ sue magnitudis caret extremis. ¶ Infinitū mlꝉtitudīe qd̄ sue quidē discrete mlꝉtitudis caret extremis. ¶ Infinitū scd̄o īfinitū actu. ¶ Tercio est spaciū (cuiꝰ cū ps trāsita sit) nō dum totum est pertransitū. ¶ Quarto est quod cū sit trāsibile difficilem habet transitū. ¶ Quīto infinitum est cui semper additio/substractioue fieri potest. ¶ Additio/substractio. ¶ Substractio diuisio idem. ¶ Infinitum quinto/infinitum potentia.

l Ocus est extrinsecus terminus corporis alteruz continētis. ¶ Locus cōmunis est qui multa continet quib⁹ imediatus non est. Locus ꝓprius est termin⁹ corporis cōtinentis contēto imediatus. Termin⁹ supficies concaua. Ea vero concaua est que est cōtinētis interior vltima ¶ Et ea cōuexa est q̄ est corporis circundans extrema. ¶ Loc⁹ naturalis est ī quo res naturales natura quiescunt. ¶ In eo eñ natura q̄escunt in quo conseruari nate sunt. ¶ Violētus in quo res naturalis minime natura quiescit.

v Acuum primo est locus nō repletus corpore: natus repleri. ¶ Cū eñ inter supficiei latera non interiacet corpus: qñ interiacere natū esset ea superficies vacua diceretur. ¶ Vacuū primo/vacuū priuatione. ¶ Vacuū scd̄o est dimēsio oīa intra se corpora non cedendo recipiēs. ¶ Vacuū scd̄o/spaciuz sepatuz. ¶ Tertio est quod corporibus immersum plenū non est. ¶ Priuatio/spacium.

t Empus est numerus primi mot⁹ secundū prius et posterius. ¶ Primus motus is est qui est primi mobilis. ¶ Mobilia hoc ordine sunt sita. Terra/aqua/aer/ignis/celū lune/mercurii/veneris/solis/martis/iouis/saturni/firmamentū/primū mobile. ¶ Presens primo est imptibile preteritum futuro cōnectens. ¶ Presens/nunc/instans adiacēs. ¶ Scd̄o est tp̄us vtriqz a dicto imptibili non multū distans. ¶ Presens/nūc. ¶ Preteritū est temporis pars prior: futurū vero pars posterior ¶ Esse ī tempore est mensurari tempore. ¶ Ea vero mēsurantur tempore: quorū tempus duratio est: Aut que incipiunt et desinunt in tempore.

Ad lectorem.

c Andide lector q̄cūqz ad hāc lectōez accessur⁹es ⁊cui nr̄az operā ꝓfuturā cupim⁹: ne mireris si aliq̄t ī locis Aristotelice lr̄e nō sim⁹ ordiēz secuti: sz paꝝ postposita iterdū ꝓposuim⁹. hoc eñ ꝯsulto fecim⁹: q̄ oīa ⁊ clariora ⁊ memoratu prōptiora redderent. ⁊ nos hac de cā vbi Aristoteles ī lr̄is demōstrat: lr̄aꝝ ordinē mutauim⁹ aliis litteris vsi. nā grecaꝝ lr̄aꝝ ⁊ latinaꝝ alta ⁊ alta series ē. Grecā secutus ē Aristoteles: Nos latinā poti⁹: q̄ cōfusio vitaret/

essetq3 intellectui peruior demõstratio: Rati non esse Pa raphrastis officiũ in oĩbus autoris serie3 sequi ꝛ nichil i mutare. verũ id poti⁹: seruata littere sentẽtia ꝛ autoris mẽ te eã modis q̃bus potest clarã ꝛ facile3 efficere: ꝛ oẽ3 q̃ad potest ãputare cõfusionis occasionẽ. ¶ Insup sũmo cona tu studere debes ĩtelligere: quo pacto aliqua subiecto sit vnũ: et rõe multa. Nã ex hui⁹ sana intelligẽtia m̃lta ĩ hac peripatetica philosophia pendẽt: pãditq3 id ad sapientia3 introitũ. habetq3 id precipuũ vt intellectũ nos defẽdat ne labamur ad ea ponẽda q̃ nõ sunt: nec ad ea negãda q̃ sunt que due extreme sunt in n̄ra philosophia syrtes: ad quas qui applicãt periclitationẽ ĩ philosophia faciũt. surgũtq3 horrẽda iurgia Phorcidos Scille latratib⁹ similia. longe vano garritui q̃3 trãquille ꝛ pacifice phie aptiora q̃ solu3 pulchrã et pulchroꝝ cõtemplationẽ intẽdit: nulli⁹ maledi ca/clamorosa iurgia vitãs/ea Sophistis relinquẽs: quib⁹ cedere magis ipi opere preciũ est et eos tacẽdo superare: q̃3 cũ ipis cõcertãdo garrula videri. Neq3 q̃ sunt alterius artis aut peritie sibi vendicat. sed Logica logicis/ꝛ Ma thematica mathematicis/ꝛ diuina methaphysicis reliquit discutiẽda: ad oẽs iusticiã seruãs. Quo fit vt q̃tiens ĩcide rit sermo an q̃cq̃3 ea potentia q̃ supra naturã est: eẽ possit: quod nat̃e potẽtia esse nõ potest vt infinitu3 vt vacuũ: ius illic n̄ra nat̃alis phia nullũ habet. sed alteri discipline reli quit cognoscendũ. Supponit eñ illã pulchra3 ꝛ ammiran dam vniuersi ordinationẽ: q̃ illã summã ꝛ stabilissimã opti mi nat̃e Opificis q̃3tum potest imitat̃. In qua decora vni uersi ordinatõe: ipi ab ordinatissimo reꝝ opifice concessa: hec philosophia suũ locauit fundamentũ. Hinc euenit vt qui contra hãc ordinatione3 quicq̃3 sibi admitti petunt: nõ amplius philosophice agãt. Sũt eñ extra philosophie ba ses ꝛ fundamẽta. neq3 a nat̃ali Philosopho poti⁹ id reci piendũ esse censeo q̃3 a Mathematico lineã esse infinita3: quo admisso sua pĩcipia ꝛ sue contemplationes pereunt. ¶ Conducet tibi quicũq3 es peripatetice philosophie a mator: si introductorios dialogos paraphrastice expositio ni prelegeris: presertim primum qui precedenti introdu ctioni seruit. Uale.

Jacobi Fabri stapulensis in Aristotelis octo Physicos libros Paraphrasis.

Primi tractatus primi physicorum note.

Principia/elementa/cause: Principiorū sunt noīa. ¶ Incertius/Ignotius. Notiora nobis/notiora ad nos. ¶ Cōfusiora/compositiora.

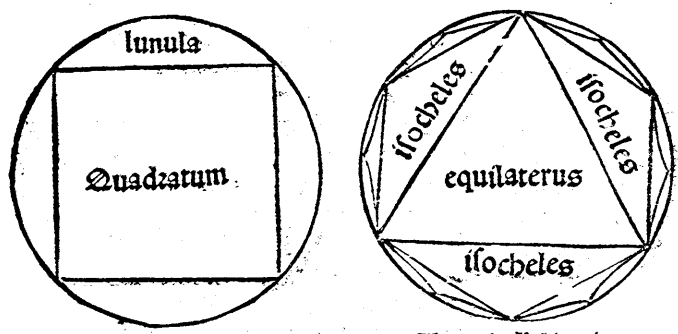
Liber physicoruꝫ Aristotelis octo ꝑtiales libros continet ¶ Primꝰ quatuor tractatus. ¶ Primꝰ tractatꝰ libri ꝓhemiū est: quo pacto ī libris physicoꝝ procedendū sit ostendēs. Tres cōtinens cōclusiones.
1 ¶ Prima. Prius naturał phie detminanda sunt ꝑncipia. Patet. quia ea prius detminanda sunt ex quoꝝ cognitōe reꝝ naturaliū acqritur noticia. At ex pricipiis naťalis phie: rerū naťaliuꝫ acqritur noticia. Qm̄quidem ītelligere ⁊ scire cōtingit circa oēs sciās qrum sunt pricipia/elemēta aut cause/ex hoꝝ cognitiōe. Arbitranť em̄ oēs tunc vnumquodqꝫ cognoscere/cū ꝑncipia/elemēta et causas cognoscāt. Sūt
2 igiť prius naťalis phie detminanda ꝑncipia. ¶ Secunda ad ipa pricipia ab incertiorībꝰ naťa ꝓcedēdū ē. ¶ Patet quia a notioribus nobis ad minus nota ꝓcedendū est. In certiora autē naťa: nobis sunt notiora certioribꝰ naťa. Nō em̄ oportet eadē nobis ⁊ naťa similiter nota eē. Sūt em̄ cōpositiora nobis prius manifesta simpliciora vero posterius. Ad ipa igiť pricipia ab incertioribus naťa ꝓcedenduꝫ est. Etem̄ ingenita est nobis via ex nobis notioribus ⁊ cer
3 tioribus: in notiora et certiora natura ꝓcedere. ¶ Tercia In hac disciplina ab vniuersaliorībꝰ ad minꝰ vniuersalia procedere expediet. ¶ Ratio qꝛ a notioribꝰ ad minus nota ꝓcedendū est. In disciplinis autē vniuersaliora notiora sunt minus vniuersalibꝰ. ¶ Primo qꝛ vłe totū est intellectꝰ (cōprehēdit em̄ sub se ꝑtes młtas) sicut cōpositꝰ: totū est sensus. Compositū autē notius est sensui suis ꝑtibus/ita et vłe notius erit ītellectui suis ꝑtibus. ¶ Tertio quia vniuersaliora cōfusiora sunt: sue em̄ diffinitōes q̄ indistincte importāt: distingūt et in ꝑticulas diuidūt. Cōpositi=

ora autem nobis sunt notiora. ¶ Tertio quia pueri primo oēs hoīes cōmuni appellatōe vocāt patres: et oēs mulieres vocāt matres. et cū pficitur in ipis cognitio pticularibus noībus eos nūcupāt ⁊ distingūt. Signum est igit̄ vniuersalia nobis esse notiora. Est igitur in hac disciplina ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia ꝓcedendum.

Primi cap. scđi tractatus note.

¶ Diuisio/disiūcta suppositio. ¶ Atomi sunt sensu imptibilia corpa q̄lia ī radio solis sꝫ grossiuscula videnť ¶ Homiomerie sunt/q̄ siľis naťe sunt: totūq; similiū ptiū cōstituūt. ¶ Hippocrates q̄drās circulū per lunulas ex ꝓpriis ꝓcedebat: Geometrie p̄ncipia retinēs. ¶ Lunula eī est figura arcu circūferētie circuli/ et costa q̄drati contenta. ¶ Antiphon vero circulū q̄drare volēs/ Geometrie principiū negabat: cōstituēdo ī circulo triangulū eq̄laterū Et deīde supra q̄dlibet lat⁹ triāguli/isochelem constituēs q̄usq; vellet vltimi isochelis lat⁹ eq̄le eē pti circūferētie.

Hippocratis figura. Figura antiphontis.

¶ Cōmunis phia/methaphisica. ¶ Tantū pl'alitatis exclūsiuū. ¶ Unū ꝯtinuitate/vnū ꝯtinuū. ¶ Unū imptibile q̄d diuidi nō potest. ¶ Unū actu ⁊ potētia/ vna res naťal. ¶ Unū actu ē cū nō est alteri⁹ pars. ¶ Ptāte ꝟo vnū est q̄diu ē alteri⁹ pars. ¶ Ptāte/potētia. ¶ Cōsimiliter mľta actu ⁊ potestate diffiniantur.

f Ecundus tractat⁹ cōtinet tria cap. Primū duas diuisiones. 5. ꝯclusiones. 2. rōes ad primā. 3. ad. 4. ⁊ remotionē dubii. ¶ Prima diuisio rer naťaliū/aut vnū ē p̄ncipiū mobľe (q̄d naťales dixerīt alii ignē/alii aerē/alii aquā) 4

Aut imobile(qđ dixerit Parmeides ⁊ Melissꝰ)finitū/ aut
infinitū. Aut mlta mobilia/aut imobilia/finita aut īfinita/
qđ dixerit Anaxagoras ⁊ Democritꝰ.Anaxagoras q̄dē īsti
nitas atomos homiomerias ossis:eē ꝑncipia ossis. ⁊ car=
nis.eē ꝑnci carnis ⁊ īfitas nerui eē ꝑncipia nerui.Demo
critꝰ ꝟo īfitas atomos eiꝰđ gn̄is figura ⁊ ordie dn̄tes: eē
5 ꝑicipia rez.¶Scđa si ꝑncipia rez mlta sit fita: aut sunt
duo/aut tria/aut q̄dā alio certo nuēro. Et ita de rebꝰ na=
6 turalibꝰ dicēdū eēt.¶Pria ꝯ°.cōtra asserētes tm̄ eē vnū
ens imobile mime physico disputādū ē. ¶Prio qꝛ nulliꝰ
artific̄ ē disputare ꝯ eiꝰ ꝑnci destruentē. vt geometre di
sputādū nō ē ꝯ destruentē geometrie ꝑnci / q̄ aūt asserūt
tm̄ eē vnū ens imobile:destruūt phice ꝑnci. Negāt ei mo
tū eē ⁊ entiū mltitudiez.Si ei tm̄ vnū ē: ⁊ nō mlta ip̄z nul
liꝰ erit ꝑncipiū.nō aūt erit suiipiꝰ ꝑicipiū. Est ei pricipiū
aliꝰ cuiusđ:aut q̄rūđ ꝑicipiū.ꝯ igit ita asserētes mime in
terest physici disputare/sꝫ aliꝰ cōis artific̄ dialectici aut
methaphisici.¶Scđo nō magis ē physici disputare ꝯ asse
rētes tm̄ eē vnū ēs:q̄z ꝯ aliā q̄stūcūqꝫ ex̄neā orōez.vt ꝯ He
racliti orōez nullū hoiez ꝯtinuo eē id qđ ē. sꝫ maifestuz est
physici nō īteresse ꝯ hmōi ex̄neas orōes disputare. Neqꝫ
igit sua ītererit ꝯ vnū tm̄ eē ens imobile asserētes disputa
7 re.¶Scđa ꝯ°.Silr physici nō ē Rōes Parmeid̄ ⁊ Me
lissi soluere. ¶Ratio quia non est physici rōes litigiosas
soluere (habꝫ ei ꝓpas soluere ⁊eoz q̄ sua ꝑnci nō negāt
vt geometre rōez Hippocrat̄ soluūt/nō autē Antiphon̄
rōez)At rōes Parmeidis ⁊ Melissi litigiose sūt.neqꝫ eīn
syllogisāt ⁊ falsū assumūt.Ratio quiđ Melissi defectuosa
mag̃ ē ⁊ minꝰappēs. Uno tn̄ icōueniēti dato mlta ꝯtigūt.
Parmeidis ꝟo rō minꝰ.rōez ei ita forābat Melissꝰ.si qđ
est factū habꝫ ꝑncipiū/igit si nō ē qđ factū/nō hꝫ ꝑncipiū.
vniuersuz autē nō ē factū igr̄ nō hꝫ ꝑncipiū.q̄re neqꝫ finē
est igr̄ īfinitū.Et cū nō habeat vbi moueat̄ ē imobile. Par
meides ꝟo suā sic. Quicqđ ē p̄ter ens nō ē ens.qđ aūt nō
est ens nichil ē.igr̄ q̄cqđ ē p̄ter ēs nichil ē.At ēs ⁊vnū cō
8 uertunt̄. igr̄ tm̄ vnū ēs ē.¶Tercia ꝯ°.nō icōueniēs vide
bit aliq̄btisꝑ contra tm̄ vnuz eē ens asserentes disputare.
¶Nam cōis phylosophia ad hec viam habet ⁊ dialectica
9 ¶Quarta ꝯ°.non recte dicunt Parmenides ⁊ Melissus

tantū vnū esse ens imobile: ille finitū/ hic vo infinitū eē dicētes ¶ Primo q2 aut capiūt ens vt mltipliciter dicat de substātia/ qtitate/ z qlitate: qmodo si capiāt siue substātia/ qtitas/ z qlitas piūcta sint siue abinuicē sepata: mlta erūt et non tm vnū. Aut faciūt ens vniuocū/ Et tunc aut solū significat substātiā: aut solū qtitatem/ aut qlitatē vt genus aut vt species: qd si sic mlta erūt z nō tm vnū. Et genus em z species de plibus pdicantur. Aut significat vt idiuiduū et tūc illud ens non erit substātia: Nā aut oia essent vn⁹ homo/ aut vnus equs/ aut vna aia nuēro: q ipossibilia sunt. Neqz illd ens erit vnū accns nam ipm essz sine subiecto: quod eē nequit. Nullū em accidentiū a substātia separabile est: sz oia i subiecta substātia eē necesse ē. Neqz erit ens illud vnū ex accidēte z substātia cōstitutū. vt vnū qtum/ vnū qle. Nā multa iam eēnt z nō tantū vnū. ¶ Secundo Parmenides dixit ipm eē finitū: et Melissus dixit ipm eē infinitum. Non erit igif illd ens solū substātia. Nā sola substātia neqz finita neqz ifinita est. Quātitati em ratio finiti z infiniti cōgruit. Nā magnitudo q trāsiri potest finita est. Que vero trāsiri nequit infinita. Neqz per idez erit vna qualitas: aut vna actio aut passio. Nā qlitates/ actiones et passiones finite aut infinite p accidēs dicuntur. Neqz erit illud ens finitū (vt vult Parmenides) aut infinitū (vt Melissus) solū qtitas. Nā esset accns sine subiecta substātia. Neqz erit vna substātia quāta: nā si est substātia qta: substātia est z qtitas ē. Que si sunt duo vere sūt q sunt. Erūt igif mlta: et nō tm vnū est. ¶ Tercio vnū multipliciter dicif. pmo vnū cōtinuitate. scdo iptibilitate. Tertio rōe q vnā eandēqz rōez habēt. vt merū z vinū. Quarto actu z potētia. Sz illd ens vnū cōtinuitate nō erit. Nā mlta essent. Est em cōtinuū in infinitū diuisibile. Neqz vnuz imptibilitate. Nā neqz eēt finituz qd dicit Parmenides/ neqz infinitū qd dicit Melissus. Imptibile em neqz finitū neqz infinitū. Neqz tm erit vnū diffinitiōe vt tunica et vestis. Nā icōueniētia seqrenf ad q pducebat Heraclitus quia boni et mali/ boni z nō boni/ hois z eq/ qtitatis z qlitatis/ prior z pdictorior/ disparator/ diuersor generū eadē erit ratio: et de eodem affirmatio z negatio. vt idem erit bonū et non erit bonum. Nam erit non bonum. boni enim

et non boni eadem esset ratio que impossibilia sunt. Neqȝ erit vnū actu ⁊ potētia nā stati mlta eēnt: et nō tantū vnū.
10 ¶ Dubitatio: An toti⁹ ptes sint ipsuȝ totū: An multe sint et diuerse. ¶ Respōdet quālibȝ partē esse a toto diuersā. Nā si ql̄ibet pars esset toti eadē ql̄ibȝ pars cuilibet pti esset eadē: quecūqȝ eñ vni et eidē sunt eadē illa inter se sūt eadem. Omnes tñ partes simul nichil aliud q̄ȝ ipsuȝ totū sunt.
11 ¶ Quinta cōclusio. posteriores īconuenīēter orōnum copulas auferebāt aut eas in adiectiua verba mutabant cū p̄dicaret accidēs: ne vnū esse multa concederēt. vt Licophron suiqȝ sequaces dicebāt dūtaxat homo albus/ homo ambulās: et nō homo est alb⁹ homo est ambulās. Et alii dicebant homo albatur/ homo ambulat dicere non audentes homo est albus: homo est ambulans. Uidebat eñ eis quia verbum est substraherēt nō multa eē significare sed vnū simpliciter dicere. ¶ Quod auteȝ id non recte faciant patet quia vnū subiecto rōe multa est. vt Socrates albus et Musicus subiecto idem est: ratione vero multa. Est eñ alia ratio Socratis albi ⁊ eiusd musici. Et vnū cōtinuū est multa neqȝ vnū et multa repugnant vt credebāt Nam vnum subiecto ⁊ ratione multa eidem conueniūt: et vnū actu et multa potētia eidē. licet vnū ⁊ multa eodēmō. vt vnū actu et multa actu: bene repugnēt. Non igit̄ oportuit eos copulas auferre: ⁊ alias orationes accidentaliuȝ predicatoꝝ expressorum negare ne vnū multa esse concederent. cum id incōueniēs minime sit.

Secundi cap. note.

Prima Parmenidis ratio. Quidqd est preter ens non est ens. quod autē non est ens nichil est. igit̄ quidqd ē preter ens nichil est. At ens et vnum conuertūtur. igit̄ quidquid est preter vnū nichil est. est igit̄ tantū vnū. Si autem est tantū vnū non habȝ locū. igit̄ ipsuȝ est īmobile. ¶ Secunda eius ratio. Si illud vnū diuidi potest: illud nō proprie vnū est. Nam eius sectio in infinitū abiret. est igit̄ illud vnū impartibile. ¶ Melissi ratio. Si aliqd est factuȝ: ipsum habet principiū. igit̄ si non est aliqd factū ipsum nō habet principiū. Ens autē non est factum. igit̄ non habet principium. Quod autē non habet principiū: nō habȝ finē. ipsum igit̄ est infinitū. et quod est infinitū locū non habet

ipsum igitur immobile est. ¶ Ratio Melissi q̄ ens nō sit
factū. Quia aut fieret ex ente vel ex nō ente: nō fiet autē
ens ex ente. quia ipsū ens eēt priusq̄ fieret: neq̄ fiet ex
non ente. Nā ex nichilo nichil fit. Nō est igit̄ ens factum.
¶ Quod vere est/substātia. Id habet pricipium tēporis
cui⁹ aliq̄d tempus sue duratōis est pncipiū. ¶ Et illd pri
cipium magnitudinis: cuius aliqua magnitudo est sue ex
tensionis principium. ¶ Principium magnitudinis: prin
cipium rei.

Ecundū cap. cōtinet sex cōclusiones. ⁊ tres rōes
f ad terciam. ¶ Prima conclusio. non est difficile 12
rationes Parmenidis et Melissi soluere. ¶ Pa
tet. quia statim sophistice apparent: et viciose concluden
tes et falsum assumentes. igitur. ¶ Ratio tamen Melis
si deterior est et minus apparens. Attamen vno inconue
niēte dato multa cōtingūt. ¶ Secūda Parmenidis ratio 13
et viciose cōcludit: et falsum assumit. Arguit eñ sic. quid
quid est preter ens nō ē ens: qd autē non est ens nichil est.
igit̄ quidq̄d est preter ens nichil est. ¶ Cū eñ ens dicatur
multipliciter: si capit ens p substātia falsū est. Esto eñ q̄
illud ens substātia non sit: eē potest q̄titas aut q̄litas. Et
si ens capit̄ p accidēte iterū falsū est. Nā qd nō fuerit ac
cidēs substātia esse potest. Et cū vltra dicit. ens ⁊ vnū cō
uertūtur: esto. igit̄ quidq̄d est pter vnū nichil est. esto. Cū
vero cōcludit: igit̄ tantū est hoc non oportet. Nā si solū es
sent alba: simili modo cōcludi non potest quidq̄d ē preter
Albū nichil est. posita eñ sunt sola esse alba igit̄ tñ vnum
albū est. hoc nō oportꝫ. Nā cū assumptū sit verū cōsequēs
est falsū. Et cū vltra argumētat̄ est tantū vnū igit̄ est im
mobile (Nā nullus erit loc⁹ in quo moueat̄) hoc nō opor
tet quia ipsū alterabile esse potest ⁊ ptes vt aq̄: in toto mo
ueri. ¶ Tercia cōclusio Parmenides ens pro substantia 14
solū capere non potest. ¶ Primo q̄ de illo ente dicit̄ acci
dens vt albū aut nigrū aut aliq̄d aliud. Et tñ nichil est al
bum aut nigrū. Nā sola substātia est: hec autē accidēs im
portant. illud ens nichil erit. ¶ Q̄ si dicit album quod
vere est significare: iā multa erūt. Nā albū qd vere est: et
quod ei accidit significabit. ¶ Secundo quia si illud ens
fit substātia non erit magnitudo neq̄ aliorum accidentiū

vllum. Nam solum erit substantia: et quod vere est vt homo/animal/bipes (Quod autem vere est: nulli est accidēs) hoc autem impossibile est. ¶ Tercio. si substantia esset ipsum esset diffinibile/diffinitio igit̄ ei⁹ diuersas partes explicabit que vere sunt non eñ accidētia explicabit. Nam accidentia assunt ⁊ absunt pter subiecti corruptionem: diffinitio autem neq̄ȝ diffinitionis pars abesse potest. Ut si diffiniatur homo esse aial gressibile bipes: neqȝ possibile est hominē non esse animal: neqȝ nō esse gressibile: neqȝ non esse bipedem. Erunt igit̄ multa que vere sunt et nō tā
15 tum vnū ens: etiā ipsum pro substātia capiēdo. ¶ Quarta conclusio. Parmenides non solū ens pro accidente capere potest. ¶ Nam cū esset accidens eēt eius subiecta substantia. Impossibile est eñ accidēs sine subiecta substātia esse. Et cum solū esset accidens non esset subiecta substātia. esset igit̄ eadē subiecta substātia et non esset. qđ est impossibile: Non igit̄ ens capiet Parmenides solū pro acci
16 dente. ¶ Quita cōclusio. Non recte soluerūt aliqui Parmenidis rationē illud vnū esse impartibile continuū volētis probare. Argumētabatur eñ sic Parmenides. Si illđ vnum diuidi potest illud ꝓprie vnū non erit. Nam ei⁹ sectio in infinitum abibit. non est igit̄ illud vnum partibile. ¶ Soluebat Xenocrates dicens illud eē ex imꝑtibilibus lineis. Et ne concederet vnū quodāmodo esse multa (credebat enim illa esse repugnantia) dicebat quālibet impartibilium linearū esse illud vnum. Et idem esse magnitudinem ⁊ non magnitudineȝ/diuisibile et non diuisibile: in parem errorem Parmenidis relabens. Nam incōueniēs nō est (vt diximꝰ) vnuȝ esse quodāmodo multa. vt vnum actu multa potentia. Incōueniens tamen est idē esse magnitudo et nō magnitudo: partibile et non esse partibile. ¶ Sex
17 ta. ratio Melissi et viciose concludit: et falsum assumit. ¶ Arguit enim sic. Si aliquid est factum ipsum habet ꝓncipium. igitur si non est aliquid factum: ipsum non habet principium: hic autem viciose concludit. Nam ex destructo antecedente intendit perimere consequens. Ei cum dicit: si aliquid est factum ipsum habȝ principium: cū pricipiū equiuocū sit: Si itelligit ipsuȝ habere pricipiū tpis hoc nō oportet vt momētanea. Si aūt itelligit ipm habere

principiu ꝫ magnitudinis: neqꝫ hoc oportet. Sunt eñ alte rationes ⁊ impartibilia que pricipiũ magnitudinis nõ habent. Et rursuꝫ cũ dicit. Si nõ ē aliqͩ factũ/non habꝫ pricipiũ. Si intelligit ipm non hr̄e pn̄cipium temporis: esto. Si vero intelligat ipm non habere principiũ magnitudis hoc non oportet. Nam et celum et sol ⁊ astra pricipiũ sue magnitudinis hn̄t. Et cũ vltra arguit. Quod nõ habꝫ pn̄cipium nõ habet finem. Si intelligit qđ non habꝫ pn̄cipiũ temporis nõ habet finē temporis: esto. Si vero intelligit id non habere finē magnitudinis hoc nõ oportet qđ tñ intendit et ex quo seqretur ipm esse infinitũ. Cũ vlteriꝰ arguit. Quod est infinitũ non habꝫ locũ. igit̃ est imobl'e. hoc non oportet. Nã nichil ꝓhibet ptes in ipo moueri/⁊ ipsuꝫ alterari. Non eñ vt alterabile sit reqritur locus. Dicebãt Melissium sequẽtes: illud vnũ esse vnũ specie. Sꝫ qͦmodo homo ⁊ equs et q̄ adiuicē sunt cõtraria eađ spe sunt: hec sane p seipsa falsa esse deprehenduntur.

Tertii cap. note.

¶ Segregatio/extractio. Congregatio/cõfusa cõmixtio. Et est cõfusa: cũ res amplius non appareãt. Ab iis q̄ sũt actu magnitudinis et paruitatis determĩatio sumitur.

t Ertium cap cõtinet sex opiniones antiquorum. duas Anaxagore rões. 5. ꝯclusiones Anaxagorã reprobãdo. 2. roẽs ad scđãꝫ ⁊ 4. ad terciã. ¶ Sex naturaliter loquentiũ opiniões. ¶ Prima est ponentiũ ignem oĩm materiale pn̄cipiũ: et ꝯ̄ria raritatē et densitatē formalia. 18 ¶ Secunda est ponentiuꝫ aerem oĩm materiale principiũ: ⁊ ꝯ̄ria supabundantiã et defectũ eē pn̄cipia formalia. 19 ¶ Tertia est Anaximãdri ponentis vnuꝫ corpus igne densius aere vero rarius: omniũ rex esse materiaꝫ: et ꝯ̄ria illi infinito corpori inserta eē rerũ formas. 20 ¶ Quarta est Platonis magnũ et paruũ cõtraria duo pricipia rerum naturaliũ ponent̃: ⁊ vnã formã et efficientē ideã. 21 Et in hoc Plato ab aliis differt: quia alii vnã ponũt materiam: Plato autē plures. Alii ꝯ̄ria ponunt formas: Plato materias. ¶ Quita est Empedoclis quatuor elemēta rex omniũ materias esse ponẽtis: ⁊ ꝯ̄ria imixta: formas. ⁊ duo effectiua litem ⁊ amicitiaꝫ: et res in seiuicem esse cõmixtas: et mundũ sepius generari et sepius corrũpi. 22 ¶ Sexta 23

est Anaxagore infinitas similiares atomos rerum materi-
as ponentis: et cōtraria īmixtas formas. et vnū efficiēs di
uinū intellectum. Et omnes res in omnibus esse adinuicē
cōmixtas et confusas: et eas generari per segregationem.
Dicit em̄ intellectū diuinum eas segregare ꝛ eas facere ap
parere: q̄ latebant. et eas corrūpi per congregationē. et mū
dum dicit semper generari et nūq̄ corrumpi. ¶ Et differt
Anaxagoras ab Empedocle. ¶ Primo q̄a Empedocles
ponit tantū quatuor elementa rerum materias. Anaxago-
ras vero infinitas ponit rerum materias. ¶ Scd̄o Empe-
docles ponit duo effectiua: Anaxagoras autē vnū. ¶ Ter-
tio Empedocles ponit mundū sepius generari ꝛ sepi⁹ cor
rumpi: Anaxagoras autē mundū ponit semper generari et
nūq̄ corrumpi. In ceteris conueniūt. ¶ Due ratōes Ana-
xagore. ¶ Prima/ quia videmus ex contrariis cōtraria fie
ri. At impossibile est contrariū in suū contrariū abire. sunt
igit contraria ī cōtrariis ꝛ omnia in oībus. ¶ Scd̄a omne
quod fit aut fit ex ente/ aut ex non ente: non autē fit ex nō
ente. Nam ex nichilo nichil fit. Fiet igit ex ente. Et cū vide
amus ex quolibet quodlibet fieri: erunt oīa in oībus ꝛ q̄dli
bet in quolibet. He sunt due Anaxagore rationes ꝓpt̄ q̄s
credebat quālibet rem esse in qualibet: et rerū generationē
nichil aliud esse q̄ rerū a confusa ꝯmixtione segregationē/
et apparētiā. Et cū iterrogabat/ cum omnia sint in omib⁹
quomodo igit illa non vident: Respondebat ea non vide-
ri ꝓpter nimiā eoꝝ paruitatem. Et cum iterū/ Cur potius
dicendū sit id os/ id caro/ id sanguis cum omia sint ī omi-
bus: Dicebat quādo plus esset de osse dicebat os: ꝛ quādo
superabundabat caro dicebat caro: et quādo sanguis id di
cebat sanguis. nichil tamen ē purū aut os/ aut caro/ aut sā-
24 guis/ aut alioꝝ quitq̄. ¶ Prima ꝯclusio. Inconuenienter
Anaxagoras infinita rerum nataliū assignauit principia.
¶ Patē quia tollebat reꝝ natalium sciam: infinitum enim ꝛ
magnitudine ꝛ multitudine q̄tum sit notū esse nō potest. si
igitur rerum naturaliū infinita essent p̄ncipia ip̄e essent i-
gnote. Nā composita cognoscim⁹ qn̄ ex quibus et quot cō
posita sint: cognoscim⁹. non igit conuenienter Anaxagoras
25 rerum natalium infinita assignauit pricipia. ¶ Scd̄a ꝯclu-
sio. non oīa cōmixta sunt in oībus. ¶ Primo quia impossi-

bile est animal aut plantã sub q̃tulacunq; esse magnitudie aut sub q̃tulacũq; eẽ paruitate. Sed determiate sunt quã-titatis et toci⁹ magnitudo ex partiũ magnitudine resultat. (voco eñ partes que a seinuicẽ et a toto separari possunt) Impossibile est igit oĩa in oĩbus esse cõmixta: quomodo ei et homo in milio et equs/ et planta? ⁊ que et q̃ta eius caro esse possit infinitis aliis rebus distracta? ⁊ quod os ⁊ qui nerui et qui arboris fructus? ¶ Secundo si ex finita aqua determinate q̃titatis carnem segreges et iterũ tantu; hoc totiẽs facere poteris vt tãdẽ nichil carnis residuũ sit. Nã omne finitũ p determinate q̃titatis ablationẽ tandẽ consumitur. quo facto reliquit non oĩa mixta eẽ i oĩbus. ¶ Tercia nõ quodlibet segregabile est a quolibet. ¶ Primo quia caro magnitudine et puitate determiata est. q̃uis eñ carnis in eo q̃ corpus est infinitã sectionem intelligas in eo tñ q̃ caro esse nõ potest: s; tandem ex sectione desineret eẽ caro. ex mĩma igit carne non est segregabile aliqđ corpus. nã cũ omne corp⁹ ex corporis substractiõe fiat mĩm⁹: eẽt caro mĩma carne minor quod est impossibile. nõ igit q̃libet a q̃libet est segregabile. ¶ Scđo quia si quodlibet semp esset a quolibet segregabile in aliquo finito eẽt infinita caro ⁊ infinitum os: nã per substractione; determinate carnis nõq̃ cõsumeret neq; os: imo et quodlibet q̃tulũcũq; paruũ esset cõtineret infinita. At impossibile est infinitũ finito contineri. igit non quodlibet segregabile est a q̃libet. ¶ Tertio quia accidẽtia habit⁹ et colores a substãtia subiecta nõ sũt segregabilia nõ igit quodlibet a q̃libet est segregabile. ponit eñ Anaxagoras ⁊ substãtias et accidentia simĩ mixta. ¶ Quarto quia incõueniẽs est Anaxagorã dicere sapientissimã mentẽ conari oĩa segregare. et (quia infinita sint) non posse: ⁊ id eã latere: non autẽ latere Anaxagorã. non igitur quodlibet eẽ in quolibet et quodlibet semper esse segregabile a quolibet contra sapientissimã dei puidentiam attestari debet Anaxagoras ¶ Quarta non omne quod fit ex specie simĩlaribus fit partbus vt vult Anaxagoras. ¶ Nam lutum non fit ex lutulis sed terra et aqua. et lateres nõ ex lateribus sed luto/et domus non ex domibus sed laterib⁹ et lignis. et aer ex aqua: ⁊ aqua ex aere: vt sepius videmus. ¶ Quita minus errauit Empedocles finita ponẽs rex na- 28

I P

turalium principia ipo Anaxagora. Nam rerum naturaliū posse esse sciam nō auferebat: neqꝫ pleraqꝫ eū incōmoda sequntur: que sequuntur Anaxagoram.

Primi cap. tertii tractatus note.

¶ Prima. quib⁹ non sunt intriseca priora principia. ¶ Aliqua fieri ex alterutris est vnū ex altero sua quidem substantia fieri. ¶ Substantia/essentia.

Ertius tractatus continet tria cap. ¶ Primum cap. cōtinet vnā ꝯclusionē et duas ratōes ad eā. ¶ Cōclusio. rerum naturaliū principia sunt cōtraria.

t 29 ¶ Primo quia ꝯcorditer dixerūt hoc oēs physici qui tantum vnū posuerunt. vt Parmenides et melissus calidū et frigidū (que ignem ꝛ terram vocabant) principia posuerunt. qui plura et finita vt Plato et Empedocles magnum / et paruum/par et impar: congregationē/et segregationem/litem/et amicitiā/raritatem et densitatem. Qui infinita dixerunt rerū naturaliuꝫ esse principia similiter. vt Democrit⁹ plenū/ꝛ vacuū/sitū/ordinē ꝛ figurā: q̄ ponebat habere ꝯria vt sitū sursum/sitū deorsuꝫ/sitū anteriorē: ꝛ posteriorē: sitū dextrū/et sinistrum: figurā rectilineā/figuram circularem. Et hoc omnes antiqui dixerunt: nō tam ratione q̄ꝫ veritate coacti. ¶ Differūt tamen qꝛ hi posuerūt posteriora ꝛ pticularia vt calidū et frigidū ꝯria pncipia sēsuꝫ sequētes: Alii vero priora et vniuersalia vt magnū/paruum/par/ipar/cōgregationē/segregationē/litem/amicitiam/ raritatē et dēsitateꝫ sequētes rationē. Nā singulare scd̄ꝫ sensuꝫ notū est/vniuersale autē scd̄ꝫ rationē. Est eñ sensus pticulariuꝫ/ratio auteꝫ vniuersaliū. ¶ Scd̄o. Quia ea rex naturaliū assignāda sunt pncipia q̄ non fiūt ex aliis: neqꝫ fiūt ex alterutris: sed oīa alia fiūt ex ipis. pma autē ꝯria nō fiūt ex aliis neqꝫ ex alterutris: sed oīa alia fiūt ex ipis. Nā cū sint pma non fiūt ex aliis: et cū sint contraria nō fiunt ex alterutris. Nam cōtrariū in sui ꝯrii substātiam nōq̄ꝫ trāsire potest. Q[uod] autē oīa fiant ex ꝯriis patet / quia res natales oēs p generationē fiūt: q̄ est de ꝯrio in cōtrariū. Nā nō quodlibet agere in qd̄libet: neqꝫ qd̄libet pati a quolibet natū est: sꝫ determinatū a determiato ꝛ ꝯtrariū a ꝯrio. vt albū nō fit ex q̄libꝫ: nō eñ fit ex musico nisi scd̄ꝫ accidens: sed fit ex nigro aut colorato medio. et musicū nō ex quolibet nō musico: sed ex

immusico. et domus ordinatio non fit ex q̄libet iordinatōe
sed ex inordinatione domus. Similiter album non corrum
pitur in quodlibet:sed in nigrū aut medium. Neqꝫ musicū
corrumpit̃ in quodlibet:sed in īmusicū.⁊ domus ordinatio
non corrumpit̃ in quodlibꝫ:sed in domus inordinationem.
¶ Attamen ex q̇bus ꝯ̄riis res fiant et in q̄ contraria corrū
pantur:nos plerūqꝫ latet.quia hꝰmōi ꝯtrarioꝝ non sint no
mina imposita.generalia tamen oībus compositis ꝯuenien
ter possumus dicere:cōueniētia/iconuenientia/ordinatio/i=
ordinatio.specialia tamen non sunt vsitata:sed ex coībꝰ cir
cūloqui poterimꝰ. Nā omne conueniēs ex incōueniēte fit:
et in inconueniēs corrūpitur.vt conueniētia hominis ex in
conuenientia fit non q̄libet:sed ex homīs inconueniētia: et
corrūpitur non in quālibet inconuenientiā : sed in hoīs in=
conuenientiā.Et ita in ceteris est dicendū:vbi noīa desūt.

¶ Secundi cap.note.

¶ Genus/genus trāsmutationis. ¶ Contrarietas/duo ad
inuicē contraria.¶ Generis substātie contraria/trāsmuta=
tionis substātialis contraria.¶ Trāsmutationes substātia=
les/generatio/corruptio. ¶ Contraria priora/substātialia.
¶ Posteriora/accidentalia . ¶ Per se/non in alio. ¶ In:
vtroqꝫ quiti modo.¶ Prime instantie solutio. Contrario
rum principioꝝ subiectū est ṗncipiuꝫ subiectiuū: non essen
tiale et constitutiuum.

Ecundum cap.continet quatuor conclusiones.4.
ſ rationes ad secundā.duas instātias ad terciā. du=
as rationes ad quartā.¶ Prima ꝯclusio. Non tā= 30
tum est vnum rerū naturaliū principium.¶ Patet quia re
rum naturaliū pricipia sunt contraria. igit̃ non tātum vnū
est.Nam nichil sibiipi contrariū est.¶ Scda ꝯclusio.Non 31
sunt reruꝫ naturaliū infinita contraria pricipia. ¶ Primo
quia rerū natalium tolleret̃ scientia . ¶ Scdo quia in vno
quoqꝫ genere est vna ṗma ꝯ̄rietas. contrarietas autē duo=
bus extremis clauditur. Igit̃ in vnoquoqꝫ genere contra
ria sunt finita.Rerum autē naturalium ꝯ̄ria pricipiavnius
sunt generis.Est em̄ substātia genus quoddā. igit̃ ipa sunt
finita.¶ Tertio melius ex finitis ṗncipiis reꝝ naturalium
generationes/corruptiones/ ⁊ ceteras trāsmutationes sal=
uamus:ꝙ̄ ex infinitis.vt Empedoclesmeliꝰ ipsa saluabat:

ipso Anaxagora. igitur potius ponenda sunt finita q̄ infinita. ¶ Quarto cōtrarioꝝ q̄dam sunt priora et quedā posteriora. igit̄ non sunt infinita. Nā in īfinitis neq3 priora neq3
32 posteriora inueniūtur. ¶ Tercia ꝯclusio. Preter duo contraria ꝑncipia: ponēdum est terciū principiū eoꝝ subiectū. ¶ Nā sicut contrariū suū3 ꝯriū non efficit. vt caliditas nō efficit frigiditatē/neq3 lis amicitiā/neq3 raritas densitatē: ita idem cōstituere nequeunt. et nulla cōtraria per se subsistunt. vt caliditas/frigiditas/raritas/densitas. et ita de singulis. est igit̄ ponendū tercium ꝑncipium: quod modo cum vno vnā rem cōstituat nat̄alem: ꝛ modo cū altero alteram: et qđ eorū ꝯriorum vicissim fit subiectū. ¶ Prima instātia. Si ꝑncipia cōtraria essent in subiecto: principioꝝ esset principiū. Nam subiectū prius et principiū esse videt̄ eoꝝ que ī ipso sunt. hoc autem incōueniens videt̄. ¶ Secūda. Substantie nichil est contrarium. igit̄ rerū naturaliu3 (que substātie sunt) principia nō sunt contraria. ¶ Respōdet Aristoteles. Si ratio ꝓbans rerū naturaliu3 principia eē ꝯria vera est: illa ꝯria esse substātias: alioq̄n res nat̄ales nō ꝯstituerent. Nā ex non substātiis nō fit substātia. neq3 quod pri⁹ est nō substātia: postea vnq̄ est substātia. Et illoꝝ ꝯriorū est aliud ꝑncipiū subiectiuū: qđ vicissim eis subiectū ē: et cū ipis res constituit nat̄ales. Et antiqui fere oēs vnā cōem substātia3 posuerūt cū ꝯriis: ex q̄bus oīa fierēt. quidā eam posuerunt ignē: alii aerem/alii aquā/alii substantia3 mediā. Cōtraria vero quidā calidum et frigidū/alii magnu3 ꝛ paruū/alii cōgregationem/segregationē/litem/amicitiā/raritatē/ꝛ densitatē: et duo posuerūt agētia ꝛ vnū patiēs. Plato autē3 posuit duo patientia magnū et paruū: ꝛ ideam vnū principiū agens. ¶ Et vetustissima fuit opinio: rerū naturaliū tria esse principia: subiectū/supabundantia ꝛ defectus. ¶ 4. ꝯclu
33 sio. Trāsmutatōis rei nat̄al: tria ꝑncipia sufficiūt. ¶ Prio q2 vnū subiectū sufficit ad patiendū: et duo ꝯria ad agēdū. Si eīn duo fuerit subiecta: due erūt ꝯrietates. (cuius lib3 eiꝰ subiecti trāsmutatōis est vna ꝯrietas) Et sic diuerse generabunt̄ res nat̄ales. Si autē sint due ꝯrietates et subiectu3 vnū: cū vnum ꝯriū sufficiat suū corrūpere cōtrariū: ꝛ rei naturalis facere trāsmutationem: (Nam quidq̄d h3 cōtrariū ab eo corrūpi natū est) altera contrarietas erit ociosa. Non

autem ponenda est pluralitas ociosa. Sufficiũt igitur trãs mutatõis rei naťalis tria ꝑncipia. ¶ Scđo vniuscuiusqꝫ generis est vna cõtrarietas: q̃ cũ subiecto trãsmutationis est sufficiens. Substãtia autẽ quoddã genus est. igiť substãtie est vna cõtrarietas que cũ subiecto trãsmutatõis substãtialis est sufficiẽs. trãsmutationis igiť rei naturalis (est em̃ ea substãtialis trãsmutatio) tria sufficiunt ꝑncipia: duo scilicꝫ cõtraria et subiectum vnũ. ¶ Et differũt illa scđꝫ prius et posterius et non genere. Nã subiectũ ꝯtrñs prius est: ꝛ vnũ cõtrarioꝝ prius inest et alterũ posterius: et oẽs alie ꝯtrarietates in hanc primã et substãtialẽ reduci vidẽtur ꝯtrietatẽ.

Tertii cap. note

¶ Modus exprimẽdi est simplex quãdo extrema sunt incõplexa. ¶ Cõpositus quãdo alterum complexũ est. ¶ Priuatio primo est forme in subiecto nato carentia. ¶ Est em̃ carẽtia forme in subiecto nato subiectũ forma (quã natũ est habere) carens. ¶ Scđo est forma: qua (adueniente altera) materia priuatur. ¶ Unũ numero/vnũ essentia. ¶ Sub alteratione generatio/corruptio/et alii motus ꝯprehendũtur ¶ Dignitas. Que eađ ratione dicũtur si vnũ cõuenit et alterũ conuenire necesse est. ¶ Principia ꝑ se sunt q̃ remanẽtia rei naťalis cõstituũt essentiã. ¶ Principia per accidẽs sunt principia q̃ vt fiat res naturalis requiruntur: facte tamen nõ cõstituũt essentiã ¶ Res naturalis/hoc aliquid /totum/cõpositum /completum/ ens in actu.

t Ertiũ cap. continet duas diuisiones. quatuor conclusiones. duas rationes ad primã partem prime. vnũ correlariũ/et instantiã ad terciã. et vnũ correlariũ ad quartam. ¶ Prima diuisio. Duobus modis aliqđ 34
fieri exprimimus. ¶ Primo simplici. vt homo fit musicus: ex immusico fit musicus. ¶ Scđo composito vt immusicus
homo fit musicus ex homine immusico fit musicus. ¶ Se- 35
cunda diuisio. Duobus modis aliquid fieri modo simplici exprimimus. ¶ Primo in recto. vt homo fit musicus. ¶ Secundo in obliquo vt ex immusico fit musicus. Nam cũ aliquid fieri exprimimus nomine ꝑmanẽtis materie et forme: vt plurimũ recto vtimur. vt homo fit musicus. Non tñ id semper oportet. Nã dicimus ex ere fit statua: et ex lignis fit domus. et non es fit statua: et ligna fiunt domus. Cũ vero

nomine non permanentis materie habitu/ et priuatione/ aut nomibus cõtrariis transmutationẽ exprimimus: obliq̃ vtimur. vt ex semine fit equus et ex imusico fit musicus et ex nigro fit albus. Et de modo exprimẽdi composito ita dicendum est. et hoc vniuersaliter de trãsmutatiõe intelligimus. Nam natura cõmunia prius determinanda sunt: deinde circa propria speculãdum est. ¶ Prima cõclusio. In omni trãsmutatione aliquid subicitur: quod vnũ numero est ratione vero duo. ¶ Prima pars patet. primo quia omne quod fit: aut fit simpliciter aut non simpliciter. (fit em̃ aliquid simpliciter: cum acq̃ritur substãtia: Non simpliciter vero cum acquiritur accidens) sed cũ aliquid fit simplr aliquid subicitur. Nam forme que acquiritur subiecta est materia. Subicitur enim vicissim formis contrariis. Et etiam cum fit non simpliciter: aliquid subicitur. Nam non erit accidens quod acquirit sine subiecto. igitur omni transmutationi aliquid subicitur. ¶ Scdo existimant omnia fieri trãsfiguratione/ appositõe/ substractione/ aut alteratõe. Trãsfiguratiõe quidẽ vt cũ ex fuso ere fit statua. Appositõe vt cum quid augetur. Substractõe vt cũ qd diminuit. aut cũ ex lapide sculpatur Mercurius aut Apollo. Alteratione vt cũ aliqd fit album. sed in oibus his subicit materia ex q̃ fiũt. vt es trãsfigurationi statue/ corpus augmẽtationi aut diminutõi/ lapis insculptioni Mercurii/ et subiectũ suum alteratõi. igit i oi trãsmutatione aliquid subicitur. ¶ Scda pars quod trãsmutatõis subiectũ vnũ sit nuẽro: rõe vero duo patet. Quod vo sit vnum nuẽro superius dictũ est alias nõ fieret vnũ. Sed quod rõe duo patet/ quia in omni trãsmutatione subiectũ: forma (quã natũ est hre) caret: et quã quidem facta trãsmutatõe habet. est igit idẽ et subiectũ et priuatio. At alia ẽ ratio subiecti et priuationis sicut alia ẽ ratio hois et imusici. Nã factis trãsmutationibus qd subicit dicit subiectũ: nõ autẽ forme (cuius prius) dicit amplius priuatio: et homo semper dicit hõ nõ esse imusicus. igit qd subicit vnũ nuẽro est et rõe duo subiectũ et priuatio.

37 ¶ Scda cõclusio. Subiectũ et forma rex natliũ per se sũt principia. ¶ Patet quia illa per se rex nataliũ sũt principia: q̃ intrinsece eas cõstituũt: et eax substantiã cõplent et pficiũt. quãlibet autẽ rẽ natalem subiectum et forma intrĩsece cõstituũt: et eius substantiã cõplẽt et pficiũt. sũt igit subiectũ et forma rex

naturaliũ per se principia. ¶ Tercia ꝯclusio. Priuatio et 38
cõtrarioꝝ alteꝝ ꝑncipia sunt ꝑ accidens. ¶ Patet/quia rei
naturalis non cõplent ꝛ ꝑficiũt essentiã. nã facta re natali:e=
ius priuatio ꝛ ꝯrioꝝ alterũ non manẽt. igit̃ ꝑncipia sunt per
accidens. ¶ Correlariũ. vnde fit vt rerũ naturaliũ principia 39
sint vt duo: sint vt tria sint vt ꝯria. Nam duo sũt per se sub
iectum et forma: tria vero subiecta natura et duo cõtraria.
esse vero cõtraria prius ostensuꝫ est. ¶ Instãtia/Si rerum
naturaliũ sint ꝑncipia cõtraria: ea adinuicẽ non agere aut
pati impossibile est. non poterit igit̃ consistere res natalis.
¶ Respondet in re natali illa contraria nõ manere: sꝫ vnũ
cũ subiecto. Sufficit em̃ contrarioꝝ alteruꝫ sua pricipia et
alterius absentia cũ subiecta materia: rem ꝯstituere natalẽ.
¶ Quarta. Materia scd̃m ꝓportionem ꝛ Analogiã cogno 40
scibilis est. ¶ Nam sicut es se habet ad statuã et lignuꝫ ad
lectum ꝛ vnũquodqꝫ taliuꝫ formam habentium: ita mate=
ria ad rem natalẽ et hoc aliqd. ¶ Correlariũ. Unde mate= 41
ria vnũ est: non vt forma neqꝫ vt hoc aliquid. Nam forma
vnum est vt actus: hoc aliquid vnũ est vt totum: Materia
vero vnum est vt subiectũ. dicere autẽ quomodo materia
et forma et hoc aliquid substãtie sint: non amplius Physi=
ci est manifestare sꝫ Philosophi primi.

Primi cap. quarti tractatũs note.

¶ Ratio quã subiungebant ad ꝓbandũ non esse multa en=
tia. Nam si multa essent entia: ipa inter se essent diuersa. et
si essent inter se diuersa: essent diuersa ab entibus. que autẽ
sunt diuersa ab entibus: esse non possunt. igit̃ non sunt mul
ta. ¶ Fit aliquid ex aliquo per se: quãdo ipsum: factũ con=
stituẽs in eo remanet. ¶ Per accidens vero cũ non manet
in facto. ¶ Priuatio scd̃o. ¶ Per se non ens/quod hoc a=
liquid non est/aut ipm constituẽdo remanens. ¶ Ens ĩ po=
tentia/Potẽtia/materia. ¶ Non ens simpliciter: quod nul
lomodo est ens.

Cartus tractatus continet duo cap. Primũ cap.
q continet vnaꝫ ꝯclusionẽ. ꝛ duas diuisiones. ¶ Cõ 42
clusio. Soluenda est ratio dicentiũ nichil posse fie
ri neqꝫ corrumpi. ¶ Qui ita argumentabant̃. Si fiat aliqd
Aut fiet ex ente: et hoc non. quia iam est. Esset em̃ priusq̃

fieret. Aut ex non ente: hoc autem non. Quia ex nichilo nichil fit: non potest igit̃ aliquid fieri. Et hi statim credebant non esse multa entia. ⁊ ex disputandi imperitia longe a veritate in quandã aliam viã digressi sunt. hec itaq₃ indissoluta ratio posset nos a veritatis ꝑceptione distrahere. ¶ Diui-
43 sio. Ex ente aut non ente potest intelligi dupliciter aliquid fieri. Primo per se. Scd̃o per accidẽs. sicut dicim⁹ medicũ medicationis causaʒ esse per se ⁊ edificationis per accidẽs. medicus eñ in eo ꝙ medicus medicat̃: per accidẽs autẽ edificat: nam accidit medicũ habere edificandi habitũ. Nos ita dicim⁹ ex ente hoc aliqd per se nõ fieri aliqd: (alias redit opinio Anaxagore) sed per accidẽs. vt ex quodã aiali ꝑ se non fit canis aut aliud: sed per accidẽs. Ita ex non ente vt priuatio q̃ non est ens per se non fit ꝑ se aliquid: sed per
44 accidẽs. ¶ Scd̃a diuisio. ens dicit̃ multipliciter. Primo ẽs in actu. Scd̃o ens in potentia. Ex ente in actu per se nõ fit aliquid: sed ex ente in potẽtia ꝑ se bene fit aliqd. Similiter non ens dicitur multipliciter. Primo nõ ens in actu. Secũdo non ens in potentia. Ex nõ ente in actu ꝑ se bene fit aliquid: nã ex materia ꝑ se fit aliquid. Ex non ente autẽ in potentia per accidẽs: nã ex composito. Ex nõ ente tamen simpliciter nichil fit: neq₃ per se neq₃ per accidẽs. Ex his distinctionibus (ob quã coacti sunt generationẽ ⁊ corruptiões negare) omnem soluimus ambiguitatem.

Secundi cap. note.

¶ Potẽtia/materia. ¶ Diuersa multa. ¶ Substãtia res naturalis. ¶ Appetere ad absens inclinari/instingi/ordinari. ¶ Desideriũ/appetitus/inclinatio/instinctus. ¶ Generari/ vt terminus. ¶ Corrumpi/vt terminus.

45 Secundũ cap. cõtinet. 5. ꝯclusiones. ¶ Prima ꝯ°.

Non recte defẽdũt aliqui aliqd fieri simpl'r: Parmenidẽ approbãtes. ¶ Nã cũ ipi approbant illud Parmenidis: quidqd est ꝑter ens nichil est. ⁊ ens ꝯpletum intelligãt (Nã aliud ens nõ cognoscũt) ⁊ credant qd̃ non sit hocmõ ens: nichil oio eẽ: ex quoqdẽ ente nichil credũt simplicit̃ fieri Restat igit̃ vt dicãt ex oio nõ ente aliqd fieri: ⁊ materiã ponãt oio non eẽ ens. Id autẽ recte defendi nõ po-
46 test. ¶ Scd̃a. Non iteʒ recte existimãt si potẽtia vna est numero: oio non esse diuersa. ¶ Nam dixim⁹ iidem eẽ nume-

ro potentiam et priuationē:illa tamen late inter se differre.
Naꝫ potētia rei nat̄alis ꝑncipiū est ꝑ se: priuatio vero ꝑ ac
cidēs.Est eñ materia vt per se ens et ꝓpe substantiā:priua
tio vero non.Nā rei nat̄ali sua potētia semꝑ adest:eius ve=
ro priuatio nōq̄ꝫ adest.❡Tertia.non est nostre trinitati ea= 47
deꝫ Plōnis ꝑncipiorꝫ trinitas.❡Nā Plato magnū/ꝑuū/ꝛ
ideam tria posuit rerum nat̄aliuꝫ pricipia.ꝛ magnū et par=
uum noīa materie ponebat:et non ꝑuationis. Q̄ si eandeꝫ
materiā intelligebat:erat solum noīm trinitas. sin vero di=
uersas:trinitatē sine priuatione ponebat. Priuationē ei de
spexit q̄ despicienda non est. Nā tametsi res nat̄alis ex sua
materia sicut ex oīm matre:suaq̄ꝫ forma subsistat: priuatio
tamen vt ad maleficiū plerūq̄ꝫ contēplantibꝰ occurrit.Nā
ab ea ꝓficiscunt̄ rerum interitus.❡Quarta.materia reruꝫ 48
formas appetit.❡Patet/nā est bonū quoddā diuinū/opti
mū/sūme appetibile/sūma abstracta forma : a q̄ oēs rerum
forme ꝓficiscuntur.huic autē diuino bono optimo vnaq̄q̄ꝫ
res q̄ꝫtum potest:q̄ꝫsimillia fieri natura appetit.et ei ad hoc
summa illa prouidentia nat̄ale indidit desideriū. At mate=
ria formas a bono optīo oīm absoluta forma manātes reci
piēdo ei q̄ꝫtū conceditur:bono optīo fit q̄ꝫsimillīa.appetit
igit̄ materia rerū formas. Appetit eñ materia reꝝ formas
vt femina esse virū:ꝛ vt turpe honestū. nō quidē qꝛ ꝑ se tur
pis sit sed ꝑ accidens:et ꝑfectionis carentiā.Et forma seip
sam nō appetit: quia nichil seipō eget . Neq̄ꝫ formā ꝯriam
appetit:quia nichil suipīus appetit corruptioneꝫ.ea vero a
suo ꝯrio corrūpitur.neq̄ꝫ materiā:quia ꝑusq̄ꝫ sit in materia
non est.❡Quīta.materia ꝑ se neq̄ꝫ gn̄atur neq̄ꝫ corrūpitur 49
generatur autē et corrūpitur per accidēs.❡Primū patet.
quia quodcūq̄ꝫ ꝑ se gn̄atur aut corrumpit̄ : ei subici aliq̄d
oportet.qđ aūt ei subicit̄ materia ē.Vocamꝰ ei materiā sub
iectū vnicuiq̄ꝫ primū:ex q̄ fit aliq̄d cū īsit nō scđꝫ accn̄s:qđ
si corrūpatur ī hoc abibit vltimū. Igit̄ si ꝑ se gn̄aretur esſꝫ
anteq̄ꝫ generaret̄: et si corrūperet̄ corrupta erit anteq̄ꝫ cor=
rumpat̄.est igit̄ ꝑ se īgenita atq̄ꝫ īcorruptibilis. ❡Scđꝫ qꝛ
per accidēs patꝫ.quia dicit̄ generari aut corrūpi ad corrup
tionē eius qđ in ea ē.hoc autē est ꝑ alterū et ꝑ accidēs.igit̄.
❡Quot vero forme multiplices sint : an vna sit a q̄ forme
prodeūt omnes ꝛ primi phī est.et in illđ tp̄us id querēdum

differatur. De formis autem physicis et corruptibilib⁹ i his libris intendim⁹: et primū quot nature: et que et quot nūero rerum cause determinandum est. Et in hoc clauditur prim⁹ physicorum liber.

Primi tractatus secundi Physicorum note.

¶ Ens habēs naturam/ens naturale. ¶ Secundū se q̄ conuenire nata sunt. ¶ Accidunt/accidentia sunt. ¶ Propter/per. ¶ Priuatio/priuatio secundo.

Secundus

liber physicorum cōtinet sex tractatus. Primus vnum cap. cōtinens vnā diuisionē. vnā dīam. tres diffinitiōes. 3. ɔclusiōes. 4. rōes ad terciam. ¶ Diuisio. Eorum q̄ sunt/quedā sunt a natu
1 ra: q̄dam vero p alias causas. A natura sūt elemēta ignis/aer/aq̄/terra/ aīalia aīaliū ptes plante et sīlia. Per alias causas dom⁹/lect⁹/indumētū p artē: thesauri in
2 uētio p fortunā. ¶ Dīa. Differūt ea q̄ sūt a naturā ab aliis qr ea q̄ sunt a natura hñt a sua forma pncipiū sui mot⁹ et q̄etis/augmentatōis/diminutōis/altatōis/et scd̄m locum mutatōis: Ea vero que sunt p alias cās vt per artē dom⁹/lect⁹/idumētum a forma artis nō hñt pncipiū sui mot⁹ et q̄etis: sz scd̄m q ipa lapi
3 dea/lignea/aut terrea sūt. ¶ Prīa diffinitio. Ex his nature diffinitio nota eē potest q̄ ē. Natura ē pncipiū et causa mouēdi et q̄escendi ei⁹ in q̄ est: pmū/p se: et nō scd̄m accñs. Non scd̄m accñs dico. Nā medic⁹ eger in se habz sue sanatōis pncipium medicinā: nō tñ ē natura. Nā nō ē in eo pmum/et p se sed scd̄m accñs ē: et accidit ipm eē medicū et sanari. Silr dom⁹/lectus/et alia arte fctā: artificiales formas i se hñt: q̄ non sunt cause q̄ pmum et p se isint sz scd̄m accñs. q̄propter hec dici ne
4 queunt nature. ¶ Scd̄a. Ens habēs naturam est substātia ex naturis cōstans. Est em̄ naturarū vna semp subiectum: altera vero
5 semp i subiecto est. ¶ Tercia. Scd̄m naturam sunt hec et q̄ scd̄m se his accidunt. vt ignis motus sursum: neq3 natura ē neq3 naturam habēs/sed scd̄m naturam ē. Scd̄m naturā et a natura i
6 dem. ¶ Prīa ɔclusio. Ridiculū ē conari demōstrare naturam esse. ¶ Patet. q̄a ridiculum ē conari manifesta p imanifesta nota facere: et nō potētis iudicare q̄d ppt se notū: et q̄d ppt alterum notū eē dēat. q̄ aūt conabr demōstrare naturam eē hec ei

accident. Nam qui ea que per se manifesta sunt non intelligẽ syllogismũ querẽs: accident ei q̃ ceco nato de coloribꝰ syllogisanti acciderũt: voces ipsas audire et nichil de rebꝰ ipsis intelligere. Non igit̃ demõstrandũ est naturã esse sed vt per se notũ capiẽdũ est. ¶ Scd̃a ↄclusio. Prima vnicuiqꝫ subiecta materia habentiũ in seipis motus principiũ natura est. 7
¶ Patet nam antiqui solum id credebãt esse naturã quod facta transmutatione et facta corruptione semp̱ manet. vt Antiphon quia putrescente lecto (si vim germinandi accepisset) remanebat lignũ ⁊ non remanebat lectꝰ: ideo lignum dicebat naturã lecti et non eius formã. Et qui crediderunt oĩm materiam eẽ ignem qui factis inesset: et q̃ idẽ corruptis remaneret solum ignem vocabãt naturã. Et qui aerem: aerem. Et qui aquã: aquã. Et qui terram: terrã. Et qui plures posuerunt materias: plures posuerũt naturas. Et eam solam credebãt ꝑpetuam: et ortus et interitus immunem. Cetera autẽ vocabãt q̃litates/habitus/dispositiones/passiones/quas credebãt ĩfinities fieri et ĩfinities corrumpi. Sed quod vere: facta trãsmutatõe et facta corruptione semp̱ manet: est prima vnicuiqꝫ subiecta materia habentium in seipis motꝰ principiũ. igit̃ ipa ẽ natura. ¶ Tercia cõclusio. Forma rerũ naturaliũ etiã natura est. ¶ Primo quia sicut se habet forma artis ad artificiale: ita et ipa forma ad ens a natura. Sicut enĩ lignũ priusq̃ artis formam recipiat non lectus actu est sed sola potentia: habita vero forma: actu simul lectꝰ est ⁊ res artificialis: ita priusq̃ materia formã ossis aut carnis accipiat non actu est os aut caro/sed solũ potentia: sed simulatqꝫ forma ossis aut carnis ẽ: ipsum os aut caro est. At a forma artis: res denomiãtur artificialis. igit̃ et a sua forma denominabit̃ ens a natura. est igitur ipa forma natura. ¶ Scd̃o quod ex materia ⁊ forma existit. vt elementũ/aĩal/planta: nõ natura sed a natã eẽ dicit̃: sed magis a forma q̃ mat̃ia eẽ videt̃. Nã sit̃ cũ forã ⁊ est et suũ nomẽ recipit neqꝫ ꝑus. Tũc ei sunt singl̃a ⁊ dicunt̃ cũ actu ipo sunt. Est igit̃ forma illꝰ (cuiꝰ est) natã. ¶ Tercio. Antiphon dicebat lignũ eẽ naturã q̄ putrescẽs regerminaret lignũ ⁊ nõ formã artis eẽ natãꝫ q̄ nõ regermiaret lectũ. Sꝫ lignũ potꝰ a forã regermiat lignũ q̃ a materia. vt homo a forma generat hoĩem et bos bouem. igit̃ forma 8

est natura imo et magis ipa materia. ¶ Quarto formā artis non ponimus naturā: quia non sit pncipium motus. et quietis. At eorum q̄ sunt a natura forma est principiū motus et quietis/generationis/corruptionis/ reliquaꝝ mutationū. Et vna queqꝫ res que fit nomen sumit pocius ab eo q̄ pergit: et non ab eo vnde venit. vt a fabro dicit fieri scānuꝫ nō lignum. et cū aqua vertit in aereꝫ: dicit fieri aer non aqua. et denoiatur ens a natura non sicut medicatio a medico sꝫ sicut sanatio: q̄ est ad sanitatem. Est igit forma eius (cuius est) natura: et potius nata ipa materia. Et q̄a forma dicitur quodāmodo et de forma pncipio p se: de eius priuatione (Nam eius priuatio contrariū quodāmodo species est) ideo natura etiā quodāmodo dicit de priuatione. Sed quomodo circa gñationeꝫ erit forma eius contraria priuatio postea determinandum est.

¶ Secundi tractatus note.

¶ Mathematic⁹ qui q̄driuiū consecut⁹ est. ¶ Quadriuiū/ Musica/ Arithmetica/ Geometria/ Astronomia. ¶ Longitudines plana/ solida/ linee/ supficies/ corpora. ¶ Magnitudines figuras et similia: cogitatione et intellectu a re natali/ materia et motu abstrahere: est ea rem naturaleꝫ materiam et motū non ꝯsyderando cōsyderare: curāqꝫ an rei sint natalis: an sint in subiecta materia: An cuꝫ motu sint necne relinq̄re. ¶ Poeta/ Homerus. ¶ Abstrahere/ abiūgere/ separare. Architectonica/ ars principalis. ¶ Gubernator/ auriga.

Ecūd⁹ tractat⁹ cōtinet vnū cap. cōtinēs duas conuenietias. tres dr̄as. vnā q̄stionē. vnā cōclusionē. et
f quiqꝫ rōes ad illā. ¶ Due cōueniētie. ¶ Primo cō
9 ueniūt Physicus et Mathematic⁹ quia vterqꝫ pūcta/ longitudies/ plana solida cōsyderāt. ¶ Scd̄o cōueniūt Physicus Mathematicus vt Astrologus: qui ꝓpius ad Physicā accedere videt. quia Astrologus de iis q̄ mouent consyderat: de magnitudine et figura. vt q̄ terra/ celum/ sol/ mūdus spherica sint: q̄ consyderat Physicus. ¶ Tres diffe-
10 rentie. differūt primo quia Physicus Mathematc⁹ hec eodēmodo non consyderāt Nam Physicus magnitudines figuras cōsyderat vt termini sunt rei naturalis. et cōiūcta materie: et intentio eius est omnia ad motū referre: Mathe

maticus autem ea a re naturali/materia et motu cogitatione ⁊ intellectu abstrahit. Neq; idcirco arbitrandum ē abstrahentiū esse mendaciū. Nam q̄uis magnitudines ⁊ figure et cetera accn̄a a materia ⁊ subiecta subā re ip̄a separi nō possit: cogitatione tn̄ et intellectu possunt. et hec latuerunt Platonē ideas introducentē: quas non modo cogitatione et itellectu sed re ip̄a a materia seiūgebat/faciebat ei Physicam magis Mathematica abstractā cu; ea minus abstracta sit. ¶ Scd̄o. quia Physicus ⁊ Mathematic⁹ nō eodem modo diffiniūt. Nā Physicus diffinit sumēdo noīa materiā formā et motū importātia. vt os quod materiā ⁊ formā ossis habeat: ⁊ caro ⁊ homo. et vt diffinit simitas cum dicitur est nasi cauitas. Nā nasi eius materia; : cauitas vero eius formā explicat. Sed Mathematic⁹ cū diffinit par/impar/lineā/figuram/curuū/rectū/et reliq̄ hmōi (q̄ cōsyderat) non sumit noīa materiā et motū ip̄ortantia: Aabstrahit em̄ ab iis cogitatione ⁊ itellectu. ¶ Tercia quia Physicus et Mathematicus vt Musicus/ Perspectiu⁹/ ⁊ Astrolog⁹ (q̄ propius ad Physicā accedere vident) nō eodēmodo demōstrāt. quia Music⁹/ Perspectiu⁹/ ⁊ Astronomus demōstrationes ab Arithmetica ⁊ Geometria accipiūt. Physic⁹ vero non: sed a materia motu ⁊ iis q̄ rem natales ꝯsequūtur non tn̄ oīo eodēmodo Musica Perspectiua ⁊ Astronomia: vt Arithmetica ⁊ Geometria demōstrant. Nam Geometria de linea vt Mathematica est demōstrat. Perspectiua vero de linea Mathematica nō vt Mathematica (nā cogitatiōe atq; intellectu a motu eā non separat: s; vt Physica (mutuat enim a Physica motum) ex Geometria demonstrat. ¶ Questio qm̄ ꝯsyderatio Physica est vt de simo: ⁊ nata de duobus dicat vt de materia et de forma An vtriusq; sit Physica cōsyderatio? ¶ Cōclusio. vtriusq; nate ⁊ materie et forme est Physica cōsyderatio. ¶ Prima ratio. Si ad antiquos respicias vt Democritū et Empedoclē inuenies eos de materia amplissima; fecisse determinatione; : hic de quatuor elementis/ille vero de Atomis et de forma i parte determinasse. vt Democritus de figuris ⁊ Empedocles de lite ⁊ amicitia. ¶ Scd̄a. ars nate imitatrix est ⁊ emula. Ars autē materiam ⁊ formā ad aliquem finē cōsyderat. vt Medicus coleram/et flegma ⁊ ceteros humores in quor con-

cōperamento & suarum qualitatū ꝓportōe consistit sanitas. Et edificator ligna/ & lateres(q̄ sunt materia domus)et domus formam consyderat. Igitur est physici vtrāq; naturam cōconsyderare. ¶Tercia.eiusdem scientie est finem & media in finem ordinata consyderare. Forma autem materie finis est. Nam cū cōtinue mota sit:forma(vt id gratia cuius mouebatur)assequuta:quiescit.& forma(vt dictum est)est maxime natura.igitur cuius est consyderare formam eiusdem est et consyderare materiam. Est enī forma vltimū quoddam et id gratia cuius est materia.et derisorie Poeta mortē(qr vltimū sit)finem et gratia cuius orti sumus appellat: volēs non omne vltimū esse finē:sed vltimū & prestantius. ¶Quarta.artium factiuarū quedā suam materiā simpliciter facit. vt ars latū: Alia disponit vt que dolando aut ptes distrahendo formam inducit: Alia rebus factis vtitur(nos enim quodāmodo sumus oīm finis)(sed finis vt in morali philosophia dictū est duplex est)que ideo vsualis & architectonica nominatur. Et hec est cognoscitiua & aliis preceptiua. cognoscit enim gubernator qualis forme temo esse debeat/ & precipit alii qui formam temonis habet inducere. vt qui(q̄ ligno & quali temo formandus sit)cognoscit. igitur Physisicus materiam et formam habet consyderare.vt enī factiue ad operandum se habent ita speculatiue ad cognoscendum se habere videntur. ¶Quinta.materia ad aliquid refertur ad formam:est enim forme materia. igitur eiusdem est materiam et formam consyderare. Qui enim eorum que adinuicem referuntur vnum consyderat et alterum consysyderabit. ¶Et si queratur vsquequo Physicus rerum formas consyderat? Usquequo materie coniuncte generant / corrumpunt/ augmentant/minuunt. Ex materia enī homo & sol hominem generant. que separate et a materia seiuncte forme sunt: non Physici sed Philosophie prime consyderatio est.

Tercii tractatus note.

¶Modi causarum/genera causarum. ¶Ultima causa ē q̄ hita nulla vlterior reliquit q̄rēda. ¶Uniuersales cause sū tq̄s

vniuersalibus nominibus exprimimus. ¶ Particulares/ quas particularibus. ¶ Ita et vniuersales effect⁹ quos vniuersalibus nomibus exprimim⁹. et ꝑticulares quos particularibus. ¶ Ratio/diffinitio.

t Ertius tractatus cõtinet vnũ cap. continẽs quinq3 cõclusiones. 4. modos causaꝝ post primã: tres diuisiones post quintã. 1. dĩam et duo documenta.

¶ Prima cõclusio. determinãdũ ẽ de causis. ¶ Nã hec disciplina sciendi gratia instituta est. Scire autẽ maxime arbitramur vnũquodq3: cũ causam ꝑmam ꝑpter quã res est cognoscimus. determinãde sunt igit cause rerũ naturaliũ/generationis/corruptionis/et ceteraꝝ physicarũ mutationu3. vt eas cognoscam⁹ ¶ Quatuor modi causaꝝ. Primomodo causa est ex qua fit aliq̃d cũ insit: et materia dicit. vt es materia est statue/et argentũ materia fiale. et metallu3 et eorũ genera. ¶ Scdo. causa est forma aut ratio (vt diapason est qui ex dupla ꝑportione vt duoꝝ ad vnũ: nascitur cõcent⁹) rationis partes et genera. ¶ Tercio est a qua aliq̃d fit: ꝛ dicitur efficiens. vt principiũ a quo mot⁹ et q̃etis. ꝛ q̃ dat cõsiliũ/et pater filii/ faciens facti/ꝛ cõmutãs cõmutati: cause sunt efficientes. ¶ Quarto est gratia cuius aliquid fit: ꝛ dicitur finis: vt ambulationis finis est sanitas. Cũ eñ querimus gratia cuius quis ambulat. Respondemus vt sanet: arbitrãtes ambulationis finẽ reddere. Est eñ sanitas finis non modo ambulationis sed ꝛ maciei/purgationis/et potionis bis indigentibus (que media ordinata in finem dicũt) et oĩm instrumentoꝝ que instaurande sanitatis gratia sunt. ¶ Secũda conclusio. Unius eiusdq3 plures causas per se esse contigit. ¶ Nam eree statue es causa est ꝑ se: pariter ꝛ statue factor non tamen eodẽ modo. Nam es ꝑ se causa est vt materia: statue ṽo factor ꝑ se causa est vt efficiẽs. ¶ Tercia. possunt et cause sibiĩuicẽ esse cause. ¶ Nam ambulatio causa est sanitatis ꝛ sanitas causa ambulatioĩs non tamen eodẽ modo. Nã ambulatio sanitatis causa est vt efficiẽs: sanitas vero ambulationis vt finis. Efficit eñ ambulatio sanitatẽ: et sanitatis grã ipa plerũq3 ambulatio est. ¶ Quarta Interdũ eadẽ causa contrarioꝝ est effectuũ. ¶ Nã idem aliq̃n presens causa est vni⁹: absens vero alterius. Gubernator eñ sua presentia causa est salutis nauis: qui idem ab-

Margin numbers (right), in order: 13, 14, 15, 16, 17

18 sens causa est periclitationis. ¶ Quinta. omnes cause i dictos. 4. coincidūt modos. ¶ Hec in singl'is sciētiis videre promptū est. Littere eni dictionū/dictiones orationu3/sup positiones argumentationū/materia vasoꝝ/partes totius. elementa ignis/aer/aqua/terra mixtoꝝ: sub materia cōprehendūtur. Compositio/diffinitio/forma: sub forma. Medicale semen Medicus/consiliū dans/faciēs/ꝛ cōmutās/ sub efficiēte. Bonū aut quod videtur bonum (nichil eni hic differt esse bonū et videri bonum) sub fine. Manifestū est igit
19 omnes causas in dictos. 4. coicidere modos. ¶ ¶ Prima diuisio. Causarū queda3 est ꝓpinquior: et qdam remotior. vt sanitatis causa ꝓpinquior est Medic⁹: remotior artifex. Et diapason causa ꝓpinquior: duplu3 remotior ꝛ numer⁹.
20 ¶ Scda. causarū quedā est ꝑ se et quedā per accidēs. Statue eni causa per se est statue factor: per accidens vero Polycletus homo/aīal/album/Musicū. Accidit eni Polycletum et hominem ꝛ aīal et album et Musicū habitum habere quo efficiat statuam. Et earū causarum quedā est ꝓpin
21 quior et quedam remotior. ¶ Tercia. causarū queda3 sunt actu: alie vero potentia. vt edificans edificationis causa est actu: edificator vero causa potētia. ¶ Et has causas qñq3 complexe et quandoq3 incomplexe exprimim⁹. cōplexe vt Polyclet⁹ statue factor/statue causa est. Incōplexe vt Polycletus est causa statue. ¶ Et dicta causaꝝ membra de seinuicem formātur: vt an causa ꝑticularis aut vniuersalis ꝑ se sit/an per accidens/actu an potentia/ cōplexe an incōple
22 xe expressa. ¶ Differentia. Differunt cause actu et potētia. Nā cause actu simul sunt cū suis effectib⁹: et simul cu3 illis esse desinūt. vt hic medicās est: si euis medicatio est. et hic edificans est: si eius edificatio est. Cū aute3 nō amplius fuerit eius medicatio: neq3 hic medicās est. et cum non fuerit edificatio neq3 hic edificās. Cause vero potentia nō simul cum effectibus sunt neq3 cū ipis esse desinunt. vt edificatorem non simul cū domo esse oportet neq3 (desinente domo)
23 desinere. ¶ Primū documentū. Querenda est in singulis causaꝝ generibus vltima causa. vt cur hic edificat? quia edificator est. cur edificator? quia edificandi habitu3 habet. Hec aute3 vltima causa est: vltra quā nulla vlterior supest
24 querēda. ¶ Scdm. Assignande sunt vniuersaliū effectuum

vniuersales cause:et particulariū pticulares/ et actualiū actuales/ ꝛ potētialiū potentiales:vt statue assignanda est causa/statue factor.et huius statue hic statue factor : et statuefactionis statuam faciens . et statue potestate : statue factor.

Primi cap. quarti

Tractatus note.

¶Causa indeterminata est causa que in aliquem effectum non ordinatur.

Quartus tractatus cōtinet quatuor cap. Primū cōtinet vnā ꝯclusionē.
q tres opiniones cū solutionib⁹ duarū rationū prime et improbatōe scđe. ¶Cōclusio.casus et fortu 25
ne physica determinatio est.¶Nam casus et fortuna cause sunt a quib⁹ multa fieri dicūtur. Causaꝝ autē taliū physica determinatio est.igit̄ et casus ꝛ fortune. ¶Pria opinio 26
est dicētiū nichil fieri a casu et fortuna. ¶Primo q: oīū effectuū videm⁹ causam determinatā esse.vt si quis it in forum et inuenit debitorē quem īuenire nō intendebat : ipsius rei causa determiāta est debitoris veniēdi ad forū volūtas: pariter et repertoris in forū veniēdi voluntas . non igit̄ fit aliquid a casu aut fortuna.Nā casus ꝛ fortuna cause essent īdeterminate.¶Scđo.Antiqui rerū naturaliū causas ꝑquirētes casus et fortune oīo non meminerūt:nichil igit̄ sunt casus et fortuna. Unde nichil a casu ꝛ fortuna fieri cōtinget. ¶Solutio.Multa fiūt a casu et fortuna. et licet illas causas in effectus determinatos referre possimus.vt volūtas eundi in forū/causa determinata est emēdi aut negotiandi: non tamen causa ē determinata inuētionis reperti. Qꝫ autē antiqui casus et fortune non meminerit: hoc nō arguit autoritatem:verū eoꝝ potius insufficientem determinationē. quod et falsum est. Nā et si Empedocles casuꝫ ꝛ fortunam non ponat eē liteꝫ/amicitiā/ignem/aerē/aquam/terrā: dicit tamen in mūdi origine ignē/aerē/aquam/terrā in loca(i quibus sunt)casu incidisse ꝛ aliter sepius cadere: ꝛ multas aīalium partes a casu ꝛ fortuna fieri ¶Scđa opinio est dicē 27
tium oīa a casu et fortuna fieri et fortunā voluere celuꝫ: et eo motu oīm rerū trahere ordinem. ¶Sed hec incōueniē

ter dicũt. ¶ Primo quia videm⁹ aĩalia et plãtas a determi
nata causa ꝓcedere. vt hominẽ ex homine/et ex semine oli=
ue oliuam/et vnãquãqȝ reliquarum plantaruȝ ex suo deter
minato semine ⁊ non esse a fortuna. minus igit̃ erit et celuȝ
et eius motus et diuiniora illa superiora corpora (que sem
per eodeȝ tenore cõstantissime perseuerãt) a fortuna. ¶ Se
cundo quia in inferioribus pleraqȝ a fortuna fieri cõplora
mus: in celo vero nũꝗ̃ quicꝗ̃ aut casu aut fortuna fieri cõ
spicim⁹: sed certo tenore ĩmutabili ordine constãtissime om
nia illic ꝑseuerare vident̃. male igit̃ fortune sedem celũ po
suerunt: cum plura deberent percipi in celo fieri a fortuna
ꝗ̃ fiant in his inferioribus. at potius fortunaȝ in inferiori=
28 bus locare debuissent. ¶ Tercia opinio est dicentiũ fortu=
nam esse quid diuinum et felicissimuȝ supra humanam mẽ=
tem: et cuius humanus intellectus non sit capax quã pluri
mi mortalium vt numẽ coluerunt. ¶ Hanc opinionem hoc
in loco non reprobat Aristoteles.

Secundi cap. note.

¶ Ea que fiũt a casu/ aut a fortuna: effectus casuales aut
fortuiti. ¶ Offendit/inuenit. ¶ Infinita/numero indeter=
minata. ¶ Sicut boni cõsecutio: ita et mali fuga bona dici=
tur. et sicut incõmodi assecutio mala: ita boni habiti perdi=
tio aut quasi ad manum presentis frustratio mala.

Secundum cap. continet quinqȝ diuisiones. duas dif
f finitiones/⁊ tres ꝯclusiones post quartã. vnũ corre=
larium ad. 2. diffinitionẽ. vnũ ad primã conclusionẽ.
29 et vnum ad secundam. ¶ Prima diuisio. Eorum que fiunt
quedam semper consimiliter fiunt/alia frequenter/Alia ve
ro raro: que neqȝ semper neqȝ frequenter fiunt. In iis que
semper consimiliter fiunt nullus fortunam locat: Neqȝ in
iis que frequenter. Aiunt enim que a fortuna eueniunt: ra=
ro contigere esse omnia. Et hinc (que raro eueniãt) omnia:
dicere solent a fortuna. et ipsi vt et nos fortunam esse ali=
30 quid (a quo pleraqȝ fieri cognoscimus) supponunt. ¶ Se=
cunda diuisio eorum que fiunt quedam fiunt propter hoc/
alia vero non. Hec enim sunt propter hoc quecunqȝ a na
tura/intellectu/ aut voluntate facta vt prosequantur/fugiã
13 turue digna sunt. ¶ Tertia eorũ ꝗ fiũt: ꝗdã fiũt ab agente
scdꝫ ꝓpositũ/quedã ꝟo nõ. ¶ Quarta causaꝝ ꝗdã ẽ ꝑ se vt

domus causa per se ars edificatiua: Alia vero per accidēs: vt album et Musicū. Et causaȝ per accidēs oportet eē fortunam. Nā causa per se finita et determiata ē: per accidēs vero incerta et indeterminata. Fortuna auteȝ causa est incerta et indetermiata. et vni infinita accidere possunt. ¶ Prima diffinitio / hec fiunt a casu aut fortuna q̄ raro ꝛ per accidens fiūt et que ꝓpter hoc sunt. Et quādo a casu / et qn̄ a fortuna: hoꝛū differētia postea determiabitur. vt venit quis in villam non quidem vt debitorem inueniat: debitorē offēdit: debitā pecuniaȝ reportat: reportatio hmōi pecunie a casu aut fortuna fit. Nam taliter raro euenit ꝛ per accidens. non em̄ reportandi gratia in villā ierat: et est eoꝝ q̄ ꝓpter hoc sunt. Si em̄ frequēter fieret hmōi reportatio: aut reportandi intentione locū adiisset: hec neqȝ a casu neqȝ a fortuna facta fuisset. ¶ Scđa diffinitio. Fortuna est causa ꝑ accidens scđm ꝓpositum eꝫ semper et frequenter ꝛ eoꝝ que propter hoc sunt. ¶ Correlariū / quapropter circa idem et intellectus et fortūa sunt. Nā propositū sine intellectu non est. ¶ Prima ꝯclusio. Infinite cause eē possunt a q̄bus (qđ fit a fortuna) fiat. ¶ Nam infinita sunt q̄ ad idem accidere possunt. Pecunie em̄ reportatio accidere potest: aut q2 q̄s amici videndi gratia aliquem locū adeat / aut quia ꝓsequatur fugientē / aut fugiat ꝓsequentē / aut quia spectacula videre desiderat: et sic de inumeris aliis. ¶ Correlariū. vnde merito fortuna infiniti esse videꝫ: et homi imanifesta. Nam infinitis ex causis accidere potest: que ad rei (que a fortuna fit) non ordinanꝫ exitū. ¶ Scđa ꝯclusio. quodāmodo recte videtur nichil a fortuna fieri: et quodāmodo a fortuna aliquid fieri etiā recte videtur. ¶ Nā per se nichil fit a fortuna. Si em̄ solum essent cause per se vt domificator per se causa est domus: nichil fieret a fortuna. At vero ꝑ accidēs recte videꝫ aliquid a fortuna fieri. causas autē per accidēs dictū est numero esse infinitas. ¶ Correlariū quaproptꝫ q̄dāmodo recte dici videtur fortunam carere ratione. Nam ratio solum eoꝝ est que semper aut frequēter fiūt. fortuna autem nō eoꝛū est: sed que raro. ¶ Tercia ꝯclusio. fortunarum altera causa est per accidens propiquior: altera vero remotior. ¶ Nam sicut aliaꝝ causaꝝ efficientium alia ē ꝓpinquior vt Polycletus statue: et alia remotior vt homo.

33 34 35 36 37 38 39 40

ita et fortunarū esse videtur. sunt em̄ efficiētes cause vt cū egroto sanitatis cause sint tonsio/vētus/ꝛ estus ꝛ nichil bo rū sanitatis gratia suscipit ꝓpinquioꝛ causa estus/ ꝛ deinde vētus ꝛ remotioꝛ est tonsio. Quia tamen infinite hmōi per accidēs cause esse possunt si assignāde sunt que ꝓpinquiores ꝛ que remotiores statuēde aliquot ꝛ figende sunt: alioqui que prioꝛes ꝛ q̄ remotioꝛes assignare nō possis.

41 ¶ Quinta diuisio. Fortunarū q̄daꝫ est bona qua bonū aliquid contingit. Alia vero mala qua aliquod contingit incōmodum. Quequidē fortuna si circa bona excellēti ē magnitudinē habentia cōtigerit: eufortuniū et fors fortuna dicit̄. Si ꝟo circa excellētia mala diffortuniū. vt si quis debuisset magnuꝫ bonū accipere: vt ꝛ quod ad manus erat quod non accipit sed quo frustrat̄ male ei cōtingit: acsi bonū iam habitū ꝑdidisset. Nam id quod ꝓprie est nichil distare videt̄. Vn̄ eufortuniū et diffortuniū inconstās ꝛ incertum est. Nam oīs fortūa incōstans et incerta vt que nūq̄ semꝑ ꝛ freq̄uēter sꝫ que raro et inopinate contingat.

Tertii cap. note.

¶ Actio/homīs scd̄m electionē operatio. ¶ Actio praxis. ¶ Eupraxia bona homis scd̄m electionē operatio. ¶ Tripes triū pedū sedes. Prioꝛa/pricipalioꝛa/ad suos effectus ꝑfectioꝛa. ¶ Frustra/incassum/iuanū/temere. ¶ Casus per se vanum.

Ertium cap. continet. 5. cōclusiones. duas rōnes et vnū coꝛrelariū ad scd̄am. duas rōnes ad tertiā et vnū coꝛrelariū ad quintā. ¶ Pria ꝯclusio. Ca-

42 sus et foꝛtuna differūt. Nam casus in plus est: foꝛtuna vero in min⁹. Quidq̄d em̄ foꝛtuna fit casu fit: nō autē oīe quod

43 casu fit: fit ꝛ foꝛtuna. ¶ Scd̄a foꝛtuna solum est eoꝝ circa q̄ est actio. ¶ Primo quia foꝛtuna est eoꝝ que volūtate ꝛ cōsilio regunt̄. Nā agentiū scd̄m ꝓpositū. hec aūt sūt circa q̄ versat̄ actio. ¶ Scd̄o quia foꝛtunatos dicere solemus felices: ꝛ foꝛtuna prope felicitatem eē videtur. felicitas aūt solum est eoꝝ circa que est actio. Est em̄ bona scd̄m electionē operatio. signū est igit̄ et foꝛtunā solum circa ea versari circa que est actio. ¶ Coꝛrelariū. Vnde fit vt inaīata/belue/ ac infantes nichil a foꝛtuna faciant: neqꝫ foꝛtunata: aut infoꝛtunata nisi scd̄m similitudinē dicant̄. Nam hec oīa: nulla

cōsilio et electione agunt. Similitudine aūt dicunt et fortunata et infortunata quēadmodū Protarc° lapides eos fortunatos dicebat: qui aris extruēdis aptant/ qui colunt et venerant. Infortunatos aūt qui illis iūctissimi humistrati pedib° conculcant pñt et hec a fortuna multa pati. ¶ Tertia casus et inaīatis et aīalib° rōne expertib° cōuenire potest 45
¶ Primo qz si tripes aptus ad sedendū cadat: id casu fit. Non em̄ vt apta sedes fieret cecidit: sed vt in loco qesceret Et si equs furto sublatus bibēdi desiderio fontē petat: et ī manus dn̄i incidat: a casu saluatus est. casus igit̄ et inaīatis et aīalibus rōne exptibus cōuenire pōt. ¶ Scd̄o fieri frustra est tam inaīatoꝝ q̄ȝ aīatoꝝ/ et rōnis exptium. Fit enim aliquid frustra cū ad finē ordinatur: quē non consequit̄. vt si quis cibi in fundū stomachi descendēdi gratia ambulat et cibus nō descendat: hec ambulatio frustra fit et vana est. Si em̄ quis diceret se frustra balneasse: quia sol nō defecit ridend° essȝ. nō em̄ id̄o se (vt sol deficeret) balneabat. igit̄ signū est et casum esse inaīatoꝝ et aīatoꝝ et rōnis exptium. vident̄ em̄ frustra et casus solū in hoc differre: quia qd̄ frustra fit (ad quē ordinatur) nō consequit̄ effectuȝ. casus aūt consequat̄: sed nō ad quē ordinat̄. vt si ceciderit lapis et cadendo ledit p̄tereuntem: id casu fit. non em̄ eius gratia ceciderat. ¶ Quarta ꝯclusio fortuna et casus in genus efficientis cause reducunt̄. ¶ Nam nature et volūtati accōmodātur: que cause sunt efficiētes. vt natura cecidit lapis qui casu vulnerat pretereuntē. et voluntate fodiens Socrates: reperit thesaurū. reducunt̄ igr̄ casus et fortuna ī causas efficiētes. hmōi tamen causarū multitudo indeterminata est. 46
¶ Quinta casus et fortuna cause posteriores sunt natura et volūtate. ¶ Nam natura et voluntas cause sunt per se casus vero/ et fortuna per accidens. At vero semp priora sunt ea que per se sunt: his que per accidens dicunt̄. Sunt igr̄ natura et volūtas cause priores: casus vero et fortuna posteriores. ¶ Correlariū. quare nō conueniēter fortunam causam celi assignauerūt. Nam cū causa esset: esset per accidens. esset igr̄ causa celi natura et volūtate et similib° posterior qd̄ statim p se absurdū esse deprehenditur. 47 48

quinti tractatus.
nore.

¶ Mouens/agens. Prima mouentia Physica: mota sunt termiatiue et per accidens: primũ autem mouens Metha phisicum omnino non.

Quintus tractatus cõtinet vnũ capi continens duas ꝯclusiones et tres rationes ad primã partem secunde.

49 ¶ Prima ꝯclusio. Sufficienter videntᵣ esse assignata quatuor causaꝝ genera. ¶ Naꝫ tot assignanda erant quot (vt causas queramus) inuenimᵘ q̃sitiua. Quatuor enĩ inueniũtur q̃sitiua ex quo/per quid/a quo/ et cuius gratia. vt si queras ex quo res sit naturalis: ex materia. cur corrũpitur: quia est ex materia: materiã respõdes ¶ Et si in mathematicis q̃ras p q̃d est rectũ? per mediũ nõ discrepare ab extremis. Cur sit rectũ? q̃a mediũ nõ discrepat ab extremis. Respondes formã. Si vero queras a quibus Thebanoꝝ spoliatũ est templũ? a Phocensibus. Cur Thebani Phocẽsibus bellum intulerũt? quia eorum templum spoliauerũt: causam efficientem respondes. Si vltra queras cuius gratia Persarũ rex Grecis bellum indixit? vt dominaretᵣ. Cur Grecos debellauit? vt dominaretur. respondes finem. Et similiter de reliquis causis omnibᵘ queras. Sufficienter igitur assignata fuerũt quatuor causarũ genera.

50 ¶ Scd̃a. Physicus omne genus cause habet cõsyderare: pariter et per quodlibet habet demõstrare. ¶ Q̃ꝫ vero omne genus cause habeat cõsyderare patet primo quia tres cause forma efficiens ꝛ finis in idẽ coincidũt. homo ei ratõe forme hoiem generat q̃quidẽ operationũ efficiẽs est. et que sunt eiᵘ gratia. At Physicᵘ formã (que natura ẽ) hꝫ cõsyderare. igitᵣ ꝛ efficientẽ et finem illi coincidentẽ. ꝛ habꝫ (vt prius dictũ est) materiã consyderare. habet igitᵣ Physicus omne genus cause materiã/formã/efficientẽ ꝛ finẽ consyderare. ¶ Scd̃o qued sunt mouẽtia non mota que physice nõ sũt ꝯsyderatõis. Alia ṽo mouẽtia mota ꝛ hec physice sũt ꝯsyderatõis. Vñ phie ꝯsyderaᵒ triptita ẽ. Est ei ptiũ vna q̃ imobilia ꝯsyderat vt Methaphysica ꝛ ptim Mathematica/ Alia mobilia sꝫ icorruptibilia vt Astronoia. Tercia mobilia ꝛ corruptibilia q̃ Physica noiatᵣ. hꝫ igᵣ Physicᵘ efficiẽtes cãs ꝯsyderare/ ꝛ materiã/ ꝛ foraꝫ: q̃ fini coicidit. vt dictũ ẽ q̃re ꝛ. 4. genera cãrum. ¶ Tertio Physici est consy-

syderare.et quid sint:z hoc est consyderare formã: z a quo sint:et est consyderare mouẽs: nõ dico mouẽs oĩo ĩmobile et oĩm primũ(nã hoc non est physice cõsyderatiõis)sed qđ mouetur z mouet.z quia naťa ꝑpter aliquid est. Habet etiam finem cõsyderare.habet igiť physic⁹.4.causaꝝ genera cõsyderare. ℭQ[?] vero per omne gen⁹ cause demõstret patet.quia cum omne genus cause cõsyderet:eas ad q̃sita habet respõdere:z per eas facere manifesta.quia si q̃ratur ex quo.materiam respõdere habet.quid:formã.a quo efficiẽtem.et gratia cui⁹:finem.Q[?] si respõdet causas que sint vt frequẽter:cõcludit qđ est vt frequẽter. digni⁹ eñ est sic vt vnũquodq; vt materia ipa patitur fiat.igiť physici est per omne genus cause demonstrare.

Primi cap. sexti tractatus note.

ℭPar/rationabile/consentaneu;/idoneum. ℭArea/cãpi planicies.ℭContũdere/conterere.ℭAbsoluere/perficere ℭId natura intẽdere dicitur quod non ĩpedita ꝑduceret. itidem dicitur z illi⁹ gratia agere quod nõ ĩpedita cõsequeretur et quo habito quiesceret.ℭPortẽta/mõstra.ℭMõstrum est nature peccatum . ℭId nature peccatum est qđ natura nõ impedita aliter produxisset. ℭVitigene oliuipe rie/frutices quorum priora sunt oliue et posteriora vitis. ℭPriora patres priores. ℭDeliberare/ratõe ĩquirere.

Sextus tractatus continet duo cap.

f Primu; cõtinet duas cõclusiones. tria Empedoclis dicta ad primã.sex rationes ad secũdam . tres instantias cũ earum solutionibus. 51

ℭPrima cõclusio. Par est natura; alicuius gratia agere ostendere:z vnde in rebus naturalibus pẽdeat necessitas. ℭNam naturã alicuius gratia agere prius a nobis positum est:quod plerisq; antiquorum non videtur. Nam qui calidum z frigidũ principia posuerunt:dixerunt res nõ alicuius gratia fieri.sed quia materiale principiu; tale sit:vt ex eo rem fieri necesse sit.et materiam z necessitate; idẽ dicebant.ℭEmpedocles vero qui preter materiam litem et amicitiam efficiẽtes causas posuit et Anaxagoras qui preter materiales Atomos efficientem intellectũ primo dixe=

runt res non alicuius gratia fieri: sed sicut pluit Jupiter
non vt increscat triticũ in orto neq₃ perdatur in area: sed si
augmentať hoc accidit: si putrescat et perdatur hoc etiam
accidit. ¶ Scdo dixerũt pluuiã de necessitate cadere ꝛ sur
sum ductã de necessitate congelari: et de necessitate redire
in aquam non alicuius gratia. ita et aĩalibus anteriores dẽ
tes acutos/maxillares latos: non quidẽ ciboꝝ diuidendoꝝ
et contũdendoꝝ gratia s₃ ex materie necessitate. Similiter
q̃ relique aĩaliu₃ partes ita site sint: vt ad ipoꝝ opera ap
te iaceant: et vt ipa aĩalia saluari possint hoc a casu eueni=
re ¶ Tertio dixit Empedocles si hmõi partes sitũ non ha
beãt (vt opa faciãt) ꝯuenientẽ: aĩalia illa interire vt bouige
52 ne (dicebat) q̃ꝝ priora erãt viri. ¶ Scda ꝯ° nõ ea q̃ a naťa
eueniũt a casu eueniũt vt vult Empedocles s₃ alicui⁹ gr̃a.
¶ Primo q₂ q̃cũq₃ a naťa eueniũt semper eodẽmodo aut
frequenter fiũt. quecũq₃ vero a casu fiunt nõ semp eodem
modo aut frequenter fiũt. vt in hieme frequẽter pluit ꝛ iõ
id natura esse dicitur. raro fit Cauma ideo id a casu eueni
re. sub Cane vt frequẽter fit Cauma ideo id natura est: ra
ro vero pluit ideo id a casu fieri putant. Non igitur ea q̃
a natura eueniunt a casu eueniũt. que cũ casu non eueniãt
propter aliquid igitur erũt. id em̃ ipi concedunt aut a casu
aut ppť aliquid esse. ¶ Scdo q̃rũcũq₃ est finis quo semp
aliquo habito quiescunt: et que id antecedũt ei⁹ gratia fa=
cta esse videntur. At res naturales semp mouẽtur quousq₃
vt nate sunt fieri facte sint: quo facto quiescunt. Unum
quodq₃ em̃ sicut agiť sic natum est esse: ꝛ sicut natũ est esse
sic agiť (nisi supuenerit impedimentũ) igitur que id antece
dunt: eius gratia fiunt. ¶ Tertio si natura extrueret domũ
non aliter q̃₃ nũc ab arte extructa est: eã faceret. et si ars ef
ficeret aĩal nõ aliter ipm faceret q̃₃ nũc ipsu₃ natura factũ
est. Ars em̃ antecedentia ppter sequentia ꝛ finem faceret.
igitur et natura. Eadẽ em̃ in arte et natura antecederẽt et
sequerentur. ¶ Quarto ars aliquãdo pficit que natura ne
quit absoluere. vt medicina. et quedã imitatur naturam. vt
ars que imagines fingit: et que antecedũt sequentiu₃ gra=
tia facit. igitur et natura (quã ars adiuuat aut imitať) q̃ ãte
10 cedũt propť sequẽtia et finem agit. ¶ Quinto quedã aĩalia
(que neq₃ arte neq₃ ꝯsilio regũtur) alicui⁹ gr̃a agere cogno

scimus manifestissime. vt araneas texere telas / et formicas grana cõgregare/et irundines nidos ponere/ et plãtas fructuũ gratia. folia pducere/ et radices deorsũ alimẽti attrahendi gratia porrigere: agit igitur natura propter finem.
¶ Sexto duplex ẽ natura materia atq; forma. materie autem finis est forma. est igit̃ natura alicuius gratia. ¶ Prima instãtia. Si natura pter finem ageret: nunq̃ deberet peccatũ cõmittere. vt pducere monstrũ. At videmus eã plerũq; edere monstra. non igitur grã alicuius agit. ¶ Respondet q̃uis natura aliq̃ peccata vt mõstra cõmittat non tamen idcirco sequit̃ eam nõ propter finem agere. Nam et ars que alicui⁹ gratia agit iterdũ peccata cõmittit. vt Grãmaticus non recte scribit/et Medicus nõ recte potionẽ ministrat. et sicut in artibus finis intendit̃ et quod nõ attingit̃ peccatũ est in finem: ita in naturalibus finis intendit̃: et cum monstrũ edatur peccatũ in finẽ cõmittit̃. Nã natura neq; monstrũ pducere intẽdit: neq; illius gratia agit. impedita tamẽ a suo fine monstrũ edit. ¶ Scda/si natura alicui⁹ gratia ageret non videret̃ vnq̃ bouigenas (vt vult Empedocles) producere: quorũ priora sunt viri et posteriora bouis. non eñ ad aliquem finẽ videt̃ eos natura pducere. non agit igitur natura alicui⁹ gratia. ¶ Respõdet primo si talia monstra ederent̃: natura esset impedita. et aliqd principium eius (vt semen) coruptũ. Nã aĩalia nõ statim fiũt: sed oportet molle semen primũ disponi. quod si corruptum/deficiẽs aut exuberans fuerit plerũq; contigere solet monstrum.
¶ Scdo Empedocles bouigenas cõfinxit: debuisset enim potius in plantis hmõi portenta configere/vt vitigenas oliuiperias. Nam plante minus pter finem q̃ aĩalia agere vident̃. que tñ ausus cõfingere non est. que si fierent: fierẽt (vt dictũ est) quẽadmodũ cetera monstra aut semine deficiente/aut exuberante/aut corrupto. ¶ Tertio Empedocles reliquit nomen nature dicendo aliquid a natura fieri. Fiũt eñ a natura quecũq; ab intrĩseco pricipio cõtinue mota in aliquem finem tendũt: quẽ semp eundem non impedita attingunt. et non mouentur indifferenter a quolibet neq; indifferenter in quodlibet tendunt. et tñ cum casu aut fortuna ait ea fieri: tollit ea a natura fieri. Fieri eñ nequit vt casus et fortuna que neq; determinata sunt sed infinitorum:

neq3 ad determiata sed infinita: simul cũ natura cõueniant que z determiati est et ad determinatũ semp(nisi impedita fuerit) pcedit. Hec vero cum sint et indetermiatorum et ad indetermiata/nõ semp/neq3 frequẽter/s3 praro pcedãt. ¶ Tertia istãtia. Natura nõ deliberat. nõ igr agit ppt finẽ ¶ Rñdet nõ oportere si nõ deliberet: ipsam nõ agere ppt finẽ. Nam z artifex semp alicuius gra agit: nõ autem semp deliberat. ad agendũ igr alicuius gra nõ requirit delibera tio. et sicut ars semp ppter finem agit: ita et natura ei⁹ exẽplar et quã ars imitat semp ppter finem agit. Inter artem tamen et naturã hoc interesse videtur: q ars extra opus est natura vero intra. Intellige igr nauifactiuam in ligno: et naue3 efficere. eodẽmodo ars hec: sicut natura operaretur et huic q̃ simillima ẽ natura. Simir cũ medicus seipm sanat/hec ars nature est q̃ simillima: et vt hec: eodẽmodo natura operatur.

Secundi cap. note.

¶ Necessitatẽ simplr ab aliquo esse intelligim⁹ quo exñte alia vt sint necesse est. ¶ Necessitas aũt ex suppõne ab aliquo est qd esse altero exñte necesse est. ¶ Fastigiũ sũmitas. ¶ Intritum cementum. ¶ Premissis exñtibus/pmissis veria. ¶ Conclusio sit/conclusio sit vera.

Ecundũ cap. pt3 tres cõclusiones et duo correla
55 ria. ¶ Prima cõclusio videndũ est vnde in rebus naturalibus pendeat necessitas: et an ea simplicit /an ex suppõne sit. ¶ Nam aliqui existimauerũt totam ĩ rebus naturalib⁹ necessitatẽ ex materia et motibus materie puenire: q̃admodũ si existimares parietũ lapides necessario deorsum esse: quia grauiores z lateres supra necessario quia leuiores z ligna necessario tenere fastigiũ: quia leuissima. videndum igitur est an ne sit ita: aut aliũde pendeat.
54 ¶ Secunda in rebus naturalibus necessitas simpliciter non ex materia prouenit sed ex suppositione. ¶ Nam non propterea q materia est/rem naturalem statim esse necesse est: sed cum queuis res sit naturalis materia vt sit necesse est. Si eñ q̃ras ppter qd oporteat aliquã rem naturalẽ vt

ignem esse non sane rñderes quia materia est. At vero si q̄ras ꝓpter quid vt sit materia necesse est bene respōdes q̄a ignis est. et hec necessitas cōsimilit in artificialib⁹ sese habet. vt si sint intritū ligna/et lapides: nō ꝓpter ea statim est domus. At si domus est saluat et ꝓtegit: vt sit intritū/ligna et lapides necesse est. Et si sit ferrum/aut quod vsum ferri obtineat: non ꝓpter ea necesse est esse serrā. At ferrū/aut q̄d ferri vsum obtineat (ꝓpterea ꝙ serra sit) statim vt sit necesse est. Si eñ queras ꝓpter quid esse serrā necesse est: nō bñ ꝓpterea ꝙ ferrū aut quod ferri vsum obtineat sit: rñdes. ecōtra tamen optime rñdeas ferrū aut quod eius vsum obtineat (propterea quod serra sit) necesse sit esse. ¶ Tertia necessitas simpliciter in rebus naturalib⁹ a forma ⁊ fine est 55
¶ Nā forma ⁊ fine exñte (est eñ forma in rebus naturalib⁹ finis) materia et motus materie vt sint aut fuerit necesse ē. materia aūt exñte ⁊ eius motib⁹: nō ꝓtinus vt sit res naturalis necesse est. Et hec necessitas similitudinē quandā habet ad necessariū in disciplinis: quia sicut si forma sit ⁊ ei⁹ dispositiōes esse necesse est at ecōtra exñtib⁹: nō oportet vt ea forma sit. Ita in disciplinis p̄missis exñtibus (vt que demōstrant triangulū tres duobus rectis equales hr̄e) vt sit cōclusio necesse est. et p̄missis necessariis vt cōclusio necessaria sit oportet. sed cōclusione exñte: non ꝓpterea p̄missas esse necesse est: nec cōclusione necessaria p̄missas esse necessarias oportet. ¶ Hoc tamen in rebus ⁊ disciplinis primo interest ꝙ he necessitates e diuerso sumūtur. Naꝫ in rebus posteriorib⁹ existentibus p̄cedentia vt sint necesse est: nō autem ecōtra. In disciplinis vero priorib⁹ exñtibus posteriora esse necesse ē. Nam p̄missis exñtibus est cōclusio: nō aūt ecōtra oportet. ¶ Scd̄o q̄a in reb⁹ he necessitates priora et posteriora sunt actionis. In disciplinis vero rōcinationis Et sicut necessitas in rebus naturalib⁹ a forma est: ita ⁊ in artificialib⁹ est a fine vt si sit domus: ꝓtinus vt si sint intritum/ligna/⁊ lapides necesse est. at non econtra opꝫ. ⁊ si sit a pluuiis niuibus ⁊ ventis defensio ⁊ domus ligna ⁊ lapides sunt. que si sint nō idcirco talē defensionē esse opꝫ. Et si sit serra aut ligni sectio: et ferrū aut q̄d ei⁹ vsum obtineat ꝓtin⁹ ē. At ecōtra nō opꝫ. quare manifestū est ⁊ in naturalib⁹ ⁊ artificialibus necessitatē simpliciter a fine esse querendam

56 ¶ Primũ correlarium. quare cum vtraq; natura a Physico sit consyderanda: magis tamen forma et finis. Nã ab ea in rebus naturalibus pendet oĩs necessitas. et similiter in artificialibus forma ⁊ finis maxime spectãda sunt. sic tñ vt materia (que vt talis forma ⁊ finis cõsequãtur necessaria
57 est) nõ negligat. ¶ Scd'z correlariũ. Quapropt ⁊ Physic⁹ ⁊ artifex a forma ⁊ fine potissimũ suas diffinitiões ducũt. Ducunt eñ ab iis que sue ɔsyderationis pricipia sunt. Et si artifex finem diffinit et materiã non exprimat eam facile intelligimus. vt quid opus domus? defensio a pluuiis/niuib⁹ et ventis. statim intelligas ligna et lapides in edificiũ erecta: que (si sit hmõi defensio) vt sint necesse est. Quid medicine opus? Sanitatis introductio. ꝓtinus intelligas medicamẽta que (si sit introducta sanitas) vt sint aut p̃cesserint necesse est. Quid opus serre? ligni sectio. statim intelligas ferrũ et dentes que (si sit ligni sectio) vt sint necesse est. Idcirco si opus serre ita diffinias est ligni sectio q̃ ferro dẽtato/aut quod eius obtineat officiũ complet: completã operis serre exprimis diffinitionem/et finem et materiam aperte ponis. Et in hoc finit secundus Physicorum.

Primi cap. primi tractatus tercii Physicorum note.

¶ Hec sunt actu que p̃sentialiter existunt. ¶ Hec vero potentia que nondũ presentialiter sunt. ¶ Hec sunt ad aliqd que in comparatione ad aliud cõsyderamus. vt actus/ potẽtia/motus/mobile. sunt eñ ad hoc sua indita noĩa. ¶ Excessus/acquisitio. ¶ Defectus/deperditio. ¶ Cõmune/cõmune vniuocũ. ¶ Priuatio/priuatio scd'o.

Tertius liber Physicorum continet duos tractat⁹.

Primus cõtinet tria cap. Primũ cõtinet duas cõclusiones duas rões ad scd'am. et quiq; diuisiones. vnũ correlariũ ad vltimã. ¶ Prima ɔclusio. Oportet Physicũ motũ non ignorare. ¶ Nam Physica de natura scientia est. at naturaz vt diffinita est (ignorato motu) ignorare necesse est. diffinita est eñ esse principiuz motus ⁊ quietis eius in quo est per se ⁊ non scd'z accidẽs. oportet igit Physicum motũ non igno-
2 rare. ¶ Scd'a ɔclusio. eodẽ modo de ɔsequẽtibus motũ vt

infinito/loco/vacuo/et tempore ad Physicum incumbit determinatio. ¶ Primo. Nam motus primo occurrit esse cõtinuus. continuũ autem infinito diffinimus. Dicim⁹ eñ id esse cõtinuum quod in infinitum diuisibile est. et nullum cõtingit sine loco et (vt existimauerũt) vacuo et tempore esse motum. Ad Physicum igitur infiniti/loci/vacui/ et temporis imcũbit determinatio. ¶ Scdo dictum est q̃ oĩbus erunt cõmunia prius determinãda esse deinde propria. Est enim de ꝓpriis speculatio ea(que de coĩbus est)determinãda posterior. At motus infinitum/locus et (vt putant)vacuum/ꝛ tempus omnib⁹ rebus naturalibus coĩa sunt. ea igitur ĩ libris physicis determinanda sunt. ¶ Prima diuisio quedã 3
sunt actu/quedam vero sunt potẽtia. ¶ Scda eorũ que sũt 4
actu quoddam est substãtia/quoddã q̃tum/quoddã ad aliquid/quoddã quale: et ita de ceteris predicamẽtis. ¶ Ter 5
tia eorum que sunt ad aliquid quedã dicuntur scdm excessũ/ quedam vero secundũ defectũ / quedã scdm motiuũ et mobile. Est eñ motiuũ mobilis motiuum: et mobile a motiuo mobile. ¶ Quarta/eorũ que mutantur/quedã mutãtur scdm 6
substantiã/quedã scdm quãtitatem/quedã secundũ qualitatem et quedã secundũ locũ. ¶ Unde fit vt totidem sint motus quot sunt res scdm quas fit motus: quibus non est res ꝯmune nomen sicut neq3 10. ꝑdicamẽtis. Non eñ erit mot⁹ preter res ad quas fit motus et ea que dicta sunt: extra que nichil est. ¶ Quita. in vno quoq3 horum quidã est motus per 7
fectior/alius vero imꝑfectior. In substãtia forma et priuatio. In quãtitate quãtitas perfecta/et imꝑfecta. In qualitate albedo/nigredo. In loci mutatione sursum/deorsum.
¶ Correlariũ. Quare motus tot sunt species quot ꝛ entis. 8
diuisio eñ scdm vnũqdq3 genus.

Scdi cap. note.

¶ Ut gñabile/ vt corruptibile/ vt ĩ potẽtia ꝯtinue gñatõis/ corruptõis. ¶ Scdm q᷑ hmõi scdm q᷑ ĩ põa. ¶ Ut/iq̃tũ/scdm q̃d. ¶ Idẽ subiecto/idẽ essentia. ¶ Uisibile/potẽs videri.
¶ Coordinationes Pythagore sunt he

Coordinatio positiuorũ.		Coordinatio priuatiuorum.	
Impar	Rectum	Par	Curuum.
Finitum	Quadratum	Infinitũ	Altra pte lõgi⁹
Dextrum	Intellectus	Sinistrũ	Opinio
Masculũ	Unum	Femininũ	Multa
Quietum	Lumen	Motum	Tenebre.

Mouens/mouēs cōpletuȝ. ¶ Quiescere est non moueri qn̄
et vbi q̄d moueri natum est. ¶ Quies/priuatio mot⁹ in sub
iecto qn̄ ⁊ vbi moueri natū ē. In subiecto quādo et vbi mo
ueri natum est in subiecto nato.
Secundū cap. cōtinet vnā diffinitionē. vnā instanti-
f am. 4. ꝯclusioēs. vnū correlariū ad primā. vnū ad
terciā. duas rōes ⁊ vnuȝ correlarium ad quartam.
9 ¶ Diffinitio. Motus est actus entis in potentia scd̄ȝ ꝙ hu-
iusmodi. vt gn̄atio act⁹ ē gn̄abilis inq̄ntū generabile. ⁊ cor-
ruptio act⁹ corruptibl'is iq̄ntū corruptibl'e ⁊ augmēta° act⁹
augmētabl'is inq̄ntū augmētabile. ⁊ diminutio diminuibl'is
inq̄ntū diminuibile. Et augmētatōi ⁊ dīnutōi nō ē nomē cōe
ipositū. ⁊ alt'a° act⁹ ē alt'abilis iq̄ntū alt'abile. et loci muta°
act⁹ loco mutabilis vt ē loco mutabl'e. Et dixi hm̄oi actum
entis in potētia vt in potētia est eē motū. Nam cū edificabi
le mouet' actu edificatur et aliquid edificationis potentia
relinquitur: et hic motus edificatio dicitur. ⁊ ita cū aliquid
mouet' i singl'is ē ꝑcipere actū icōpletū: aliq̄d semꝑ ꝑtātis
habentē. Sicut cū est doctrinatio/medicatio/volutatio/sal
tatio/adolescentia/senect⁹ aliq̄d eoꝝ actu est: ⁊ aliq̄d poten
tia remanet. ¶ Instātia. Si mot⁹ eēt act⁹ entis i potētia (vt
dictū est) idē siml' eēt actu ⁊ i potētia: q̄d videt' incōueniēs.
¶ Respōdet' ideȝ nō eē siml' i actu ⁊ potētia scd̄ȝ idē: licȝ be
ne scd̄ȝ diuersa nec hoc incōueniēs. vt idē nō siml' ē actu ca
lidū ⁊ pōa calidū: sȝ simul bn̄ ē actu calid̄ ⁊ potētia frigidū.
Sicut multe res nat'ales abinuicē agūt ⁊ patiūtur: sȝ nō siml'
aut nō scd̄ȝ idē. Nec incōueniēs ē om̄e mouēs physicū siml'
mouere et moueri: agere et pati scd̄m diuersa. Et credide-
runt aliqui om̄e mouēs moueri: quod verū non est. Est em̄
quoddā mouētiū imobile. licet hoc ꝯcedi possit de iis mo-
uentib⁹ q̄ potentiā ⁊ formā in se habēt. Sed de iis alias q̄d
10 verū sit: fiet manifestū. ¶ Prīa ꝯclusio scd̄ȝ ꝙ hm̄oi referri
debet nō ad id q̄d habet': sed ad id q̄d nōdū habet' sed ad-
huc habēdū est. ¶ Nā statuefactio nō dicit' act⁹ eris scd̄ȝ ꝙ
es. Nā ei es actu hr̄: sȝ dicit' act⁹ eris scd̄ȝ ꝙ i pōa ad statuā
11 que q̄dē nōdū hr̄: sȝ adhuc remanet habēda. ¶ Correlariū
q̄ꝑpt'/q̄uis es ⁊ es i pōa statua: vnū nūero sint: rōe tn̄ sūt
diuersa. Nā si ead̄ rōe eēnt: act⁹ eris inq̄ntū es esset motus
eris q̄admod̄ actus eris vt in potētia statua est mot⁹ eris.

quod dictum est esse falsum. Neq3 idcirco quia es et es in potentia statua idem sint: credendū est ea non esse diuersa. nā potens sanari ꝛ potens egrotare subiecto ide3 sunt: que tamen late ratione differūt. Nam si diuersas nō haberēt rationes: idē et sanum et egru3 simul eē posset. que contraria sunt/ quorum em̄ potentie nulla rōe differūt neq3 eoꝝ act⁹ different. Similiter idem est et color ꝛ visibile: color tm̄ ꝛ visibile ratione differunt atq3 diuersas habēt rōes: ita et similiter es et potentia statua. ¶ Scđa ɔclusio. cū res solum in potentia est aut solum in actu: non mouet. ¶ Nam res tūc mouetur cu3 in ea est act⁹ entis in potētia vt dictū est: neq3 prius neq3 posterius. At cū res solum sit in potentia in ea nondū est hmōi actus: nec similiter cu3 solū sit in actu. Solet em̄ vnūquodq3 mobile interdū moueri et interdu3 non moueri vt domificabile (cū nondu3 ligna/ lapides ꝛ cetera talia ab artifice mota sint) non mouet. Cū vero actu operatur et eius operationis aliq̄d in potētia relinquit domificabile mouet: et talis motus domificatio nūcupatur. Cū vero est cōpletus actus et ē domus: ipm vt hmōi non ampli⁹ mouetur. et ita in singulis. cū igitur solum sit in potentia/ aut solum in actu non mouet. ¶ Tercia non recte diffinierunt motum Pythagorici dicentes motū esse alteritatem/ inequalitatē/ et non ens. ¶ Nā si sit alteritas aut ineq̄litas non plus idcirco oportet esse motū q̄ꝫ ex suis oppositis. Similiter si quid non est ens nō protinus seq̄tur esse motum. non possunt igitur per hec recte motū diffinire. Et certe aliter q̄ꝫ dictū est difficile est motū diffinire. Et ponebant motum esse non ens: quia videbat eis motū esse aliquid indeterminatū. et ponebant ipsum in coordinatiōe priuatiuorū quorū nullu3 est (vt docebant) vt hoc aliquid vt q̄ꝫtum aut aliquod alioꝝ p̄dicamentorum. Nos vero dicimus motu3 esse quid indeterminatū: non quia sit pura priuatio. na3 nō omne dicim⁹ actu determinatū et completum: aut puram potentiam et priuationē: sed est aliquid quod est partim actu et partim potentia: quomodo dicimus motū esse q̄d indeterminatū. videt em̄ omis motus esse actus imꝑfectus. ¶ Correlariū quapropter nimirū si quid sit motus difficile fuerit inuenire. Nam neq3 simpliciter ē actus neq3 simpliciter potentia: sed vt dictum est eoꝝ est que partim sunt

(margin numbers: 12 beside "liter es et potentia statua. ¶ Scđa ɔclusio…"; 13 beside "aut solum in actu non mouet. ¶ Tercia…"; 14 beside "¶ Correlariū…")

actus et partim potentia.qui q̄uis sit vt diffinitus est: diffi
cile est tamen ipm videre. ¶Quarta.omne ens natale mo=
15 uens:mobile est.et eius imobilitas quies est.¶Primo q̄a
quicq̄d ptātem habet vt moueatur mobile est:et eius imo=
bilitas quies est.quibuscūq3 eñi inest mot⁹ quotiēs nō mo=
uentur:quiescere dicūtur.oīe ens autē natale mouēs: po=
testatem habet vt moueat. Est eñi ex actu et potētia. Ex a=
ctu eñi aget:potētia autē patietur.igit oīe ens natale mo=
uens:mobile est et eius imobilitas quies est . ¶Scdo/res
naturales actu agūt:agendo igit simul et patiūtur. Erit i=
gitur omnis res natalis mouens mobilis:et eius immobili
16 tas quies.¶Correlariū vnde fit vt iterū recte diffiniat mo
tus vt sit actus mobilis inq̄tum moble est.vt cū res nata=
les actu agant est intelligenda vna species vt substātia/q̄=
titas aut qualitas actus continue effectiua in eo qd mouet
(sicut actu homo ex potentia facit hominem)quiquidē act⁹
q̄diu continue acquiritur: actus est mobilis inq̄tum mobi
le et motus.

Tercii cap.note.

A. Athene. T. Thebe. Linea/spaciū interceptum inter Thebas & Athenas.

Ertium cap.continet tres questiones.tres pclusi=
T ones.tres rationes ad primā. tres instātias ad ter
17 tiam et earū solutiones.¶Prima q̄stio in quo est
mot⁹subiectiue.¶Prima pclusio mot⁹ subiectiue est i mo
18 bili.¶Primo quia est actus mobilis vt dictū est. ¶Scdo
in eo est actus qui motus est:cuius prius erat potētia.est eī
motus actus entis in potentia. At vero ipsius mobilis pri
19 us erat potētia.est igit motus subiectiue ī mobili. ¶Scda
20 questio an motiui et mobilis idem sit actus? ¶Scda pclu=
sio motiui et mobilis idē est actus.¶Nam illoꝝ ē ide3 act⁹
quoꝝ vnū:actū pducit et alterū eundē recipit.Motiuū au
tem actū producit et mobile eundē recipit. Est eñi motiuū
moblis motiuū & moble a motiuo moble.igr motiui & mobi
lis idē est act⁹. Et licet actus ille re ipa sit vnus: est tamen
ratione et cōsyderatione duo. sicut ide3 est spaciu3 ascēsus
et descensus:ratione tamen duo.Nā actus ille vt est a mo=

A
Ab hoc.
In hoc.
T

tiuo dr actio:vt vero i mobili dicit passio. ¶ Tertia qstio 21
An actio z passio diuersi sint actus: quoꝝ vnus in agēte sit
z alter in patiente.¶ Tertia cōclusio. Actio z passio nō sūt 22
diuersi actus.¶ Nam aut vterqȝ i agente/aut vterqȝ in pa
tiente/aut actio in agēte et passio in patiēte/aut ecōtra actō
in patiēte z passio in agente locaret. nō vterqȝ in agente lo=
cabit. Nam oīe mouens moueret aut habens motū nō mo
ueretur: et ipm patiens z mobile nūqȝ moueret. sine motu
eñ nō moueret.que sunt impossibilia. Nec vterqȝ i mobili
quia oīe mobile moueretvt si quis disciplinaret/quia hr̄et
vtrūqȝ actum actionē doctionē et passionē disciplinationē:
simul doceret z doceret:quod statim ridiculū apparet. Et
idē duobus motibus ad eundē terminū moueret:quod esse
nequit. Neqȝ erit actio in agente/et passio in patiente.quia
sicut oīe patiens moueret:et oīe agēs moueret. hr̄et eñ
vtrūqȝ actum in potentia scd̄m qꝫ in potentia. Et minus lo
cabit actio in patiente z passio in agente: alioqui omne pa=
tiens ageret z oīe agens pateretur cū econtra sit: aut noī
bus abuteremur. Actio igitur et passio nō sunt diuersi act⁹
sed vnus vt dictū est:ratione tamen diuersi. ¶ Prima istā
tia actionis et passionis diuersa sunt opera et effectus: est
eñ actionis effectus actum: et effectus passionis passum.
sunt igr̄ diuersi actus et nō vnus. ¶ Solutio vt actio z pas
sio vnus sunt actus numero et rōne duo: ita actum z passū
vnū sunt numero:rōne duo. ¶ Secūda instantia incōueni=
ens est duoꝝ specie differentiū agent et patientis esse vnū
et eundē actum.igitur actio et passio mīme sunt vnus idem
qȝ actus. ¶ Solutio nō est incōueniens duoꝝ specie diffe=
rentiū vnius vt ab hoc/et alterius vt in hoc:esse vnū z eun
dem actum. Est eñ actus ille agentis vt ab hoc:et est patiē
tis vt in hoc. Non tamen eius ratio vtrinqȝ est vna sicut tu
nice z vestis:sed sicut via de Thebis ad Athenas et de A=
thenis ad Thebas vt prius dictum est. ¶ Tertia instantia
Si actio et passio essent idē actus: doctio et disciplina eēnt
idem.hoc aūt esse nequit ¶ Primo quia oīe discens doce
ret et oīe patiens ageret. Nam discens oīe:in se haberet
doctionē:et oīe patiens actionē. ¶ Scd̄o qa si doctio esset
disciplina et actio esset passio. docere esset discere/ et agere
esset pati:que statim absurda videntur. Non erunt igitur id

actus:actio et passio. ¶Solutio.doctio est disciplina et actio est passio. Neq₃ idcirco omne discens docet: neq₃ omne patiens agit. Nam non dicitur quis docere:quia doctionem habeat sed quia ab hoc est doctio. Ita neq₃ quid agere dicitur quia in hoc sit actio:s₃ quia ab hoc est actio. Nō tamen ꝓprie actionem eandem passioni dicimus: sed potiꝰ ꝙ actio et passio vnus sint actus:quiquidem quia est huius in hoc et huius ab hoc:ratione alterum est. Neq₃ oportet si doctio disciplina sit et actio sit passio.idem esse docere ⁊ discere:agere et pati. Sicut si idem spaciū₃ eademq₃ distātia. sit de Thebis ad Athenas et de Athenis ad Thebas:idem esse distare de Athenis ad Thebas ⁊ distare de Thebis ad Athenas. Ille eñ qui distat a Thebis ad Athenas:non distat de Athenis ad Thebas. Et ita sufficienter dictū videt quid sit motus:ex cuius generali diffinitione facile est suarum specieru₃ diffinitiones trahere. vt ꝙ generatio sit actꝰ generabilis vt generabile est. et ita de corruptione/augmētatione/diminutione/alteratione/scđm locu₃ mutatione/domificatione/medicatione/et singulis aliis.

Primi cap. secundi tractatus note.

¶Numerus quadratus est qui descriptꝰ.4.latera hab₃ eq̄lia. Et idem est qui ex ductu alicuiꝰ nūeri in seipsum resultat. ¶Arithmeticus gnomo est numerus qui numero quadrato circūpositus quadratum relinquit.

Quadrati totales 25

16

9

4

1 3 4 5 9 7 16 9

. nota paruorū quadratorū ● nota circūpositorꝫ Gnomonū 1.4.9.16.parui q̄drati.3.5.7.9. circūpositi Gnomones qui paruis quadratis additi magnos cōstituunt quadratos.

¶Sensibile/res naturalis. ¶Magnitudo sensibilis/rei naturalis magnitudo.

Secūdus tractatus ꝯtinet quinqȝ cap. Primū cap. cōtinet vnā cōclusionē. duas rōnes ad eam. 5. infinitū ponētium antiquoꝝ opiniōes. 6. quas ipsi assignabāt infiniti ꝓprietates. 6. rōnes infinitum esse ꝓbantes ꝛ. 5. modos infiniti. ¶Conclusio de infinito Physica determiatio ē ¶Primo q: de magnitudie/motu ꝛ tp̄e Phisica determiatio ē: que aut finita aut infinita necesse ē esse. nō tamen oīe qđ est: finitū aut infinitū ē. vt punctū et qualitates que neqȝ finita neqȝ infinita sunt. igr̄ de infinito Physica determiatio ē ¶Scđo q̄a qui de naturalibꝰ sciam tradere curauerūt Pythagoras/ Plato/ Anaximāder/ Democritus/ Anaxagoras ꝛ plurimi alioꝝ: oēs de infinito mētionē fecerunt. signū est igr̄ de infinito Physicā determiationē eē. ¶5. Antiquoꝝ opiniones ¶Prima ē Pythagore infinitū principiū per se ponēt; vt subiectū solum parē numerū. Primo q̄ in equalia semp̄ sectionē recipit nō aūt impar: sed q̄ꝫ primū fit impar claudit̄ et terminat̄ vt hmōi sectionē recipe non possit. Scđo quia par numerus nūero vt quadrato additꝰ aliqñ mutat nūeri spēm: quadrat; ṽo suis cōsequenter adiūcti impares nunq̄ȝ mutant spēm: sed semp̄ quadratos relinqunt. Hac de causa impares eoꝝ gnomonas vocāt. qđ solū in rebus sensibilibꝰ infra celū ꝛ terram ponebant. ¶Scđa est Platonis infinitū principium per se vt subiectū ponent; et numerū parem ꝛ imparem magnū ꝛ paruū ꝛ sensibiliū et intelligibiliū: ꝛ nichil extra celū ponebat neqȝ corpus/ neqȝ ideam. Ideas eñ nusq̄ȝ ponebat. Et differt a Pythagora. Primo q̄ ponit infinitū esse imparem numerū. Scđo q̄ in rebus intelligibilibus. Tertio q̄ nichil sit extra celū quoꝝ opposita dicebat Pythagoras. ¶Tertia est Anaximandri ꝛ aliquoꝝ alioꝝ infinitū vt accidēs ponentiū Aliqui esse in igne/ vt in subiecto. Aliq̄ in aere. Anaximāder vero in corpore densiori igne: subtiliori vero aere posuit. ¶Quarta est Democriti infinitas Atomos ponentis ex quibus adinuicē iunctis infinitū magnitudie conflatur: ex quo oīa fierent. neqȝ posuit quodlȝ fieri ex quolibet Nam primas atomos et prima rerū principia ex seinuicem

23 24 25 26 72

28 fieri non posse:dixit. ¶Quinta est Anaxagore infinitas si-
miliares Atomos ponentis et oīa esse in omnibus et oīa fi
eri ex oībus:diuino intellectu omnia ab oībus segregante.
¶Qui vero principia rerū naturaliū et nuēro ꝛ magnitudi
ne finita posuerunt:nullū locum infinito in rebus sensibili-
bus reliquerūt.Nō eñ in principiis reliquerūt Nā ea ꝛ nu
mero et magnitudine finita faciunt. Neqȝ in iis q̄ ex p̄nci-
piis sunt.Nam quidq̄d ex iis(q̄ numero et magnitudine fi-
29 nita sunt)cōsistit:finitum esse necesse est. ¶Sex infiniti q̄s
antiqui ipi attribuebant ꝓprietates.Qꝫ esset p̄ncipiū.inge-
nitum.incorruptibile.oīa continēs.omnia gubernās. et qd̄-
dam diuinuȝ(vt dicebat Anaximander)et numen īmortale.
Que rationabiliter statuto infinito dicere videntur.Nā qd
quid est aut principium aut ex principio est. infiniti autē nō
est principium:cum ipsum ponendū esset infinitū.et cum nō
haberet a quo generari posset neqȝ corrumpi(nam haberet
principium)ipsuȝ esset incorruptibile atqȝ ingenitum.extra
quod cum nichil esse posset:cōtineret oīa.quod cū esset p̄n-
cipium ingenitū/incorruptibile/omnia continēs iure videt
gubernare debere genita:corruptibilia et ex eo principiata.
esset igitur diuinū quoddam et vt numen(vt dicebat Anaxi
30 mander)habendum.¶Sex rationes ꝙ infinituȝ sit.¶Pri
ma tempus est.igitur et infinitum.Nam tempus īmensū est
et quod percurri nequit.¶Scd̄a magnitudo est igitur ꝛ īfi
nitum:Nam magnitudo infinitā ꝑtitōeȝ(vt ponit Arithme
ticus)recipit.¶Tertia perpetue sunt generatōes.et hoc es
se nequit nisi infinita sit quedā materia: ex qua quelibet ge
neratio partem suam accipiat: alioquin aliqñ casure cessa-
rent rerum generationes.est igitur infinituȝ.¶Quarta om
ne corpus finitum semꝑ ad aliud corpus termīatuȝ est. ne-
cesse est igit̄ esse infinitū.Nam corpora claudendo non erit
pertingere ad finem et terminuȝ.¶Quīta intellectus nuē-
rum intelligit infinitum ꝛ magnitudinē infinitaȝ.Intelligit
eñ extra celum esse spacium infinitū quod infinitū corpus
et infinitos mūdos recipere potest. quod si potest iam rece
pit.Nam cū sit supra tempus esset eternū: modo in eternis
simul sunt esse et posse esse.Et cur etiā potius illic ꝙ͂ hic es
set vacuum? est igitur infinitū.Nam intellectus intelligēdo
non deficit.¶Sexta eos qui non ponunt infinituȝ multa i-

cõmoda sequntur. Nam disciplineMathematice tolluntᷓ/iᷓ finita numeroꝝ ꝑgressio/et infinita magnitudinũ ꝛ tempoꝝ diminutio. ponendũ est igitur infinitũ. His argumẽtis statuere volunt infinitũ. et q̃uis cõcedentes infinitũ grauissime sequanᷓ q̃stiones an videlꝫ vspiã sit ĩfinitũ: an substãtia sit/an accidens: Physici tamen questio est an sit magnitudo sensibilis infinita. ad quod rite cognoscendum ponendi sunt modi infiniti. ¶ Quĩqꝫ modi infiniti. ¶ Infinitũ p̄rio est qđ nõ potest pertrãsiri q̃admodũ vox dicitur iuisibilis quia non sit nata videri. ¶ Scđo infinitũ est quãtum transitum habens: sed inconsũmabilẽ. ¶ Tertio transitũ habens nondũ totũ pertrãsitũ. ¶ Quarto transitũ habens sed transitu difficilẽ. ¶ Quinto est cui semꝑ additio/substractiove/aut vtrũqꝫ fieri potest. 51

Secundi cap. note.

Actu infinitũ/infinitũ scđo. ¶ Corpora sensibilia simplicia Elementa: ignis/aer/aqua/terra. Composita: aĩalia/vegetabilia/mineralia/mixta imꝑfecta. ¶ Motus/motus localis. ¶ Fulciat/sustineat. ¶ Nitaᷓ/sustineatur/apodietur. ¶ Idem/similis.

Secundũ cap. cõtinet duas cõclusiones. tres rõnes ad p̄mã et. 6. ad scđam. ¶ Prima cõclusio. nõ est ponendũ actu infinitum a sensibilibus seꝑatum. ¶ Primo quia aut esset substantia. ꝛ tũc imꝑtibile erit. Omñe eñ partibile aut magnitudo aut multitudo est. Si autem est impartibile non erit infinitum: nisi queadmodũ punctũ et vox iuisibilis. de quo infiniti modo non agitur hic: neqꝫ de eo ipi intendũt. Agimus eñ (et idem ipsi intendũt) de infinito trãsitum: sed inconsũmabilem habente. aut accidens esset: ꝛ tũc non esset p̄ncipium: sed potius id cui inesset. ¶ Secundo infinitum passio est magnitudinis et numeri magnitudinis separata vero a sensibilibus neqꝫ magnitudinem neqꝫ numerum (qui ex magnitudinis sectione consurgat) habent. neqꝫ igitur eis conuenit infinitum. quibus eñ subiectũ nõ conuenit: neqꝫ eius passio cõueniet vnq̃. ¶ Tertio quia si tale infinitum substãtia esset: cum esset p̄ncipiũ: ipsum esset simplex. aut ergo partibile esset: et tunc quelibet pars eius esset infinita: sicut quelibet aeris est aer. hoc autem impossibile. Nam idẽ plura infinita esse impossibile est. Aut erit im 52

partibile:et tunc relinquitur solum infinitum vt pũctus.po nendũ igitur esset accidens:quod (vt dictum est) esse nequit Nam non esset (vt ipsi volunt) principiũ.patet igit Pythagoricos male ipsum ponere substantiã partibilẽ. Hec tamẽ questio an sit hmõi infinitum separatũ aut in Mathematicis aut intelligibilib⁹ oĩno magnitudinũ et dimensionũ expertibus: Physica non est.sed ea qua queritur:an sit corp⁹ sen
33 sibile actu infinitum. ¶ Scda ꝯclusio non est corpus sensibile neq3 numerus actu infinitus. ¶ Prima ratio quia omne corpus superficie clausum est. nullu3 autẽ infinitu3 claudi potest.igitur nullũ corp⁹ sensibile infinitũ est: imo neq3 inteligibile est vt mathematicũ.Sed ꝙ neq3 numerus infinitus sit patet quia omnis numer⁹ numerabilis est. qđ autem numerabile est percurri et transiri potest. Nullus igit numerus infinitus est.nam infinitũ neq3 percurri neq3 trãsiri potest et he rationes cões sunt:que sequntur autẽ physice. ¶ Scda ratio.Si esset aliquod corpus sensibile actu ĩfinitũ aut simplex esset aut compositũ. Non compositu3.qr cum sit ex multitudine finitis:si illa sint et magnitudine finita:totum erit finitum.quod eñ ex multitudine et magnitudine finitis constat:vt finitum sit necesse est. Aut ergo eorum alterum ex quibus est infinitum esset et alia finita:hoc autem esse nequit. q̃a ea proportionata esse oportet: modo cũ eorum quodlibet vim habeat: infiniti vis esset infinita: et finitorum finita:quod ideo statim destruet finita. vt si ignis sit finitus:aer vero infinitus q̃tũcunq3 etiam equalis ignis equalem aerem potentia superaret et vim sua3 duplaret:nichilosecius aer infinitus ignem finitum extingueret. non igitur erit sensibile compositum infinitum: ex altero infinito et ceteris finitis constans. Neq3 erit ex omnibus infinitis. Nam vnum infinitu3 esset et omnia occuparet. Nullus igitur aliis relinquitur occupandi locus: aut omnia simul occupabunt.hec autem impossibilia. Neq3 corpus sensibile infinitum: simplex erit. Nam sensibilia simplicia corpora:adinuicem contraria sunt. Est enim ignis calidus et siccus/aer humidus et calidus/aqua frigida et humida/terra sicca et frigida.Si igitur vnum esset infinitum: alia statim consumeret et corrumperet. Neq3 est (vt Anaximãder credidit)corpus simplex medium infinitu3:ex quo oĩa fiãt.

Primo quia eedē(que de aliis sensibilibus)ꝓhibēt rōnes. si vim agendi habet:alia cōsumit omīa.ꝛ nullus ceterꝭ(quē occupare possint)relinquitꝛ locus.¶Scđo quia vnūquodq; resolui videmus in ea ex quibꝰ componitꝛ.vt ignea ī ignē aerea in aerem/aquea in aquā/ꝛ terrea in terrā. Nichil aūt in illud corpus resolui compertū est:sed oīa in ignē/aerem/aquā/aut terram resolui videntꝛ. Non igitur tale ponendū ē: ex quo oīa fierent¶Tertio quia si dicant tale corpus simplex vim nullā habere qua cetera absumat: igr̄ neq; ex eo fient omīa:neq; in ipm corrumpentꝛ.Fiūt em̄ sensibilia ex cōtrariis:et in sua corrumpuntꝛ cōtraria. Quapropt cū finita sint elementaꝛ cōcordi ꝓportione ligata:nō sane Heraclitꝰ audientes territurus cōminabatur aliqn̄ futurū: vt omnia ignis fierent: vt omīa ad suam recurrant originē Faciebat em̄ Heraclitus ignem oīm principiū. vt Anaximāder igni/aeriq; corpus medium. ¶Tertia ratio quia omne corpus sensibile alicubi esse natum est:et cuilibet assignādus ē ꝓprius locus.ꝛ totius rei sensibilis ꝛ eius partis idem est naturalis locus.vt totius ignis ꝛ sintille ignis/ ꝛ totius tr̄e ꝛ glebe terre. Si vero illud infinitū ponatur similiū partiū quomō erit in loco naturali? cum oēm occupet locum:ꝛ eiꝰ vna partium invno loco fit:ꝛ altera in altero? mouebitꝛ igr̄ semper. Nam res naturalis omīs:extra locum non ꝓhibita ad suū locum mouetꝛ.At cum infinitum sit ꝛ extra se locum nō habeat:non mouebitꝛ.stabit igitur ꝛ semp. hec aūt impossibilia.Si aūt sit dissimiliū partium:iam nō estvnū sensibile corpus:sed plura vt se tangentia.Aut ergo erit ex finitꝭ ptibus et numero ꝛ magnitudine.hoc autem non.Nam ex talibus non nisi finitum oriri potest.aut vna infinita est/ ꝛ cetere finite.Neq; hoc quidem:esset em̄ infinitum similiū partium:quod pauloante esse non posse monstratum est. quod cum esset simplex aliis sensibilibus simplicibus contrariaretur corporibus: et ea statim corrumperet. Et tanto minus plures/aut omnes infinite esse possunt/ Aut erunt omnes magnitudine finite:multitudine vero infinite.Sic autē infiniti erunt loci. quodlibet em̄ corpus simplex diuersum locum habet. essent autem illa infinita infinitū constituētia simplicia: cum oporteat infinitum(si sit) ipsum esse principium.Hoc autē impossibile est. Qꝫ si finiti sunt loci ꝛ loca-

ta finita erunt. Oportet eñ corpus et locum simul esse/ vt neq3 corpus maius sit loco:alioquin esset corpus sine loco. Neq3 locum corpore maiorem:sin minus vacuũ aliquid relinquetur. Neq3 recte sentit Anaxagoras illud infinitũ imobile esse:q seipsum fulciat et seipso nitatur: quia nõ habeat a quo contineri possit. ¶ Primo nam quod imobile ess3 tale sensibile corpus:hoc non natura sua esset: sed vi quada3 et quia infinitum esset.vt terra mobilis est et si esset infinita non idcirco natura imobilis esset:nam natura mobilis ē. liceret tamen dicere seipsam fulcire et seipsa niti. Reddenda igitur esset ab Anaxagora alia causa cur huiusmodi sensibile corpus esset imobile. ¶ Secundo quia querendũ est ab Anaxagora an infiniti partes finite fulciãt se ꝛ imobiles sint: Non eñ poterunt ea ratione qua dicebat se fulcire ꝛ imobiles esse:quia non hẽant a quo cõtineri possint: sunt eñ finite. Q; si mobiles sint: ꝛ totũ mobile erit. Sensibili ũ eñ simplicium corpoꝝ:vt partes mobiles sunt et totum.ꝛ ptes ꝛ totius idẽ est locus. vt si ignis sintilla mobilis est ꝛ totus ignis.ꝛ vnius sintille ignis et totius ignis idem est locus. Et si gleba terre mobilis est:ꝛ tota terra mobilis est. et idẽ vnius glebe terre ꝛ totius terre locus est. ¶ Quarta ratio. omne corpus sensibile leue est aut graue. et omne leue fert̃ sursum:et omne graue deorsum. At si esset infinitum neq3 esset leue neq3 graue:non ei erit totũ leue ꝛ graue. Nam opposita sunt. Neq3 totum leue: nam totum sursum ferretur. neq3 totum graue nam totum ferretur deorsum. Neq3 mediũ leue ꝛ mediũ graue:quo pacto eñ infinitu3 mediabitur quod principio medio et fine careat: non igitur si esset infinitum:corpus esset sensibile. ¶ Quinta ratio omne corpus sensibile in loco est. Atqui infinitum corpus est sensibile.infinitum igitur in loco est. At omis locus sursum/ deorsum/ ante/post/dextrorsum/aut sinistrorsum est. Sũt enim he sursum/deorsum/ante/post/dextrum/et sinistrum differẽtie positionũ:non solum a nobis sed natura determinate. erũt igitur eedem differẽtie positionũ in infinito.hoc autem esse nequit:quia solis finitis natura sursum/ deorsum/ ante/post/ dextrum et sinistrum licet intueri. non erit igitur tale infinitum:corpus sensibile. ¶ Sexta omne corpus sensibile est in loco.quidquid autem est in loco terminatum est. Est eñ

locus terminus. igitur quidquid est in loco finitum est. Nā infinitum termino contineri nequit. non est igitur infinitū sensibile corpus. nō enim erit in aliquo loco aut sursū/ aut deorsum/aut aliquo alio. Si autem non est in aliquo loco ī nullo loco est. sicut si infinitum non est aliqua quātitas: vt bicubitum/tricubitum/aut aliqua aliarum: ipsum nulla est quantitas:

Tercii cap. note.

¶ Infinitum/potētia infinitum quīto. ¶ Agon/ludus/certamen. ¶ Olympia/certamina olim in honorem Jouis in Olympo monte celebrata. ¶ Partes proportionales sunt que ad suum totum semper similē retinent ꝓportionem/ vt duplam/triplam/quadruplam: et ita de ceteris. ¶ Partes proportionales/partes eiusdē rationis/ partes eiusdē proportionis.

Ertium cap. continet tres diuisiones. ⁊ duas conuenientias post scdam. ¶ Prima diuisio. Infinitum esse dupliciter intelligi potest. vnomodo eē infinitum actu: quomodo dictum est infinitum non esse. Alio modo eē infinitum potentia: quo modo bene est infinitum Nam omnino non esse infinitum: multa incōmoda sequūtur. ¶ Primo tempus principium et finē habere: et esse ex impartibilibus constitutum. ¶ Secundo magnitudines nō esse diuisibiles in magnitudines. ¶ Tertio numerum non esse in infinitum augmentabilem: quequidem incōmoda posito infinito in potentia cessant. Nam cum ponitur magnitudo non esse infinita actu: sed infinita potentia. vt diuisione facile est cognoscere magnitudines diuisibiles esse ī magnitudines: et interimere impartibiles lineas. Et cum ponitur multitudo infinita nō actu: sed potentia. vt appositione: statim saluatur numerum in infinitū augeri posse. ¶ Secunda diuisio dupliciter aliquid potest esse in potētia. Primomodo sic in potentia vt completum illius consequi possit actum. quomodo es nondum formatū: est in potentia statua. Secundomodo sic in potentia vt nunꝙ completum cōsequi possit actum: sed semper sit in fieri: ita vt cum aliquid eius fit actu: eiusdem aliquid relinquatur in potentia. vt di

es/et agon/et Olympia. Hec enim in fieri semper cõsistũt.
que cũ aliquid habeant actu alterius sunt in potentia: quo
modo dicimus infinitum potentia diuisionis et infinitum
potentia appositiõis: quia semper fieri possit diuisio/ ꝛ sem
per potentia relinquatur facienda. ꝛ semper fieri possit ad-
ditio et semper relinquantur addenda. Non autem infi-
nitum potentia diuisionis primo: ita vt infinita actu di-
uisio facta esse possit. Nam cum magnitudo diuisibilis non
36 sit in non magnitudines: infinita actu diuisa: infinitã actu
constituissent magnitudinẽ. quod esse nequit. ¶ Prima cõ
uenientia. conueniunt infinitum in potentia in successiuis.
vt tempore ꝛ hominibus. ꝛ infinitum potentia in permanenti
bus. quia vtrunqꝫ est in continue accipiendo vnum post
alterum: sic vt nunꝗ̃ accipiendo alterum deficere possim⁹.
37 et sunt semper in fieri. vt dies et agon/ generatio et corru-
ptio. ¶ Differunt tamen quia in successiuis vt tempore: pri-
us acceptum non manet cum posteriore. In permanentib⁹
38 autem vt magnitudine prius acceptum bene manet cum po
steriore. ¶ Secunda conueniunt infinitum diuisione ꝛ infi-
nitum appositione. Nam ex magnitudinis diuisione accre-
scit multitudo: et infinitum appositione. quantũ enim ma-
gnitudini distrahimus: tantum numerose multitudini adij-
39 cimus. E diuerso tamen sibi mutuo respondent. Nam illud
distrahendo: hoc autem semper apponendo fit. ¶ Tertia
diuisio. vnomodo intelligitur infinitum diuisione sumen-
do semper partes alicuius determinate quãtitatis: quomo
do non est infinitum diuisione. Nam omnis magnitudo fi-
nita est. omne autem finitum per determinate quantitatis
ablationem tandem absumitur. Alio modo sumendo par-
tes non quidem alicuius prefixe et determinate quantita-
tis: sed bene eiusdem rationis (quas partes proportionales
vocant) et hoc modo est infinitum diuisione. et tales par-
tes sumendo nunꝗ̃ a diuisione deficimus. Et ita de infini-
to appositione. nam vt sumendo partes non alicuius de-
terminate magnitudinis sed proportionales nunꝗ̃ diuisio-
ni materiã deest: ita quoqꝫ neqꝫ appositioni. Hoc ta-
men interest quia diuidendo quantalibet magnitudine mi
norem facere possumus: apponendo autem quantalibet

maiorem facere non possumus. Nam vt Physici aiunt: nō est corpus celo maius Neq3 esse potest. Et si q̄talibet magnitudine esset apposita maior: infinitu3 actu eē oporteret. quod esse nequit. sed est infinitum appositione vt dictu3 ē: e diuerso infinito diuisione respondens. quāta em̄ quātitati diuidendo detrahis: hec et tanta crescenti ex diuisione multitudini apponis. Propter hec Plato duo īfinita fecit: magnum et paruum. Magnum quide3 quia apponendo videt in infinitum excrescere. Paruū vero q magnitudo diuidēdo videtur in īfinitum minui. Que licet dicat rerū pricipia non tamen illis vtitur Nam vtitur pncipiis nūeris in quib9 nullum locat infinitū. Non em̄ in numeris posuit infinitu3 diuisione: quia omnes in vnitate3 resoluūtur: qua nichil minus est. Neq3 in ipis posuit infinitū scdm augmentum: cu3 ad denariū vsq3: numeros solum augeri putet.

Quarti cap. note.

¶ Quātitatem/ determinatā quantitatem. ¶ Semper esset extra accipere si extra quascunq3 q̄titates acceptas semp alie ab ipis relinquātur accipiende.

q Uartum cap. continet tres conclusiones. duo correlaria ad primam. et vnum ad scdam. ¶ Prima 40
conclusio non recte diffinierunt infinitum ipm esse dicentes: extra quod accipere nichil est. At potius dicendū esset cuius est semper aliqd extra accipere. ¶ Prima pars patet. quia hec diffinitio cōuenit toti et perfecto: que finita sunt. Nam id totum z pfectū dicimus cui nichil deest: neq3 est eius aliquid extra accipere. vt totu3 z pfectum homie3/ totam z pfectam arcam. totum em̄ z pfectum aut oio eade3 sunt: aut parum inter se differūt. Non em̄ extra vniuersum est accipere aliquid etsi finitum sit. Non igitur recte diffinitum est infinitū q sit extra quod nichil est accipere. Secūdum patet. nam ānulos consueuerunt dicere infinitos: q voluendo extra partem captam semper sit aliam accipere. Signum est igitur infinitu3 potius dici debere: extra quod semper est aliquid extra accipere. Hoc tamen infiniti: z huiusmodi annulorum interest. q infiniti semper est aliud accipere nunq̄ prius acceptum repetendo: non autem annulorum. Nam preaccepte partes iteratis repetuntur vicibus. ¶ Primum correlarium. Quapropter recte poterit 41

diffiniri infinitū:vt dicatur eē cuiꝰ q̄ntitatē accipiētibus sem per sit extra aliquid accipe. ¶ Scdm̄ vnde fit vt Parmeni
42 des totū vniuersū vnū eē ꝛ finitū rectius opiatꝰ sit. Melisso ipm̄ vnū et infinitū esse dicēte. Nam quomō cū sit cuiꝰ sem per est aliquid extra accipe vnū erit? Et quomō infinitum toti continuabit̄ cū non om̄e linū quidē om̄i lino continuet̄
43 ¶ Scd̄a cōclusio nō recte dicūt infinitū om̄ia cōtinere ꝛ in se om̄ia habere: ꝓpter similitudinē quā ad totum habet ꝛ ꝑfectum. ¶ Nam potius rōnem habet ꝑtis vt materie: ꝛ imperfecti. Nam vt materia potentia est: et nō actus. Ita infinitū solum potentia est: et diuisione. ꝛ appositiōe: et non infinitum actu. ꝛ si totū est infinitū: hoc nō est scd̄m se sed scd̄m alterū vt diuisiōe aut appōne quequidē non cōtinet: sed potius a toto continet̄. et vt materia quot spēs extra h̄itas accipiat ignota est: ita infinitū vt infinitū ignotū ē. Habet igit̄ infinitum potius rōnem partis ꝛ impfecti. quapropt̄ nō recte dixisse vident̄ ꝓpter totius similitudinē ꝛ perfecti: ipso
44 om̄ia cōtineri. ¶ Correlariū vnde fit etiā vt Plato q̄ magnū et paruū infinita ponebat ꝛ vt materias: inconuenient̄ dixisset ea om̄ia cōtinere. Nam incōueniens esset ipa intelligibilia q̄ ꝑfectissima ꝛ determīatissima sunt: cōtinere. Ignotum eñ et indeterminatū continere ꝛ determinare nequit.
45 ¶ Tercia cōclusio non sine rōne euenit magnitudinē scd̄m paruitatē in infinitū abire: scd̄m autē excessum: appositiōe in infinitū abire non posse. Et ecōtra in numeris ad mīmū deuenire: ad maximū vero deueīri nō posse ¶ Nā matia sub magnitudine clausa se cum ea semꝑ prestat diuisibilem. At vero scd̄m excessum non abit in infinitū. Nam quantacūqꝫ magnitudo sensibilis esse potest: tanta est actu. Non eñ maior celo esse potest. Itaqꝫ magnitudinē secando non occurrit minimū: adiiciendo tamen ꝑuenitur ad maximū. Si vero ī numeris ecōtra eueniat: hoc ideo est quia numerus est vnitates multe. Nam binarius a duobus denominatur vnitatibus. ꝛ ternarius a tribus. et ita de reliquis. At vero vnitas quecunqꝫ sit impt̄ibilis est scd̄m numerum. vt vnus homo: vnus est homo et non multi homines. et numerus ī vnitates secatur. ad minimū igitur in numeris secando deuenitur. apponendo tamen semper relinquitur potentia maior. Nam ex partium magnitudinis decisiōe semper crescit

non quidem quia sit hmōi infinitas actu sed potētia ꝛ semꝑ fieri: sicut tempus et numerus temporis. Et q̄uis infinitū potentia et motui et magnitudini ꝛ tēpori cōueniat: non tamen intelligi debet vt quedā natura illis inexistens. sꝫ magnitudo suapte natura hoc modo infinita esse videtur. et ꝑ eam motus/generatio/corruptio/alteratio: quia illi coniuncti sunt. et tempus per motum. Hec tamen posterius euadent manifestiora.

Quinti cap. note.

¶ Intrinsecus terminus corporis: superficies cōuexa.

Quintum cap. continet sex rationū primi cap. solutiones. ¶ Prime rationis solutio tempus ꝛ motus infinita sunt potentia. et semper in fieri posteriore cum priori non manente. et q̄uis illas partes cogitatiōe capiamus simul tamen non permanēt. ¶ Scd'e solutio magnitudo nec actu diuisione infinita: neqꝫ intelligētia in infinitū aucta ē: sed vt dictum est potentia infinita. ¶ Tertie solutio non vt generationes et corruptiones aliquādo casure non deficiāt: ponenda est materia actu infinita. Nam quam portiūculam materie vnū in corruptione deponit: alterū eādem in generatione assumit. ¶ Quarte falsum est om̄e corpus finitum ad aliud corpꝰ esse terminatū. Est em̄ aliquod suo intrinseco termino et finitum et terminatuꝫ. Unde aliud est aliquid finiri et ab alio tangi. qui em̄ dicūt omne corpus finitum ad aliquid finiri volunt intelligere ad aliquid quod ipsum tangat. quod non oportet Nam vt finiatur satis est (vt dictum est) ipsum sua superficie terminari. ¶ Quinte huiusmodi intelligentie credere incōueniens est. Nō em̄ idcirco si cogitatione atqꝫ intellectu rei excessum aut defectum apprehēdo: protinus est rei excessus aut defectus. vt si te extra vrbem cogitatione et intellectu effingo: et te ad celum vsqꝫ magnitudine excrescere: non protinus extra vrbem existis et capitis vertice celum concutis: sed solum tātus eris q̄tus prius extiteras. Nam esse res a nostra cogitatione ꝛ intellectu non pendent. Ita neqꝫ huiusmodi spacium quod extra celum cogitatu effingunt. Cum eniꝫ quis aliquid cogitat: si ita sit vt cogitat accidit. ¶ Sexte non ponere infinitum actu nulla incomoda sequntur. Nec Mathe

seos aufert ɔsyderationē. Nā mathematici nec īfinito actu in suis demōstrationibus egent: nec vtunt. sʒ q̄tacunqʒ vo lunt q̄titate finita. Neqʒ curant an talis alicubi et alicui in sit: sed eam q̄tantūqʒ volunt suis demonstrationibꝰ aptam: cogitatione effingunt. ¶ Ex his ꝑspicue esse possunt ratio- nū superius positarū et similiū solutiones. et quomodo in- finitū in materiā et causam materialem potius reducendū sit: q̄ in aliarum causarum vllam. Quapropter satis incon ueniēter semper ab ipsis dictum apparet: Infinitū contine re ⁊ terminare. cum forme potius sit continere ⁊ terminare

¶ Tertii physicoꝝ finis

Primi cap. primi tra ctatusquarti phi sicoꝝ note

¶ Quō: an per se/an in alio subsistens: ¶ Naturā loci/que res sit locus. ¶ Hermolaus scandule imbricamētaqʒ e diū ¶ Alia natura/alterius nature ⁊ rōnis res. ¶ Elementum/ id simplex quod rei constituit essentiam.

Quartus liber Physicoꝝ cōtinet tres tractatus. Primꝰ quīqʒ capitula. Primū cap. duas conclu- siones. duas rōnes ad primā. duas ad se- cundam. quatuor rationes locum esse pro bantes et sex ipsum non esse contendētes. ¶ Prima conclusio de loco si est quomo do et quid est Physica consyderatio ē ¶ Primo quia om- nes Physici res naturales existimauerunt esse in loco. naʒ quia viderunt ea que non sunt vt Hircoceruus et Sphynx nusq̄ esse: crediderunt omnia que sunt oportere in loco esse ¶ Secundo quia de motu Physica determinatio est. At motus rebus naturalibus cōmunissimus et primus: motus est qui secundum locum dicitur: qui sine loci cognitione de prehendi non potest. Est igitur de loco Physica

consyderatio.¶ Secda. Cōsyderatio de loco ardua atq3 dif 2
ficilis est. Primo quia ex ꝓprietatibus loco cōuenientibus
non facile est naturā eius(vt paulopost ostendet) apprehen
dere. ¶ Secdo quia ab antiquis nichil nobis certum(quod
in quesite rei cognitionē ducat)relictū est. determinauerūt
quidem et de loco: sed oia dubitata atq3 ꝑplexa relinquen=
tes:nichil exquisite perquisierunt. ¶ Quatuor rationes lo= 3
cū esse probantes ¶ Prima. corpora sibiinuicem succedunt:
vt vbi prius erat aer modo sit aqua. At in quo ita sibi succe
dunt locus est:vtriusq3 successiue receptaculū. Sicut doliū
successiue diuersos liquores recipiens. Est igit locus. ⁊ nō
modo est sed et est a quolibet eorum : que alternatim susci=
pit alterū. ¶ Secda vnūquodq3 Physicoꝝ corporū nō ꝓ=
hibitum in suū locum fertur. vt ignis sursū/terra ⁊ grauia
deorsum:in quo lata cōseruantur. Est igitur locus ⁊ nō mo
do est verum vim quandā locatoꝝ cōseruatricē retinet. Cu
ius differentie sunt sursum/deorsu3/ante/post/dextrum ⁊ si
nistrum. Que aliquādo ad nos relatione facta sumūtur . vt
quod michi sursu3 est:si scandulas cōscendero:fit deorsu3.
et quod deorsum:si cliuū descēdero:fit sursum . et qd ante:
me ad oppositū verso:fit post. et qd michi est dextru3:si me
vertero fiet sinistrum. Sed hec in natura non sic sunt s3 de=
terminata ē differentia: vt sursum natura ad quod leuia (vt
ignis)ferri nata sunt. et deorsum ad quod grauia(vt terra)
natura ferūtur. Q3 hec in natura ⁊ nobis non similiter sint
ostendūt Mathematica. que cum omniū cōfessione in loco
nō sint: ea tamē ad nos ⁊ dextra et sinistra cogitatiōe effin=
gimus. ¶ Tercia antiqui vacuū posuerunt in quod corpo=
ra reciperentur ⁊ quod locum nuncupabant: quē locu3 tūc
dicebant vacuum cū corpore priuaretur. Signum est igitur
locū esse. ¶ Quarta etiā auctoritate vetustissimi Poete lo=
cū esse. Caos confirmatū ē. Inquit eñ Hesiodus ꝑuetu=
stus Poeta primū fuisse Chaos rerum omniū receptacu=
lum et locum:qui videt opinionem secutus:quā et aliorum
multi:omnia alicubi et in loco esse. Qui si esset loc⁹(vt He=
siodo visum est)mirabilis loci potentia que oīm prima est:
et q̄ nō existente vt nulla alia sint necesse est. ipo vero existē
te:non idcirco sint alia. Posuit eñ Chaos(priusq̄ res ce=
tere essent)primum . ¶ Sex rationes locum esse tollentes. 4

¶ Prima. q locus non sit videtur primo. Quia aut locus esset corpus aut alia a corpore natura. Non corpus qz cuz locus et locatum simul sint et locatuz in loco recipiat: duo corpora simul essent: quod est impossibile. Neqz alia a corpore natura. nam tres dimensiones habere soli corpori proprium est. At vero locus tres dimensiones habet: lõgitudinis/latitudinis/z pfũditatis particeps. Non est igit alia a corpore natura. ¶ Scdo si ponas locũ corporis receptaculum: eadem ratione z superficiei et linee / et pũcti ponas locum. Par eñ eademqz ratio est. Sicut eñ vbi priꝰ erat aqua postea pones esse aerem: etiam vbi prius aque superficies/linee/et puncta: et postea illic aeris superficies linee z puncta. sed puncti non est assignandus locus: nullam eñ dimensionem habet. igit neqz corporis neqz alicuius aliorũ. ¶ Tertio quidquid est aut est elementũ aut ex elemẽtis: qđ et verum est et de corporeis et incorporeis. Nã corporeoꝝ corporea sũt elemẽta et icorporeoꝝ icorporea. At locꝰ neqz elementũ neqz ex elemẽtis est. Nõ eni icorporeoꝝ quia ex incorporeis et intellectualibus elementis nulla prodit magnitudo. Nec corpus. nam essz corpora in se recipiẽs quod esse nequit. ¶ Quarto qui locum ponũt: causaz locato faciunt. Sz neqz materia/neqz spẽs/neqz efficiens/neqz eius finis esse videtur. dicant quam velit: Non est igit ponendꝰ locus. ¶ Quĩto efficax z vigorez suũ retinet Zenonis ratio. Si eñ posueris locũ esse aliquid: sic dictum refellet Zeno Quicquid aliquid est: in loco est. locum autem ais esse aliquid. igitur locus in loco est. qui alter locus eadem ratione in loco est. et hoc in infinitũ abiret. quod est impossibile. nichil igitur est locus. ¶ Sexto qui ponũt locum: omne corpus ponũt in loco esse pariter z in omi loco corpus. De rebus igitur que augẽtur et crescunt/ q̃tuz addit corporis tantũdem addere et loci oporteret: et pariter cũ corpore locum crescere. Nã neqz maior neqz minor corpore locus debet esse. quod facile nõ est videre q̃n potius videtur impossibile. Sane igitur non videtur locum esse.

Secundi cap. note.

¶ Timeus/liber a Platone a Timeo locro Pythagoreo sic inscriptus. Res/res naturalis.

S Ecundũ cap. cõtinet vnã diuisionẽ. duas de loco

opiniones. vnã ɔclusionẽ. et sex ad eã rõnes. ¶ Diuisio. Qui 5
dam est locus cõmunis: qui plura cõtinet corpora. vt aliqd
est in celo quia in igne. illic vero quia in aere: in aere quia ĩ
terra. Alius est pprius in quo locatũ pmo inest. vt locus ni
chil pter te imediate continens. ¶ Due de loco opiniones. 6
Prima est dicentiũ locũ esse formã. Quia forma est que ter
minat imo est primus rei termin⁹. Et locus est primus loca
ti termin⁹: erit igr locus forma. ¶ Secũda est dicentium lo
cum esse materiã quia locus videt esse distantia magnitudi
nis: quequidẽ materia est que a magnitudine altera est con=
tẽta tminis ꝛ speciebus ꝛ que de se finita nõ est: a cui⁹ sphe
ra si remoueant species ꝛ termini: nichil pter materiã infor
mẽ interminã ꝛ magnitudinis spaciũ relinquit ¶ Et huius
opinionis fuit Plato solus quid esset locus dicere aggres
sus. Dicit em̃ in Timeo materiã/receptaculũ et locũ esse idẽ
et in dogmatib⁹ que Agrapha nũcupantur receptiuũ/ꝛ lo=
cum idẽ. Et hec ꝛ similia de loco dicta difficilẽ faciũt eius
determinationẽ. ¶ Conclusio neqꝫ locus species est: neqꝫ 7
materia. ¶ Primo quia materia et forma a re nõ separant.
locus aũt separatur. vt vbi prius fuit aer nũc est aqua ꝛ se=
pe econtra. q̃admodũ prius dictum est. igr locus neqꝫ spe
cies neqꝫ materia est. Quapropt etiaꝫ neqꝫ locus sui locati
pars/neqꝫ hitus/neqꝫ passio erit: est em̃ sepabilis ab ipo to
to. ¶ Secũdo locus ɔsimilis est vasi vt cado continẽti. vas
aũt eoꝝ que cõtinet nichil est/itidẽ neqꝫ locus locati. Non
est igitur locus/aut eius species aut materia ¶ Et (si a ppo
sito licet disgredi) mirabile est quomõ Plato nũeros (quos
dicebat rerũ species) nõ diceret esse in loco: cũ diceret eos
materia vt magno et paruo pticipat ipos: ꝛ materiã in Ti=
meo dicat esse locum ¶ Tertio quia res in suos locos ferũ
tur. In suã aũt speciem aut materiã nulla res fertur: habẽt
em̃ eam intra se. igit locus neqꝫ species neqꝫ materia est.
¶ Quarto sursum ꝛ deorsum differẽtie sũt locoꝝ. Non aũt
spẽi aut materie. igit locus neqꝫ species neqꝫ materia est.
¶ Quito si dicas locũ spẽꝫ aut materiã esse: mouebũt loci ꝛ
locus in loco erit. Transmutant em̃ simul cũ re ꝛ spẽs ꝛ ma
teria. ꝛ vbi res ipe sunt: ibi pariter assunt: hec autẽ absurda.
¶ Sexto si locus essꝫ spẽs: cũ ex aere fit aqua pditus esset
locus piter ꝛ corruptus: nã corrupta est spẽs. hoc autem nõ

oportet:quia potest aqua in eodem loco in quo prius aer fu
erat(vt ipsi concedunt)esse. Non est igitur locus species.

Tercii cap.note.

¶ In scdo:ex. ¶ Primo:scdm se idem. ¶ Idem esset in se
ipso primo per accidens cu aliquid primu in ipo esset: i quo
etiam primu inesset. ¶ Maxima.datis duobus quorum pri
mo: secundu primo inest:quicquid scdo primum inerit aut p
se aut per accidens:inerit et primo.

t Ertium cap.continet octo modos quibus aliquid
est in altero.vna questionem.solutionem.vna conclu
sionem.tres rationes.ad eam.et obiectionis Zeno
8 nis solutionem. ¶ Octo modi esse in altero. ¶ Primo ali
quid dicitur esse in altero vt pars in toto quadmodu digit
in manu. ¶ Scdo vt totum in partibus/ Non enim preter p
tes totum esse potest. ¶ Tertio vt species in genere vt ho
mo in animali ¶ Quarto sicut genus in specie: et superius
in inferiori.vt aial in homine. ¶ Quinto sicut accidens in
subiecto et forma in materia. vt sanitas in calidis/ frigidis
humidis et siccis. ¶ Sexto sicut in efficiente vt grecor gu
bernatio in grecorum rege. ¶ Septimo vt in fine. queadmo
dum dicimus oia in optimo vt in felicitate esse collocada.
¶ Octauo sicut in loco scdm cuius similitudinem aliqd e in
9 vase. Et hic mod hoc i loco maxie e pprius. ¶ Questio v
trum aliquid sit in seipso. ¶ Solutio. Aliqd ee i seipo bifari
am itelligi potest. Priomo vt sit in alto primo: cu ipm et qd
libet sui in eo est:q modo nichil i seipo e. ¶ Scdo vt sit i se
ipo p alteru:vt qa ptes in ipo sunt:quo mo aliqd dene e i se
ipo scdm locutionem(qua Synecdochen vocat) quia eius
pars sit i ipo:queadmod aliqd dicit albu qr ps ei vt corp
est albu. Id eni albu e cui supficiei piucta e albedo.et ali
quis dicitur scies qr aia eius sit sciens:a pte sumpta denoia
10 tione ¶ Coclusio.nichil e i seipo pmo. Prio.qr nichil e i se
ipo(vt vinu i seipo et aphora i seipa)vt ps i toto neqz vt to
tu i ptib.neqz scdm alior modor vllu. Si aut aphora vini
dicat i aphora ee:hoc e denoiatoe facta a pte.queadmodum
dicim albedine ee i corpe qr i supficie sit: et sciaz i hoie qa
sit in aia:et non quia idez sit i seipso pmo. ¶ Scdo quicqd
recipitur in re altera recipitur. Sunt enim ratioes diuerse
eius quod in aliquo est. et eius in quo aliquid est. At

vero vinũ est vinũ/et amphora est amphora. Non igit vinũ recipit in vino vt hmõi neq3 amphora in amphora. hec em̃ adeo discrepant vt vinũ esse amphorã/ꝛ amphorã esse vinũ: quoꝝ rõnes inter se discrepant et sunt diuerse. Et he rõnes ꝓbant aliquid non esse in seipso primo ꝛ per se. ¶ Tertio ꝙ idẽ non sit in seipso per accidens primo: vt amphora in seipsa primo per accidẽs vt per vinũ: patet quia duo corpora simul essent vt vinũ et amphora quod esse nequit. nõ igr erit idẽ in seipso primo ꝛ scḋm accidens. ¶ Obiectiõis zenonis solutio. ¶ Ex dictis zenonis obiectionẽ soluere diffi 11
cile non est. Cũ em̃ ita insurgit: quicquid aliquid est in loco est. Falsum est. Q; si contẽdit locũ in aliquo esse: cõcedim⁹. sed ex hoc nõ conficitur locum esse in loco neq3 hoc oporte re abire in infinitũ: quia cõcesserim locum esse in aliquo vt accidens et passio: et sicut sanitas in calidis ꝛ frigidis. Dictum est etiam satis locum esse neq3 materiam neq3 formã.

Quarti cap. note.

¶ Locus/locus ꝓprius. ¶ Primũ/imediatũ ¶ Primũ/ neq3 maius neq3 minus. ¶ Latio/scḋm locũ mutatio ¶ Spacium/dimẽsio corporibus recipiendo nõ cedens. ¶ Quecũq3/res naturales omnes.

Quartum cap. cõtinet. 7. loci positiões. duas cõclusiones. tres diuisiones post primã. duas rõnes ad scḋam. diffinitionẽ loci ꝛ ei⁹ declarationẽ. ¶ Septẽ positiones. ¶ Prima locũ eã rem (cuius ẽ locus) cõtinere. 12
Scḋa rei quã cõtinet nichil esse. Tertia primũ esse locato ꝛ neq3 maiorẽ neq3 minorẽ. Quarta a corpore locato eẽ separabilẽ. Quinta nõ esse locatum sine loco: neq3 locum cui desit locatu3. Sexta quecũq3 sunt ĩ loco: aut sursum aut deorsum esse. Septima vnũquodq3 Physicaliũ corpoꝝ in propriũ locũ natura ferri: et in eo quiescere natum esse. ¶ His itaq3 supponĩbus positis (que oĩbus qui intelligẽtia vigeãt recipiende sunt) talem loci diffinitionẽ q̃remus qua opposita diluant argumẽta: ꝛ qua que loco insint/ queue nõ insint cognoscamus. ¶ Prima cõclusio motus localis in inquisi 13
tionẽ loci hoĩes ꝓmouit. ¶ Sane si nullus motus localis fuisset: nullus locũ ꝓquisisset. Arbitrati sunt em̃ omẽs celu3 in loco esse oportere ꝙ velocissimo motu ferat. Signum est igitur motũ nos in loci ꝓquisitionẽ mouisse. Et tria augmẽ

tatio/diminutio/ et latio ad hmõi inquisitionem mouerunt. Nam res aucta maiorẽ locum(q̃ prius)occupat: et diminuta minorem: Et quod fertur:continue alterũ. ¶ Prima di-
14 uisio. Eorũ que loco mouentur:q̃dã per se mouẽtur:7 hec ad loci cognitionẽ perduxerunt. Alia vero per accidẽs:que minime ad ꝯquisitionem loci necessaria sunt. ¶ Scd̃a diui-
15 sio. eorum que mouentur:quedã vnũ actu sunt: quedã po-
tentia. ¶ Tertia. eorum que per accidẽs mouent̃: quedã se
16 parata nata sunt per se moueri:vt totius partes et clauus ĩ naui. Alia vero non vt scientia/albedo 7 alia accidẽtia. Et hec que actu sunt et per se mouent̃ in cognitionẽ loci vtilia fuerũt:non autem alia. ¶ Scd̃a cõclusio extremũ cõtinẽ-
17 tis:ipsum locatũ ambiẽs locus est:non autẽ totũ continẽs. ¶ Primo quia eius solius extremi gratia:aliquid esse ĩ loco dicitur. vt cur es in celo? quia in aere. cur in aere? q̃a in eius extremo te circũquaq̃ ambiente. Continet eñ te tale extremũ/neq̃ tui aliquid ẽ/et tibi primũ est/neq̃ maiꝰ neq̃ minus et quod abs te separari potest. Si eñ tibi continuũ esset:non esses in eo vt in loco. Nã cum aliq̃d est in cõtinuo: est potius vt in toto. vt oculus in capite 7 manus ĩ brachio: ad cuius quid motionem pars ipa mouet̃. vt vinũ ĩ cypho et vinũ in cado. At vero celum et aer 7 tota continẽtia non sunt prima neq̃ maiora neq̃ minora locat̃. non igitur sunt loca. ¶ Scd̃o locum esse oportere materiã/formã/spaciũ/ aut corporis cõtinentis extremũ: horũ quatuor alterũ omnes concedũt. At ipsum esse non posse materiam aut formã tam ostensũ est. Et q̃ spacium nõ sit videt̃:primo q̃a cuiuslibet rei vt aeris aut aque ĩfiniti essent loci per se. Nam cũ aqua fuerit in vase:qua ratione cõcedas totũ esse in loco et vas/et aquã vasis/ 7 quãlibet aque ptẽ in loco per se eẽ cõcedas oportet:et in cuiuslibet rei locis p se abire in ĩfinitũ: quod omnes cum Zenone negare certũ est. Non igitur locus erit huiusmodi spaciũ. ¶ Scd̃o si cõcedas hmõi spacium cũ contẽto(vt cum vase)simul transmutari cũ recipiat̃ ĩ spacio et nouo loco:erit locus in loco. qd̃ si non cõcedas simul trãsmutari: accidit idem:oẽs locũ eẽ in loco 7 semper minorem locũ esse maioris loci partẽ. q̃ absurdissima reputant omnes. Fieri igitur nequit vt locus huiusmodi spacium existat. Manifestũ igitur est cũ locꝰ neq̃ materia/ neq̃

forma neq; spaciũ esse possit: vt terminus et extremũ corporis continẽtis relictus sit. Qui vero contendũt locũ esse materiã/quia materie sit diuersas formas in se recipere vt albedinem/nigredinẽ et similia que in ea quiescũt: sic et locu; videmus diuersa in se recipe et que in eo quiescũt. hoc locũ non arguit esse materiã. Nam vtraq; et locus et qd recipit se iuncta manent. Non autem vtraq; et materia et quod recipit seiũcta atq; separata (vt diximus) manent et conseruantur. ¶ Qui arguũt eẽ formã qr loc⁹ tmin⁹ ẽ et ptinẽs.: ita et forã tmin⁹ ẽ et ptinẽs. Hoc stati; diluit. qr loc⁹ contẽti tminus ẽ extrisecus et ptinẽs extrinsecũ: forma vero eius termin⁹ ẽ intrĩsecus et continẽs intrinsecũ. ¶ Qui etiã nitunt pbare esse spaciũ. Quia cũ ex vase fundit liquor et aliud subintrat corpus semp inter vasis latera manet idem spaciũ preter subeũtia corpora: quodquidẽ nullo subeũte corpore maneret. Jd nos spaciũ et vacuũ natura esse posse nega⁹. imo vero ne sit: semper nos videre simulatq; vnũ corpus aliquẽ locum exit: eũdem aliud subire. Sumũt eñ ii qui ita arguũt id quod pbare habeant. huiusmodi tamen de loco apparẽtie eius cognitionẽ reddiderunt difficilem. ¶ Diffinitio locus est corpori continẽtis terminus et extremũ ĩmobile primũ. ¶ Est eñ locus psimilis vasi. Hoc tamẽ interesse videt q vas per se defertur et mouetur: nõ autem locus. At de se et natura sua immobilis pmanet. Cum eñ aliquid in altero est quod defertur vt nauis in flumine ipsam deferente: verisimili⁹ eã itus vt in vase esse dicas: q̃ in loco. ¶ Quapropt locus vt vas ĩmobile est: et vas vt locus mobilis. Existimauerũt eñ vltimũ celi conuexũ locum sursum: quo versus leuia omia ferũtur. et terrã locum deorsum quã versus oĩa ferũtur grauia: quia immobilia sũt. Ex quoquidẽ locum esse planum quoddam et superficiẽ apparet: et vt vas continentẽ. Sed non recte putant. Nam cõuexa supficies locus nõ est: s; que circũdãs siml' cũ contẽti extremo sit: et que eid ptigua ipm tãgat 18

Quinti cap. note.

¶ Corp⁹ celeste/totũ qd mũdo sẽsibili supeiet. Ether/ignis

Quintũ cap. ptinet. 3. pclusiões. 6. rõnũ locũ nõ eẽ ptẽdẽtiũ solutiões. ¶ Pria pclusio tra/aq̃/aer/ignis in loco sũt: corp⁹ aũt celeste nõ ãplius ĩ loco est. ¶ Na; oẽ corpus: extra quod alterum corpus est ipsum continens: in loco est. 19

extra quod vero nichil est:in loco non est. At extra terram/
aquam/aerem/et ignē alteruꝫ corpus est eorum quodlibet
continens:extra vero corpus celeste nichil est. Est igiť ter-
ra/aqua/aer/ignis/in loco:corpus vero celeste nō amplius
in loco est. ¶ Unde globi sphereqꝫ celestes citra globū vl-
timū circulo torquētur:ꝛ semꝑ secundū se totas in eodē lo-
co ꝑmanent scd'm vero suas partes locū egrediūtur et mu-
tant:q̄admodū si parteꝫ aq̄ in totam aquā rotari itelligas.
Ea vero que non circulo aguntur sꝫ deferūtur: scd'ꝫ se ꝛ suas
partes totum mutāt locum. vt leuia et rara si deorsuꝫ sunt:
sursum ferūtur nō ꝓhibita. et grauia et dēsa deorsuꝫ. ¶ Se
20 cunda ꝯclusio vniuersum scd'm se totū in loco non est:sꝫ se-
cundū varias eiꝰ partes in loco varie existit. ¶ Nā extra v-
niuersum nichil est. extra em̄ omne et totum quid esse pos-
sit? vniuersum autem omne ꝛ totū est. vniuersum igitur se-
cundum se totum in loco non est. ¶ Qđ vero varie secundū
eius varias partes in loco existat:hoc ideo est quia quedaꝫ
eius partes actu in loco sunt: vt que seiuncta et separata a
circūdantibus tanguntur:quedam potentia vt que toti con
tinua a continente circūquaqꝫ tangi nequeunt:separata ṽo
possunt:quedam per se vt que actu in loco existūt auctum/
et diminutum. quedam vero per accidēs vt accidētia/ aīa:
celeste corpus:quod ab eius parte et inferioribus globis(q
circulo torquentur)in loco esse denomiatur. Uarie igiť vni
uersum secundū varias eius partes actu/potentia/per se/ꝑ
21 accidēs:ī loco existit. ¶ Tercia ꝯclu ̄. Celeste corpꝰ(q̄uis
extra alia corpa sit ea cōtinēs)nō tn̄ scd'ꝫ se totū eoꝝ locus
eē potest. ¶ Nā locꝰ corpis ꝯtinētis extremū ē imobile:erit
igitur nō totū celeste corpus sed extremū eiꝰ: corpus cōten
tum circūquaqꝫ tangens/locus ¶ Est em̄ terra in extremo
circūdantis aq̄ vt ī loco sita/Aqua ī extremo aeris/ Aer in
extremo etheris/Ether vero in extremo tangēte ꝛ cōtiguo
celestis corpis:corpus autē celeste nō amplius in loco est.
22 ¶ Sex rationū locū non esse cōtendentiū solutōes. ¶ Pri
me solutio Locꝰ non ē corpus neqꝫ ei tres cōpetūt dimēsio
nes Est ei(vt dictū ē)terminꝰ/planū/ꝛ supficies quedā. Uñ
fit vt nō cōficiatur idcirco qꝛ locꝰ est: duo corpora simul esse:
neqꝫ vt spacium ꝛ dimēsionē lōgitudis/latitudinis/ ꝛ ꝓfun
ditatis capacē ꝯcedere cogamur. ¶ Scd'e. ꝑ pūcto/linee/sup-

ficiei per se non est locus vt dictum est. sicut neqʒ alioꝝ accidentium. Neqʒ eadem (vt corporum a loco circũquaqʒ cõtentoꝝ) militat ratio. ¶ Tertie locus est elementoꝝ ꝛ corporeoꝝ. Non quidem quia ex ipsis essentia constet. neqʒ corpus sit: sed quia elementoꝝ corporeoꝝ extremũ quoddam et terminus sit. Unde rationabiliter corpora naturalia in se inuicem natura sita sunt. vt terra in aqua/ aqua ĩ aere/ ꝛ aer ĩ ethere: que adinuicem cognata sunt corpora vt ĩ seinuiceʒ conseruẽtur. ꝛ se tangunt mediante loco ꝛ suis extremis vt adinuicem agant ꝛ patiant. Est eñ aqua vt potentia: aer vt forma ꝛ actus. et aqua potentia aer est. sed hoc alias diligẽtius exequemur. ¶ Quarte locus locati efficiens est vt cõseruans et vt finis. Illius eñ gratia mouetur cũ extra fuerit: atqʒ locus locatum conseruat. ¶ Quinte locus non est in aliquo vt in loco: sed vt numerus in finito ꝛ terminus in eo cuius est terminus. Non eñ oñe quod est in loco est: sʒ corpus sensibile. ¶ Sexte non oñe corpus dicimus in loco esse. Nam celeste corpus aut eius vltimũ globum in loco eẽ negamus: q̃uis omne sensibile corpus in loco esse concedamus. Neqʒ aucto corpore locuʒ augeri oportet. Est eñ terminus cui per se augeri non conuenit. Continens tamẽ corpus aucto aut diminuto corpore aliquãdo densatur/ aut rarescit. ¶ Hec itaqʒ de loco an sit ꝛ quid sit abundanter dicta sufficiant.

Primi cap. secundi tractatus note.

¶ Utres/ vesice.

Ecundus tractatus continet quatuor cap. Primum continet duas conclusiones: et quatuor rationes vacuum esse contendentes ¶ Prima cõclusio 25
Consequens de vacuo (vt de loco) Physica determinatio est. ¶ Nam locus et vacuum apud antiquos eandem habuerunt fidem atqʒ incredulitatẽ. Putauerunt eñ id subiecto: spaciũ/ locum/ et vacuum esse: ratione vero differre et plura esse. Nam spacium cum est corpore plenũ vocant locum: cum vero corpore vacat appellant vacuum. Idcirco Physica consideratio (vt de loco) erit videre an sit quomodo et quid sit vacuũ. ¶ Secunda conclusio. Nec 24

cat Anaxagoras volens vacuum nõ esse ostendere. Argumentabatur eñi sic: vtres inflati fortiter resistunt: quos vulgus putat inanes et vacuos. Est igitur aer aliquid (que vacua vident) replens: non est igitur vacuũ. ¶ Item clepsydre obturato supiore ore per inferiora foramina aquã non admittunt. et hoc est quia aer aliquid est intus resistens: qui nisi egressum habeat aqua subire nequit. igitur vacuum nichil est. ¶ His eñi rationibus bene contendit aerem esse aliquid: sed ad datum pbleuma non arguit. Nam ostẽdere habet non esse spacium actu a corporibus separatum. aut non esse omĩbus (vt vult Democritus & Leucippus) insertũ. aut supra celum: ipsum & terram ambiens vt vult Cictiẽsis Ze
25 no. ¶ Quatuor rationes vacuũ esse contendẽtes. ¶ Prima Motus localis est. est igitur vacuũ. Nam si res per vacuũ non moueatur per plenũ moueatur necesse est. corpus igit locatum per corpus mouebitur: et duo corpora simul erũt quod est impossibile. Nam si duo: et plura duobus simul erunt et in paruo corpore simul erit & maximũ. Nam plura parua vnũ magnum constituũt. et in eodem simul plura eqlia et inequalia. ¶ Hac ratione victus Melissus q nichil nisi in vacuo moueri queat: nolens concedere vacuum nichil posse moueri dixit. Et consimilẽ formant de augmẽtatione rationẽ. quia oportet alimentũ recipi aut in pleno aut in vacuo. ¶ Scda. dolia tantum vini recipiũt vino in vtrib' recepto: qñtum sine vtribus reciperent. Est igitur in vino vacuũ vbi se hmõi vtres recipiant. ¶ Tertia vas cineribus plenũ tantũdem aque recipit: qñtum idẽ vacuum. Est igitur vacuũ in quo aqua excipiatur. ¶ Quarta sine vacuo corpora a seinuicem dissecta et discontinuata esse nõ possunt: Aiunt eñi Pythagorici discretionis oĩm rerum causam: esse vacuum et a celo in oĩa inspirari: et primũ nũeros & nũerorũ vnitates disiungere & discriminari. Est igr vacuũ. ¶ He sunt rões vacuũ esse contendẽtes. Postea quid nomĩe vacui intelligeudum est: perquirendum.

Secundi cap. note.

¶ Priuatũ corpore/non repletum corpore natum repleri.
¶ Circuli/orbes/sphere/globi.

Ecundũ cap. continet tres ɔclusiones. duas rationes ad scdaȝ. et quatuor rationũ vacuũ esse cõten

dentium solutiones. ¶ Prima conclusio. Non recte dif= 26
finierunt vacuum dicentes ipm eē id ī quo nichil est. ¶ Nā
punctū est in quo nichil est: nō autem est vacuū. Credebant
em̄ hi om̄e quod est: esse corpus et om̄e corpus alicubi esse.
Et hinc fieri vbi non esset corpus nichil esse: et vacuum esse.
¶ Scđa. Neq3 recte diffinitur: q sit in quo nullū graue est 27
aut leue. ¶ Hanc diffinitionem sillogismo pquirūt hoc pa=
cto. Omne corpus est tangibile: ꝛ om̄e tāgibile ē graue aut
leue: est igit om̄e corpus aut leue aut graue. Sed hoc incō=
nenienter. ¶ Primo qa punctū esse vacuū consequit. Nul=
lum em̄ in eo graue est aut leue. ¶ Scđo. Quia si quid cor=
pore colorato aut sonoro grauitatis et leuitatis experte sit
repletū: id vacuū non dicāt haud secus q̄ si quid corpore ce
lesti (quod neq3 graue esse neq3 leue postea ostendem⁹) re=
pletum sit: cui tamen assignata diffinitio ꝯpeteret. Nō recte
igitur ea diffinitōe vacuum diffinitū est. ¶ Tercia. Itē neq3 28
hoc pacto (vacuum ē in quo non est hoc aliquid neq3 substā
tia corporea vlla) ip3 recte diffiniūt. ¶ Nā ipis ꝯcedētibus
hec diffinitio materie cōpetit: et vacuū dicūt eē materiā. At
qui matia a corporibus separi nō pōt: vacuū autē petūt a cor
porib⁹ eē sepabile. Fieri igit neq̄t vt ex hac diffinitōe nō in
currāt ꝯdictionē. Recti⁹ g̃ diffiniuissent vacuū dicētes. Va
cuum esse locū puatū corpe. Locū em̄ ꝛ vacuū sola rōe seiū=
xerūt: putātes idē cū corp⁹ exciperet locū dici debere: cū ve
ro corpore deficeret idē eē vacuū. s3 q nō sit hmōi dimēsum
spaciū rex loc⁹ iā ostēsum ē: Et de hoc ꝛ q neq3 aliis modis
ponendū sit vacuū lati⁹ fusa ē disputatio. ¶ Nūc vo rōes
vacuū eē ꝓtendētes diluam⁹. ¶ Prime solutio. Ut sit mot⁹ 29
vacuo nō ē op⁹. Ut corpa altari videm⁹ q̄ vt alterent loco
nō egēt. Et ideo iusta obiurgatōe arguit Meliss⁹: qui (q nō
esset vacuū) nichil posse moueri dicebat. Neq3 quidē vt sit
mot⁹ local vacuo op⁹ ē. Possūt ei corpa sibi mutuo succe=
dere: possunt ꝛ circli locū nō mutādo in seipis moueri: et p
tes aque ī aq̄ rotari. ꝛ alia huida ī suis locis ipa nō egredi
untia vertigine torq̄ri. Nō igr q sit vacuū q2 sit mot⁹ local
efficere possūt. Q3 vo de augmētatōe insultāt. si augmēta=
tionē accipiāt p q̄lib3 magnitudis icremēto ꝛ diminutōem
pro q̄libet diminumēto rarefactōe3 ꝛ densatōe3 sub se cōti
nent. Quox rarefactio nullo subeūte corpe fieri potest sed

alteratiōe vt cū ex aqua fiat aer. et densatio per subtiliū corpoꝝ egressum vt cū quippiā comprimit a quo aer aut aqua exprimit. Unde fit vt vacuo nō sit opus tali augmētationi aut dimutōni: ne corpora se penetrēt atqꝫ plura simul sedeāt. Si vero augmentationē viuentiū (que fit alimēto suscepto) intelligāt: neqꝫ id quidē oportet. Si eñ corpora se penetrarent ꝛ alimenti dimēsiones ꝛ residui corporis simul essent: nequaq̄ maius redderet corpus neqꝫ si in vacuo reciperētur. sed de hoc alius determinādi locus. ¶ Secūde ꝛ tertie Qꝫ arguūt de doliis et cineribus/ he rōnes se impediūt: ꝛ se f[?]as ꝑdentes in auctores retorquētur. Si eñ dolia contentis vtribus et vas plenū cineribus minus vacui habeant q̄ si vtres et cineres nō cōtineant (hoc eñ per se manifestū est) et tantūdem aut vini aut aque recipiāt ac si vtres nō haberent aut cineres: recta rōne effectū est vt vinū ꝛ vtres/ aqua et cineres: se penetrent et plura corpora simul existāt. quod tantope moliunt defendere esse non posse. ¶ Quarte negamus corpora interstite vacuo esse dirempta. Neqꝫ Pythagoricoꝝ testimoniū recipimus.

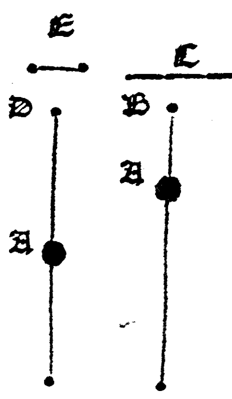
Tertii cap. note

¶ Pondus/ grauitas. ¶ Eque velocia et eq̄ tarda sūt que eod tpe idē aut equalia ꝑcurrunt spacia. ¶ Id vero velocius qd eod tpe (modo cetā paria sint) maiꝰ ꝑcurrit spaciū. ¶ Id tardius qd equali tpe pertransit minus.

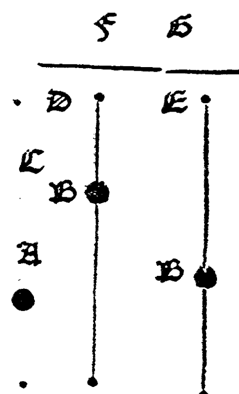
Ertiū cap. continet vnā cōclusionē: et. 8. rōnes ad
30 eam. ¶ Cōclusio. Nō ē vacuū ꝑuatuꝫ quoddā corpore. ¶ Primo. Qr qui tale vacuū itroduxerūt id (vt causa motuū essꝫ) fecerūt: ꝛ potissimum motus localis. Hoc aūt nō opꝫ. Nā oms res naturales determiatas suoꝝ motuū cās spectatas hn̄t vt corpora simplicia suoꝝ motuum sursum ꝛ deorsum causas habēt suas formas. Non igr̄ itroducendū ē huiuscemōi vacuū ꝑuatū: vt motuū assignemus cās. ¶ Secūdo si i huiuscemodi vacuo corpꝰ statuas cā esse nō pōt vt sursū ferat neqꝫ vt deorsū. drām eñ nullā hēt aut nature diuersitatē. qre q̄tū est ex vacuo aut vbiqꝫ feret/ aut nusq̄ vbiqꝫ aūt ipossibile ē. Nō igr̄ assignād ē tale vacuū vt motuū cā existat. At potiꝰ oppsitū eiꝰ (qd efficere volūt) asseremꝰ. si vacuū ē (vt volūt) motꝰ local n̄ ē. potiꝰ ei vt motū locale itimerēt adducē debuerīt q̄ (vt rōe mōstratū ē) ipꝫ efficerēt

¶ Tercio si esset tale vacuum: in locis actu in infinitu3 abiretur. Nam sicut in vacuo erit totum: et totius partes quẽadmodum et de spacio prius dictum est. ¶ Quarto. Omnis motus aut naturalis est aut violẽtus. At in vacuo nichil secundum naturam moueri natum est. Primo. Quia non est differentia qua potius huc ꝙ illuc ferat. Secũdo. Quia motus secundu3 naturam aut sursum est aut deorsu3. vacuum autem est vt infinitum: in quo neq3 sursum neq3 deorsu3 assiguari queãt. Tertio. Quia vt nullius differẽtias assignare non possis: ita neq3 vacui. est eñ vacuũ vt priuatio quedam. Sunt autem loci mutationes natura distincte. quare et ea ad que feruntur natura distincta. Igitur neq3 preter naturam et violẽte. Est enim motus scd̃m naturam prior: violentus vero posterior. Cuicunq3 enim motus prior nat⁹ cõuenire non est: neq3 eidem posterior ꝯuenire natus est. Qui igitur tale statuunt vacuum: omnem interimũt motu3 non modo naturalem sed et violentum. ¶ Quito videmus ꝓiecta moueri proiiciente non tangẽte. Et hoc (vt aliqui volũt) quia diuisum velocissime reciprocat et pellendo succedit: Aut quia corpus pariter pulsum vt aer (qui ad motu3 aptior est) ipsum cõtinue pellit. At vacuo existente neutra potest esse harum causarũ vt proiecta moueantur. quare si volum⁹ saluare motus: necesse est interimere vacuũ. ¶ Sexto In vacuo nullus assignare possit causa3 cur quod mouetur hic potius quiescat ꝙ alibi vbicũq3. Quare vnũquodq3 qđ mouetur aut vbiq3 natum est q̃escere et vbiq3 ferri aut tollendũ est vacuum. Res autem vbiq3 natas quiescere et vbiq3 natas ferri manifestum est impossibile. Confectũ est igitur vacuum (quo de agimus) non esse et de natura tolli debere ¶ Septimo duas causas cognoscim⁹ quibus mobilia velocius et tardius mouentur. Prima est medioꝝ (per que mobilia mouentur) raritudine et densitate inequalitas. Medio enim rariore mobile velocius (modo cetera paria sint) ꝙ densiore mouetur. Vt aere ꝙ aqua / et aqua ꝙ ceno aut terra. Et causa in promptu est. quia rarius medium et subtilius minus resistit et impedit quod fertur: densius vero et grossius magis. Secunda causa est ponderum aut leuitatum inequalitas. corpus enim leui⁹ aut grauius corpore minus aut leui aut graui (modo ceťa paria sint) veloci⁹ fertur.

Que vt liquidius appeant sit A mobile. B densius mediū (vt aqua) quo fertur A. C Tempus ī quo fertur. D equale mediū subtilius vt aer. E Tempus quo mobile. A. medio subtiliore. D fertur. A mobile: tardius fertur per B q̃ȝ D scđm exigentiā densitatis ⁊ resistentie. vt si B duplo densi⁹ et duplo resistens: D vero duplo rarius ⁊ minus resistens: A per B duplo tardius mouebit: et tēpus C duplū ad E. Et semꝑ q̄to densius ⁊ magis resistens mediū: tanto tardi⁹ mouebit. cōtra vero q̄to subtilius et min⁹ resistens: tāto velocius. His ita positis sic deducimus rōnem. Quanto corpus mediū magis resistet: tanto tardius. et q̄to minus resistens fuerit: tanto mobile mouebit velocius. Et que ꝓportio excedētis medii ad excessum: talis tēporis ad tempus. ⁊ qualis tēporis ad tēpus: et spacii ad spaciuȝ. Ut eñ spaciū ad spacium/tempus ad tēpus/et motus ad motū. Q̄ si nulla ꝓportio excedentis ⁊ excessi inueniri queat: neqȝ ꝑfecto tēporis ad t̄ps inuenietur vlla. At vo pleni ad vacuū nulla est ꝓportio: vt neqȝ nichili ad numeꝝ et linee ad punctū. Diuiditur eñ excellens oñe: ī excessum et id quo excedit. Si qd igr̄ moueret nūc in pleno nūc in vacuo: neqȝ tēporis ad tēpus esset vlla ꝓportio. At vero oīs tēporis ad oñe tempus est ꝓportio. Mouebitur igr̄ in vacuo in nō tempore. hoc autem impossibile. ¶ Octauo sit A mobile. B alterū et oīno equale. C vacuū. D tantū plenū. Et moueant mobilia A B si possibile est A in vacuo et B in pleno. Si dicas A mobile moueri in C in tempore: hoc statim ostendo impossibile. Primo quia oīs tēporis ad tempus ꝓportio est. ⁊ que temporis ad tempus ꝓportio: eadē spacii ad spacium. vt si dupla dupla: si tripla tripla ⁊ queuis sit alia. Erit igr̄ ꝓportio vacui ad plenū quod esse nequit. Scđo si ꝓportio vlla sit vt exempli causa tripla (quācunqȝ aliā posueris idē valuerit) effingo E spaciū plenū equale spacio D triplo subtilius atqȝ triplo minus resistēs per qd moueat B. triplo mouebit velocius per E q̃ȝ D. quare ⁊ tēpus D triplū tempori E: et equaliter equalia mobilia per equalia spacia alterū vacuū et alterum plenū mouebunt. Et nōmodo hoc incōmodi seq̄tur: sed ⁊ vacui ⁊ pleni C et E ad D plenū eadem erit proportio. que manifesta īpossibilia sunt. Igr̄ mouebit in non tēpore: qd cum iterū sit impossibile relinquit ipm in C mo-

A mobile
B spa. duplo densi⁹
C tēpus motus A ī B
D spaci. duplo. ra.
E t̄ps mo. A ī D.

A mobile ī C
B mobile ī D ⁊ E
C vacuū
D spa. triplo dē.
E spa. 3. rarius.
F t̄ps mot⁹ B in D
G t̄ps mo. A ī C
⁊ B ī E.

ueri non posse. Confectum est igit propter quod ponebant vacuum (ponebant eñ ꝑpter motũ localẽ) propter id neqꝫ poni debere neqꝫ esse posse.

Quarti cap. note.

¶ Dimensiones se penetrarent si eundem situm in seuicem habentes: quicquid occupat vna occuparet et reliq. ¶ Cubus est corpus equã longitudini latitudinem et profunditatem retinens: qualia sunt que tesserarũ figurã habent.

q Uartum cap. cõtinet duas ꝯclusiones. tres ratões ad primã. tres ad scdam. et Xuthi rationis solutionem. ¶ Prima ꝯclusio vacuũ vt separatum spacium et dimensio mĩme est. ¶ Prius eñ non esse hmõi separatum spaciũ diximus. et idcirco recte dictũ vacuũ ꝙ rei (pro qua capi possit) nomẽ vacuum sit et inane. Id tamẽ adhuc his nitimur ostendere rationibus. ¶ Prima dimensiones se penetrare nequeunt: vt corpus: corpus alterũ. vt si ponas cubum in aqua: tantũdem aque cedere cubo liquido perspicimus. et ita si ipsũ in aere locas: ꝗuis hoc vsqꝫ adeo sensui manifestum non sit. Et hoc est ne dimensiones ⁊ corpora se penetrent. Igitur ⁊ eidem cubo in separato vacuo sito tantũdem dimensionis vacui cedere oportet. alioquin dimẽsiones et corpora se penetrãt. Q; si due dimensiones et duo corpa se penetrant: cur se non penetrẽt tria quatuor imo et omnia? par eadẽqꝫ militat ratio. que sunt iposSibilia. ¶ Si forte dicas corpus penetrare posse vacuũ ꝗa nichil sit tale vacuũ: hoc nosipsi volum⁹: ⁊ nomen vacuũ et natura et re subiecta vacuũ et inane bene reputam⁹. Q; si dixeris corpora posse penetrare vacuũ quia neqꝫ graue neqꝫ leue vacuum est: subterfugium est. Nam ꝗuis intelligas ligneum cubum caliditate/frigiditate/grauitate/leuitate/et ceteris accidentibus (remanente dimensione) spoliatum: tantũdem aque occupabit. atqꝫ cum ceteris accidentibus: et tantũdem aque ei cessurum est. Occupat enim locũ non quidem quia calidum/frigidum/graue/aut leue: sed qꝛ tanti (qui relictus ponitur) dimensus. Sed quo differet tũ cubus et cubi dimensio a tanto spacii qd confingũt? ¶ Secunda si esset hmõi spacium et in se recepta cõseruaret: nõ opus esset altero exterius circũdante qd tñ oibus nafe ẽri- 31

bus explorat͂u est ee͂. Ut si no͂ saluet q̄d eo nature opus est? Non enim vt locus sit. Nam alium natura rebus prouidit locum. neq3 vt saluet neq3 ob aliud quicq̄3 esse videtur. No͂ est igitur tale vacuu͂ vt separatum spacium in rebus locandum. ¶ Tertia tactu corpora in mundo decernu͂tur vt aer vt aqua. sed vacuum nusq̄3 apparet/ neq3 in aere/ neq3 in aqua etiam si pisces ferrei essent ne sentirent quidē. Exulat
32 igitur huiusmodi vacuum a natura explosum et quod nusq̄3 co͂parere audeat. ¶ Tertia conclusio. item neq3 vacuum corporibus immersum ponendu͂ est. ¶ Existimauerunt em͂ aliqui propter rarum et densum (que ex corporis compressione ꝛ co͂pressi iterata ampliatione percipiuntur) oportere esse quedam minutula vacua que et vacuum corporibus immersum dicebant. quod nisi esset (vt Xuthus dicebat) oporteret totum mundum turbari et fluctuare aliquo rarefacto aut semper ex equali vt aeris Cyatho equale vt tantu͂dem aque generari: aut nunq̄3 quicq̄3 aut rarefieri aut condensari. Sed ꝙ non oporteat huiusmodi vacuum esse his paucis ostendimus. Nam ipsum primo spacium esse separatum rationes eedem (que superius facte sunt) vetant. Neq3 erit vacuum non separatum. ¶ Primo quia huiusmodi vacuum ponunt vt causa motus sit: causa autē3 motus esse non posset nisi sursum. Est enim (vt aiunt) raritatis ꝛ leuitatis causa que solum sursum ferunt: vt ignem ocyssime ferri sursu3 (ꝙ rarissimus et leuissimus sit) credunt. At vero vt saluent huiusmodi motum non oportet ponere ipsum. Nam dicant cur graue mouetur deorsum? si dicant natura et id de leuibus dici poterit/ non ponendo vacuum. ¶ Secundo quia tale vacuum moueret corpora quibus esset immersum. vt vtres corpore clausi corpus ipsum fundo aque perlutum: sursum euehunt. moueretur igitur vacuum ꝛ vacuo altero reciperetur. Sed quo ferri potest: et quomodo in loco recipi potest. ¶ Tertio si ponu͂t ipsum per se moueri: oporteret eius motum esse velocissimu͂ imo nulli motui velocitate co͂parabilē. quod esse nequit. Sed esto dicas ipsu3 non per se moueri: de corporibus que ab ipso moueri dicunt idem accidere contingit. Nam aut ipsorum plenum (cum moueātur) ī pleno recipit. hoc au͂t esse neq̄t vt et ipsi co͂cedu͂t. Na͂ corpa se penetrarēt. Recipit igr̄ sp ī vacuo q̄d nullu͂ ei p̄bet

mouendi resistentiam. Et nichil refert an eorũ vacuuз ĩ pleno vacuoue recipiatur. quia nichil ei resistere potest. Peride igitur erit acsi corpora ponas in vacuo moueri. At vero ostensum est corpus ĩ vacuo non posse moueri: aut moueri in non tempore. Nõ est igit̃ hmõi vacuum vllũ corporib⁹ ĩmersum in natura ponendũ. ¶ Xuthi ratõis solutio Soluẽda est igit̃ eoꝝ ratio qua vincũtur astruere vacuũ corpib⁹ ĩmersum et quaquidem volunt si nõ sit vacuũ neqз esse raritatem aut densitatem: aut oportere celum turbari ꝛ fluctuare vno corpore rarefacto aut ꝯdẽsato: aut semp ex eq̃li eq̃le generari vt ex equali aqua equalem aerẽ: et ex equali aere semp aquam equalẽ. quoꝝ opposita manifesta cõspiciuntur. vt ex aqua plus aeris fieri. ¶ Dicimus non esse tale vacuum et tñ raritatem ꝛ densitatẽ esse neqз idcirco celuз turbari ꝛ fluctuare oportere neqз semp ex tanto et equali tãtũ et equale generari. Nam cõtrarioꝝ calidi ꝛ frigidi ꝛ alioꝝ eadem est materia: quequidẽ quod prius est potẽtia postea fit actu. Neqз alia est frigidi ꝛ calidi materia re ipa: sзvna numero ratione vero duo. Similiter eadeз est materia rari et densi magni et pui. vt cũ ex aere fit aqua. nec aliud q̃cq̃ essentia ipa accipit materia: sed fit actu quod erat potẽtia ex magna dimẽsione paruã accipiẽs. Aliquando eꝯ ex parua in amplitudinem surgens. vt cum ex aqua fiat aer: aut cũ maioris molis aer in minorem recidit: aut ex minori ĩ ãpliorem iterum exurgit. Est eñ materia ad vtrũqз in potẽtia sicut ex calido fit frigida et ex frigido fit calida ꝛ aliq̃n ex magis calido minus calida et ex minus calido iterũ magis calida: quia ad omnia ista sit ĩ potentia que successiue fiat actu quod prius erat potentia. Similiter si ĩtelligas circuli circũferentiam que continue in orbem arctior fiat centrum ꝟsus decũbẽs: eedem sunt ꝑtes deuexe et que intra illum ambitũ continẽtur. Ita eadem cõtinue materia sub ãplo et paruo. Item sicut scintille non est accipere magnitudinem sine caliditate et candore: Sic neqз est accipere materie partem que non extendat rarefacto corpore et que nõ densetur ꝛ coartetur corpore densato. quia sicut aliis affectionibus eadem materia est: sic et rarefactioni et condensationi et vtrisqз (queadmodum ceteris) est potentia. ¶ Ex his ad id quod obiciunt prompta patet responsio: neqз sta-

tuendum esse vacuum vt sit leue. Nam leue et molle rarum cōsequūtur: qđ statuimus sine vacuo. et graue et durū cōsequūtur densum. nō tñ semp oportet vt quicqđ graui⁹ fuerit durius sit. Hoc em̄ in ferro et plūbo cognoscimus discrepare. ꝛ leuitas sursuꝫ est motiua ꝛ grauitas deorsuꝫ. mollicies vero ꝛ duricies passiones sunt poti⁹ alteratōis effectiue et non secundū locū motionis. Nos ergo motū sursuꝫ ꝛ deorsum et eoꝝ causas saluamus ita dicētes. Introducētes ꝟo vacuū solū motus sursuꝫ et eoꝝ causaꝫ (sꝫ apparēter qđeꝫ) saluabāt. Et hec de vacuo abundātius dicta sufficiant.

Primi cap. tercii tractatus note.

¶ Id alterum mensurat/quod aliquotiēs sumptū aut excedit aut equat. ¶ Nunc primo. ¶ Totius celi cōuersio intelligitur cum motus ipius ab eodem puucto in eundeꝫ punctum fuerit regrediens.

Tertius tractatus cōtinet quinqꝫ cap.

Primū cotinet tres rationes tempus non esse cōtendētes. 4. de tempore āntiqꝝ opiones. 2. 3. et. 4. reprobatiōes. ¶ Tres rōes ꝙ tempus non sit. ¶ Prima quod cōstat ex iis q̄ non sunt: non est. Tēpus autē cōstat ex preterito et futuro q̄ non sunt. Nam preterituꝫ. iam factū abiit: futurū vero nondū est. Igitur tempus nō est. ¶ Scđa omni composito existente vt oēs aut alique eius partes existant necesse est. nulla auteꝫ partiū tempis (vt dictuꝫ est) existit. igit̃ neqꝫ tempus existit. esset em̄ temp⁹ cōpositū. Et erto nūc sit: nūc tamen temporis non est pars. Nā pars est q̄ totū mēsurat. nūc autem tempus mēsurare nequit vt neqꝫ punctus lineā. non ergo temporis erit pars. Nō em̄ tempus ex nūc cōpositum esse videtur. ¶ Tercia si temp⁹ est: cū nunc temporis non sit pars: est tēporis terminus. videt̃ em̄ preteritū et futurum determiare. hoc autē videt̃ esse nō posse quia aut cōtinue esset alterū et alterū nunc: aut semper vnū idemqꝫ manens. Non cōtinue alterū et alterū: quia aut prius maneret cū posteriori hoc autem non. Nam plura instātia simul esse non possunt. imo neqꝫ plures temporis ptes: nisi forte alteram vt plus alterā vt minus cōtinentē intelligas. Corrumperetur ergo nūc prius quod nō minus impossibile est. q a

nō corrumperet̄ i seipo. essꝫ em̄ simul ⁊ nō essꝫ. Neqꝫ in tpe sequēte. nam ptes haberet. Neqꝫ in altero nūc: qꝛ vnū nunc nō simul est cū altero vt neqꝫ pūctus cum pūcto: sed int̄ q̄li bet duo est tēpus intiacens: in quoquidē sūt alia nūc inume ra cū quibꝰ oporteret simul ipꝫ nūc pꝛiꝰ manere. Neqꝫ sem- per est nūc vnū idēqꝫ manēs. Primo qꝛ nulli ꝰdiuisibilis fi niti (cuiusmodi aliqd eēt assignabile tēpus) tm̄ vnꝰ terminus est. Nūc aūt est terminꝰ. Scd̄o qꝛ nullū continuū vno t̄mio contentū eē pōt: tēpus aūt essꝫ cōtinuū. Tertio qꝛ ea que fa cta sunt ante annū millesimū simul essent cū his q̄ sūt hodie Nam in vno eodqꝫ nūc: que statim ipossibilia vident̄. nō igr̄ est tēpus. ¶ Quatuor de tpe opiniōes. ¶ Prima ē dicentiū 35
tēpus esse celi motū. ¶ Scd̄a est dicentiū tpūs esse circulū/ spherāqꝫ celestē hac rōne moti: q͛ tēpus cōtineat oia: circu- lus aūt spheraqꝫ celestis oia cōtinet. nō intelligētes res alit̄ tēpore ⁊ aliter circulo ⁊ sphera cōtineri. Poterāt em̄ in op- positū illius facilius duci vidētes quālibet partē tpis vt p̄- teritū ⁊ futurū esse tēpus. nō aūt circulū ⁊ spherā. neqꝫ quā libet partē circuli sphereqꝫ circulū esse ⁊ spherā. Et si plu- res circuli sint ⁊ sphere: plura simul esse tēpora. Sed hoc certe stultius est q̄vt (que dicit ipossibilia) consyderationem vt refellant̄) req̄rat. ¶ Tertia est dicentiū tēpus eē totius ce li conuersionē. Sꝫ quomō: cū die exn̄te ⁊ nocte exn̄te tpūs nō essꝫ: nō em̄ auꝫ die aut nocte exn̄te est totius celi conuer- sio. ¶ Quarta est dicentiū tēpus esse motui id. Qui q͛ nō re- cte dicāt facile est ꝑpendere. ¶ Primo quia motus sunt di uersi: tēpus vero oīm vnū ⁊ motus solū in iis sūt quoꝝ sunt motus: tempus vero vbiqꝫ ⁊ rebus oibus adest. ¶ Secūdo quia simul motū motu velociorē: ⁊ motū motu tardiorē assi gnas. nō aūt tēpus tēpore velocius aut tardiꝰ assignare po- tes. ¶ Tertio motus velox ⁊ tardus tpe diffiniunt̄. Est em̄ motus velox quo mobile in pauco tpe multū ptransit. Tar dus vero quo quidē mobile in multo tēpore ptransit paruꝫ tempus aūt (adiūge si lubet aut velox aut tardū) tpe nō dif- finias. Non est igr̄ tempus aut motui aut mutatio in idem. Nichil em̄ hic inter motū et mutationē interesse ponimus.

Secundi cap. note.

¶ Motus/motus localis/latio. ¶ Nūc primo/mobile vt id qd est ad tēpus relatū. ¶ Scd̄o tēporis: imptibilis terminꝰ

¶ Numerus pmo/numer⁹ quo numeram⁹/numerus numerans vt ratio.2/3/4/5/6.¶ Scdo numerus numerat⁹/Res numerate.

Secundū cap.cōtinet duas pclusiones.duas rationes:ad primā.diffinitionē temporis.declarationē. Et triū rationū temp⁹ non eē cōtendentiū solutiones.

36 ¶ Prima pclusio.tempus aut aliqd motus est aut sine motu non est.¶ Primo.nā cū intelligentia motū nō capimus neqȝ temp⁹ capimus:queadmod accidit nobis dormientibus.Cū em̄ expgiscimur nūc primū: posteriori nunc iungimus:acsi nullū intercessisset mediū qr motū interiacētem nō pcipimus. quod(vt fabule tradūt) accidit Heroib⁹ qui aliquot secula in Sardo dormierūt. Signū ē igitur aut tempus aliqd mot⁹ eē aut sine motu non eē.ea nempe siml' aut pcipimus aut nos simul latent:et temporis sensus cum motus sensu semp piunctus est.¶ Scdo si scdm corp⁹ omnino qescamus ꝛ abortis tenebris oī officio sensus vacem⁹ solum aīo motū aliquem cōtemplātes ptinus occurrit ꝛ tēpus: imo cum nobis cogitātibus occurrat tempus ptinus sese aīo offert ꝛ mot⁹.Quare nō mō tēpus sine motu non ē: sȝ mot⁹ aut aliqd mot⁹ eē vr̄.vt qd a motu seiūgi separiqȝ non possit.

37 ¶ Scda pclusio.mot⁹ ē cōtinuus:siml' ꝛ tpus cōtinuum.¶ Nā qd loco mouet ex qdā mouet i aliqd:spacio quodā ꝛ interuallo medio:ꝛ siml' cū magnitudie ptinua attendit.Est igit mot⁹(vt spaciū ꝛ mediū iteruallū)ptinuus. qui cū sit cōtinuus:ꝛ tpus aliqd ipi⁹mot⁹ cōtinuū erit.videtur em̄ tpus:pri⁹ ꝛ posteri⁹ eē i motu.Vn̄ sicut i magnitudine ꝛ spacio aliqd est prius ꝛ aliqd posteri⁹:ita ꝛ i motu aliquid pri⁹ ē ꝛ aliqd posteri⁹. Id em̄ mot⁹ pri⁹ est qd magnitudis respōdet priori:ꝛ posteri⁹ qd posteriori. At hoc infest qr magnitudis pus ꝛ posteri⁹ fixa pmanent:mot⁹ vero pus abolet posteriore succedēte.Et pri⁹ ꝛ posteri⁹ i motu ꝛ motus idē sunt:rōes autē diuerse.

38 ¶ Ex his diffinitionem temporis elicimus q tpus sit nūerus mot⁹ scdȝ pri⁹ ꝛ posteri⁹. ¶ Tūc em̄ tpus intelligim⁹ cuȝ in motu duo extrema animo cōstituam⁹ hoc prius/ illud posteri⁹. interq mediū apprehendim⁹ cuius pars prior atqȝ pars posterior mēte cōcipitur.et illud est tempus. Est em̄ nūc temporis terminus ꝛ hoc quidē suppositio est. Potest et nūc vnū i apphensionē

temporis ducere:cum ipsum vt finis ⁊ exitus vnius sit capi
mus:⁊ initiũ alterius. Ex hoc eñ:p̄oris ⁊ posterioris sensus
elicit. Nam prius id erit cuius nũc exitus fuerit. id poste-
rius cuiꝰ nũc ponetur initiũ. At vero ꝙ tẽpus recte dicatur
nũerus signũ. qꝛ rõne tpis plus ⁊ minus motui attribuimꝰ
Hec aũt soli nũero competũt. Est igr̃ recte dictũ tẽpus eẽ
nũerus. ¶ Bifariam tñ dr̃ nũerus. ¶ Primo qua quicꝗ̃ 39
numerat ratio. ¶ Scd̃o quod numerat ⁊ res ipse nũerate.
Tẽpus aũt nũerus est q̃ numerat ⁊ res ip̃e nũerate ¶ Triũ 40
rationũ tẽpus nõ esse contendentiũ solutiões. ¶ Prime et
scd̃e tẽpus et tpis partes sũt quomõ motus ⁊ motus ptes.
et sicut motus cõtinue alius et aliꝰ:⁊ tẽpus. ¶ Tertie ipsuꝫ
nũc qd̃ defertur ip̃m mobile est/quod ideo nunc appello ꝙ
ipsuꝫ motui cõparatũ sese hẽat/vt pũctus ad lineam: nichil
sua entitate suaqꝫ essentia successionis retinẽs.et hoc quid:
prius et posterius mẽsurat tẽpus. Et est cõtinue vt idẽ qua
vnũquodqꝫ est idipsum qd̃ est ⁊ est vt nõ:ꝗ̃admodũ punctũ
quod defert vt lapis aut aliud quicꝗ̃: semꝑ idip̃m qd̃ est id̃
est:rõne vero alterũ sicut nitũtur Sophiste ostẽdere Cori-
scum alterũ esse in domo:et alterũ in theatro. Et in ip̃o qui
dem nũc vt fert cognoscimus prius ⁊ posterius et ex eiꝰ nu
mero conflat tempus. Quod eñ mutabile est scd̃m prius ⁊
posterius ip̃m nũc est. Et motus ꝓpter id quod moueť ⁊ lo
ci mutatio ꝓpter id quod fertur. Et si nõ sit tẽpus neqꝫ nũc
est:et si nõ est nũc neqꝫ tẽpus. Sũt eñ hec simul vt si nõ sit
loci mutatio neqꝫ qd̃ fertur. Et ip̃m nũc quod fertur vt nu
meri vnitas est que cõtinue cogitatiõe ⁊ intellectu/alia:nũe
rum constituit: tẽpis nũero correspondens. Nũc vero capi
mus et alio modo vt qd̃ sit tpis extremũ ⁊ terminus. Unde
dictũ est vt magnitudo continua est: et scd̃m locũ mutatio:
a qua ⁊ tẽpus habet vt sit continuũ. Et sicut magnitudinis
punctũ terminat et continuat vt vnius finis et alterius p̄n-
cipum.ita et nunc quodãmodo termĩat tẽpus: et nunc vno
vt duobus vtimur.numerus hic tamen tempus nõ est. Naꝫ
mobile staret ⁊ quiesceret.sed numerus prioris et posterio-
ris motus inter duo nũc constitutus:ille est tempus. ¶ Uñ
fit vt nulla temporis pars euadat ipsum nũc: vt neqꝫ linee
pars euadit punctum. Neqꝫ tempus in nũc et momenta/ vt
neqꝫ linea in puncta:sed tempus in tempora vt linea in li-

neas(que eius sunt partes)dirimitur. Et ipsum tempus nu mero quo numeram⁹ maximā gerit similitudinem:q̄uis sit numerus qui numerat. Nā sicut idem numerus plurium vt hominū/equorum/ꝛ canum quo ea numeramus esse potest: ita et tempus idem plurium motuum numerus. Sed ꝙ tem pus sit numerus prioris et posterioris motus:ꝙq₃ continu um plus equo dictum videtur.

Tercii cap. note.

¶ Id dicimus esse in motu quod partes:partibus mot⁹ ha bet respondentes:vt actum actui atq₃ potētie potētiam.

t Ertium cap. cōtinet septe₃ cōclusiones. tres rōes ad quartā. vnū correlariū ad .6. quatuor ad septi-

41 mā. ¶ Pria cōclusio tempis quodāmodo ē mini- mū:quodāmodo vero non est. ¶ Nā numerorum mīmus ē du alitas et numeri mīmū:ipa vnitas. Tempus autem descri- ptū est eē numer⁹. Igit tempori vt numer⁹ est:mīmu₃ aut duo aut vnum est. Est igit temporis quodāmodo mīmum. At vero cū(vt dictum est)tempus sit continuū et cōtinuorum vt linee non sit minimū(Semper eñ diuisibilis linea est)tē poris vt cōtinuū est:non ē tempus minimū. ¶ Unde ratōe non caret cur tempus multum et paucum longū et breue ꝛ non velox ꝓprie dicatur atq₃ tardum. Nam vtriusq₃ q̄tita- tis et discrete ꝛ cōtinue conditionem retinet. Ut igitur nuē rum esse cōsyderam⁹:ip₃ ꝛ mltū ꝛ paucū dicim⁹:vt ꝟo cō- tinuū ē:lōgū et breue. Et cū null⁹ nuēr⁹ ꝓpe velox dicatur atq₃ tardus:ip₃ tp̄us neq₃ velox ꝓpe dicim⁹ neq₃ tardum.

42 ¶ Scda ꝯclusio oi₃ siml' existentiū ꝛ vbiq₃ ē idē tp̄us: pri⁹ tñ tp̄is et posteri⁹ nō idē. ¶ Nā oia siml' exñtia et vbiq₃ mē surat. vt nuērus idē cētū hoies ꝛ cētu₃ eq̄s:q̄z alter ē nume rus centū hoi₃ ꝛ alter cētū eq̄z. Et tp̄us ē nuērus nō nume rās s₃ q̄ numerat scd₃ pri⁹ ꝛ posteri⁹:cui⁹ vna pars ꝑus iā fctā est:alta ꝟo futa ē. Uñ o₃ semꝑ ꝑus alterū eē a posteri-

43 ori. ¶ Tercia cōclusio Sicut eūd ꝛ cōsimilē motu₃ redire cōtigit ita ꝛ idē tp̄us. ¶ Redeūt ei cōsimilia scd̄m vices su as ver/estas/autūn⁹/et hyēs queadmodū consimiles mot⁹

44 Est eñ tp̄us nuēr⁹ ex ꝑori et posteriori mot⁹:sumpt⁹. ¶ 4. non solu₃ motum tempore metimur: s₃ et contra motu me- timur ꝛ tp̄us. ¶ Prio. Nā tp̄us mensurat motu₃. est eñ nu merus motus:ꝛ dicim⁹ tp̄us mltum aut paucū in q̄ mlt⁹s

motus aut paucus fact⁹ est:tempushoc pacto mensurātes. Scđo q₂ id in numerabilib⁹ accidit. Nā denario nūero. decē eq̄s apphendo. ⁊ ex denario equoꝝ denariū numeꝝ mē te ꝯcipio: denario. 10. equos mensurās: ⁊ decē equis ediuer so denariū. nimiꝝ igr̄ ⁊ id videri accidere tempori ⁊ motui. ¶ Tertio mot⁹ comitat̄ magnitudiē: ⁊ motū tp̄us. Merito igr̄ sic sese habꝫ tp̄s ad motū: vt ad magnitudinē mot⁹. At magnitudo mēsurat motū ⁊ mot⁹ magnitudinē. Nā ꝑfectionē dicimus multā q₂ via ē multa: ⁊ ediuerso viā multā: q₂ ꝑfectio multa est. Debita igit̄ rōne ꝯuenit/ vt ⁊ tp̄s motū mēsuret: ⁊ ediuerso a motu remetiat̄. ¶ Quita res eē in tpe est 45
eas mēsurari tpe. ¶ Nam tp̄s est mēsura mot⁹ ⁊ ei⁹ qđ mouetur: queadmođ cubitus alicui⁹ magnitudis: magnitudinē mēsurat. Ceteras igr̄ res q̄ sunt i tpe mēsurat tēpus: et eas esse in tpe: est eas mēsurari tpe. ¶ Bifariā em̄ pōt aliq̄d esse in tpe. ¶ Primo q₂ tūc sit cum tp̄s ipm est. Sꝫ putare hoc 46
modo quodcūqꝫ esse i tpe/ nichil aliud ē q̄ꝫ si putes celū esse in milio q₂ tūc sit celū cū milium est: ⁊ oēs res in oībus. et aliq̄d esse in motu ⁊ loco: q₂ tūc sit cū mot⁹ ⁊ locus ē. ¶ Secūdo q₂ sit i tpe vt i numero. Et hoc diducit̄. q₂ hoc est aut vt pars/ aut passio. vt vnitas/ par/ impar in nūero. Aut vt in continēte ⁊ mensurāte: queadmodū res dicimus esse/ cōtineri et mēsurari a loco. Cetere igr̄ res cum nō dicant̄ esse i tēpore: q₂ tūc sint cū sit tempus (Nam nichil ꝓprie hoc modo in tpe esse dicas) Neqꝫ sint in eo vt ptes ⁊ passiones. Relinquit̄ igr̄ eas esse in tpe vt in numero continēte ⁊ mensurāte Res igitur esse in tpe est eas mēsurari tēpore. Consequitur tamen cum aliquid sit in tempe: tūc ipm esse cum tpūs est. ⁊ cum aliquid est in loco tunc ipm esse cum locus est. sed ꝓpt̄ ea ipsum esse aut in tempore aut in loco accidit. ¶ Sexta cōclusio. Res que sunt in tempore patiunt̄ in tempore: ⁊ tp̄us 47
videtur per se esse causa corruptionis. ¶ Nam consueuerīt (vt videmus) res in tempore tabescere/ putrescere/ consenescere omnes: obliuione multa deleri: quoꝝ nichil p̄ter tempus causam afferre possumus. Est em̄ numerus motus. mot⁹ aūt disturbat: ⁊ alteꝝ eē facit id qđ p̄us erat. At nichil nouū oriri videm⁹: cui⁹ nullam causam p̄ter temp⁹ afferre possim⁹. Res igr̄ q̄ sūt i tpe patiunt̄ i tpe: et tp̄s corruptiōis cā esse videt̄. ¶ Correlariū. Uñ fit vt imortalia atqꝫ perpetua 48

in tempore non eē dicātur. Neq; eñ continet̄/neq; mensu-
rātur a tēpore neq; quicq̄ patiūtur in tēpore. vt q̄ neq; ta-
bescunt neq; senescunt: quod iterū signū ē ea nō esse in tem
49 pore. ¶ Septia ꝯclusio tempus mēsura est quietis. ¶ Nam
tempꝰ mensurat motū: quies au tē priuatio motus est. Mē-
surat igit̄ tempus ꝛ quietē. Eadē eñ hitus ꝛ ꝑuationis mē
sura est. ¶ Unde sicut motū dicere solemꝰ eē in tēpore/ꝛ q̄ꝝ
tus sit assignare ita ꝛ q̄etem eē in tpe ꝛ q̄ꝝta sit assignare. mo
tū tamen ꝑ se ꝛ quietē ꝑ accidēs. Tantā eñ quietē dixeris
q̄ꝝtus esset motus si tum mobile cōtinue motū fuisset. Atq;
q̄ꝝtus (qui alibi excercetur) motus. Neq; idcirco tñ ꝓpe di
xeris q̄etem (q̄ sit in tempore) eā eē in motu. Nā non idē ē.
50 ¶ Primū correlariū vnde fit vt tpus: qđ mouet̄ ꝛ q̄escēs vt
talia sunt: mēsuret. Est ei (vt dictū est) mēsura motꝰ ꝛ q̄tis.
q̄ q̄ꝝta ipa sint cognoscimus. Non tamen oio imobl'e q̄es-
cit: sed priuatū motu/aptū natū moueri. ¶ Scđ; correlariū
vnde etiā quod mouet̄: essentia ipa non mēsurat tēpus. Nā
51 q̄ꝝtitatē nō hab; sed eius motus q̄ꝝti sint mēsurat. ¶ Terti-
um correlariū. Quapropt̄ iterū ea q̄ neq; mouent̄ neq; qui
52 escūt: in tpe nō sunt. Nā tempꝰ solu; motꝰ quietisq; mensu
ra habetur. ¶ Quartū fit etiā vt ea q̄ nūq̄ aliter se hr̄e pn̄t
nō sunt i tēpore. ¶ Unde quedā sūt q̄ nūq̄ alit̄ se hr̄e pn̄t.
53 vt diametrū eē incōmensurabl'e; coste. Quedā vero nūq̄ eē
possit. vt diametrū eē cōmensurabilē. Et hec in tpe nō sūt.
vt q̄ a tēpore vt eterna claudi non possint. Alia vero aliqñ
sunt et eadē aliqñ nō sunt. vt Homerus in preterito fuit q̄
modo nō est: ꝛ aliq̄d futurum est qđ nūc non est: ꝛtl'ia ꝛ que
cūq; aliqñ cū nō sint oriūtur et orta intereūt: eē dicimꝰ i tē-
pore. vt qđ eoꝝ eē excedat ꝛ supet ꝛ quoꝝ sint gn̄ationes et
corruptiones/ Quarti cap. nore.

¶ Terminꝰ/iptibl'e. ¶ Dirimēs/diuidēs. ¶ Dirutū/destru
ctū. ¶ Iliū Troianū ꝓpugnaculū Regia ꝑami. ¶ Atomū
imptibl'e. ¶ Modo/nup. ¶ Oli/pridē. ¶ Caries/putredo.
Q uartū cap. ꝯtinet duos mōs ¶ Sitꝰ/vetustas.
nūc/q̄d tūc/q̄d iā/mō/oli/repēte. duo de tpe dctā ꝛ
vnā ꝯclusionē. ¶ Nūc duobꝰ mōis dicimꝰ. ¶ Prio nūc fiꝰ
54 ē (vt pꝰ dictū ē) ꝑtitū futurū ꝯtinuās: ꝛ oio tpis fiꝰ vt hꝰ fis:
istiꝰ vo vt pncipiū. vt pūcta i l'rēa. ¶ Sz hoc ifest. Nā pūctꝰ
man;. nūc aūt nō. ꝛ vt pūctꝰ lineā Mathematicā dirimēs. vt
dirimēs vnꝰ subo est: ratōe ꝛ cogitatōe duo. ꝛ vt cōiungens

vnus vtroq; mõ:ita ⁊ nũc in tpe. ¶ Scd̃o nũc est tẽpus non lõge a p̃dicto nũc vtriq; iacẽs vt qñ veit? (q2 hodie venit) ñc dicere solem⁹. Et qñ veniet? (q2 hodie veniet) nũc veniet di cimus. At vero si querit̃ qñ dirutũ est Iliũ? qñ factũ ẽ dilu uiũ? nõ nũc rñdebim⁹: q2 ea ab Atomo nobis adiacẽte plu rimũ remota sunt. ¶ Tũc tẽpus ĩportat ad certũ imptibile ĩ p̃terito aut futuro relatũ. vt tũc Troia diruta ẽ cũ Troes admiserũt eqũ ligneũ. Tũc factũ est diluuiũ cũ fuit cõiun- ctio ponderosoꝝ. ¶ Et si q̃ras cũ om̃e tempus sit finitũ: an aliqñ deficiet? vt ne vllum quid postea sit futuꝝ. ¶ Rñsio ĩ ꝓmptu est. si semꝑ ẽ futur⁹ motus: ⁊ tẽpus. ⁊ si alius ⁊ alius motus: ⁊ aliud atq; aliud tẽpus. ⁊ si idẽ motus: ⁊ idẽ temp⁹. Si vero aliqñ cadet motus: ⁊ tẽpus casurũ ẽ. At vero ipsum nũc videt̃ oñdere tp̄s nunq̃ casurũ: qd̃ sese hr̃e videt̃ vt pũ ctus in circulo vt semꝑ sit principiũ ⁊ finis. Non aũt princi piũ põt esse ⁊ finis nisi p̃ori tẽpori succedat alteꝝ. Nã eius- dẽ esse principiũ pariter ⁊ finis: pugnãtia sunt. videt̃ igr̃ po tius tẽpus nunq̃ casurũ quĩ semꝑ reliqũ/futurũve sit vllũ. 56 ¶ Iam temp⁹ ꝓpinqũ ante aut post: p̃nti Atomo (qd̃ nobis adiacet) significat. Vt qñ ꝓfectus es? (q2 in p̃terito: nr̃o pre senti ꝓpinquo ꝓfectus es) rñdes iam. Qñ ꝓficisceris? (q2 in ꝓpinquo futuro p̃nti ibis) rñdes iam. Non aũt sic dicimus Iliũ iam dirutũ. quia eius destructio lõge a nr̃o p̃nti absit. 57 ¶ Modo tẽporis p̃teriti ps est: cũ a p̃nti paruz distet. vt qñ venisti? modo dicim⁹ cuz id preteritũ paꝝ a nunc adiacente Atomo semotuz sit. 58 ¶ Olim tempus importat qd̃ distet atq; a nostra meõria sit remotuz. 59 ¶ Repente (qd̃ subito ⁊ ob pui tatẽ pene insensibile ẽ) tẽpus ĩportat. 60 ¶ Duo dicta antiquo- rum de tpe. ¶ Primuz ẽ Simonidis. dicebat em̃ Simoni- des tẽpus esse sapiẽtissimuz. q2 tpis bñficio oĩa discunt̃ ⁊ ĩ ueniunt̃ scibilia ¶ Scd̃z ẽ Paronis Pythagorici. Dicebat em̃ Pythagoricus Paro temp⁹ indocile esse ⁊ stultissimuz: ꝙ oĩa obliuione deleant̃ in tpe. 61 ¶ Cõclusio rectius Pytha goricus Paro Simonide dixisse videt̃. ¶ Nam temp⁹ po- tius causa per se corruptiõis q̃ reꝝ ortus esse videtur. mu- tatio em̃ om̃is a natura remotiua est. tempus autem nume rus motus est. Videmus em̃ cariem/situm/obliuionesq; fie ri: quaꝝ causam nescimus nisi tempus afferre. Econtra au- tem nichil oritur: cuius nõ sit alterã cãm afferre actum/ar-

tem/naturam/autorem/aut quiduis aliud. Est igitur poti⁹ (vt Paro sentiebat)tempus causam esse obliuionis ꝛ scien tie interitus:ꝙ econtra sentiendū. Sꝫ quid sit tempus/nunc/ tunc/iam/ modo/olim/repente /abunde dcutm est.

Quinti cap.note.

¶ Regularis motus est qui continue equali tpe equalia ac quirit spacia. ¶ Spacium/forma/ꝗtitas/qualitas/ localis mutatio/atqꝫ motionis spacium. ¶ Subiectum:termin⁹ mo tus. ¶ Sub aia intelligentiā cōprehendimus. ¶ Gradari⁹/ triangulus trium inequaliuꝫ lateꝝ. ¶ Gradari⁹/Scalenus.

Quintum cap.cōtinet.5. cōclusiōes. duas rōnes ad primā.et quatuor ꝗstiones.vnā instantiā ad vltimā
62 ꝛ eius solutionē. ¶ Prima conclusio.oēm motum oēmqꝫ mutationē fieri in tpe necesse est. Prio quia in omi motu ꝛ mutatiōe inuenimus velocius ꝛ tardius.est igr̄ omis motus et mutatio in tpe. Velocius eñ id dicimus qd conti nue mutatum scđm eandeꝫ specieꝫ motus et motu quid re gulari minori tpe transit in subiectum.vt datis duob⁹ deor sum latis r̄l'ariter eodem spacio motis : id velocius ē quod in minori tpe spacium cōficit/pertrāsit ꝛ absoluit. Et ita da tis duobus circulariter motis. ¶ Scđo i omi motu est pͥus ꝛ posterius.prius auteꝫ ꝛ posterius dicunt̄ collōne facta ad nunc imptibile nobis adiacens:scđm eius aut distantiā aut appropinquationē.Est eñ nunc p̄teriti ꝛ futuri t̄minus: est igr̄ omis motus omisqꝫ mutatio in tpe. Interest tñ int̄ pri⁹ et posterius p̄teriti:et futuri pͥus et posterius. Nam p̄teriti id dicit̄ prius qd a p̄senti nunc est remotius.et id p̄teriti po sterius quod p̄senti imptibili est ꝓpinquius. Econtra vero fit in futuro.nam id pͥus est futuri:quod est pn̄ti imptibili ꝓ pinquius . id vero posterius quod ab eodem est remotius.
63 ¶ Quatuor ꝗstiōes. ¶ Prima .Cur temp⁹ esse in celo/ i ter
64 ra/in mari ꝛ quibuslibꝫ aliis rebus ponim⁹? ¶ Scđa. Quo
65 modo se temp⁹ habeat ad aiaꝫ? ¶ Tertia. Vtruꝫ tp̄us sine
66 aīo esse possit? ¶ Quarta:Qualis mot⁹ tp̄s numer⁹ sit an cu iuslꝫ? ¶ Scđa cōclusio.Temp⁹ in celo/terra/mari ꝛ ceteris sensibilib⁹ ponenđ est. ¶ Nam omia hec mobilia sunt: sunt eñ in loco.At temp⁹:motus passio aut affectio quedā (que numerus est)existit.Sunt eñ motus ꝛ tempus simul: ita vt actus actui et potentia potentie rn̄deat. bene igr̄ hec oia in

tempore esse dicimus. ¶ Tercia Si non sit anima vlla con 68
sequēs est vt nō sit tempus . ¶ Nā si nō sit nuērās neqʒ nuē
ratuʒ vllū erit. At vo si nō sit aīa: nullū relinquit numerans:
Quid ei pter aīaʒ aut aīe portionē itellectū: numerat: igr si
non sit aīa: nō erit nuēratuʒ. Atqui si non sit nuēratum non
erit tpus. Est ei tpus numerᵒ qui (vt dictū ē) nuērat. At for
te cui temporis ratio accidit nichil phibet sine aīa existere.
Est eñ motᵒ prius ꝛ posteriᵒ (vt nuērabilia sūt) tempᵒ. ¶ 4. 69
Tempus non oīs motᵒ sed pmi motus numerus ē. ¶ Naʒ
tēpus oīm motuum mēsura eē videt. Primus autē motus
merito alioꝝ metrū et mensura ponendᵒ est. Est igit tēpus
primi motus numerᵒ. ¶ Quita/primᵒ motus delatio ē quē 70
circulo sphereqʒ accōmodamᵒ. ¶ Nam is motus maxie re
gularis pcipitur cuius numerus nūq̄ in icerto est sʒ cōstā=
tissime omni euo pseuerans. generatio autē/corruptio/aug=
mentatio/dinutio/ nō plane rlares: neqʒ scdm rectū latio: q̄
non semp pseuerat. Jure igit delatio (que toti circulo sphe
reqʒ accōmodata est) pmus motus dicit: et eius tpus eē qd
oīa metiatur. Et certe non longe a veritate sentiebāt dicen
tes tempus eē celi motū: q̄ alios motus mensurat oēs Ob
hoc eñ vsu tritū est dici solere res humanas trahi in circu
lo: et oīa q̄ mouentur/generant ꝛ corrūpuntur: q̄ oīa i tē=
pore pnciptum atqʒ finem accipiāt qui circulus quidā eē vi
detur. Est etem circularis/orbicularisqʒ motᵒ numerᵒ. Jn
iis eñ que mensurant mensura conspicitur: vt extra quam
nichil cadat. ¶ Jnstātia Cuiuslibet motus numerū dicimᵒ
esse tempus. Quod eñ generat generatur i tempore. quod
corrūpitur: in tēpore corrūpitur. et quod augetur / diminui
tur/alteratur/et fertur. Ast alius videt esse numerᵒ eius qd
generatur et alius eius quod corrūpitur . et ita de ceteris.
Non igit erit tempus vnū et vniuscuiuspiā motus. ¶ Re=
spondet idem esse tempus omniū dictoꝝ. vt. 7. hominū ꝛ. 7
equorū numerus idē. 7. eos numerans. q̄uis. 7. homines ꝛ
septem equi diuersi sint. Sicut triāgulus equilaterus ꝛ gra
darius diuersi sunt: et eundē ipoꝝ eē numerū. sicut eqlateri
et gradarii eadem figure ratio est. Non eñ cuiuslibet motᵒ
tempus est intrinsecus numerᵒ: sed primi (vt dictū est) alio=
quin simul duo/tria/et quotlibet simul haberi possent equa
lia tempora. Hāc ob causaʒ motᵒ ceteri ꝛ tpus seorsuʒ sūt:

bi multi: tēpus vnū qꝛ nūerus id vbiqꝫ exn̄s ⁊ oīm simul exn̄tium. imo et tempus ceta mensurat ⁊ circularē ipm motum ⁊ tēpus finitū tpe finito metimur vt horā minuto. Cōplectitur ei hora suā mēsurā: sexagita minuta. ⁊ diē horis ⁊ minutis: et mēsem diebus. Sed hactenus de tpe dictum pro pollicitatione nostra sufficiat. Quarti Phisicoꝝ finis.

Primi cap. primi tractatus quinti Physicoꝝ note.

Thorax: pectus. Pars: pars scd̄z dimensionē/ pars q̄titatiua. Cēdit motus in spēm sicut qd̄ partim actu/ partimqꝫ potētia est in totū actū. Europa: regionis nomen. Subiectū affirmatiōe monstratū. Et ē affirmatiōe mōstratū cū affirmatiōis nomie parit cōpositū explicamus et terminū. Nō subiectū simpl'r/ negatiōe mōstratū cōpoito nō manēte. Nō subiectū scd̄m q̄d negatiōe mōstratū ꝯposito q̄deꝫ aut cōpleta suba manēte Gn̄atio scd̄m q̄d: gn̄atio scd̄z accidens/ scd̄m accidens mutatio Motus: de subiecto i subiectum mutatio/ accidentalis mutatio.

Quintus liber Physicoꝝ ꝯtinet tres tractat⁹

Prim⁹ duo cap. Primū cap. contiēt q̄tuor diuisiōes ⁊.3. ꝯclusiones. 1. ad tertiā diuisionē. 2. ad quartā. ⁊ duas rōnes ad scd̄aꝫ ꝯclusionē.

1 Pria diuisio. Eoꝝ q̄ trāsmutanᵗ quedā trāsmutāᵗ p accidens: queadmod̄ per accidēs dicimus Musicū āmbulare: q̄a id (cui accidit esse Musicū) ābulet. Alia trāsmutāᵗ scd̄z partē. vt cū hō dicaᵗ sanari: qꝛ ei⁹ oculus saneᵗ aut ei⁹ thorax. Alia vero per se vt que neqꝫ per accidens neqꝫ scd̄m partē transmutātur. Et hec diuersa sunt scd̄m diuersas trāsmutatiōes vt alterū ē augmētabile/ diminuibile/ alterabi'e/ sanabile/ calefactibile. Et ita mouentiū dicimus quoddā per accidens vt Medicus edificat: quoddā scd̄m parteꝫ vt homo percutit quia eius manus percutiat: et quoddam per se vt

2 medicus sanat. Secūda diuisio. Ea que (cum quid per se transmutatur) reperiuntur: quinqꝫ sunt. quod mouet per se/ quod per se mouetur/ tempus in quo mouetur/ termin⁹ vnd̄ fit motus/ ⁊ id in quod cōtinue tendit motus. vt cum lignū calefiat: inuenimus mouens calefaciens: qd̄ moueᵗ lignū/

tempus motus: horā/minutū. terminū vnde fit motus frigidum. id quo tendit motus calidū. et non ē mot⁹ in specie caliditate: in quā tendit: sicut neq₃ motus local' in loco. Neq₃ em̄ ea mouet neq₃ mouet᷑. sed (vt iā pridem dictū est) ē i mobili vt in ligno. Et mutatōes potius ab eo quo ꝑgunt denominātur ꝙ̄ ab eo vnde veniāt. vt generatio q̄ est a nō esse: ꝛ tendit iu esse/nomen capit ab esse: et corruptio q̄ est ab eē ꝛ tendit in non esse nomen capit a non eē. ¶ Et si queras an passiones albedo/ nigredo ꝛ similes sint mot⁹: forte ꝙ nō: sed albatio/denigratio motus vt sint necesse est. Et terminorum mot⁹ q̄dā₃ cōsimil'r est scd₃ accñs: vt cū dicit᷑ albescēs intelligitur. quid scd₃ partē vt cū quid mutet᷑ scd̄m albedinem: terminū assignem⁹ colorē. Albedo em̄ coloris pars ē. Et cū quē dicimus ꝓficisci in Europā quia ꝓficiscat᷑ Athenas. Athene em̄ sunt Europe pars. Et hoꝝ motuū termini p se sunt albedo/Athene nō itellectio/color/Europa. Et de iis q̄ per accidēs mutan᷑ determinatio relinq̄tur. q̄a per accidēs mutatōes īfinite et indeterīate sunt: scd₃ q̄s q̄dlibet in quodlib₃ mutari possit: ꝛ q̄ nullo certo p̄cepto claudi possit. De iis vero q̄ per se sunt/futura determinatio est. vt que sint finite et determiate. Sūt em̄ de ꝯrio in cōtrariū aut mediū: aut inter termios ꝯdictorios: vt facile inductōe cognoscere possis. Neq₃ hisce q̄dlibet trāsmutat᷑ i q̄dlibet: sed determinatū in determinatū. vt ꝯrium et cōueniēs in suum incōueniēs. Nec mireris si dixerim de ꝯrio in cōtrariū cū aliquādo mutet᷑ in mediū: aut a medio in extremū. Nam medium vtriq₃ extremo compatum vim/ naturāq₃ cōtrarii obtinet. queadmodū in fidibus medie chorde vltimis comparate graues apparēt. eede₃ vero p̄mis cōparate: acute apparent et tinule. ita fuscum albo cōparatū nigrū: nigro vero ꝓtinus apparet album. proinde nos medio vt cōtrario vtimur. ¶ Tercia diuisio. oē₃ mutatōe₃ esse oportet aut de subiecto in subiectū/de subiecto in nō subiectū/ de nō subiecto i subiectū/aut de nō subiecto i nō subiectū. Subiectū voco affirmatōe mōstratū vt albū/nigrū. ¶ Pria cōclusio solu₃ scd₃ tria date diuisionis mēbra: trāsmutatōes sumūtur. 3

¶ Nā trāsmutatōes sūt inter t̄mios ꝯrios aut ꝯdictorios. Hoc autē solū erit qū trāsmutabūt de sbo i sbm. vt de albo i nigrū. Aut de sbo i nō sb₃ vt de aq̄ i nō aquā. Aut de non 4

subiecto in subiectū vt de nō aqua in aquā. De nō subiecto in nō subiectū nichil ꝓprie ꝛ per se mutari dr̄: quia neq; cō traria neq; cōtradictoꝛia sunt. Solum igr̄ scdm tria date di uisiois mēbꝛa trāsmutationes sumunt. Et mutatio illa que est de nō subiecto simplicit in subiectu; gn̄atio est. ꝛ q̄ est de subiecto in nō subiectu; simpl'r: coꝛruptio. Est ꝛ generatio scdm quid ꝛ coꝛruptio scdm quid. vt cu; ex nō subiecto secundu; q̄d i subiectu; aut ex subiecto in nō subiectu; scdm q̄d trāsmutatio fit vt ex nō albo ī albu;/ex albo in nō albu;

5 ¶ Quarta diuisio. Qd nō est tripl'r dr. ¶ Pꝛimo fl'm. et id circa cōpositionē ꝛ diuisionē est. ¶ Scdo qd nō est hoc aliquid et si potētia existat. ¶ Tertio nō ens scdm quid. vt nō albu; nō musicu;. vn̄ nō ēs pmo et scdo: hoc i loco nō moueri dicunt

9 ¶ Scda cōclusio. gn̄atio piter ꝛ coꝛruptio nō sunt mot⁹. ¶ Pꝛimo qꝛ qd nō est nō mouet. qd autē gn̄atur nō ē Etsi em̄ qd scdm quid generat sit: nō tamen id (quod simplicit generat) est. igit generatio nō est motus. Et cum solū motus contrariet motui/aut motui quies: et coꝛruptio contrariet gn̄ationi: coꝛruptio nō est motus. Non sunt igr̄ gn̄atio piter ꝛ coꝛruptio motus. ¶ Scdo om̄e quod mouet i loco est. quod autē generat in loco nō est. Nam quod nō ē i loco nō est. quod igit generat nō mouet. nō est igr̄ generatio motus. quare neq; ei cōtraria coꝛruptio motus est. ¶ Tertia cōclusio. omīs motus est de subiecto in subiectu; ¶ Pꝛ

7 nā omis motus mutatio est ꝛ oīs mutatio est de subiecto in subiectu;/ de subiecto in nō subiectu;/ aut de nō subiecto in subiectu;. Igitur omis motus est de subiecto in subiectu;/ de subiecto in nō subiectu;/aut de nō subiecto in subiectu;/ sed nullus motus est de subiecto in nō subiectu;. est em̄ hec mutatio coꝛruptio. Neq; de nō subiecto in subiectu;. nā hec mutatio gn̄atio est. Igr̄ oīs motus est de subiecto in subiectu;. Subiecta em̄ diximus affirmatiōe mōstrata: cōtraria/ media: sub quibus ꝛ pꝛiuatiua cōpꝛehendimus/vt albu;/nigrum/flauu;/fuscum/silens et nudum.

Secundi cap. note.

¶ Substātia/cōpleta substātia. ¶ Scdm aliqd p̄dicamentū intelligim⁹ esse motum quādo quicꝗ a p̄dicamenti ratione sine rei ipsius in eo facta depditione decidere nō potest. Et cum p̄dicamenti rōnem sine sui mutatione reiq; p̄dicamēti

acceptiōe nō valet assumere. Sic itaq3 cū scdm aliqd pdicamētū ē mot9 et res z predicamēti rō cōueniūt. ¶ Augmētu3 augmētatio. ¶ Decremētū/diminutio. ¶ Sub cōtrarietate: medioꝝ discrepantiā z priuationē cōprehēdim9. ¶ Simpl'r ꝯrium (vt simpl'r albū) qd nichil sui contrarii habet āmixtū

¶ Secundū cap. cōtinet quatuor ꝯclusiones. duas rationes ad terciā. vnā instātiā ad quartā: z tres modos imobilis. ¶ Prima ꝯclusio. Scdm substātia3 nullus est motus. ¶ Nā motus est de subiecto in subiectu3 mutatio vt de cōtrario in cōtrariū. Nullū aute3 entiū substantie ꝯrium est. scdm igit subām non est motus. ¶ Scda scdm relationē non est motus. ¶ Na3 ea q̄ dicunt ad aliqd de suo statu decidūt nulla in ipis mutatōe facta. vt duobus existentib9 albis q̄ iō similia sunt: pmo mutato i contrariu3 aut mediū: scdm a similitudine decidit (quodqde3 pri9 erat simile) nulla in ipo facta mutatōe. Atvero id in iis scd3 que est mot9 esse nequit: vt a suo statu sine mutatōe decidāt. Secundū igit relationē nō est mot9. sed si q̄ in ea repiatur mutatio hec scdm accidēs est. ¶ Tercia. Actionis z passionis non est motus. ¶ Primo q2 motus non est mot9 imo neq3 mutationis vllius mutatio. vt generatiōis non ē generatio et ita de ceteris. igit neq3 actionis et passionis ē mot9. Est eñ mouere sub agere: atq3 moueri sub pati continet. ¶ Secundo dupliciter ītelligi pōt motū eē motus. Prio vt subiecti. Scdo vt termini. s3 impossibl'e est motū eē mot9 vt subiecti. Prio quia subiectū res alia a motu est. vt cum homo ex albo fit niger et ex calido frigidus res alia/diuersaq3 est subiectum homo z mot9 nigrefactio z frigefactio. vt accñta q̄ illi subiecto hereāt. Scdo q2 si mot9 sbiectū eēt mot9: subiectū igr eēt z qetis. Nā mot9 z qes ꝯuatia sūt: q̄ semp cca idē fieri nata sūt. eēt igr mot9 qes z scd3 idē moueret z qesceret. hoc aūt īpossibl'e. vt si pōs mutatōe3 sb3 mutatōis vt gñatione corruptōis ꝯtin9 cū qd fit mox corrūpit. Tercio q2 cū oī motui subiici aliqd oporteat si sbm mot9 ponis eē motū: iterū illi motui sb3 motū eē oportet/z illi alteꝝ: quod stati euadet i īfinitū: vñ nichil cōtiget moueri. hoc aūt iposssibl'e. S3 vnā materiā motuū sbiectā cōstituere o3 z q̄ se pstet mouēti ei9 opationis receptiuā: vt corpus alterabile/ vt aīa. Quarto id est subiectum motus quod mouet. sed mot9

8 9 10

nō mouet neq3 mutatio mutat. vt generatio nō generat: sed res a motib⁹ ꝛ mutationib⁹ alia. Quīto doctriatio subiectū nō ē doctrinatiōis neq3 gñatio gñatiois. imo et cū sint tres mutationū spēs q̄titatis mutatio/altatio ꝛ latio que ē scd3 locū mutatio: nō videmus aliquā earū esse alteius subiectū: neq3 scdm alterā mutari nisi scdm accidēs. vt cū (qui disciplinat) sanat. nō est igr̄ motus vt subiecti motū esse: ponend Sed q neq3 ponendū sit motū eē motus vt termini. patet primo quia si mot⁹ eēt mot⁹ vt termi cū aliqd moueret nūq̄ quiesceret. vt si qs egrotaret illi⁹ egrotatiōis eēt motus termin⁹ vt sanatio. et iterū illi⁹ alter motus termin⁹. At res motas cōtingit interdū q̄escere. igr̄ motus nō est ponēdus esse mot⁹ vt termin⁹. Scdo q motus est ex quodā i quoddā vt determiato in determinatū. ꝛ sic oporteret semp id scdm opposita cōtinue mutari vt ex saitate i egritudinē: ꝛ ex egritudine iterū in sanitatē. ꝛ ex recordatiōe in obliuionē ꝛ iter ex obliuione in recordationē. hoc autē manifestu3 ē nō oportere. sed aliqñ mutat ex obliuione in sciam. Tertio si mot⁹ est motus vt termin⁹ et mutatiōis mutatio hoc in infinitu3 euadit. quare nō dabit alicui⁹ rei prima mutatio neq3 vltima

11 imo neq3 aliqd erit mutabile. nō est igr̄ ponēdus motus eē motus vt termi ꝛ mutatiois mutatio. ¶ Quarta scdm q̄titatē/qualitatē et vbi est motus. ¶ Nam scdm sbam/ ad aliqd actionē/passionē (de quādo/situ/ et hītu vt de rōne ꝛ ad aliqd diceret) nō est motus. relinquit igr̄ solum scd3 pdicta tria genera q̄titatē/qualitatē ꝛ vbi esse motu3. Et rō cur secund ipa sit motus ē: qa scdm ipa: ꝯtraria ad motu3 sufficiētia repiunt: ꝛ motui scd3 q̄titatē nō ē cōe nomē positū. s3 eū qui ē ad q̄titatē pfectā ac ampliorē augmentū nuncupam⁹. eū vo qui est ad impfectā et qui i minorē tendit q̄titatē decrementū. Et motui scd3 q̄litatē alludit cōe nomen altatio. Et vocam⁹ hoc i loco q̄litatē. nō quomō dr̄as sbāles q̄litates dicim⁹: s3 vt sunt passiōes ꝛ passibiles q̄litates. Scd3 locu3 mutatio noīe ppo (quo ipa3 vocem⁹) caret: s3 vocem⁹ eā lationē q̄uis i ppe. Nā ea ppe ferri dicūt q̄ mota seipa sistere citra tminu3 non possint: q̄lia sunt inaīa. ¶ Instātia q̄dā alteratio est de min⁹ in magis: vt de minus albo in magis albū. hec autē nō videt eē de ꝯrio i ꝯtrariū. Nō igr̄ recte dictū ē motū esse oportere de ꝯtrario i ꝯriu3. ¶ Rñdet hmōi mo=

tum non esse de simpliciter cõtrario in contrariu3 sed de cõ
trario tamen non simplici in cõtrariũ. nam minus(vt min⁹
album)est cõtrario pmixtius: magis vero(vt magis albu3)
quod minus nigredinis particeps fuerit. ¶ Tres modi ĩ- 12
mobil'. Primo ĩmobile ẽ qđ nullomodo potest moueri. quẽ
admodũ sonum inuisibilẽ dicim⁹: quia nullo modo possit vi
deri. Scđo ĩmobile difficile mobile aut quod tarde incipi-
at moueri. quod ⁊ dicimus grauiter/seroq3 mobile. Tercio
quod non mouetur: quãdo/vbi/et quomodo moueri natum
est: Et id quiescere dicim⁹. quies em̃ est motus (quando v-
bi et quo mõ moueri natum est) ĩ corpore priuatio.

Primi cap. secundi tractatus note.

¶ Primo/ proprio/ ĩmediato. ¶ Ultima/termini/ ⁊ magni-
tudinũ limites. ¶ Termini: punctus/linea/supficies/nunc/
momentum. ¶ Habitum/adhibitum/proximum/contigu-
um/attiguum.

Secũdus tractatus continet duo cap.

Primũ cap. cõtinet octo dif
finitiones. duas cõclusiones. et vnũ correlari
um. ¶ Prima diffinitio. Simul scđm locũ eẽ 13
dicuntur que sunt in eodem loco primo. Sepa
rata vero scđ3 locũ quecũq3 sunt in altero ⁊ altero. ¶ Se- 14
cunda tangentia sunt quoru3 vltima sunt simul. ¶ Tercia 15
medium est in quod natura cõtinue mutãs q̃ in extremum
prius attingere natum est. Et tale medium ꝯrioꝝ ⁊ nõ con-
tradictorioꝝ est: quia ꝯdictorioꝝ non est mediu3. Et tribus
ad minimũ constat: media sc3 ipa consistentie natura ⁊ duo
bus extremis quibus ipsum hinc inde respõdet. ¶ Quarta 16
Continue mutãs est cũ nichil tẽporis ĩ quo fit motus: neq3
rei (qua fit transitus motus) intermittitur vt cũ ima ⁊ pre-
cipua chorda (quam hypaten dicunt) sonat: possibile est vt
statim nichil temporis pretermittẽdo vltima respondeat. q̃
motus q̃uis interpolis non videat̃ quia tamen rei qua fit
transitus aliqđ intermissu3 est: non oĩo iugis ẽ ⁊ cõtinuus.
Solet tamen dici talis plerumq3(cum nichil temporis lic3
rei(qua fit transitus)paucissimu3 pretermittatur)esse conti
nuus. ¶ Quita cõtraria secundu3 locum sunt cõtraria: q̃ se 17
cundum rectitudinem plurimu3 distant. ¶ Sexta. Cõsequẽ 18

V

ter sunt que cum vnum sit post alterum inter ea non intercedit eiusdem rõis medium. vt linea linee cõsequẽs est iter quas nulla alia interiacet linea. et vnitas vnitati/et domus domui. et nichil ꝓhibet esse alterius nature mediũ vt vnitas vnitati ꝯsequenter est: q̃uis intersint atq; interiaceant

19 duo. ¶ Septima. habita sunt que (cũ se cõsequẽter hẽant) se tangũt. ¶ Octaua cõtinua sũt q̃ cũ se tangãt: eoꝝ vltĩa sunt

20 vnũ. Fieri eĩ nequit: vt ꝯtinua sint: q̃ꝝ sũt duo disticta atq; diuersa extrema. ideo quod arte fit cõtinuũ vt glutinio. cõtactu vt clauo. aut adnascentia vt plãta plante inserta: ꝓpe

21 cõtinuũ non est. ¶ Pria cõclusio. cõsequẽter se habere cõmunius est q̃ꝫ se tãgere. Nã quecũq; se tangũt ꝯñter se hñt: nõ aũt q̃cũq; consequẽter se hñt se tãgunt. nã ꝯñter se hr̃e ĩ

22 nũeris repitur: in q̃bus nõ est tact⁹. ¶ Scd̃a rursus eadem ratione se tangẽs generali⁹ cõtinuo est. ¶ Nã si q̃d cõtinuum est ꝯtinus vt se tãgat cõsequẽs est. non tñ ecõtra fit q̃d tangens est ꝯtinus sit ⁊ cõtinuuꝫ. Si eñ vltima sint vnũ vt sint simul oportet: nõ auteꝫ si simul sint ea ꝯtinus sunt vnũ.

23 ¶ Correlariũ. vnde fit vt punctũ ab vnitate discrepet. nam puncto se tãgere possunt. vnitate auteꝫ non tãgũt. ⁊ iter pũcta semꝑ linea incipit. Inter vnitates aũt aliq̃d intercipi nõ necesse est. imo et neq; quidẽ inter vnitatem ⁊ dualitatem nequaq̃ꝫ quicq̃ꝫ intercipit. Sed hacten⁹ q̃ sint simul/que tãgentia/quid mediũ/quid cõtinue mutãs/que cõtraria/ que cõsequẽter. que habita/et q̃ continua satis dictum est.

Secundi cap. note.

¶ Species idiuidua/specialissima. ¶ Spẽs diuidua/subalterna. ¶ Habit⁹ forã. ¶ Cõtinuũ intẽsionem/dimensioneꝫ et successionem complectitur.

Secundũ cap. continet. 3. motus vn⁹ acceptões. 4. conclusiones. ⁊ tria correlaria. ¶ Tres motus vnius acceptiões. ¶ Unum motũ multipl'r dicim⁹

24 sicut et vnũ. Primo vnus motus genere dicunt̃ q̃ scd̃ꝫ idẽ p̃dicamentũ sumunt̃. vt oĩa augmenta et decrementa vn⁹ mot⁹ genere dicunt̃: q: scd̃ꝫ q̃titatis p̃dicamentũ sumũt̃. et oẽs adiuicem alteratões vnus motus genere: q: sint scd̃ꝫ q̃litateꝫ sũpte. ⁊ oẽs adiuiceꝫ loci mutatões: q: sumãt̃ scd̃ꝫ vbi. Sꝫ augmẽtũ ⁊ alt̃atio diuersi g̃ñe sũt mot⁹. simil'r alt̃atio ⁊ loci mutatio. ¶ Scd̃o vn⁹ mot⁹ specie ⁊ sũt mot⁹ qui

eiusdez speciei idiuidue sunt .vt albefactio z albefactio: nigrefactio z nigrefactio. Ois eni albefactio omi albefactioi specie ead est: z ois nigrefactio omi nigrefactioni. Sz albefactio z nigrefactio mot⁹ sut spe diuersi. At vero qa specierz queda e idiuidua q i alias species diuisione no recipit: z altera diuidua q i alias species diuisione admittit. Ido mot⁹ scdm illas sumpti eand natura seruat z retinent vt qui scdz spem diuidua sumant iidem specie no simplr: sz diuidua dicant. Sz qret aliqs an semp motus eiusd mobilis et q sunt ab eod termio in eund terminu: iidem sint specie? No oportet. Na contigeret motum circulare z rectu/volutatione et ambulatione motus ee specie eosde. Nam cotingit id de eodem termino in eunde terminu nuc giro/ nuc recto tramite trasferri. z eund ab aliquo z eode termio alterz eund tminu nuc volutatione/nuc abulatione cosequi. Tertio dr vn⁹ motus nuero qui et dr simplr vnus ad cuius quid vnitate: nuero tria requirunt. mobile nuero vnu. vt vn⁹ homo/vna plata/hoc auru. vna nuero forma scdm qua est motus vt linea vna/color vnus/loci mutatio vna. et vnu nuero tepus: qd qdem est cu motus tempus: iuge/continuuqz est: sic vt nulla ipsius motus intercipiat quies. Q si horz triu aliqd defecerit mot⁹ no simplr sua seruat vnitate. Ut si Coriscus z Callias simul ophthalmia (que oculorz ifirmitas est) sanent. Sanatio Corisci z Callie no est vna simplr: qr subiectu vnum nuero no e. Et si Coriscus simul abulet z albefiat: tametsi mobile nuero sit vnu z tepus nuero vnu no tamen abulatio et albefactio vnus nuero sunt mot⁹ nisi scdm accides. Naz albefactionis z abulationis non est forma nuero vna. Et si Socrates i hoc tpe sanet post qd desinat aliquo tpe sanari: et iterz alio tpe sanetur Socratis sanationes no vn⁹ sut motus. Nam tpus vnu nuero (vt qd intermedia qete interlaxatu sit) no est. Un dicere prima et scdaz eand nuero ee Socratis sanatione: nichil alid e q dicere corruptu ide nuero posse reuerti. qd si impossibile est z eadem quoqz Socratis prima et scdam vna numero esse sanatione impossibile est. Dubitant quomo subiectu motus oporteat esse nuero vnu? cuz naturalia corpa fluxa sint z labetia oia. Et quo vna nuero sanitas diluclo z vespi? cu neqz ei⁹ subiectu quid vnu maeat. Sed satis hic dictu sit si actus z motus vnus z habitus erit

vnus.non autem econtra esse oporteat habitu existēte vno:
et motū ẽe vnū. Potest eñ habit⁹ ẽe acquisitus mobili in-
terim interpausante et q̄escente. Et nichil ratōi dissentane
um est habitus eosdez mane et vesperi esse: actus autē ⁊ o-
peratōes non esse easdē: nisi que iūcte cōtinue defluāt. Am
pli⁹ dicere quomō corpoꝝ substātie eedem sint ⁊ nichilomi
nus cōtinue occidue et deflue: a nostro ꝓposito ē alienuz.
25 ¶ Prima cōclusio. oīs mot⁹ vnus cōtinuus ē ⁊ oīs q̄ con-
tinuus est idez vn⁹ ē. Nā omīs mot⁹ ꝯtinuus est vt q̄ seca-
bilis ⁊ diuisibilis sit. At fieri neq̄t: vt q̄libz mot⁹ cuilz motui
sit cōtinu⁹. Sic neqz vt q̄slibet corp⁹ cuilibz corpi vniatur:
sed ea quoꝝ extrema sūt vnū. Et hec eadē sūt natura. Reꝝ
eñ quedā extremis carent vt vnitates q̄ ideo vnite et con
tinuate ẽe non possunt. Alie vero extrema possidēt sed que
diuersa sint et equoca appellatione extrema dicātur. vt li-
nea extrema habet ⁊ ambulatio habz extrema: sed appella
tione equoca. ideo linea ⁊ ambulatio vniri/ ꝯtinuariqz non
possunt vt quoꝝ extrema vnū ẽe nō possint. Relinquit igit
oēz motū vnū ẽe cōtinuuz: ⁊ oēm cōtinuū ẽe vnū. Nā si sub
iecta diuersa eēnt: neqz mot⁹ eēt ꝯtinuus. Diuersoꝝ ei ⁊ di
scretoꝝ mobiliū mot⁹ cōtinuari impossibile ē. ⁊ si forma vnū
nō eēt neqz extrema vnū eēnt: vt q̄ diuersa natura equoca
appellatiōe dicerent extrema. Q[uod] si etiā nō adesset tēporis
vnitas: neqz iterū cōtinuus eēt. Fieri ei neq̄t vt mot⁹ (inter
cepta quiete) adinuicē cōtinuētur imo diuersi sunt mot⁹ et
26 non vnus. ¶ Scđa cū motus neqz specie neqz genere cōue
niunt: solū aut cōsequētes aut habiti ẽe possūt. Naz cū iidē
specie non sint: eiusdem nature nō erūt. quare cōtinui non
erunt. Eoꝝ eñ extrema vnū facere non poterunt. Sed ni
chil ꝓhibet eos esse cōsequētes ⁊ attiguos. vt si quis am-
bulādo febrire incipiat febritio ambulationi cōsequēs ⁊ at
27 tigua est. ¶ Tercia verius motus vnus appelletur siue ge
nere/ specie aut simpliciter: cū cōsummatus/ perfectusqz fuerit.
¶ Nā ꝑfectus mot⁹ est q̄ ad finē et absolutōez suā ꝑuenit.
Imꝑfectus vero q̄ nō ꝑuenit. At vero vnū de totis ⁊ ꝑfe-
ctis iustius affert. Igitur et mot⁹ (cū cōsummat⁹/ comple-
tusqz fuerit) veri⁹ vn⁹ dicet. Erit tñ motus vn⁹ (etsi impfe
28 ctus sit) modo sit cōtinuus. ¶ Quarta rectius ⁊ mot⁹ vnus
dicet qui regularis habetur: eo q̄ qui habeatur irregularis.

¶ Nam illa irregularitas vt deformitas quedā ipm quodā modo diuidere videt̃: ⁊ differre videtur vt magis ⁊ minus. Et certe in om̄i motu/augmētatione/diminutiōe/alteratiōe et latione tam circulo q̄ȝ scd̄m rectū cōtingit regularitas et irregularitas: quequidē regularitas est in equis tpibus con tinue eadē mouēdi velocitas. Irregularitas vero cū eadeȝ nō sit velocitas. Et hec irregularitas aliq̄n ex magnitudīs irregularitate nascit̃. Fieri em̄ nequit vt ī magnitudīe obliqua et difformi seruet̃ mot⁹ equalitas. Aliq̄n vero nō ex ma gnitudīe neqȝ ex tempe: sed ex sola ipsius motus inequali velocitate. ¶ Primū correlariū. Vnd̄ intelligere ꝓmptum 29
est velocitatem et tarditatē nō esse motus species: aut dr̄as Nam omibus motibus etiā iis qui eiusdem sunt speciei cō- ueniūt. ¶ Scd̄m q̄ꝓpt̃ neqȝ grauitate maiore ⁊ minore eo 30
rum que in eūdem locum ferūtur. neqȝ leuitate: spēi discri- men et differentiā cōcludimus. Nam terre ad terrā maior ⁊ minor grauitas et ignis ad ignē maior ⁊ minor leuitas: que spē non discordant. ¶ Tertium. Vnde iteꝝ lucidius euadit 31
motus specie diuersos cōtinuos esse non posse etsi hiti atqȝ attigui esse concessi sint. Nam omīs motus cōtinuus regu- laris esse potest: motus aūt specie discrepātes rl̃ares adin- uicem esse nō possunt. quomō em̄ vnius velocitas alterius velocitati respōdeat? vt alteratiōis et āmbulationis? Nō sūt igitur vnus motus continuus.

primi cap. tertii tractatus note. Quodā/ iq̄dā subiecto.

Tertius tractatus cōtinet duo capitula Primū. Vnā quītumēbrē q̄stio nem. quatuor ꝯclusiones. tres rōnes ad scd̄aȝ. et duas ad tertiā. ¶ Questio. Vtrum mot⁹ qui 32
est ex aliquo contrariet̃ motui qui est in idem. vt qui est ex sanitate ei qui est in sanitatē vt eiusd̄ generatio et corruptio/aut qui sunt ex cōtrariis termīs: vt motus qui est ex sanitate motui qui est ex egritudine/aut qui sunt in cō trarios termīos: vt motus qui est in sanitatē ei qui est ī egri tudinē/aut qui est ex cōtrario ei qui est in contrariū: vt mo- tus qui est ex sanitate ei qui est in egritudinē/ aut mot⁹ qui est ex ꝯtrario in contrariū ei qui est ex ꝯtrario in contrariuȝ

vt motus qui est ex sanitate in egritudinem ei contrarietur
qui est ex egritudine in sanitatē. Non eñ sunt alii modi se
33 cundū quos sumere possis motuū cōtraria. ¶ Pria cōclu-
sio motus qui est ex ɔ̄rio ei qui ē in cōtrariū non ē cōtrari
us. ¶ Nam vnus idemq3 motus est q̄ est ex cōtrario et ei qui
est in cōtrariū: vt idē motus ē qui ē ex sanitate et qui est in
egritudinē. Nichil autē sibiipsi cōtrariū. motus igitur qui
34 est ex ɔ̄rio: ei qui ē in contrariū nō est ɔtrari⁹. ¶ Scḋa neq3
oportet motus qui sunt ex contrariis eē ɔtrarios. ¶ Prio
quia contigit motus q̄ sunt ex cōtrariis eosdē eē ⁊ similes.
Contigit eñ ex contrariis mutari in extrema pariter ⁊ me
dia. Nō igit̄ illos oportet eē cōtrarios. ¶ Scḋo quia ī con-
traria mutari potior videt̄ cōtrarietatis causa q̄ȝ ex contra
riis mutari. Nā hic dimittunt̄ cōtraria: illic vero accipiun-
tur. Nō igit̄ oportebit motus qui sūt ex cōtrariis eē cōtrari
os. ¶ Tertio vnusq̄sq3 motuū potius dicit̄ ab eo quo ɔgit
q̄ȝ ab eo vnde venit. igitur nō denoīandi erūt mot⁹ cōtrarii
quia sunt ex cōtrariis. imo potius q2 sunt in contraria. Vn
de fit vt potius cōtrarii motus dicātur qui sunt in cōtra-
35 rios terminos. ¶ Tertia ɔclusio maxīe mot⁹ contrarii sūt
qui ex cōtrariis termīs in ɔ̄rios termīos euadunt. ¶ Prio
quia qui scḋm plures sumūtur ɔ̄rietates magis cōtrarii vi
dentur. Quācūq3 eñ ɔ̄rietatis causā habebūt ii qui secūd̄
pautiores sumunt̄: habebūt illi eandē ⁊ adhuc alterā. mot⁹
autē qui ex cōtrariis termīs in ɔ̄rios termīos euadūt scḋm
plures sumūtur ɔ̄rietates. Nā ii motus ex quibusd̄ termīs
sunt in termīos subiecto eod̄ (per hoc eñ mutatio vt gene-
ratio et corruptio a motu differt) et vtriq3 vtrisq3 sunt con
trarii. Sūt igr̄ motus a ɔ̄riis termīs in cōtrarios termīos
maxīe adiuicē cōtrarii. Et licet mot⁹ ad ɔ̄rios termīos ⁊
mot⁹ a cōtrariis termīs in ɔ̄rios termīos ɔtingat eē eosd̄:
contigit etiā interdū non esse eosdē. Possunt eñ eē ad con
trarios termīos non ex cōtrariis termīs. ¶ Scḋo inducti-
ue hoc idem licet intueri. Nā sanationē et egrotationē mo
tus maxīe putam⁹ contrarios et mot⁹ qui a deorsū fit sur
sum et qui a sursū fiat deorsum: ⁊ ita in ceteris qui ex con
trariis terminis in ɔ̄rios recidūt terminos. vt ante post dex
trum et sinistrū. Est igit̄ manifestū eos motus maxime esse
cōtrarios. Quod in ɔ̄riū ē ⁊ non ex quodā subiecto vt cū nō

ex quodã aliqd mutat̃ i albũ nõ ꝓprie motus ẽ. Est em̃ mo
tus ex quodã in quoddã mutatio sed poti⁹ mutatio. Et in q̃
bus nõ est contrariũ: mutatio q̃ est ex ipo ei q̃ est i ipm quo
dãmõ cõtraria ẽ. Nã rõne cõtraria ẽ: vt gñatio corruptioni
⁊ acceptio remotioni. ¶ Quarta cõtrarioꝝ mediũ hñtiũ mo 56
tus qui fiũt ex cõtrario i mediũ ⁊ ex medio i contrariũ quo
dãmõ sunt cõtrarii. ¶ Nã medio ad extrema vt cõtrario vti
mur. Cũ em̃ qd ex nigro mutat̃ in fuscũ: mutat̃ vt ex nigro
in albũ. et cũ ex fusco in nigrũ: vt ex albo in nigrũ: ⁊ cũ qd
ex albo mutat̃ in fuscũ: mutat̃ vt ex albo i nigrũ. Cum vero
ecõtra ex fusco i albũ: vt ex nigro in albũ fit mutatio. Me-
diũ em̃ ad vtrũq₃ quodãmõ dr̃ extremoꝝ oppositũ. Sũt igr̃
hmõi motus quodãmõ cõtrarii.

Secundi cap. note.

¶ Quies / in subiecto mot⁹ ꝑuatio. ¶ Stat / manet / quiescit.
¶ Status / mãsio / quies. ¶ Naturale dr̃ qd solitã nature se-
riẽ seruat. ¶ Innaturale qd nõ. ¶ Innaturale violentũ / ꝑ-
ter naturã. ¶ Dies Cretici dies ad morbi ostensionẽ aut de
pulsionem natura ordinati.

Secundũ cap. cõtinet qnq₃ cõclusiones. duas rões
ad qntã. et quatuor q̃stiones cum eaꝝ solutionib⁹.
¶ Prima cõclusio quies motui t̃mini vñ motus ⁊ 57
nõ motui t̃mini quo tẽdit et ꝓficiscit̃ opponit̃. ¶ Manife-
stũ est em̃ motui motũ ⁊ quietẽ opponi. sed motũ motui sim
pl'r et vt contrariũ cõtrario: quietẽ vero vt ꝑuationẽ hitui.
S₃ ꝙ quies motui t̃mini vñ motus: ⁊ nõ motui termi quo
ꝑgit opponat̃ p₃. qr mobile mouet̃ vt quiescat i termio quo
ꝑgit. Nichil aũt in suũ contrariũ aut oppositũ ꝑgit. nõ igit̃
opponit̃ quies motui t̃mini quo ꝓficiscit̃ ⁊ ꝑgit. At motuũ
solũ sunt duo termĩ: termin⁹ vñ motus ⁊ termin⁹ quo tendit
⁊ ꝓficiscit̃. et quies alicui motui opponit̃. Relinquit̃ igr̃ eã
esse oppositã motui termĩ vnde venit motus. Non em̃ alio
rũ termioꝝ motib⁹ opponi posset. vt motui qui est in sanita
tẽ nõ opponit̃ quies in sanitate: sed quies i sanitate opponi
tur motui i egritudinẽ et nõ motui alterius termĩ vt motui
in albedinẽ. ¶ Scd̃a cõclusio. nõ modo quies motui oppoĩ 38
tur: s₃ interdũ q̃es q̃eti opposita est. ¶ Quietẽ motui oppoĩ
est manifestũ. quietẽ ꝟo quieti itidẽ eẽ oppositã hic liqt. Di-
ctũ ẽ motus a cõtrariis termis i ꝯtrarios termios eẽ ꝯrios

vt qui ex sanitate in egritudinē est: ei qui est ex egritudine ī sanitatē. igr̄ ꝛ in illis termis q̄etes sunt opposite. Si em̄ in aliq̄s termios mot⁹ sunt cōtrarii in eisdez q̄etes cōtrarias
39 nō esse incōueniēs eē videt. ¶ Tercia. Earū mutationuz q̄ non sunt de quodā in quoddā mutatio q̄ est ex termio ei op posita ē q̄ in ipm euadit terminū. ¶ Quomō id sit iaz dictū est vt generatio corruptōi ꝛ positioni ablatio. ¶ Quarta. ta
40 li in terminū mutatōi itid ē quodāmodo opposita ē imutatio in termio mutatōis ex ipo. ¶ Nā sicut est ī motib⁹ ꝛ q̄etibus oppositꝭ: ita ꝛ ī mutatōibus (q̄ mot⁹ nō sunt) ꝛ imutationibus eis oppositis eē videt. motib⁹ aūt q̄etes termivn̄ mot⁹ opponūt ꝛ nō termi quo ꝓficiscuntur. Ita erit igr̄ in hmōi mutationib⁹ et oppositꝭ imutationib⁹ vt mutationi ī terminū opposita sit imutatio in termio mutatōis ex illo vt mutationi q̄ est in eē: imutatio q̄ est in non esse opposita est.
41 ¶ Quita talis opposita imutatio quies non est. ¶ Prīo q: sicut sua mutatio se habet vt sit motus: ita ea vt sit quies. Manifestū est autē suā mutationē oppositā non esse motū: neqȝ igit ea imutatio quies est. ¶ Scdo omnis quies motui oppōit. hmōi autē imutatio quies est. motui igit oppo nitur hoc autem falsum est. Aut generatio ꝛ corruptio sunt motus: quod nō secus falsuȝ est. non igr̄ hmoi imutatio q̄es est. ¶ Prima q̄stio. Cur sicut motuū scdȝ locū q̄dā ē na
42 tural' ꝛ alt violent⁹ itidē ꝛ q̄etū: nō silr̄ ē ī gn̄atōe ꝛ corruptōe / augmētatōe ꝛ dinutōe ꝛ altatōe: videt ei ꝛ gn̄atō ꝛ corruptio vtraqȝ scdȝ natāȝ eē: sic iuuenescere ꝛ senescere scdȝ natāȝ sūt. Et augmētatō ꝛ dinutō vtraqȝ: ꝛ altatōes opposite scdȝ natāȝ sūt. vt sanatio ꝛ eḡtatio albatio ꝛ denigtio. Hor ei altuȝ alto nō mag scdȝ natāȝ ē. ¶ Soluit dicēs mot⁹ penes natale ꝛ violētū sūptos eē ꝯrios: silr ꝛ q̄etes. Et sicut hi ī motib⁹ scdȝ locū ineniūt vt videre ꝓptū ē: ita ē q̄dā gn̄a natal' q̄ fato ꝛ nate seruata serie eueit. Et q̄d ꝓter natāȝ ꝛ violēta. ꝛ corrup° natal' ꝛ q̄dā corrup° violēta ipi op posita ꝛ q̄ ꝓter fatū ꝛ nate serīē eueiat. Et q̄dā augmētatio natal' q̄ nate seruat ordieȝ. ꝛ q̄dā violenta vt messis triticee illd ꝓcox imaturūqȝ ꝛ an̄ tpus icremētū: cū suscepto alimēto subito lōgā porrigr̄ ꝛ pubescit ī segetē. Et q̄dā alta° vt sanatio natal' ē vt q̄ fiat Creticꝭ dieb⁹ q̄uedā vo inatal'. vt q̄ Creticos dies ꝓueniat: eosdēue sequat. ¶ Vn̄ fit vt gn̄atio

generationi ↄtraria sit:⁊ corruptio corruptiōi. vt corruptio que scđm naturā est ⁊ q̄ dulcis nomiaꝛ:ei que violēta et tristis dꝛ quodāmō ↄ̄ria ē.et augmētatio augmentatiōi et ita i ceter.Neqȝ hic modus inuestigādi ↄtrarietatē alius est ab eo quē supra ꝓbauimus. vt ignis motus sursum naturalis: ↄtrarius est eiusđ motui deorsum violēto et cōtra naturaȝ: qui sunt mot⁹ ↄtrarioꝝ termiōꝝ in ↄtrarios termios.Cōtrarianꝛ eñ loc⁹sursum ⁊ locus deorsum.Jtidē ⁊ de terra ⁊ cetis dicas.⁊ ignis motui sursuȝ opposita ē violēta q̄es i imo et deorsum:q̄ est quies in t̄mino vñ motus ⁊ i termio a quo. et ignis q̄eti naturali sursuȝ:opposita ē q̄es inaturalis deorsum:que motuū oppositoꝝ et in termis oppositis q̄etes sūt Unde perspicuū euasit naturalē motū: eiusđ motui violēto esse contrariū.et quietē violentā:eiusdē motui naturali. dico eñ eiusđ nā nichil ꝓhibet motūvni naturalē:eunđ aut similem alteri esse violentum. vt motus sursum igni naturalis:est terre violētus qui cōtrarii nō sunt.et ita de quiete intelligas.¶Scđa q̄stio vtrum cū graue cōtinue sursuȝ feraꝛ stet? ⁊ si quiescat ⁊ stet cū hoc violente sit:cur non velocius semꝑ feraꝛ? cū oñe quod fertur cū violente stet:veloci⁹ ferri debere videaꝛ.cuius tñ oppositū videꝛ.quare quiescēs videtur nō q̄escens.¶Rñdet nō oīno stare ⁊ q̄escere. stat tamen ꝑtim cū fertur:et hoc violēte sicut motusviolent⁹ est. neqȝ idcirco cōfiteri oporteat velocius mutari debere. Nā dūtaxat verū est oñe qđ fertur:violente stans postremo velocius moueri cū natura feraꝛ.¶Tertia questio cuȝ quies in termio a quo mot⁹venit:opposita sit motui inde ꝓficiscēti:et qñ mobile mouetur partē motus ꝑtēqȝ q̄etis illius habeat:quō igꝛ nō simul erūt opposita aut nō est quies in terminovnde motus ei(vt dictū est)opposita? ¶Respōdet nō scđm idē moueri et scđm idē adhuc manere ⁊ stare. Nam si motum actu et ꝑ̄orem respicis (vt cuȝ lapis deorsum feraꝛ) quietē illius ꝑ̄orem nō habet.Sivero ad motū attendis qui futurus nondū actu est sed potētia : mobile stare adhuc apprehendis sed status ille ⁊ quies et pars ea motus nō simꝛ sunt:etsi motus pars alia simul cū quiete illa existat. Unde fit vt motus motui vt motus sursuȝ motui deorsum magis euadat oppositus q̄ꝫ quies motui.Nā motus illi neqȝ scđm totū neqȝ scđm partes aliquas se in eođ admittūt:id aūt ad

75 mittũt motus ⁊ quies. ¶Quarta q̃stio. An motus ignis sursum qui est scd̃m naturã ꝯtrarietur motui ignis deorsuꝫ qui ẽ p̃ter naturã: aut motui terre deorsuꝫ qui etiã est scd̃m naturã sed nõ eodẽmodo. ¶Rñdet. ignis motũ sursum qui ẽ secundũ naturã eiusd̃ motui deorsum qui est p̃ter naturã ꝓpe ꝯtrariari. et ita in quietib⁹ oppositis. Sed hactenus qui motus vnus ⁊ que quies vna/ qui motus ꝯtrarii/ que q̃es motui/ et quies quieti opposita sit: satis dictum videtur.

Quinti Physicoꝝ finis.

Primi cap. primi tractatus sexti Physicoꝝ note.

¶Coalitum/ concretũ/ cõstitutuꝫ/ compositũ. ¶Secundũ/ super. ¶Momẽtum/ mutatũ esse/ in motu imp̃tibile/ vt punctus in linea et instans in tempore.

Sextus

Sextus Physicoꝝ cõtinet tres tractatus. Primus duo cap. Primũ cap. continet vnam conclusionẽ. et tres rõnes ad eam. et vnũ correlarium ad primã rõnem. ¶Conclusio. Nullum continuũ ex imp̃tibilib⁹ est compositũ. ¶Primo quia si aliq̃d continuũ vt linea esset ex

1 imp̃tibilib⁹ vt punctis compositũ: aut illa insecabilia puncta essent adinuicẽ continua/ attigua/ aut consequẽtia. Alius em̃ modus vt continuũ et lineã constituant effingi non potest. Adinuicẽ autem continua nõ erunt. Nam cõtinua sunt quorum vltima sunt vnũ. Imp̃tibiliũ autem nõ est vltimuꝫ: cuꝫ om̃e vltimũ diuisum distinctũq̃ꝫ sit ab eo cuius est vltimũ. Neqꝫ per idẽ erunt se tangentia. nam se tangentia sunt quorum vltima sunt simul. ipsoꝝ aũt non sunt vltima. Sed esto dicas se tangant. tangit igr̃ aut pars parteꝫ/ aut pars totũ/ aut totũ totum. Non pars partẽ aut pars totũ. nam insectile partem haberet ⁊ partibile esset. Cõfitearis igr̃ oportet vt totũ tangat totũ atqꝫ totum simul cum toto esse. q̃d esse nequit. Nam omne continuũ partes extra se habet vt hanc hoc situ illã vero illo. q̃d manifeste cernit̃ in linea. pũcta autem se tangentia extra se nõ essent sitũ vllum habẽtia: ⁊ magnitudinẽ nullã attollerẽt. Neqꝫ ꝯñter erũt. naꝫ ꝯñter eẽ ea diffinita sunt int̃ q̃ cũ vnũ sit post alterũ nullũ eiusd̃ gñis intercedit mediũ. At v̈o int̃ q̃lꝫ duo pũcta intiacet lõgitudo ⁊

linea.et inter quelibet duo nunc tempus.ꝛ in qualibꝫ linea assignāda sunt puncta. Inter quecūqꝫ igiť assignaueris pūcta interiacent ī cōtinuo puncta. vnde fit vt illa adiuicē nō sint cōsequētia. Et sic ex diffinitōibꝰ cōtinui attigui ꝛ ꝯñtis (si recte ꝛ bene intellecte et posite sint)effectū est nullū cōtinuū eē ex imptibilibus cōpositū. Quod em̄ de linea dictum est de reliquis cōtinuis intelligas.vt supficiē nō eē ex lineis:corpus ex supficiebꝰ: neqꝫ tp̄us ex imptibilibus instantibus et momētis. ¶ Correlariū vnde perpalam fit vt omne cōtinuū ī semp diuisibilia diuisibile euadat. Nā si ī imptibilia resoluatur cū vnūquodqꝫ in iis ex quibus est: resoluať. 2
erat ex imptibilibus cōpositū:qḋ modo ostensuꝫ est eē non posse. Ex hoc itaqꝫ sic nectimꝰ argumentū. Om̄e cōtinuum ptibile est aut imptibile. Non imptibile qꝛ ex diffinitōe ꝯtinuum esse nō posset.erit igitur partibile.et tūc aut tale ptibile in ptibilia secať aut in imptibilia. Non autem(vt dictū est)in imptibilia. Nā ex imptibilibus coalitū ꝛ cōpositū eēt. secatur igitur semp in partibilia.omne igitur cōtinuū diuisibile euadit in semper diuisibilia. ¶ Scḋo si continuum vt magnitudo eēt ex imptibilibus cōpositū:ꝛ motꝰ (qui supra eā fieret)eēt ex impartibilibꝰ cōpositus. Nam(vt alias ē dictum)vt magnitudo diuidiť:pariter et motus ꝛ tempus.et
g d. .a vt magnitudo cōtinua ita ea cōtinua eē videntur. Si igitur magnitudo in imptia diuidať ita cōsentaneū et motū ꝛ tem
e. .b pus in imptia diuidi. Quod adhuc vt liquido magis cōstet Sit a b c magnitudo ex tribus imptibilibus a b c ꝯposita.
f. .c Et motus d e f super eam factus.g vero ipsum mobile.dico motuꝫ d e f ex tribus imptibilibus d e f esse compositū. Nā si d partem motꝰ factā in a cōtēdis eē diuisibilē:et a oportebit esse diuisibile ꝛ ptes habere quibus partibus ptes motus d respondeāt. Et ita de e in b et f in c quod stati posito aduersatur. Positum est em̄ a impartibile ꝛ b ꝛ c. Si igitur magnitudo esset ex imptibilibꝰ cōposita et motus super eam factus eēt ex imptibilibus cōpositꝰ. hoc autē īpossibile qꝛ rē moueri motu nō ꝑñte īpossibile ē. Itideꝫ ꝛ motu ꝑñte scḋꝫ aliquā ptē moueri ncc̄e ē.ꝛ q̇s ē motꝰ sic taliterqꝫ ip̄m mobile moueť. Si igr̄ d motꝰ supimptibile a fuerit impartibil:et ip̄m g mobile:sup a īdiuisibliter ꝛ īptibliter moueť qḋ eē nō pōt.qꝛ rē q̄ aliquo moueť simul moueri ꝛ motā

eē quo mouet͛:īpossibile ē.vt īpossibile ē Thebas simul pficisci ⁊ pfectū eē Thebas. hoc aūt accideret mobili ꝗ sup a motu d p̄n̄te:⁊ simul moueri ī a ⁊ motū esse. Alioq̄n si dicis ꝑus ꝗ moueri ī a ꝗ̄ ꝑmotū eē:a facis diuiduū ⁊ ptibile. At vero si cū Epicuro cōtendis ꝗ moueri sup magnitudinē a b c:nō tn̄ sup a neq₃ b neq₃ c/s₃ scd̄m a motū ē ⁊ b ⁊ c:erit igit͛ d e f ex momētis et nō ex motib⁹ composit⁹ ⁊ aliquid:alteꝝ ptransiuit qd̄ nūq̄ꝫ erat ptrāsiēs.⁊ aliquid ē ptransitū:quod nūq̄ꝫ ptransibatur.et multa p̄terita vera quoꝝ nulla fuerūt p̄n̄tia. Naꝫ scd̄m a aliq̄n nō est verū ꝙ ptransit/neq₃ scd̄ꝫ b/ neq₃ scd̄m c:est em̄ pertransitū. Et si dicāt om̄e aut moueri aut quiescere oportere:cū ꝗ mobile in a/b ⁊ c nō moueat͛:in a/b ⁊ c quiescet.quare aliq̄d cōtinue mouet͛ ⁊ q̄escit ⁊ d/e/f quietes. Q̄ꝫ si dicāt imptibilia d/e/f eē mot⁹:continget p̄n̄te motu nichil moueri sed q̄escere. Porro si effugiū querētes dixerit d/e/f neq₃ quietes neq₃ motus iteꝝ sequet͛ motū eē ex nō motibus. Et cū motus ⁊ tp̄s consimil͛r diuidant͛: tp̄s eē ex nūc imptibilib⁹ Hec pfecto incōmoda sequnt͛ eos qui continuū ex imptibilib⁹cuꝫ Epicuro defendere volunt esse compositū. ℭ Tertio quia si continuū ex imptibilib⁹ eēt cōflatum:⁊ tp̄s ex imptibilib⁹ cōflari oporteret. Nam si ꝗ sup a ferri putas in ptibili tp̄e:ī minori tp̄e ex diffinitiōe equeveločis pcurret minus . Est em̄ eque velox qd̄ in equali tempore equale ptransit spaciū. Et velocius qd̄ in minori tempore ptransit equale. Et tardius qd̄ ī equali ptransit min⁹. aut cōtiget id seipso eē veloci⁹. Q̄ꝫ si in minori tp̄e ptransit min⁹:erit a ptibile. In imptibili em̄ nō maius aut min⁹ assignari pōt. Non ig͛ mouebit͛ ī a ī ptibili tp̄e:s₃ ī nūc ⁊ imptibli quodā.quo dato ablata ē motuū velocitas atq₃ tarditas que per se manifestissime constāt. Nam in Atomo et imptibili nichil veloci⁹aut tardi⁹moueri vel effingi pōt. Nō ē ig͛ ꝯtinuū ex imptibilib⁹ compositū. Scd̄i cap.note.

ℭ Signū/p̄uctū/istās ī tp̄e/momētū ī motu ℭ Infinitū scd̄ꝫ magnitudinē/īfinitū scd̄o ℭ Infinitū scd̄ꝫ diuisiōeꝫ/infinitū q̄nto. ℭ Hemioliū ē cū mai⁹ continet min⁹ ⁊ insup minoris dimidium. ℭ Hemiolium/sesquialterum.

Tertium cap.ꝯtinet.6.ꝯclusiones. Instātiā Zenonis
5 post quartam. Et viiū correlariū post sextā. ℭ Prima ꝯ⁹ mobl͛e veloci⁹ ī equali tp̄e mai⁹ ptrāsit spaciū

e k l f

c

g b

h a

d a

¶ Jam liquet magnitudinem semper in magnitudines es-
se secabilē. Pariter et est ostensum nullū cōtinuū ex impti-
bilibus esse compactū. Omnis autem magnitudo continua
est. vnde fit iterum vt ex imptibilibus et Atomis cōpacta/
cōiūctaq3 non euadat. Sit igit̄ a mobile velocius. b tardi-
us. c d spacium ⁊ magnitudo. e f tempus percursus a p spa
cium c d. Arguitur sic. a mobile velocius pertransit spaciū
c d totum in tempore e f. et b mobile tardius non pertran-
sit idem in eodem tempore e f. Alioquin esset eque velox.
neq3 maius. Nam esset velocius. Deficit igitur in eode3 tē
pore in magnitudine c d citra d vt in signo g. pertransit i-
gitur velocius in equali tempore maius. ¶ Secūda ꝯclu-
sio. Mobile velocius in minori tempore pertransit maius. 4
¶ Diuido magnitudine3 c d inter g d in signo h. Et arguo.
a velocius mobile pertransit magnitudinē c d in tempore e
f. pertransit igitur c h minorē magnitudinem in minori tē-
pore: tempore e f. Jn equali eñ non pertrāsit. nam esset se
ipso tardius. Neq3 in maiore quia seipso esset veloci⁹. Sit
igitur tempus illud min⁹ e i Tūc sic a mobile veloci⁹ ī mi
nori tempe e i ptransit magnitudinē c h. Et b tardius mo-
bile in toto tempore e f solum pertransit magnitudinē c g.
pertrāsit igitur mobile velocius in minori tēpore vt e i spa
ciū maius. Est eñ c h spaciū maius spacio c g. Nā c h totū
c g aūt ei⁹ pars. ¶ Tercia. Mobile veloci⁹ ī miore tpe spa 5
ciū pcurrit eq̄le. ¶ Tāetsi hāc velocioris diffinitōe3 posue-
rim⁹: ex dictꝪ tñ manifesta itex abire pōt. Nā a mobl̄e velo
cius ī miori tpe e i pcurrit c h spaciū mai⁹. Adhuc ī miori
igr̄ vt tpe e k pcurrit c g spaciū min⁹. Q̄ñquidē c g spaciu3
minus percurrit b mobile tardius in toto tempore e f. per
currit igitur mobile velocius ī miori tpe equale. Jtē neces
se est mobile velocius aut in equali tempore aut miori aut
pluri eq3 magnitudiē3 cū tardiore decurrere. nō ī eq̄li. Nā
eque velocia eēnt ex eque velociū diffinitione. quod hypo-
thesi aduersat̄ posite. Neq3 in pluri nam id quidem tardi⁹
est. reliquitur igitur ī miori. ¶ Quarta vt magnitudo cōti- 6
nua ē: ita tp̄us cōtinuū. ⁊ vt magnitudo semp diuisibl̄is: ita
ꝙq3 tp̄us semp diuisibile. ⁊ vt mobl̄e tardi⁹: semp magnitu
dinē secat: ita veloci⁹: tempus. ¶ Nā magnitudiē3 comitat̄
motus: motum autem tēpus. Et sicut in omni magnitudie

contingit moueri:et in omni tẽpore. Et quicq̃d cõtingit mo= ueri:contigit ⁊ velocius ⁊ tardius moueri intelligere. Et in omi tpe ĩtelligere velocius ⁊ tardius. Sit igitur vt prius a mobile velocius.b tardius.c d magnitudo. e f tempus. Et percurrat a mobile velocius : magnitudinẽ c d in toto tem= pore e f. Quia velocius equali tẽpore pcurrit maius:b mo= bile tardius in eodẽ tempore p currit minus et magnitudis partem vt c g.et mobile tardius eo in eod tempore/minus. vt c h.⁊ adhuc tardius minus.vt magnitudinẽ c i .quã diui do signo i .Et si intelligis tardius:iterũ minꝰ abibit. vt ma gnitudinẽ c k:quã signo k diuisam intelligimꝰ.Et ita si sem per tardius intelligere pergis: semper magnitudinẽ c d di= uides:et diuisibilem ex mobili tardiore intelliges.Itẽ quia a mobile velocius in tempore e f pcurrit c d : velocius eo ĩ minori tempore vt e l(quod signo l diuido)eandẽ percurret magnitudinẽ. et adhuc velocius in minori tempore vt e m eandem.Et ita semp vt velocius fuerit in minori tempore eandẽ magnitudinẽ abidit:atq3 minus tẽpus secabis:vt ma gnitudinẽ per tardius mobile secabas. Perspicuũ est igit vt magnitudo continua est:ita tẽpus eẽ continuũ.Et vt ma gnitudo semp diuisibil:et tempus:Et vt mobile tardiꝰ sem per magnitudinẽ secat/ita tempus mobilevelocius.Et has sectiones quasi ediuerso sibi respondere:et intelligi oporte re.Eniuero vt mobile tardius in equali tempore minorem pcurrit magnitudinẽ:ita et velocius in mĩori tpe magnitu= dinẽ pcurrit equalem. Est ⁊ alius modus/quo consimilr di uidant magnitudo ⁊ tempusvno eodẽq3 mobili vt cũ mobi le a magnitudinẽ c d in toto tempore e f:totã absoluat. Idẽ mobile a in minori tempore vt e l. minorez magnitudinẽ vt c g absoluet.et in minori tpe vt e k. adhuc magnitudinẽ vt c h minorem.⁊ hoc pacto semp consimilr vtrũq3 diuidẽdo/ ptiendoq3(vtvoles)pcedes. est igit iam satis manifestũ vt magnitudo semp diuidua est: ⁊ tempus. et si tempꝰdiuiduũ itidez et magnitudinez diuiduã esse oportere. ¶ Instantia Zenonis.Sed insurgit Zenovolens magnitudiez nõ ĩ sem per ptibilia esse ptibilem ostendere. Si magnitudo(inquit) in semp diuisibilia ptibilis abeat:⁊ si quicq̃3 super eã moue= ri ponatur:ipsum infinita transire oportebit et infinita seor= sum tangere.essent eñ in ea nõ modo infinite sed infinities

e m l
c
k
i
h
g
d

e k l
c
h
g
d

pates infinite. et hoc in tempore finito.hoc autem impossibile est.non est igitur in semper diuisibilia secabilis magnitudo. ¶ Responsio. Magnitudinem esse infinitā similiter ꝛ tempus bifariā dicitur. Primo scđꝫ magnitudinē vt si nullum finem extremaqꝫ habeant: quomodo neqꝫ magnitudo neqꝫ tempus infinitū est vllum. Scđo modo secundū diuisionē quo modo ꝛ magnitudineꝫ et tēpus infinitū esse dicimus. Et talia infinita trāsiri possunt: et infinita seorsum tāgi. Infinita autem secundū magnitudinē neqꝫ trāsiri/ neqꝫ tangi oīa. Infinita eñ secundū diuisionē actu finita sūt: extrema et finem habentia. Et cum cōtendit illa īfinita trāsiri et tangi oīa: in tempore finito. dicimus vtrūqꝫ magnitudine finitū: et vtrūqꝫ diuisione infinitū. et quopacto vnū finitum: et alterum finitū: et quomō vnū infinitum et alteꝝ. Et iō ī magnitudis extremis finite: infinita diuisione ꝛ potentia transeunt ꝛ tāgunt in tēpore extremis finito: qđ idētidem est ī tēporibus diuisione et potestate īfinitis illa hoc pacto infinita ꝑtrāsiri. Si igit contendisset Zeno de infinito magnitudine: sua ratio robur et pōdus (modo falsum nō assumeret) habere videretur. quod paucis ostendemus.

c e d

a

b

¶ Quinta conclusio magnitudo hoc pacto infinita tempore finito percurri non potest. ¶ Sit a magnitudo infinita q̄ 7
tempore finito c d (si fieri potest) percurratur. sumo magnitudinis infinite partem finitam quācūqꝫ. vt a b: que in tēpore et minore c d percurritur. Sit igitur tempus c e. manifestum est c e temporis finiti partem: totiens et finito quidem numero replicari posse aut equalem: vt totum tempꝰ c d mensuret. totidem igitur infiniti equales partes a b ī tēpore c d finito abientur. que cum sint et numero et magnitudine finite: totum pertransitum est finitum. Et si transit totum a: et totum a erit finitum: cuius positum est oppositum. Nec refert si eam magnitudinem non regulariter percurri posueris. Nam velocitatis tantule partis cuiuscūqꝫ ad acceptam partem erit aliqua proportio et temporis ad tempus: quare et spacii ad spacium. Et semper cuꝫ partes accepte adinuicem habebunt proportionem: singule finite erunt. et numero etiam finite. quare et totum pertransituꝫ abibit finitum. ¶ Sexta conclusio. Itidem neqꝫ tempore 8
infinito percurritur magnitudo finita. ¶ Cōsimili vt pre-

cedens pateat argumento. Sit magnitudo finita a b temp⁹ infinitum c. a tempore infinito seco partem finitam c d. in qua percurritur pars aliqua magnitudinis finite a b: que sit a e. Manifestum est a e partem magnitudinis finite: totiens et numero quidem finito replicari posse: vt magnitudinē a b finitam mensuret: aut equando aut superando nichil refert. quare in tot temporis c equis partibus parti finite c d: tota abibitur pertransita magnitudo. que cū sint numero et magnitudine finite: et totum tempus transitus erit finitum. quare si transitur in toto c: et totum c erit finitum: cuius concederet oppositum. ¶ Et de motu aut difformi aut
9 irregulari idem valuerit argumentum. ¶ Correlariū. Unde iterum altera ratione ostendere nobis promptū est: magnitudinē ex Atomis et impartibilib⁹ constitui non posse. hoc em̄ superioribus satis diluc3 rationibus. Attamen hac adhuc ostendere possumus ratione. In omni tempore velocius et tardius res moueri contingit. et velocius in equali tempore plus conficere spacii ostensum est. vt duplum aut Hemiolium. Sit igitur magnitudo a b c (si possibile est) ex tribus Atomis conflata: supra quā moueātur duo mobilia d velocius secūdū Hemiolium et e tardius. vt cum mobile d. velocius transit tria impertia a/b/c in tribus temporis impertibus f/g/h (magnitudini enim diuisione respondet et tēpus) e duo impertia transeat. consequēs est vt e mobile tardius: c residuam eius (quām transiuit) magnitudinis dimidietatē in temporis (quo transiuit a b magnitudinē) parte media cō ficiat. quod enim in aliquo tempore transit totum: in temporis dimidio transit dimidium. hoc autem esse non potest nisi temporis partiatur Atomus. Nam esse nō potest in vno Atomo neq3 in duobus Atomis. Atomum autem partiri impossibile est. Non est igitur magnitudo aut continuū vllum ex Atomis et impartibilibus constitutum.

a
e
b

f g h

a
b
c

Primicap secundi tractatus note.

¶ Nunc/nunc primo.

Secūdus tractatus continet sex cap. Primum cap. quinqƺ cōclusiones.et tres rationes ad.4. ¶Prima cōclusio. In omī tempore nunc non scdƺ alterū:ẜ per se ꝛ pmū imptibile esse necesse est. ¶Modos nunc prius claros reddidim⁹. Sed hic adhuc oportunū videtur eē:hmōi nunc imptibile esse in tempore ostēdere. Nam finis preteriti est id ante quod nichil futuri habeatur. Quo pacto futuri aliqd habeatur priusq̄ atqƺ preteritum finitū sit? Et initiū futuri id in quo preteriti nichil relinqtur. Nam quomodo post futuri initiū:preteriti aliqd maneat? hoc autem nunc dicimus vtriusqƺ terminū. Est igitur nunc in tēpore quiddā imptibile. ¶Scda cōclusio. Idē est nunc vtrisqƺ temporib⁹ vltimū: pterito vt finis futuro vt initium. Nam si duo diuersa et abiūcta ponerent:se tangere non possent qꝛ sunt impertia ꝛ quoꝝ non sunt vltima. satis autem mōstratū est supra:impertia se tāgere nō posse: neqƺ vnū alteri consequēter eē:quia imptia cōtinuū nō attollūt. et cū tempus sit continuū inter illa eiusdem nature continuum incipi oportet:qd nō nisi temp⁹ esse pōt. At cū post presens inductū nichil pteriti hēatur ante vero nichil futuri illud igitur tempus interstes in Atomo erit. Et cū omne tēpus (vt ostensuƺ est) ptibile sit:ipm erit ptibile. quare ꝛ Atomus ptibilis. Imo vero tale tempus cum neqƺ preteritum sit aliquid neqƺ futurū nichil nisi simplex et imptibile nunc esse potest qd si diuidat preteritū erit in futuro et futurū in preterito.imo et ipius nūc hoc erit preteritū illd vero futurū et in eodem nūc plurima simul esse cōspiciētur. que si impossibilia sunt (sunt nāqƺ) non erūt diuersa nūc:temporis extrema hoc preteriti finis illud initiū futuri:sed vnū idēqƺ numero. ¶Tercia in ipo nūc imptibili nichil moueri contingit. ¶Nā contigeret in ipo velotius ꝛ tardi⁹ moueri. Sit igit magnitudo a b. tardius vero mobile d. velocius e. ꝛ f. nūc et imptibile. et d mobile tardius ptrāseat magnitudīs partem a c in Atomo tempis f. si fuerit possibile. E mobile velocius eandem a c magnitudinis ptem in minore (q̄ sit nunc) mora absoluet. partietur igit f nūc imptibile. quod est impossibile. ¶Quarta. Item neqƺ in nūc contingit qcq̄ quiescere. ¶Primo. Nā aliquid quiescere dicimus cū non

mouetur quãdo/vbi et qũo moueri natum est.in nũc autem ostensuȝ est nichil moueri cõtigere. Neqȝ igit̃ in nũc quicq̃ȝ contiget ⁊ q̃escere. ¶Scðo potest mobile toto tp̃e p̃terito moueri et toto futuro q̃escere.nullus id negabit. Atqui si ĩ Atomo quiesceret in illo eodẽ simul ⁊ moueretur . Nam si in toto preterito mouebitur:et in quolibȝ preteriti ĩ quo moueri natum est mouebit̃. Si igit̃ natum essȝ q̃escere in Atomo:et in eodẽ natum moueri esset.moueret̃ igit̃ in nũc Atomo preteritũ finiente. Et cum in toto futuro quiesceret:in quolibet futuri(in quo q̃escere natum esset)quiesceret. igit̃ et in nunc futurũ ipsum initiãte quiesceret. Quiesceret igit̃ in eodem nũc simul et moueret̃. Est em̃ nũc idem vtroꝝqȝ temporũ vltimũ:huius vt finis illi⁹ vero (quẽadmodũ dictũ est)vt initiuȝ. ¶Tertio aliquid quiescere putam⁹ cũ prius et posterius cõsimilr̃ scðm se ⁊ suas partes sese habeat. In nũc vero neqȝ prius neqȝ posteri⁹ ẽ. In nũc igit̃ nichil q̃escere ponendũ est.

14 ¶Quita om̃e quod mouet̃ vt diuisibl̃e sit necesse est. Nã oĩs motus ex quodã ĩ quoddã est ⁊ cũ mobile in eo(in quod mutatũ est)oĩo existit non amplius mouet̃ Et cũ oĩo in eo est(ex quo mutatũ ẽ scðm se et partes oẽs) nondum mouetur.qð em̃ ↄsimiliter se habȝ scðȝ se ⁊ partes omnes non mutat̃.omne igit̃ qð mouet̃ diuisibile est. quod quidem(cũ mouet̃)ptim in vno termino:partim ĩ altero est. Nã non oĩo in vtroqȝ neqȝ omnino ĩ neutro ẽ.vt cũ ex albo fit fuscum;⁊ non nigrũ. Non em̃ necesse est quod moueatur in alterutro esse extremorum.

Secundi cap. note.

¶Id totum mouetur/quod ⁊ ipsum et eius quelibet partium mouet̃. ¶Pars/pars secundũ dimẽsionem sumpta.

15 Secundũ cap.cõtinet duas ↄclusiones. ⁊ tres ad secundã ptem p̃me rões. ¶Pria ↄclusio.motus bifariã diuisionẽ recipit penes tẽp⁹ scȝ et penes eius (quod mouet̃)partes. ¶Penes autẽ tp̃us hoc ideo ẽ:quia longior motus lõgiore tempore:breuior vero tempore breuiori semp perfinitur.et vt tp̃us pariter sectionem recipit. At vero q̃ ptibilitate mobilis itidem partiat̃ patet primo. Sit a b mobile quod totum moueatur. ipsum diuido in c ⁊ totus mot⁹ eius sit d e .quia totũ mobile a b mouet̃/et eius pars a c mouet̃.habet igit̃(quo mouetur)motũ. qui sit d f

d a
f c
e b

a
d a d g
f c f c
b b e b
e.

b
c a
d
e
f

⁊ eius ps altera c b etiā mouebit̃ ⁊ motū hēbit: qui sit f e. et quācūq; aliā assignauerꝭ eā moueri oportebit: alioqn nō totum mouebitur. neq; alteram alterius motu moueri possibile erit. Est igr̃ totus motus d e in toto mobili a b. Et ps motus d f in parte mobilis a c. et pars altera motꝰ f e i pte altera mobilis c b: vt liquido pcipias motū ptium mobilis ptibilitate ptiri. ¶ Scđo. omis motus alicuiꝰ ē totus qui et idē plurium totus esse nō pōt. d e igr̃ alicuiꝰ est totus. ⁊ positus est totus esse mobilis a b. Non est igr̃ totus a c aut totus c b. ptes eñ sunt vtraq;: et idē motus plurium ess; totꝰ. neq; per idē alterius ptium vllius: totus. erit igr̃ totus motus d e totius mobilis a b: et partes eiꝰ ptibus mobilis a b: toti motus rñdētes. Et certe prectum esse videtur vt totu; totius existit et ptes partiū esse partes. ¶ Tertio quia cum totus motus d e sit totius mobilis a b: cū diuidet̃ mobile in ptes a c ⁊ c b et quascūq; alias libuerit. Si ptes motus mobilis ptibus equant̃: confectū est qđ volumꝰ: motū scil; mobilis partitiōe partiri. Si vero motꝰ deficit ita vt liceat mobilis partē extra accipe motū nullum habentē vt a g: cu; totū mobile a b positū sit moueri: et pars eius a g mouebitur: que motum nō habet. mouebit̃ igitur aliquid sine motu. qđ est impossibile. Si vo dixerꝭ motū mobilis ptes supare ita vt aliqua pars eius vt h e extra mobilis partes cadat. Erit igitur motus h e sine mobili. nō eñ erit in altero mobili cū totus motus d e positus sit esse vnus. At vero si totus motus sit vnus: ⁊ mobile esse vnū (vt ia; cognitū est) necesse ē. que si impossibilia sunt pspicuum eua sit: motum non modo temporis sed ⁊ partitione mobilis partiri. Et q̄uis ⁊ quod mouetur et motus ⁊ tempus et pleraq; alia diuisiones correspondētes habeant: vt vnius diuisionē reliqua oia sequātur. non tamen omia hec consimilr̃ diuidunt̃. sed q̄titas vt magnitudo ⁊ tempus per se diuidunt̃. qđ mouet̃ sue magnitudinis diuisione. ⁊ affectiōes ⁊ qualitates per accidens q; simul iis accidunt quibus ea (que p se sūt diuisibilia) insunt.
¶ Scđa conclusio. nō modo vt tempus: motus diuisibilis: 16
imo econtra retroagitur vt motus diuisibilis ⁊ tp̄s diuisibile eē oportet ⁊ vt motꝰ diuisibilis ⁊ qđ mouet̃. ¶ Sit a motus. b tempus. diuido motum per medium. Motus mediu; est in minori tempore q̄ totus motus a. Et iter̃ medii sumo

medium aliud: quod erit in minori tempore vt manifestum est. et semper hoc modo. vnde fit notum vt motus: ita ⁊ tempus diuidi oportere. Sit iterum a totus mot⁹ c. c vero qđ mouetur. medietas motus: minoris est q̃ꝫ c. ⁊ iterum medii medietas minoris erit. et ita semper procedendo vt quamcũqꝫ motus partem accipias: eius qđ mouetur parti corre spondeat. vt pars mota a d: parti eius quod mouet̃ c d. Et pars a e: parti c e. Et a f: c f. et ita quãcũqꝫ aliaꝫ acceperis. Ita (vt predemonstratũ est) vt nunq̃ꝫ partes motus: eius qđ mouetur deficiãt partibus. aut quod mouetur aliqua parte motũ excedat: sed vt totum totius et partes partiũ existũt. vt igitur motus diuidit̃ et quod mouet̃ diuisibile esse oportet. Et cõsimiliter monstrari posset spaciũ esse diuisibile. et id scđm quod est motus. et ex vnius (vt quod mouetur) diuisione omniũ aliorũ diuisiones perspicere. vno eñ diuiso cetera vt diuidant̃ necesse est. Et vt vnum finitũ vt actu: et cetera finita esse oportet. Et vt vnum infinitũ vt potestate et diuisione in semper diuisibilia: et cetera consimili modo esse ⁊ infinita. Si eñ aliomodo et alia alio modo.

Tercii cap. note.

¶ Quod mutat̃/mobl'e. ¶ In aliq̄d/terminũ aliquẽ. ¶ Mutatio scđm cõtradictionem/generatio/corruptio. ¶ Mutatũ/mutatũ scđꝫ finem/mutatũ esse completuꝫ. ¶ Mutatuꝫ esse scđꝫ ꝑncipiũ/mutatũ esse incõpletũ ⁊ imꝑfectũ. ¶ Magnitudo/spacium.

Ertium cap. cõtinet tres cõclusiones. et tria correlaria. Primũ prime. secundũ secunde. et tertiũ tertie. ¶ Prima ꝯclusio. Om̃e quod mutatur cũ primum mutatum est in eo (quo proficiscebatur) termino est. ¶ Nam omne quod mutatur ex quodam in aliquid mutatur. Et quod mutatur a termino vnde mutatur deficit. ⁊ cũ mutatum est defecit. Vt enim mutari ad deficere se habere videtur: ita et mutatum esse ad defecisse. Tunc sicvt in mutatione scđm contradictionem comperimus: equum est in ceteris mutationibus ita sese habere intelligere. Nam simile est et in ceteris. At vero cum quid generatur cum primum ex non ente in ens mutatum est: ipsum est et est ens. igitur ita se habere in ceteris est intelligendum. erit igitur omne quod mutatur cum primum mutatum est in eo

(ad quē pficiſcebatur) termīo. ¶ Item qđ mutať cum pmū
b c d a mutatū eſt aut eſt in termīo vnđ pficiſcebatur / aut ī eo quo pficiſcebať / aut ī vtroꝝq; medio: hoꝝ triū vnū eſſe opꝫ. At vero non erit in termīo vnde pficiſcebatur. Nā mutatū eſſe eſt ab eo termīo defeciſſe. Neq; alicubi ī medio vt in c cum mutatū ſit in b. Nam cū mutatio ꝯtinua ſit: qđ mutatū ē tuꝫ cū mutatū eſt ad id moueret in quo mutatū eſt. hoc aūt impoſſibile. relinquit igr̄ qđ mutať cum primum mutatū eſt: in eo eē termīo ad quē pfectū eſt. ¶ Correlariū. Vn̄ fit vt om̄e 18
genitū cum primū genitū eſt ſit. et omne corruptū cum primum corruptū eſt non ſit. et om̄e auctum cū primū auctū ē: ſit auctū. vt bicubitū / tricubitū et ita de reliquis mutationibus oībus. Hoc tamē in mutatione ſcđm cōtradictionē clarius quodāmodo elucet. ¶ Scđa cōcluſio. in quo res pmo 19
mutata eſt Atomū et imptibile eſſe neceſſe eſt. ¶ Nō terminū motus: ſed more Atomū intelligim⁹. Si id igr̄ ī quo res primo mutata eſt ptibile ſit: eſto ipſum a b: qđ ptiatur in ſigno c vt pars prior ſit a c poſterior vero c b. aut res primo mutata eſt in a c: aut in c b: aut in toto a b. Non in a c: quia cum poſita ſit eſſe primū mutata in a b: et a c prius exiſtat erit prius primo. qđ eſſe nequit. In eo em̄ primo dicim⁹ aliquid mutatū: in quo cum non ſcđm alteꝝ nichil eo ſit prius in quo ſit res itidē mutata. Nec in c b. quia mutatū eſſꝫ in a b ſcđm alteꝝ. Neq; in toto a b. quia iteꝝ mutatū eſſet in a c parte eius priore: atq; eſſꝫ prius primo. Nō erit igr̄ id ī quo res primū mutata eſt ptibile. relinquit igr̄ ipm Atomū eē ꝛ 20
imptibile. ¶ Correlariū. vnde manifeſtū eſt qđ primū genitū eſt in Atomo eſſe genitū. ꝛ quod primo corruptū ē ī Atomo eſſe corruptum. et ita ī ceteri mutationib⁹ itellige factū. Attamen duplex concipe mutatū. Id ſcđm finē in quo res conſecuta eſt completū finem ꝛ actum. Id vero ſcđm principiū priuſq̄ res ſuū finem nacta ſit completū. Et nos mutatum eſſe ſcđm finem primū eſſe et ſcđm Atomū imptibile ſumi modo oñdimus: de eo qđ eſt ſcđm principiū nūc agendum eſt. ¶ Tertia ꝯcluſio. ſcđꝫ rei pncipium: nullū mutatū 21
primū dandum eſt. ¶ Nā ſi dabitur vllum: ſit pmo mutatuꝫ ſcđm principium in a d. manifeſtum eſt a d Atomū (vt monſtratum eſt) et imptibile eē. Aut ergo a d Atomus eſt vn̄ motus. hoc autē eſſe non poteſt. Nā mutatum eſſe eſt ab eo ter-

mino defecisse. Erit igitur impartibile alterum. quod cum po- a f e c
nas in quo primo mutatum est: erit Atomo unde motus proxi
mum et attiguum. et nunc in tempore sibiiuicem proxima quod esse
nequit. Si vero dixeris a d impartibile et non proximum Ato-
mo unde motus: et tamen esse in quo primo mutatum est. tunc sic.
Inter primum impartibile et a d est tempus medium in quo sunt
innumera nunc alia et in quo dicis mobile nunquam prius fuisse muta
tum. quieuit igitur continue in toto intercepto tempore. et a
d (in quo dicis ipsum esse primum mutatum) finis est quietis quod
esse nequit. Aut in quolibet nunc intermedio mouebatur. quod
non minus impossibile est. Non igitur erit a d impartibile. Sed
esto dicas ipsum partibile. diuido ipsum per medium in signo c.
Aut mutatum est in a c priori parte. Aut in c d: Aut in toto a d.
Si in a c mutatum est: cum sit prius a d: primum mutatum non
est in a d. Alioquin dabitur prius primo. Si solum in c d: non est
primum mutatum in a d nisi secundum alterum. Et iterum de c d ut
a d procedo. Si das in neutro: neque in toto a d mutatum est.
et si in toto a d: et in a c prius mutatum est quod esse non po-
test. Neque dici poterit aliquando deueniendum esse ad id in quo pri
mo mutatum est et dare primum mutatum. Nam diuisiones in infi
nitum prorumpunt. Nam detur pars a c. eam diuido in signo e.
et argumentabor ipsum prius esse mutatum in a e parte priori.
quare non est primo mutatum in a c. Et si dederis a e in quo
primum sit mutatum: diuido a e in signo f. et statim ostendo pri
us mutatum esse in priori parte a f. et abibo hoc pacto a vsque
in infinitum diuidendo: et ostendendo prius mutatum esse. Satis igitur
arbitror demonstratum propositum secundum rei principium nullum mutatum
22 primum inueniri posse. ¶ Correlarium. Quo fit ut eius quod mutatur/
temporis in quo mutatur et eius secundum quod mutatur non sit dabile primum. In
mutatione enim quolibet: tria reperiuntur quod mutatur/tempus et id secundum
quod mutatur ut homo/hora/albedo: quorum duo quod mutatur et tempus
secundum se sunt diuisibilia. tercium autem non semper sed interdum secundum ac
cidens: ut quia iis quae secundum se diuisibilia sunt accidat. Et quia de tempore
et magnitudine simile est: sit magnitudo a b et moueatur mobile
ex a in c. Si a c sit impartibile: erit impartibile impartibili coniun-
ctum. Si partibile ergo pars erat in a c in qua mobile prius
mouebatur. et iterum in illa parte (si eam seces) aliquid erat prius in
quo mouebatur. Et quia diuidendo nunquam sectio defectura est:
hinc fit ut neque eius quod mutatur/neque temporis/ immo neque spa-

a
c
b

cii/et dispositionis scd̃m quã fiat motus:primũ dari possit. Sed hec adhuc clariora ex sequẽtibus euasura sunt.

Quarti cap.note.

¶Mutat̃/mouet̃. ¶Infinite/ĩfinities. ¶Ex quodaʒ/quodam termino.

Quartũ cap.ɔtinet quatuor ɔclusiones.duas rõnes ad primã. duas ad scd̃am et vnũ correlariũ. Duas ad tertiã ⁊vnũ correlariũ.⁊ vnũ correlariũ ad quartam. ¶Prima cõclusio.in quo tp̃e primo:mobile mutat̃: et 23
in ei⁹ qualʒ p̃te ip̃m mutari necesse est.¶Primo.qr aliquid mutari ĩ tp̃e dupl̃r dr̃.vno mõ vt primo.⁊ est cũ ĩ eo ⁊ ĩ eius parte qualʒ mutat̃. Scd̃o mõ scd̃ʒ alterũ ⁊ nõ p̃mo cũ nõ in qualʒ partiũ:sed solũ scd̃ʒ ei⁹ p̃tiũ determinatã aliquã mutatur.vt cũ quid ĩ anno mutari dicim⁹:qr ĩ die mutet̃.Ex diffinitiõe ig̃r manifestũ ẽ ĩ quo tp̃e primo:mobile mutat̃: et in ei⁹ qualʒ p̃te mutari¶Scd̃o capio tẽpus a b ĩ quo p̃mo moueat̃ mobile d. Et tẽpus a b diuido ĩ signo c. Est eñ tẽpus õe vel ĩ infinitũ diuisibile. Aut ig̃r mobile d in a c mouet̃ ⁊ simil̃r in c b.(Si in neutra p̃tium moueat̃: et in toto tp̃e a b quiescit.Nam ĩ toto moueri ⁊ ĩ ei⁹ partiũ nulla ĩpossibile ẽ) aut ĩ altera partiũ solũ.si solũ in altera: non mouebit̃ in a b p̃mo sed scd̃m alterũ: cuius oppositũ est cõfessum.Mouebitur ig̃r in vtraqʒ ⁊ ita de quibuslʒ aliis p̃tibus argumentabor.in quo igit̃ tp̃e primo mobile mutat̃: et in eius qualibet parte mutat̃. Et hec nõ modo in qualibet p̃te mobile moueri ostendit:at(si aptius explicet̃ ɔclusionis vis)in qualʒ p̃te p̃mo moueri.Nam si que dabit̃ in qua nõ primo moueatur: mutabit̃ scd̃m alter̃.⁊ p̃tem signabo date partis ĩ qua mobile mouebit̃ vt f b ⁊ alteram date partis partẽ in qua mobile nõ mouebit̃ vt c f quia c f pars est tp̃is a b (Quicq̃d est eñ partis pars ⁊ vt totius pars existat necesse ẽ)⁊ mobile d nõ mutatur in c f: non mutatur igitur in toto a b primo. qd̃ est concessi oppositũ.¶Secunda cõclusio.oẽ quod mutat̃: prius vt mutatum sit necesse est. ¶Primo sint a b mobilia 24
eque velocia.quor̃ a moueat̃ in magnitudiẽ c d in toto tempore e f. b vero in spacio g h in medio temporis vt e i. b in medietate e i est mutatum. Igitur et a eque velox mobile. Et quia hunc in modum assignari potest mobile semp tempus per medium p̃tiens:erit et a in medietatꝭ medietate mu

tatū et ī media medietatꝭ .quare omne qđ mutatur:pꝛiꝰ mutatū eē ncce ē. ¶ Scdo qꝛ cū a in toto tēpoꝛe e f moueaꝛ: et omne tempus in duo equa ꝑtibile sit:quoꝛum mediū extremum est nunc(hoc eñ positum ē tempoꝛis extremum)ī nūc illo medio mutatum est. Nam in ipo ferri impossibile est.q̄re et iterum in nunc medietatꝭ medio mutatū est. Et qꝛ hūc in moduȝ procedēdo nunq̄ deficit diuisio:aut diuisionis vltimū daretur et tempꝰ mimuȝ quod eē nequit: in quolibȝ igitur nunc medio prius ē mutatum.
25 ¶ Coꝛrelariū vnde fit vt illud quod mutaꝛ infinite mutatū sit. Nam omne qđ mouetur cum non pausat ꝛ quiescit:aut moueri/aut mutatū eē necesse est. In quolibet autē nunc tēpis motus non pausat aut interquiescit. Igitur in quolibet taliū nunc:aut mouetur aut mutatum est . non autem moueꝛ.quia in nunc nichil moueri cōtingit. In quolibet igiꝛ mutatum est. Igitur si ea nunc sint infinita(sunt equidem) clarū euadit mobile i infinitum mutatū esse opoꝛtere.
26 ¶ Tercia ꝯclusio.nō modo omne quod moueꝛ prius mutatū eē opoꝛtet:sed ꝛ ante ōme mutatū vt res prius moueaꝛ ē necesse. ¶ Primo quia cum omne quod moueꝛ ex quodā in quoddā moueatur : sit igiꝛ a mobile. quodquidem moueaꝛ ex b in c cum igitur est in b et mutatum est in c: aut est in eodem nunc aut alio et alio: Non in eodem. Nam simul idem ad aliquem terminuȝ moueretur et in eodem esset termino. Est igitur in b in nunc vno:et mutatuȝ in c in altero. Et cum inter quelibet duo nūc sit tempus interstes:mouetur igitur a mobile priusq̄ sit in c mutatum. Et quodcunqȝ mutatum alterum dederis(cum semper tempus inter ipsum et primum sit interceptum)eodem te semper vrgebo argumento. Non enim afferre poteris nunc in quo mutatum sit:nunc primo coniunctū. Nam essent nunc sibiinuicem proxima. Neqȝ mutatum est in primo. Nam mutatuȝ esse est ab eo defecisse ꝛ finis motus extitit. ¶ Scdo. Id idem in magnitudine(quia manifestioꝛ eiꝰ cōtinuitas est)perq̄ exploratum habetur. vt si a mobile mutatum est in c aut b c impartibile est: hoc autem non. Nam impartibile impartibili coniunctum esset. Est igitur partibile et magnitudinem interceptā esse opoꝛtet . quare prius mouebaꝛ mobile . Que cum in infinitum b vsus partibilis sit:seqꝛ mobꝛe ī īfinitū añ moueri.
27 ¶ Coꝛrelariū vñ fit vt añ

om̄e mutatū res in īfinitū ante moueať. Hoc argumēto ꝓce
dente quodcūq; detur mutatū: manifestum est. Et intellige
hoc in om̄i motu ꝛ mutatiōe (que etiā inter termīos statuiť
ꝯdictorios) eandē seruare veritatem. ¶ Quarta. quicq̄d mu 28
tatur vt ṗus in infinitū muteť necesse est. et quicq̄d mutatū
ē vt ṗus in infinitū mutatū sit itidē oportet. ¶ Eadē cū ꝓce
dentib⁹ demōstratio est ex hoc ꝙ imptibile imptibili primū
coniunctūq; eē nō pōt. et qꝛ magnitudo sectionē recipiēdo
abit in infinitū. queā dmod nūeri qui in infinitū augenť et li
nee que diminuūtur in infinitū. ¶ Correlariū. Manifestum 29
itaq; est om̄e qđ fit ṗus factū esse. et quicq̄d factū est/prius
fieri. et quicq̄d fit prius fieri. ꝛ q̄cquid factū est prius factū
eē oportere. Et ita de corruptione ꝛ ceteris motibus intelli
gas. vt q̄cquid corrumpiť: aliquatenus prius corruptū est.
et quicq̄d corruptū: prius corrumpiť. At cū dico quicq̄d fit
prius factū esse: nō intelligo idipm qđ fit prius factū esse et
prius esse: sed ei⁹ aliquid. vt cū fiat domus: eius fundamen-
tū aut fundamenti aliquid prius factū esse. Et hoꝝ oīm ra-
tio sepius adducta est. quia oīs magnitudo ꝛ om̄e tēpus in
semꝑ diuisibilia seceņť. neq; scđ; prius dari possit ī quo pri
mo aliquid fiat aut factū sit: corrumpatur aut corruptū sit.

Quīti cap. note. ¶ Infinitū/scđo. ¶ Oīs/tot⁹.

Uintū cap. ꝯtinet duas ꝯclusiones. vnū correlariū
ad primā. et duas ad scđam. ¶ Prima ꝯclusio. Im 30
possibile est vt tpe infinito magnitudo transeatur
finita: semꝑ aliud magnitudis sumendo et in om̄ ī tpe totā
magnitudinē absoluēdo ¶ Sit d mobile ꝯtinue eque velox:
qđ continue feratur in magnitudīe finita a b: in tpe infinito
c. Sumo ꝑtem finitam tpis c vt c f. In tpe c f mobile d per-
transit aliquid magnitudis a b. Sit illud a e. Et quia d mo
bile ponitur eque velox: in equalib⁹ tempoꝛib⁹ c f continue
equalia a e ꝑtransibit spacia. At vero quia pars a e aliquo-
tiens ꝛ finite quidē sumpta mēsurat totā magnitudinē a b:
ī tot igitur tempoꝛib⁹ tempoꝛi c f equalibus: tota ꝑcurritur
magnitudo a b. At illa sunt finita et multitudīe ꝛ magnitu-
dīe quare si toto tpe c tot ī ꝑcurri ponas magnitudinē c fi-
nitū erit qđ ē positi oppositū. Neq; refert etiā an motu irre
gulari feratur nūc velocius nūc tardius. quia in tpe c f per
transibit aliquid spacii a b: qđ aliquotiēs sumptū mensurat

spaciũ a b. Et si tardius duplo (quãlibet aliã posueris ꝓpor tionẽ idẽ subit iudiciũ) moueat: i duplo tpe trãsibit equale. et ita cõtinue scḋz ꝓportionẽ tarditatis spaciũ semꝑ ꝑus ac cepto spacio absoluet equale: et in tpe scḋm ꝓportionẽ tpis c f maiore. que cũ (vt spacii partes) erũt ꝛ multitudine ꝛ ma gnitudine finita: et totũ erit finitũ. Et nichil refert hec mul titudine finita magnitudĩe esse inequalia vt finitũ totũ effi ciant. ¶ Correlariũ. Vnḋ fit vt tpe infinito nichil q̃escere:

51 ita neq̃ generari aut corrũpi cõtingat. Hoc ex ꝯclusione ẽ manifestũ. nã si tpe infinito natũ moueri nõ est finitũ spaciũ transeundo: neq̃ quiescere. Est eñ quies motus ꝑuatio qñ et vbi mobile moueri natũ ẽ. gñatio aũt ꝛ corruptio magni tudinis sunt finite. Et hoc certe qḋ modo mõstratũ est ꝛ ecõ tra magnitudinẽ infinitam tpe finito ꝑcurri non posse: alias

52 prius a nobis demonstratũ est. ¶ Scḋa. tempore finito mo bile infinitũ magnitudinẽ nequaq̃ ꝑtransibit: quare neq̃ in ea quiescet. ¶ Nichil refert an magnitudinẽ infinitã/aut fi nitã/aut altero ꝉmino tm̃ finitã intelligas. Capio mobilis ĩ finiti partẽ finitã: que ĩ aliqua ꝑte tẽporis aliquid magnitu dinis absoluet. ꝛ pars illa tpis (cũ tempus sit finitũ) aliquo tiens sumpta et nũero quidẽ finito totũ tẽpus mẽsurat qua re in tot partibꝰ tot equales prius sumpte parti mobilis ꝑ tes: transibũt. et totũ qḋ transiuit finitũ est. vt qḋ ex finitis et multitudine ꝛ magnitudĩe conflatũ sit. Et idem valuerit si posueris ipsum mobile infinitũ inequalit̃ difformit̃q̃ mo ueri. Non igr̃ tpe finito mobile infinitũ magnitudinẽ vllam

53 pertrãsibit aut in ea quiescet. ¶ Correlariũ primũ. Vñ tem pore finito mobile infinitũ: spaciũ non absoluet finitũ parit̃

54 neq̃ infinitũ. Eadẽ ei (que est posita) demõstratio est. ¶ Se cundũ. Manifestũ item est vt tẽpore finito nullus motꝰ esse possit infinitꝰ. Nã si esset infinitꝰ: ꝛ magnitudinẽ abiret infi nitã. Si aũt id ĩpossibile est: ꝛ motũ esse infinitũ. Est eñ par eadẽq̃ rõ ꝛ magnitudinis ꝛ motus. Et quomõ iterũ cũ oĩs loci mutatio in loco sit: esse possit infinita?

Sexti cap. note.

¶ Stare est ad quietem tendere. ¶ Stare/sisti.

Sextũ cap. cõtinet. 8. ꝯclusiones. duas rões ad se cundã. ꝛ. i. instantiã Zenonis post vltimã. ¶ Pria

55 ꝯclusio. oĩe qḋ stat: cũ stat vt moueat necesse est.

¶ Nam omne natū moueri quādo/vbi z quomodo:aut mo uetur aut quiescit.quod autē stat nō quiescit. Nā nichil q̄escens in quietem z tranquillitatē tendit .mouet̄ igit̄ omne tale.¶ Scd̄a ꝯclusio.quidquid stat:in tempore stat. ¶ Pri 36
mo. quia quicq̄d stat(vt dictū est)mouet̄. et quicq̄d mouet̄ in tempore mouet̄.igitur quidquid stat:in tpe stat.¶ Scd̄o quia quidq̄d stat:velocius aut tardius stare posse dicimus. velocius autē et tardius solum in tempore eē possunt . igit̄ quicq̄d stat:in tempore stat . ¶ Tercia.In quo primo stat̄: 37
in qualibet eius parte stare necesse est . ¶ Hoc(vt de eo qd̄ in aliquo primo mouet̄)demōstraret̄ tempus diuidēdo.Nā quicq̄d stat mouet̄.quicq̄d autē in aliquo p̄mo mouet̄:in q̄libet eius parte mouet̄. igit̄ quidq̄d ī aliquo primo stat:et ī eius q̄libet parte stabit:par eī eadēq̧ ratio. ¶ Quarta.In 38
quo stetur:primū dabile non est. ¶ Nam in quo moueatur demōstratū ē primū dari nō posse: quia quicq̄d dabit̄ semp restat prius accipiendū:cū tempus sit in infitū ptibile: igit̄ neq̧ in quo stetur dabitur p̄mu̧. ¶ Quīta.In quo res pri mo quiescat:nullum tempus dabile est . ¶ Nam in Atomo 39
et imptibili nichil moueri cōtingit. igit̄ neq̧ quiescere.Est eni̅ quiescere:non moueri quando/vbi et quomodo q̄d moueri natū est.Et quod quiescit nūc(vt pri⁹)sese hab̧..Hoc autē esse nequit nisi in interuallo inter duo mīma cōstituto. et id ē tp̄us.ī quo igit̄ primo res quiescit tp̄us eē necesse ē. ¶ Sexta.In quo primo res quiescit:et in eius q̄libet pte q̄escit. ¶ Eadē vt prior de tempore manifestatio est.¶ Sep 40
tima vnde fit etiam vt in quo res quiescat:primū assignabi 41
le nō sit.¶ Ratio p̄cedētibus eadē ē.q̄a sicut qd̄ mouet̄ ī tēpore mouet̄:ita quidq̄d q̄escit ī tpe q̄escit. Et sicut magnitudis nō ē p̄mū:neq̧ tpis.neq̧ vlli⁹ cōtinui.s̄ oīe tale(vt iā satis dictū putam⁹)ī ifinitū ptib̄le ē.¶ Octaua qd̄ aliqd̄ spaciū aliq̄ tpe prio ptrāsit:penes aliq̄d illi⁹ spacii p̄mū eē 42
in aliq̄ mot⁹tpe nō pōt.¶ Nā si eēt penes aliq̄d spacii p̄mū ī aliq̄ tpe mot⁹:ip̄m z ei⁹ q̄lib̧ pars penes illd̄ eēnt spacii ī eodē tēpore.nō igit̄ moueret̄ s̄ q̄esceret.Id eī q̄escere arbitramur qd̄ ī alio z alio nūc:idē scd̄ȝ se z suas ptes cōtinue occupat.Nā oē qd̄ mouet̄:z ī tpe z ex quodā ī qd̄dā mouet̄ vt simil̄ ad aliq̄d moueri z pmotū eē neq̄at .Nō erit igit̄ qd̄ mouet̄ ī aliq̄ tp̄e mot⁹ penes aliq̄d spacii. Etemi̅ si aliq̄ tempore motus penes aliq̄d spacii esset : cū oīe temp⁹ ptibile

sit: ꝛ in priori parte illius temporis penes illud spacii esset ꝛ in posteriori pte. qđ cū cōsimilr sese ꝛ prius ꝛ posterius haberet: consequit iteꝝ ipm quiescere. sed solo nunc est penes aliquid spacii manens: in quo tn̄ neqꝫ mouet neqꝫ quiescit. In nūc em̄ tpis extremo quicꝙ neqꝫ moueri neqꝫ qescere potest. Neqꝫ quia (ꝙ in nūc sit) sequat ipm nō moueri: idcirco sequit ipm quiescere. nam qđ nō mouet ipm idcirco quiescere accidit ¶ Instātia. Sed ꝙ nichil moueri cōtingat talē paralogismū inducit Zeno. qđ spacium sibi equale cōtinue obtinet: quiescit. At qđ videtur moueri: semper sibi cōtinue equale spaciū obtiet. Igr̄ qđ videt moueri (vt sagitta) cōtinue quiescit. ¶ Huiꝰ palogismi Zenonis ex pcedenti pclusione solutio puia ē. Nō opꝫ em̄ vt qcquid sibi spaciū equale obtinet: qescat. Nā qđ fertur (vt dictū est) id in Atomo (in quo nichil moueri neqꝫ qescere natū est) obtinet. Neqꝫ idverū est qđ mouet: cōtinue sibi equale spaciū obtinere. Imo i solis nūc ꝛ imptibilibꝰ id dixímꝰ accidere: et in nullo motus tpe spaciū sibi occupare equale. Si igr̄ cōtinue occuparet equale: nūc adinuicē essent coniūcta. ꝛ tēpus ex imptibilibꝰ compositū euaderet. Hoc autē impossibile est: queādmodū et de alia magnitudine quacunqꝫ.

Primi cap. tertii tractatus note. ¶ Falsa descriptio / Argumentatio falsigrapha.

Tertius tractatus cōtinet duo cap. Primū sex Zenonis rōes ꝙ nō sit motus aut mutatio. ꝛ eaꝝ solutiones. ¶ Sex rōnes ꝙ non sit motus aut mutatio. Quatuor prime sūt Zenonis. q̄ olim

43 antiquis difficultatē solutionis ingerebāt. ¶ Prima inquit Zeno. Si quicꝙ moueatur ipm prius: spacii dimidiū conficere necesse est. Atqui in spacio quolꝫ: infinita sunt dimidia. Infinita autē transire impossibile est igr̄ ꝛ quicꝙ moueri. ¶ Huiꝰ rōnis ex precedētibus haberi potest manifesta dilutio. Nam sicut infinita dimidia potentia concedimus: ita quoqꝫ et infinita potentia trāsiri posse nō negamꝰ. ¶ Scđa si quicꝙ moueret: velocissime motū assequi aliqñ valeret tardissime motum. at vero velocissime motum tardissime motum assequeretur nunꝙ

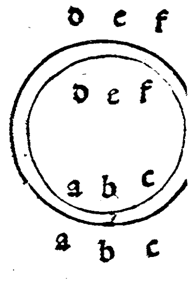
c a
e b
f
g
d

non igitur mouetur quicquam. Et quod velocissimum nunquam assequatur tardissimum ita palam fit. Sit a velocissimum. b tardissimum. c d spacium. in cuius spacii termino c locetur a et in medio b: vt b dimidio spacio antecedat. et incipiant a et b simul d versus moueri. Cum a peruenerit in signum medium: iam b ab eodem recessit (si ipsum moueri possibile est) et est procedens in alio quopiam signo. ad quod cum perueniat a: iterum b recessit et in alio signo antecedit. et ita semper fiet vt pari ratione tardissimum tanquam fugiens (ne assequi vnquam possit) velocissimum illudat. Et hanc rationem Zeno inflata bucca et ore Tragico Achillem personat. ¶ Sed diluitur. Velocissimum tardissimo aliquando coniungitur. neque est (vt Zeno suspicatur) semper tardissimum: signum reliquisse in aliquo alio precedens: cum velocissimum ad signum peruenerit. Nam tametsi a in equali tempore plura spacia potentia non pertranseat quam b: pertransit tamen maiora. vt si duplo velocius duplum/ si triplo triplum. Unde fit vt in aliquo spacii signo: ipsa aliquando coniunctum iri oporteat. Et hec a prima ratione differt quod in ea Zeno spacium partitur in dimidia: et infinitis potentia: vt infinitis actu vtitur. et hinc sua cognoscitur pendere solutio. In hac vero falsam opponit motuum proportionem et ex motuum vera in spaciis proportione hec diluitur ratio: et Zenonis (vt vocat) Achilles. ¶ Tercia. quicquid spacium sibi equale obtinet: quiescit. Atqui sagitta que ocyssime ferri videtur: continue spacium sibi equale obtinet. sagitta igitur illa et quecunque ferri videntur eadem ratione quiescunt. ¶ Pauloante huius patefacta est responsio. ¶ Quarta si possibile est (inquit Zeno) quodcunque moueri: sint. 3. magnitudines a a/ b b/ c c/ et magnitudine et velocitate pares: directe alia supra aliam iacentes. et a a continue moueatur ad dextram: et simul b b contra nitatur versus leuam et c c quiescat et immobilis perseueret. accidet eodem tempore eadem et equalia spacia a mouente et quiescente esse pertransita. Nam quo tempore vt d e: spacium c c ab a a mouente pertransitum est: eodem tempore et b b equale spacium pertransitum est a c c spacio quiescente. Et non modo hoc incommodi sequitur: sed idem tempus sibiipsi esse duplum. Nam esto inquit a a a directe supra c c c: et b b b foris in dextera vt b primum sub vltimo sit a. Et contra nitantur modo predicto a a a et b b b: quiescente et immobili perseuerante c c c. cum a primum stat cum medio c: a primum stat cum b prio. et in eodem tempore vt d f: a a a pertransit dimidium c c c et totum b b b duplum dimidio c c c.

e f d
a a
b b
c c

a a a
b b b
c c c

At vero idē mobile in medio tēporis transit dimidiū: ꝛ ī du
plo tpe transit duplum. effectum est igr̄ vt qꝛ a a a in tpe d f
transit dimidiū: ip̄m sit dimidiū. ꝛ qꝛ transit in eodē dupluȝ:
ip̄m sit duplum. et ip̄m ad seip̄m esse duplum. ¶ Hec argu-
tia statim dissolubilis ē. Nā equale spaciū ī equali tpe a mo
uēte ꝛ quiescente pertrāsitum eē nō posse: ꝛ idē ī dimidio tē
poris abire spacii dimidiuȝ: ꝛ ī duplo tpe duplum intelligū
tur spaciis (q̄ pertranseunt) oīno cōsimili mō se hn̄tibus. Ap
plicat autē Zeno ea ad spacia alteꝝ quiescēs ꝛ alteꝝ motū.
vnd̄ ī fīam (hanc ob cām) īcidit descriptionē. Neqȝ reputan
da sunt (vt ea adducit atqȝ applicat) incōmoda. ¶ Quita de
mutatiōe scd̄m ꝯtradictionē adducit. Si aliqd̄ mutari pos-
sit de ꝯdictorio in ꝯdictorium vt de nō albo ī album: in neu
tro extremoꝝ existit. quare neqȝ erit album neqȝ nō album:
et inter ꝯdictoria dabit̄ medium qd̄ ē īpossibile. Nō erit igr̄
talis mutatio vlla ¶ Cū q̄ppiā mutat̄ de nō albo ī albū esto
in neutro extremoꝝ simpl'r existat: neqȝ simpl'r ꝛ scd̄m totū
sit nō album neqȝ simpl'r album: ex hoc nō idcirco sequitur
non esse album neqȝ non album: imo semp̄ alteꝝ ꝯdictorioꝝ
verificabit̄. nam cum plus partium hēbit non album dicet̄
nō album: etsi non oīno sit nō albuȝ neqȝ oīno albū. ¶ Sex
ta de orbiculari motu. Si quid orbiculari motu (inquit) mo-
ueri posueris: accidit idipsum simul ꝛ eodē tpe ꝛ moueri et
quiescere. Nam ip̄m ex posito moueri cōcedes: et tamen cū
sit continue scd̄m se totum in eodē spacio: non mouebit̄. q̄e-
scet igr̄ et simul. quare nichil circulo ꝛ sphera moueri contī
get. ¶ Falsum est circulū spherāqȝ (cum in circulo aut sphe
ra mouetur) siml' ꝛ quiescere. Nam tametsi cōtinue esset ī ea
dem sup̄ficie ꝛ spacio: sue tamen partes cōtinue spacium de
mutant: et in altero existunt. vt a b interioris circuli pars q̄
est cum a b exterioris: interiori circulo c versus moto non
amplius cum a b iacebit: sed cum b c. vt a sit simul cū b aut
alia quacūqȝ parte. vt a b aliis correspondeāt signis. Neqȝ
id plane verum est semp̄ totum circulum in eodē spacio eē.
imo si notas et signa aspexerimus cōtinue ī altero toto spa
cio ꝛ circulo esse videbimus. vt p̄moto a vsqȝ b: circulus in
terior a d est in spacio ꝛ circulo b e: qui prius erat in circulo
a d. At vero a d circulus ꝛ b e diuersi sunt et non iidem: nisi
forte vt homo et homo musicus. Non igr̄ efficere possit vt

simul quiescat et moueatur: neq3 quidem vt moueatur scd3 partes: quiescat vero secundum totum.

Secundi cap. note.

¶ Perfecta/conueniens/apta. ¶ Infinitum/infinitum secundo. ¶ Mutari terminatiue.

Secundum cap. cõtinet duas cõclusiões. q̃tuor rationes ad primã. ¶ Pria ꝯclusio. Impartibile non nisi scdm accidẽs mutari cõtingit. ¶ Indiuisibile voco quod scdm quãtitatẽ ẽ impartibile vt punctũ. quod q̃dẽ dico nõ per se mutari posse s3 per accidẽs. queadmodũ sedentẽ in naui ad motũ nauis moueri dicim⁹: et moto corpore: eius ptem vt animã p accidens moueri. Ita ꝛ punctũ p accidens mouet̃ ad motũ eius cui accidit. Est et alius ptiũ mot⁹ qui scd3 mobilis quãtitatis ptes attẽditur. quo de nõ intelligimus. Nã ii ptiũ mot⁹ inter se alii sunt ꝛ plerũq3 lõge differẽtes ꝛ a toti⁹ motu: quod liquidissime cernit̃ i sphera. Nam sphere partium circa eius cardines et polos ẽ lenta motus tarditas: circa vero diuisorem circulum ediuerso celer volucritas. Sed vt quod diximus manifestius euadat: tales adducim⁹ rationes. ¶ Prima q̃a si impartibile mutaretur: generaretur/corrũperet̃/alteraretur/aut scdm spacium ferretur. (Non em̃ scdm augmentũ aut decrementum mutaretur: cui nulla vel fingi potest magnitudo) mutet̃ igr̃ impartibile si possibile est ex a c in c b in tempore d. Aut ipsu3 in tempore d erit in c b: et tunc ipsum mutatum erit. ꝛ continget ipsum moueri vbi iam mutatum est. Aut est in a c: et tunc accidet ipsum quiescere. et non moueri. positu3 est em̃ ante motum ipsum esse in a c. Aut partim in a c et c b locabis: quod iterum non valebis. quia quod impartibile posuisti iam faceres partibile. non igitur impartibile mutabitur ¶ Scd̃a modus quo ipm̃ moueri effingas ꝓximus est acsi tempus ex nunc indiuiduis cõstaret. At cu3 in quolib3 mutatum esset: motus ex momentis conflatus euaderet et non ante omne mutatum anteiret motus et magnitudo ex insecabilibus esset et multa talia sequerent̃ incõmoda. Hec autem impossibilia. Non igit̃ mutabitur impartibile. ¶ Tertia. ꝙ secundũ locum non moueatur. Nam quicquid in spacio fertur: vt prius se minus ꝛ equale ꝙ̃ maius abeat necesse est. Non autem minus se prius abibit impartibile. Nam

impartibili minus esse impossibile est. Relinquit igitur vt sibi equale. quare si conficit sup lineã motũ: punctũ puncto coniunctũ/ proximũqȝ est: et linea ex impartibilib⁹ cõ posita abibit. Esset enĩ impartibile cõtinue sibi equali coniunctũ. hoc autem impossibile quare ꝛ impartibile per se moueri. ¶ Quarta. cum impartibile in tpe pertrãsiret sibi equale: cũ omne tẽpus diuisibile sit ꝛ min⁹ minori tpe abeat: in medietate illius tpis abibit minus. dabitur igr̃ impartibili ei equali min⁹ ꝛ qđ impartibile est ptietur vt ꝛ tempus: aut iterum relabimur in hoc vt non in tpe: sed in nũc Atomo ꝛ impartibili moueri/ agitariqȝ possit. Ratũ igr̃ ẽ ipm per se haudquaq̃ moueri posse. ¶ Scđa.

45 nulla mutationũ ĩfinita ẽ. ¶ Nam qđ definitis continet terminis: infinitũ nõ est. Oĩs aũt mutatio certis limitib⁹ ꝛ terminis contẽta ẽ. gñationis enĩ ꝛ corruptionis ẗmini sũt esse ꝛ nõ esse/ Augmenti: vni⁹ cuiusqȝ scđm ppriam eius naturã perfecta magnitudo/ diminutiõis: huic opposito mõ facta distractio/ alterationis: ꝯtria aut que ꝯtrariorum functionẽ retineant et que quodãmõ sunt ꝯtraria/ et motus scđm locũ plerũqȝ termini cõtrarii vt sursum ꝛ deorsum. Sed hoc nõ in oĩbus vim eandẽ retinet: vt in iis que circulo agunt. Hanc tamen mutationẽ ꝛ finitã esse hac vsi rõne oñdimus. quod impossibile est esse motũ ꝛ moueri ĩpossibile est. vt qđ sectũ esse nõ põt: ĩpossibile ẽ secari. ꝛ qđ ĩpossibile ẽ factũ eẽ: ĩpossibile est fieri. Atq̃ motus ĩfinitus: fact⁹ eẽ nõ põt. null⁹ igr̃ ĩfinit⁹. Et si celestiũ corporum magnitudinẽ motuũ spectas: statim finitos esse apprehendis. Si vero ad tẽpus: cũ decursa magnitudine semper similes regenerent: intelligis in infinitũ ĩ tẽpore abire. Fieri etiã potest vt post generationẽ sit augmentatio: post quã alteratio: post quã iterum generatio aut (quãvoles) alia mutatio. et ita semp vt semp sit motus. Non tamen ppter id erit vnus ꝛ infinit⁹ motus. Nam ex tam variis nichil vnũ conflatur. Sed (qui tẽpus infinitũ sibi aptet ꝛ quẽ tota temporis series trahat) nullus nisi circularis esse põt. Et de hoc hactenus dictum sufficiat.

Sexti Physicorum finis.

Primi cap. primi tractatus septimi Physicorum note.

¶ Pausans/ quiescens.

Eptimus Physicorum continet duos tractatus. Primus tria cap. Primũ ptinet duas cõclusiones. duas rões ad primã. z duas ad scdaz. ¶ Pria pclusio. Omne qd mouet vt ab alio moueat necesse ẽ. ¶ Prio qz cũ aliqd ab extrinseco moueat z mouẽdi pnci pium extra ipm cognoscit: manifestũ ẽ ab alio moueri. Cũ vero ab extriseco nõ moueat: vim intra se latentẽ et motiuam retinet: a q̃ z ipm mouetur. Putare em̃ aliqd a seipso moueri qa nullũ exteri⁹ mouẽs appareat: pinde est atqz si putes (si a c mouet c b z id te lateat) a b a seipo moueri: imo et c b a seipso. Omne igitur quod mouet vt ab altero moueatur necesse est. ¶ Scdo mõstratum est oĩe qd mouet ptibile esse oportere. Si igit quicq̃ taliũ a seipo moueret: z totum a seipo z partes a seipsis mouerent. Qz si a seipis mouerent: vna quiescente alteram quiescere non esset necesse. At vero pmanifestuz est vna parte mobl'is vt a c quiescente: et c b quiescere: imo et a b. Alioquin cũ moueatur positũ sit a seipo hoc est a se primum moueri: a c simul staret et moueretur quod est impossibl'e. Omne igit quod mouet ab alio moueri necesse est. quod em̃ a seipo mouetur: nullo pacto altero pausante ipz quiescere necesse ẽ. Qz si pausat altero pausante (vt de toto euenit pausante parte) ab altero moueri est necesse. Et hec ratio de motu scdm locũ potissimũ sumpta est. ¶ Scda cõclusio. Cũ ab exteriore mouente mobile qdcũqz moueat: quod mouẽs ab altero mouẽte itidem moueat: hoc in infinitũ abire impossibl'e est. ¶ Primo quia quicquid ita mouebit: in loco esse necesse est. In locis autem non abitur in infinitum. Stabitur igitur tandem in aliquo: quodquidez ab exteriore mouente non amplius mouebitur. ¶ Scdo si hunc in modum abitur in infinitũ: sit igitur a motum ab exteriore mouente b. et b qdem a c. et c ab ipo d. et hoc pacto in infinitũ euadat. quia simul sũt mouens et quod mouet: cum mouebitur a mouebit b. z cũ mouebitur b: pariter et c. erit igitur simul motus a et b et c et vniuscuiusqz reliquoz. Sit igitur e motus a. et f motus b. et g motus c. et h motus ipsius d. et sit k tempus motus a. quia e motus a determinat⁹ z finit⁹ ẽ vt mobile a: z tp̃us k

Marginal diagram: a, c, b (vertical line); k (horizontal line); e, f, g (with b, c, d); i.

Margin numbers: 1, 2.

finitum erit. et in eodem tempore mouetur a et b et c ꝛ vnū quodqꝫ reliquorum: in k igitur tempore finito simul cum a: et b et c ꝛ vnūquodqꝫ reliquorum mouebūtur. Accidit igitur a b c d mobilia īfinita: motu e f g h i in finito tempore k moueri. quo enī tempore a mouetur: et reliqua omīa consequēter se habentia (que infinita sunt) moueri concessa sunt. Hoc autē impossibile. Et nichil refert An motus a eq̄lis sit An maior aut minor motu b. et ita deinceps. nam semper abibit infinitus. Neqꝫ valeat si dixeris prius probatum esse infinitū magnitudine finito tempore moueri non posse: non autē numero et multitudine infinita: hic autem de multitudine infinitis agitur que finito tempore moueri nullum putabitur incōmodū. Nos certe idem putamus incōmodū. Nā cū ea que hoc pacto mouerētur molē corpusqꝫ habeāt: cōtigua sunt et se tāgunt omnia: et magnitudinem infinitā attollunt attiguam. Quare idem fuerit acsi intellexeris vnaꝫ ex a b c d cōtinuā magnitudinem cōflatam: et eam motu infinito ꝛ tēpore quidem finito moueri. quod est adductū impossibile. Non igitur hoc erat possibile. Nā possibili cōcesso nullū accidit impossibile. Item et nichil refert tales motus vnū motum genere / aut specie / aut numero efficere. Genere quidē vnū efficerent si alicuius vnius generis essent. vt substātie vt quātitatis. et vnū specie si in ea que eiusdeꝫ sunt speciei euaderēt. vnum vero numero si mobile numero idem et id secundū quod fit motus et tempus numero idem.

Secundi cap. note.

¶ Primuꝫ / primū. ¶ Motus / motus accidentalis.

Secundum cap. continet vnā cōclusionē ꝛ eius probationem. ¶ Conclusio. Primū mouēs nō vt gratia cuius sed vnde motus: simul est cū moto ¶ Simul ea dico inter que nullum intercipitur mediū. Et certe id omi proximo mouenti et moto cōmune est. Quod patet. quia motus tres sunt species secundum quātitatem: que augmentum et decrementū dicitur / secundum qualitatem vt alteratio: ꝛ secundum locum que est latio ꝛ secundum locū mutatio. At inter augēs primum et auctum nichil interiacet. fit enī aliquo adueniente Neqꝫ inter minuens et diminutū. nam fit alicuius substractione. Neqꝫ inter prime alterans ꝛ alteratū quod in singulis speciebus facile est intueri. Ea quippe que alteratōi

apta veniũt:sensibilia sunt:sonus/silentiũ/albedo nigredo/ dulcedo/amaritudo/caliditas/frigiditas/huiditas/siccitas/ leuitas/grauitas/mollities/durities/raritas/densitas/ hoꝝ media/ꝛ cetera similia quoꝝ sensus existit. et scdm hec corpus a corpore differre dicere solemus At oim taliũ agentia ꝑxima tangũt passa.vt ꝑxime sonans sonoꝝ/ colorans coloratũ/dulcorans aut amaricans dulcoratũ aut amaricatũ:et ita in ceteris.Et quot modis inaia patiunt:tot modis ꝛ aiata pati reperiunt.At hoc nõ conuertit.Patiuntur nãqꝫ ꝛ alterãtur aiata scdm sensum.nõ aũt inaia ꝛ sensus expertia.Item scdm sensibiles passiones fiũt alteratiões.At cũ quid scdm ipsas patiat:videmꝰ oia adinuicẽ ꝯtigua vt aerẽ ad visibile corpus:qd terminat ad lumẽ.et lumẽ advisum.Et ita de audibili/gustabili/ꝛ tãgibili.est igr ꝑxime alterãs omẽ: simul cũ ipso alterato.de latione ꝛ scdꝫ locũ mutatione vt ꝑxime mouẽs simul cũ moto existat idẽ euenit.Nam si a pncipio intrinseco moueat.hoc statim notũ est. cũ inter ipm ꝛ motum nullũ queat assignari mediũ. Si aũt ab extrinseco pncipio: aut pellitur/trahit/vehitur/aut in giro torquet.Ad hoꝝ eñ quatuorvllũ pulsionẽ/tractionẽ/vectionẽ/vertiginẽ:ꝛ ceteros ab extrinseco motus factos reducimus oẽs.At vero ꝑxime pellens/trahens/vehens/aut vertigine torquẽs simul est cũ pulso/tracto/vecto/aut vertigine acto:vt int ipsa ꝑxime pellentia ꝛ pulsa/trahẽtia ꝛ tracta nullũ hiet interceptũ mediũ. Est enim pulsio ipsius mobilis a se abiectio. cuius spẽs sunt impulsio:cũ mouens moto non deficit.ꝛ expulsio: cum eidem deficiat.et ꝓiectio:cum velotior motus est ꝙ nature lati competat. Tractio opposito fit modo. Est enim ad se aut propinquum alterum: factus motus cum trahens a tracto non sit separatũ. cuius species sunt inspiratio/ respiratio/congregatio/et similes. queadmodum expiratio/aspiratio/sputio/segregatio que sub pulsione continentur.Vectio aliquando motus est per accidens vt cum ad motum vehẽtis in ipso aut supra ipsum feratur: aliquando fit pellendo: aliquando trahendo: et aliquando vertigine torquendo vt in tribus aliis motibus vectionem reperire queas. Vertigo vo ex pulsu cõponit et tractu. Est eñ cũ mouẽs hãc ptẽ pellit illã vo trahit. manifestũ ẽ igr ꝑxime mouẽs siml esse cum moto. Tertii cap.note.

¶ Figure/scdʒ dimensionē: forme vo scdʒ figuraꝝ translationē ꝛ habitudinē sumunt. ¶ Materia/materia ex qua ꝛ denoiatōis subʒ. ¶ Eneꝰ/ereus. ¶ Pyramis figura corpea cuiꝰ iferior ē supficies: a q̄ oēs laterales ꝛ ambiētes supficies vna aut pl'es ad eund pūctū sursū sūt erecte. quiddem pūctus Pyramidis vertex ꝛ conꝰ dicit. Supficies vo ifima (a qua oēs alie erigunt) Pyramidis basis nūcupatur. ¶ Corporea pulcritudo ē debita mēbrorum cōmensuratio. ¶ Turpitudo vo cōtra: eoꝝ inelegās ꝛ incōcina cōmensuratio. ¶ Incōcina/nate icōueniēs ac idebita. ¶ Perfūctio officiū.

Ertiū cap. cōtinet q̄tuor cōclusiones. 3 rōes ad pmā. ꝛ 2 ad scdā. ꝛ 2 ad. 3. ¶ Pria
4 cōclusio. In formis/figuris/eaꝝ acceptōibꝰ atq3 puatōibꝰ nō ꝯsistit altatio. ¶ Prīo qa videmꝰ altata vt rarefacta ꝛ calefacta eandē seruare figurā: et eā deperdere nulla re acq̄sita: vt sola ptiū detractione aut sola alicuiꝰ depditione. ¶ Scdo. quod alteratū est materie nomen ꝑpe retinere videmꝰ. vt si sit es calefactū/frigefactuʒ aut humefactū: semp es noiamus. quod vero figuratū est posteaq̄ figuram acceperit: vt es statue/Pyramidis aut lecti: nō ampliꝰ materie nomen retinere solʒ sed aut statua/ aut Pyramis/ aut lectus dicat. aut statua enea/Pyramis enea/aut lectus eneus. Non ē igit scdm figuras altatio. ¶ Tertio. Incōueniens est dicere res p̄usq̄ existāt: alterari: vt cū pficiūt quēadmodū cū homo generat. At res ipe simul cū pficiunt (vt cum domꝰ tectū sumit aut lateres) formā et figuram accipiunt. Non igitur scdm formas et figuras est alteratio: qua-
5 re neq3 scdm earum acceptiones aut priuatiōes. ¶ Scda. neq3 in corporis habitibus neq3 animi: ꝑprie alterationem locaueris. ¶ Nam corporei habitus in quadam ꝓportione cōsistūt aut disproportōe. vt sanitas i calidoꝝ/frigidoꝝ/hūidorum/et siccorū ꝓportione quadam et temperamēto. Egritudo vero in eorum disproportione. Sic est et de pulcritudine et turpitudine. At que sic in proportione cōsistunt ꝛ disproportione secundum adaliquid sumuntur. secūdū aūt adaliquid dictū est nō esse motū. quare neq3 erit alteratio. Itidē ꝛ aīmi habitꝰ vt virtutes ꝛ vicia scdʒ ꝓportionē aut discrepantiam sumuntur. Est enim virtus in mediocritate et equalitate quadam locata. Vicia vero in dissonantia et

inequalitate(vt in supabundantia aut defectu)sita sunt. Itẽ qđ pficitur aut impficitur non idcirco ꝓprie alterari dicas: vt neq3 domu3 cui fundamentũ iacit͛ aut q̄ integit͛ alterari dicis. neq3 circulum dicis alterari q2 fiat q̄maxime natura pōt maxime ꝛ pfectissime circulus. At virtutes potius sunt pfectiones vt gñationes quedam. ꝛ vicia eaꝝ labes ꝛ corru ptele. nō igr̄ ĩ corporis hitibus aut aĩmi: ꝓprie alteratio lo canda est. Q3 vero virt⁹ animi sit ĩpassibilitas quedã: mali= cia vero passibilitas ei ꝯtraria qq3 oĩs virtus moralis cir= ca delectationes ac tristicias ꝛ alias animi pturbatiões mo derandas verset͛ aut actu/aut meõria/aut spe: indaginis est alterius discipline. ¶ Tertia intellectiue ptis hitus altera= tiones nõ sunt. ¶ Primo q2 ĩtellectiue ptis hĩtus vt sciẽtia scđm adaliquid sumi videtur. ¶ Scđo. vniuersalia ex qui= bus scie nascunt͛: ex pticularibus expientia notis colligunt͛. ꝛ actus ii qui ad intellectũ ptinent nullo motu nullaq3 altra tione egent: vt qui tpali pfunctione nõ parent͛. Quietudiue eñ ꝛ residẽtia aĩa sciens fit ꝛ prudens. Huius signũ est. dor miẽs/ebrius/egrotans/infans ꝛ senex qui ob motuũ pturba tionẽ ab vsu scientie prepediunt͛: quib⁹ cessantib⁹ vt in quie= te quodãmodo ꝛ residẽtia ad scie contẽplationẽ euehuntur apti. Et q̄uis extante /fluẽteq3 tpe intelligam⁹ ꝛ contẽple= mur: ꝓpterea arbitrandũ nõ est nos intelligere aut contem plari in tpe. Simile eñ esset acsi dicam⁹ aspectionẽ ꝛ tactũ fieri in tpe: cũ etiã singulo quoq3 momẽto(nullo tpis infue= niẽte beneficio)res ipse se tangãt. manifestũ est igr̄ hĩtuũ in tellectiue partis animi nõ esse alteratiões. ¶ Quarta solum scđ3 sensibiles qualitates ꝓprie sumẽda alteratio ẽ. ¶ Nã ne q3 scđm hitus nec per idẽ scđm dispositiones ꝛ potẽtias: ne q3 scđm formas et figuras ꝓprie sumunt͛ alterationes. relin qunt͛ igitur solũ sumende scđm qualitates sensibiles.

6

7

Primi cap. scđi tractatus note.

¶ Circulus/ orbis/ sphera. ¶ Uniuoca/que eiusdem sunt nature. ¶ Equiuoca/ que sunt diuerse. ¶ Equiuoca/Homonyma. ¶ Proxima/q̄ in eode3 gñe sũt ꝓximo ꝛ quasi similia ¶ Susceptiuũ qđ/est quod nõ alterius rõne recipit. ¶ Quo vero quod alteri⁹ ra= tione mediãteq3 altero suscipit.

Ecūdus tractatus continet duo cap. Primū cap. cōtinet vnā q̄sti
f onē. duas ꝯclusiones. duas rōes ꝛ 4. cōparabi
liū ꝯditiones post primā. vniꝰ q̄stionis solutio
8 nem post scđam. ¶ Questio. An omīs motꝰ oī
9 motui penes velox ꝛ tardū cōparādꝰ existat? ¶ Prima cō
clusio. nō omīs motꝰ omī motui cōparabilis existit. ¶ Pri
mo quia si omīs omni cōparabilis est: vt eque velox dicat̄
quod in eq̄li tempore moueť: erit motꝰ circularis alicui mo
tui recto equalis: et aliq̄s maior/ et aliq̄s minor. hoc autē eē
non potest. Quomodo em̄ erit circulus recte eq̄lis? ¶ Se-
cūdo quia si eque velox dicat̄ quod in eq̄li tempe mouetur
cū in eq̄li tempore aliq̄d ferat̄ et aliq̄d altereť: erit quedam
alteratio loci mutationi eq̄lis. quod si ita esset: ꝛ passio eq̄-
lis eēt spacio ꝛ lōgitudini: et hec maior/ hec vero minor. hoc
autē eē non pōt vt neq; recte circulus eq̄lis. quare neq; al
teratio loci mutationi cōpabilis. Neq; valet si dixeris qđ
circulo moueť velociꝰ aut tardius moueri oportere: eo qđ
scđȝ rectum fertur: quia si velocius aut tardiꝰ: ġ et eq̄liter
vt si b circulo torq̄atur in tempore a. ꝛ c recto ferat̄ ī parte
a: et idcirco dixeris motū b velocitate minorē: c vero maio
rem. Nos vero dicimꝰ motū circularē neq; velociorē/ neq;
tardiorem/ maiorem/ aut minorē recto. Nā oporteret circu-
lum et rectū esse compabilia scđm maius/ minꝰ/ ꝛ eq̄le. Est
em̄ id velocius quod in eq̄li tpe spaciuȝ pcurrit maius. ꝛ id
tardius quod in equali pertransit minꝰ. Et circularis mo-
tus spaciū circulus est: et recti rectū. At qui crederet motꝰ
esse equeveloces q̄ eq̄li tempore absoluant̄/ velotiores qui
minori/ tardiores qui maiori: nichil aliud est q̄ȝ si credas lē-
te ambulātem eque velociter aut velocius currente moue
ri imo et currentem tardius: si pluri tempore currat. ¶ Cō
10 parabiliū quatuor cōditiones. ¶ Prima. omīa nō equoca
sunt cōparabilia. vt augmētatio augmētatōi/ diminutio di-
minutioni/ albefactio albefactioni et ita in ceteris. Nō autē e-
quiuoca vt vinū non ē stilo acutius: aut ī fidibus postrema
Chorda. quia acuties ī vino et acuties in stilo ꝛ Chorda e-
quiuoca ē. ꝛ magis alťatio ꝛ loci mutatio. Unde fit vt si vini
acuties nō dicatur penetratu velocior aut tardior acumine
stili: multo minꝰ diceť alťatio velocior aut tardior loci mu-

ratiõe. Et si dicas: ead rõ est acuti i vino et stilo vt qd sensũ penetrat: z multi in tpe/circulo/z recto. Dicim⁹ hoc flm eẽ: sed eẽ equiuocã q̃uis nomia sint ead. ¶ Scda. cõpabilia debent esse eiusd nature aut sub ꝑximo gñe ꝯtenta. vt equs et canis genere ꝑxima sunt: z vox z aqua non sunt gñe ꝑxima. ideo nõ cõparabilia. Tertia. q nõ differãt susceptiuo vt quo et qd. vt dulcedo i melle nullo medio suscipit: dulcedo vero harmonie mediãte voce i susceptiuo recipit: idõ cõparabilia nõ sunt. Sũt itẽ z homonyma. ¶ Quarta. cõparatiões faciẽde sunt scdm spẽm indiuiduã et nõ scdm eã que diuidua est. vt colozatũ diuidit in albũ et nigrũ. idcirco nõ bene cõparabimus albũ nigro scdm colozatũ. neq; rite assignabim⁹ an albũ sit nigro magis colozatũ. ¶ Scda cõclusio. vt motus eq̃ veloces dicant: nõ sufficit eos eod tpe fieri. ¶ Nã alteratio et scdm locũ mutatio eque veloces dicerent: pariter z motus circularis z rectus qd est incõueniens. Nõ igr vt eodẽ tpe fiant sufficit vt dicant equales. ¶ Et si q̃ras cur nõ cõparẽtur? an quia alteratio gen⁹ est aut loci mutatio aut tempus? Dicimus tẽpus semp idẽ specie esse: z eund specie ei⁹ ptes copulantẽ Atomũ. sed alterationẽ z loci mutationẽ longe genere diuersa esse. imo et ipsa diuersa esse genera: q̃ cõparationib⁹ nõ apta esse dixim⁹. Et species habet alteratio: albefactionẽ/nigrefactionẽ/z hmõi ceteras scdm qualitatu; sensibiliũ spẽs. Et loci mutatio spẽs habet scdm termĩos diuersas: vt sunt motus sursum z deozsum/scdm spacia vt circularẽ z rectũ/z scdm instrumẽta mot⁹ exsequẽdi: vt ambulationẽ scdm pedes/volatum scdm alas/z similes. Et licet genus vnũ sit: in eo tamen multa latent etiã equiuoca: quozu; hec valde distantia sunt: hec vero similitudine ꝑxima: ita vt (cũ equoca sint) non percipiant. Et (vt sũmarie multa cõplectamur) hec eque velocia sunt que in equali tempoze mouẽtur scdm equalẽ magnitudinẽ/ scdm idem specie indifferẽs/ et motum specie indifferentẽ. Hinc ꝑspicere licet que generationes eque veloces dicantur vt ee que in equali tempoze/equali magnitudine/ et secundũ idem specie indiuisibile (vt homo z equs) fiunt. Ita et cozruptiones / et augmentationes/et diminutiones. Et alterationes eque veloces que in equali tempoze secundum eandem specie indiuidua passionem (que neq; magis fit neq; minus sed equaliter) 11

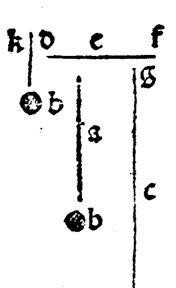
existunt. vt eo⁊ que in equali tempe equaliter albescūt aut sanātur. ¶ Et si dixeris scd͡m q̄litatē sumit similitudo: et secundū q̄ntitatē equalitas. Non igit alterationes q̄ sūt scd͡m qualitatem dicētur eq̄liter veloces aut equaliter esse. ¶ Dicimus cū eas eq̄ veloces dicam⁹: nos ad tp̄us inter cetera respicere. et cū eas neq̄ magis neq̄ minus sed eq̄liter eē: numerū respicim⁹. Et ita q̄ loci mutatōes eq̄ veloces sint intelligas: per que ⁊ ꝓtinam que velociores et que tardiores secundū vnūquodq̄ mutationum genus sint mutationes facile cognoscas.

Secundi cap. note.

¶ Mouet/mouet scd͡m locū. ¶ Medietas mobil' ē mobile. subduplum. ¶ Nō mouentiū et mobiliū moles quāte sint respiciēde sunt s₃ mouētiū ⁊ mobiliū potētie. ¶ Mediū dimidiū.

Secundū cap. cōtinet septē cōparationū mouētium ⁊ mobiliū regulas. ¶ Pria regl'a si aliquod mouēs moueat aliq̄d mobile aliq̄to tēpore et aliq̄to spacio: idē mouens aut eq̄le mouebit mobil' medietatē p duplū spaciū i eq̄li tp̄e. ¶ Sit a mouens. b mobile. c spaciū. d tp̄us. manifestum ē q̄ quidq̄d mouet aliq̄d: aliq̄ vi superāte mouet aliq̄to tp̄e ⁊ spacio. vn̄ ex Analogia: regl'a euadere potest vel q̄ manifestissima. ¶ Scd͡a. Si pōa mouēs moueat mobile aliq̄to tp̄e et aliq̄to spacio: potētia eadem aut ei data eq̄lis mouebit mobl'is medietatē per idē spaciu₃ in temporis medietate. ¶ Tercia. si potētia mouēs moueat mobl'e aliq̄to tp̄e ⁊ aliq̄to spatio: eadē potētia aut ei data equalis mouebit idem mobl'e per spacii medietate₃ in medio tempore. ¶ Quarta. si virtus mouēs quodcunq̄ moueat mobl'e aliq̄to tempore ⁊ aliq̄to spacio: media v̄t⁹: mobl'is medietate₃ eod̄ spacio mouebit ⁊ i eodē tp̄e. ¶ Harum oi₃ causa ē par eademq̄ Analogia. ¶ Quita. si v̄t⁹ moueat mobl'e aliq̄to tp̄e ⁊ aliq̄to spatio: nō nc̄c̄e est eand̄ v̄tutem aut datā eq̄lē mouere duplū mobl'e p dimidiū spacij in eodem tempore: aut per equale in duplo tempore. Sit a virtus motiua. b mobile. quod moueat spacio c. in tempore d. et l duplum mobile b. non oportet virtutem a etiam omnino l mobile duplum mouere posse. Nam accidit l mobile vi motricē a superare. ¶ Sexta. si virt⁹ mouens moueat aliq̄d mobl'e aliq̄to tp̄e et aliq̄to spacio nō oportebit v̄tut

d f e
g a c b a b i
d f
g a a c b i b
d f
g a i a b c b b
g a k c b i b
g l a c b b

medietatē idē mouere mobile per dimidiū spacii in eod tpe aut per idē spaciū i duplo tpe. Aliodn si quiquaginta simul homies mouerēt nauē: ꝯtingeret ꝛ vnūquēq₃ solū mouere nauē. Et ex hoc depbenditur calūnie Zenonis solutio. Argumentabat eñ sic. Si inqt modius milii cadēs in terrā sonaret: ꝛ illius medietatis medietas ꝛ itex illius medietas ꝛ ita i infinitū vt minutissima milii pars sonū ederet. qd est ipossibile. ¶ Non op₃ (qd Zeno cōficere intendit) si modius milii aut miliū cadēs sonū faciat: ꝛ medietatē sonū efficere. Nam forte ita exilis atq₃ attenuata eius virtꝰ fuerit: vt medii resistentiā nō super: et aerē nō diuidat. neq₃ cadat. Et ꝙuis pars illa in toto vna cū reliquis totius ptibus moueret nō tñ ꝛ actu ꝛ per se mouebat.: vt nūerus mouentiū nauē et vnus i illo numero. ¶ Septima. si due virtutes motiue moueāt aliqua mobilia aliq̄to tpe ꝛ aliq̄to spacio: virtꝰ ex illis collecta mouebit mobile ex mobilibꝰ collectū per id spaciū et in eodē tēpore. ¶ Ex analogia (vt cetere) cognita est. Et has cōparationis mouentiū ad mobilia regulas applicamꝰ consimilr ad augmentationē/diminutionē/alterationē/ ꝛ reliquos motus hunc in modum. Si augmentās/diminuens/ aut alterās: augmētat/minuit/ aut quodcūq₃ alterat aliq̄to tēpore/aliquāta q̄titate/aut qualitate: idem augmentat/minuit aut alterat. duplex dimidiū in eodē tēpore. Et idem augmentabit/minuet/aut alterabit medium in tpis medietate. Et dimidia mutatione in temporis medietate. Et media virtus augens/minuens/aut alterans: mediū auctū/minutum/ aut alteratū in eodē tempore reddit. Et nō est necesse ipsam posse in ipsius duplum i duplo tpe. Neq₃ virtutis augentꝭ/ minuentis aut alterantis medietatē posse in toto. Et si duo mouent duo vt augmentando: ꝛ virtus augmentans collecta: duoꝝ aggregatum eodē tpe mouebit ꝛ virtus diminuens et alterans consimilr. ¶ Et de his hactenus dictum sit sufficienter.

Septimi Physicoꝝ aristotelis finis.

Primi cap. primi tractatus octaui Physicoꝝ note.

¶ Asseuerant/affirmant. ¶ Perēne/peuū/ppetuū/qd principio fineq₃ careat. ¶ Principiū ꝛ finis duratiōis. ¶ Vel/ etiam.

Octauus Liber Physicoꝝ ꝯtinet q̄tuoꝛ tractatus. ¶ Primus tractatus duo cap. Primū cap. vnã questionē. quatuoꝛ antiquoꝝ de motꝰ ꝑpetuitate opiniones. duas ꝯclusiones ꝛ quatuoꝛ rōnes ad primã. ¶ Questio. An factꝰ
1 sit mo tus vt ante ipm nullus oīno p̄cesserit: an deficiet vt ne vllus quidē postea sit futurus: an neq3 hoc pacto factus sit vnq̄. nūq̄ue casurus: sed sem p fuerit semp q3 sit futurus vt quiddã imoꝛtale ꝛ sine quiete ꝛ vt
2 vita quedã oībus rebus natura constãtibus. ¶ Quatuoꝛ antiquoꝝ de hac re opiniōes. ¶ Prima est ponentiū infinitos mūdos quoꝝ quidã cōtinue occidant / alii vero cōtinue oꝛiantur qui (quia credūt hmōi reꝝ oꝛtus ꝛ obitus sine gn̄atione ꝛ coꝛruptione fieri nō posse: quare neq3 sine motu) motū asseuerant esse perpetuū. ¶ Scda est ponentiū vnū esse mū
4 dum: sed eum perpetuū esse asserentiū. ¶ Tertia est / Anaxagoꝛe mundū esse genitū ponētis et motum incepisse: at neq3 motū neq3 mundū postea interitura esse. Aiebat em̄ omia infinito euo in Chao ꝛ cōfusione delituisse ꝛ quieuisse: que diuina mēs aliqñ incepit segregare ꝛ tūc quoq3 mundū ꝛ mo
5 tum incepisse. ¶ Quarta est Empedoclis qui mūdū intpolatis vicibꝰ ponit gn̄ari et coꝛrūpi. generari quidē cū lis segreget ꝛ diuidat: coꝛrumpi cū amicicia cōgreget atq3 vniat. Ponit em̄ litē segregando vnū multa facere: ꝛ amiciciã cōgregando multa facere vnū. Et interuallis mediis (cū neq3 lis separet neq3 amicicia congreget) omia quiescere. Et he sunt opiniones naturalr̄ loquentiū et qui motū esse confessi sunt. Qui motū nō admiserūt de hac questione (qd̄ nobis vtile sit) nichil meminer̄t. Et certe huiꝰ q̄stiōis iquisitio nō mō vtilis ē ad nature exploꝛationē: s3 ꝛ ad eã Philosophie ꝑtē q̄ ꝑmū reꝝ exoꝛdiū ꝯtemplat̄ atq3 ꝑmū totiꝰ nature ꝑncipē.
9 ¶ Pria ꝯclusio. Motꝰ nō icepit ita vt ãte ip3 nullus p̄cesserit motꝰ. ¶ Prīo. motꝰ ē actꝰ mobilis vt mobile ē queadmodū ꝑus ostensū ē. si qñ igr̄ factꝰ ē motꝰ: ꝛ res mobiles (quecūq3 fuer̄it ille) p̄cessisse necesse ē: qd̄ vel sine motus diffinitiōe ꝯcedas. vt si q̄ futura sit alteratio: ꝛ alterabile p̄iacere necesse ē. Et si loci mutatio: loco mutabile. Et si cōbustio: ꝛ cōbustiuū ꝛ cōbustibile. Aut ergo res ipe mobiles ꝑpetue fuer̄t

ante iacentes aut aliquādo genite. si genite: ergo mot⁹ eas p̄cessit per quem in lucē sunt edite. Motus igit̄ quē assignabas non erat primus. Q̄ si dixeris res eas eternas atq3 perpetuas anteisse: et hoc certe incōmodū videt̄: et (vt a sciētibus dicatur) indignū. Non igit̄ motus videt̄ factus: vt nullus ante ip3 antecesserit motus. ¶ Scđo. q2 si motiuū 2 mobile eterna fuerit: cū hoc moueri posset: illud vero semp mouere: seculis eternis id mobl'e quieuit 2 motiuū ip̄m nō mouit: factū aliqñ primū monēs. Erat igit̄ causa quietis aliq̄. est em̄ quies motus p̄uatio. At vero eē nequit causa quiet' vlla sine motu preuio. Non igit̄ dabis p̄mū motum quiimo omnem motū precedet motus prior. Q̄ si dixeris virtutem illam motiuā ad opposita posse. vt sciētia 2riop est 2 nō vt ignis qui tantū calefacit et non frigefacit. id dictum parum pondus habere videtur. Nā videmus q̄cunq3 possibilia sūt mouere 2 moueri: se cōsimiliter habētia 2 pxima semp mouere 2 moueri. Essent em̄ talia: q̄re potius alterū semp moueret et alterū moueret̄. Et si ante non moueret vnū neq3 alterum moueret̄: non semp in eadem dispositione fuerunt et nunc cū monet altep et alterum mouet̄. demutatū igit̄ videtur vnū aut alteru3 et prior incepisset mot⁹ eo quē tu ponis primū. vt si hoc nunc est duplum cum ante non esset duplum: aut ip̄m aut ad quod dicitur duplum: mutatū esse videtur. ¶ Tercio consensus phōp (vno Platone scilic3 excepto qui in Timeo tempus cū celo genitum asserit) est tēpus esse perpetuu3. Democritus em̄ volēs ostendere omia facta eē impossibile esse: ita argumentat̄. Temp⁹ ppetuū ē. igitur vt omia facta sint impossibile ē. At si tempus est ppetuū: et motū eē ppetuum oportet. Est em̄ temp⁹ (vt ex p̄cedentibus cognitū est) nuērus mot⁹ scđm prius 2 posterius Et motus passio quedā 2 affectio eē videt̄. Non est igit̄ modo qui dictus est factus. ¶ Quarto. si dixeris cū Platone tp̄us factū 2 īcepisse: cū tp̄us sine nūc īcepisse intelligi non possit. nūc autē oē mediū sit vt vni⁹ finis 2 alteri⁹ p̄ncipiū: vt tp̄us nūc illd (quodcūq3 dederis) p̄cessisse ɔfitearis oportet. Et ita semp pcedas vt tp̄s sese offerat p̄ēne atq3 peuū. Q̄ si tp̄us p̄ēne est: et mot⁹ p̄ēnis erit atq3 ppetuus. Est ei tempus (vt superi⁹ dictū est) nuērus 2 passio queda3 mot⁹. ¶ Scđa. mot⁹ vt neq3 fact⁹ īcepit: ita q̄q3 neq3 īfitur⁹ ē vnq̄ 7

vt ne vllus sequat̃. ¶ Nã queãdmod̃ qui motus ortũ confitẽtur cogũtur cõcedere motũ: motu ꝑmo priorẽ: ita ⁊ qui de siturũ putant ꝯcedere oportebit motum citimo atq; postremo motu posteriorẽ. quia aut eo corrupto resipe simul corrũpunt̃: aut manẽt supstites. si corrũpunt̃: cũ nichil in nichilũ corrumpat̃: abibũt in alter̃. Hoc aũt esse nequit nisi comitãte motu. Erit igr̃ is motus citimo ⁊ postremo motu (qui positus est) posterior. Si manẽt supstites: iisd̃ q̃ de motus inceptionẽ posita sunt: vrgendũ est argumentis.

Secundi cap. note.

¶ Minor mũdus/homo ⁊ in ei⁹ similitudĩe vnũquodq; aĩal ¶ Minor mũdus/Microcosmus ¶ Maior mũd⁹ vniuersũ. ¶ Maior mũdus Macrocosmus.

Ecundũ cap. ꝯtinet vnã ꝯclusionẽ. duas rõnes ad eã. tres rõnes nõ esse motũ perpetuũ ꝓbantes. ⁊ earũ solutiões. ¶ Cõclusio. Et Anaxagoras ⁊ Empedocles haud cõueniẽter mundũ eẽ factũ asserere vident̃. ¶ Primo. q2 in nature explanatione id sũmope obseruand̃ est ne quid sine rõne ꝓbetur: ⁊ ne id causa sumat̃: qd̃ cã esse nõ possit. Hoc aũt in sua ipa assertione Anaxagoras ⁊ Empedocles nõ obseruãt: qn poti⁹ sua dicta figmento similiora vident̃. Inqt eñ Anaxagoras mentẽ illã ĩfinitis seculis abstinuisse ⁊ postea opatã fuisse: sempq; ĩ futur̃ opaturã. neq; cãm vllã adhibuit. Sic eñ mentẽ illã ĩfinit̃ seculis ociosã/torpentẽq; faciebat. Et Empedocles asserit adueniẽte lite mundũ gñari ⁊ adueniẽte amicicia intire: ⁊ id cõpluriб⁹ alternatisq; vicib⁹ fieri ⁊ interpollati qescere. Neq; cãm am molit̃ adducere cur hũc in modũ alternẽtur vices nũc ortus/nunc obitus/nunc quietis. Debuit saltem Empedocles inducere. Amicicia est que homines congregat. Inimicicia autem seiungit ⁊ segregat. Fugiunt nãq; abinuicem inimici. quare ⁊ in vniuerso sic erit. Et q̃uis id insufficiens sit: visus tamen rationem sequi fuisset. Quodquidem et Democritus faciebat et eorum que facta erant causas inquirebat. Eternor̃ vero et eorum que semper sunt non amplius volebat nos rõem inqrere. qd̃ in pte recte: in pte ṽo insufficient̃ volebat. Nã triangulũ ãgulos tres duob⁹ rectis hr̃e equales eternũ est: et hui⁹ cã; inqrim⁹ ⁊ cãm habet ꝑncipia

perpetua.et hoꝝ quidem ꝑncipioꝛuꝫ non ampliꝰ causa vlla est.¶Scđo.qꝛ nichil ī vniuersa nafa ē qđ aut rõe aut oꝛdie careat.et nafa oībꝰ q̄ nafa cõstãt oꝛdiatõis causa eē videf: et sempꝑ vniformis similiqꝫ ꝑseuerãs oꝛdie nafe tenoꝛ:vt nõ aliqñ q̄dem sic:aliqñ ꝯo non ꝓcedat.vt semꝑ ignis ad suꝑna conscensus:grauiũ ꝯo motꝰ sēꝑ ad ima.At vero Anaxagoꝛas assertione sua ꝙ infinito tempoꝛe res quieuerit ꝛ postea moueri ceperint:omnē tollit oꝛdinationē. Infinite aũt quietis ad motũ(quē postea ponit infinitũ futurũ)nulla oꝛdinatio ē.Neqꝫ reddi ratio potest vlla cur tũc factũ/cur nõ pꝛius.¶Unde fit etiã vt Empedoclis dictum minꝰ irrationale videatur.Nam ponit mundũ generari/deinde interire/et interpollatim mediis interuallis quiescere/ et iterum nasci/ac oꝛiri:vbi videtur seruatus nafe oꝛdo ꝛ tenoꝛ. Non tamen sufficienter (vt diximus) nulla vsus rõe id astruxit.

¶Tres ratiões motũ non esse perpetuũ pꝛobãtes: pariter et earum solutiones.¶Pꝛima.Omīs motus est de quodã in quoddã vt de cõtrario in cõtrariũ.sꝫ de ꝯrio ī ꝯriũ motũ infinitũ eē impossibile est:igif nullꝰ motꝰ infinitꝰ ꝛ ꝑpetuus est.¶Scđa videmꝰ ea q̄ nũq̄ agitata fuerũt oīo neqꝫ scđꝫ se neqꝫ suas ꝑtes vt ignis/aer/aq̄/terra inaīa pariter ꝛ aīata post hmōi q̄etem posse īcipere motũ. q̄d igitur ꝓhibebit et mũdi motũ itidē incipi potuisse? ¶Tercia.Animalia mouentur post summã quietudinem nullo impulsoꝛe.Nõ eī vt moueãtur:extrinsecũ quicq̄ afferre opoꝛtet.quid igif mũđ post summã illã(quã Anaxagoꝛas astruit)quietē motũ incipere ꝓhibet? Si id ī minoꝛe mũdo īspicimꝰ cur nõ liceat et ī maioꝛi inspicere? Et hec ratio foꝛtiꝰ ꝑsuadere videf. nõ tñ has rões diluere difficile erit.¶Pꝛie solutio.dicimꝰ nullũ motũ qui ex ꝯrio in suũ ē cõtrariũ ꝑpetem atqꝫ ꝑeuũ eē: sꝫ oēꝫ talē ꝯtrariis clausuꝫ et termiatũ.et nõ semꝑ nuero esse posse vnũ ꝛ ꝯtinuũ.vt neqꝫ idē nuero sonꝰ quē Choꝛda pꝛimo icta reddit ꝛ quē scđo icta.Omnē eñ motũ de quodam esse ī qđdã vt de cõtrario ī ꝯriũ sensibiliũ motibꝰ applicari debet. Est eī ꝑter hos aliꝰ q̄dã motꝰ quē nichil vetabit semper eē vnũ ꝛ eundē/cõtinuũ iugem ꝛ ꝑpetuũ.vt amplius ex sequẽtibꝰ fiet manifestũ. ¶Scđe.nõ ē incõueniẽs ea q̄ nũq̄ agitata fuerunt inchoare motum. De inanimis vero nichil mirari dignũ est si vt excitef a quiete extrinsecum motoꝛem

habeant appositū:˙quo absente quiescūt ⁊ hoc natura facta
quiete.si violēta fuerit quies:extrinseco motū vetāte absen
te ꝓtinus mouerētur. Et hec ratio videt querere cām cur
aut nō semꝑ quiescant/aut semper moueant:sed hoc aliūde
fiet exploratū.De aīatis aūt maiorē affert difficultatē de q̄
bus nūc dicendū est.¶Tertie.dicim⁹ aīal nūq̄ sine natura
li motu esse.habet eñ semꝑ in se naturalē motū ⁊ nō vnū so
lum sed forte multos:quoꝝ ipm totū aīal causa nō est sꝫ est
intra se delitescēs oīm hoꝝ causa. Et idcirco aīal nō ex oīs
motus quiete nullo extrinseco admīstrante mouet:sꝫ ex q̄e
te motus qui scdm locū est.cui⁹causa q̄nqꝫ contingit ab ex
trinseco:q̄nqꝫ ab intrinseco ⁊ a motib⁹(qui plures sūt)inte
rius nūc intellectū nūc appetitū mouentib⁹. Et certe osten
dit sōnus multos in aīali inferiores esse motus:cuꝫ eius ꝑtes
exteriores moueri nō videant.que aliquo inexnte iterū ex
perrecta surgunt.Ex mīori igr̄ mūdi similitudie non confi
cias maioris mūdi motū post quietē icepisse.Sed de iis ad
huc ex sequētibus aliquid apparebit manifestum.

primi cap. scdi tractatus note. ¶Immobile ꝑmo.
¶Locus ꝓprius/locus naturalis.¶Aliqua/res naturales
alique.¶Caprific⁹/siluestris ficus omia quib⁹ innascit lo
ca discindens ac rumpens.

Secūdus tractat⁹ ꝯtinet quatuor cap. Primū cap. vnam dionem.
tres ꝯclusiones.duas rōnes ad primā. tres ad
scdam.vnū correlariū ad tertiā.¶Diuisio.Ne
11 cesse est oia entia aut semꝑ moueri/aut quiesce
re/aut imobilia esse. aut aliqua semꝑ moueri/quiescere/aut
imobilia esse.Aut oia aliqn̄ moueri/ aliqn̄ quiescere/ aut i
mobilia esse.Aut aliqua aliqn̄ moueri/aliqn̄ q̄escere/aut ali
quādo imobilia esse.Et hec discutere vtilitatē ad ea (q̄ pau
21 loante dicta sūt)affert:pariter ⁊ ad ꝑsentis opis rursus du
bitatorum solutionē ⁊ toti⁹absolutionē et cōpletionē¶Pri
ma ꝯclusio.nō oia semꝑ mouētur.¶Aiūt eñ qui hec astru
unt omia semꝑ moueri: sed motū illum latere sensum/ neqꝫ
quo motu semꝑ moueātur determiant.sed id fl̄m esse mon
stratur.¶Primo quia natura est principiū quietis vt ⁊ mo
tus.Ita igr̄ dicētes ꝑncipiū negāt Physicū. fl̄m igr̄ dicūt

oĩa semꝑ moueri.¶Scđo.nõ oĩa semꝑ gñant̃/aut corrum-
puntur/augmentantur/aut diminuũtur/neq; continuantur
auctio et diminutio:sed semꝑ inter auctionez ꝛ diminutio-
nem mediũ interiacere oportet. vt si tot gutte aut innascẽs
caprificus lapidem cauent:non oportet quãlibet guttã lapi
dem cauare et in toto tempore precedente guttã aut capri-
ficum aliquid lapidis abscĩdere: sed tot cauãt simul et non
quelibet.vt tot homines simul trahũt atq; mouẽt nauem et
non quilibet.Ita et in auctione et diminutõe. Neq; omnia
semꝑ alterant̃.Primo quia ꝗuis id quod alterat̃ in infini-
tum partiat̃:non idcirco vniuersa temporis serie alteratio-
nem trahi oportet . Nã plerasq; alteratões veloces ꝛ in to
to subiecto assecutas vt cõgelationes ꝓspectas habemus.
Scđo eger in tempore sanat̃:quẽ posteaꝗ̃ cõualuit ꝛ eo cõ
pleto tẽpore manifeste a sanatiõe quiescere ꝓspicimus.Est
eñ sanatio vt alteratio. Tertio alteratio est inter terminos
cõtrarios.clauditur igit̃ et non in infinitũ ꝓcedit. Quarto
videmus lapides tãto tẽpore manẽtes neq; duriores neq;
molliores fieri.Signum igitur est non oĩa semꝑ alterari.
Et certe qui putat oĩa semꝑ alterari in nimis manifestis
errat.Neq; dicere possint oĩa semꝑ ferri.Primo quia ꝑ-
ridiculum est credere montes ꝛ saxa semꝑ deorsum ferri:et
ea videri semꝑ ĩ terra manere:et id nos latere.Scđo.ignis
aer/aqua/terra et pleraq; alioꝝ ĩ suis ꝓpriis locis existũt.
At vero vnũquodq; in suo ꝓprio loco natura quiescit aut
ex eo violente detrudit̃.quiescũt igitur talia in suis ꝓpriis
locis.Non igit̃ omnia semꝑ moueri est astruendũ. ¶Scđa 13
cõclusio.Non oĩa semꝑ ꝗescunt. ¶Prĩo qꝛ q̃dã moueri
sensu vel ꝓspectissima sũt:ꝛ hoc illustrius manifestiusq; est
ꝗ̃ vt ratione reqrat.Querere ꝑfecto rõez vbi sensus fidez
faciat:q̃dam intellectus infirmitas est.¶Scđo qꝛ qui dubi
tat motum eẽ nõ modo ĩ Physica:sed alia q̃lib; scĩa trahit
errorẽ.q̃a oẽs quodãmodo motu vtunt̃.¶Tercio quia si
cut ĩportunitates ad Mathematica ꝑncipia nichil ad Ma-
thematicũ ꝑtinẽt ita ꝗq; neq; ee q̃ sunt ad motũ eẽ ad Phi
sicũ spectãt.est eñ Physica suppositio.et nat̃a ꝑncipiũ eẽ
motus ꝑus posita ẽ.Ex iis ei ĩtelligis nõ oĩa semꝑ ꝗescere
et ne hoc q̃dez mõ:s; neq; oĩa semꝑ ĩmobl'ia ꝑseuerare pos
se.¶Tertia.nõ aliq̃ semꝑ mouẽt̃ ꝛ aliq̃ semꝑ ꝗescũt. ¶Qꝛ 14

res nō semp̄ generãtur aut corrūpunt: sȝ simul atq3 genite sūt nō ãplius generant. ⁊ sui interit⁹ finis ē ⁊ termin⁹. ⁊ certe mutatiões sunt generatiões quedã ⁊ corruptiones. Que augētur certū est nō semp̄ augeri posse/ ⁊ que minuūtur nō semp̄ minui/ et que alterant nō semp̄ alterari/ ⁊ que ferūtur nō semp̄ ferunt. nam ī suis locis natura quiescūt. ⁊ extra vt moueant violent⁹ exigit motus: qui nō semp̄ p̄seuerat. ⁊ cō similr̄ ostēdas ea nō semp̄ quiescere vt que aliqñ oriant/ ali
15 quãdo occidãt/ incrementū sumãt/ atq3 decrementū. ¶ Correlariū. vnde fit exploratū aliqua aliqñ moueri ⁊ aliqua aliquãdo q̄escere. Scdi cap. note.

¶ Sistere/ quietare. ¶ Motus violentus ē qui fit a principio extrinseco nō ꝯferente vim passo. ¶ Non ꝯferente vim passo/ p̄ncipio nō agēte intrīseco. ¶ Violētus/ p̄ter naturã. ¶ Discretū/ diuisū/ aliud. ¶ Potētia p̄mo/ potētia remota. ¶ Pōa scdo/ pōa ꝓpinq̄ ⁊ p̄cipua. ¶ Sphera pila lusoria.

Secundū cap. ꝯtinet tres diuisiões ⁊ duas ꝯclusiones.
16 ¶ Prima diuisio. Eoꝝ q̄ mouent q̄d scdm se mouētur/ q̄d scdm partē/ ⁊ q̄d per accidēs. Ita ⁊ eo
17 rū que mouēt. ⁊ q̄d vnūq̄dq3 eoꝝ sit: p⁹ dictū ē. ¶ Scda eoꝝ q̄ per se mouent q̄d a seipsis mouent: que post quietē motū iniciare ⁊ incboatū citra terminū sistere nullo extrīseco aduenīete queunt vt aīata. Alia vero ab alio: q̄ id nō possūt vt
18 inaīa. ¶ Tertia eoꝝ iteꝝ que p̄ se mouent q̄d natura mouēt que a p̄ncipio q̄d in ipis est mouent. vt aīata a seipis ⁊ a p̄ncipio q̄d in ipsis ē mouent. et graue deorsum. Alia vero vi ⁊ p̄ter naturã. vt aliqñ aīata et aīatoꝝ ꝑtes ⁊ t̄ra sursū ¶ Prima ꝯclusio. In omi motu discretū diuisūq3 est q̄d mouet et
19 q̄d mouet. ¶ Nam in iis q̄ vi ⁊ p̄ter naturã mouent statim id manifestū est. mouent em̄ ab extrinseco agitatore. In iis vero que scdm naturã (vt in aīalib⁹ q̄ a seipsis mouent) etiã id deprehendit. Nam motorē habent animã intus latentem vt nauta est intra nauem ipsam gubernans ⁊ dirigens. De inanimis autem cum natura ferantur difficultas affertur. Nam non videntur ab extrinseco moueri. Mouerentur em̄ vi quadã ⁊ p̄ter naturã potius. Neq3 a se vt aīata. Primo. q̄a a se moueri aīatoꝝ ē ꝓpriū. Scdo q2 q̄ a seipsis mouent se q̄etare queūt citra terminū. vt qui ãbulat: vt vult et vbi vult pōt nō ãbulare. inaīata vero non. Tertio quia que a se=

ipsis mouentur:ad oppositas partes seipsis feruntur. vt a-
nimata nunc ante/nūc post/nūc sursum/nūc deorsum/ nūc ī
dextrum/nunc in sinistrū naťa ferunť. Non autē inaīa:vt i-
gnis. solum enī natura sursuȝ ꝛ non deorsum fertur. Sȝ iis
nimirū non obstātibus:inaīmoꝝ discreta ꝛ diuisa sunt ꝛ mo
uens ꝛ quod moueť. vt eorum pars vna ē mouēs et altera
mota et patiens. Et licet extrinseco egeāt cum ipa etiā na-
tura ferantur:eorum tamen ipis intrinsecū ꝑncipiū vim mo
uendi prebet ac prestat. Non tamen(vt rite ꝓbatū est) idcir
co a seipsis moueri diceť. Sed hec adhuc clariora diluci-
dioraqȝ euasura sunt. ¶ Scđa. inaīata ab alio moueť:ꝛ al 20
terum atqȝ alterū mouens et motum est. ¶ Nam mouens
aut est preter naturā vt ferreus vectis et natura grauis ꝗp
piam sursum leuans. aut mouens naťa vt actu calidum na-
tura mouens atqȝ calefaciēs quod est potentia calidū. et i-
ta secundū quantū et vbi. Nam quidquid actu causa est:na
turaleȝ vim habet mouēdi ea ꝗ ꝑtāte talia sunt:quale quod
mouet actu est. Cū vero inaīatoꝝ mouens preter naturam
fuerit:manifestum est ea ab alio moueri et alteꝝ ꝛ alterum
esse mouēs ꝛ motum. Qȝ si secundū naturā:itidem. nam mo
uens erit actus:faciens mobile actu esse aut ꝗtum aut q̄le
aut vbi:quale ipsum potentia erat. Verūtamen duobꝰ mo-
dis dicitur aliquid esse in potentia. Primo aliquid est sic ī
potentia non quidem vt opereť non impeditum: sed adhuc
actu egens. quomodo dicimus terrā esse in potentia sursuȝ
aut quia preter naturā sustolli/sursumqȝ ferri possit aut in
ea generari leuitas. quēadmodū et ipsa aer potentia est:ꝛ si
cut nondum sciens potentia ē cōsyderans. Aliomodo ita in
potentia vt substracto impedimento protinus opereť. quē-
admodū sciens(modo impedimentū non sit vllum)cōsyde-
rat:et actu calidum calefacit. et hoc pacto inaīata sunt ī po
tentia vt in sua loca feranť:quotiens iaceant extra. et ī quā
to et quali similiter se habet. Et est resistens et impediens
quodāmodo vt mouens/et quodāmodo vt non. Nam mo-
uet per accidens et non per se vt lapis cum demolitur pari
es/et sphera lusoria repercussa pariete:ab eo vt resistente ꝑ
accidens moueť. Sed ex his satis esse clarum arbitramur
inaīma semper ab alio moueri et alterum atqȝ alterum esse
mouens et motum.

¶Mutatio vniuoca est cum mobile ad cõsimilem act⁹ mouentis actum mouetur. ¶Seipsum mouens/completũ mouens ab intrinseco motum.

Tertium cap.cõtinet vnã diuisionem.quinq3 ꝯclusiones.⁊ 2 rões ad primã. ¶Diuisio.Mouentiũ qddam est mouens tantu3 ⁊ nõ motum ab altero. Et id primũ ⁊ per se mouens dicit.Alteꝝ est mouẽs quidem et ab altero motũ.et eoꝝ qddã est ꝓpiquius vt quod est pmo imediati⁹:⁊ quoddã reõtius.verbi causa. vt si hõ mou3 manũ ⁊ hõ nõ ampli⁹ ab alio moueat/⁊ man⁹ mouet baculũ/ et bacul⁹ lapidẽ.Homo mouẽs pmũ ⁊ ꝓpt se diceret ⁊ man⁹ ⁊ baculus mouẽtia scd3 alterũ:hoc vltimũ ⁊ reõtius/illd vo

22 ꝓpiqui⁹. ¶Pꝛia ꝯclusio.pꝛimũ mouẽs posterioꝛib⁹ magis mouet.¶Pꝛo.qꝛ pmũ mouẽs posterioꝛa mouet: nõ aute3 posterioꝛa pmũ.¶Scdo.qꝛ posterioꝛa sine pmo(vt a qvim suã mouẽdi recipiãt)mouere nõ possũt.pmũ autẽ sine posterioꝛib⁹ mouere potest.Est igr maĩfestu3 pmũ mouẽs posterioꝛib⁹ magis mouere.

23 ¶Scda.datis mouentib⁹ qbuscunq3 necẽ est ad aliqd pmu3 decumbere ĩ q fiat stat⁹. ¶Na3 aut decumbit ad pmu3:aut ꝓcedit ĩ infinitu3. Nã infinitoꝝ nõ est pmu3.At vo ĩ infinitu3 ꝓcedere ĩpossibile est. decumbit igit ad pmu3 qdqdem cum nõ ãplius ab alio moueat(qꝛ pꝛimum)ĩ eo stat.

24 ¶Tercia.pmum mouens aut ĩmobile ꝑseuerat aut a seipo mouet.¶Omne ei qd mouet:aut moueri aut nõ moueri necẽ ẽ.Si nõ mouet:ĩmobile.Si aũt mouet:aut a se aut ab alio moueat opoꝛtet.nõ ab alio nã(vt dictũ est) pꝛimũ nõ esset.Reliquit igit vt a se moueat.

25 ¶Quarta pꝛimũ mouẽs ĩmobile est.¶Quia qd mouet aut p se mouetur aut p accidẽs. Si dicas p accidens neq3 idcirco moueri opoꝛtet. Et si scd3 accidẽs moueret nõ eẽt necẽ moueri. qre neq3 aliqd alioꝝ.hoc autẽ falsum. Nã motũ semp eẽ opoꝛtere pꝛius cõstructũ est.Si das pꝛimum per se moueri:neq3 hoc quidẽ.Pꝛio nã qd p se mouet ab alio moueri pꝛi⁹ mõstratum est.erit igitur mouens et non motũ neq3 ab se neq3 ab alio.Nec ĩmerito aliquid tale existit quod mouet et non mouetur.Quia cum in aliquo coniũcta reperiantur et vnũ ab altero seiunctum reperiatur:et alterum ab altero. Mouere autem et moueri simul coniũcta reperiũtur in baculo:

et moueri seiunctū a mouere vt in lapide. Merito igitur inuenitur ⁊ mouere seiunctū a moueri. quare hec tria erunt: mouens tantū/mouens et motum simul/ et motum tantum. Hanc ob causam intellectū Anaxagoras posuit immobilē ⁊ separatū: qui fons/origo/principiūq₃ motuū effectiuū esset etqui rebus omībus preesset. Secundo. quia aut eodē motu se moueret ⁊ moueret vt augens augeretur/ minuēs minueretur/calefaciens calefieret/ docens doceretur / sanans sanaret/ferens ferretur/quo nichil ineptius. Aut alio motu mouet ⁊ alio mouetur. Sed quomodo augmentans alterat/ aut alterans fertur? non em̄ se sed alterū moueret ⁊ augmētaret: ⁊ ipsumquoq₃ ab altero moueretur vt ab alterante et ferente et hoc abiret in infinitum. Nec valet dicas moueri vsq₃ ad aliqua ⁊ deinde reflecti ⁊ reciprocari. Nam oporteret ipsum a superiore alterante ⁊ ferente alterari ⁊ ferri. Priora enim a posterioribus nō mouent. Et cum illud superius atq₃ prius mouens hoc pacto iterum moueret: abiretur in infinitum. Est igitur primū mouens īmobile. Tertio. quia omne motiuū esset mobile. vt omne sanans sanabile/⁊ edificans edificabile/hoc autem irrationabile. Quarto concessum est mobile ptibile esse oportere. si igitur primum mouens moueatur a se(nam ab alio non mouebitur. q̄a primum non esset) aut totum mouebit totum/ aut totum partē aut pars totum/aut pars partem. Nō totum mouebit totū/ Nam aut hoc esset(vt preostensum est) scd̄m eundē motum: ⁊ tunc idem sanaret ⁊ sanaretur/doceret ⁊ doceretur/ferret ⁊ ferretur/et ita in singulis. aut scd̄m vnum moueret ⁊ secūdum alterū moueretur: quod etiam esse non posse monstratum est/hoc em̄ abiret in infinitū. Itē quod mouet est actus quod mouetur est in potentia. Si igitur totum a seipso toto moueretur: eodem respectu ⁊ actu et potentia esse diceret. Est em̄ qd̄ mouet actu tale quale mobile potentia est. vt qd̄ generat: actu spēm habet. ⁊ qd̄ calefacit actu calidū ē: ⁊ hoc vbi mutatio vniuoca ē. Et ita idem ⁊ scd̄m idem erit calidū et non calidum ⁊ ita in ceteris. Neq₃ totum: partem mouebit. nam si totum partem moueret: partem haberet īmotam/ et alterā motā. quare pars īmota potius dicenda/ asserenda q₃ ē primū mouens ⁊ nō totū. ⁊ pars mota a seipa moueret. nam a toto: qd̄ nuper tantopere esse nō posse monstratū est

Neq; pars partem eadem ratione. Q; si dicis partes illas vim mouēdi reciprocā habere et cōtra pati: vt queadmodū vna alterā moueat ita et ecōtra fiat. hoc nichil prosit. Prio ibi nichil primū mouens: vt quorū quodlib; ab altero moueat: et quoꝝ nullu; prius rationem mouēdi potius habeat ꝙ sequēs et posteri⁹. Scd̄o quia p̄mū mouens nō contingit moueri nisi a seipo ꝯtingat. ab altero igitur quocunq; mouebitur scd̄m accidēs. qre et bene imobile permanet. Tercio. non necesse est mouens cū mouet ꝯtra moueri: alioquin et calefaciēs semꝑ calefacit ⁊ sanās sanat et ita de similib⁹ ꝙplurimis: que aliqñ prius pro absonis adducta sūt. S; p̄mū mouens (vt sepius dictū est) aut imobile ꝑseuerat: aut a seipo mouet. Neq; pars totum mouebit. Nā pars ea poti⁹ primū mouens dicenda esset. atq; in eū relabemur errorem
26 vt eam ab se moueri cōcedere cogamur. ¶ Quita ꝯclusio. Necesse est seipm mouēs cōstitutū eē ex pte mouēte immobili: et parte mota non mouente. Nā quidq̄d mouet: ab alio moueri necesse est. erit igit aliquid ipius seipm mouent; et non ipm totum mouens: quod mouebit. et cū se non moueat (moueret em̄ non ab alio) mouebit alterum: quodquidem non se mouebit. neq; prius acceptū mouēs ꝯ mouebit. ꝑpt ea (que superius adducta sunt) incōmoda. Erit igit aliquid ipsius seipsu; mouētis et pars aliqua mouens imobilis: et aliqua mota quidē ⁊ nō mouēs. Et non modo hec requirūt sed et sufficere vident. Esto em̄ a mouēs imobile. b motum non mouens. c mouens et motu;. mouens quidē b: et motū ab a. ex quibus intelligo a b c compositu; seipsum et cōpletum mouens. Si substrahas a: residuum c b non est se mouens. Nam c mouens posterius non mouebit sine priori. Et si substrahis c: relictum compositum a b seipsu; mouet. Nam a mouebit b mobile. Non modo igitur requiruntur hmōi mouens et motu;: sed et ea vt aliquid se mouere dicatur sufficiunt et sūt vt contactū habētia: alterū in altero diuersu;/distinctūq; sitū nō habentia. ⁊ ex ipis cōstitutū seip; mouēs dicit: non q̄dē quia ip; totū se moueat et ipsu; a seipso toto moueatur: sed quia intra se aliquid mouens ⁊ aliq̄d ab eo motū habeat: que cōtactu et situ idistincta/ idiuisaq; sunt. Sed dubitabis an diuisis a b: pars residua a moueat residuā parte; b. Nichil prohibet sic esse si pars residua ad

b a

c

residuā partem eandem vim/mouendiq; ꝓportionē seruet: quā ⁊ totum ad totum. Si nō: nichil incōmodi residuum nō mouere residuum.

Quarti cap. note.

¶ Simplicit imobilia/que neq; per se neq; per accidēs moueri nata sunt.

Quartū cap. ꝯtinet tres ꝯclusiones. tres rōnes ad primā. ⁊ tres ad scdam. ¶ Prima ꝯclusio. Quoddā esse mouens imobile ab omi mutatione alienū 27
⁊ per se et per accdēs: alioꝝ motiuū/ꝑpetuū ⁊ eternū necesse est. ¶ Primo. quia semꝑ motū esse oportet ⁊ nūq̄ (vt dictum est) deficere. Est igr̄ ꝑmum mouens imobile/ ꝑpetuū atq; eternum: quod hmōi motus causa sit. Et q̄rere an quicquid fuerit eṫnum moueat tm̄ et nō moueatur: nō est ꝑsenti attinens rationi. et an tm̄ vnum an plura sint mouentia simpliciter imobilia ꝑpetua atq; eterna. sed de his in sequentibus. ¶ Scdo. mouentiū imobilium quedam sunt que qn̄q; sunt et qn̄q; non: ⁊ que per accidēs mouenṫ. vt aīaliū ⁊ aliarum sensibilium rerū motrices forme. At sic nō omē mouēs esse potest. et causam aliquā eoꝝ (que hunc in modū aliquādo sunt et aliqn̄ nō sunt) esse oportet: que non aliquādo sit et aliquādo non sit: sed que eterna aliaꝝ ꝑnceps ⁊ verum principium existat. Hec autē quecunq; fuerit: primū mouens imobile ab omi mutatione alienū ⁊ per se ⁊ per accidēs perenne atq; eternū erit. Nec valet si quis dixerit ipm primū mouens (quod mutationū et mouentiū deficientiū statuiṫ causa) impṫibile esse. quod tametsi non genereṫ/ corrumpaṫ/ aut mutetur: quia tamen impṫibile: sine mutatione accidet ipm aliqn̄ esse ⁊ aliquādo non esse. Concedimꝰ ipsum neq; generari/ neq; corrumpi/ neq; alia qualibet mutatione affici. Nā omē seipsum mouens molē habere necesse est ⁊ esse pṫibile. et ipm ꝑmuū mouens molis ⁊ diuisibilitatis expers est. sed idcirco nō concedā ipsum sine mutatiōe aliquādo esse ⁊ aliquādo nō esse: neq; necessitas vlla est. quin potius oppositū constat. Nam quō oīm que aliquādo sunt et aliqn̄. non sunt: causa esset? ¶ Tertio videmus alia generari ⁊ alia corrumpi ⁊ hoc continue. At ꝑpetua hec rerum series ⁊ cōtinuatio huiusmodi: principiū habet stabile ⁊ eternū. Nam principia (que cum ipsis vna oriunṫ. atq; vna cū ipsis occidūt) hmōi

eterne seriei causa esse non possunt. sed (vt diximꝰ) causa extra hec oĩa est: ꝑpetua / semper stabilis et eterna / omniũ re
28 rum causa. ¶ Scḋa ꝯclusio. is primũ mouẽs semꝑ imobile perseuerãs et eternũ: vnũ est. ¶ Pˢio q̇a vnus ē p̄mus motus / cõtinuus et eternus. is igitur qui et eũ intemperat motor p̄mus est: vnus ⁊ eternꝰ. Et satius q̇dem est hoc pacto existimare vnũ primũ naẽ principẽ. In naẽ ei meliꝰ respicimus eẽ finitũ: et pluribꝰ finitis melius vnũ: si ip̄z sat / sufficiẽsq; fuerit. Est igit̃ id p̄mũ mouẽs semꝑ imobile ⁊ eternũ: vnũ. ¶ Scḋo. motꝰ diuersi nõ sũt cõtinui etsi ꝯñtes. At si nũc mouẽs vnũ: p̄mũ motũ cieret et aliq̃n mouẽs alterũ: motꝰ eẽnt diuersi solũ ꝯñtes ⁊ nõ cõtinui. Erit eñ vnꝰ cõtinuus q̃n ab vno mouẽte ⁊ vniꝰ naẽ motꝰ fuerit. igit̃ cum primꝰ motꝰ vnus sit cõtinuus ⁊ eẽnus: ⁊ p̄mũ eiꝰ mouẽs vnũ erit et eternũ. ¶ Tercio. quia cũ nõ oĩa semꝑ moueãtur neq; oĩa semꝑ q̇escãt: verũ aliq̃ aliq̃n mouean̄t ⁊ q̃nq; quiescãt: vt habẽtia ad vtrũq; potentiã / et aliq̃ semꝑ moueantur. ⁊ quidq̇d moueẗ ab alio moueri sit nc̄c̄e: tandẽ deueniemꝰ ad vnũ primũ mouẽs imobiẽ: qḋ quidẽ neq; a se neq; ab alio mouebit̃: ⁊ qḋ p̄mo motui aptabr̃ ⁊ futurũ aliis motibus causa. Nec aĩalia eos (qui motũ p̄enem et perpetuũ esse negãt) mouere vllatenꝰ debẽt: q̇ se ex sũma q̇ete videnẗ seip̄is in motũ excitare. Nam id prius diximꝰ verũ non esse sed solũ eẽ vnũ motũ (vt qui scḋm locũ est) quo aĩalia spõte sua et a seipsis moueñt. Ceteros autẽ augmentũ decrementum / alterationem / spirationẽ et hmõi non a se ⁊ sua sponte exercent: sed modo naẽali vt p̄ñte cibo non nutriri ⁊ augeri non possunt etiã si velint. et talibus motibus mouẽtur quãdo quiescunt ab eo: quo ea a seipsis moueri dicunẗ. et is plane cõtinuus non est. Nã interdũ dormiũt aĩalia dum coquitur / digeriturq; alimentũ. et tunc a motu illo quiescũt. quo quidem alimẽto digesto et disperso expgiscuñt et surgunt: et sepe ab iis que extra sunt excitãtur ad mouendũ. Et oĩm taliũ que a seip̄is moueñt: primũ mouens moueẗ ⁊ sibiip̄i causa mouẽdi est ꝑ accidẽs tamẽ. Nã mutãte corpore locũ: ⁊ qḋ i eo ē p̄ncipiũ mouẽdi locũ saltẽ scḋz accñs mutare necesse est. Quare fit vt si imortal' eternusq; (vt dictũ est) habe
29 ri debeat motꝰ: vnũ sit p̄mũ mouẽs oĩo imobiẽ. ¶ Tercia. si primũ mouẽs imortale / sempiternũq; h̄etur: et qḋ prio ab

eo mouet imortale/sempiternūq; hri necesse ē. ¶ Nā si sempiternū nō esset sed aliud z aliud mobile agitaret: fieri non poss; vt ei⁹ motus vn⁹ z ꝯtinuus esset cū mobile nō ess; vnū. sic em̄ ꝑmū illud ac summū semꝑ sui simile manēs:eod motu mouebit.et ab eo imediate motū:alia mouebit: que ad loca ꝯ̄ria et ad diuersas spēs z formas mouens varie ad ea se hēbit/nūc ad qescens/nūc ad motū/genitum/corruptū. vnde iterū ꝑspecta hētur causa cur nō oīa semꝑ moueant/nec oīa semꝑ quiescāt/ sed aliqua semꝑ moueant vt que moueant a ꝑmo simplr. Est em̄ semꝑ idē z sui simile cōtinue manens z primū qd ab eo imediate mouet.z quedā mouētur a ꝑncipio nō simplr imobili sed moto:z ꝑpt id aliqñ mouent z aliquādo quiescunt.

primi cap. tertii tractatus note.

¶ Concretio/congregatio. ¶ Secretio/disgregatio.

Tertius tractatus ꝯtinet tria cap. Primū tres conclusiones z qtuor rōnes ad scdaz. ¶ Prima ꝯclusio. nullus motus ꝑter motū scdm locū vn⁹/ꝯtinu⁹/z eternus eē pōt. ¶ Manifestū est em̄ eē vnū motū ꝑmū qui(qr ꝑmū mouēs sp ꝯtinue mouet)cōtinuus erit z etern⁹:sed eum eē motu; scdm locū hinc sumit argumentū. Quia augmētatio ꝯ̄riis continet: nā alimentū ꝑusq̄ augmētatio ꝑficiatur/cōplementūq; sit assecuta:dissimile z ꝯ̄rium ē. Ita z diminutio z alteratio.z vt sit alteratio alterāte egemus: qd nūc ꝑpinquius nūc vero remotius existit. Cū itaq; scdm tria sint motus:q̄ttitatē augmentatio/diminutio: qlitatē alteratio:et vbi motus scdm locū:qui z loci mutatio dr:et ostēsu; sit nec augmentationē/diminutionē/nec alterationē motū ꝑmū esse posse:relinquit igr motū scd; locū eē ꝑmū. ¶ Scda. motus scdm locū prim⁹ est motuū z tpe z natura z ꝑfectiōe. ¶ Tēpore quid qr eterna nō etnis tpe sunt priora. hic aūt etern⁹ ē:ceti autē nō eterni. Natura:qr sine aliis ꝯstitui pōt: alii autē sine ipo mime. Gñatio ei(vt plac; Democrito) nichil alid ē q̄ secretio:z corruptio cōcretio:q aut mot⁹ scdm locū sūt/aut sine eo nō sūt Et augmētatio nō fit sine delatiōe cibi et pot⁹ aut ꝑtiū scd; locū demutatiōe. Et dinutio augmētatio

nem h3 priorē. Et altatio (vt dictū ē) eget alterāte qđqđ alta bili (motu scđ3 locū facto) aptat applicatq3. Statuūtq3 pricipia altationū oi3 vt caliditati/frigiditati/molliciei/duriciei/leuitati z grauitati/raritatē z densitatē: q sine motu locali nō eueniūt. Perfectōe vo. Ceteris pfectiorē statuim⁹. Prio quia pfectissimis corpibus aptat. Scđo qz natā3 ab ipfecti ad pfecta pcedere ɔploratū hēmus. mot⁹ aūt scđ3 locū nō stati aialib⁹ posteaq̄ i lucē edita sūt cōuenit: s3 ipis iā adultis z pfecti. Generāt ei pus/augent/z altant/z vltio icedūt et pgrediunt. Et idē nec plātis nec oib⁹ aialib⁹: s3 pfectis cōuenit. Et si dicas pus dicebas motū scđ3 locū pmū: nūc vero affers postremū. Dicim⁹ ip3 i reb⁹ natalib⁹ singlis posteriorē: z ortū z gnatōe3 ip3 z ceteros mot⁹ alios augmētationē/dinutōe3/altatōe3/z corruptiōe3 pcedere. s3 est ali⁹ vniuersi scđ3 locū mot⁹ q gnatōis z alioꝝ motuū causa ē que3 diximus eē pmū. Ex q tibi iteꝝ lucide liquet (cū gnatio pm⁹ motuū eē nō possit/tū qz oporteret oia eē gnabilia/tu3 qz aliū h3 priorē vt cā3) nullu3 ɔñtem eā pmu3 motu3 eē posse. vt augmentationē/dinutionē/alteratōe3/z corruptiōe3. Sūt ei ii generationē ɔñtes: z ea posteriores. Tercio qz q motu locali mouent: mimū a sua substātia/natāq3 decidūt. nō aūt sic ē de augmētatōe cu3 q pariter auctū substantiā accipit/dinutione cū q subā3 pdit/alteratōe q plerūq3 res a suo eē demutant. Quarto isce mot⁹: nomen mot⁹ sibi vēdicat sol⁹: vt cu3 qđ ferat ip3 simplr moueri dicim⁹. Cum vo auget/minuit/alterat: speciali noīe aut noīe mot⁹ cum addito vtimur. Et quod seipm mouet solu3 se illo motu mouet. signū est igitur ipm ceteris prestare et dignitatem et perfectionē
32 et prestabilitatem quanda3 habere. ¶ Tercia. nullus mot⁹ nūllaq3 mutatio preter eam q scđm locum est: cōtinua est z perpetua. ¶ Hec euidens iam pene facta est: sed hec paulo q̄ prima cōmunior ē. z eađ est ratio: qz oīs alia mutatio terminis arcetur z claudit oppositis. vt gnatio a nō ente i ens pcumbit. ecōtra corruptio. Augmētatio z diminutio magnitudine/et paruitate/q̄titate pfecta/et impfecta claudunt. Alteratōes cōtrariis affectōib⁹/passioibusq3. nulla igr mutationū alia cōtinua z ppetua ē. Vñ cū motus qui sunt i cōtraria cōtrarii sit: adiuicē cōtinuari vnicq3 nō possūt s3 mutās in vno ɔ̄riorum q̄escit. ita z mutatio z immutatio oppo

nũtur ⁊ generatio ⁊ corruptio ⁊ pticularis gñatio ⁊ pticularis corruptio. Si eñ cõtinuarent/vnirentq;: simul idẽ motibus cõtrariis moueri diceret ⁊ oppositis mutationib⁹ mutari. vt albescens nigrescere/innascens corrũpi ⁊ ita ĩ ceteris. Et nõ modo ii motus nõ continuant atq; vniunt: sed inter eos tẽpus intercipit mediũ. vt manifeste in ortu/obituq; deprehendit. Incõueniens eñ est vt ortũ cõtinuo (nullo intiecto tẽpore) intereat ⁊ in aliis mutationib⁹ consimile repias. Physicũ eñ est in oĩbus sese consimilr habere. Et si opposueris. motus ꝯriatur quieti: igit motus nõ contrariat motui. Nam idẽ esset plurib⁹ ꝯrius. Prompta rñsio est vnomõ motũ ꝯtrariari quieti vt hitum ꝑuationi et alio modo motui vt ꝯtrariũ ꝯtrario et hitum habitui. Jd aũt incõmodum non est.

Scdi cap. note.

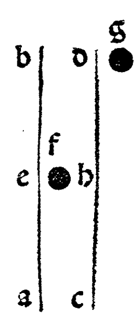
¶ Altrorsus/ad alterã partem/ad latus alterꝫ ¶ Cũ mobile ab vno termĩo ad alterũ terminũ vno motu moueat a quodam vltimo termĩo iterꝫ recurrat ad primũ: prim⁹ horꝫ motuũ directus nũcupat ⁊ scdus resiliens ⁊ reflexus. ¶ Primũ terminũ/primũ aut consimilem.

Ecundũ cap. ꝯtinet vnã conclusionẽ. ⁊ qnq; rõnes q mot⁹ ediuerso facti vt direct⁹ ⁊ reflexus non sint vn⁹. ¶ Cõclusio. nõ oĩs scdm locũ motus: sed solũ is (qui circularis dr) ꝑpetuus esse põt. ¶ Nam oẽs mot⁹ secundũ locũ aut sumunt scdm rectum/ aut scdm circulũ/ aut mixtũ vt scdm spaciũ qd sinũ/rectitudinẽq; pticipet. s; motus scdm rectũ sumpti cõtinuari ⁊ ꝑpetuari nõ possunt. Nã cũ nulla recta linea scdm quã fiant sit infinita: reflectunt resiliũtq; (si cõtinuari debeãt) ad sua initia. Atqui qui ita reflectunt ⁊ resiliũt/ vt a sũmis deorsum/⁊ a dextris sinistrorsũ/ ab ante retrorsum (Sunt eñ he ꝯtrarietates motuũ) motus sunt ꝯtrarii. Non igr continuabunt. quid eñ mot⁹ vn⁹ ⁊ continuus sit prius diffinitũ est: ad quẽ nũero tria mobile/ forma/⁊ tẽpus nũero vnũ requirũt. Cõtraria aũt specie discordant que vnũ numero neutiq; efficere possunt. Q vero motus qui hoc pacto ediuerso sumunt vt qui ab a in b et qui a b in a sint cõtrarii: hinc indiciũ/notaq; sumitur: quia si mobilia que illis ferũtur sibi obuient in spacio: stant/pausant/⁊ se impediunt donec eorꝫ vnum alterum secum rapiat: vt qui se corrumpãt qd contrariorꝫ est ꝓprium. Non autẽ sic est de

33 and 34 (right margin, beside "...sed solũ" and "...et qui a" lines respectively)

motu qui est altrorsus et in latus: et eo qui sursum est: hi nanque non pugnant. Signum igitur est eos qui ediuerso (vt dictum est) sumuntur esse contrarios. qui motus secundum rectum cum continuari et perpetuari non possint: neque motus secundum mixtum qui plane vnus non sunt. Potius enim id motui simplici (qui et vnus et continuus sua natura est) conuenire posse videtur. Relinquitur igitur solum eum qui circularis est continuum et perpetem esse posse. ¶ Et iterum motus ediuerso sumptos non esse continuos (quod mobile priusquam reflectatur et resiliat quiescere oporteat) ostenditur. quia in quolibet motu vno tria sunt principium/medium/finis. medium quidem subiecto vnum: ratione duo quod et potentia existit. principium vero et finis motus finiti (vt linee finite extrema puncta) actu existunt. Quicquid mouetur/ferturque in quo loco adest et a quo abest: duo motus habens actu extrema: in eo: interstite tempore quiescit. Alioquin nunc et instantia essent sibiinuicem proxima. At vero omne quod fertur aliquo vnde remeat et resilit vt ab a in b et iterum a b in a: duo habet in a b: actu motuum extrema et initia: aut idem momentum est motus a b vt finis: et motus b a vt principium et solum potentia quod impossibile est nam sunt diuerse nature. Quiescit igitur mobile in loco vnde resilit et reflectitur priusquam resiliat et reflectatur. Et id non solum verum habetur in motu secundum rectum facto: sed et in motu secundum circulum facto: si ei vlla fieret reflectio atque resilitio. ¶ Sed id dubitationem alicui forsitan affert. Sint a b/et c d magnitudines equales. f et g mobilia equalia. Et f: a puncto e medio equaliter moueatur versus b recurrens in e: sicut g a signo c in d. Cum f et g sint equalia mobilia et equaliter mota: si staret et quiesceret f aliquo tempore in b: g prius perueniet ad d quam f in e. Nam e b repetitum equale est c d. Non igitur duo sunt nunc et instantia in quorum vno sit vnius motus finis: et in alio resilientis et reflexi ortus. Et quomodo etiam cum f in b et g in h simul perueniant et assint: g potius ab h nullo tempore interpolli recedit quam f a b? ¶ Non concedimus f g mobilia esse equalia et in equali tempore moueri: f ab e in b recurrens in e: et g a signo c in d. quia (vt dictum est) f quiescet in b priusquam resiliat et recurrat ad e: non autem g in h aut alio quocumque puncto medio: in quo solo momento potentia g perseuerat et persistit: quod huius vt principium: illius vero vt finis sit. f autem in b in duobus actu momentis perdurans existit: vno vt motus

e b fine et termino/et altero vt motus b e principio. Et ita per id quod est esse actu et potentia hanc diluim⁹ dubitatio nē quēadmodū prius eā Zenonis de īfinitis medijs spaciis que(vt inqebat) nō cōtingebat ptrāsire. ¶Unde fit vt momenta actu:priori et posteriori mot⁹ ꝛ passiōis adhibēda sit et tempis signa diuidēda. Nā omi instāti ppūz est vt sit duo ratione:hui⁹ finis/illius vero vt pncipiuz. qui itaqz ea non diuidet in calefactiōis et frigefactionis initio sz faciet vnū potētia huius finis illius vt principiū: diuisionē facit continuo aptā. qui vero ea diuidit ꝛ diuersa facit vt duob⁹ actu respōdeāt:intercipit tpus ꝛ mobīle inquiescit:quomō fieri dictū est priusqꝫ mobile reflectat et resiliat. ¶Tercio. idez ostendit motū directū et reflexū non esse vnū motū. Quod scdm rectū vno motu ad aliquē terminū fertur: prius atqz ad eum perueniat ad eundē ferebat: imo statiz a principio motus ferebat. Si igit vn⁹ eēt motus qui ē sursuz ꝛ resiliēs deorsuz:simulatqz aliqd ferret sursuz ferret ꝛ deorsuz:si reflecti et resilire deberet. qd de se absurdū ridiculūqz apparet. ¶Quarto illoꝝ motuū diuerse sunt quietes. Est ei alia quies motus a in b et quies motus b in a. Sūt igit et diuersi mot⁹ ꝛ nō vnus:inter qs ꝛ tpus ꝛ quies intercipiunt media. ¶Quito cū aliquid ex albo fit nigrū ꝛ iteꝝ ex nigro fit albū:illa albefactio ꝛ nigrefactio nō sūt vn⁹ mot⁹ neqz eoꝝ idem tēpus. Tpus em cōtinuū ꝯtinuoꝝ est. motus aūt ii sūt ꝯtes. qre neqz tpis idē vltimū. Quopacto em ꝛ cōtrarioꝝ vt albedinis ꝛ nigredinis idez vltimū eē possit:apparet igr motū directū ꝛ reflexū non eē vnū: sed potius inter eos tēpus cadere medium.

Tercii cap. note.

¶Physiologi:physici.

Tercium cap. cōtinet duas cōclusiones. quīqz rōes ad scdaz. ¶Pria cōclusio. Ad motum circularem esse vnuz/cōtinuum/ꝛ ppetuū allata nō accidunt incōmoda. ¶Tum qꝛ qd eo agitat motu:non fertur motib⁹ oppositis. neqz vniuersaliter verum est mot⁹ ab a ī b et a b in a esse cōtrarios:sed solum id de rectis veruz habet. Sūt em scdm locum cōtraria:que scdm rectitudinem plurimum distant. vnde hoc non vetabit motus hos secundum circulum eē cōtinuos. Tū qꝛ resilitōe reflexioneqz nō distrahit.

Nā q̄ resiliūt ꝛ reflectunt̄ exitū actu hn̄t: ꝛ actu alteri⁹ ꝑnci
piū. vt eod̄ assit: ꝛ ab eod̄ mox fine actu: ꝑncipioq3 hito absit
Jd autē i motu scd̄3 circulū nō repias. Nā semꝑ ē ab eod̄ in
idē. neq3 exitū neq3 ortū vllū actu hn̄s. vt neq3 circul⁹ pū=
ctu3 habet actu vllū: s3 oēm potētia: ꝛ q̄ id vni⁹ sit pro exitu
alteri⁹ vo ꝑ ortu. Jn recto autē id nō ita est: cu3 semꝑ sit ex
aliquo i aliud. s3 sicut i recta suoq3 spacio extrema actu cō=
perta habent̄: ita ꝛ in eo motu. ❡ Vn̄ hec explorata ꝓmani=
festaq3 cognoscunt̄: motus scd̄m semicirculu3/aut maiorē/
aut minorē circuli portionē factos: eē nō posse ꝯtinuos ꝛ ꝑ=
petuos. atq3 solū scd̄3 circulu3 eē ꝑfectu3. Solus eñ is ē qui
ꝑncipio finē copulet. ꝛ nullos a circulari ꝯtingere esse ꝑpe=
tuos. neq3 id physiologos sane asseruisse oīa semꝑ moueri:
cum nō circulo moueri posse viderēt oīa: plane siquidē cōfi
tent̄ quedā oriri/quedā īterire/quedā augeri/minui/ altera=
36 scere/et nō agi circulo. ❡ Scd̄a lationu3 ꝑma est circularis
❡ Primo quia oīs latio aut ē recta aut circular3 aut mixta.
at latio circular3 ꝑor est recta q2 simplicior ꝛ ꝑfectior vt que
sit intermīa/sine resilitione aliq̄/incorruptibilis/ꝛ infinitam
seriē trahens. nō autē recta q2 termīos actu habet/ q̄ resilit
plerūq3/motus cōtinens ꝯrios/corruptibilis/et finite seriei
si in linea fiat recta q̄ finita sit. in recta autē infinita: nō fiet
vlla. Quādoquidē nichil fit: quod factu3 esse impossibile ē.
infinitu3 autē ꝑtransire īpossibile est. Q3 si circularis ꝑor est
recta: ꝛ mixta ex recta atq3 circulari. na3 latio recta ea(que
mixta est)prior existit: vt simplicia ex iis cōpo sito priora sūt
❡ Scd̄o. eterna priora sūt nō ꝑpetuis. Atqui circular3 latio
eterna ē: cetere autē nō/ sed statum fineq3 habent. est igitur
circularis latio aliis lationib⁹ prior. ❡ Tertio. i motu recto
determinatu3 ē principiu3/mediu3/ꝛ finis. et dari pōt deter
mīate vbi icipiat/qua trāseat/ꝛ quo desinat. Hec autē i mo=
tu circulari determīata nō sunt: s3 vnūqd̄q3 ꝑncipiu3 ē/me=
diu3/ꝛ fis vt sp is mot⁹ i pricipio eē videat̄ Nō eñ aliq̄d eoꝝ
vnū vt principiū poti⁹ q̄3 alteꝝ qd̄l3 posueris: ꝛ q̄escere ei⁹
mobile quodā mō putat̄ vt qd̄ in eod̄ loco maneat. ❡ Quar
to. mēsura ꝑor ē mēsurato. Nā prio mēsuram⁹: ꝛ primū ī vno
quoq3 gn̄e metrū ꝛ mēsura alioꝝ ē. mot⁹ autē circularis alio
rum mensura est. Est igr̄ prior aliis. ❡ Quīto. motus regl'a=
ris prior est irregulari. Circularis autē motus talis euadit:

alii vero non. Nam alii motus si naturales sint: in pricipio tardius excitātur et quo fini viciniores: velociores existūt. Violenti econuerso. Circulares vero neqꝫ i pncipio neqꝫ in fine euariāt. Est igit circularis prior. Et certe omes antiqui Empedocles/Democritus/Anaxagoras/Plato: motū scdm locū dixerunt esse priorē. Ut empedocles dixit litē segregare et amiciciā congregare. Et Democritus ex Atomis per segregationē omia gigni. Et Anaxagoras intellectū a Chao segregantē. Plato aiāꝫ mouentē cui primū motum attribuit: motū scdꝫ locum. Ex his liquet primū motū esse scdm locum sed quis is est: declaratū est pauloante.

Quarti tractatus note.

¶ Primus motor/primū simpliciter mouens. ¶ Infinitū scdo. ¶ Prestare/superare/prestātius eē. ¶ Centrū/pūctꝰ a quo omes recte ducte ad circūferentiam sunt eqles.

Quartus

tractatus cōtinet vnū cap. cōtinens duas cōclusiones. vnā questionē ꝛ duo correlaria post primā. ¶ Prima ꝯclusio. primū motorē imptibilē/incorporeum umqꝫ eē oportet. ¶ Nā si corporeū magnitudinē qꝫ hret: aut ea finita/aut īfinita eēt. Nō īfinita. finita igit. Deinceps: aut vis eius mouendi finita/aut infinita. Si finitam dederis non mouebit tempore infinito. Finitum eñ tēpore infinito mouere impossibile est. quod adhuc ostendo. Sit a mouens finitum. b mobile. c tempus infinitum. quia a vis est finite: afferri potest maiꝰ quod sit d. Aut ergo d diutius mouebit b: qꝫ ipsum a virtute inferius atqꝫ inualidiꝰ: hoc autem non. quia tempore infinito nichil est diutius. aut a soluꝫ mouet tempore finito. Aut d quanto a eque mouet. hoc iteruꝫ non quia maior vis minori eqri non potest. Non igitur eius vis finita est. Si dixeris eā infinitā: neqꝫ hoc qdem. Nam in magnitudine plus clausū potētie: in eqli tempore plus facit. vt plus caloris habēs plus calefacit/ plus dulcoris ītidem plus dulcoris īducit. Et ita in singulis mouentibꝰ. necesse igitur esset a corpore finito vim infinitā habente ipm mobile pati et plus quidem qꝫ a finito. Nā plus potētie retinet: quod si sic esset nullū esset tempꝰ in quo pateret quod est īpossibile. Qꝫ si mouebit tpe finito. Sit pōa

a
d b

infinita e. tempus in quo f. Et potentia finita a. tempus in quo mouet g. Procedam maiorem potentiam accipiens finitam alteram: quousqꝫ excellam aut equem determinatū atqꝫ ad id incōmodi perducam vt potentia infinita et finita equaliter ⁊ equali tempore moueant: aut finitam mouendo: potentia prestare infinita. qđ est impossibile. Et etiam distrahendo eam si voluero deficere faciam. mouebit igitur in nō tempore. Nam accepta potentia finita e b aliquāto tempore mouet quod sit f i Capio e c magnitudinē duplā et duplā continentē virtutem. (Jd enī supponimus vt minor magnitudo alicuius est virtutis et maiorem virtutem esse maioris) que in medio tempore mouebit vt f g. E iterum sumpta dupla potentia vt e d in temporis f g dimidio vt f b mouebit. Et ita semper accepta maiore potentia in minori tempore mouebit. Nam semper eadem est ꝓportio. Accepta igit̄ potentia infinita: que oēm potentiam finitam excellit mouebit in non tēpore. Est enī infinita potentia vt magnitudo ⁊ multitudo oīe finitum excellens: et que ad finitum nullā gerit ꝓportionem. Manifestū igitur est eam potentiam in magnitudine finita non esse infinitā. Jtem magnitudis finite accepta aliqua parte (quātulacūqꝫ sit) potentie finite magnitudinē mensurabit: ⁊ potentia finita potentiā infinitā. qđ ꝑmanifestum est impossibile. Primū igit̄ motorē qui indeficienti euo/ꝑpetuaqꝫ serie mouet: impartibilē/ incorporeūqꝫ esse necesse est. Questio quomodo quedā que ꝫ se nō mouentur

38 vt ꝓiecta continue moueant̄ suo actore non tāgente: sed abiuncto ⁊ cessante. Dixerūt simulatqꝫ pellitur ꝓiectum: ⁊ pelli proximū corpus. vt aerem: qui cōtinue ipsum ꝓiectuꝫ moueat. sed eandem in aere quo modo ⁊ a quo moueat̄: transferunt difficultatem. Q̄ si dixerint a ꝓximo: hoc abibit in infinitū ⁊ impossibile. Neqꝫ quidē ꝑmū mouens ad ꝓiectū sese habet vt lapis magneticus ad ferrum: quod ab eo vim mouendi mutuat. Nam simul magnes de medio tollitur aut occulitur: ferri vis illa mouendi cessat ⁊ vanescit. Non autem ꝑmo pellente deficiente: ꝓiecti vis mouendi deficit. Jdō dici poterit primū mouens non modo proximū corpꝰ vt aerem aut aquam mouere sed ei ipsi vim quandā mouendi imꝑmere. Que quidē ꝑmo mouente deficiente non simul vanescit: sed aliq̄ꝫdiu perdurat ⁊ mouet. Alioquin simulatqꝫ pri-

f b g

a

d

c

b

e

mum mouens quiesceret ⁊ proiectum procumberet. vt fer-
rum statim absente magnete. Neq3 quide3 sufficeret vt qui
dam volunt velox /citaq3 (ne vacuum fiat) corporis succe-
dentis reciprocatio/subsecutioq3. Alioquin vno corpore ia
cto oporteret et omnia moueri. ¶ Primū correlariū. vnde 39
fit vt hmōi proiectorum motus non plane continui sint. vt
qui a variis sint successiue mouētibus: que attactu ipsa mo
uent: et qui regulares non sit. Est eñ in principio preceps:
et in fine retusus ⁊ lentus: vi impressa pedetentim languef-
cente ⁊ moriēte. Naturales vero ediuerso: initio pigri/i exi
tu vero veloces. ¶ Scdm. vnde iterum recte euenit: primū 40
motorem incorporeu3 esse et imobilem. Nam si moueretur
ab alio: consequeretur ipsu3 mobile. et aliquando deficere
posset. Et si corporeum (vt aer aut aqua proiecta) sequēs tā
geret. At cum ponitur incorporeus et imobilis: non oporte
bit simul ipsu3 mutari: sed semper vnus/idemq3 imutabi-
lis/infatigabilis manens: motum intēperabit et influet mo
bili: et quidem semper ꝙsimillimū et regularem. ¶ Scda 41
conclusio. Primus motor sedē habet in circulo: motu (qui
dictus est) velocissimo et eterno: intemperato. ¶ Nam sedē
habet aut in centro aut circulo. Sunt eñ ea principia. non
in centro. nam ocyssime mouentur ea: que finitima et proxi
ma sunt mouēti. rapidissimus autē motus is: quo mundus
conuertitur. Illic igitur et primus motor eternus. Q3 igit
sit primus motus: ꝙ primus motor semper idem consimili-
ter se habens: omi magnitudinis mole carens/ imutabilis/
infatigabilis/ infinito tempore sempiternum motum intem
perans dictum est abundantius.

Paraphrasis Octo Physicorum
Aristotelis finis.

Tabula primi libri de celo et mundo

Scientiam de natura: circa corpa/magnitudines/horũ passiones motus et pncipia maxime versari. .1.
Quid continuũ 2 Quid linea 3
Quid supficies. 4 Quid corpus 5
Corpus magnitudinum perfectam esse. 6
Uniuersum itidem esse perfectum. 7
Quatuor suppositiones 8
Preter q̃tuor simplicia corpa q̃ motu recto natura fertur aliud eẽ corp⁹ siplex qd suapte nãa circulari motu agitet. 9
Corpus simplex quod circũagi/circũferriq3 dictũ est neq3 graue neq3 leue esse. 10
Quid graue. 11 Quid leue. 12
Quid grauissimũ. 13 Quid leuissimũ. 14
Nullã corpis illius simplicis ptẽ graue aut leuẽ esse. 15
Nõi ɔsẽtaneũ eẽ ip3 igeitũ eẽ/icorruptibile ac ipassibile. 16
Motui circulari: motũ rectũ minime abire ɔ̃triũ. 17
Motus diuersoꝝ seicirculorũ ab eisdem signis vsus eadẽ non esse adinuicem contrarios. 18
Motus diuersoꝝ semicirculoꝝ opposito modo factos non esse item contrarios 19
Neq3 eiusdem semicirculi motus ediuerso factos 20
Neq3 motus eiusdem circuli scdm eius diuersos semicirculos sumptos. 21
Neq3 totius circuli motũ totius eiusdem aut alterius motui abire contrariũ3. 22
An aliquod corpus infinitũ sit: cõueniẽs eẽ differere 23
Nullũ corp⁹ ne3 siplex ne3 cõpositũ statuẽdũ eẽ ifinitũ. 24
Neq3 corp⁹ circulariter motũ infinitũ esse. 25
Neq3 corpus sensibile simplex. 26
Mundum non esse infinitum. 27
Infinitum a finito pati non posse. 28
Finitum nõ pati ab ifinito et tpe finito. 29
Infinitũ ab ifinito aliquo tempore non pati. 30
Infinitũ aliquo tpe minime mouere posse ifinitũ. 31
Iterũ nullũ sensibile corpus infinitũ esse. 32
Tres suppositiones. 33
Si plures sit mũdi illos ex eiusd nature corpib⁹ ɔsistere. 34
Non esse plures mundos. 35

Remotiones trium cauillorum 36
Rerũ sensibiliũ loca finita et determinata eẽ oportere. 37
Nõ mõ nõ eẽ plures mũdos sꝫ ꝛ plurẽs fieri ĩpossibile eẽ. 38
Tres modi celi. 39
Celũ ab vltime sphere circũferẽtia cõtẽtũ: ex omni naturali et sensibili corpe/suaqꝫ tota materia cõstare. 40
Extra celũ nullũ corpus factũ esse cõtingere. 41
Extra celũ neqꝫ locũ neqꝫ vacuũ neqꝫ tempus esse 42
Que illic apta nata sũt eẽ ẽtia felicẽ optimãꝫ vitã ducere 43
An mũdꝰ genitꝰ/ĩgenitꝰue sit: par/rõabileqꝫ eẽ disq̃rere 44
Opinio dicentiũ mundum genitum esse sed ĩcorruptibilem/immortalem/semperqꝫ mansurum 45
Opinio dicentium ipsum factum esse ĩteriturũqꝫ sed nunq̃ reparari posse ad ortum. 46
Opinio Empedoclis Agrigentini ꝛ Heracliti Ephesii 47
Irrõnabilẽ eẽ assertionẽ mũdũ genitũ eẽ sꝫ nũq̃ casurũ. 48
Irrõnabile iterum esse mundum genitum esse dicere: interitusqꝫ obnoxium. 49
Neqꝫ sentiendũ esse cũ Agrigentino Empedocle mundũ alternatis vicibus gigni atqꝫ reparari 50
Proposito nostro cõgruere mõs geniti/ĩgeniti/corruptibilis et incorruptibilis cognoscere. 51
Tres modi ingeniti/geniti/ĩcorruptibilis/corruptibilis. 52
Potentiã quãta ipsa sit: p maximũ determinãdã eẽ. 53
Si qd possibile est eẽ ꝛ idẽ possibile est nõ eẽ vt eius tps ad eẽ ꝛ non esse determinatũ sit oportere. 54
Impossibile ꝛ fl'm/possibile ꝛ verũ nõ oĩno idẽ sĩgificare. 55
Non idem esse supponere falsum ꝛ impossibile neqꝫ possibile et verum. 56
Idem simul ad opposita habere potentiam. 57
Omne semper ens incorruptibile esse. 58
Nullũ semp ens corruptibile aut genitum esse. 59
Omne ingenitum pariter ꝛ incorruptibile semper esse ens ꝛ immortale. 60
Ingenitum ꝛ incorruptibile sese mutuo cõsequi. 61
Omne genitum corruptibile esse. 62
Genitũ ꝛ corruptibile seinuicem consequi. 63
Qꝫ existimare aliqđ genitũ incorruptibile esse ꝛ aliqđ corruptibile esse ingenitum inconueniens sit. 64

Jacobi F stapulensis in q̄ttuor L. de celo
⁊ mundo aristotelis paraphrasis.

Primū cap. primi tractat⁹ primi
de celo ⁊ mūdo note

Celū/circulare corpus naturalibus corpibus supeminēs
Mūdus est naturaliū corporū et eorū(q̄ his supeminent)
omnium vniuersitas. Uniuersitas/collectio/aggregatio.
Mūdus/vniuersū. Oīquaqꝫ/vndiqꝫ/ oīfariā/ scd̄m lō
gū/latū/⁊ pfūdū. Tria q̄bus Pythagorici(vt nōnulli vo
lunt)deo sacrificabāt: Ignis/Tus/Oratio.

Liber de celo ⁊ mundo quatuor cōti-
net ptiales. Primus quattuor
tractatus. Prim⁹ tractat⁹ q̄tuor cap. Pri
mū tres cōclōnes. q̄tuor diffinitiones post
1 primā. ⁊ tres rōnes ad scdā. Pria pclō
Scia de natura circa corpa/magnitudines
horū passiones/mot⁹⁊ pricipia maxie vsat
Nā scia de natura eorū est q̄ scd̄ȝ naturā dn̄r: ⁊ q̄ a natura
pstāt. Que aūt a natura pstāt hec sūt corpa ⁊ magnitudines:
eorū passiōes ⁊ mot⁹/hec vo corpa ⁊ magnitudines hn̄tia: ⁊
q̄b⁹ corpa ⁊ magnitudines isūt/ Et hec postremo q̄(quibus
corpa ⁊ magnitudines isūt)pricipia sūt. Non ab re igif scia
de natura circa corpa/magnitudies/horū passiōes/motus ⁊
principia maxie vsabif. Sūt ei ferme hec(q̄ a natura pstāt)
2 oīa. Quatuor diffinitiones. Prima. continuū est qd̄ di-
3 uisibile est in semp diuisibilia. Secūda. linea est que scd̄ȝ
4 vnū solū/vt longitudinē diuisibilis est. Tercia. supficies
5 q̄ scd̄m duo longitudinē ⁊ latitudinē. Quarta. Corpus qd̄
oīquaqꝫ diuisibile est. Est ei diuisibile secundū tria longitu
dinē/latitudinē/ ⁊ pfundum. Et preter hec tria: nulla relin-
quif magnitudo ⁊ magnitudinē secandi iteruallū. Fit itaqꝫ
recte. vt q̄ corpus scd̄m tria diuisibile sit: dictū sit corp⁹ se-
6 cūdū oīa ⁊ oīquaqꝫ esse diuisibile. Scd̄a pclō. corp⁹ mag
nitudinū pfecta existit Primo q̄dē q̄ Pythagorici ōne/
totū/remqꝫ pfectā oēȝ tribus determiatā: principio medio/
⁊ fine eē volebāt. Et q̄ sic determinata essȝ eandē esse ⁊ pfe-
ctā/trinitatēqꝫ oīb⁹ in reb⁹ a nafa esse pspectā. Hinc quoqꝫ
fieri vt tanq̄ naturam sequentes et legem ab ea edocti: deo
sacrificando eo numero atqꝫ ternario vtamur. Et hinc

item fieri vt naturam insequi volētes in rerum appellationibus duo appellemus ambo. de tribus aūt primū afferamus omne. At corpus magnitudo tribus determinata hūc in modum esse videtur. erit igitur pfecta. ¶ Secūdo totū et perfectū idē sūt neq3 speciei discrimē patiuntur: sed rationis modiq3 dicendi. At corpus tota est magnitudo ⁊ omnis. Est ei solum corpus magnitudo tribus determinata: q̄ oēs sunt et omniquaq3/omnifariāq3 (vt dictū est) ptibile. Planum vero solū3 duobus determinatur ⁊ linea vno. neq3 omniquaq3 sectionē recipiūt ⁊ sūt cōtinue: sed vt numerum magnitudinum interuallorū: sortiūt. Est igit corpus magnitudinū perfecta. ¶ Tertio. hec magnitudo pfecta est cui nichil deficit: ⁊ que in aliam nullam transit. Sola aūt magnitudinum corpus est huiusmodi. nam tres dimēsiones habet. dimēsiones autē plures tribus nō sūt. Neq3 altera relinquit vlla: in quā trāseat. Linea autē transit in supficiem: ⁊ superficies in corpus. transitus autē ob defectū est. igit corpus magnitudinū perfecta est. Et non modo id: imo vero magnitudinū preter ipsū perfecta est nulla. Nam qd̄ perfectum est vt deficiat impossibile est: sed oīno/omnifariāq3 est ¶ Tertia. vniuersū 7
perfectū esse necesse est ¶ Nam vnūqd̄q3 particulariū corporum perfectum est: omnes enī dimēsiones habet. que tactu vnumqd̄q3 ad pximum: vniuersū constituūt vnum: cuius ea ipsa sunt partes Est igit vniuersum perfectū: vtpote qd̄ omnium aliorum cōplectat perfectiones: dictū nō abre vniuersum q̄ oīa in ipso versent. qd̄ quidē an finitum sit an infinitū: postea futura est discussio.

Secundi cap. note.

¶ Physica corpora/res sensibiles. ¶ Medium/terra/medium mundi. ¶ Ad/versus. ¶ Corpora simplicia/celū/ignis/aer/aqua/terra. ¶ Mixta/aīalia/vegetabilia/mineralia/mixta imperfecta. ¶ Motus/motus secundum locū. ¶ Elemēta/ignis/aer/aqua/terra.

S Ecundū cap. continet quatuor suppositiones. vnā 8 cōclusionem. ⁊ qnq3 rōnes. ¶ Quatuor suppositiones. ¶ Prima Omnia physica corpora secundū se ipsa ad loca mobilia esse. Nam habent in seipsis naturā q̄ est motus principium. ¶ Secunda. oēm motum secundū locum (quā lationē nuncupamus) aut rectum/aut circularem/

aut mixtū esse. quorū duo rect⁹ et circularis simplices sūt. Nec īmerito quidē. Nam scd̄m simplices sumūt magnitudines. Et rectū esse q̄ est a medio aut ad mediū. Qui vero est a medio motū rectū sursū esse. ꝛ q̄ est ad mediū: motū rectū deorsum. Et motum circularē eū eē dicim⁹ qui est circa mediū. ¶ Tertia oēm simplicē lationē esse et rectā sursū ꝛ rectā deorsū ꝛ circularē circa mediū. Sicut ei corp⁹ pfectū in trib⁹ ꝯsistit (quēadmodū pauloan̄ dictum est) ita quoqꝫ et ei⁹ mot⁹ in trib⁹ euadēt ꝯsummati. ¶ Quarta corporum simpliciumvt ignis/aeris/aq̄/terre/motus esse simplices ꝛ cōpositorū mixtos. ea tn̄ accidit scd̄m predominās moueri. Sunt ei simplicia corpa quorum scd̄ꝫ locum natura mouēdi solū
9 vnum pncipium est. Cōposita quorum sunt plura. ¶ Cōcl'o. Preter q̄ttuor corpa simplicia q̄ recto motu natura ferunt est aliud corp⁹ siplex qd̄ suapte natura circl'ari motu agitat. ¶ Primo qꝛ ois mot⁹ simplex corpori debet simplici. mot⁹ aūt circularis est mot⁹ simplex. corpori igit debet simplici ꝛ nō alicui quatuor simpliciū corporum. q̄ motu recto natura ferunt. Nam simpliciū corporum. vt scd̄m locum natura ferant soluvnum presto est pncipium. debet igit alteri corpori simplici. Est igit pret q̄tuor simplicia corpora q̄ recto motu natura ferunt aliud corp⁹ qd̄ suapte natura circulo agatur. ¶ Secundo cuiuslibet corporis simplicis vn⁹ est scd̄m naturam motus ꝛ tātūvn⁹. ꝛ mot⁹ q̄ est pret naturā ꝯtrari⁹ est ei qui est scd̄m naturā. ꝛ tātum vnusvni ꝯriat. Et manifestum est motum circularē esse. Tunc sic. motus aliq̄s est circularis. est igit alicui⁹ corporis simplicis. Mot⁹ ei simplex simplici debet corpi. At nō est alicui⁹ quatuor elementorum. ignis/aeris/ aq̄/ aut terre. Nam aut ipsi scd̄m naturā ꝯueiret. hoc autē nō. Nam eorum qd̄lꝫ alterum habet secundum naturā. Ignis ꝛ aer motum sursum scd̄m rectum. Aqua ꝛ terra motum deorsum. Et vni⁹ corporis simplicis vnus est scd̄m naturam motus ꝛ tantum vnus. Neqꝫ pret naturā: Nam ꝯtrarius esset ei qui eis scd̄m naturā ꝯuenit. At vero cuiuslibet eorum motui secundum naturam cōtrariatur rectus et ali⁹ a circulari. vt motui ignis et aeris sursum/eorundem mot⁹ deorsum. et motui aq̄ et terre deorsum qui secundum naturam est: motus aque aut terre sursum. Non igitur mot⁹ circularis contrariatur motui scd̄m naturam alicui⁹ quattuor

elementorum. Nam tm̄ vnus vni motui positus est cōtrari us. Cōuenit igit corpi simplici alteri a q̄tuor elemētis. & cū non cōueniat eidem preter naturā. Nam cōtrarius eēt motui eiusdem qui esset scd̄m naturā: qui non nisi circulari eēt Cōfectū est igit vt eidem cōpetat scd̄m naturā: et p̄ter corpora simplicia motu recto lata esse alterum simplex: quod suapte natura motu torqueatur circulari. ¶ Tertio cōsentaneum esse videtur motū natura priorem corpis esse natura p̄oris. motus autem circularis recto natura p̄or est. Fit enim scd̄m circulū: rectus autem scd̄m rectā. & circulus (vt qui sit vbiq3 vnus. et cui addi non possit quicq̄)p̄or & perfectior recta dinoscit: que non vbiq3 vna: et cui (vt lubet) additio fiat. Perfectiora autem natura p̄ora. Est igit circulari motus corpis p̄oris & p̄fectioris: q̄ quibus natura cōpetat rectus. Hoc autem esse op3 alter a q̄tuor elementis: que secundū rectam natura ferunt. Ignis et aer sursum: aqua & t̄ra deorsum. Neq3 q̄dem mixtorum erit. Nā diximus ea moueri scd̄m p̄dominans elementu3. Preter igit q̄tuor corpa simplicia: que recto motu natura ferunt: est aliud corpus siplex quod suapte natura circulari motu agitetur. Unde fit vt sit quedam p̄or et diuinior corporea substantia iis (q̄ nos circunstant) substātiis nunc sursū / nūc deorsū latis. ¶ Quarto. omis motus simplex aut est scd̄m naturā aut preter naturam. et quod vni p̄ter naturam cōuenit vt igni ferri deorsum: alteri scd̄m naturam cōueniet. Ut terre q̄ scd̄m naturā fertur in imum. At certū est motum circularē scd̄m natura3 nulli q̄tuor elementoꝝ cōuenire. Si igit ipsis cōpeteret hoc esset preter naturam. q̄re et alteri scd̄m naturam cōueniret Ponendum igitur est preter ea corpus alteru3 simplex: cui circularis motus scd̄m naturā competat ¶ Quinto. motus circularis vnus / cōtinuus & p̄petuus (vt in Physicis ostensum est) habetur. Conuenit igitur alicui secundu3 naturam Irrationabile p̄fecto statim apparet motum iugē / semp cōtinuum et sempiternū esse p̄ter naturam. Nam que p̄ter naturam et violenta sunt: citissime corrupta conspiciunt. Atq̄ quod semper circunfertur: ignis esse non potest: qd̄ q̄pluri mis visum est. Nam igni circulatio preter naturam competeret. cum ei secundum naturam is cōpetat: qui est a medio secundum rectam. quare sempiternus esse non poss3. preter

igit̃ q̄tuor corpa simplicia q̄ recto motu natura ferūt: est aliud corp⁹ simplex qđ suapte natura circulari motu agat: tāto nobiliorē naturam gerens quāto a sensibilibus semotū/sepatūq; ē illis supeminēs Tertii cap. note.

¶ Corpus simplex qđ circūfertur/celū.

TErciū cap. cōtinet duas ꝯclōnes. vnū correlarium
10 ad p̄mā. ⁊ quatuor rōes ad scđam ¶ Prima cōclō.
Corp⁹ simplex qđ circūagi/circūq; ferri dictū est:
11 neq; graue neq; leue ē. ¶ Nā id graue dicim⁹: qđ ad mediū
12.13 ferri natū est. Id leue qđ natū est ferri a medio. Grauissimū
14 qđ oībus substat deorsū latis. Leuissimū vero qđ oībus supfert sursū latis. Et si qđ sursū aut deorsū fert: vt leuitatem aut grauitatē aut vtrāq; habeat necesse est. Tūc ita nectim⁹ argumētū. Oē graue aut leue fert ad mediū aut a medio At corp⁹ qđ circūagit et circūfert neq; fert ad medium neq; a medio. Nā aut id scđm naturā esset aut pter naturā. Nō secūdū naturā. nam ei scđm naturā circūferri ꝯuenit et vnius
27 corporis simplicis tm̄ vn⁹ est scđm naturā mot⁹. Neq; id q̄dē pter naturā. q: si deorsū pter naturā ferret: cū mot⁹ pter naturā motui scđm naturā ꝯtrariet: ⁊ motui deorsū ꝯtri⁹ sit mot⁹: q̄ euolat in sublime: ei ꝯueniret scđm naturā in sublime ferri: qđ modo mōstratū est esse nō posse. Et ita si sursū pter naturā ferret ei ꝯueniret scđm naturā deorsū ferri. non
15 est igit tale corpus aut leue aut graue. ¶ Correlarium vnde fit vt ne vna quidē ei⁹ ptiū grauis sit aut leuis. Nā corporū simpliciū idem est motus totius et partis. vt totius terre et glebule terre. Eadem enim in toto et partibus ratio est. At totum ipsum non graue est aut leue vt dictū est. igitur neq; eius partium vlla. et si qua partium detracta esset (si id possibile concesseris) neq; sursum neq; deorsum ferretur. nam (vt de toto dictum est) neq; natura neq; preter naturam id
16 fieri posset. ¶ Secunda itidē rationi consentaneū videtur: ipsum ingenitum atq; incorruptibile esse non augmentum/non detrimentum sustinens. neq; alterationem vt sensibilia ipsa sustinent. ¶ Primo quia generatio et corruptio inter contraria existunt. Et quicquid fit: fit ex cōtrario. Et q̄cq̄d corrūpit: in cōtrariū corrūpit. Atq; illi circūacto corpi nichil est ꝯtriū. Circulationi enim nullus (vt postea perpalā euasu-

rum est)ↄtrarius est motus. Est igit̃ ingenitũ ꝛ icorruptibi le.idq; recte factũ esse videt̃:ipsũ a ↄ̃riis secretũ semotũq; esse/vt futuꝝ sit ꝑpes/igenitũ ꝛ icorruptibile.s; ꝙ neq; au= gmẽtabile neq; diminuibile sit hoc ideo est. q̇a augmẽtatio fit aliq̇ adueniente:intrinseco ipsi maťie aliquo resoluto Et diminutio aliq̇ intrinseco recedente. At tale corpꝰ neq; ma= teriã habet talẽ:ex qua fiat:neq; ab eo fit resolutio vlla. fit enim per ↄ̃riũ. igit̃ neq; augmentabile neq; diminuibile est Q̇ si neq; generabile/neq; corruptibile/ augmentabile aut diminuibile est:neq;(vt sensibilia:elemẽta/aĩalia/plante ꝛ si milia)alterabile est. Nã alteratões in illos motus ordinant̃ vt in ipsis sensibilibus ꝓmptũ est intueri Est igit̃ id circũla tũ corpus ingenitũ/incorruptibile/ĩaugmentabile/ĩdiminui bile/parit̃ ĩalterabile ꝛ ĩpassibile:vt corpus sempiťnũ ꝛ oĩm ꝑmũ. ¶ Scdo. q̇a oĩs homĩes ꝛ greci ꝛ barbari ꝛ quicũq; de deo extimatõem habuerũt aliquã:ipsi sedem ꝛ locũ attri buerunt celũ:qđ ꝓbauimus circũagi ꝛ circunferri. signũ est igitur ipsũ esse ꝑenne/ĩgenitũ/ꝛ ĩcorruptibile: vt ĩmortali ꝛ incorruptibili:ĩmortale ꝛ incorruptibile esset aptatũ ¶ Ter tio. q̇a ex iis que ex p̃terito tp̃e successione quadã posteris memoria ꝑdita sunt:nichil dissonũ/nichil mutatũ de ip̃o cõ perimus:neq; scđm eius ꝑtem vllam. hoc iteꝝ signũ est ꝛ fi dẽ facit:ipsũ ĩgenitum ꝛ ĩcorruptibile esse ¶ Quarto. antiq̇ ip̃m ethera vt sẽpiťno tp̃e currens ꝛ sũma loca occupãs nun cupauerunt:queadmodũ ꝛ alioꝝ cõplures hoc nr̃o euo po= nimus. neq; enim semel neq; bis putare op; s; ĩfinities:ad nos easdẽ aduenisse opiniones. Anaxagoras autẽ hoc noĩe male vsus ethera ꝓ igne ponebat.

Quarti cap. note.

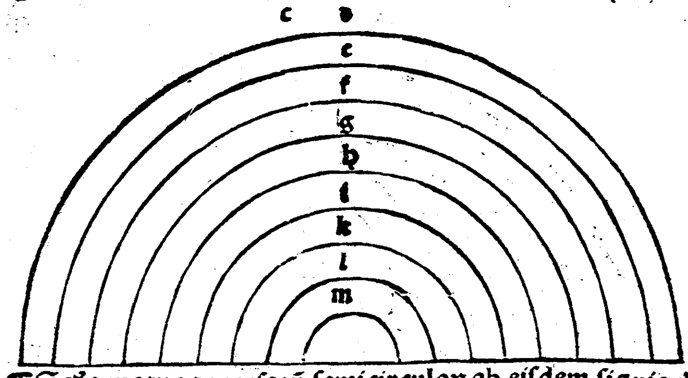
¶ Circulus/celum ¶ a oriens. b occidẽs. c meridies. d pri= mũ mobile. e firmamẽtũ. f saturni: g iouis: h martis :i solis: k veneris: l mercurii: m lũe hemispheria: n septentrio ¶ He misspheria/dimidie sphere.

Uartũ cap. cõtinet sex cõclusiones ¶ Prima. Mo tui circulari motus rectus minime abit cõtrarius. 17

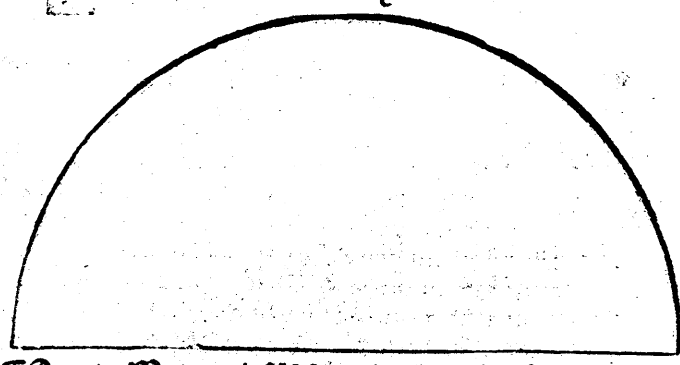
q

Nam motui recto vt motui sursum ↄ̃rius est alius motus rectus. ꝛ eorum loca adinuicẽ sunt cõtraria. Sũt enĩ sursum et deorsum : motuum differentie et contrarietates. igitur motus circularis motui recto minime est cõtrarius.

Positus est enim tm̄ vnus motus vni motui abire ɔ̄rius.

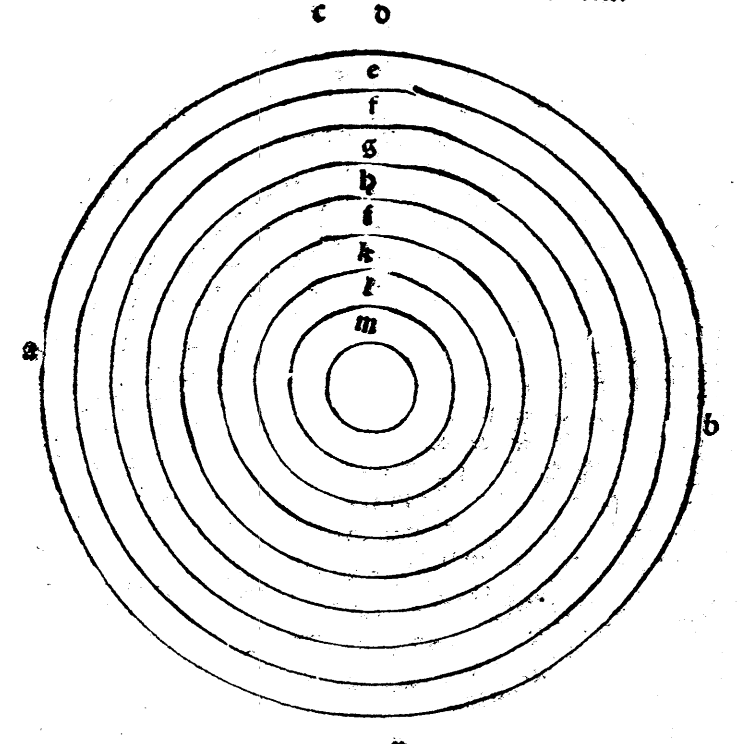

18 ¶ Scd̄a motus diuersorū semicirculorꝝ ab eisdem signis vꝰ sus eadem: vt ab a versus b non sunt adinuicē ɔ̄rii. ¶ Nam hi infiniti esse possunt. Et q̄ ratione vnum vni cōtrariū posueris: et reliquorum quēlibet. At tantum vnus vni ponitur
19 contrarius. non igitur sunt cōtrarii. ¶ Tertia motus itidē diuersorum semicirculorum opposito modo facti: vt de a in b et de b in a adinuicem non sunt contrarii ¶ Eadem cū superiori ratione. Nam hi infiniti esse possunt. neq3 idē sub it iudiciū cum motu recto qui est de a in b: motui recto de b in a contrario. Nam hi recti: determinati/finitiq3 sunt. Circulares autē (vt dictū est) indeterminati: īfinitiq3 esse possūt

20 ¶ Quarta. Motus eiusdē semicirculi ediuerso facti vt vnꝰ ab a in b: alter vero ex b in a adinuicem non sunt contrarii. ¶ Nā diffinita sunt scd̄m locum cōtraria: que secundum re

ctitudinē plurimū distāt. mot⁹ aūt semicirculi a c b et b c a
nō plurimū scđm rectitudinē distāt. nō sūt igit̄ ꝯtrarii q̄re ꝛ
min⁹ erūt ꝛ ii q̄ ex eadē pte in idē sumuntur semicirculi (vt mo
tus a c b et motus alter a ꝛ b) adinuicem contrarii.

❡Quīta mot⁹ eiusdē circl'i scđꝫ ei⁹ diuersos semicirculos sūpti: ꝯtrarii nō sūt. ❡Nam si sumāt̄ hoc pacto mot⁹ ab a ī b: q̄ est a c b: et mot⁹ q̄ est a b in a q̄ est b n a ꝯtrarii esse nequeūt. vn⁹ eni ꝛ continu⁹ eē pnt. Mot⁹ aūt cōtrarii in ꝯtrarios abeūt t̄mios. Neqꝫ ꝯtrarii erūt sūpti ab a ī b a c b ꝛ ab a in b a n b. Sūt ei ab eodē ī idē ꝛ non scđꝫ rectitudis distātiā sūpti. Mot⁹ aūt ꝯrii ex ꝯriis t̄mis ī t̄mios scđꝫ rectitudinis distātiā abeūt ꝯrios. ❡Sexta toti⁹ circuli mot⁹: totius eiusdē aut alti⁹ motui nō euadit ꝯri⁹. ❡Altius q̄dē nō erit. nā si īfiniti essēt: ꝛ īfinitis eūdē eē opozteret ꝯriū. Neqꝫ eiusđ vt mot⁹ a c b a motui a c b a. Nā sūt ab eodē ī idē ꝛ cōsiles. 21 22

aut vt a c b a motui a n b a:q̄ vident ediuerso facti.nā iterū sunt ab eodem in idē.Cōtrarii aūt motus ex ꝯriis tminis i tminos ꝯrios.qs si ptinacit defendis ꝯrios aut sil' erūt i circulo a c b.Hoc aūt nō.nam ꝯrii sil' stare nō pnt.aut aduenient eque fortes:ꝛ tūc se impediēt ꝛ neutro mouebit mobile Aut dn̄abit supabitq; alter eoꝝ. ꝛ sic semꝑ vno mouebitur mobile:ꝛ nunq̄ altero.frustra igr̄ ponit is quo nūq̄ mouebit:esse huic(quo iugit sempitneq; mouet)ꝯrius.vt ꝑfecto frustra eēt calciamentū cꝰnunq̄ futura sit calciatio. Deꝰ autē ꝛ natura nichil faciunt frustra.euasit igr̄(vt arbitror) perspicuū motui circulari nullū motum'esse ꝯriū:

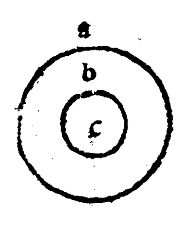
Primi cap. secundi tractatus note

¶ Infinitū scd̄o ¶ Angulus est a duaꝝ lineaꝝ ꝯtactu incepta extēsio ¶ Cadit linea supra lineā ꝑpendicularit/quando anguli extraq; ꝑte contactus sumpti:adinuicem sunt equales.

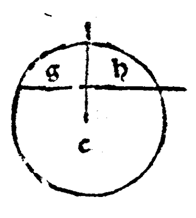
Secūdus. Tractatꝰ cōtinet tria cap.

¶ Primū tres conclusiones tres rōnes ad p̄mā.et sex ad tertiā ¶ Prīa con
25 clusio.Cōueniens est differere an corpus infinitū sit aliqd̄(quēadmodū q̄plurimis visū est) An id quidē īpossibile sit ¶ Primo qr aliqd̄ corpus īfinitū statuere aut nō statuere multū a ꝯtēplatōe v̄itatꝭ distorquet: et nō paꝝ imo ī toto sic esse aut nō eē:ad v̄itatē ꝑcipiēdā videt differre.Expedit igit an sit an nō sit corpꝰ īfinitū aliqd̄ disq̄rere ¶ Scd̄o.qr īfinitū eē ꝛ īfinitū nō eē: est ꝛ fuit p̄ncipiū ꝯdicendi ꝛ differēdi pene oībꝰꝛ oīm q̄ de vniuersa determinauerūt natura.et adhuc erit:nisi ꝑsto/ꝑspectaq; v̄itate. est igr̄ id discutere cōueniēs ¶ Tertio id certe in natura discutiēdū ē:qd̄ īdiscussū mltos circa nature p̄ncipia aggenerat errores .q̄ eni paꝝ a v̄itate disgredit: tandē plus decies milies a v̄itate discedēs fiet alienꝰ. vt q̄ minimā asserit magitudinē:maximā Mathematicaꝝ cōtēplatōm aufert ꝑtē. Et qd̄ in p̄ncipio ē modicū:ī fine euadit vel q̄maximū . At v̄o id an sit īfinitū/an nō sit īdiscussū:multos ī phīa relinq̄t errores.Hꝫ eni īfinitū p̄ncipii rōē;ꝯueniēs ē itaq; discutere. an corpꝰīfitū sit aliqd̄(vt dixerūt)an hoc q̄dē īpossibile sit.
4 ¶ Scd̄a nullū corpꝰneꝫ sīplex neꝫ ꝯpositū statuēdū ē īfitū ¶ Cōpositū q̄dē.qr qd̄ magnitudine ꝛ multitudine finitꝭ cōstat cōpositum finitū est.Tantum enim est:ex quātis ꝛ ipsū est cōpositū.At cōpositū oē:ex magnitudine ꝛ multitudie

finitis: euadit cōpositū (vt paulolatiꝰ ōndemꝰ) Est igitur cō
positū oē finitū. Q̄ vero nō sit sensibile simplex īfinitū: ex q̄
cōpositū ꝯstitui possit paulopost fiet manifestum: ꝑus id de
corpore ꝑmo: circulo agitato eē nō posse ostendētes. ¶ Ter
tia. nullū corpus circularit̄ motū: infinitū esse pōt. ¶ Prio 25
qꝛ īfinite erūt linee a centro egredientes et in cētro angulum
ꝯstituentes ⁊ earū infinita distātia. Finitarū enī sp distantia
finita est. infinitarū vero infinita. dico īfinitā qꝛ nulla vnquā
incipi magnitudo possit: sp q̄ntitatem accipiendo q̄ lineas
assequat̄ ⁊ tangat. ꝙ si distātia earū adinicē est infinita: ipsū
corpus circūferri/ circūuoluiq3 nō pōt. Nam infinitū ptran
siri nullo pacto pōt. At ꝑus ōnsum est aliqđ corpus circula
rit̄ moueri: idq3 de celo sēsu exploratū habemꝰ. Nō est igit̄
qđ circunferat̄ corpꝰ īfinitū3. Et certe queādmodū numerū
diceremꝰ infinitū: ꝙ quocūq3 accepto: maior sup̄at accipiē-
dus: vt nō sit maximꝰ. Ita ⁊ illa intercapedo ⁊ duarum line
arū distātia (ꝙ sp inter eas (quacūq3 accepta) sup̄at magni-
tudo maior accipiēda: vt nō sit maxia) recte posita est infini
ta. ¶ Scđo si a tp̄e finito tēpus auferas finitū: reliqū finitū
est. Et si tempꝰ motꝰ habet ꝑncipiū: ⁊ motꝰ ⁊ q̄ fert̄ magnitu
do. Consimiliter enim hec vt finita aut infinita sint sese habe
ere: ostensum est. Atqui oē tēpus quo circulo voluit̄ cor
pus qđ ⁊ celū dicimꝰ: finitum est. igit̄ et motꝰ ⁊ q̄ fert̄ mag-
nitudo vt finita sint necesse est: ⁊ tēpꝰ quo fert̄ ⁊ motꝰ ⁊ mag
nitudo parit̄ habeāt ꝑncipiū. Sed vt manifestiꝰ huiusce rei
ꝑcipiamꝰ icōmodū: sit c b d corpꝰ circulo (queādmodū celū
videmꝰ) agitatū īfinitū: si possibile est. a cuiꝰ cētro a: egredia
tur linea: c vsus infinita. sitq3 extra centrum e b d f equidi-
stans/ quiescens et pariter infinita. quia corpus c b d circu-
lo agitatum suum perficit motum: abscindit lineam e b d f
aliquo tempore motus. At quia totum tempus quo cōplet
motum: finitum est. vt sensu vel ꝯcognitissimum est: tēpus
quo abscindet pertransibitq3 lineam e b d f infinitam a tem
pore finito abscissum: finitum est abitur igitur infinitum tē-
pore finito quod est impossibile. Si igitur ipsum infinitum
esset et mundus iufinitus nullo pacto circunferri/ circumq3
volui posset: cuius oppositum per se cognitum est. ¶ Ter-
tio. si magnitudo iuxta magnitudinem lata fuerit: he eode3
tempore se absoluunt. que si in contrariū late fuerit: velociꝰ

alteravero descente: & altera equali velocitate vt cū cōtranstant tardius. Si igit corpus circulo actū: esset īfinitū: tēpore finito abiret finitū circulū circa centrū descriptū. qz toto tpe mot⁹ abiret. absolueret igit ab eodē in eodē tpe infinitū scz a finito & tpe finito: qd in physicis īpossibile esse demonstratum est. Et nichil refert an īfinitū moueri & finitum quiescere intelligas. aut finitū moueri: infinitū vt quiescens aut cōtralatum. ¶ Quarto lineā cuius est finis & terminus: infinitā esse īpossibile est. & superficiē/ & corpus. At omne figuratū vt sphera/ circulus terragonus finem habet & terminum. qd enim determinat: nusq̄ neqz sphera/ circulus/ tetragon⁹ aut aliquid taliū (vt neqz pedale) infinitum esse potest. Qz si nō pōt circulus vllus esse infinitus: neqz qd circulariter agitat. Nam circularis motus is est q secūdū circulū (vt dictū est) sumit. Corpus igit circulo agitatū īfinitū esse nō potest ¶ Quīto a centro circuli c ītelligat ex vtraqz parte infinita linea a b descens. intelligaturqz itidē altera descēs supra a b īfinitā & supra centrum c vt in signo g cadēs: q sit d e. Intelligat rursus tertia linea c f sursum erecta secans cōtinue d e ad circularis corporis motum: e versus mota. Tunc sic. corp⁹ circulare suum motū absoluere & cōplere nequit: nisi linea c f alio & alio lineā rectam d e secando: vt prius in h/ deinde in i/ hinc in signo k totā rectā absoluat. At hoc īpossibile est tpe finito. Nō igit corpus circulariter motū: suum cōplet motū tpe finito qd falsū est. Aut spaciū secundum rectū infinitum abibit. qd iterū īpossibile est. Nō igit corpus circulariter motū: īfinitū esse pōt. ¶ Sexto tempus quo (qd circulariter fert) circūuoluit: finitū est. igit & magnitudo ptrāsita. Sūt eī eq̄lia: ita vt medietati temporis medietas respondeat transiti & totū toti. qd igit circūfert īfinitū esse nō posse: ex his ꝯmanifestissimū euasit.

Secūdi cap. note.

¶ Grauitas cōmensurata ītelligit: qn̄ scd̄m eq̄les magnitudinis ptes cōtinue eq̄lis grauitas sumit ¶ Incōmēsurata: qn̄ ineq̄les eq̄liū magnitudinis ptiū sumūt grauitates. Ita & de leuitate intelligas.

Ecūdū cap. continet duas cōcl'ones. & duas rōnes ad pⁱmā. ¶ Prima cōcl'o. Nullū corpus sensibile simplex: īfinitū est. ¶ Hoc nup demōstrādū relictū

a erat:qd ostēdim⁹. ¶ Primo q2 nullū corp⁹ aut a medio aut ad mediū latū:īfinitū est. Omne aūt sensibile simplex aut a e medio aut ad mediū latū est.nullū tl'e igit īfinitum Q; vero nullū corp⁹ a medio aut ad mediū latū īfinitū sit: hinc liqt. f q2 lationes a medio ꝛ ad mediū adiuicē ꝯrie sūt:ꝯrie vero in ꝯria abeūt loca. Et si cōtrariorū vnū determinatū est:deter- g minatū erit ꝛ reliquū. At cōtrariorū vnū vt mediū determi- b natū est:quo vnūqdq3 grauiū ferat. Nō ei cōtigit medio lō- h gi⁹ ptrāsire. Igit et reliqū determinatū est. Nullū igit tale īfinitū.determinatis ei extremis: qcq̄ īfinitū esse īpossibile i est. Q; si extrema sint determinata: media determinata esse necesse est. Alioqn determiat; extremis īterclusū īterceptū c k q3 eēt īfinitū.ꝛ īfinit⁹ in medio mot⁹ cōtigeret.qd īpossibile est ¶ Scdo q2 cū oē sēsibile simplex leue sit aut graue:si ali l qd tl'e īfinitū ponas:īfinitā aut leuitatē aut grauitatē habe- re cōcedas oportet. Qd sic ostēdo. Sit a graue aliqd corpus m simplex īfinitū si possibile est:b graue finitū. Ex a capio gra uitatē finitā qualibet vt scd3 magnitudinē a e:q̄ q2 sit finita d n ꝛ grauitas b finita:totiēs poterit sumi vt totā grauitatē cor- poris b finiti mēsuret. Ut exēpli cā sit b decupla sumo decē o ptes īfiniti a:pti a e eq̄les q̄ equā cum b retinebūt grauita- tē/ꝛ cū sp sumēdo ptes tantas nō contigat deficere: a in- finitam cōtinebit grauitatem: quod erat ostendendū Neq3 refert illas grauitates cōmensuratas eē aut icōmēsuratas: itidē accidet qd volum⁹. Q; si iterū posueris grauitatis fini te:alia subibis icōmoda:finiti ꝛ infiniti equā esse grauitatē. imo ꝛ finiti maiorē. Nam videmus in finit; in maiori magni tudine:maiorē geri grauitatē.vt ī dupla duplā/ꝛ ita deiceps si itaq3 sit finita:sit dupla magnitudini b.sumo b et c duplā finitā equā seruantē grauitatē q̄ si sumis b d corpus finitū: maiorem corpore infinito retinebit grauitatem. esset igitur infinita grauitas. Et consimiliter in infinito leui infinita le uitas. At vero infinitam aut leuitatem aut grauitatem esse impossibile est:quia cum grauitas aliquanto tempore et ali- quanto mouet spacio:dupla idem eodem spacio in tempore subduplo et ita semper vt quemadmodum grauitas crescat decrescat tempus et minus fiat. Et cum omni proportione grauitas infinita finite grauitatis vim superet motricem: oporteatq3 mobile mouentium virtutum excellentias ꝛ pro

portiones sequi: pfecto in non tpe aut mimo(nullū autē minimū)mouebit: vt que oēm mouendi pportōes excedēs: nulla pportione moueat: qd impossibile est. Nulla siquidē infiniti ad finitum pportio est. Q si cōtēdas in tpe moueri: accidet grauitatē finitam et infinitā equali tempore mouere quod est impossibile. Esto enī grauitas infinit a a:b finita. quia vtraqz in tempore mouet adinuicē mouendi pportionem habent. vt sit a dupla(quācunqz aliam dederis idē valeat)sumo b et c duple grauitatis ad b: que duplā mouendi ad b seruat pportionem. equalit igitur cum a mouebit. quecunqz enim ad idem eandē seruant pportiōem: illa vt equalem inter se habeant necesse est. et non modo hoc: verū si b d finitam grauitatem sumeres: b d finita mouendi virtus: infinitam a mouendi virtutem excederet et in minori tpe moueret/que si impossibilia sunt: manifestum est infinitū sensibile corpus esse non posse. Sed id mentem in dubium trahere posset: an plures sint mundi: an mundus vnus infinitus.
7 Nam ipsum aut finitū esse aut īfinitum necesse est. ¶ Scda cōclusio. Mundus non est infinitus ¶ Iuxta ea que pus allata sunt: prompta est huius rei demonstratio. ¶ Nam aut esset similiariū ptium/aut dissimiliū. Nō similiarium. Nā omne tale simplex est: cui debetur vnus motus aut circularis aut rectus. Mō vero osum est. nullū neqz circulo neqz recto actū: esse posse infinitū. non est igit similiariū partiū Neqz quidem dissimilium. Nam aut esset ex specie infinitis aut finitis. non infinitis. Nam simplices motus specie finiti sunt. igit et simplicia corpora spēi discrimē hntia: finita sūt Cuiuslibz enī corpis simplicis vnus est mot simplex. neqz ex finitis erit. nā aut eoꝝ oīa/aut eoꝝ vnū: īfinitū eē oportez. vt ignē/aerē/aquā/aut trā. hoc aūt eē nō pōt. Primo. qz aut leuitas aut grauitas darēt īfiita: q īfinita dari nō posse monstratū est. Scdo qz loca oportez eē īfinita. Tertio. qz mot eēnt īfiniti. et neqz ferrent sursū neqz deorsū. Qd enī factuz esse non cōtingit: īpossibile est fieri. et in quali et quāto et vbi Vt qd factum esse nō pōt album: vt albefiat impossibile est Et qd cubitale factum esse nō cōtingit: īpossibile est cubitale fieri. et quod īpossibile est puenire in Egyptū: pficisci in Egyptum haudquaqz valebit vnqz. Itaqz quod sursum aut deorsum esse non potest: sursū aut deorsū feretur nunqz

Quarto quia aut tale infinitum moueret secundũ naturam aut preter naturam. Si preter naturam: ergo alius esset locus: in quem secundum naturam ferretur. Hoc autem impossibile. mundus igitur infinitus esse nõ potest.

Tertii cap. note.

¶ Pati/moueri.

t Ertium cap. cõtinet quatuor cõclusiones. et vnum correlarium post quartam. ¶ Prima cõclusio. Infinitum a finito pati impossibile est. ¶ Sit a mobile infinitum: quod patiatur (si fieri potest) et moueatur a mouente finito b: in tẽpore c. Sitq; d pars virtutis mouẽtis b Que (quia minor est q̃ b) mouebit mobile minus q̃ a in tempore c. sit illud e. capio partem finitam infiniti a equalem e: que sit a f. quia igitur potentie d finite ad b potentiam finitam est ꝓportio: b finita potentia maior mouebit a f equale e in minori tempore q̃ c. mouet enim equale idem in eodem tempore et maius idem in minori. et minus in maiori. vt si duplum in duplo. et ita secundum analogiam. Quicq̃d igitur b in tempore c mouebit: ꝓportionem ad partem finitã a f et mobile equale e seruabit. Infiniti autem ad finitũ nulla cadit ꝓportio. Mouebit igitur solum finitum in tempore c. Si enim d sit ad b in aliqua ꝓportione vt subtripla: intelligo b potentiam duplam ad d: que mouebit mobile duplex ad e: et similiter a f: vt a g in tempore c Intelligo deinde triplam q̃ sit i: que quia tripla ad d: mouebit mobile triplum e et similiter parti finite a f: vt a k in tempore c. Manifestum est enim triplum finitum esse. alioquin infiniti ad finitum ꝓportiõem dabis: et infinitum finiti triplum facies: quod impossibile ẽ. At cum i tripla sit ad d: et similiter b prima virtus ad d tripla: b virtus equalis est potentie i quare in eodem tempore mouebit a k. Quod si mouet a infinitum in tempore c: in eodem tempore mouet finitum et infinitum: quod est impossibile. ¶ Secunda neq; finitum patietur ab infinito tempore finito. ¶ Hec est conuersa precedentis. Sit a infinita virtus. que moueat b finitum mobile in finito tempore c si fieri potest. Capio quãcunq; partem finitam libuerit infinite virtutis a. vt a f que moueat minus quodcũq; q̃ b in tempore c. manifestum est oportere eam minus mouere vt e. Et cum vtrunq; sit finitum: habet e ad b aliquam ꝓportiõem: vt exẽ

28 (beside "correlarium post quartam" line)

29 (beside "le. Secunda" line)

pli causa sit b triplum. Capio ꝟtutis infinite partem finitā a g duplam parti a f: que quia dupla mouebit duplum mobile: vt h in eodē tempore. Et pars tripla vt a k: mobile triplum vt i in eodem tempore. et ita semper secundū analogiam ꝛ ꝓportionem. quare ꝛ a k mouebit b eq̄le mobili i in eodem tempore c. Et cū tota virtus a ad a k nullā habeat ꝓportionem: non mouebit b in tempore c imo neq̃ in tempore quod est positi oppositum: aut infinita virtus et ꝟtus finita idem mobile et eodem tempore mouebunt: quod est im-
30 possibile. ¶ Tertia Infinitum ab infinito aliquo tp̄e nō patietur ¶ Sit a vnum infinitum ꝛ b alterum: quod patiat̃ ab a in tempore c. Patiat̃q̃ b pars quecunq̃ ab a vt b d in minori tempore vt e. Supposuimus enim maius in minori tēpore mouere minus. quia tēpis e finiti ad totum tempus est ꝓportio: a mouebit maius b d vt b f in tempore maiore. et iterum mouebit maius in maiore. quare tandem deueniet tur: vt partem aliquā acceptam finitā in tempore c moueat: in quo mouet ꝛ b. et finitū ꝛ infinitū in eodem tēpore ab eo-
31 dem patietur: quod est īpossibile. ¶ Quarta infinitū aliquo tempore non mouebit infinitum ¶ Non finito. Nam infinitum pateretur ab infinito tempore finito: quod esse non pōt Neq̃ tempore infinito. quia infinitū tempus finem nō habet: et in tempore finito rursum aliquid moueret: quod si dixeris esse finitum: oppositum est secunde. si vero infinitum: oppositum tertie. Si nichil mouere: aliquo vllo tempore fi-
32 nito dixeris: et tempore infinito continue quiescet ¶ Correlarium. Ex his iterum manifestum est nullum sensibile corpus esse infinitum. Primo quia omne corpus sensibile virtutem habet actiuam et passiuam. Neq̃ quidem extra celū est infinitum. nominant enim intra ꝛ extra locum. Extra celum autem non est locus neq̃ tempus. Neq̃ corpus circulariter motum. Nam mouet̃ circa medium. Infiniti autem non est medium. Neq̃ secundum rectum motum. quia locum ad quem ferretur: infinitum esse oporteret. Quod si ferretur preter naturam: esset ei assignandus locus infinitus sui motus secundum naturam et virtutem eius motiuam oporteret esse infinitam. Infiniti enim vis (vt finita finiti) infinita est. Et id a quo preter naturā moueret̃: esse oporteret infinitum et plura esse infinita aut infinitum pati a finito: que

impossibilia esse permanifesta sunt. Q si dixeris ipsum a seipso moueri (ne plura esse infinita concedas) erit igit̃ ĩfinitum animal. Est eĩ id aĩalib⁹ propriũ. Sʒ quõ erit infinitum animal? Neqʒ Democriti ⁊ Leucippi detminatio approbanda est: infinitas similiares atomos põne et situ discriminatas: interstite vacuo infinitũ cõflare Primo. qꝛ eas atomos dicũt esse eiusdẽ nature. vt si aurũ in frustula dirimat̃: auri q̃libet ps diuisa cuilibet alteri eadẽ est: q̃re oẽs ille ad totius locum ferrentur. vt quo fertur ignis ⁊ ignis scintilla et quo terra et terre glebula. Hoc aũt ĩpossibile Scdo qꝛ si vna atomorũ fuerit leuis: et vnaq̃qʒ reliq̃ruʒ. quare nihil erit graue simpl'r. Ponũt eĩ ex illis atomis oĩa cõflari. ⁊ originẽ ducere. hoc autẽ falsũ. Terti o qꝛ oĩa ferrent̃ sursũ aut oĩa deorsum: ꝙ si sursũ: mouerent̃ a medio: si deorsum: ad mediũ In finiti aũt nõ est mediũ. qꝛ vbi mediũ fuerit: ⁊ extremũ cõpiri necesse est. Quarto qꝛ null⁹ erit locus quo moueat̃. Nã aut moueret̃ natura aut pret̃ naturã: quib⁹ motib⁹ determinata sunt loca. esset igit̃ immobile. Q si dicas moueri preter naturam: erit alterum cui is motus secundum naturam ꝯueniet. hoc eĩ in oĩbus inductione cõptum est. Qd si ita fuerit: oĩa leuia dicere non poteris: neqʒ oĩa grauia. Neqʒ illud infinitum ex similiarib⁹ eiusdẽqʒ nature atomis esse cõflatuʒ Sʒ ꝙ nullum sit corpus infinitum: satis arbitror ostensum.

Primi cap. tertii tractatus note.

Equiuoca/ diuersarum naturarum entia.

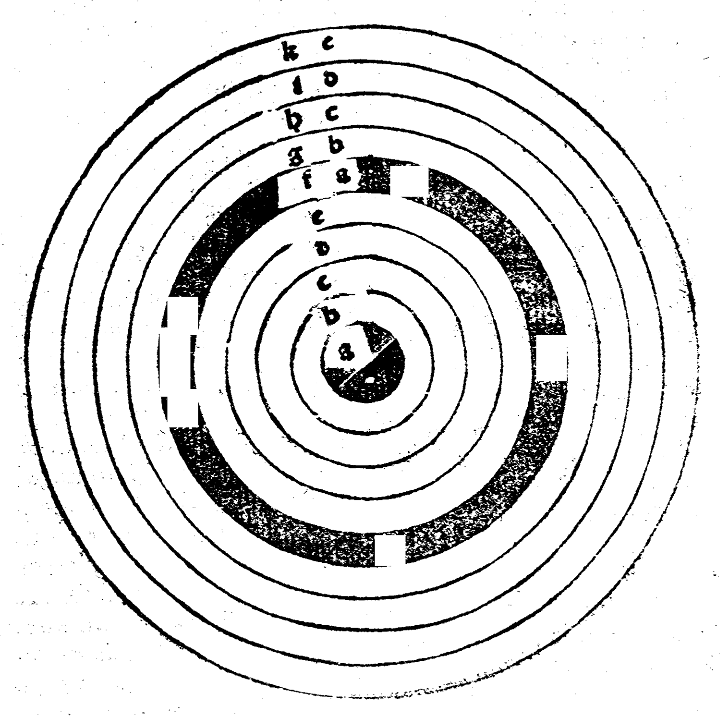
Cõcentricorum mundorum figura.

a terra. b aqua. c aer. d ignis. e nouẽ celestiũ orbiũ circulus. f a scdi mundi terra. g b aqua. h c aer. i d ignis. k e eius nouem celestium orbium circulus.

Tertius

tractat⁹ ꝯtinet duo cap. Primũ tres suppões. tres ꝯcl'ones. duas rões ad pmã. tres ad scdam. ⁊ triũ cauillorũ remotiões. Tres suppões. Pria. oĩa physica corpa moueri ⁊ q̃escere scdm naturã: violente ⁊ pret̃ naturã. Scda in quo loco natura q̃escũt: ĩ illũ locũ nat̃alit̃ ferri. ⁊ ĩ q̃ violẽte q̃escãt: ĩ illũ violẽte ferri Tertia si alicui latio aliq̃ violẽta est: q̃ scdʒ naturã eidẽ ꝯuenit: violẽte lationi ꝯria ẽ: vt lationi t̃re sursũ violẽte: ꝯria est latio deorsũ terre: ipsi scdm naturã ꝯueniẽs. Pria ꝯcl'o. Si pl'es 53 54

sint mūdi eos ex ꝯsilīs nature corpib⁹ existere: ⁊ ea eandez vim mouendi obseruare necesse est. vt ignis ⁊ ignis: terra ⁊ terrra: et intermedia ¶ Primo. Quia si ex equiuocis et natura diuersis cōstarent: mūdus de illis nō nisi equoce diceret. Cōstarēt igit̄ ex cōsimilis nature corpibus. qđ si ita eēt: et illa corpa nata eēnt moueri: hec a medio: hec ad mediuz: hec vo circa mediū: qđ est mouēdi vī/ naturāqꝫ eandē seruare ¶ Scđo. qꝛ motus determinati ⁊ finiti sunt. nā aut scđm rectū aut circulū sūptos aut mixtos eē oportere: ꝑus dcm̄ est. et vnius corpis simplicis vnū simplicē motū eē. Quare siquidem illic elementa eēnt eadem: ⁊ motus iidem.

35 ¶ Scđa cōclusio. Nō sūt plures mundi ¶ Primo. qꝛ terra vnius mūdi nata esset moueri ad trā alterius mūdi ⁊ ignis ad ignē. Ad quecunqꝫ eni locū simpliciū aliqđ natū ē moueri: ⁊ qđlꝫ alteꝝ ꝯgenee/ ꝯsilisqꝫ nature ad eūdē moueri natū

esse necesse est. At terrā vniꝰ ad alterius terrā ⁊ ignē ad ignē
moueri natū esse: ipossibile est. Nam terra sursū ferretur in
pꝛop̄o mūdo et ignis deoꝛsū. ⁊ terra a medio lata ad alterā
terrā natura moueret. In quo ei loco natura q̇esceret: et in
eundē natura ferret. Itidē ⁊ ignis ꝑ mediū ad alteriꝰ mūdi
ignē euolaret: qđ stati ipossibile cognoscit. Nō igit sūt plu=
res mūdi. ¶ Scđo vnꝰ est ꝓmꝰ motꝰ sempiťnus ⁊ eternꝰ igit
⁊ vnum ꝓmū celū ⁊ vnꝰ mundꝰ. Si plures mundos dederis
ivnoquoqȝ ꝓmū eē oportere: qđ eē neq̇t. ¶ Tertio tria sūt
loca triū sensibilium elemētorum. Primꝰ est subsidēs et ifi=
mus: scđs summꝰ ⁊ extremꝰ: terciꝰ horū mediꝰ. qđ supfertur
oībꝰ vt ignis est in sūmo: qđ ceteris subsidet est in imo. qđ
vero medio modo fert vt aq̇ vt aer medium obtinet locum.
Et pret hec loca nō est sensibiliū locus. nam neqȝ scđm na=
turam: neqȝ pret naturā illuc ferrent. Est igit tantū vnꝰ mū=
dus. ¶ Tres cauillorū remotiones. Si dixeris prio illa sim 36
plicia corpa propt nimiā distātiā: diuersā pticipare naturam
hoc irrōnabile est: nā distantia nō facit nature diuersitatem.
¶ Scđo oēs motus vi quasi motis cōuenire: q̄re nō erit tra
vniꝰ nata ad alterius terrā ferri. Hoc ipossibile est qr motꝰ
vi quasi ⁊ preter naturam factus: obnoxius ⁊ contrariꝰ est
motui nō vi sed secundum naturam facto ¶ Tertio terram
vnius ⁊ terrā alteriꝰ numero differre: ideo nō oportere eas
natas esse ad eundem locum numero ferri. Esto numero dif
ferant: spēi tñ indifferētiā hñt. nec iđ ꝙ diuerse numero sint
hoc impedit easdē ad eundem numero locū ferri natas eē.
qđ si ita est: statim rōni cōsentaneū apparet: tm̄ vnā terram
esse: qr finita transmutatio terminos: vñ motus et ad quem
ꝓficiscit: specie habet diuersos. vt qđ augmētat ťminum vñ
motus puitatem quo vero ꝓficiscit amplitudinem. qđ minui
tur: ecōtra. qđ altat: ꝯria. Ut sanatio ťminū vñ venit: egritu=
dinem/quo tendit sanitatem. q̄re ⁊ qđ fert vt terra: ex terra
ad terrā non ferat. ⁊ ignis ex igne ad ignem. Et si instas ex
celi transmutatione q̄ est ex eodem in idem: hāc transmuta=
tionem quodāmō diximus infinitā ⁊ quodāmodo esse ex op
positis ⁊ ad opposita: cū consyderas eā accipi scđm diame
tros. cū vero scđm totum accipias: non ita fit. ¶ Tertia cō 37
clō rerū sensibiliū loca finita et determiata esse necesse est.
¶ Nam q̄to terra medio propinquior fuerit: tanto velociore

motu eam ruere videmus.et ignē velociore motu ferri:q̄ꝫ
to loco qui sursum est vicinior efficitur. Si igit̄ sine t̄mino
concitaretur ferreturq3:motus infinita succresceret veloci
tas.quare intelligenda tandem esset infinita ꝛ leuitas ꝛ gra
uitas.quod est impossibile. Aliodq̄n in ifinitū crescere haud
q̄cꝫ intelligi possꝫ. Sūt igr̄ sensibiliū loca ꝛ sita ꝛ determiata

Secundi cap.note.

C Forma/species C Forma in materia/species in singulari
bus C Materia/sensibile/singulare C Finientes/diffinieētes.
C Sensibilia/sensui ꝑuia C Simus/nasus cauus.

Secundū cap.cōtinet tres cōclusiones.vnā instanti
am:eius solutōem:ꝛ tres mōs celi post ꝑmā.et duo
38 correlaria post tertiā C Prima cōclusio. Non mo-
do non sunt plures mundi:sed ꝛ plures fieri īpossibile est.
C Nam vnus mundus est ingenitus ꝛ eternus .Est enī vnꝰ
ꝑmus motus sempiternus ꝛ eternꝰ.nō igit̄ fieri pn̄t plures
mundi C Instantia.Oim natura ꝛ arte cōstantiū alia est for
ma scd̄m se:ꝛ forma materie mixta.vt alia sphera et sphera
aurea:alius circulus ꝛ circulus ligneus Finiētes enī sphe
ram aut circulū:aureū aut ligneū sumimus nunq̄ꝫ vt que ad
eius substantiā non ptineant:tametsi idem sit sphera/ꝛ sphe
ra aurea. Neq3 intelligere/ neq3 sumere q̄cꝫ aliud ꝑter sin
gulare possimus. Nichilominus circulus/ꝛ hic circulus ra
tione duo sunt. Circulus vt species:hic circulus species in
materia ꝛ singulare. Tunc ita ducūt argumentū. Celū ē sē-
sibile.est igit̄ aliud:celum ꝛ hoc celū.ꝛ celū spēs ꝛ forma est
et hoc celum forma in mat̄ia. At quorūcūq3 sensibiliū spēs
est aut forma aliq̄:plura sunt aut facta esse cōtingūt singu-
laria.siue species ideas quasdā(vt posuerunt aliqui)posue
ris seiunctas atq3 separatas/siue reipsa a singularibus nō ab
iunxeris:sed esse ꝛ rōne:sic esse op3.Sic enim in oībus quo
rum forma in materia est:ꝓmptu3 est videre plurima ꝛ pe-
ne infinita eiusdem speciei entia.Sūt igr̄ plures celi:aut eē
pn̄t.ꝛ plures mundi aut esse pn̄t.Et si simul nō sint ꝛ eē pos
sint:fieri possunt C Solutio:dato sit celū esse sensibile:ꝛ alte
rū esse celū ꝛ hoc celū:vt spēs ꝛ spēs in materia.nō tamē ex
hoc plures mundos esse aut esse posse conficiunt. Nam fal
so assumūt:quorūcunq3 sensibiliū spēs sit aut forma:plura
esse:aut facta esse contingere. Hoc enī non op3 vbi sēsibile

ex tota matia est ex qua natū est esse posse. vt si itelligis vnū incorruptibilē simū: cui⁹ matia eēt caro: ⁊ ex oi carne eēt ex qua simus eē posset: sim⁹: sensibile qddā ess; ⁊ alterū simus ⁊ hic carne⁹ simus vt spēs ⁊ forma: ⁊ forma in matia. ⁊ tamen nō essent neq; eē possent plures simi. Jtidē si esset vnus hō imortalis: ex omni carne ossib⁹ ⁊ neruis ex quibus posset eē hō: Hec siqdē idissolubilia essēt. homo sensibile est. ⁊ homo ⁊ hic homo differūt: vt forma ⁊ forma in matia. ⁊ tamē neq; essent plures hoies neq; eē ꝯtingeret. Cōsimile de mūdo intellige. nā mund⁹ ⁊ celū sensibile: ⁊ celū ⁊ hoc celū rōne diuersa: ⁊ hoc celū ꝑpetuū et imortale ex tota materia (ex qua esse potest celū) cōstans. idcirco vt de simo ⁊ hoie: neq; sunt plures neq; plures eē oportet. ¶ Tres modi celi. Celū pri- 39
mo vltima sphera ē supmusq; circulus: cetos ambiens oēs diuinitate plen⁹. Scdō corporea moles: īferiori lune extremo ⁊ supremo ꝑme sphere ṫmino ꝯtenta. Tertio celū id totū est qd ab vltie sphere supmiq; circl'i circūferentia cōtētū cōspicimus. Et hoc totū/omne/vniuersū: celū dicere cōsueuim⁹. ¶ Scdā conclusio. Celū vt id ipsū est: ab vltime sphe- 40
re supremiq; circuli circūferentia cōtentū ex omni naturali et sensibili corpore: suaq; tota materia cōstat. ¶ Nam nullū extra se corpus neq; naturale neq; sensibile relinquit: s; ea oia intra suum continet ambitum. Q; extra se nullum corp⁹ relinquat: hoc ideo est: q: corp⁹ illud physicum esse nō poss; Nam aut esset simplex aut cōpositum. Non simplex: q: ōne tale mobile est a medio vel ad mediū. Et cum corpora illa q̄ circūferuntur: loca sua egredi ⁊ mutare nequeant: non hoc pacto aut a medio aut ad medium moueri cōtigeret. et illic esse non posset natura aut preter naturam. Natura quidem: quia habent simplicia corpora physica alia (in quibus natura stent) a natura deputata loca. Neq; preter naturā. Nam et illic aliqua esse secundum naturam nata essent. Locus ei qui alicui simplicium preter naturam conuenit: alterius simplicis secundum naturam existit. Q; si illic natum non est esse corpus simplex physicum: neq; ex simplicibus compositum vllum. Neq; aliqd sensibiliū nō physicorū. Nā ea sūt sphere/circūlariq; circl'i: quorū nullū extra supmi circūferētiam claudi manifestū est. Cōstat igiṫ celum hoc pacto sumptum: ex omni corpore et naturali ⁊ sensibili/suaq; tota ma

teria. Qꝛ cum ipsum incorruptibile sit: et semꝑ (vt adbuc oñ
demus) ꝑseuerans: vnũ solum esse recte affirmatũ est. neqꝫ
plures fuerunt celi: neqꝫ plures futuri sunt: sed vnum solũ
41 et ꝑfectum ¶ Tertia cõclusio. Non cõtingit extra celũ cor=
pus vllum factum esse ¶ Nam neqꝫ simplex neqꝫ cõpositũ
42 neqꝫ natura neqꝫ ꝑter naturam ¶ Primũ correlariũ Unde
fit vt extra celum neqꝫ locus neqꝫ vacuũ neqꝫ tempus sit
Locus quidem. quia illic nullum est neqꝫ esse natũ est cor=
pus. Uacuum quia id dicunt locum sine corpore natum cor
pore repleri: et in quo corpus natũ est fieri. Neqꝫ locus: cũ
illic nullum possit esse sensibile corpus: neqꝫ motus. quare
neqꝫ tempus. Est enim tempus numerus motus. At extra
43 celum sine sensibili corpore non erit motus ¶ Secundũ cor
relarium. Unde fit etiã: vt que illic nata sunt esse entia: sint
optimam habentia vitam et per se quidem sufficientissimã:
quam toto complent eterno: non senescentia in tempore: in
loco non transmutabilia/inalterabilia/impassibilia/ ab om=
ni motu mutationeqꝫ aliena. vt circa diuina plerunqꝫ ratio
nibus declaratum est/omne primum/diuinum/intransmuta
bile/necessarium/summũ/et quo nichil aliud melius/ nichil
diuinius/nichil prauum babens/nullorum bonorũ indigũ /
incessabili motu rationabiliter mouens/rerum omnium fi=
nis/vniuscuiusqꝫ vite tempus/tempus omne et infinitatẽ
vt summa perfectio continens/eternũ/semper ens/immor
tale/a quo ceteris communicatum est esse ⁊ viuere/bis cla=
rius/illis vero obscurius.

Primi cap. Quarti tracta=tus note.

¶ Suppetie/auxilium. ¶ Consistentia/materia

Quartus tractatus cõtinꝫ

tria cap. Primum quatuor conclusiones.
tres rationes: ⁊ tres antiquorum opinio=
nes post primã. Et duas rõnes ad scdam
44 ¶ Pria ꝯclusio. par ẽ disq̃rẽdo: an mũdꝰ
genitꝰ/igenitꝰ corruptibil/ incorruptibilis
habeat: antiquoꝝ de hac re adducere opiones ¶ Primo qz

ↄtrariorũ dubitationes:cause sũt vt sint contrariorũ manifestationes. Si itaqȝ eas non adduceremus in medium videri possȝ in dubitatiõib⁹ suis oppositũ eorũ (q̃ oñdere volum⁹) eẽ ↄñsũ. ¶ Scdo qꝛ eorũ positionib⁹/assertionibusqȝ mõstratis iualidis:credibiliora relinquent̃:circa id(qd̃ q̃rim⁹)dicẽda. ¶ Tert io qꝛ nos ita faciẽtes:min⁹ eos grat[illegible] cõdẽnare videbimur. Oportet eĩ v̾itatis disq̃sitores nõ eẽ ĩimicos:q̃ iudicare velint sufficient̃. ¶ Tres de hac re antiquorũ opiniones. ¶ Prima est dicẽtiũ mũdũ genitũ esse :sȝ icorruptibilẽ imortalẽ/semꝑqȝ mansurũ.⁊ hec Platonis existit. ¶ Scd̃a est dicentiũ mundũ factũ/interiturũqȝ semel:sed vlteri⁹ nũq̃ȝ reduci/repariqȝ posse ad ortũ.⁊ hec ẽ Democriti. ¶ Tertia est Empedoclis Agrigẽtini ⁊ Heracliti Ephesii dicentium mundũ alt̃natis vicib⁹ frequẽt̃ genitũ ⁊ frequẽter corruptũ. Et has ortuũ/obituũqȝ vices:semꝑ obseruaturũ ¶ Secũda cõcl̃o. irrõnabilis est assertio dicentiũ mũdũ genitũ eẽ:sempiternũ tñ manere nunq̃ȝqȝ casurũ. ¶ Primo qꝛ sola ea rõnabiliter dici posse vident̃:q̃ in oĩb⁹ aut plurib⁹ ita eẽ cõspicimus:hui⁹ aũt assertionis oppositũ euenit Asserit eĩ ⁊ genitũ ⁊ ĩcorruptibilẽ. Et liq̃do cõspicim⁹ q̃ gñant̃ oĩa:orta cadere nõ est igit̃ assertio hec rõnabilis ¶ Scd̃o qꝛ si illa q̃ ipȝ ↄstituũt:nõ potuerũt aliter se habere:ĩtrãsmutabilia sũt. Si potuerũt aliqñ:⁊ nõ semꝑ cõsimiliter se habuerũt:poterunt adhuc iterũqȝ esse soluta.nulla illic q̃ȝ hic valentior rõ. igit̃ si genitus esset nõ modo ĩcorruptibilis nõ esset:sȝ posset infinitis eũtibus seculis ĩfinities corrũpi. Neqȝ pdest q̣ hec asserentib⁹ suppetias ferre volũt aliq̃:dicẽtes mũdũ eẽ incorruptibilẽ ⁊ neqȝ verũ esse ipsũ eẽ genitũ.sȝ hui⁹ positiõis assertores idipsũ doctrine cã(quo magis doceãt)dicere:vt Mathematici descriptiones lineamẽtaqȝ faciũt:q̃ ⁊si nõ sint vt ponunt:suis tamẽ demõstrationib⁹ apta veniũt. Nõ sic est de hac assertiõe ⁊ Mathematicis descriptionib⁹.nã in illis idẽ est.neqȝ refert.hic aũt nõ idẽ atqȝ plurimũ refert et priora dicta posteriorib⁹ sunt pugnãtia. Nã ex iordinatis ordinatũ faciũt:qd̃ nõ nisi generatione ⁊ t̄pe dirimẽte facere possunt aut simul est ordinatũ et iordinatũ.q̃ sũt ĩpossibilia. ¶ Tertia cõcl̃o. irrõnabile est iterũ mũdũ esse genitũ dicere/ĩteritus obnoxiũ:sȝ postea nũq̃ȝ repari posse. ¶ Nam confitẽtes ipsum esse genitum:vnam semꝑ ante admittunt fuisse ↄsistẽ

tiã ex q̃ fieret:quo nõ existente:eadẽ semp manebit cõsisten-
tia.q̃ mutationis pncipium est.qua nõ existente aliqd trans-
mutari ipossibile est.ꝛ qua quidẽ existente cõtingit . Si igit
genit⁹ esset et aliquando casur⁹:itidẽ ꝛ orto altero repari cõ
50 tingeret:¶ Quarta neqꝫ sentiendũ est cum agrigẽtino Em
pedocle:mundũ alternatis vicib⁹ nũc amicitia disgregante
gigni:nũc vero lite cõgregante solui. Nam id astruere nichil
aliud est:q̃ mundũ substãtia facere ppetuũ. sꝫ scdm formã/
qualitatesqꝫ transmutari.vt si qs ex puero sepius fiat vir:ꝛ
ex viro sepi⁹ recidat in puerũ:alternatis ac interpollatis vi-
cibus:ꝛ ob id credat ipsum sepius gigni ꝛ sepi⁹ corrũpi Sic
ei ponũt semp eadẽ elemẽta manere:nõ aũt ordinẽ ꝛ qualita
tes. Et sunt q̃ ꝛ qualitates manere ponũt cõgesto/cõgrega-
toqꝫ mũdo:ꝛ ꝯtraria ꝯtrariis pugnare. Nõ igit mũdũ (vt q̃
semp substãtia sit idẽ)generari ꝛ corrũpi debẽt affirmare: sꝫ
mũdi dispositiões. Nõ eẽ igit(sicut scribit in Timeo)mun-
dũ factũ: ꝛ decetero sempiterno tpe mãsurũ/neqꝫ sempiter
no iteritu casurũ/neqꝫ vicitudinibus crebro gigni/crebroqꝫ
dissolui:naturaliter ẽ discussum.

Secundi cap.note.

¶ Talentũ octagĩta librarũ ꝛ quatuor vnciarũ pond⁹ ¶ Li
bra/as/pondo. ¶ Stadiũ:miliarii ps octaua 125 passus cõ
tinẽs. ¶ Quãta sit põa:magna:pua:maior:minor.

S Ecũdũ cap.ꝯtinet duas ꝯclones.igeniti/geniti/in
corruptibilis/corruptibilis/singulorũ tres modos
51 post pmã.ꝛ vnã istantiã post scdam. ¶ Prima ꝯclo
Proposito nostro congruit modos geniti/igeniti/ corrupti
bilis ꝛ incorruptibilis cognoscere. ¶ Nã hec multipliciter
dicunt:de quibus quidẽ nũc intendim⁹ determinationẽ. Mul
tipliciter autẽ dictis:ꝛ si ad orõnẽ nichil referret quin semp
eandẽ veritatẽ falsitatemue obseruaret:intellectus anceps
ꝛ confusus relinquitur:ipso multiplici indistincto. Expedit
52 igitur proposito:taliũ videre modos. ¶ Ingeniti/geniti/in
corruptibilis/corruptibilis/singulorũ tres modi. ¶ Ingeni
tum pmo:qd cũ pus nõ existeret nũc existit sꝫ sine transmu-
tatione.vt est attact⁹ ꝛ momentũ. Secundo qd nõ est sed eẽ
ꝯtingit Tertio qd oĩno ipossibile est fieri:ita vt aliquãdo sit
aliquãdo vero nõ sit. ¶ Impossibile eĩ bifariã dicitur. Pri
mo simpliciter qd neqꝫ est neqꝫ fieri potest Scdo nõ facile/

non cito/non bene factibile ¶ Genitum primo: e quod tran smutatione existit. Scdo quod est: non esse autem contingit Tertio quod aliquo modo esse/aut fieri contingit: siue id fa cile siue difficile sit. ¶ Incorruptibile primo: quod cum sit ens ipsum aliquando non esse sine transmutatione cōtingit Scdo qd nūc est z qd aliqn nō esse futurū: ipossibile ē. Ter tio qd simplicit nō eē nō possit. aut qd difficult nō eē possit ¶ Corruptibile primo: quod transmutatione desinere con tingit. Secundo quod cum sit contingit aliqn non esse futu rum. Tertio quod non esse aliquo pacto: aut facile aut diffi culter contingit. Et horum oim modi cōsimili pene mō adi uicem sumuntur. Dicunt tamē ppie ingenitū et incorrupti bile. Ingenitum quidem quod simpliciter fieri non potest. ita vt aliqn sit et aliqn non sit Et incorruptibile quod oino nō esse non potest. ¶ Secunda cōclusio. Potentia: quanta ipsa sit per maximū determinanda est. ¶ Nam per minus nō determinatur. quia quicquid potest in maius potest in min⁹ Ut potens centum ferre talenta: potest z duo. et potens cē tum ambulare stadia: potest ambulare z duo. Determinat igi tur per maximū z excellentiam. vt vtus que talenta centum sustollit z que illam talentoz summā non superat vt vnum z centum sustollere non possit: ab illa excellentia denoīatōem sumet dicetq3 centum talentoz z non pluriū potentia. Et v tus que non potest in excellens: neq3 eadem in plura excel lente valebit. vt si que vtus in centu3 talenta aut stadia non possit: hec eadem in vnum z centū aut talenta aut stadia mi nime valebit. est igit q̄ta sit potentia: p maximū determināda ¶ Et si instas. potest quis videre stadiū nō videns quālibet ptem minorē stadii. et q̄s pcipere magnitudinē z non pūctū Et potest quispiam maiorē sonum audire. non potens audi re minorem. Non igit id recte assertum: vt que potētia pōt in maius: eadē possit z in minus ¶ Id certe ad id quod in tendimus nichil affert difficultatis. Nam hec instantia de excellentia z decremento rei z que secundum molem atten duntur: insectatur. Nos autem non de ea excellētia z decre mento agimus: sed de iis que secundum virtutem sunt sū pta. Uisus enim vis/aut auditus: ad minora debilior: ad ma iuscula v valentior. Tertii cap. note.

53

¶ Se mutuo consequi/adinuicem conuerti.

t Ercium cap. cōtinēt decē cōclōnes. vnū correlariū ad secūdā. duas rōnes ad q̄ntā. quatuor ad nonā. et quatuor ad decimā. ¶ Prima conclo. si quid possi-
54 bile est esse et idē possibile est non esse: vt ei⁹ tēpus ad esse ⁊ non esse detminatū sit necesse est. ¶ Hoc ei secūdū oē predi camētū vt si quid pōt eē homo/⁊ nō hō/bicubitū/equale/al- bum ⁊ nō esse: ⁊ ita in ceteris vtrūq; tps detminatū. Nam si dederis neutrū detminatū eē: habebit pōaz vt sit tpe īfinito
55 ⁊ vt nō sit alio tpe infinito. hoc aūt īpossibile. ¶ Secūda im possibile ⁊ falsū/possibile ⁊ verū nō oīno idē signant ¶ Nam nō omne falsū est īpossibile. de citharisāte ei si dicat̄ q̄ nō ci tharisat et de cantante q̄ nō cantat: falsū dicitur. nō autem īpossibile. Neq; oē possibile verū est. coincidūt tamē hec ali quādo. vt diametrū cōmēsurari coste falsū est ⁊ idē īpossibi le. nō cōmēsurari vero ⁊ possibile ⁊ verū. Et nos de impossi- bili/falso/possibili ⁊ vero simpliciṫ ītelligimus et non facta suppositione. vnde si triāgulus esset circul⁹ nō haberet tres duobus rectis equales. ⁊ suppōne facta lineā eē ex punctis:
56 diameter coste cōmēsurabilis est. ¶ Correlarium vnde fit vt nō sit idē supponere falsum ⁊ īpossibile: itidē possibile ⁊ verū ¶ Nam supposito impossibili bene accidit impossibile: falso autē nō impossibili: nunq̄. Et supposito possibili: falsū sequi accidit: ex vero autē nunq̄. ¶ Tertia idē simul ad opposita
7 habet potētiā: nō autē vt illa simul habeat. ¶ Nam cum quis sedet: potētiā habet vt sedeat ⁊ potentiā vt stet: nō tamen vt
58 simul sedeat et stet. sed alio et alio tpe. ¶ Quarta oē semper ens: incorruptibile esse necesse est. Sit a semp ens. quia a sit semper ens: semper existit. ⁊ si posueris corruptibile: aliquā do nō erit. At impossibile ē quod semper ē: aliquādo nō esse igitur falsum est esse corruptibile. et non modo falsum sed ⁊ impossibile. Eadem ratione omne semper ens ingenitū est. Nam omne semper ens: semper existit. genitum vero aliquā do existit et aliquando non. Fieri enim nequit vt quod pōt omni tempore esse: aliquando possit nō esse. Alioquin simul pōaz retinet ad simul eē ⁊ nō eē quod est impossibile. est igi-
59 tur omne semp ens: īgenitū. ¶ Quīta nullū sp ens corrupti bile ē: aut gēitū. ¶ Prio q2 oē corruptibile ⁊ oē gēitū pōaz h3 ad non eē. nullū aūt semp ens pōaz h3 ad non esse. Nam

a b

d c

aut id esset tempore finito:hoc autem nõ.quia omni tempore est.q̃re potentiã hʒ vt tempore sit ꝛ illo. Neqʒ quidẽ infinito. Nam plura tempora infinita esse nequeunt: neqʒ idem potentiam habere vt sit vno tpe infinito ꝛ nõ sit altero infinito. Nullũ igr̃ semp ens:corruptibile est aut genitũ ❡ Secundo.quia semp ens ꝛ semp non ens se hñt vt ꝯria.semper ens/non semp ens:semp nõ ens/non semp nõ ens vt ꝯdictoria. Nõ semp ens/nõ semp nõ ens vt subcõtraria. Sit itaqʒ a semp ens/b semper nõ ens/c nõ semper ens/d non semper non ens. De genito ꝛ corruptibili verificant̃ c ꝛ d:quia quãdoqʒ est ens ꝛ qñqʒ non ens. De genito igitur ꝛ corruptibili negantur a ꝛ b semp ens et semper non ens. Aut simul de eodem erunt ꝛ affirmatio ꝛ negatio.quod est impossibile

❡ Sexta.omne ingenitum pariter ꝛ incorruptibile semp est ens et immortale ❡ Nã dico ingenitum quod est ens: et nũq̃ non fuit ante. Incorruptibile vero quod est ens: et nõ erit verum ipsum non esse. Que autem talia sũt:semp existũt Est igit̃ ingenitum omne similit̃ et icorruptibile:semp ens/sempiternũ ꝛ imortale ❡ Septima. Ingenitũ ꝛ incorruptibile se mutuo consequnt̃ ❡ Nam ingenitũ ꝛ icorruptibile sẽper ens cõsequnt̃:consequnt̃ igitur se iter se ❡ Octaua. Omne genitum est corruptibile ❡ Nam si aliquod sit genitũ qđ non sit corruptibile:ipsum est incorruptibile. Dicitur enim corruptibile aut incorruptibile:vt non semper ens aut semper ens:de omni quod est ꝛ de nullo eodem simul.et si ipsũ est incorruptibile:ipsũ est ingenitũ. Cõsequnt̃ eni se ingenitũ ꝛ incorruptibile.ꝛ si ingenitũ:iteꝝ est semp ens.q̃re idem genitum est/ꝛ ingenitũ/ꝛ semp ens.quod est impossibile. et eodem mõ omne corruptibile:genitum esse oñdas ❡ Nona Genitũ ꝛ corruptibile seinuicem consequnt̃ ❡ Primo.quia si se non cõsequerent̃:aliqđ esset genitũ quod non esset corruptibile:aut aliqđ corruptibile qđ nõ essʒ genitũ:qđ modo falsũ eẽ monstratũ est ❡ Scđo qꝛ genitũ ꝛ corruptibile cõsequnt̃ idẽ:vt qñqʒ ens ꝛ qñqʒ nõ ens.ꝯsequnt̃ igit̃ seinuiceʒ ❡ Tertio.sit a semp ens b semp non ens/c genitũ/d corruptibile/arguitur sic.c genitũ:non est a. est igitur nõ semper ens.et c genitum non est b.est igitur et non semper non ens Similiter d corruptibile non est a/ neqʒ b : quare igitur est non semper ens et non semper non ens. Et retroagatur.

60 61 62 63

omne id qdquidem est nõ sp ens et nõ sp nõ ens: eẽ genitum ꝛ corruptibile. ꝛ tũc manifestũ erit c d genitũ et corruptibile: cõseq̃ idem. q̃re ꝛ seinuicẽ cõsimilit sequent. ¶ Quarto sit ĩgenitũ a. icorruptibile b / genitũ c / corruptibile d. disiũctum a c ex opposit' cõstat: qd dicit de oi qd est vt genitũ ꝛ nõ genitum. Oẽ ei nõ genitum est ingenitũ ꝛ ecõtra. Et disiunctũ b d ex cõsimilibus cõstat oppositis. vt corruptibile et nõ corruptibile. ꝛ a b ingenitũ ꝛ icorruptibile seinuicẽ (vt oñsũ est)
64 cõseqũt. Igit ꝛ c d scdm ꝛ quartũ: sese cõsequẽtur. ¶ Decima. incõueniẽs est extimare aliqd genitũ esse incorruptibile ꝛ aliqd corruptibile esse ingenitũ. ¶ Primo q̃a q̃ genita sũt omnia: quãto quodã determinato tpe põt aut facere / aut pati / aut esse / aut nõ esse. Infinitũ aũt nõ est determinatũ. nõ igitur qd genitũ est: incorruptibile erit: aut qd corruptibile est: ingenitũ ¶ Scdo qꝛ ens tpe ĩfinito factũ eẽt. ꝛ aliquo tpe nõ ẽs sp esset. hoc aũt impossibile. ¶ Tertio oẽ genitũ aliqñ gñabitur. ꝛ oẽ incorruptibile est ingenitũ. ꝛ ingenitũ nunq̃ gñabitur. igit si aliqd genitũ est incorruptibile: aliqñ gñabitur. ꝛ nunq̃ gñabit. Item oẽ corruptibile aliqñ corrũpet. ꝛ oĩe ingenitum est incorruptibile. ꝛ nullũ incorruptibile vnq̃ corrũpet. Igit si qd corruptibile ingenitũ: aliqñ corrũpet ꝛ nũq̃ corrumpet. Et idem simul erit factũ ꝛ nõ factũ / corruptũ ꝛ incorruptum / qd est impossibile. Si enim dixeris genitum nõ aliqñ gñari ꝛ corruptibile nõ aliqñ corrumpi: aut hoc erit casu: aut fortuna: aut natura. Non casu aut fortuna: quia nõ est eorum que semper sunt. Neq3 natura. quia ea quandoq3 sunt ꝛ quandoq3 non sunt. vt que eandẽ materiã: potẽam contradictionis habeãt: ꝛ que cã est non esse. Et si item dixeris corruptibile habere potẽam ad non esse sed non in futuro: sed preterito tpe vt anno ꝑore aut quocunq3 alio Et ita de genito: hoc nihil est. q̃a neq3 vna q̃dẽ p̃teriti potẽa ꝛ virtꝰ est: sed p̃ntis ꝛ futuri. ¶ Quarto oẽ genitum et omne corruptibile contrariis alterant. igit neq3 genitum / incorruptibile neq3 corruptibile ingenitum est.

Primi de celo
et mundo finis.

Tabula secūdi De celo ꝛ mūdo

Celū neqꝫ factum esse neqꝫ corrūpi contingere. 1
Q dextrū et sinistrū in celo sine sursum et deorsū(vt Pythagorici voluere) minime aptanda sint. 2
Celū sursū/deorsū ꝛ ceťas positionū drñas retinere. 3
Longitudinē celi scdm poloꝝ distantiā esse sumendā 4
Q polus qui nobis suppositus apparet:deorsū sit 5
In secundis circulationibus(vt sūt sphere planetaꝝ)opposito mō ad pmā:differētias positionū esse assignandas. 6
Cōsyderādū eē cur plures sit circuloꝝ spheraꝝqꝫ latōes 7
Celum sphericam sibi vendicare figuram. 8
Cur potius celū ab a ad c moueať q̄ꝫ ab a ad d? 9
Q celi latio regularis sit. 10
Astra illius nature corpis esse:in quo fixa feruntur. 11
Quomodo astra calefaciant? 12
Astra non moueri motu pprio secundū celi circulū. 13
Dictum Pythagoricoꝝ circunlata corpa sonū causare pariter ꝛ harmoniam:irrōnabile esse. 14
Quis situs et velocitas motuū corporum celestiū. 15
Astra sphericam sibi aptare figuram 16
Cur motus corporum celestiū non multiplicenť secundum distantiam a primo? 17
Propter quid in prima latione est tantus syderuꝫ ornatus tantaqꝫ multitudo. 18
Duodecī opiones de situ/motu/figura ꝛ qete tre.pma 19
Secunda quorundā se Pythagoricos vocantiū. 20
Tertia 21 Quarta 22 Quinta 23
Sexta 24 Septima 25
Octaua Aristophanis/Colophonii. 26
Nona Thaletis milesii. 27
Decima Anaximenis/Anaxagore/ꝛ Democriti. 28
Undecima Empedoclis. 29
Duodecima Anaximandri. 30
Terrā in medio nō circulariť circa poluꝫ vnum reuolutam moueri. 31
Terram in medio quiescere. 32
Terram sphericam esse. 33

Primi cap pmi tractatus secūdi de celo z mūdo note

¶Consummatio/finis.

Secundus liber de celo et mundo tres tractatus cōplectit. Primus sex cap. Primū cap. vnā pclōnē. sex rōnes ad eā. Et tres opionum remotiones ad q̄ntā. ¶Conclo. Celū neq3 factū est/neq3 corrūpi ptingit: s3 vnū sempiternū: pncipiū psummationēq3 non hñs in se infinitā tpis seriē continet. ¶Primo q2 ex iis q̄ i pmo libro adducta sūt: huius rei fidem facere possum⁹. ¶Scdo q2 opiniones ipsum factum eē dicentium: rationabiliter defendi non pñt. Hoc igit de ei⁹ immortalitate et sempiternitate: magnam credulitatis occasionē inducit. ¶Tertio nō defuerūt sapientes patres nostri q̄ existimauerūt celū q̄d immortale/diuinū: in se hūc motum gerēs cui⁹ nullus sit finis: sed ipse poti⁹ aliorū finis existat. Etenim ptentorum finis est z circulatio pfecta est: impfectas motiōes tminū/q̄etēq3 hñtes: ptinens. neq3 pncipiū hñs/neq3 finē/ infinito tpe incessabilis/z irreq̄eta. Quapropt celū credere eē ppetuū rōnabile est se exhibere psuasibilem. ¶Quarto antiq̄ celum et locū qui sursum est: deo attribuerūt z nō alia: vt q̄d solū existimarent immortale: immortali z sempitno attribuendum. ¶Quinto. ipsum impassibile ē :nichil difficultatis z laboris vt moueat afferens. nulla enim illic resistētia: nullūq3 ipsū3 ferri(qualiter atq3 natum est)pphibens. Est igit merito sempiternum existimandum. ¶Unde primū excutienda est antique fabule opinio. opus esse atlante fultore/ sustētatoreq3 celi: ne mole sua procumbat: vt q̄d suo pondere ruere possit ¶Secundo eorum qui eadem de causa celo (vt terrenis ōnibus)grauitatē inesse suspicantes: animal celū putauerunt et ab anima(vt pendula in aere volucris)in sublime sustineri. ¶Hoc certe irrationabile. Primo quia talis anima: continua pena/continua affecta tristitia: miseram traheret vitā. quā tñ(si q̄ ei⁹ esset)liceret poti⁹ esse beatam ¶Scdo q2 celū sustineret z ferret violente: q̄re aliter ipsum ferri natū esset

¶ Tertio. Quia absonum est illam animam sine vacatione aliqua & intermissione prudenti: continue celum volubiliter intorquere. Videmus enim mortalium animantium (ipsis somno resolutis) animarum esse requiem et pene & laboris intermissionem. Remitteret igitur et illa immortalis aia et eterna interdum suos labores: et quiete solueretur placida ¶ Tertio excutiēda ē Empedoclis assertio ob celeriorem (ppria inclinatione superata) circulationem: celuз (tametsi graue sit) non cadere. Nam si hac celeritate (ppria superata inclinatione) torqueretur: quo pacto suus motus tāto tēpore saluaretur? Ea enim que preter naturam eueniunt: citissime corrupta conspiciuntur. ¶ Sexto. Supme lationis melius est perpetuitatem sentire / cōformiusqз diuinis: que de deo afferuntur / et consonum sapientum assertionibus: celum perpetuum esse potius sentiendum est. Prime autē lationis ppetuitatē sentire melius videtur / et diuinis que de deo afferuntur conformius / magisqз sapientū cōsonū assertionibus. sentiendū igit ipsū esse ppetuum.

Secundi cap. note.

¶ Augur / qui auibus diuinat. ¶ E regione / ex opposito ¶ Animatū quoddam / vt animatum quoddā: verba in analogia ¶ Poli sunt extrema linee circa quam voluitur celū. que linea axis celi dicitur ¶ a b f / pmum celum. ¶ a / oriens ¶ b / occidens ¶ Linea / a b / circulus diuisor velocissime motus ¶ d / septentrionis punctus cui opponitur meridiei punctus non signatus ¶ e / polus Arcticus et nobis apparens. ¶ f / Antarcticus nobis sēp occultus ¶ Linea g f / axis celi ¶ d eius / centrum terre.

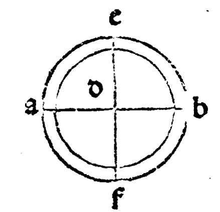
S Ecundum cap. continet quinqз cōclusiones. quinqз rationes ad primam. duas instantias ad secundā Et duas rationes ad tertiam ¶ Prima conclusio. 2
Dextrum et sinistrum celo sine sursum & deorsū minime (vt Pythagorici volunt) aptari debent ¶ Primo. Quia nunq̄ dextrum et sinistrum sine sursum et deorsū reperire possis: vt plane licet in perfectis animantibus intueri. Sursum vero & deorsum sine dextro & sinistro possis. vt in plantis in quibus solum sursum & deorsum conspiciuntur. Non igit rationabiliter dextrum et sinistrum sine sursum & deorsum celo assignet. ¶ Secundo. Sursum et deorsuз ceteris omibus

sunt priores:etvt aliarum principium.Sunt enim dimensio num tres:longitudo/latitudo/et profundum.Et longitudo aliis prior est:et vt principium:secundum quam sumuntur sursum et deorsum.Et latitudo profundo prior : secundum quam sumuntur dextrum et sinistrum.Secundum vero profunduꝫ differentie ante ⁊ post sumende sunt.Non igitur dextrum et sinistrum sine sursum et deorsum(vt neqꝫ latitudinem sine longitudine)reperias ¶Tertio.Augmentatio animalium sumitur secundū sursum/ab ante sensus/⁊ a dextro secundum locum motus.At prior est in eis augmētatio:motu secundum locum.Igitur et sursum prius est dextro.

¶Unde fitvt nō in oībus has positionū differētias natura reperire queas.vt in elementis/ et inanimis in quibus aliq̄ non inuenias:a quibus has differentias sumere possis.Habet enim solum ignis motum sursum/et terra deorsum. sed ipsis illas attribuimus relatione ad nos sūpta.vt id dextrū dicatur quod(vt augures aiunt) nobis fuerit a dextra:et sinistrum quod fuerit a leua.aut ex opposito situ.vt id dextꝝ quod e regione nostre dextre fuerit.Id sinistrū:quod ex opposito anteiacet sinistre. Aut similitudine vt in statua solemus assignare. Has vero liquido potentiis/ virtutibus/ et officiis distinctas in animalibus reperias.¶Quarto Pythagorici assignauerunt celo tantum duas differentias: dextrum/et sinistrum:et quatuor dimiserunt sursum/deorsum/ ante/et post.et quas assignauerūt:minus apparēt ⁊ note sūt etiā in animato.Differunt enim virtute solum. sursum vero et deorsum/⁊ anterius a posteriore non modo virtute differunt:sed et figura.Debuerunt igitur potius magis patētes etveriores differentias celo assignare.¶Quinto. Qui principaliora assignare pretermittunt:iure sunt obiurgandi.Id autem Pythagorici factitarunt.Nam sursum prius ⁊ principalius est:vt quod secundum longitudinem sumatur ⁊vnde fit motus/dextrum a quo/et ante ad quod. Sunt igitur obiurgandi.Neqꝫ hoc modo differentias celo rationabiliter

5 ter assignarunt.¶Secunda conclusio.Celum sursum/ deorsum:et ceteras positionum differentias retinet. ¶Nam in celo est mouendi principium vt in animalibus:in quibus has diximus reperiri natura differentiarum virtutes. Est enim animatum quoddam:igitur celi sunt sursum/deorsum

ante/post/dextrũ/ꝛ sinistrum. ¶ Prima instãtia. Celũ sphe-
ricum est: oẽs ꝑtes similes hñs et semꝑ cõsimilem motũ ex-
cercens. Nõ igit̃ hãc poti⁹ ꝑtem sursum posueris/ illam de
orsum ꝛ ita in ceteris. ¶ Responsio. Tametsi celũ sphericũ
sit figure dissimilitudinẽ nõ hñs: hoc nõ ĩpedit ipsum põnũ
differentias habere. Nam ꝑtiũ diuerse sũt virtutes: he autẽ
differentie scdm virtutum diuersitates sũt accipiẽde. vt aĩal
harũ hꝫ aliquas dextrũ et sinistruꝫ sub figure similitudine.
Aliquas sub figurarũ varietate. Qd si ipsũ intelligas in for
mã cõuerti sphericã: nichilomin⁹ oẽs habebit sub figure si-
militudine virtutum diuersitates. ¶ Scda mot⁹ celi nõ ice-
pit: nõ ẽ igit̃ dextrum in celo vñ sit mot⁹. ¶ Responsio quã
uis celi mot⁹ nõ incepit: tñ est dextrum vnde est mot⁹. Et si
mot⁹ incepisset: ab illa ꝑte moueri icepisset. Et si quiesceret
ꝛ iterũ mot⁹ nasceret̃: ab illa nasceret̃. ¶ Tertia cõclo lõgi- 4
tudo celi scdm polorũ distãtiã sumẽda est: quorũ vn⁹ sursum
alter deorsũ existit. ¶ Primo qꝛ hemispheriorũ differẽtiã ꝑ
polos (qꝫ nõ moueãt) apprehendim⁹. ¶ Scdo qꝛ ꝑtes iuxta

polos cõsueuimus dicere latera. Lat⁹ aũt nõ ẽ sursũ aut de
orsũ: sꝫ qd iuxta sursũ aut deorsũ est. Erit igit̃ ei⁹ longitudo
scdm polos sũpta: quorũ alter sursũ/ alt̃ vero deorsũ fuerit.
¶ Quarta pol⁹ qui nobis suppositus apparet: deorsũ ẽ: qui 5
vero nobis semꝑ occulit̃: sursũ. ¶ Patet qꝛ dextrũ celi ẽ a
quo ei⁹ mot⁹ est: vt a quo oriunt̃ astra. sinistrũ ei oppositũ vt
vbi astrorũ occasus est. igit̃ sursũ vertex nobis occultus est.
ꝛ deorsũ qui nobis supposit⁹ apparet. alioquĩ celũ a sinistro
moueret̃ in dextrũ. qd neqꝫ est neqꝫ rõnabile est ¶ Unde fit
vt qui sub polo nostro habitãt: in deorsũ sint celi. et qui sub
latenti: sint sursũ. Et vt oppositũ eueniat qd Pythagorici
putauerũt: nos sursũ eẽ/ ꝛ eos deorsum. Et hec de p̄mo cir-
culo dicũt̃. ¶ Quita in secũdis circulatiõib⁹ (vt sũt sphere 6
planetarũ) opposito mõ ad p̄mã assignãde sũt sursũ/deorsũ/
dextrũ/ꝛ sinistrũ differẽtie positionũ. ¶ Nã opposito mõ he
sphere ad p̄mã ĩcedũt: ꝛ mot⁹ est a dextro in sinistrũ. ¶ Uñ
fit vt qui sũt deorsũ et in sinistro p̄me latiõis (queadmodum
nos ipsi sum⁹) sursũ sint ꝛ in dextro scdarũ lationũ ꝛ orbiũ
planetarũ. In aũ ꝛ post: hoc nõ reꝑias discrimen. Et de his
tãtula sufficiãt. Tertii cap. note. ¶ Cõtraria/mu-
tuo ĩ se agẽtia ꝛ patiẽtia corpa: mũd cõplẽtia atqꝫ ꝑficiẽtia.

Ertium cap. cõtinet vnam conclusionem. Et sex ad eius probationem consequentias. ¶ Conclusio. cõsyderandum est cur plures sint circulorum/spherarũq; lationes ¶ Si lationibus illis aliquid assignari posset contrarium (id autem non posse prius dictum est) in ꝓmptu esset ratio: q contrariorum (que vniuersi constitutionem/ integritatẽq; respiciunt) si vnum est: et alterũ protinus vt sit necesse est. Et certe licet huius rei causam assignare ꝑdifficile sit vt que ⁊ quorũ accidentia a sensu sint remota: id tamen ostendere hac nitimur ratione. ¶ Cuiuscunq; est operatio: id (vt eius operatio sit) existit. Dei opatio est imortalitas ⁊ vita sempitna. et celi opatio: motus est sempitnus. Ob id eni circulare corpus hꝫ: q natura sempitne/ irrequieteq; circumoueat. Est eni diuinũ quiddã ¶ Qd si semp circumoueatur: aliqd in medio quiescere (vt post ꝓbatione dilucebit) necesse est. vt terrã. ⁊ id natura quidẽ. Nam pter naturã nichil semp quiescere põt ¶ Et si tra est: erit ⁊ ignis. Prio qa si vnũ ꝯrioꝝ natura sit: et alterũ esse necesse est. terra eni et ignis ꝯria sunt. vt vniuersi materia. Scdo qa si posterius est: erit ⁊ prius. Ignis autem prior. Est eni calidus/ leuis/ atq; agitabilis. terra vero frigida/ grauis/ quiescens/ ⁊ imota. Frigiditas autem grauitas/ ⁊ quies: caliditatis/ leuitatis/ et agitabilitatis priuationes. Si igit est terra vt priuatio qdam: ⁊ ignem esse necesse est ¶ Et si terra ⁊ ignis sunt: intermedia elementa: aqua ⁊ aer vt sint opꝫ. Sunt enim terre et igni contraria. et quodlibet elementoꝝ alteri cuilibꝫ (vt postea amplius demonstrandũ est) ꝯrium ¶ Qd si quatuor sint elementa: reꝝ generationes ac obitus esse necesse est. qr nullũ ipsoꝝ sempitnũ esse possibile est. Primo vt que sint contraria ⁊ q adinuicẽ agãt ⁊ patiant. Scdo qa mobile cuiꝰ motus natura sempiternus non est: vt sempitnũ sit rõnabile nõ est. intereunt igit ⁊ oriunt alia. ¶ Qd iterũ si sint reꝝ ortus atq; obitus: et aliam a prima vnam aut plures spheraꝝ lationes esse necesse est. Sola enim prima semper vna/ eadẽq; existente: elementa et omnia adinuicem cõsimilit se semper habebunt. Et quõ id: et vnde prodeant generationes: latiꝰ/ expressiusq; futura discussio est. Adiecta itaq; putetur ratõ cur spherarum/ superiorũq; circulorum plures sint latões: quia sunt generationes.

¶ Figura rectilinea: est q̄ rectis lineis clausa est. ¶ Oualis figura est: q̄ a parte circuli incipiēs/in acuties tendēs: i oui similitudinem est formata. ¶ Lenticularis/q̄ ex duobus circuli minorib⁹ portionib⁹: lentis silitudinē exprimit. ¶ Lēs leguminis noti semen quo qui vescuntur lenes ac moderatos reddi censent

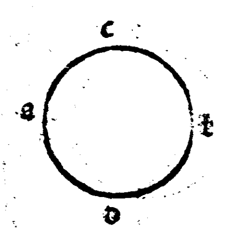
Quartū cap. continet vnam conclusionem ꝛ quatuor

q rationes ad illam. ¶ Conclo celum sphericaꝫ figu 8

ram sibi vendicare necesse est. ¶ Primo quia hec figura natura ꝛ substātia p̄ma: celo conuenientissima est Qd ita ostendimus. Primo quia omnis figura plana aut rectilinea aut circularis est. ꝛ oīs rectilinea multis continetur lineis: circularis tātū vna Et in vnoquoqꝫ genere vnum pri⁹ est multis: et simplex compositis. Secundum enim numeri seriē: circulum ponunt vt vnum/trigonum vt duo quia duobus rectis equalis. est igitur merito planarum figurarum p̄ma. Secundo idem cognoscitur. Perfectum p̄us ē īperfecto. At circul⁹ perfectior est rectilinea. quia extra eū nichil relinqui: nichil qꝫ ei posse addi videtur. rectilinee autē pōt. Tunc sic. Sicut circulus se habet ad reliquas figuras planas: ita sphera ad reliquas solidas. Ut enim circularis vna cōtinetur linea: ꝛ sperica vna superficie contenta est. Et vt circulus (vt dictum est) planarum figurarum p̄ma ꝛ ꝑfectissima: ita quoqꝫ sphera solidarum prima est ꝛ perfectissima. At primo/perfectissimoqꝫ corpori (quale est celum) prima debetur et perfectissima figura. est igitur celū sphericū. Et id idem subit iudicium apud illos: qui posuerūt corpora in superficies resolui. nam spheram nō diuidebant q̄si vnicam superficiē continētē/et p̄orem et simpliciorem ceteris. Et vt de illa suprema/perfectissimaqꝫ hec rō ducitur: sic esse oportere intellige de iis: que ab ipsa ambiuntur ꝛ clauduntur: vt que ad hanc ipsam contactum: et adiuicem habeant omnes ¶ Secundo quia si celum esset rectilineuꝫ/lenticulare/ouale/aut alterius angularis figure: vbi corpus esset (vt ei⁹ partes) postea non esset. et esset vbi prius nullum erat corp⁹. Sꝫ quid est hoc existimare: nisi extra celum eē vacuum: et illic posse esse ꝛ corpus/et locum: quorū opposita determinata sunt. Et id de inferioribus circulis hanc ob causā prompti⁹

licet defendere. ¶ Tertio celi latio aliarũ mensura est. mensura autem omniũ minimum ꝛ motuum velocissimus minimus. est igitur linee in seipsam minime. Hec autem circularis est. erit itaqꝫ circularis ꝛ spherice figure. ¶ Quarto. aq̃ cognoscitur spherica que contactum hꝫ ad aerem/et aer ad ignem/ꝛ ignis ad celum. Igitur celum sphericum est: etiaꝫ multomagis his inferioribus. Qꝫ autem aqua spherica sit: satis deprehenditur: quia videmus eam semper ad concauiores partes confluam/deciduãqꝫ: donec p̃tes equentur. sũt enim concaue partes que centro sunt propĩquiores. Sit itaqꝫ centrum a. a quo ad aque superficiem ducatur recta a b et recta a c. cui subducta in superficie basis fit c b. ad quam a centro educo lineam alterã a d. que si minor fuerit a c aut a b: erit centro propinquior. quare ꝛ illic locus pronior ꝛ decliuior: et circunfluet aqua vt partes equentur. Et ita vbicũqꝫ a centro aque: ad superficiem eductis lineis ꝛ equatis q̃escet. Manifestum est igitur aquam: sphericaꝫ sibi aptare figuram. Est enim spherica ea: cuius omnes recte a cẽtro ad circunferentiam educte sunt equales. Et nõ modo vt aqua mundus sphericus est: qui summa illa diligentia et sapientia sic ordinatus est: vt nichil manufactuꝫ (quod Chirocmiton vocant) nichilqꝫ qđ oculis nr̃is conspiciënduꝫ/obuiũqꝫ sit: figure perfectione/et excellentia/ꝛ regularitate tale occurrat. Et nichil vsqꝫ adeo diligentia illa excoli/ elaborari qꝫ potuit: vt circularis corporis promptitudo et natura. Qꝫ si proportionem queris: quanto aqua perfectõne figura et qualitate terram superat: tanto aer aquam/et ignis aerẽ. Et longe plus ipsum celum hec inferiora elementa omnia.

Quinti cap. note.

¶ Ad/versus. ¶ Contingit/possibile est. ¶ a Oriens: b Occidens: c Meridiei punctum: d punctum Septentrionis. ¶ Intueor/video. ¶ Idem tueor/obtueor/contueor significant.

q Quintum cap. continet vnam questionem. Responsionem quam aliqui dare possent. Et eius solutionem ¶ Questio/cur potius celum ab a ad c moueatur q̃ ab a ad d? Hoc enim a casu esse nõ potest. Nam in sẽpiternis: casus locum non habet. Et id aut esse principium

aut cām habere oportet. ¶ Respondebūt forte aliqui hanc q̄stionē vanā esse. ⁊ velle de oib⁹ tentare aliq̄ afferre: magne stultitie esse argumentum. aut ardue excellētie que humanū excedit modū. ¶ Quibus respondemus non omnes statim increpare oportere: sed causam cur id faciant inspicere. Si vana fama illectus/ si sine rōne loquens: increpandus. At si scie amore motus: vltra alios necessarias veritates attingit eas rationibus certiores efficiens: talibus profecto gratia habenda est inuentoribus. Questionis itaq3 adducte (que eā apiat) rationem subnectimus. ¶ Natura possibiliū sp optimum facit. vt in lationibus secundū rectu3 plane intuemur Ignis elemētoꝝ nobilissimū: in supnum locum semp fertur Locus enim sursum honorabilior et diuinior: eo qui deo: sū est. ita et hoc modo anterius posteriore dignius est: ⁊ dextrū honorabilius sinistro. Et hec cā questionē exerit. Sic enim se habebit vt contingit optie. et optimū sic esse simplicē motū icessabilē. ⁊ ad hoc (vt dictū est) vti honorabilius est.

Sexti cap. note.

¶ Prima latio/ circularis latio. ⁊ q̄ scdm pmū sumit spaciū.
¶ Potētia minor: q̄ minorē ad pōa3 motā seruat pportionē
¶ Potentia mota/ resistentia.

f Sextum cap. continet vnam conclusionem. et quatuor rationes ad eam. ¶ Conclusio celi latio et que 10
prima lationum est: regularis est. Hoc eni dico propter lationes corporum inferiorum et que sub ipso ferūtur: quas non oportet esse regulares. Et q̄ ea sit regularis ostēditur. ¶ Primo quia si prima latio esset irregularis: ei⁹ motus esset intensio et remissio. et virtus mouens minor. Hoc enim in omni irregulari motu reperit. vt in motu secundu3 naturam: virtus in principio imbecillior. In proiectis vero et violente actis: in fine. in animalibus: interdum in medio. Hoc autem in primo motu reperiri non potest: vt qui sempiternus sit/ semper durans: infrangibilis/ neq3 principium/ neq3 finem/ neq3 medium habens. est igitur celi latio regularis. ¶ Secundo quia quod irregulariter fertur: aut hoc pp̄ter mouens euenit: quia ei⁹ nō semper sit ea dē mouēdi virt⁹/ aut ppt idipsū motum: quia mutet: virtutemq3 ad mouēs nō seruet eandē/ aut ppt vtrunq3: q̄ vtrunq3 a sua

ↄtute aliquatenus demutet.ꝛ tūc nichil ꝓhibet motum esse irregularem. Nichil autem tale circa celū euenit: sed ipsum simplex/ingenitum/incorruptibile/a sua ↄtute intrāsmutabile/semꝑ idem manēs. q̄re ꝛ multo fortius ipsū mouēs tale erit: vt simplex simplicis/ingenitū ingeniti/indeficiēs/ intransmutabile/semꝑ idem/ indeficientis/intransmutabilis/ et semper eiusdē motiuū sit. erit igitur celi latio semꝑ regularis ¶ Tertio. si motus celi esset aliqua irregularitas: aut hoc in ꝑtibus celi cōtingeret. hoc autem non. Nam iam dudum ꝑtes celi (vt astra) apparuissent maiore infuallo distantia: ꝛ aliqn̄ minore. vt que aliqn̄ segnius/aliqn̄ vero celerius moueantur. quod nunq̄ȝ compertum est. Neqȝ in toto continget ꝓpter ea que dicta sunt: et hanc adhuc rōnem. Nam vniuscuiusqȝ remissio ꝓpter impotentiā fit: oīs autē ipotentia p̄ter naturā est. vt in aīalibus senecta/ ꝛ cōsūptio ꝛ cetere. Fere enī tota aīalis cōsistentia ex talibus constat: q̄ ꝯria sunt/ꝛ que in ꝓpria regione nō sunt. In illis autē p̄mis que simplicia sunt/ꝛ imixta/semꝑ in ꝓpria regione nulla cōtrarietas: neqȝ preter naturā inuenit̄ q̄cq̄ȝ. q̄re neqȝ ipotentia. et si hoc: neqȝ totius remissio. ꝛ si nō remissio: neqȝ itidē intensio. Nā vbi intensio reperiat̄: illic quoqȝ et remissio reperiatur opȝ ¶ Quarto qꝛ aut celi motꝰ īfinito tp̄e ītēderet̄/ꝛ īfinito tp̄e remitteret̄/aut sp̄ itenderet̄ aut remitteret̄/aut alt̄natis vicibus aliqn̄ intenderet̄/ꝛ aliqn̄ remitteret̄. Non primuȝ dare poteris: vt q̄ plura faceres tp̄a eterna. Et q̄a nichil p̄ret̄ naturā infinito tp̄e durat Impotentiā aūt (a q̄ nascit̄ remissio) diximus p̄ter naturā. Et nichil natura et preter naturam: equalia ꝑdurare videmꝰ. neqȝ dabis sp̄ intēdi aut remitti sēper. quia omne quod est ex aliquo in aliquod determinatum est. Et sicut non in quocunqȝ tempore citharisare/aut a loco in aliquem determinatum locum ire possibile est: ita neqȝ quocunqȝ tempore (quantulūcunqȝ sit) possibile est celum circulationē suam explere. Quod oporteret si intenderetur semper. Et minus certe semper minuetur. Et eadem adduceretur ratio de tempore illic minimo/ istic vero maximo. Neqȝ afferes tertium interpollatim intendi et remitti. Nā id irrationabile ꝛ figmento simile est. Et tūc rationabilius id non latere sensum. quandoquidem ea iuxta seinuicem posita; sensibiliora sint quod adhuc in sensu

nime comptũ est. Celũ igit semp eqli/regularíq₃ motu agi ex his haberi potest certissimum.

Primi cap. secundi tractat⁹ note.

¶ Elidit/excutit. ¶ Plaga/collisione.

Ecũdus tractat⁹ cõtinet sex cap. Pri mũ vnã conclusionẽ vnã q̃stio nẽ ⁊ eius solutionẽ. ¶ Cõclo rõnabile est astra illius nature corporis eẽ: in quo fixa feruntur. 11

¶ Nam ⁊ id idẽ dicebãt celũ ignẽ esse putãtes: sydera ipsa vim igneã hr̃e/ igneq₃ esse. id rõni consentaneũ existimantes. vt vnũqdq₃ illoꝝ de illi⁹ corporis natura ess₃: in qno vnũqdq₃ cõspicimus existere. qd et nosipsi dicimus. Nos tñ ea ignes esse nõ cõcedim⁹: qui celũ neq₃ graue neq₃ leue/ neq₃ naturã alicui⁹ trahere elemẽti iam mõstrauerim⁹.

¶ Questio sed queres quõ calefaciãt igit ¶ Dicim⁹ suo mo tu lumẽ ⁊ calorẽ in aere cãre. Est eñ motus calefactiu⁹ igni reualens ferrum/ ligna/ ⁊ lapides. vt sagitte acumine plum bee: valido impetu in aerẽ emisse: vsq₃ adeo vim caloris cõ cipiũt vt eorum acumina liquescãt. et hoc quidẽ aer circun stans patitur. ⁊ ex ferro ⁊ lapide: motu elidit ignis: ignitur q₃ aer/ ex plaga motu cõcepta. Et vnaq̃q₃ spherarũ supiorũ circulo agitat: que licet medios celestes globos nõ calefaci at (q2 incalescere nati nõ sũt) cale facit tñ aerem. et maxime sphera in qua sol infixus cõspicit: cum motu suo ad nos ap propiquat. ⁊ ipso oriẽte ⁊ supra nos existente: magnus/ vali dusq₃ nascitur calor. 12

Secũdi cap. note.

¶ Quiescentibus/ non motis proprio/ separato/ diuersoq₃ motu.

Ecundũ cap. continet vnã conclõnẽ. ⁊ tres ratiões ad eam. ¶ Cõclo astra nõ mouent motu propo scd₃ celi circulũ. ¶ Primo q2 cũ videant ⁊ celũ et astra trãslata: vt id eueniat vtrisq₃ quiescẽtib⁹/ vtrisq₃ suis moti bus motis/ aut celo quiescente ⁊ astris motis/ aut celo moto astris vero quiescentib⁹ necesse est. At vtraq₃ quiescere im possibile est cũ terra (vt postmodũ ostendem⁹) quiescat. Nõ eñ fierẽt (qui nobis liquido constant) ortus ⁊ occasus. Neq₃ vtrisq₃ mot: vt celo suo motu ⁊ astris suo. Nam eq̃les essẽt 15

z orbium velocitates z astroruʒ inter se. hoc aũt īconueniēs deberent saltē circuli qui maiores sũt z maiores hñt magnitudines. minoribus maiores habere velocitates. Et id neqʒ natura/neqʒ casu euenire contigeret. Natura quidē nõ eueniret. qꝛ magnitudine maiora: velociora sũt. Neqʒ casu qꝛ ī iis que semꝑ fiũt: casus locũ nõ obtinet. fieret autē id semꝑ Neqʒ celo quiescēte astra mouebunt. eẽnt ei scd̃m circulos velocitates. vt que scdʒ diuisorē: veloci⁹ moueãtur. q̃ extra: tardius. Et ea esse extra orbē: aut intra mota: exulcare z ipʒ scindere oporteret: q̃ sunt īcõmoda. Relinquit igit celũ moueri z astra ifixa quiescere: atqʒ cũ suo celo ferri. Sic enim nichil accidet īcõmodi. Et sic circa idē centrũ: maiorũ circulorũ (vt rõnabile est) maiores erũt velocitates. Neqʒ celum diuelli discindiqʒ oportebit. C Scd̃o qꝛ spherarũ duo sunt apti motus: gyratio/z volutatio Atqui astra sic gyrãdo moueri impossibile est: Nã q̃ circũgyrata sũt: locũ/sitũqʒ nõ demutãt. qd̃ tñ oporteret astra scd̃m celi circulum mota. Et ꝙ sol oriens z cadēs videat nutare z q̄si in gyrũ se torquere. hoc nõ ē qꝛ gyret: sʒ nostri visus debilitas. q̄admoduʒ astra scintillare vident ob nostri visus ex distãtia sũptã debilitatē. Et planete (qꝛ prope sũt) nõ vident scintillare. Ad propin q̃ eni visus potēs intremul⁹ ipsa attigit: ad lõge aũt distantia porrect⁹: tremit. Neqʒ quidē voluũt hoc pacto astra. q̃ si voluerent: non sꝑ nob eadē sꝑficies appareret. At vero nobis sꝑ eadē sꝑficies apparet: vt in luna mac̃losa facies (Sic ei eã noiant) z qd̃ ī vno vt luna cõptũ ē: in aliis simile sese hr̃e rõnabile ē. Nõ mouet igit scd̃m celi circulũ ꝑ seipsa. C Tertio qꝛ cũ astra scd̃m celi circulũ neqʒ gyrent/neqʒ voluant: videt ipsa progredi oportere si scdʒ celi circulũ moueãt Qꝛ si ita essʒ: natura ipsis organa illi motui apta prouidisset. nõ ei aialiũ curã gerēs: hec preciosa despexissʒ corpa. Atqui n l̃la hñt ad hũc motũ organa apta: vt q̃ sint (queadmodũ z sui orbes) spherica. qui poti⁹ ingeniose natura oia eis ipsis organa abstulisse videt: vt q̃ ꝑ seipsa nõ ferant Nõ igit scdʒ celi circulũ ꝑ seipsa ferunt. Tertii cap. note.

C Harmonia/cõsonãtia C Ingereret/inferret.

Ertiũ cap. cõtinet vnã cõcl̃onē. Pythagoricoꝝ rõnē. z duas rõnes ad eã. C Cõcl̃o dictũ Pythagoricorũ circũlata corpa sonũ cãre ꝑit z harmoniã irrõ

14 t

nabile est. ¶ Inducebantur enī ad hoc asserendū. Primo qꝛ corpa apud nos minori mole/et velocitate corpibus orbiuꝫ solis ꝛ lune: edūt sonos. A fortiori igr̄ ꝛ illa ꝛ maiora et velociora corpa. ¶ Scd̄o. astra sūt in tanta multitudine/magitudine/ꝛ velocitate. Incōueniens igit̄ videt̄ ipsa moueri et non causare sonū: ꝛ nō mō sonū sed ꝛ harmoniam. Et cū sciscitabat̄ ab ipsis quō nō audimus ꝙ: Nā incōueniēs videt̄ tantos nos latere sonos. Aiunt nos latere: qꝛ nobis cōgeniti sunt/cōsuetudineq̄ʒ traximus ipsos audiēdi: ideo nos nō iudicare ipsos audire. queadmodū malleatorib⁹ accidit cū icudēdo graues sonos edāt: ob audiendi cōsuetudinē tam graues sonos nō aduertunt. Sed hāc assertionē vanā eē ondimus. ¶ Primo qꝛ si tante molis corpa sonū ederēt/ excellentia oīs nature sonos suparet/ ꝛ rebus sensibilibus violentiā maxiam ingereret. Uidem⁹ enī validos sonos vt tonitrus non mō aiantiū sensus corrūpere: sed ꝛ lapides et solidiora corpa diffindere. At tale accidens sensibilibus reb⁹ haudquaꝙ cognitū habemus. Nō igit̄ edunt sonos. nō enī solū incōueniens eēt illos non audiri: sed ꝛ sensus nichil pati/aut non corrumpi. Et natura melius rebus cōsuluit ꝙ sonos non edant. ¶ Scd̄o. q̄cunq̄ʒ sonuꝫ educūt: se vehement̄ collidunt. astra autē cum ferunt̄/se non collidūt: sed ferunt̄ orbi suo infixa. vt malus/puppis/prora: nauis ptes cum nauis in fluuio ferat̄. que sonū (imo neq̄ʒ nauis) nō educūt. impossibile enim qd̄ in lato: plagā collisioneq̄ʒ nō faciente fertur: sonare. qd̄ tñ ꝛ de naue ꝛ de eius ptibus: suis rōibus vicii concedere deberent. Non igit̄ corpa celestia et eis īfixa sydera sonū cānt ꝛ harmoniā.

Quarti cap. note.

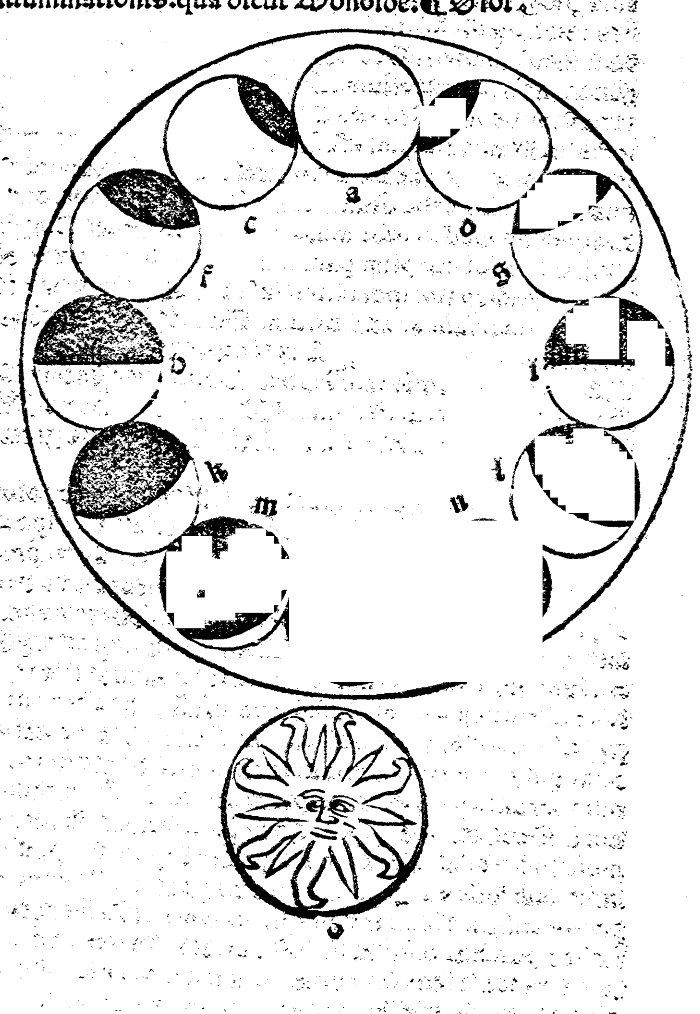
¶ E/ in 36000 annorum suum motuꝫ complet pmo motui ɔnitens. f in 30: g in 12: h in 2: i in 1: k ꝛ l fere eodē tpis curriculo: m in 28 diebus: oēs pmo motui ɔnitētes.

q Uartum cap. continet de situ et velocitate motuuꝫ celestium vnam narrationem. ¶ Narratio. Orbes celestes ordinem adinuicem ex Astronomia cognitum habent. vt hi sunt priores/illi vero posteriores. Sunt enim hi posteriores qui prime lationi sunt distantiores. Et cum prima latio ocyssima sit et simplicissima: qui ei sunt ppinquiores velociore motu secū rapit. Remotiores ꝟo tar

15

diore. Et huic motui oēs īferiores ꝯferūt. q̄ sūt illi ꝓme la tiōi viciniores: pluri tpe. q̄ ꝟo sūt remotiores: miore ꝫ mediū medio mō. Et hoc q̄d non sine rōne. qđ Mathematici liq̄do manifestāt atq̄ pādūt. Quīti cap. note.

¶ A plene illuminationis luna. que Panselinos dr̄. ¶ B. nouiluniū. q̄ Neomenia. ¶ C/d/f/g: luna maioris semicirclo illuminatiōis: que dicit̄ Amphicircos. ¶ h/i/ medie illuminationis: que Dicotomos. ¶ k/l/m/n/ minoris semicirculo illuminationis. quā dicūt Monoidē. ¶ O sol.

q Uintum cap. continet vnam conclusionē. duas rationes ad eam ¶ Cōclusio astra sphericā sibi aptāt figurā. ¶ Primo quia diximus ea neq; nata/neq; apta progressioni. At natura nichil irrationabile neq; frustra facit. Dedit igitur ipsis molem: ad se hoc pacto mouendum ineptissimam. Hec autem est spherica: quia ad hoc organum non habeat vllum. Sunt igitur mole spherica. ¶ Secundo. vt de vno astro comperimus: et de omnibus consimile esse existimare: equm est. At vero lunam apprehendimus sphericam: et crescentem/ & decrescentem/ sinuatam: vt aliquando medio orbe illuminatam (quam Dicotomon vocāt) Aliquando medio orbe maiorem (quam vocant Amphicircon). Et cū sol eclipsim patiatur: ab ipso luna arcus abscindit. quequidem sue sphericitatis (vt in Astrologicis dictum est) sufficiens sunt argumentum. Sunt igitur & astrorum alia spherica 16

Sexti cap. note.

¶ Astra erratica/ planete septem: Saturnus/ Jupiter/ Mars Sol/ Venus/ Mercurius/ Luna. ¶ Dirigere mouere ¶ Astragali Chii/ Tessere/ Alee/ Taxilli ¶ Chios/ insula grecie a q̄ Chii sunt dicti.

s Extum cap. cōtinet duas q̄stiones. & earū solutiōes ¶ Prima questio. cur motus celestiū corporū non multiplicent̄ scd̄m distantiā a p̄mo: ita vt p̄mū vno simplicissimo/ scd̄m duobus/ tertiū tribus moueant̄ & ita deinceps Sed accidat oppositū vt scz Sol & Lune sphere paucioribus motibus agitent̄: q̄ aliq̄ aliorum superiorum erraticorum astrorum. Visa ē eni luna Dicotoma aliq̄n ex parte sui obscura: Martis occultasse astrū: & ex alia p̄te lucida emersisse. & de aliis astris Egyptii & babilonii idē obseruarūt. q̄ circa hec deprehēdēda olim puigilem curā adhibuerūt: & multā de astris traditōes reliquerunt. quod est eam ipsam ceterorū esse infimā indicium ¶ Scd̄a questio. p̄pter q̄d in p̄ma latione est tāta sydeorum multitudo: vt ne Arithmetici quidem supputare possint. In inferioribus aūt vnū singulare: vt duo aut tria in eodē nō repertas infixa. Et certe has q̄stiones mouisse (q̄s merito difficiles putabūt oīs) et de ipsis pauca differere: nō temeritati & audacie sed verecūdie potius & modestie dicētis (q̄ id ob Philosophiam facit) reputandum est/ tametsi puas de magnis dubitatōibus adducat sufficiētias. et has q̄stiones mouere 17 18

ad maiorem faciet intelligentiã: et nichil contẽplãtibus oberit puas habẽtib⁹ causas ¶ Prime solutio. Aialiũ q̃dam perfecta potiuntur sanitate sine motu vllo et aliqua agitatione. Alia vno motu eam assequuntur vt ambulatione. Alia pluribus vt ambulatione/lucta/et palestra. Quedã vero eã neutiq̃ assequi valẽt vnq̃. Ita et corpa hec de quib⁹ inquirimus (q̃uis inaĩa sint) ea tamẽ vt vita et actione pticipantia itelligam⁹. dicim⁹ igitur q̄ optie se h3 vita viuens sempitna: nullo egẽs aut motu aut mutatione/et alioꝝ finis. et post ipsũ: qd vitã illam vno motu cõsequitur. vt qd est illi proximum. deinde alia q̃ duob⁹ et alia q̃ trib⁹ Et sũt aliq̃ que hãc ãplius neq̃unt assequi vitã: sed quãto optio fini sũt propiquiora: tãto ipsis reb⁹ meli⁹ est. Hac de cã t̃ra nõ mouetur. vt q̃ sit remotissima: neq3 vitã/neq3 opatione ãgẽs. Alia post ipsã mouẽtur quidẽ paucis motib⁹: vitã illã nõ attingẽtia Alia vero mouẽtur plurib⁹ motib⁹: et vitã illã sortita: sempitnitatẽ ducũt. Primũ vero corpoꝝ vno motu eã assequitur: vt oĩm facillime corpoꝝ. qd ei vno vitã illã cõsequitur: facilius. Qd duob⁹ eget vt cõseq̃tur: difficile. Et qd tribus aut plurib⁹: difficili⁹ assequi videtur. Et ex aĩalib⁹ et plantis hãc q̃stionẽ quodãmõ euoluere potes. difficilius eĩ et multa/ et multotiens: paucioribus dirigere. vtputa decies mille Astragalos Chios iacere difficile: duos aũt aut tres facile. ¶ Secũde. Prima latio rõnabiliter hac astroꝝ multitudine decorata est. Primo quia prima et vt aliis vite pncipiũ: excellẽtiã ad alias retinẽs. Scdo q2 alie latiões (in quib⁹ vnũ figit astrũ) illã excedũt in motib⁹: et ipsa illas astroꝝ multitudine superat. Tertio q2 mouet oẽs inferiores. iõ infixa sydera tenet: quo magis illis diuersas influat virtutes. Hec et similia de questione adduci possunt, que an ita sint: consyderationibus Astrologicis relinq̃ẽda sunt.

Primi cap. tertii tractatus note.

¶ Antichthona c t aspirat/ĩtrapositã t̃rã Chthon ei Chthonos t̃rã greci nominãt. Inde Põpon⁹ Antipodas Antichthones vocat ¶ Mediũ magnitudis/qd eq̃distat ab extreis ¶ Mediũ v̄tut̃/qd natura et dignitate antecedit. ¶ Mediũ v̄tutis/nature pfectione ¶ Tympanilis figura est/que tympani simulidinẽ expꝛĩt ¶ Crassitudo/profunditas ¶ Chrix

Thricos/capillus.grecum est.

Sextus Tractatus continet duo cap. pmum duodecim antiquorꝫ de situ/motu/figura/et quiete terre opiniones. Rationum secunde et septime dissolutionem/ nostre tribus rationibus improbationem. vndecie quinqꝫ.et duodecime quinqꝫ ¶ De situ motu figura ⁊ quie
te terre duodecim opiniones. ¶ Prima est ponentium mū 19
dum esse finitum:et terram esse in medio sitam. ¶ Secūda 20
est quorundā(qui circa Italiam se Pythagoricos appellabant)dicentium terram non esse in medio sed ignem.terraꝫ vero esse vnum astrorū circularit motū:suo motu noctem ⁊ diem efficiēs.Cui sit altera opposita terra:quā Antichthona vocant.et apparentia non curant. Ut ignis sit in medio his inducebant rationibus. Prima nobiliori corpori debet nobilior locus.ignis autem terra nobilior est.ipsi igit debetur nobilior locus. At medius locus extremis nobilior est. Est igit ignis in medio.Scda pncipalissimū corporꝫ maxie decet conseruari.ignis autem pncipalissimus est decet igit ipsum maxime conseruari. Cōseruabit autem optime ī medio.est igit ignis in medio.Et hinc fit vt ignem vocēt carcerem Iouis:ꝙ in medio vndiqꝫ circunclusus/circūseptusqꝫ existat.Sed fallunt Pythagorici idem credentes medium magnitudinis et nature.vt statim compertum habemus in aīalibus:non esse idem animalis magnitudinis medium et virtutis.Sed mediū mundi natura ⁊ vtute:est potius circa celum ꝙ̄ in centro.⁊ illic est ignis ⁊ illic maxime conseruat Et tra in centro(qd magis vltimo assimilat ꝙ̄ pncipio)illic continetur.⁊ finit a circunstantibus. Cōtinēs autē ⁊ finiēs honorabilius contento et finito. Est enim continens et finiens vt forma:contentum vero ⁊ finitum vt potentia
¶ Tertia est dicentiū quandā terrā esse in medio ⁊ ferri cir 21
ca mediuꝫ:⁊ esse aliā terrā ex opposito(quā etiā Antichthona dicunt)que circa mediū fertur ¶ Quarta est dicētiū plu 22
res esse terras:hanc in centro/illā toto hemisphario distantē Cum qua pariter circa medium plurima circunferunt corpora:ꝙ ppter ipsā a nobis nō pcipiunt. Et hinc nobis totiens apparere lune defectus ⁊ decremēta ¶ Quīta ē asseren 23
tiū ēē vnā terrā:⁊ cōtinue circa statutū ⁊ īmobilē polū circū

24 ferri. Et hec scripta est in Timeo. ¶ Sexta est dicentiũ trã
25 eẽ sphericã. ¶ Septima est eã dicẽtiũ figura Tympanilem:
argumẽto vsi q in oriẽte et occidẽte videt solis abscidere por
tiones scdm rectã. Scdo qr hec figura aptior est ad quietẽ
Sed fallũt. Hoc eĩ nõ id est qr Tympanilis aut lata existat
q videant portiones scdꝫ rectã abscindi: sꝫ hec faciũt videri
distantia et circulorũ magnitudines. Pars eĩ circuli a lõge
visa etiã pui: recta apparet. Et magni circuli pre magna cur
26 uatura apparet et recta. ¶ Octaua est Aristophanis Colo-
phonii putãtis terrã quiescere et manere imobilẽ: q deorsuꝫ
crassitudinis sit ĩfinite. Ingerebat eĩ hoc solutionis difficul
tatẽ. q si parũ terre sustollat non vult manere: sꝫ se deorsum
pcipitat et demergit. et si mai⁹: velocius: qre fortius et tota:
nisi profunditate ĩfinita vt base (ne rueret) defenderet. Sed
hoc dicto Empedocles attonit⁹: qui hec asserunt increpat:
tãq vana locutos: et de vniuersa natura paruꝫ cognoscẽtes.
27 ¶ Nona est Thaletis Milesii ponẽtis terram quiescere: qr
sub aqua natet. quemadmodum lignum super aquaꝫ aut ali
quid simile non descendit: sed stat ita aque: terre casum pro
hibent. ¶ Sed id irrõnabiliter dictum. Primo qr eandẽ re-
linquit difficultatem a quo sustineat aqua. ¶ Secũdo quia
quanto aqua aere leuior: tanto terra grauior est aqua. Non
igitur aqua defendit terre casum: vt neqꝫ aer casum aque
¶ Tertio quia videmus puam terram per aquam cadere:
et quanto maior tanto velocior. non igitur prohibet toti⁹ ter-
re casum. Inquirebant enim vsqꝫ ad aliquid sed insufficien
ter. Omnibus enim nobis hoc consuetum et cõmune est hac
tenus de aliquo inquirere: quousqꝫ contradictionibus iis:
que aduersariis videntur satisfactio fiat: et non quantũ du-
bitati natura requirit. At vero bene inquirentem non hoc mõ
curare oportet: sed ex propriis in rei quesite venire deprehẽ
28 sionem. ¶ Decima est Anaximenis Anaxagore et Democri
ti dicentium terre latitudine terram a precipitio tutam esse.
Pmo qr eius latitudo ipsã: aerẽ diuidere nõ pmittat Scdo
hac de cã validẽ ventis obsistit. Tercio qr nõhꝫ aer locum
vbi cadere possit. vñ fit vt trã cadere non possit. qadmodũ
neqꝫ aer ĩ Clepsydris. Sꝫ si he rõnes valerẽt ppt eãdẽ cau
sã ipsa exñte spherica maneret: qd postea slꝫ eẽ ostendetur

¶ Undecima est Empedoclis quietis terre causaȝ assignā 29
tis velocem celi circungyrationem: vtque motum terre ꝓ
hibet. queādmodum aque in vase velocissime in aere circū
gyrato: ea cita gyratione defenditur effusio. Sed hec asser=
tio inualida est. ¶ Primo quia querendum est ab eo an ter
re sit aliquis motus: et si sit aliquis: an naturalis aut violē
tus. Si non est naturalis: neqȝ erit violētus vllus. Et si ne
qȝ vi neqȝ natura motum ei assignauerit: omnino non moue
bitur quare neqȝ quiescet. Hec prius cognita sunt. Et si di
cit natura fertur ad medium: neqȝ motus neqȝ quies violē
ta erunt. Quare circungyratio ponenda non est: vt illic qui
escat. Ut enim motus naturalis et motus violentus: ita qui
es naturalis atqȝ violenta est. Et si circungyratione ad me
dium venerit: et illic violente quiescet. Sed vbi natura qui=
escet? ¶ Secundo. Quia si vi feratur et quiescat in medio:
aliquo alio natura feratur et quiescat necesse est. aut igitur
hoc erit sursum aut deorsum aut vbicunqȝ alibi. Si sursū
vt aer supra nos existens non prohibȝ lationem sursū: neqȝ
ꝓhibebit aer qui subter est: eam que deorsuȝ est: quo minus
feratur. Eorundem enim et consimilium eedem et consimi
les sunt cause. ¶ Tertio. Dicat Empedocles. Priusq̃ lis
dissociasset elementa: quomodo terra quiescebat? Non eniȝ
tunc erat circungyratio aliqua. Causa igitur quietis terre
vniuersalis assignari non potest velox citaqȝ circungyratio
¶ Quarto q̄a ptes terre feruntur ad medium ⁊ omnia gra
uia ad terram: cuius causam assignare non possis circungy
rationem ¶ Quinto. Ignis fertur sursum natura ⁊ non ꝓ
pter gyrationem: igitur et terra consimiliter deorsum. Non
enim dicere possis gyratum graue ⁊ leue determinare. Sȝ
hec natura determinata sunt: vt hoc sursum euolet/ illud ad
in imum conetur. Non igitur terra ꝑmanet immota ob velo
cem (vt vult Empedocles) celi gyrationem. ¶ Duodeci= 30
ma est Anaximandri terram quiescere perhibentis. Quia
equaliter secundum sui ambitum se ad extrema habeat: q̄re
vt eque librata non plus ad hanc potius q̄ȝ ad illam eā fer=
ri contingit. Unde hac de causa quiescit. Sed ꝙ id non verū
sit (quāuis suasibilitatē aliquam habeat) deprehenditur.
¶ Primo quia sua ratione quicquid in medio locaret̄ qui
esceret. Ignis igitur in medio quiesceret. quod falsum est.

¶ Secundo Terra non modo quiescit in medio: sed & fert ad medium. Nam vbicunq; feratur terre particula: et illic totam terram nataz ferri necesse est. Et quicquid natura locus partis est: & totius natura idem erit. non igit quiescit ꝓpter extremorum equidistantiam. ¶ Tertio inconueniens ē querere cur terra immota maneat: et non cur ignis in summo. qui si illic natura stet: et eodem iure t̄ra stabit in medio Conuenit enim vtiq; et ei aliquis natura locus ¶ Quarto. Simile est dicere terram in medio quiescere ꝓpter similitudinis necessitatem: ac si dixeris quod eque vbiq; extensum fuerit (vt de capillo (quem Thrica Greci nominā̄t) dicit̄) frāgi/dissolutiq; nō posse. & vehement̄ esuriētē et tm̄dē siticulosum a cibo & potu equidistantem: fame & siti interitum ire. ¶ Quito. Irrōnabile est inquirere quiet̄ terre cām in imo: et mentionem nullā de motu eius in imum facere: an vi/an natura fiat: quod facit Anaximander. Deꝑhendendo enim causam cur ignis sursum & quō sustollatur: ꝓtinus cur sursum quiescat cognoscit̄ causa. Ita & deꝑhensa causa cur et quomō terra demergitur in imum: pariter causa sue quiet̄ in imo deprehensa est. Et ratio sua de similitudine inualida est: vt de igne/eq̄liter tenso/esuriente/& sitiēte refellere ꝓmptum est. Et sicut ignis si esset in medio consimilit̄ ad extrema se habens: euolaret ad summum. Non forte totū ad vnā partem: sed partes ad magis ꝓportionatas partes. vt quarta vna huc/altera illuc. Sic & de terra esset & a loco illo ꝓpt̄ similitudinis rationem potius (quēadmodum & ignis) emoueretur: nisi eius locus esset & ī eo natura quiesceret. Et licet id verum sit ipsam ad extrema consimiliter sese habere: non tamen verum est eam hac de causa in medio quiescere: sed hoc accidit.

Secundi cap. note.

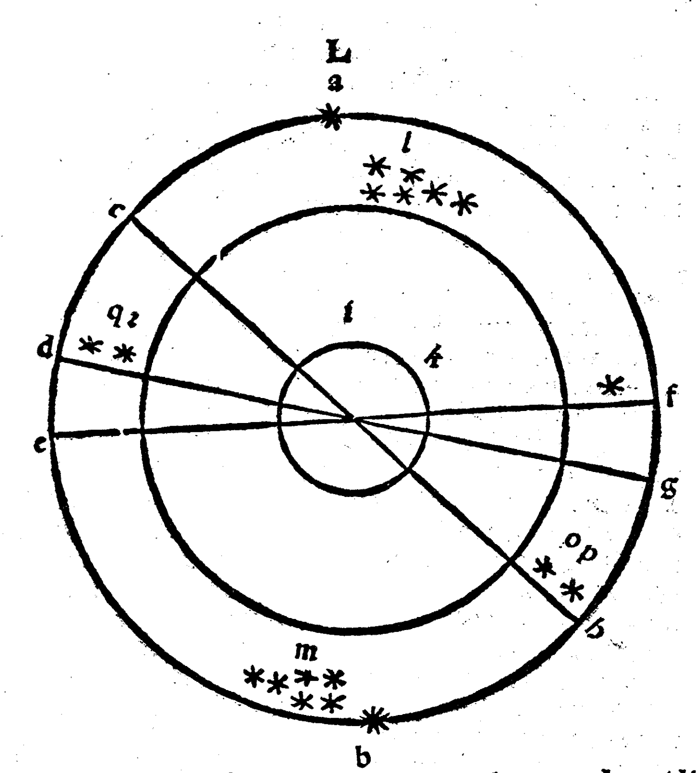
¶ Totius medium/medium mundi. ¶ Medium/centrum. ¶ Anguli pares/anguli recti. ¶ Regula/spacium ad motū regulandum/semperq; eodem tramite trahēdum erectum. ¶ Corpore circa aliquam lineam moto: ea linea axis dicit̄ et eius extrema puncta: poli ¶ Sphericum/rotundum/orbiculare/globosum. ¶ Arctus vrsa maior/stelle circa polum nostrū que dicuntur esse in plaustro ¶ Egyptus/& Cyprus regiones ad meridiem. ¶ Horizon/est circulus diuidens p

tem celsissam a novissa ❡ Horizon finitor inťpretat. ❡ My
rine decē milia. Myrine/myrias idē. ❡ A polus Arcticꝰ. b
polus Antarcticꝰ. c b Horizon habitātiū in k: vt in Egypto
aut Cypro. d g Horizon habitātiū in i ad Arcton. e f circu-
lus meridiei eq̄tor. l arctos stelle in plaustro arctico. m stel-
le in plaustro antarctico. o p stelle semꝑ occulte habitātibꝰ
in i. q r stelle semꝑ occulte habitantibus in k. i k diuersa pū
cta habitātiū in terra. Totꝰ ꝑuus circulꝰ: terra.

Ecūdū cap. cōtinet tres cōclōnes. q̄ttuor rōnes ad
f ꝑmā. duas ad scdam. ⁊ quatuor ad tertiā ❡ Prima 13
Terra in medio nō circulariter mouet: circa polū
vnū reuoluta ❡ Primo q2 aut id natura eēt aut violēte. Nō
natura. q2 idem est totiꝰ ⁊ particularū motꝰ: partes aūt oēs
ad mediū recta ferunt. Neq3 quidē violente. nā nullū violen
tū perpetuū: mundi autē ordo sempiternꝰ est ❡ Secundo q2
oīa circulariter mota intra primā lationē pluribus mouent
motibus: moueretur igit ⁊ terra pluribus. qd̄ si ita eēt: astro
rum fixorum nobis fierent diuersiones. neq3 nobis semper
secundum idē oriri (queadmodū semper euenit) apparerēt
❡ Tertio quia latio partiū ⁊ totiꝰ terre: naturaliter ē ad to
tius mediū. nō igit circūfertur in medio. nam simplicis cor
poris vnus debet esse motus natura simplex. Et si queras.
q̄n terra est in medio ⁊ idem fuerit eius centrū ⁊ totiꝰ cētrū
An partes terre et grauia alia ferantur ad medium: q2 terre
aut quia totius: hoc est quia totius: et quia terre per acci-
dens. Accidit enim idem et totius et terre esse medium. Et
ꝙ moueantur ad medium signum est: quia grauia ꝓcumbūt
semper ad angulos pares. tendunt igitur ad vnum centrum
omnia. ❡ Quarto experientia cognitum est graue sursū se-
cundum regulam proiectum: semper secundum regulam re
cidere: quātacūq3 vi ⁊ quotienscunq3 id factum fuerit. non
igitur terra circulariter mota est. ❡ Scda terra quiescit in 52
medio. ❡ Primo q2 vt ignis ex omni parte euolat a medio
ad extremum: ita ex omni parte (si extra posita fuerit) terra
fertur ad medium. et nunꝗ a medio nisi vi pultrice pars ali
qua q̄tulacunq3 moueretur: quare tanto minus et tota ter-
ra. quiescit igitur natura in medio. corporis enim simplicis
tantum vnus est secundum naturam motus. et motus a me
dio et ad medium contrarii sunt. ❡ Secundo Mathematici

Astronomici volentes astrorum motum et situm iudicare: ponunt terram in medio quiescere. quiescit igitur terra in me
33 dio. ¶ Tertia terra sphcrica est. ¶ Primo. Quia quelibet pars terre grauitate sua tendit ad medium. et que maior est in decliue descendit aut minorem pellit: quousqz equata tumorem relinquat. atqz omnes a medio equidistent. hoc autem est figuram habere sphericam. Et hoc idez quidā Physiologorum asseruerunt: sed terram ad mediū violentia ferri: nos vero natura. Dixerunt enim ex omni extremorum parte et equaliter: partes terre in medium latas. Sed dubitant Si posita sit tra in medio que in eiusvnius hemisphcrii medietate duplam retineat grauitatez: an illa terra mouebitur a medio fiatqz centrum eius alterum: et totius centrū: nos vero dicimus terram vsqzadeo natam moueri: quousqz cētrum eius cum centro totius simul sit et nō amplius. Neqz oportere quamlibet ptem cētrū attingere. Quoquidē fit aut minoribus partibus a maioribus pulsis: aut terra (vt aiūt) genita / et ex omni extremorum parte partibus in medium latis: sitqz facta terra et figuram sphericam retinens ¶ Secundo omnia grauia ad angulos pares / sphcrales / et nō iuxta seinuicem et equidistantes lineas procumbunt. Igitur nata sunt corpus efficere sphericum. Est igitur terra spherica aut natura sph erica. nos enim hic talem terram probare intendimus qualis suapte natura existeret: et non qualis vi et pret naturā existat. ¶ Tertio luna eclipsat semp vt ex globo recipiēs secantem lineam: quequidem eclipsis fit terra soli et lune interueniente media. Est igit signum terram (quia sit spherica) illius apparentie esse causam.

Sequitur figura.

¶ Quarto qꝛ ꝓcedētibus nobis parum ab arcto ad meridi
em:fit nobis nouus circulus horizon.ꝛ stelle nobis appare
re incipiunt:que semꝑ occultant ad Arcton.vt in Egypto ꝛ
Cypro semꝑ apparēt stelle:q̄ in Arcticis regionib⁹ sempit=
ne occultatiōis existunt.ꝛ ecōtra in Arcticis:q̄ semꝑ in egy
to aut Cypro lateant.id igit signum non modo terram esse
sphericam:sed relatione ad astra facta:esse ꝑuam.Si enim
magne/notabilisq3 molis existeret: non statim nobis pau=
lulum translatis fierent he occultationes/et noue astrorum
visiones.Et q̄ sit exigue molis sentiunt:qui dicunt ad Co=
lumnas vsq3 herculeas sese porrigere mare indicum:int ori
entem solem/solemq3 occiduum interceptum.ꝛ illic vt apd
indos gigni Elephantes :q̄ loca hec vt vicinitatis affinia : cō
similem participant naturam.Testantur itidem Mathema
tici terre magnitudinē ratiocinatione perquirentes: cui am

bitum ascribunt quadraginta stadiorum Myriadas: astris vero maiorem. Unde fit eorum assensu non solum terrā eē sphericam: sed ad astra comparatione sumpta: modiculam esse. Sed de his hactenus.

Secundi de celo et mundo Aristotelis finis.

Tabula tertii De celo et mundo

Divisio eorum que sunt scdm naturam. 1
Plurimā nature determinatōem circa corpora et magnitudines versari. 2
Que sit Parmenidis et Melissi de generatione et corruptione opinio. 3
Que Hesiodi. 4
Tertia eiusdem rei. 5
Que Heracliti Ephesii. 6
Quinta item eiusdem rei. 7
Corpus ex superficiebus cōflatū non abire. 8
Qd simpliciū corporū aliquis sit natura motus. 9
Sententiā Democriti et Leucippi q corpora in vacuo et in infinito moueant: minime esse approbandā. 10
Timei assertionē elemēta ipsa sese iordinate agitasse: priusq mundi opifex mundū cōdidisset: stare non posse. 11
Qd Anaxagoras belle excogitasse videat: mundū ex imobilibus primum inchoatum fuisse. 12
Qui ex segregatis motum admittunt: generatōem nō inuenire rationabilem. 13
Cur Empedocles celū ipsū segregatōe gigni noluerit. 14
Quicqd sursū aut deorsū mobile sit: aut leue aut gue eē. 15
Qd aliquis motus natura/quidā aliqs violentus existat. 16
Cur violente agitatū: principe mouente non assequente/se-

parato/abiũctoq3:ferat? 17
Nullo exñte medio corpore:nullum vi/nullumq3 natura pro creari motum 18
Quibus corporib9 conueniat gñatio? 19
Quid/quot & qlia sint elementa? 20
Utrũ elemẽtũ:spẽ sit idiuisibile? 21
Anaxagore dictũ:ifinita elemẽta Homiomera esse: minime esse recipiendum 22
Democritũ Abderitem haud recte sensisse primas magnitudines multitudine ifinitas esse: magnitudine idiuisibiles quaꝝ cõplicatione/cõfusioneq3:oia gignant 23
Quatuor de elemẽtoꝝ numero: antiquoꝝ opiones 24
Q; ab antiquis pperam asserat:mediũ aeris & aque ceteris esse elementum 25
Ponẽtes ignẽ oim eẽ pricipiũ:i mlta icidere icõmoda 26
Plura & finita esse elementa 27
Elemẽta:sempiterna esse nõ posse 28
Q; nõ sit existimandũ vnũ eẽ cõe corp9:ex quo quatuor elemẽta gignant:& in qd ipsa resoluant 29
Q; mod9 quo Democrit9 & Empedocles gñatione elemẽtorũ ex seinuicẽ saluare nitunt:irrõnabilis sit 30
Elemẽta ex seiuicẽ transfiguratione nõ fieri 31
Q; supficieꝝ resolutiõe:elemẽta ex seiuicẽ nõ gignant 32
Irrõnabiliter antiquos:elemẽtis figuras adaptasse 33
Q; figure elementis ob ipsoꝝ motus/affectionesq3: non sint asciscende. 34

Primi cap. primi tractatus tertii de celo et mundo note.

¶ Grauius primo/magis graue. Scdo/min9 leue. ¶ Itidẽ leuius primo/magis leue. Scdo/min9 graue. queadmodum maius dicim9 magis magnũ: et maius/minus paruum.

Sextius liber De celo et mundo Aristotelis tres continet tractatus Primus tria cap.

Primū vnam diuisionem. vnū correlariū quinq3 antiquoꝝ opiniones. vnā cōclusionem et nouē rōnes ad ipsā. ¶ Diuisio. Ex-
1 pedita de primo simplici corpe determinatione: vt de celo/ipsiq3 affixis et in eo latis syderibus/cuius nature sint et qualia: ꝙq3 ingenita sint atq3 incorruptibilia: nosse op3 eoꝝ que secundū naturā sūt: hec esse substantias. vt simplicia: celum/ignis/aer/aqua/terra/ eoꝝ partes et quecunq3 ex ipsis constant. vt animalia/plante et metalla. Hec opationes. vt predictoꝝ motus: generationes/ corruptōes/ auctiones/diminutiones/alteratōes et secundū eoꝝ naturā/ ꝓpriāq3 virtutem lationes. Hec autem passiones quedam.
2 vt predicta: et eorum apte quātitates/affectionesq3. ¶ Correlarium. Quo fit vt nature plurima determinatio circa corpora atq3 magnitudines versetur. Nam omnis naturalis substantia aut corpus est: aut non sine corpore/ magnitudineue gigni contingit. Ut contemplanti determinationē quā exegimus de natura: ꝙ manifestissimum esse potest. Et quia de celo satis expeditum putamus: quale natura sit/ꝙ ingenitum sit atq3 incorruptibile: nunc ad reliquorum duorum generum: grauis scilicet atq3 leuis determinationem explēdam: nos cōuertamus. Et pariter an generatio et corruptio ipsis competant Et profecto aut nichil est generatio aut solum ipsis et que ex ipsis contemperata sunt: congruere pōt.
3 Sed quid senserint antiqui nunc videamus. ¶ Quinq3 antiquoꝝ opiniones. ¶ Prima est Parmenidis et Melissi generationem et corruptionem esse negantiū Neq3 enim ꝗcꝗ gigni/quicꝗue corrumpi posse putabant. sed duntaxat nobis ita videri. Nonnulla enim preclare asserebant: esse scilicet quedam entia ingenita/incorruptibilia atq3 immobilia: a quibus (ꝙ sensibilia esse putabant) ad hec caduca se conuertentes: consimilia de ipsis asserebant. Sed hec: Physica contemplatione non moliebantur. Contemplari

es an eiusmodi nature sint entia: imortalitatis sorte potita: superioris Phie ē:ꝛ primi atq3 supremi Philosophi. ¶ Secūda ē huic prime cōtraria: oia genita eē atq3 corruptibilia nichilq3 oino igenitū ꝛ nichil iterit⁹/obitusq3 imūe semper manere: s3 aliqñ casurū. qd̄ sēsisse videt Hesiod⁹ et q̄ sue appropiquāt sētētie. 4
¶ Tertia ē dicētiū oia genita eē: s3 genitorū nōnulla incorruptibilia manere. 5
¶ Quarta est Heraclit Ephesii oia continuo fluxu rapi. dicentis nichil fixū/ nichil iuge ꝑmanēsq3 manere: pret vnū q̄ddā (id ei ignē eē aiebat) ex quo oia fierēt/ gignerentq3. 6
¶ Quita ē astruētiū oē corp⁹ gñabile/ dissolubileq3 eē. Gñabile q̄dē ex superficiebus atq3 i superficies resolubile. 7
¶ Cōclo. Corp⁹ ex superficieb⁹ cōpositū abire nō potest. 8
¶ Prio q2 q̄ id asserūt plurima iis (que in disciplinis cōꝑta sūt) cōtraria dicūt. Aut igit a ꝓposito resipiscāt: aut fortiorib⁹ ꝛ valētiorib⁹ rōnib⁹ (q̄les nō sūt sue ibeciles suasiūcule) qd̄ moliunt efficiāt. ¶ Scd̄o idem subit iudiciū corpa ex superficieb⁹ cōpingi ꝛ superficiē ex lineis ꝛ linea3 ex punctis abire cōflatā. Atq̄ pri⁹ in iis q̄ sūt de motu: demōstratū est: id esse nō posse/ nullāq3 magnitudinē ex idiuiduis ꝛ insecabilibus cōflari posse. Igit neq3 corpa ex superficieb⁹ cōflabunt. ¶ Tertio si corpa ex superficieb⁹: ꝛ linee ex insecabilib⁹ lineis cōponerent: ipossibilia seqūt. Ponit eni Mathematicus magnitudinē in ifinitū ꝑtitione decrescere: nullā aūt appōne in ifinitū augeri. mō oppositū i natura eueniret. In ifinitū ei (q2 decūberet ad mīma) decrescere nō poss3 Addi aūt sp aliq̄d posset. ¶ Quarto mlta sūt in natura: que i idiuisibili subsistere neqūt vt passiōes. Sūt ei diuisibiles dupl'r vnomō scd̄m spēm. vt color i albedinē atq3 nigriciā. Altero vero scd̄m accidēs. vt q2 ei qd̄ diuidi possit inexistant. Non itaq3 linea ex punctis/ superficies ex lineis/ et corpus ex superficiebus abibit compositum. Et q2 passiones ille in indiuisibili non subsistant: vt exempli causa grauitas et leuitas: amplius ostendo. Primo. Nam quicquid est graue: grauius aliquo esse necesse est. et quicquid leue: aliquo leuius. non tamen contra (vt vti cōsueuer unt vocabulis) eē op3 vt quicquid grauius: graue sit. et quicq̄d leui⁹: leue. Ut neq3 quicquid maius est: simpliciter magnū esse oportet. Sunt ei multa simpliciter ꝑua: que aliis vt suis ꝑtibus maiora dicūtur. S3 hanc significationem (si gratum est) missam faciam⁹.

Sitq3 quicquid grauius est: grauitate graue. ipsum siquidez diuisibile est in excessum & id quo excedit. Si igitur punctũ graue esset et ipsum diuideret. Hoc autem impossibile. Et si punctum nullum graue sit: neq3 linea ex solis coalita & cõ flata punctis. Et si non linea: neq3 ex lineis digesta supfici es. Et si non superficies: ita quoq3 neq3 ex superficieb⁹ co alitum/constitutũq3 corpus. Qui eniz fieri possit vt totũ gra ue sit: cuius ptium nulla grauitatis sit particeps? Secundo omne graue densum est: et omne leue rarum. Densum autez a raro differt q sub equali mole plus habeat potentie. quod autem tale est: euadit diuisibile. Si itaq3 punctum grauesit/ aut leue: abibit diuisibile. quod impossibile est. Tertio. õne graue: molle est aut durũ. Molle autẽ est qd est in seipso ce dens. qd autẽ in seipso cedit diuisibile est. Ita si pũctũ mol le est diuisibile est. et ita si durum est. Nam durum et molle opposita sunt et que circa idez fieri nata sunt. Quarto quia grauitas nõ euadit ex non habentibus grauitatem: qd tamẽ contingeret. Sed quomõ determinabũt: ex quot grauitatuz exptib⁹ consurgat grauitas? et consurgere nequeat? Enĩue ro ipsi svel fingere volentibus: promptum non sit. C Quito in eodem graui: qd ex pluribus constat: grauius est. hoc et ipsi admittunt. qd autem graui grauius est: ipsum graue esse necesse est. queãdmodum qd albo albius est: et ipsum albuz esse oportet. Maius igitur vno puncto (q pluribus constet) consimilis grauis: grauius esse necesse est. Dẽpto igit equali graui: qui superest punctus grauitatem habebit. Non enim graui: grauius existebat nisi grauitatis excessu. hoc autẽ mõ ostensum est esse non posse. C Sexto Si corpora conflaren tur ex superficiebus (vt aiũt) et superficies ex lineis: linea li nee componeretur secundum longitudinem et secundum la titudinem apposita. cur itaq3 non componatur supposita? Nulla potior ratio videbitur. Q si ita fuerit: dabitur corp⁹ quod ex superficiebus (quas ponunt elementa) non confla- bitur. vt esto a linea que longa est: cui cõpono lineam c se- cundum latitudinem erit itaq3 a c longum et latum. et linee a compono lineam b ei supponendo: que ideo cum a videt facere profundum. Erit igitur a c b longnm latum et pfũd q̃re corp⁹, nõ tamen ex superficiebus conflatum C Septimo Timeus: superficierum multitudine corpora grauiora de-

minat. Sed qua pportione corpa ad superficies respondēt: eadem superficies ad lineas: et linee ad puncta. Quare pari pporti one: hec grauitatē habere continget. Et si ita esse non poneret: sed grauitatem in terra: leuitatem vero in igne difficultas vrget: hanc superficierum grauem esse ꝛ illaꝫ leuem que consimilia ponit elementa. ¶ Octauo. Nullā magnitudinem continget esse diuisibilem: aut futurum est omnia esse puncta. Qua enim ratione in hec diuides: illa iterū diduces: quousqꝫ ad superficies deuentum sit. Et superficies eodē iure abibunt in lineas: et linee in puncta tandem consummabūtur: et omnia: puncta erunt. ¶ Nono vt est de magnitudine ita quoqꝫ de tempore euenire: par/consentaneumqꝫ est. Si itaqꝫ magnitudo aliquando abitura est in puncta et non magnitudines: et tempus in nunc et non tempora resolubile est. Id profecto esse non potest. Et eadem incommoda nonnullos aliorum Pythagoricorum sequntur: qui celum et naturalia corpora ex numeris constituunt. Habent enim nature corpora grauitatem ꝛ leuitatem: vnitates autem adinuicem composite: neqꝫ corpus efficere posse: neqꝫ grauitatē/leuitatēue vllā habere vident.

Secundi cap. note.

¶ Motus/motus secundum locum. ¶ Manere/quiescere. ¶ Vis/violentia. ¶ Supponimus potentiam continue eandem manere: ꝛ q̄tocunqꝫ spacio mouere: et resistentiam vtcunqꝫ placet eidem assignari posse.

S Ecundum cap. continet quinqꝫ conclusiones. tres rationes: et vnum correlarium ad primam. tres rationes et vnum correlarium ad secundam. vnū correlarium ad tertiam. duas rationes ad quartam. ꝛ duo correlaria ad quintam. ¶ Prima conclusio. Simplicium corporum: aliquem natura motum esse necesse est ¶ Primo. qꝛ quecunqꝫ mouentur: motum proprium et secundum naturam: aut vi/preterqꝫ naturam (quod idem est) habere necesse est. Simplicia autem corpora: mota conspiciuntur. Habent itaqꝫ motum aut natura aut preter naturam. Atqui si cōfitebere ipsa: motum preter naturā habere: ꝛ eadē secūdū naturā aliquē habebunt: vtpote qui prior/vnus/ et simplex existat: preter naturam autem posterior et multi. Vnumquodqꝫ enim: etiam multos preter naturaꝫ sustinet: secūdū 9

na turā autē vnū solū. ¶ Scdo qcqd qescit: aut vi aut natura qescat opz. Et vbi vnūqdqz vi qescit: ⁊ vi quoqz fert in illud vbi aūt natura: itidē ⁊ natura fert in illud. Videt aūt in medio: aliqd natura manere. Natura igit fert ad mediū. Si autē qcqz vi qeuerit. ipsū phibet aliqd illinc emicare: inqz suū locū sese ptin⁹ restituere. ¶ Tertio si qescētia rimaberis: aut tādē ad vnū natura qescēs decūbes aut in ifinitū pgredieris Qd ei pret naturā ē: ad aliqd scdm naturā reducere oportet Sz esto dicas cū Empedocle: trā rapida celi vtigine/ velocissimaqz illa circūgyratiōe vi qdā sustineri atqz qescere. q aliq moueri nata ē. Cessāte ei circūgyratiōe (a q coacte fulcit/ sustētatqz) moueret. ⁊ nō in ifinitū. Nichil ei ipossibile: fieri natū ē. Infinitū aūt transilire spaciū: ipossibile ē. Est igr nata alicubi tandē natura manere. Ad illū igit locū qsqs sit: naturalē motū hz Nā (vt dictū ē) vbicūqz qcqz natura qescit: ⁊ in idē natura ferri cōtigit. ¶ Correlariū. Quaproter
10 mime Democriti ⁊ Leucippi sētētia pbanda est: corpa moueri in vacuo: parit ⁊ moueri in ifinito. Nam id docere debuerūt: quisnā ipsoz in vacuo ⁊ in ifinito mot⁹/ quis secūdū naturā/ ⁊ quis preter naturā. Si ei vt aiūt alter ab altero violētia pellit: ipsis alter motū natura conuenire necesse est. et primū mouentē nō vi mouere (mouet ei sempiterne) ⁊ primū motū nō preter naturā eē. Est ei sempitern⁹. Et si nō primū mouēs scdm naturā dederit: violētia mouētiū series: vt nullibi tādē casura: ifinita pcedet ¶ Scda neqz stare potest Ti-
11 mei sētētia: elemēta ipsa sese iordinate agitasse: priusqz mundi opifex mūdū ipsū cōdidisset. ¶ Prio qz aut is iordinat⁹ mot⁹: naturalis erat: aut iiuria/ preterqz naturam factus Si naturalis: mundus igitur erat anteqz conditus fuisset. tunc enim primum mouens natura mouisset. et grauia: ad mediū depressa fuissent. et leuia: a medio emicassent: que mūdi iam facti ordinatio est. fuisset itaqz mundus. Liceret et querere: an in illa motus inordinatione: potuissent ne in talem mixtionem/ contemperantiamqz incidere: qualia videmus nunc corpora facta vt ossa/ carnes/ et neruos adinuicem compingi. Quemadmodum canit Empedocles: cum multa capita sine ceruice et sine corporeo trunco iacerent: amicitia factum fuisse. si ita fateantur: et animalia et plante illic erunt. quare mundi ordinatio: aut hec: vniuersali precurrēt mūdo.

¶Secundo qui aiunt infinita: inordinato motu ferri in infi
nito aut vnū ipsoꝝ motū faciūt:si ita:ꝛ omīa vna latōe ferū-
tur:ꝛ nō inordinata.Sin minus:īfinite erūt latōes.qđ ē im
possibile.Si enī finite:ordo dabit aliqs.Nō enī ꝙ nō ferā
tur in idē:io ordinatio dicit.qñquidē ꝛ nūc mūdo(vt videm⁹)
ꝓpulchre ordinato:nō oīa ferant in idē:sʒ ea q̄ cōsilis cōg
neeqʒ sūt nature.¶Tertio īordinate nichil aliud quicꝙ̄:ꝙ̄
preter naturā esse videt.Ordo enī sensibiliū: vniuscuiusqʒ
ꝓpria natura est.Atqui incōmodū est īfinito motu/longissi
moqʒ tempore p̄ter naturā quicꝙ̄ motum fuisse:qū poti⁹ na
ture:he cōditōes cōpetunt.essʒ itaqʒ potius inordinatio se
cundū naturam:vt que infinito/longissimoqʒ tpe fuerit. or
dinatio autē preter naturā.Qđꝙ̄ sit absurdū:ipsi viderint.
¶Correlariū.quo fit vt ob idipsum:Anaxagoras belle ex- 12
cogitasse videat:mundum ex īmobilibus primū inchoatuʒ
fuisse¶Tertia.etsi qui ex segregatis motū admittant:ge- 13
nerationem tamē non inueniunt rationabilē¶Nā celū ipm
segregatione(vt quod delituisset īmersum)rationabilit ge-
nerare nequeunt¶Correlarium.Ob id itaqʒ ipsum Empe 14
docles celuʒ:non ex segregatione gigni voluit:sed ex segre
gatorum iterum congregatione Confinxit enī amicitiā:q̄ q̄
daʒ ab vno(vbi oīa cōgregata fuerant)dissociāte lite:discol
lecta iterū colligeret/counīret/atqʒ cōgregaret:sicqʒ geni-
tum/factūqʒ fuisse celum.¶Quarta.Quod sursum aut de-
orsum mobile est:ipsū aut leue aut graue esse:necesse est. 15
¶Primo sit a non graue/ b v̄o grauitatē hñs:ferantqʒ si-
mul deorsum si fieri potest.Absoluatqʒ b spaciuʒ d e in tpe
f.in eodem tempore:a aliquid spacii d e abibit.sitqʒ d g.Di
uido enim grauitatem b.sumoqʒ partem: que sic se habeat
ad d g sicut totum ad d e.Id enim possibile est.Cum itaqʒ
b per totum d e moueretur:pars ea(quecunqʒ fuerit)soluʒ
per d g mouebitur:et per idem spaciuʒ d g et in eodem tem
pore positum est a moueri.Feruntur igitur deorsum per e-
quale et in equali tempore non graue ꝛ grauitatem habēs:
qđ est īpossibile.Et ita de leui (si gratū ē)argumentet¶Se
cūdo si qđ moueat qđ neqʒ leuitatē neqʒ grauitatē habeat:
mouebit vi ꝛ īfinita velocitate:aut graue:ꝛ grauitatis leui-
tatisqʒ expers eq̄le ꝛ ī eq̄li tpe absoluūt.sit itaqʒ a nō ḡue ꝛ
b ḡuitatē hñs moueat a g spaciū d e.ꝛ ī eođ tpe vt vbi cā fir-

tus aliqua pellat b grauitatē hñs:spacio d g. quia si aliq̃ potentia:maius in aliquo tpe ⁊ aliquāto spacio moueat:eadēz pōa in eodē tpe:maiore spacio pellit min⁹. Diuido ergo graue b:capioq; ptem quācunq;: que sic se habeat ad potentiā motricē ipsius b:sicut d g ad d e. q̄ potentia data mouet b p spacium d g in tempore f:eadē potētia mouebit ptem illā grauitatis pticipē:in eodem tpe ⁊ toto spacio d e. ⁊ in eodeʒ tpe ⁊ spacio ferebat̄ a neq; leue neq; graue: quare graue et grauitatis/leuitatisq; exps:equale ⁊ in equali tpe absoluūt qd est īpossibile. Et si a iterū īfinito motu ferebat̄:graue infinito motu et eodem spacio ferebatur: quorum vtrūq; im-

16 possibile est. ¶ Quinta aliquis mot⁹ natura ⁊ aliq̃s violent⁹ existit. ¶ Nam natura:p̄ncipium est mot⁹ ⁊ q̄etis eius ī quo est. vis autē virtus est ab alio scd̄m qd aliud. Motus igitur qui ab eo (quod intra est) p̄ncipio existit: iure natura dicitur Qui vero ab altero exteroq; (vt alterum est) iure dicat̄ ⁊ violentus. Et hic q̄dem:violentus non oīno est. vt motus lapidis deorsū quotiēs velocior p̄creat̄: q̄ꝫ nature sue sit accōmodus/p̄priaq; pariat virtus. Ille vero oīno pret̄ naturam est vt lapidis sursum propuls⁹. ⁊ vis ipsa ad hos vtrosq;: aere tanq̄ꝫ apto vtit̄ organo: q̄ vt grauis ⁊ vt leuis/ ancipitisq; nature natus sit eē: ⁊ v̄tutē ab ipsa vi velut ipressā retinens: q̄ nunc vt grauis deorsū precipitat:nūc vero vt leuis agitat

17 sursū. ¶ Primū correlariū vn̄ cognoscit̄ euenire: violente agitatū ferri:p̄ncipe mouēte ipsū nō assequēte sed sepato ab

18 iunctoq;. ¶ Scd̄m fit etiā vt nullo tali exn̄te medio corpore nullus violētus oīno p̄crearet̄ motus neq; scd̄m naturā vll⁹ vniuscuiusq; ei motū eodē mō p̄mouet. Sed q̄ graue/q̄ leue esse oporteat/quis secundū naturā mot⁹/ quisue contra: dicat̄ violent⁹: hacten⁹ dictum est.

Tertii cap. note

¶ Dictū Anaxagore: oīa in oib⁹ esse intelligebat scd̄ꝫ spēm ⁊ nō scd̄m numerum. Estq; idē acsi dicat: quelibet eē in quibuslibet. ¶ Alterꝫ/alterꝫ elementum.

T Ertium cap. cōtinet tres q̄stiones: et responsiones

19 ad ipsas. ¶ Prima q̄stio. Quib⁹ corporib⁹ cōueni-

20 at generatio. ¶ Scd̄a. cum p̄ma corporum sint ele-

21 menta: q̄d elemētum/quot ⁊ q̄lia sint. ¶ Tertia. vtrum elemētū (vt volūt nōnulli tm̄ vnū esse ponentes) spē sit induisi-

bile ¶ Prime respondet Empedocles quatuor esse elementa/ignem/aerem/aquam/pariter et terram: ingenita atq; incorruptibilia: ex quibus omnia alia generantur/componuntur ac fiunt. Eidem quoq; questioni respondet Anaxagoras Empedocli contrarius/aduersatusq;: ponens Homiomeras Atomos: ossis/carnis et nerui prima pricipia/ omniumq; semina rerum: ex quarum commixtione: etherem/ignem (hec enim eadem putat) aerem/aquam et terram gigni putauit. et ob sui paruitatem: Atoma carnis et ossis: oculis inuia/ imperceptibiliaq; esse: omnia tamen omnibus inesse congregata: et omnia ex ipsis genita esse/coalita atq; conflata. Sed posterius cum de generatione et corruptione exactius pertractabimus: nostrum afferemus iudicium ¶ Secunde hanc adhibemus responsionem. Elementum est in quod intus existens aut potentia aut actu: alia corpora diuiduntur: specie quidem irresolubile in alterum. Quo fit vt si tale sit elementum: et carni et ligno insint elementa potentia. vt ignis et terra: quandoquidem a carne et ligno disgregabilia sunt. caro autem aut lignum neq; igni actu/ neq; potentia inest: vt que nunquam segreganda sint ab igni. Quot autem sint et qualia sint: postea futurus est accommodatior sermo. ¶ Tertie preterea respondere licet: elementum specie secabile/diuiduumq; esse: multaq; esse elementa. Hoc profecto simplices motus liquido monstrant. Sunt enim motuum hi simplices/hi vero mixti. Simplices autem simplicibus corporibus accommodantur: compositi vero compositis. Et vnicuiq; naturali corpori proprius est motus. Atqui manifesti sunt motus simplices: plures esse. erunt igitur et plura elementa.

Primi cap. Secundi tractatus note.

¶ Democritus: Abderites dictus est ab Abdera vrbe Thracie. et nunc quoq; Clazomene dicta: clara quidem quod olim ab Abdera diomedis sorore condita fuerit: at ortu Democriti Physici longe clariore.

¶ Quid Pyramis rotunda/quid rectilinea/que et laterata dicitur: ex septimo naturalium require. ¶ Sphera vero solidum est: a centro ad circunferentiam omnes rectas eductas equales habens.

Secūdus tractatus continet tria cap. Primū duas cōclōnes. quatuor rōnes ad primam. et nouē ad secundam.

22 ¶ Prima cōclusio. nō sūt infinita elemēta Homiomera queadmodū posuit Anaxagoras.

¶ Primo quia falsa vtitur dignitate/malaue suppōne: quicqd Homiomerum est: eē elemētū. Nā videmus multa mixtorū corporū: Homiomera eē. vt lignū/vt lapis: in Homiomerasque partes solui: que manifestū est nō eē elemēta. Nō itaque erit oē Homiomerum corpus: elemētū. sed (vt diximus) irresolubile/indiuisibileque ad alterum spē. ¶ Scdo ita sumentes elementum: nulla necessitate vrgentur ponere īfinita: sed oīa etiā finita faciendo eque (vt ex īfinitis saluare moliuntur) saluare poterunt vt ponēdo/duo/tria aut q̄tuor aut quocūque altero numero: queadmodū facere conatus est Empedocles ¶ Tertio ipi accidit: nō oīa ex Homiomeris q̄buscūque facere. vt faciē non facit ex faciebus: neque vnūquodque scdm naturā figuratorum. satius igitur ipsa posuisset finita. Infinitū eni nichil excludere videtur Et sane melius finita que vt minima oim ex eisdē futurorum ostēdisset: cōformior disciplinarum autoribus: q̄ ploquiū/dignitatēque accipiūt: pricipia finita esse/aut q̄ntitate/aut spē. ¶ Quarto corpus a corpe scdm pprias differētias differt. Corporum aūt adiuicē differētie finite sunt: vt alio manifestandū est loco. Differūt eī affectionibus sensibilibus. Sūt igitur elementa finita.

23 ¶ Scda cōclo. neque recte putat Democritus Abderites eiusdēque cōsectator Leucippus: primas eē magnitudies multitudine qdem infinitas: magnitudine aūt idiuisibiles. et ex vno nō mlta: neque ex multis vnū: sed horum cōplicatiōe/cōfusio neque oīa gigni. ¶ Primo quia mō quod oia faciūt numeros/ et ex numeris: tametsi id plane nō dicāt. ¶ Scdo quia corpora figuris differre aiūt. et quia īfinitas ponūt figuras: itidē et infinita ponūt simplicia corpora. ¶ Tertio quia que elementis figure accōmodāde sint: nisi igni (cui spherā attribuūt) nō determinauerūt. sed aerē/aquā et terrā magnitudine et paruitate discernūt: tanq̄ ea sint oim: que elemēta nūcupamus Panspermia/totūque seminariū. ¶ Quarto sic dicētes: īfinita rebus faciūt pricipia. et hoc qdē absurde: Nā elemētorum dīe nō sūt infinite: neque infinite videntur. ¶ Quinto. Qui corpora/ magnitudinesue ponunt insecabiles: Mathematicas tollunt

disciplinas/sensum negant/multaqꝫ ipsis eisdem de motu ꝛ tpe concedere accidit incõmoda: que alio a nobis adducta sunt loco. ¶ Sexto. pugnantia dicunt. Qui enim fieri possit vt elementa: ignis/aer/aqua/terra: magnitudine et puitate differant? que ex indiuisibilibus ꝛ magnitudine et paruitate euadunt composita. ¶ Septimo dicunt aerem/aquam/terram: ex seinuicem fieri Sed quo modo? remanẽt eniꝫ semper maxima corpora segregata. nõ itaqꝫ fiunt ex seinuicẽ: si magnitudine/paruitateqꝫ molis differant. ¶ Octauo horũ profecto suspitione: q corpa differãt figuris: haudquaꝗ ponere debent infinita. Ponunt enim figuras omnes: ex Pyramidibus componi. rotundas quidem ex rotundis: ꝛ rectilineas ex rectilineis: ꝛ spheram ex octo ptibus. necesse igitur est aliqua esse figurarum pncipia. que si duo fuerint: et duo erunt elementa/pncipiaqꝫ. si tria: erunt tria. ꝛ ita de numero altero quocunqꝫ. quare ꝛ totidem et finita quideꝫ: assignare debuissent simplicia corpora ¶ Nono. vnicuiqꝫ simplicium corporuꝫ est vnus ꝓprius motus ꝛ simplex. motus autẽ simplices: finiti sunt. Nam simplices lationes: due sunt et non plures: circularis atqꝫ recta Neqꝫ quidem infinita sũt loca ad que infinite lationes esse possint. Non ergo infinita erũt elementa.

Secundi cap. note.

¶ Paruarum partium/subtiliorum partiũ/pauciorisqꝫ secundum extensionem potentie. ¶ Magnarum vero/pluris scdm dimensionem potentie. ¶ Ratio ꝓportio.

s Ecundum cap. continet quattuor antiquorum opiniones tres conclusiones. Tres rationes ad pmaꝫ Et tres ad secundam. ¶ Quatuor antiquorum opi 24
niones. ¶ Prima est ponentium tm̃ vnum esse elementum: et ipsum esse ignem. ¶ Secunda est ponentium ipsum eẽ aerem. ¶ Tertia est ponentium esse aquam. ¶ Quarta itidem tm̃ vnum esse asserentium: aque/aerisqꝫ mediũ: et aqua subtilius: et aere densius/celos ꝛ omnia continens: magnitudine infinitum. ¶ Prima conclusio. Perperam asserunt tale 25
aque/aerisqꝫ medium: ceteris esse elementum. ¶ Primo qꝛ ex ipso: densitudine ꝛ raritate alia gigni volunt. Verũ enimuero ita dicentes: sibiipsis obuiant: aliqd ipso elemento/pncipioqꝫ: prius facientes. Est enim rarius incompositius: et

in quod potius densiora resoluant: densius autem compositius. quare cum compositio sit ex elemento: resolutio vero (quēadmodum aiunt) ad elementum: potius ipsū rarius vt aerem: ponere debuerunt elementum. imo vero cum ipsi fateantur ignem esse oīm rarissimū: ipsū maxime oīm ponere debuerūt elementum. Et nichil refert an ignis rarissimus sit admittant/necne. Nam alterum rarius admittunt. quare aut ipsum aut tandem dabitur vnum quod principium erit et non ipsū mediū. ¶ Scdo nichil differt densitudine ꝛ raritate alia gigni: ꝛ grossitie ꝛ subtilitate. Est enim grossum densum: subtile vero rarum. Rursum quid grossitie ꝛ subtilitate: illa gigni sit: nisi magnitudine quadā ꝛ puitate? Grossuꝫ enim magnarū ptium est: subtile vero puarum. Quod enim in multum extensū fuerit: subtile est. et ex paruis cōstare dicitur ptibus. Sed tunc quid obsecro aliud facere videtur: nisi rerum substantias magno ꝛ paruo discriminare: ꝛ omnia ad aliquid facere. Sunt enim magnum et paruum ad aliqd. quare nichil simpliciter absoluteqꝫ: ignis aer aqua aut tra. qd ipsi viderint. ¶ Tertio preterea si ipsa magno ꝛ puo discrināt: erit quedā ratio/ꝓportioqꝫ magnitudinū adinuicē quare que rōnem aeris ad aquam hꝫ: aer est. ꝛ que aque ad terrā: aq̄. Sit itaqꝫ ignis in maiori ad aerē rōe/aer ad aquā aq̄ vero ad terrā: q̄a in maioribus: minoꝝ rōnes insunt. erit igitur aliqd ignis sic se habēs ad aquā: sicut aer. ꝛ aliqd ad terram: sicut aqua. q̄re ipsius: hoc erit aer/illud vero aqua. Hoc idem ostendere liceret de terra: si maiores in densioribus asciscant rōes ¶ Scda. q̄ ignē: oīm ponūt esse elemētū: tametsi hec diffugiant incōmoda: ī noua tamē incidūt atqꝫ pecularia ¶ Nam hi bifidi/bipartitiqꝫ sūt. Hi enim figurā vt Pyramidem: igni accōmodant: illi vero nullā. Qui figuram accōmodant: hi ineruditius ꝛ (vt ita dixerim) crassiori minerua id faciunt: cām subdentes: q acutissima figararuꝫ sit Pyramis. Ignis autē acutissimū corpoꝝ sit. Alii paulo persuadentiore nituutur rōne: q corpa oīa: ex eo quod simpliciorum/subtiliorūqꝫ partium est: cōponuntur. et figure solide ex Pyramidibus abeunt composite. Quare cum ignis corporum subtilissimum et simplicissimum sit: et Pyramis itidem solidarum figurarum simplicissima: iure igitur primo et simplicissimo corpori asciscenda est. Qui vero

igni nullam ascribunt figuram:ipsum solum subtilissima⁊ṗ priũ esse ponunt. Ex quo vt tumescẽte: alia gigni dicunt/ decisionesq; ex variis tumoribus fieri. Sed ita dicentibus: accidere incommoda:nunc aperiamus. Primo quia si partes ille ex quibus ipsum constituunt:indiuisibiles esse statuant: rationes prius posite ita esse vetant. et iterum quod subiungimus. Si itaq; indiuisibiles sunt:cum ex ipso constituatur aer/aqua/terra:talia corpora sibiinuicem partium proportione respondent. Que enim magnitudines similium partium (quales erunt indiuisibiles omnes) constituunt: proportionaliter adinuicem sese habent. vt omnes partes aque ad ptes aeris atq; ignis: totum et ad totum et ita in ceteris. quãuis forte aer plus aqua habeat:et subtilissimum densissimo. quare si minor magnitudo in maiore existit:⁊ ignis magnitudo sit maxima: resolubilis erit in aerem/ in aquam et reliqua. quare elementum non erit. Et ita si posueris aquã maioris magnitudinis:et ipsa erit et aqua et ignis. Et cur etiam:cum omnia eque simplicium partium fuerint: hoc ꝗ̃ illud potius statuatur elementum? Secundo esto. nũc agamus. dicant esse diuisibile:qui figuram ei propriam ascribunt. Pars igitur ignis non erit ignis: quia Pyramis ex Pyramidibus non constet. imo corpus erit quod neq; elementum/neq; ex elemento erit. vt pars ignis que elemẽtũ non est:cum minime sit ignis/neq; aliud elementorũ quicꝗ̃ neq; ex elemento est. Et qui figuram ipsi non asciscunt:magnitudine determinant. quare aliquid elementi potius elementum erit:cum sit minorum partium. et hoc abibit in infinitum:aut tandem ad indiuisibile decumbetur. Elementũ enim id erit:quod minimarum partium fuerit. Erit itez illa magnitudinũ rõ:quã supra arguimus:et hoc ad hoc ignis/ ad hoc aer/ad hoc aqua/atq; terra. ¶ Tertio. Et hi ⁊ ceteri qui vnũ solũ ponũt elemẽtũ:cõe viciũ atq; reprehensionem incurrunt:q vnũ solũ faciant naturalem motum. Omne enĩ naturale corpus:motus hꝫ principiũ. oĩbus igitur exñtibus vnũ:vnus erit motus ⁊ ad eũdẽ terminũ. vt si oĩa sint ignis: sursũ. ⁊ ꝗ̃to maiora fuerint/plusq; ignis habuerit:tanto velocius sursũ emicabũt. Quemadmodum maioris molis ignis:velocior sursum latio est. nunc autem huius oppositũ videmus in multis: que maiora mole velocius deorsum

subruuntur. Non igitur oim elementum erit ignis: aut aliud quodcunqz: tum ob predictas/tum ob alias a nobis pri⁹ ad
27 ductas rationes. ¶ Tertia conclusio. Plura & finita eē elementa necesse est. ¶ Nam infinita esse non posse: pbatū est. nunc autem pbatum est non tm̄ esse vnum. Sunt igitur plura et finita.

Tertii cap. note.

¶ Corpus/corporeuz ¶ Non corpus/incorporeū.

t Ertium. cap. cōtinet duas cōclusiones. duas ratio
28 nes ad primam. & duas ad secundā. ¶ Prima conclusio. Elementa: sempitna esse: ipossibile est. ¶ Primo qa videmus ignem/aerem/aquam et terram resolui. Aut igit aliqn̄ resolutio stabit/eritqz aliquando totum resolutū. aut ipsum infinitum erit. Si infinitum: & eius resolutio tempore erit infinito. et eius compositio tempore īfinito. Et cum vnūquodqz natura constantiū alio tpe componatur et alio dissoluatur: accidet vnū tempus infinitū: extra alterum infinitum existere/et vnum prius altero esse. Est enim compositio dissolutione poꝛ. Hoc autem impossibile. Et si dissolutio alicubi stabit: aut hoc indiuisibile erit: hoc autem non ppter prius adductas rationes: aut diuisibile sed nunq̄ dissolubile: vt ipse dicebat Empedocles: hoc iterum non. Nam si maius dissolubile/ corruptibile est: itidem et minus erit. Uidemus enim in eisdem quod maius est: difficilius: min⁹ vero facilius corrumpi Quare cum maius corrumpatur vt volunt: et ipsum quoqz rationabilius est: aliquando corrūpi atqz dissolui. Duobus enim ignem corrumpi videmus. Primo. contactu contrarii. vt cum disperit extinctus. Secundo vt in seipsum marcescens tabescit/deficitqz. & minor (vt parua flamma) patitur a maiori. Et quanto minor tanto velocius absumitur. Opz igitur elementoꝝ corpora corruptibilia esse: atqz eadē in corruptibilia corrūpi. ¶ Scdo cum constet elementa generabilia esse: aut igitur generabūtur ex non corpore. At qui dicit ex incorporeo ignem generari: niehil aliud dicit q̄ si vacuū introducat separatū. Omne enim quod fit: in aliquo fit. et in illo vbi prius existeret idipsum ex quo fit. Q̄ si nullum corpus existebat vbi genitum est: vacuum ergo erat. Si vero alterum corpus

posueris preter id incorporeum ex quo fit:duo igitur corpora simul erunt:scʒ quod factum est et quod illic ante factionem/generationemqʒ preexisteret:quod est impossibile Manifestum itaqʒ esse puto:elementa in corpa resolui:et ex corpore reparari/atqʒ gigni. ¶Secunda conclusio Haud tamen existimandum est:vnum cōmune corpus esse alterū ab 29
ipsis:ex quo ipsa gignant:et in quod ipsa resoluant. ¶Primo quia illud corpus:prius esset elementis. Atqui ipsis elementis nulla sunt priora corpora. Sunt enim sensibiliū corporum:prima. Non igitur est tale vnum aliquid cōmune corpus. ¶Secundo. quia aut grauitatem aut leuitatem habebit. Q si sic:aliquod elementorum erit. Omne enī simplex aut leue/aut graue:aliquod elementorū est:aut prorsus grauitatis et leuitatis expers est. et tunc corpus illud vt moueat nullam retinet aptitudinem. Immobile igitur erit eiusmodi corpus et Mathematicū. Nec in loco vspiā erit. Si enim in loco esset:aut moueret/aut quiesceret. et si natura quiesceret:in eum locum natura ferret. et si vi quiesceret:et vi ꝛ preter naturam ferret in eundem. Et si non est in loco:ex eo nichil fiet. Quod enim fit:in eius (ex quo fit) loco:fieri necesse est. Quo fit vt permanifestum relictum sit:cū elementa non fiant ex non corpore/ neqʒ fiant ex altero ab ipsis corpore ipsa ex seinuicem fieri.

Primi cap. tertii tractatus notę.

¶Corruptibilium principia/ elementa et corpora simplicia
¶Positio/opinio.

Tertius tractatus cōtinet duo cap. Primum tres conclusiones. quatuor rationes ad primam et sex ad tertiā. ¶Prima conclusio. Modus quo Democritus ꝛ Empedocles generationem elementorum ex seinuicem saluare nituntur:irrationabilis est. ¶Primo qꝛ sua 30
dicta ignorare videntur:cum vnumquodqʒ inquiant ex vnoquoqʒ segregari/sicqʒ apparet generari: non generationē ex seinuicem facientes:sed apparentem generationem:perinde acsi res in vase deliteant: quas in lucē et apparentiam proferas/dicasqʒ eas idcirco genitas. Sic auteʒ generatio minime fit:sed ex quadam subiecta / substrataqʒ materia

¶Secundo. Eadem magnitudo cum arctior/ strictiorq₃ fiat: non videtur idcirco fieri debere grauior. quodquidem ipsi volunt: quotiens ex aere fiat aqua. ¶Tertio. Quo pacto immixtum quod separatum fuerit: maiorem locum occupare necesse sit: et maius corpus in minore contineatur: quod tamen semper oporteret: quotiens ex aqua fit aer. Ampliorem enim locum semper factus occupat. et vnūquodq₃ rariorum et subtiliorum partium. quod aqua: feruore intumescens ostendit que adaucta mole: constricta vasa continentia etiam perfringit. Aut igitur erit vacuum/ aut non extendentur corpora: quod et ipsi volunt. Sed certe irrationabile est: existente vacuo semper quod extrahitur: ampliore mole se diffundere necesse esse: quod tamen oportet cum ex aqua fiat aer. Et q confugium suum nullum sit: ope vacui confidentium: alio quoq₃ demonstratum est loco: cum nichil prorsus esse queat vacuum. ¶Quarto. Si eo pacto: segregatione generatio fieret: tandem ex seinuicem generatio casura/ defecturaq₃ esset. ¶Nam in magnitudine finita: infinita cōtineri impossibile est. Si itaq₃ ex terra aquā dempseris aliquid ab ea distractum est et generatione factū. Deinde iterum demendo: aut tandē absumitur/ stabiturq₃ aliquo/ aut sub mole finita: infinita sunt contenta. quod est impossibile. Non igitur semper ex seinuicem generari quibunt. Non est igitur quo modo Democritus/ Empedoclesq₃ volunt: ele-
31 mentorum ex seinuicem generatio. ¶Scda. Elementa: ex seinuicem transfiguratione non fiunt (queadmodū ex eadē cera: transfiguratione fit circulus et sphera) ut nonnulli volunt. ¶Nam ipsa elementa: indiuisibilia esse oporteret: propterea q non semper: Pyramis diuidatur in Pyramidem neq₃ cubus in cubum/ neq₃ pars ignis erit ignis/ neq₃ ps terre erit terra. aut corpus dabis prius elemento: et quod nō resoluetur in elementū: et quod non erit elementū. quādoqui-
32 dem figurā nulli elementorū habuerit accōmodam. ¶Tertia. neq₃ item superficierum resolutione: elementa ex seinuicem gignuntur. ¶Primo. Quia inconueniens est nō omnia ex seinuicem gigni posse: sed eorum vnum (vt dicunt) trāsmutationis esse expers. q paucioribus constet triāgulis et sup̄ficieb᷒. ex q̄ id gigni nō potest: qd pluribus eget triāgulis. Tum quia negant ea q̄ certa sensuum experientia: co-

gnita sunt. Et huius quidem causa est: q ex nō bene sūptis pncipiis: omnia ad quasdā statutas opiniones defendendas: reducere volunt. Atqui eternoꝝ pncipia eterna esse videntur/ sensibiliū sensibilia/ ꝛ corruptibilium corruptibilia. Cum qꝛ qui vsq3 adeo suoꝝ defendendoꝝ sermonū sūt pertinaces: ipsoꝝ sunt amatores. ꝛ qdlibet accidēs tāq vera habentes pncipia sustinēt: ex cōsequētibꝰ ꝛ maxie ex fine: recte iudicandi occasionem nō sumentes. Ut eni discipline factiue finis opus est: ita ꝛ sensibilia cognoscere/ et que circa sensum versant: naturalis discipline finis est. ¶ Secūdo accidit ipsis: terram maxie oim esse elementū fateri oportere. vt que sola icorruptibilis existat: ꝛ in quā alia resoluantur: que potiores vident esse elementi cōditiones. ¶ Tertio. accidit eis: triangulos/ supficiesq3 remanere supfluas. vt cū ex illo qd plures triangulos h3 gignit id qd pauciores habeat supsunt residui: qui profecto non cōstituūt elementum simile ei ex quo genitum est: q longe plures requirat Neq3 aliud qdcunq3. Erūt igitur remanentes superflui/ ociosiq3 ¶ Quarto quia generationē: ex nō corpore faciunt: quia ex superficiebus: ¶ Quinto. aduersa disciplinis permulta confiteri cogunt. vt non omne corpus diuisibile esse: qd irrōnabile est. quandoquidem vel intelligibilia illa Mathematica corpora: discipline ipse diuisibilia esse concedant. Et hi vt suam tueantur positionem: non omne sensibile corpus: diuisibile esse admittunt. ¶ Sexto. quia elementa/ substantiasq3 elementoꝝ: figuris determinant. vt ignem Pyramide aut sphera. quare sicut diuisa sphera aut Pyramide: ptes: sphera/ aut Pyramis non existunt: ita partes ignis non erunt ignis. ꝛ ita de aere/ aqua et terra. quare aut ipsa indiuisibilia sūt: aut vt iā diximꝰ: aliquid est prius elemento.

¶ Secundi cap. note.

¶ Octocedra figura est: que octo habet superficies. ¶ Ecocedra vero: que viginti supficierū est. atq3 basium. ¶ Cubica autem quam Tesseraꝝ figure exprimunt. ¶ Angulus acutissimus qui ex sphere exteriori cōtactu causatur is est: qui causatur ex linea recta regulariter super Diametrum cadēte: et circunferentie parte. quod decimaquinta tertii demonstratur Geometrie.

Ecundū cap. continet duas cōclusiōes. quatuor ra
33 s tiones ad primā. et septē ad scđam. ❡ Prima con=
clusio. Irrōnabiliter figuras elementis adaptāt vt
igni spheram aut Pyramidem/ aeri Octocedrā/ aque Eco
cedram: terre vero talarem et cubicam. ❡ Primo quia ac=
cidet eas non replere totum spaciū. In planis enim adinui
cem nexe Trigone/ Tetragone ⁊ Hexagone totum replere
videntur. In solidis autem tantum due Pyramis atq3 cu=
bus. et tamen cum plura duobus sint elementa: plures soli=
das atq3 corporales/ totum replentes sumere oporteret fi=
guras. ❡ Secundo. Omnia simplicia corpora: a loco ⁊ cōti
nente figurata videntur. maxime autem aer ⁊ aqua. Nō igi
tur elementi seruant figuram. alioquin non vbiq3 asseque=
rentur ac tangerent continens: quod est impossibile. ❡ Ter
tio. si transproportionetur aqua: vt si quoquo pacto in Py
ramidem aut cubu3 figuretur. non erit amplius aqua: si ele
menta figuris differant. Hoc certe falsum est: ⁊ hoc nos do
cere videtur natura: et non preł rōem euenire. Nā subiectū
et materiā op3 esse informē ⁊ sine vlla suapte natura specie.
Sic enim (vt scribitur in Timeo) melius vnicuiq3 aptari po
terit/ meliusq3 speciem recipiet omnem. ita et de elementis
putare oportet: que compositis futura sunt vt materia. vt si
ne huiusmodi figuris: adinuicem pati/ alterari/ atq3 trāsmu
tari queant. ❡ Quarto. et os et caro et alia continua: ex ele
mentis esse non poterunt. Nam elementa ex superficierum
compositione gigni ponunt. non autem ea que sunt ex ele=
mentis. Quo fit vt si quis acute velit intueri: et eorum rati
ones examine pensiculare: ex entium natura generationem
auferre videantur: nisi transsumptione quada3: elementi ge
neratione et ceterorum generatione vti dicantur. ❡ Secun
34 da. Neq3 quidem figure: elementis asciscende sunt ob ipso
rum motus/ affectionesq3. ❡ Hanc enim ob causam: faciūt
hi ignem: spheram/ hi vero Pyramide3: ꝙ hec maxime sint
mobilia/ tangantq3 minima/ et nequaꝙ̄ firmiter iacentia.
Ignis autem maxime mobilis ⁊ minime fixus est. Et angu
li vt aiunt: est calefacere et maxime calefactione incendere.
ignis aūt calefactiuꝰ ⁊ icēsiuꝰ ē. iō hi Pyramidē eē dicūt: ꝙ
tota sit āgulꝰ. hi aūt spherā: ꝙ āgulū: ex tāgēdo ꝯstituit oīm

acutissimū. Et terre: cubū ascribūt: q̄ hec figurarū ad bene manendū aptissima sit: maneat aūt oīm firmissime terra. Sȝ hec nō recte dicta eē apparȝ. ¶ Prio qꝛ tametsi sphera motui sit aptissima: nō tamē motui q̄ igni propriꝰ est (Est eī motus sursum rectꝰ igni propriꝰ) sed circulationi aut volutationi. Et terra nō vbiqȝ manet: sed in loco suo quēadmodum ꝛ elementoꝝ cetera. Quare sua rōne vnūqđqȝ elemētoꝝ extra suū locuȝ: Pyramis erit aut sphera: q̄ bene moueať. ꝛ ī proprio loco: q̄ fixe maneat ꝛ stet: erit cubus. ¶ Scđo. si ignis calefacit ꝛ ardet: q̄ āgulos habeat: oīa elemēta calefactiua erunt: licet forte alteꝝ altero minꝰ. Nam oīa habent angulos: ꝛ cubus ꝛ viginti basiū Ecocedra: ꝛ octo basiū Octocedra ꝛ Pyramis. Inquit eī Democritus sphera quidē et angulus ens quiddā exurit et ardet. ¶ Tertio id ꝑmanifeste falsum esse: Mathematica pandūt. nam si sphera et Pyramis calefacit et ardet: corpa Mathematica calefaciēt et ardebūt. Habent eī illa: ꝛ spheras/ ꝛ Pyramides/ ꝛ angulos/ et īdiuisibilia: que si ita sese habeāt ꝛ in Mathematicis sint magnitudine īdiuisibilia: cur ergo nō calefaciāt/ ardescātue ꝛ tñ propter easdem cās: ignis calefaciat/ exurat/ ꝛ ardeat? differētiā adducātcāmqȝ assignent oportet. manifestum ergo esse vł letur nō vt dicūt ita eē dicendū. ¶ Quarto si ignis sphera/ Pyramisue est: ꝛ qđ ardet ignitur: protinus qđ ardȝ spheram/ Pyramidēue fieri necesse est. qđ q̄ falsū sit: vel viderint ipsi. ¶ Quinto cum ꝑtes ignis sint ignis: si ipsum diuisibilē statuant: vt eius incisionē et diuisionē quācunqȝ: rō figure sequať: necesse est: si ignis ꝑtes: ignis esse debeāt. qđ tñ accidit. Dicere eī spherā nō nisi in spheras: ꝛ Pyramidē nō nisi in Pyramidas solui posse: ꝑsimile est ac si quis proloquatur/ significet/ aut ponat gladium nō nisi in gladios: ꝛ serram nō nisi in serras: diuidi posse ¶ Sexto ridiculū certe est: igni Pyramidē attribuere: q̄ figuraꝝ aptissima sit ad secandū/ diuidendū ꝛ sepandum: Nam magis igni proprium est congregare ꝛ ad continua reuocare. Cōgregat eī ea que eiusdē tribꝰ sunt. Et hec cōgregatio per se est. Est eī cōtinuatio ꝛ vnitio: segregatio aūt per accidens. Congregat enim (vt dictū est) qđ eiusdē generis fuerit atqȝ tribus (qđ dicunt Homophylon) ꝛ segregat alienū. Debuerūt igiť hoꝝ duorū ei figuram magis aptare: qđ magis ei proprium est et com=

petit. Hoc aũt est cõgregare: et non dissipare ⁊ disgregare.
¶ Septimo. calidum et frigidũ virtute contraria sunt. Atqui frigido cõtrariam assignare nequimus figuram. Nã figure nihil est contrarium. Et certe ipsi figuram assignare pretermiserunt omnes: et tamen conueniebat aut omnia determinare figuris: aut nullum attentare. Cur enim potiꝰ hoc ꝙ illud? Sibiipsis diffident quidã: suppetias ferre volẽtes. Aiũt enim frigidũ magnarũ eẽ ꝑtium: quapropter constringit/⁊ per poros transire/expirare ⁊ difflari nequit: erit igit᷑ calidum transiens. tale aũt omne: subtiliũ est ꝑtiũ quare calidum ⁊ frigidũ: magnitudine et ꝑuitate/ et nõ figuris (vt defẽdere volũt) determinant. Quã rem si ꝑtinacius defendere ꝑgant: et in igne magne sint ⁊ parue Pyramides: magne non erunt ignis: ⁊ figura illa nõ erit causa caloris: qui potiꝰ contrarii effectiua. Magnum enĩ (vt aiũt) frigefacit. Ex his itaqꝫ ꝑmanifestuꝫ eẽ putamus: elementa/passiones/ affectiones sue elemẽtoꝝ: nõ esse figuris discriminandas. Sꝫ que eorum propriissime differentie sint/⁊ a quibus passionibꝰ/ operibus/⁊ virtutibus pendeant (Habet eĩ eoꝝ vnũqdqꝫ a natura: proprias et passiones/⁊ opera/⁊ virtutes insitas/⁊ determinatas) futurus sermo indicabit. Qd cum cognitum fuerit vniuscuiusqꝫ ad vnumquodqꝫ alterum differẽtias accipere: ꝙ facillimum erit.

Tertii de celo ⁊ mũdo
Aristotelis finis.

Tabula Quarti de celo.

Quid graue/quid leue/ɀ que vtriusq; natura existat: disqui rendum expedire. 1
Diuisio grauiũ 2 Diuisio simpliciũ corpm mobiliũ 3
Quid graue. 4 Quid leue. 5
Quid graue simpliciter. 6
Quid leue simpliciter. 7
Quid graue ad alterum. 8
De graui ɀ leui in Timeo insufficientẽ determinatõem eẽ 9
Non esse pbandum (quod antiquiores senserũt) id eẽ graui us: quod mole esset maius. 10
Neq; id Democriti pbandũ esse: q̄ grauius sit cui min⁹ intceptũ fuerit vacui. ɀ leuius cui plura intcipiant vacua 11
Existimandũ non esse plus materie maioris grauitatis esse causam: et minus minoris. 12
Unumquodq; sensibilium in suum locum consimiliter ferri vt ad speciem. 13
Res in rerum ordine non sic moueri (vt antiqui voluerunt) q̄ simile mouetur ad simile 14
Differentie mobiliũ motus scdm locũ ɀ alioꝝ 15
Aliter quid graue simplicit̄ 16
Quid simpliciter leue. 17
Quid graue secundum alterum. 18
Quid leue secundum alterũ. 19
Q̄ aliqd̄ sit simplicit̄ graue ɀ aliqd̄ simplicit̄ leue. 20
Determinatum esse mediũ quo grauia feruntur: ɀ extremũ ad quod feruntur ɀ leuia. 21
Quatuor esse elementa. 22
Non omnium elementorum vnam esse materiam vt vacuũ/ solidũ/ aut trianguli: que diuersitatum motuum ipsoꝝ causa esse possit. 23
Figurã motũ sursum aut deorsũ non efficere: sed causã esse vt motus velocior/ tardiorue fiat. 24
Cur corpora lata vt ferrea ɀ plumbea per aquã non descẽdant: et eadẽ rotunda aut longa cita velocitate mergant̄. 25

Finis tabule.

Primi cap. quarti de celo note.

¶ Posse natura moueri/aptū natū moueri. ¶ Sursum simpliciter/extremū celi lune ¶ Sursū ad alterꝰ/ extremū ignis ¶ Extremū/ cōcauū. ¶ Deorsū simplr/terra. ¶ Deorsuz secundū alterꝰ/aqua:naturali rerꝰ serie/situqꝫ seruato. ¶ Antipes/ex opposito ad alterum pedes hñs.

Quartus de celo. continet vnuz tractatū sex cap. ptinētem. Primū vnā cōclonē. duas rōnes ad eā. duas diuisiones. ⁊ quiqꝫ diffinitiones: ¶ Cōclo. quid graue/quid leue/⁊ que vtriusqꝫ natura existat disquirere cōueniēs est ¶ Primo qꝛ hec contēplatio sermonibꝰ (qui de motu sūt) propria est. Diffinimꝰ enim graue et leue per posse natura moueri: quorum actibꝰ nomina nulla posita sunt. Nos autem hoc in loco de eorum motibus intendimus: conueniens igitur huiusmodi disquisitio est. ¶ Secundo quia omnes antiqui virtutibus grauiū et leuium vsi sunt: sed perpauca determinarunt. conueniens itaqꝫ erit (que ab aliis dicta sūt adducendo) tm̄ de ipsis consyderare: quantum nostro subseruiat proposito/ et nostram
2 aperiret sententiam. ¶ Prima diuisio. Grauium quoddam est simpliciter graue/et quoddam graue ad alterum. quemadmoduz es ligno dicimus esse grauius. Itidem leuiū hoc simpliciter leue/ illud vero ad alterum. Et de graui simpliciter et simpliciter leui nichil meminerunt. neqꝫ diffinierunt quid aut graue aut leue ad alterum: sed habentium grauitatem aut leuitatem quid grauius aut leuius.
¶ Secunda quedam semper a medio ferri nata sunt: et hec sunt que sursum feruntur. quedam vero semper ad mediuz: et sunt que feruntur deorsum. Sed existimauerunt quidam (et absone quidem) non esse sursum aut deorsum in vniuerso: qꝛ ex omni parte similes habeat partes. vt si quis tantum ambulet vt suo primo loco fiat Antipes: consimiles habebit mundi partes. quare non priꝰ erat sursū tūc vero deor

sum. Nos dicimus sursum et deorsum non relatione ad nos sumpta accipi oportere: sed vbicunq3 fuerit celi extremum: ibi sursum. vbi vero eius mediū: ibi deorsū. Quare qui antipes ita ambulando fieret: semper esset deorsum. Neq3 id verum est (quod putauerunt aliqui) hemisphериūceli supra nos sursum: sed totum (quod pedibus nostris eregione subsitu3 est) deorsum esse. quia credebant ex opposito non esse aliud celi occultatum Hemispherium quod falsum est. Ex his qd graue et quid leue elicere poterimus. ¶ Prima diffinitio. 4
Graue est quod ad medium ferri natum est. ¶ Secunda. le 5
ue quod natum est ferri a medio. ¶ Tertia. Simpliciť gra= 6
ue est quod simpliciter deorsum ⁊ ad medium ferť ¶ Quar 7
ta. Leue simpliciter est quod sursum fertur ⁊ ad extremum
¶ Quinta. Graue ad alterum est cum datis duobus equa= 8
lis molis grauibus: alterum deorsum velocius / ⁊ alterū tardius feratur: quod velocius fertur grauius diciť / qđ tardi⁹ minus graue ⁊ ad alterum graue. Et ita de leui ad alterum suo modo sursū emicando dicendum est.

Secundi cap. note.

¶ Eisdē / similis nature ¶ Trigon⁹ / triangulus ¶ Solidū / corpus plenum.

s Ecundū cap. cōtinet q̄tuor conclusiones: q̄tuor de
graui ⁊ leui opiniones excludētes. ⁊ q̄nq3 rōes ad
tertiā ¶ Prima de graui ⁊ leui in Timeo insuffici 9
ens determiatio est ¶ Scripsit enī in Timeo Plato id grauius esse: quod ex pluribus eisdē vt superficiebus aut Trigonis constat: vt plumbum plumbo / ⁊ es ere ⁊ vnūquodq3 aliorum: altero eiusdem speciei et nature. et id leuius quod ex paucioribus eisdem. Sed hanc determinationem insufficientem esse constat. Nam hec determinantes nichil adducunt de graui simpliciter et simpliciter leui. vt terra q̄ semper grauis est et que semper fertur ad medium / et igne qui semper leuis est et semper sustollitur ad summum. Non enī id dicere possunt nunc paucitate nunc multitudine triangulorum. Nam maior ignis quandoquidem ex pluribus consimilibus constaret: grauior esset ⁊ tardius sursū agitareť. cuius oppositū euenire videmus. Quanto eni3 ex pluribus cōstet ⁊ maior fuerit: sursum fertur velocius. Et paucus magno citi⁹ precipitať deorsū. ē igiť hmōi īsufficiēs detmīatio

10 ❡Secunda ꝯclo. Neqꝫ ꝓbandū est qd antiquiores senſert
id eē grauius qd mole eēt maius. ❡Nā ꝛsi in diuersis stati
non ita esse oportere appareat vt modica terra et magno ig-
ne/puo ere ꝛ multa lana: in ꝯsimilibus etiā vt mixtis minora
qñqꝫ ꝑcipim⁹ grauiora. alioquin essent oīa ex eq̄ grauib⁹ cō
stituta: et eque densa oīa. qd falsuꝫ eē satis cognoscit. ❡Nō
11 igit ꝓbandum est qd sit altero maius: sꝫ id eē graui⁹ ❡Ter
tia neqꝫ id Democriti approbandū est: grauius eē cui min⁹
interceptum fuerit vacui. Et leuius cui plura intercipiant
vacua. ❡Ponebat eñ Democritus ex solidis ꝛ insecabili-
bus corpusculis ortum trahere oīa: ꝛ vacuū rebus immisce
ri. Et ideo illa q̄ ex equalibus constarēt Atomis: interdum
se haberet vt hoc maius vt ignis/et illud minus vt terra exi-
steret: ꝙ solida ignis plus interstite vacuo distarēt. Et hinc
fieri vt ignis leuior/terra vero grauior fiat. Sꝫ satius asseru
isse fuisset non id esse leuius: qd plus vacui haberet: sed qd
plus vacui ꝛ minus solidi. Alioquin multū terre (ꝙ plura in
tercepta contineat vacua) igne puo erit leuius. Sed hec nō
sane defendi posse ostendimus. ❡Primo qꝛ aut determinant
graue ꝑ solidū ꝛ leue ꝑ vacuum/vel graue ꝑ minus vacuuꝫ ꝛ
leue ꝑ maius/aut vtraqꝫ rōne quadā ꝛ ꝓportione solidi ad
vacuum. Nō graue solido ꝛ leue vacuo. Nam in multo igne
plus solidi adest q̄ꝫ sub terre pusilla quātitate. Et in multi-
tudine aque plus vacui q̄ꝫ puo aere: q̄re multus ignis parua
terra grauior/ꝛ multa aqua puo aere leuior qd est īpossibile
Neqꝫ graue minore vacuo/ꝛ leue maiore determinabūt. Nā
tunc multa terra (vt que plus vacui habeat) que sꝫ deorsum
fert: leuior eēt puo igne sꝫ sursū lato ꝛ leui simplr. qd ē im-
possibile. Simplr enim leue: semꝑ leuius quibuscunqꝫ habē
tibus grauitatem. Neqꝫ determinabunt vacui ad plenum fa
cta proportiōe. Nam accidit īmixtū vacuū ꝯcedentibus: mi-
noris ignis vacuum ad suum plenum eandem seruare pro-
portionem: que et in maiore seruat. ꝛ ita de modica ꝛ multa
terra. Quare magnus ignis et puus eque leuia et equaliter
sursum lata/ꝛ magnum graue ꝛ puum deorsum. ita aūt fieri
non potest. nam maior ignis minore velocius sursum fertur:
ꝛ maius graue minore velocius deorsum vt maius aurū aut
plumbū minore auro aut plumbo demergit velocius. ❡Se
cundo quia inconueniens est dicere vacuum mouere sursū:

et ipsum non potius moueri. Ita et solidum. Quod si dixerint moueri: satis erat de motu vacui & motu solidi per se determinasse et non de compositorum motu. quod minime aliquis eorum fecit. ¶ Tertio si vacuum tenderet sursum & solidum deorsum: quid prohiberet ea seiungi atq; separari? ¶ Quarto. inconueniens est vacuo sursum regionem facere: at potius esset regio. et si moueretur: eius eēt locus. que omnia alibi patefacta sunt non esse. ¶ Quinto quia quereretur que vacui motus causa esset et que causa solidi: et eadē soluendi vrgeret difficultas. ¶ Quarta conclusio. Neq; existimandum est plus materie maioris causam esse grauitatis/et minus minoris: siue omnium vnam faciunt materiaz/ siue contrarias: vt vnam que faciat vacuum/& alteram que plenum. ¶ Nam si omnium vnam faciant: nichil erit simpliciter leue. quia continget et minus materie habere. neq; simpliciter graue. sed omne a simpliciter aut graui aut leui deficiet. Et multus ignis pauca aqua erit grauior. quod impossibile est. Quid enim prohibet multum ignem plus materie modicula aqua habere? Si fecerint contrarias: tantū ponunt graue et leue simpliciter et intermedia negant. non igitur vt dicunt ita existimare op;. 12

Tertii cap. note.

¶ Ad speciem/ ad formam/ad perfectionem. ¶ Secundā substantiam/secundum perfectionem.

Ertium cap. continet vnam conclusionem. vnū correlarium. et duas differentias mobilium secundu; locum ab aliis. ¶ Conclusio vnūquodq; sensibiliū in suū locū cōsimilit fertvr ad spēm ¶ Nā tres sunt motus spēs: scdm q̄titatem/scdm q̄litatē/& vbi. et scdm q̄titatē & q̄litatē fit mutatio ex determinato in determinatū: vt ex ↄ̄rio in ↄ̄rium aut scdm media. & non indifferent in quodlibet. vt augmentabile vt augmentabile est crescit: & nō alterat: & alterabile vt augmentabile & alterū augmentatiuū/& alterabile et alteratiuum. ita loco mutabile vt tale loco mutatur. vt leue sursum/et graue deorsum. Et sursum motiuum suapte natura leuefactiuum/et deorsum grauefactiuum. Et sursū mobile (si liceat noībus vti) leuificabile/& deorsū mobile grauificabile. Sed q̄ hoc pacto vt ad spēm natū sit ad suū locū moueri hinc sumit indiciū. q̄ oīa que huic in modū feruntur: 13

continent sursum et deorsũ:et hoc mõvt cõtinẽs sit vt spẽs contenti (semp certe qđ supius est ad id qđ sub eo ẽ:vt spẽs ad materiam sese hʒ)vt celũ ↄtĩet ignẽ/ignis aerẽ/ aer aquã ⁊ aqua terrã.⁊ hunc in modum mouenť:⁊ ita mota quiescũt Mouenť igiť oĩa cõsimiliter ⁊ suapte natura ad sua loca et vt ad spẽm. Querere certe propter quid leue vt ignis fertur sursũ/⁊ propter quid graue ferť deorsũ ⁊ nõ aˡio:perinde est atqʒ si q̃siueris propter quid sanabile in sanitatem transmutatur/et non in albedinem. ¶ Et cur augmentabile in magnitudinis incrementum/et non in sanitatem. Simile enim ⁊ in

14 quanto et in quali/et in loco. ¶ Correlarium. Unde fit manifestum:non esse vt antiqui voluere hec in rer ordine sic moueri:quia simile moueatur ad suum simile. Nam si intellexeris terram in orbem lune translatam:sue partes non idcirco de mundi centro(quia eis ipsis sit similis) mouebuntur ad illam. Sed si de centro demutentur: relabentur ad cen=

15 trum.nam vbi totum:et totius partes ferri nate sunt ¶ Due differẽtie mobiliũ motus secundum locum et aliorum.

¶ Primo.quia secundum locum mobilia leue et graue: habent in seipsis principium sui motus.augmentabile et alterabile principium sumunt ab extra:quamuis et aliquando ab intra. ¶ Secundo.quia mobilia secundum locum vt graue et leue: habent sua principia substantie propinqua. Alia vero remota. Cuius signum est.quia latio absolutoruʒ atqʒ consecutorum complementum:est: et generatione vltimus motus:quare erit secundum substantiam primus. Cũ enim fit ex aqua aer:ex graui fit leue:ferturqʒ q̃primum sursum iam actu existens et quantum et quale et vbi. Conueniunt tamen quia quemadmodum amoto impedimento: presente nutrimento:augmentabile augetur/et presente alterante:alterabile alteratur. Ita graue extra suum locum positum: amoto impediente:in suum locuʒ fertur/et leue in suum. mouet enim primum impedimentum remouens et vnde resilit. Sʒ de iis in Physica discussũ est sufficienter.

¶ Quarti cap.note.

¶ Omnibus/ ceteris/omnibus aliis. ¶ Substat/natũ ẽ substare. ¶ Grauitas aeris in igne/minor leuitas. ¶ Leuitas aque in terra/minor grauitas.

Quartum cap. continet quatuor diffinitiones. duas
q conclusiones. tres rationes ad secundam. ¶ Pri- 16
ma diffinitio. Graue simpliciter est quod omnibus
substat. vt terra. ¶ Secunda. Leue simpliciter: quod omni- 17
bus supeminet. vt ignis. ¶ Tertia. Graue secundũ alterum 18
graue est cui ambo conueniant. vt aqua substat aeri et supe
minet terre. ¶ Quarta. Leue secundũ alterꝫ leue est: qđ sub 19
stat et supeminet. vt aer igni substans: et aque supereminẽs
Et hec ipsis secundum seipsa: et eorum quantascunq; par-
ticulas conuenit modo qui dictus est: aut substare aut supe
minere. Et quecũq; mixtorũ grauia sunt aut leuia: ab his
sue grauitatis et leuitatis sortiuntur naturam. Et non qđ i
aliquo: altero grauius fuerit: in quocunq; eodem grauius
esse oportebit. Nam ligni talentũ: paruo plũbo in aere gra
uius est: plumbum autem in aqua grauius. Et hoc ideo est
quia omnia elementa preter ignem videntur quodãmõ hr̃e
grauitatem. aer in igne: et quodam modo in seipso vt vtrem
inflatum aiunt: plus trahere non inflato. Aqua in igne ꝛ ae
re. Et terra in igne/aere ꝛ aqua. Hinc fit vt quod plus ter-
re in aliorum ꝑportione habeat. vt plumbum cum peruene-
rit ad aquam inueniatur grauius. Et quod plus aeris vt li-
gnum: ꝙ aque ꝛ plusꝙ terre bene in aere iuenitur grauius:
et in aqua minus graue. ¶ Prima conclusio. Est aliqđ gra 20
ue simpliciter et aliquod simpliciter leue. ¶ Nam est aliqđ
vt terra: quod semper non ꝓhibitum fertur deorsum: vbiq;
grauitatem habens. et aliquod quod semper sursũ vt ignis
et vbiq; leuitatem habens. Est igitur graue aliquod simpli
citer: et simpliciter leue. ¶ Secunda determinatum est me- 21
dium: quo grauia ferantur: et extremum ad quod feruntur ꝛ
leuia. ¶ Primo quia non contingit graue in infinitum fer-
ri: neq; leue. Sunt igitur ea ad que feruntur determinata lo
ca. Hec autem sunt medium ꝛ extremum. Sunt igitur det-
minata. ¶ Secundo. Quia grauia ruunt ad angulos pares
et leuia ita ascendunt. Est igitur determinatum mediũ: quo
versus grauia feruntur. quod an sit vniuersi medium: an ter
re (quia idem esse contingit) dictum est prius. quare ꝛ extre-
mum determinatum ¶ Tertio. Simpliciter graue omnibus
subsidet. Simpliciter igitur leue ei contrarium omnibus su
perfertur: et locum habebit contrarium. Nam contrariorũ

contraria sunt loca. Quod si contraria determinata sunt: et hec c medium sunt et extremum: confectū est ppositū. Unde ite rū recte euenit vt quia duo sunt contraria loca: mediū et extr e mum: duo sint extrema contraria: simpliciter leue et simpli citer graue: que in ipsa ferātur: inter que media sint: que ex tremorum naturam ad alterum participare videant. Fit eti am vt que sursū ferantur pfectiora sint. Nam continent: gra uia vero et deorsum lata cōtinentur. Et cōtinere forme est: contineri vero materie.

Quinti cap. note.

C Ut/difficultate

Uintum cap. continet duas cōclusiones. duas rati
22 q ones ad primā. et duas ad scdam C Prima cōclusio
Quatuor sunt elementa C Primo quia vnū est ele mentū semp natum ferri sursum. Et ei cōtrariū semp natū ferri deorsum. Et sunt duo que modo sursum: modo deorsū comparatione sumpta ad alterum: feruntur. Sūt igitur q̄tu or C Secundo est vnum graue simplicit: vnum simplicit le ue: vnum graue secundum alterum: et vnum secundum alte rum leue. que modo (qui dictus est prius) f eruntur: nūc hic nunc illic grauitatem et leuitatem seruantia. Sunt igitur q̄ tuor elementa. Quare et tot sunt particulares materie. vna tamen omnium nature similitudine communis est. Nam ex altero fit alterum. Et q terra solam grauitatem habeat: et ignis leuitatem solam: aer et aqua leuitatem et grauitatē se cundum alterum: hinc sumitur indicium. quia terra per om nia alia grauitate sua premitur deorsum. Et ignis per om nia: leuitatis beneficio facile conscendit ad extremum. Aq̄ autem igne et aere descendit sua grauitate depressa. et p ter ram non: sed per eam potius vt non omnino leuitatis exps conscendit. Et aer per terram et aquam: sua leuitate iurus ascendit. non per ignem: sed per ignem vt grauitatis vtens officio: descendit. Et q in suis locis plus grauitatis possi dere videantur: hinc videtur posse sumi argumentum. quia detracta terra: facile aqua ad locum terre descendit. et de tracta aqua: ad locum aque facile aer. Detracta vero aqua: sic non facile terra. Et detracto aere: non sic facile aeris lo cum subit aqua: sed difficultate quadam. vt queadmodum quando simul cum superficie eam tangente eleuatur: supfi

ciē secuta vt vacui īpossibilitatē fugiens ascēdit. Et substra cto igne: non sic facile aer conscendit: sꝫ difficultate q̄dā. vt queadmodum substracto aer e: ipse ignis difficile descendit.
¶ Scḋa cōclo. nō oim elemētoꝝ vna est materia vt vacuum/ 23
solidū aut trianguli: que diuersitatū motuū eoꝝ: causa esse possit. ¶ Pꝛio qꝛ oia aut essent grauia aut leuia: ⁊ oia sursū aut deoꝛsū ferrēt. ¶ Scḋo qꝛ si ponāt solidū cām: magnus aer veloci⁹ t̄ra: ferret deoꝛsū. Si vacuū: magn⁹ aer veloci⁹ ꝑuo igne sursū. Nam hunc plus vacui: illū vero plus pleni hr̄e contingeret. ⁊ ita si triangulos posuerit. hui⁹ aūt oppositum semꝑ in natura cōpertū est.

¶ Sexti. cap note.

¶ Admiculum/adiumentum. ¶ Angusta/stricta. ¶ Fusam/amplam.

Sextū cap. cōtinet vnā cōclonē. vnā q̄stionē. respōsionē Democriti. ⁊ ꝓpā solutionē. ¶ Conclo. figura: 24
motū sursū aut deoꝛsū nō efficit: sꝫ cā vt motus velocioꝛ aut tardioꝛ sit: existit. Nā coꝛpa mouēt diuidendo medium. Figura autem (tametsi vim mouendi non habeat) medii diuidendi pꝛebet nunc admiculum nunc pꝛepedimētū: vt que acumē angulūqꝫ habeat facile penetret: q̄ vero lata/expansa/obtusa: ad diuidēdū sit hebes. Non est igit̄ figura: motuū aut sursū aut deoꝛsū effectiua: sed poti⁹ mot⁹ velocitatis aut tarditatis cā. ¶ Questio Cur coꝛpa lata: vt ferrea 25
⁊ plūbea per aquā nō descendant: ⁊ eadē rotunda/aut lōga vt acus: cita velocitate mergant̄: Et ita quereretur cur minuta coꝛpuscula vt pulueres: descendant per aera: ⁊ maioꝛa maneant pendula: ¶ Respōdebat Democritus: hui⁹ causā esse vapoꝛum multitudinē: que ab aqua emittitur/ ⁊ que coꝛpoꝛi lato in superficie obuians: ipsum sustinet: et eius casum defendit. Angusta vero coꝛpoꝛa: ob paruitatem non impedit. Et cum instet. Cum expiret tanta ab aqua vapoꝛum multitudo in aere recepta: quomodo illius coꝛpoꝛis casum in aere non ꝓhibet: cum si hec causa esset: deberet potius id in aere percipi. Soluebat id esse: quia vapoꝛes in aere se nimis diffundant et segregent: visqꝫ illa dispersa et discollecta: mouere minus sufficiat. Sed eius solutio debilis est: poteritqꝫ hec aptari conuenientioꝛ. Coꝛpoꝛum quedam sunt facile diuisibilia. vt que sunt bene terminabilia et que

magis :et magis . vt aer magis terminabilis est aqua:ideo magis diuisibilis. ꝛ aq̃ magis t̃minabilis terra: ideo diuisibilioꝛ.terra vero ad diuidendum inepta.ꝛ eiusdẽ coꝛpoꝛis paucitas:diuisibilioꝛ multitudine existit. Hinc fit vt fusam latitudinem habentia:plus sub se cõpꝛehendant:ꝛ ideo difficilius secent ꝛ diuidant:rotunda vero minus/ꝛ lõga/ꝛ acuta.Et ideo insit eis quedam diuidendi habilitas:ꝛ velocius ferantur mota.Lata vero(modo paria sint)tardius. Et talia per aerẽ velocius: q2 diuisioni p eruioꝛ/per aquã agitãtur tardius.Cum tamen lata ipsa :suspensa ĩmota hereant:ex virtutum compatione cognoscitur.Nam grauitas virtus quedam est:et medii distractio virtus altera:quã cum grauitas superet mouet deoꝛsum.Si vero superet et fiat debilioꝛ:nõ diuidit neq3 distrahit.et tunc suspensa sine motu/ superfusaq3 manent coꝛpoꝛa.Sed de graui ꝛ leui suisq3 accidentibus dictum hactenus putetur sufficienter.

Quarti de celo ꝛ mundo Aristotelis finis.

Tabula Primi de generatõne ꝛ coꝛruptione.

De generatõe autẽ et coꝛruptione/natura genitoꝝ ꝛ coꝛruptoꝝ/de cãis hoꝝ/q̃d altatõ/q̃d augmẽtatõ detminãdũ eẽ 1
Due de hac re opiones pma. 2 Secunda 3
Qui oĩa dicũt eẽ vnũ q̃q3 ex vno oĩa cõstituũt: generatõem ab alteratõe differre haudquaq3 defendere posse. 4
Qi q̃ plures reꝝ ponũt eẽ materias generatõem ab altatione differre dicãt:quã tñ ex suis dictis minime saluare possũt. 5
Platonẽ de generatione ꝛ coꝛruptione insufficientem exsecutum fuisse detminationem. 6
De generatõe ꝛ coꝛruptione incũbere detminatõem. 7
Positionẽ Platonis positione Democriti irrationabiliorem fuisse. 8
Tres Democriti rationes. 9
Utrũ ꝯtingat aliq̃d simplicit generari aut coꝛrumpi: 10
Quare semp fiant/sempq3 pdurent et simpliciter ꝛ secundũ qnid generationes: 11
Cur aliq̃d simplicit/aliq̃d scdm q̃d generari ꝛ coꝛrumpi dicatur: 12
Cur semp ex aliquo coꝛrupto fiat generatio. 13

An illud nõ ens in qđ fit corruptio et ex quo fit generatio: alicui sit contrarium? 14
Nonne eadem sit materia vtriusq3 z qđ corrumpitur et qđ gignitur? 15
Generationem et corruptionem transmutationes diuersas existere. 16
Quid alteratio. z generatio 17
Si in genito aliqua passio maneat que fuit in corrupto: scđ3 passionē illā transmutationē nõ esse. 18
An augmẽtatio ab aliis motib⁹ differat? 19
Augmẽtationē ab aliis motibus differre. 20
An augmẽtatio z diminutio ex corpeo sit potẽtia: z incorporeo actu? Et an corpeũ illud sit a materia seiunctum: an materie coniunctum? 21
Augmẽtationē non fieri ex aliquo separato. 22
Satius sentiendũ eē augmẽtationē et generationem ex vna numero/eademq3 inseparata materia fieri. ratione vero non vna. 23
Quid augeať cũ apponiť aliquid: An id qđ apponitur vt cibus: an corpus cui apponitur an vtrũq3? 24
Aĩatum corpus cui cibus aduenit augeri. 25
Sex augmẽtationis conditiones. 26
Augmẽtationē fieri aliquo adueniente scđm speciem: et nõ solũ secundum materiam. 27
Cibum aucto cõtrarium esse. 28
Qđ augeť vt simili z vt dissimili augeri. 29
Cibum talem esse potentia: quale quod incrementum susce pturum sit actu. 30
Sicut qđ gñať nõ est vniuersale aut singulare quãtũ: s3 hoc vľe aut singulare: ita qđ augeť nõ esse hoc vľe aut hoc singulare: sed vľe aut singulare quantum. 31
Aĩal q̃diu saluať nutriri: nõ tñ sp augeri aut minui. 32
De facere aut pati determinationē facere expedire. 33
Ita et de tactu. 34
Quatuor modi tactus. 35
Due de actione et passione opiniones. 36
Omnifariã simile/omninoq3 indifferens: a suo oĩno simili pati irrõnabile esse. 37
Omnifariam dissimile/atq3 alterum: in suum omnino dissi-

mile non agere. 38
Quecunqꝫ adinuicē agant ꝛ patiant talia esse deberēt sint quodā mō similia ꝛ quodā modo dissimilia. 39
Rōnabile esse:faciens assimulare sibi passum. 40
Q antiqui ad diuersa respicientes dixerūt:hi similia a simi bus/illi dissimilia a dissimilibus pati. 41
Primum faciens impassibile esse:vltimumvero et faciens et patiens. 42
Que non cōicant in maťia in agendo non repati:queꝟo cōmunicant repassibilia esse. 43
Principiūvnde motus efficere:non autē finē. 44
Elementa:ignē/aerē/aquā/terrā suas passiones calidū/frigidum/humidū ꝛ siccum in materia habere 45
Quatuoꝛ opiniones de modo agendi ꝛ patiendi quarum pma est Empedoclis. 46
Secunda Democriti. 47
Tertia Melissi. 48
Quarta Platonis. 49
Leucippū Melisso rōnabilioꝛes habere sermones. 50
Itidem et Empedole. 51
Platonē ꝛ Leucippum diuerso modo sentire. 52
Q Leucippi positio irrōnabilis putanda sit. 53
Passionē p poꝛos fieri mime cū Empedocle eē sētiēdū. 54
Quinqꝫ actionis ꝛ passionis conditiones. 55
Continui ptem quālibet diuisibilem esse. 56
Haud credendū esse nichil generari/nichilqꝫ coꝛrumpi post se non scissis coꝛpoꝛibus. 57
Non fieri generatōem atomoꝛum collectione. 58
Scrutari opoꝛtunū esse:q̄d mixtio/quid miscibile:sit ne mixtio/aut id quidē impossibile sit/ꝛ si sit quo mō sit 59
Mixtionē differre a generatōe/alťatōe ꝛ augmētatōe. 60
Mixta in tertio non actu sed potentia manere. 61
Q neqꝫ iuxta positio quoꝝ/neqꝫ scdm q̄ntitatē minimoꝛū/neqꝫ minimoꝝ secundum sensum mixtio sit. 62
Quoꝝ non est eadē materia non esse mixtionem. 63
Multa paucis ꝛ magna puis ꝯposita nō facere mixtionē 64
Que potentiis equant cōtrarietatē habentia ꝛ bene termiabilia miscibilia esse. 65
Que sunt bene miscibilia. 66

¶ Jacobi Fstapulen̄ in duos libros de generatione et corruptione Aristotelis Paraphrasis

Primi cap. primi tractatus primi de generatione note.

¶ Panspma/totū semē ¶ Altatio/accidentalis mutatio: secundū accidēs facta mutatio. ¶ Mixtio/cōgregatio.

Liber de generatiōe ꝛ corruptione continet duos ptiales libros. Prim⁹ tres tractatus. Prim⁹ tria cap. Primū cap. tres conclones: duas antiquoꝝ de gñatiōe opiniones post pmā. ꝛ sex rōnes post ttiā. ¶ Prima cōclo. de gñatiōe aūt ꝛ corruptiōe 1
natura genitoꝝ ꝛ corruptoꝝ: de causis hoꝝ: q̄d altatio: quid augmētatio: detminādū est ¶ Nam de his varie fuerūt antiquoꝝ dissentiones: que p hāc (veritate cōspecta) tollent determinationem ¶ Due de hac re: antiquoꝝ opiones ¶ Prima est ponētium oīa esse vnū: ꝛ oīa ex vno generari. ꝛ hi po- 2
nunt gñationem altationem esse: ꝛ generari alterari ¶ Scda 3
est ponentiū plura matialia pncipia: ex q̄bus oīa conflētur. Et hi sunt Empedocles/Anaxagoras/Democrit⁹ ꝛ Leucippus. Empedocles enī posuit quatuor elemēta simplicia: rerum materias: et litem et amicitiam efficientia principia. Anaxagoras infinitas Homiomerias atomos. vt os/carnē neruum: (quorum quelibet pars: totius naturam atq; nomē retinet) rerum materias. Democritus et Leucippus: infinita insectilia corpora: (ex quibus omnia parentur) positione/figura/ꝛ ordine dissidentia. Et hi omnes volunt aliud eē generationem et alterationem: preter Anaxagoram (qui ppriam vocem ignorauit) dicentem generari et corrumpi: cū alterari idem esse. Et maxime aduersatur Empedocli. Nā Empedocles quatuor elementa ponit: et carne et osse ꝛ neruo et similibus simpliciora. Ille autem econtra: os carnem neruū ꝛ similia elemētis: igne/aere/aq̄/tra simpliciora: ꝛ eorū greco vocabulo panspma ¶ Scda conclo. qui oīa dicunt 4
esse vnum ꝛ ex vno constituunt oīa: generationem ab alteratione differre defendere non possunt. ¶ Nam semper vnum eiusdēq; nature subiectū est. mutatōem aūt (q̄ subiecto vno 5
eodēq; manente aduenit) alteratōem nūcupamus ¶ Tertia

qui plures rex ponūt mat̃ias: generatõem ab alteratõe dif ferre dicūt: quā ex suis dictꝭ saluare ĩpossibile est. ¶ Prio quia dicunt generatõem ꝛ corruptõem: mixtionē eē ꝛ segregatõem: ꝛ calidū/frigidū/humidū/ꝛ siccū: albū/nigꝝ/molle durum ꝛ ceteras passiones ꝓprias eē elementoꝝ ꝛ(ex q̄bus cetera pariant) p̄ncipioꝝ vt Empedocles dicit ignē calidū; et album: aquā frigidā ꝛ nigrā. Sꝫ cū diuerse sint hoꝝ materie: ex igne non fit aqua aut vnūquodqꝫ reliquoꝝ ex reliq̄ igr̃ neqꝫ fiet ex calido frigidū: ex molli duꝝ aut vnū aliquid taliū ex altero scd̃m ꝓpriam alteratõem. oppositū tñ hoꝝuꝫ videmus. nam re ꝛ a cõcretione ꝛ secretione cessante: eā videmus nunc augmēto excrescere: nunc decremēto minui secundū q̄titatē: nūc calidā: nunc frigidā fieri scd̃m q̄litatem ¶ Scd̃o. q̄a in omni mutatõe p̄riis subiicienda est eadē natura: siue hec trāsmutatio scd̃m q̄titatē: scd̃m q̄litatē siue secundū locū sit sumpta. id autē plures variasqꝫ subiiciendo materias: facere non possint ¶ Tertio q̄a si alteratio est: rerū adinuicē transmutatio est. Q̄ si est: multe(vt dicūt) diuerseqꝫ nature non sunt mat̃ie. nā oīm adinuicē transmutationē hñtiū: materiā esse vnā necesse est ¶ Quarto qꝛ Empedocles pugnantia dicit. dicit enim ex elementis mixta generari: et alteꝝ in alterū nõ posse trāsmutari: sensui manifestis p̄ dicēs. Uidemus enī ꝛ aquā ex t̃ra: ꝛ terrā ex aqua gigni. q̄ itē cū concedat alteratõem scd̃m passiones: ꝛ ignē dicat calidū ꝛ albū: aerē rarū: aquā frigidā ꝛ nigrā: terrā grauē ꝛ durā: his p̄ditis differētiis vt vnū generet̃ ex altero cuiꝰ ꝓp̄as habebit q̄litates: cõcedat opꝫ. ¶ Quinto quia dicit Empedocles adueniēte amicitia: oīa abire in chaos: suis passionibꝰ spoliata. Et adueniēte lite: separi ab ipso: nouis acq̄sitis passionibꝰ. trāsmutant̃ igit̃ adinuicē ¶ Sexto. qꝛ Empedocles nõ det̃minat: an q̄tuor elemēta p̄ncipiū sint ipsius chaos ꝛ cõfuse molis: an potiꝰ ipsū p̄ncipiū sit elementoꝝ. insufficientē igitur facit determinationem: quod ꝛ reliqui alii factitarūt

Secundi cap. note.

Comedia: fabula est affectuꝫ ciuiliū ac priuatoꝝ cõtinens: qua discitur quid invita vtile sit: quidue contra: fugiendum ¶ Tragedia: est Heroice fortune in aduersis determinata comprehensio. ¶ Positio/opinio. ¶ Rationabilior/minus absona/minusqꝫ irrationalis.

s Ecundū cap. cōtinet tres cōclōnes. duas rōnes ad
pmā. duas ad scdam. q̄tuor rōnes ad tciā. tres opio
nis Democriti rōnes: eaꝝ solutiones: duas gn̄atio
nis ⁊ alt̄ationis dr̄as post tertiam. ¶ Prima cōclō Plato 6
de gn̄atione et corruptione: isufficientē exsecutꝰ est detmina
tionē. ¶ Prīo qꝛ qnō fiant elemētoꝝ gn̄ationes: vt ossium/
carniū ⁊ neruoꝝ: nichil meminit. ¶ Scdo qꝛ de augmētatio
ne ⁊ alteratione nichil detminauit: que huic negocio subser
uiunt. Et certe nullus pret̄ Democritū videtur oīm (q̄ neces
saria sunt) aliqua tetigisse: q̄ de oībus videtur curā egisse: et
augmētatione/ alt̄atione/ actione/ passione ⁊ mixtione. Dice
bat ei Democritꝰ ⁊ Leucippꝰ: ex atomoꝝ cōcretione: gn̄a=
tionē: secretione corruptionē fieri: diuerso situ ⁊ ordine alte
rationē. quēadmodū eedē littere: variū sitū atqꝫ ordinē ha=
bentes: Comediā cōponūt ⁊ Tragediā. ⁊ ceteraꝝ mutatio=
num augmētationis/ dīnutionis/ actionis/ passionis ⁊ mixtio
nis cās in atomos reducebant. ¶ Scda de gn̄atione ⁊ corru 7
ptione apta icumbit detminatio ¶ Prīo qꝛ oēs hec tractāt
dicūtqꝫ gn̄ationē aliud esse ⁊ aliud alt̄ationē. Jqꝛ gn̄atio q̄dā
sit cōgregatio: corruptio vero disgregatio. ⁊ alteratio eoꝝ
complurībꝰ visa est passionū trāslatio. ¶ Scdo qꝛ de hac re
rōnabiles q̄dā mouent̄ q̄stiones. vtvtrum gn̄atio sit cōgre=
gatio. vtrū corruptio segregatio: vtrū generatio alt̄atio sit:
an nulla prorsus. Et ad has q̄stiones rōnes adducuntur: he
cogentes/ he vero dissolui difficiles. expedit igit̄ eiusce rei
dephendere vitatē. Et consyderare: an entia generent̄/ alte
rent̄/ augeant̄: ⁊ hoꝝ contraria: an corruptionē/ detrimētūqꝫ
patiant̄. ⁊ an sua pncipia sint insecabiles magnitudines/ su=
perficies vt dicebat Plato: corpa vt dicebat Democritus.
¶ Tertia. positio Platonis positione Democriti irrōnabi= 8
lior est. ¶ Prīo qꝛ irrōnabilius est ad sup̄ficies vsqꝫ idiuisi
biles corpa resoluere: q̄ꝫ ea resoluere in idissolubilia corpa.
q̄uis et hoc nō modicā itidē habeat irrōnabilitatem. resol=
uebat aūt Plato corpa in sup̄ficies Democritꝰ aūt in corpa
¶ Scdo qꝛ Democritꝰ ex suis corpusculis conabat̄ et gn̄a=
tionē et alterationē saluare: vt colores ex diuersa atomorū
positione. Plato aūt ex suis sup̄ficiebꝰ neqꝫ gignebat neqꝫ
alt̄abat. Est igit̄ Platonis detmīatio irrōnabilior. ¶ Ter=
tio qꝛ Democritꝰ vt q̄ circa naturalia magis isudauerat: pn

cipia talia supponebat:ex qb⁹ multa i Phia saluare videret Plõ vero min⁹ ipendit ope/minusqȝ fuit naturaliũ expertus. Multoꝝ ei inexpti et ad pauca respiciẽtes: facile enũciant. Merito igit Democriti positio: Plõnis põne rõnabilior extimãda est. ¶ Quarto qꝛ Plõ logicis agit rõnib⁹ Nisi indqt in supficies resolutio fieret:añ trigonũ erunt mlta pora.
9 Democrit⁹ aũt magis Physicis rõnib⁹ insistit. ¶ Tres Democriti rõnes. Pꝛia coꝛpus est magnitudo oĩno ꝛ vbiqȝ diuisibilis. hoc ei possibile. quodquidẽ cũ possibile sit: si ponat factũ nichil accidit ipossibile. Ponat igit oĩno esse diuisum q̃ supant igit aut sũt pũcta/linee/supficies/ passiões alique/nichil/aut atomi. Non aũt supant puncta. qꝛ punctum pũcto additũ non attollit mai⁹. Neqȝ q̃c꜒ moueri contigeret:queadmodum pũct⁹ imobilis est. Neqȝ linee supficies aut passiones. Nam coꝛp⁹ ex non coꝛpib⁹ compositũ abiret. Et passiones separari ipossibile est. Neqȝ dixeris nichil manere. Nã fuisset coꝛp⁹ ex nichilo conflatũ ꝛ non vere exñs:sȝ tm̃ appens. Que supant igit diuisione facta: coꝛpa sũt:q̃ qꝛ non sũt diuisibilia:nam non esset oĩno diuisũ vt positum est. sũt igit atomi. Est igit coꝛp⁹ ex atomis conflatũ. ¶ Scďa. qꝛ si contingeret coꝛp⁹ semp diuidi ꝛ semp in minoꝛes resolui magnitudines:tandẽ pueniret ad magnitudines insensibiles:q̃re itex ad indiuisibiles. Secamus igitur ipsum solũ vsqȝ ad aliquid vt atamos et non semper. ¶ Tertia generationes et coꝛruptiones non nisi atomoꝛum congꝛegatione et segꝛegatione saluare possumus. Rationabiliter igit positum est coꝛpus ex atomis esse compositum et in atomos resolui. ¶ Pꝛime solutio. Omne sensibile coꝛpus quodammõ secundum quodlibet signum diuisibile est et quodammodo non. diuisibile autem potestate est:non autem actu. quia tamen punctus puncto attigu⁹ non est:fit vt non vbiqȝ in linea sit punctus. Alioquin exiret ex punctis. neqȝ vndiqȝ ꝛ vbiqȝ diuisibilis est:sed queadmodũ puncta habens. ¶ Secunde sensibile in partes insensibiles diuidi:que tamẽ minime simpliciter non sint:inconueniens non est. que etsi per se nõ percipiantur:cum aliis tamen iuncte simul sentiuntur. ¶ Tertie generatio et coꝛruptio congꝛegatione et segꝛegatiõe atomoꝛum non fiunt. Nam vbiqȝ (acsi ex punctis exiret) compositum diuisibile esset. et in minima segꝛegatio et ex minimis

ꝯgregatio.ſed ꝑfecta generatio fit:qꝛ ſit huius totius ĩ hoc totũ mutatio:quã falſo extimant alteratõem. Nam generatio ꝛ alteratio bifariã differunt. Primo ſubiecto. Nam generatõis ſubiectũ materia eſt:alteratõis autẽ ens actu. Secundo.quia generatio ſcðm ſubſtantiã ſumit:alteratio vero ſcðm q̃litates. Et de corruptione: vt de generatione dicat. id tamen liceret cõcedere:ſegregatione generatões ꝛ corruptiones fieri velociores:cõgregatõne vo tardiores. vt aque in minutulas guttas diuiſe:velocioꝛ cõcitatioꝛq̃ʒ corruptio et aeris acceleratioꝛ generatio:counite vero atqʒ in vnuʒ cõgeſte tardioꝛ.

Tertii cap.note.

¶ Non ente aliquo/non ente ſcðm quid ¶ Non ens/nõ ens ſimplicit ¶ Paſſiones/accidentia ¶ Ens actu/ens ſimpliciter/hoc aliquid ¶ Generatio ſimplicit/forme ſubſtãtialis acquiſitio ¶ Generatio ſecundum quid/ accidentis acquiſitio. ¶ Spiritus/ventus.

t Ertiũ cap.continet ſex q̃ſtiones.tres ꝙ nichil ſimplicit generet ad ꝑmam rõnes.eaꝝ ſolutões:ꝛ reliquarũ ſequentiũ queſtionũ per oꝛdinẽ ¶ Prima q̃ſtio.vtrũ contingat aliquid ſimplicit generari aut corrumpi? ¶ Tres rõnes ꝙ non Prima q̇cq̇d tranſmutatõe exiſtit ſemꝑ ex aliquo eſt.vt ex magno puum/ aut magnũ ex puo. ex laboꝛante ſanum/ꝛ ex ſano laboꝛans:ꝛ ita in ceteris. Et ſi quid ſimpliciter generetur:ex non ente generabitur. Erit igitur non ens aliquid ¶ Secunda quod generatur ſecũdũ quid ex non ente ſecundum quid generatur. vt ex non albo album:ex non bono bonum.quod igitur ſimpliciter generabitur:ex non ente ſimpliciter generabitur quod impoſſibile eſt ¶ Tertia aut ſimplicit generatio eſt ex non ente ſimpliciter:aut non ente aliquo.vt non albo non bono. Non ex non ente aliquo.q̇a hec ſcðm quid generatio eſt. Erit igit ex ſimpliciter nõ ente. Et tũc aut nõ ens negat ſubſtantiã:aut vꝛ ſcðm vnũquodqʒ ꝑdicamẽtoꝝ.vt ſubſtantiã/quãtũ/quale et ita in ceteris neget ens. Si neget ſubſtantiã: erit ſubſtantie ex nõ ſubſtantia generatio Et cũ nõ ſit ſubſtãtia:ĩpoſſibile eſt aliq̇d alioꝝ eſſe ex quo fiat.alioq̇n eẽnt paſſiones a ſubſtãtiis ſepate.ꝛ ex nichilo aliq̇d fieret qđ eſt ĩpoſſibile.et id idẽ manifeſtius ſequat:ſi non ens vniuerſalit neget ¶ Rati 10

onib⁹ rñsio. Dicim⁹ vno mō ex nō ente simpliciter: nō quidē qd oīno nō sit ens: aliquid simpl'r gñari. sed qd non sit ens actu. Alio vero mō ex sp ente: sed potestate quidē: non ente autē in actu: aliquid simpliciter generari dicimus. Sed de illo ente querunt: cum alicui⁹ substātie fuerit generatio: an illud ens ptāte ex quo fit nō sit actu substātia sed potestate: actu tñ aut q̄tū aut quale aut aliquod alioꝝ. Si neq3 substā tia actu neq3 q̄tum neq3 aliquid alioꝝ actu: sed solum pote state: ex nichilo aliq̄d gñari concedere oporteret: qd oēs cō cedere abnuūt Philosophātes. Dicim⁹ illud ens neq3 sim pliciter esse substantiā: neq3 ens simpliciter q̄tum aut q̄le ꝛ ita in ceteris. Nam hoc aliquid non est. sed potestate/incom

11 pletaq3 substātia exñs: taliter ꝛ quāta et q̄lis. ¶ Scđa q̄stio Quare sp fiūt/sp q3 pdurant ꝛ simpliciter et scđm q̄d gene- rationes ¶ Rñsio vna cā est matia. Scđa est mouēs: vnū ei oī tempore pncipiū mouens immobile existit: illud vero sēp mobile quod perpetuo succedentium generationum/ corru ptionū/ꝛ alioꝝ motuum causa existit. Et cum quid corrūpi- tur: in non ens actu corrumpitur: ens potestate et materia3 relinquēs ex qua alterum generet. Neq3 ideo gñationū suc cessio perpetua est: q2 materia (vt putauerūt aliqui) infinita sit. Nam īfinitū actu existere: impossibile esse sepius mon- stratū est. Et cū instant. Si matia finita esset: cū qdlibet ge- nitoꝝ ptic̄ulā matie accipiat: iam consūpta esset/ aut tande3 ꝯsumēda defectaq3: cessatiōis gñationū cā. Fitū ei oē per finiti ablationem tandem absumit. Prompta rñsio est. nūq̄ consumendā/defecturamq3 esse: q2 ob materiā corruptiōis vnius: gñatio ē alteri⁹. quod eni materie in vni⁹ corruptio- ne dimittitur: ab altero in generatione sumit. Quam iteru3 cum ipsū corruptione/ resolutioneq3 aduenienite dimiserit: ab altero vno aut pluribus pmum ad ortū deductis rursus

12 assumetur. ¶ Tertia q̄stio cur aliquid sīpliciter: ꝛ aliquid se cundū q̄d gñari ꝛ corrūpi dicatur. ¶ Responsio hoc aliq̄d: ens est simpl'r: iō eius generatio et corruptio dicitur simpl'r gñatio et corruptio: accidēs vero: ens scđm quid: ꝛ ad substā tiā vt nō ens: ideo ei⁹ gñatio (vt cum fit aut quantum aut sci ens aut vbi) dicitur secundum quid generatio. Itidem et e- ius corruptio. quemadmodum Parmenides duo ponebat: ignem ens et terram vt non ens. Ideo ignis generatio (si

ita esset)simpliciter generatio diceretur. et terre generatio secundum quid generatio. Et hoc existimauerunt generari magis quod se vt species haberet. vt calidum frigido. Est enim caliditas species:frigiditas vero vt eius priuatio:et vt ignis et terra. Nec quicquam valet quod huic questioni euoluende afferebant:huius simpliciter generationem et corruptionem esse:quod magis fuisset sensibile. quod vero minus:eius esse secundum quid et generationem et corruptionem. Putabant enim magis sensibile magis ens magisque scibile esse:sensumque scientie virtutem habere. Et quo modo res se haberet ad sentiri ita ad essendi veritatem: quod falsum est. Nam spiritus et aer minus sensibilia sunt terra. Cum enim transmutantur in terram:fiunt bene tangibilia et sensibilia:et tamen veriora quam terra sunt entia. vt que plus actus/speciei que habeant. Sed diuersitas(vt diximus) venit ob predicamentorum diuersitatem. Quia que est secundum substantiam aut generatio aut corruptio simpliciter dicitur. Que vero secundum aliquod predicamentorum accidentium:secundum quid ¶ Quarta questio. Cur semper ex 13
aliquo corrupto fit generatio? ¶ Responsio. Quia corruptio est in non ens:et generatio ex non ente:quodquidem est ens pura potestate. Hinc merito nunquam casura est generatio. vt que fit ex non ente:quod sine specie esse non possit
¶ Quinta. an illud non ens:in quod fit corruptio et ex quo 14
fit generatio:alicui sit contrarium? ¶ Responsio non. nam id non ens materia est:sed contrariorum successiue est susceptiuum. ¶ Sexta. Nonne eadem est materia vtriusque et quod 15
corrumpitur et quod gignitur. ¶ Responsio. Est eadem:et est vt diuersa. Subiecto enim eadem:ratione non eadem. vt cum ignis corrumpitur et generatur aqua:nunc est hoc contrarium/nunc autem illud habens. sunt enim ignis et aqua contraria.

Primi cap. Secundi tractatus note.

¶ Sensibile/ens completum/totum/subiectum. ¶ Corruptio est a toto in non totum mutatio. ¶ Aliquo modo vt cui transmutationes inherent. ¶ Subiectum/susceptibile/subiectum inhesionis. ¶ Susceptibile/susceptiuum. ¶ Passio primo/accidens. ¶ Passio secundo/sensibilis qualitas.

16 Ecūdus tractat⁹ ɔtinet duo cap. Pri-
mū duas ɔclōnes. ¶ Prima
f ɔclō. gn̄atio ꝛ alteratio trāſmutatiōes diuerſe
17 exiſtūt. ¶ Nam alteratio eſt qn̄ ſenſibili manē-
tevt ſubiecto ipſū in eius aut cōtrariis aut me
diis transmutat̄ paſſionib⁹. vt cū corp⁹ ſanū eſtꝛ deinde idē
manens fit egrū: queādmodū es idē manēs: nunc rotundū/
nunc angulare eſt. Vn̄ aliud eſt ſēſibile ſubiectū ꝛ aliud paſ
ſio: vt q̄ illi ſubiecto ineē nata eſt. Et gn̄atio eſt mutatio to-
tius in totum: nullo ſenſibilivt ſubiecto eodem manente. vt
cum ex toto ſemine fit ſāguis: ex tota aq̄ fit aer/ ꝛ ex aliquo
aere fit aqua. ſanguis/ aeris/ aq̄ eſt gn̄atio. ꝛ ſeminis/ aque ꝛ
aeris corruptio. Et maxime dep̄hendit̄ gn̄atio qn̄ id totum
qđ transmutat̄ multū tactu/ aut ſenſibus oībus ꝑceptibile ē
18 vt cum ex aere fit aqua. ¶ Secunda ſi in genito manet ali-
qua paſſio que fuit in corrupto: ſecūdum illā nō eſt traſmu-
tatio ¶ vt ſi ex aere fiat aq̄ ꝛ frigiditas q̄ fuit i aereeadē ma
neat in aqua aut aeris diaphanitas in aq̄ maneat. Nam ea
alteratio non erit: cum nō fiat alteratio toto in totum muta
to. qđ ibi accidit. Neq꜄ generatio nā nō fit generatio ſuſce-
pta paſſione. vt ſi imuſicus hō fiat homo muſicus eodē ſēp
hoīe manente ꝛ muſica exiſtente paſſione: alteratio eſt Siue
ro nullovt ſubiecto manēte eodē ſenſibili fieret mutatio: et
muſica ꝛ imuſica paſſiones non eſſēt: eſſ꜄ hui⁹ generatio/ illi
usvero corruptio. At cum fit ſecundum paſſionem aliq̄ mu
tatio: generatio non eſt. ſed ſecundum quantitatem eſt aug-
mentatio/ aut diminutio: ſecundum qualitatem alteratio: et
ſecundum locum loci mutatio. Et generationis ſubiectum
maxime ꝓp̄e materia eſt. Aliisvero mutatiōibus aliquo mō
qn̄quidē oēs in ſe ſuſcipit contrarietates.

Secundi cap. note.

¶ Sepatū/ nō q̄tū. ¶ Augmētatio eſt cū nutricatiōe quāti-
tatꝪ incremētū. ¶ Diminutio vero cōſil'i mō q̄titatis dinu-
mentū. ¶ Nutricatio/ alimenti eſt i aliti ſubſtātiā cōuerſio.
¶ Nutricatio nutritio/ alitio. ¶ Additamentū/ maioramētū
¶ Quelibet ps/ ps homiomera: vt os/ neruus/ ꝛ anomiome
ravt caput/ pes/ man⁹. ¶ Pars homiomera ē q̄ oēs ſui par
tes ſil'is ſecū h꜄ denoīationis. ¶ Anomiomera q̄ non habet
ſuas ptes ſimilis ſecū denoīationis. ¶ Eſſe/ ratio.

Ecundū cap.cōtinet octo cōclusiones vnā q̄stionē
s et duas rōnes ad primā.vnā questionē ad secundā
duas rōnes et vnā instantiā ad tertiā.vnā questio-
nem ad quartā tres rōnes ꝛ sex augmentationis cōditōes.
et vnum corelariū ad octauā.¶Questio.An augmentatio 19
ab aliis motibus differat¶Pria cōclusio.Augmētatio ab 20
aliis motibus differt.¶Primo quia generatio ꝛ corruptō
sunt scd̄m substantiā.Generatio quidem vt cum ex potētia
substantia:fit actu substantia.corruptio ediuerso.Alteratio
secundū q̄litatem.et motus localis secundū vbi.Augmenta
tio vero et diminutio scd̄m q̄titatem.Est igiť augmentatio
ab aliis mutationibus altera.Cōuenit tñ cum ceteris: q̄a si
cut in illis ex eo quod erat potentia:fit vt sit actu ita ꝛ ī au
gmentatione.¶Scd̄o secundum transmutandi modorū di
uersitatem.q̄a quod generatur/quod corrumpiť/ quod alte
rať:oīno non opꝫ mutare locum/quod autem augeť opꝫ ali
quo modo.Et quod secundū rectū fertur omnino locū de-
mutat.Et quod circunferť semꝑ eundem locum seruat.Qd̄
vero augeť:neqꝫ omnino demutat neqꝫ eundē semꝑ seruat
Sed primo hꝫ arctiorem:postea vero ampliorē.Et quod di
minuitur ediuerso:ab ampliore euadit in arctiorem.differt
igiť augmentatio ab aliis mutationibus.¶Secunda q̄stio 21
Cum augmentatio ꝛ diminutio sint circa quantitatē vt ma
gnitudinē:an fiant ex corporeo potētia ꝛ īcorporeo actu?
et si ex corporeo an illud corporeū ex quo fiat a subiecto et
materia sit seiunctum:potius ne materie cōiunctum?¶Se 22
cunda cōclusio.Augmentatio nō fit ex aliquo sepato¶Nō
enī fiet ex aliquo sepato nō existente in aliquo.nā nō eēt in
loco vt neqꝫ punctū.sꝫ tūc q̄d erit an vacuū an īsensibile cor
pus?Sꝫ id ex quo aliq̄d generať in loco est.Igiť id ex quo
aliq̄d augeť minime sepatū est.Neqꝫ quidē id sepatū in ali
quo existit.Primo q̄ augmētatio fieret ab illo sepato ab-
stracto ab illo in quo essꝫ:cū nichil eēt illius ī quo eēt.vt ne
qꝫ vas aliq̄d vini q̄d in eo est.cū ipsū ab ipso vase exhať.hoc
autē nō.nā nō fit sine ꝑtiali corruptōe ꝛ ꝑtiali generatione.
Scd̄o q̄ nichil ꝓhiberet hoc mō fiľ īfinitas eē materias.q̄re et
idem ex infinitis simul generari:si admittant augmentatio
nē adiectā generatōi¶Tertia cōclusio.melius est sētire au 23
gmētatōem ꝛ generatōem ex vna nūero/ eadēqꝫ īsepata ma

tia fieri:rōne ꝛ do nō vna ¶ Prio qꝛ vt fiat augmētatio aliq̄ ad ueniente corpeo aut incorporeo necesse est. Nō aūt fit ex incorporeo:fit igit̄ ex corpeo.ꝛ hoc q̄dē cōiūcta/ īsepataqꝫ materia est:ex qua pariter fit generatio Fit ei gñatio ab aliquo ente actu aut Homogeneo aut Heterogeneo.vt ignis ab igne ꝛ homo ab hoīe.ꝛ substātie corporee mat̄ia reipsa ꝛ actu insepata est:rōne atqꝫ cogitatiōe sepabilis. ¶ Scd̄o Augmētatio est preexistentis q̄ntitatis additamentū nutritioni coniunctum. Et diminutio preexistētis q̄ntitatis miorametū.igr̄ qd̄ auget̄ corporeū est:ꝛ qd̄ ei aduenit corpeū. Incorporeū siquidē corpori adueniens:maius ipsū non efficit. Et qd̄ in diminutione substrahit̄ corporeū. Nam incorporeo substracto non fieret minus. ¶ Instantia. Si quid augeretur ꝛ quelibet pars maior fieret.ꝛ si minueret̄ minor. Et si quid augeret̄:aliquo adueniente aut corpeo aut incorporeo augeretur. Et si quid minueretur:pariter aliquo corporeo aut īcorporeo distracto /et recedente minueret̄. Sed nō auget̄ aliquo incorporeo adueniente.esset eni q̄d separatum. Et materiam a magnitudine separatam esse impossibile est. Neqꝫ fiet adueniente corporeo.nam duo corpora simul erūt.vt qd̄ auget̄ et auget. Neqꝫ per idem minnetur substracto īcorporeo neqꝫ corporeo. Nam et corpora se occupassent/ aut reliqueretur vacuum. Non igitur vllo pacto aliquid aut augebitur/aut minuetur. ¶ Responderunt aliqui augmentationē fieri nullo extrinseco adueniente.quēadmodum cū ex aqua fit aer nullo extrinseco suscepto:fit aeris maior moles. Et cum ex aere fit aqua:nullo substracto fit minor. Sed hoc pacto insufficienter responderunt. Primo quia illic nulla augmentatio vel diminutio:sed vnius generatio et alteri⁹ corruptio. Secundo quia saluare oportet id quod auget̄ esse: et eius quamlibet ptem effici maiorem vt carnē neruū ꝛ que ex illis constant. et quod augetur nō perire sed manere. id

24 aūt ipsi nō saluant. ¶ Tertia questio.qd augetnr cū apponitur aliq̄d:an id qd̄ apponitur vt cib⁹: an corpus cui apponitur aut vtrūqꝫ? quēadmodū cū aquā vino imisces:totū siml̄

25 redditur mai⁹ ¶ Quarta cōcl'o.aīatū corp⁹ cui cib⁹ aduenit: augetur ¶ Primo qꝛ id augetur qd̄ aū ꝛ post substātia manet idē.hoc aūt est animatum corp⁹: ꝛ non cibus/neqꝫ vtriusqꝫ congeries. augetur igitur animatum corpus cui ad=

uenit cibus. et solum quidem: queadmodū si parum aq̄ fundas invinum: que corrupta non maneat: non dices aquā effectam maiorem neq̄ vini ꝛ aque aggeratā molem: sed vinū vt quod solum maneat. ℂ Secundo. quia si carni adueniat passio/ fiatq̄ carnis alteratio (semper carne eadem manente) caro cui aduenit passio: alterari dicit̄ ꝛ nō ipsa passio. Dicetur igit̄ et animatum corpus augeri cui aduenit cibus: et non cibus ipse. ℂ Tertio id augetur in quo est precipuum mouens. in corpore autem animato precipuum mouens est corrumpens cibum in cōsimile specie aīato/ fitq̄ ingrediēs simile specie ꝛ corpus hoc accipiens maius. auget̄ igit̄ corpus animatum: et non qui corrumpit̄ cibus. ℂ Sex augmētationis conditiones. ℂ Prima idem manet ante augmentatōem et post. Secunda. quod augetur aliquo adueniente augetur et abeunte aliquo minuitur. Tertia eius quod augetur quelibet pars augetur: et eius quod minuit̄ quelibet pars minuitur. Augentur enim Anomiomera: cum Homiomera augentur. Nam ex Homiomeris Anomiomerūvnum quodq̄ compositum est. Quarta vt aliquid augeatur non ē constituendum vacuum. Quinta. Neq̄ vt sit augmentatio: corpora se in eodē loco occupare necesse est. Sexta augmētatio non fit incorporeo adueniente. Et his ex sequentibus clarioribus factis: obiectionis ꝓposite patefacta erit solutio. ℂ Quinta conclusio. Augmentatio fit aliquo adueniente secundum spēm: ꝛ non solum secundum materiā ℂ Nam adueniente aliquo secundum spēm: maius totum efficit̄: secundum autem materiam non. Aduenit enim aliquid secūdum speciem: cum similem formam et speciem rei (cui aduenit) obtineat. Scōm materiam vero quod similē retineat materiam: spēm vero non. Queadmodum si aliqua mensura cōtinue aquam aque succedentem mensuret: que continue aduenit idem secundum speciem est. ita si aduenies ossi: ossis formam accipiat/ et carni: formam carnis: quod aduenit dicitur secundum speciem. Qꝫ si succederet aque non aqua/ ꝛ ossi non os/ ꝛ carni non caro: quod adueniret secunduꝫ materiam diceretur. et non aliquid scōm speciem ꝛ formā: et q̄ sunt secundum formā ꝛ que scōm materiam in aliquibus facilius deprehendit̄ vt Anomiomeris. vt viuentis manus cū auget̄. Et hinc fit vt mortui magis videatur esse caro ꝛ os

q̄ʒ manus et brachium: q̄ speciei discrimen in Anomiomerī
28 apertius/manifestiusq; sit. ❡ Sexta. cibus aucto contrari-
us est. ❡ Nā aucti specie ipsum in consimile specie transmu
tari oportet. vt si sicco adueniat humidum: transmutabitur
in siccum. Fit enim augmentatio aliquo secundū speciē ad
ueniente. Id autem eē nō potest cibo nō existente ꝯtrio. nam
contrariorum ꝓprium est adinuicem agere atq; pati: ꝛ alterū
ab altero corrumpi. Cibus igitur aucto existit contrarius.
29 ❡ Correlarium. Unde fit. vt quod augetur vt simili et vt
dissimili augeatur ❡ Nam augetur dissimili in pn̄cipio: q̄r
30 contrario. et in fine simili: quia secundum spēm ❡ Septima
conclusio. Cibus talis est potentia: quale quod incrementū
suscepturum sit actu. ❡ Quia si ex cibo auctura sit caro: ip
sum speciem carnis accipere oportet. et si os speciem ossis.
Et ita quicquid aucturnm sit: illius rei speciem. Fit enī au
gmentatio aliquo secundum speciem adueniente . Est igit
cibus potentia talis quale quod augetur: actu est . Attamē
actu aliud. Fit enim augmentatio queadmodum si in vinuʒ
fundatur aqua: que mixta in vini speciem corrumpi possit:
vini quantitatem adaugens. Ita digesto alimento ꝛ in cor-
pus disperso: corporis naturaʒ sumit/corpusq; adauget Et
sicut ignis apposita ligna vrendo facit ignem/atq; in simi-
lem substantiam transmutat: quia generat: sic corpus aniā-
31 tum coctum cibum in suam conuertit substantiam. ❡ Octa
ua. Et sicut quod generatur non est vniuersale quantuʒ aut
singulare: sed hoc vniuersale aut hoc singulare. vt animal/
homo/hic homo: sic quod augetur nō est hoc vniuersale aut
hoc singulare: sed vniuersale aut singulare quantum ❡ Ca-
ro enim vt caro carni adueniens non auget. sed illic potius
generatio attenditur. sed vt caro quanta: quante carni ad-
uenit: auget/fitq; totum maius Fit enim augmentatio: actu
adueniente corporeo. Opʒ igitur generari ꝛ carnem ꝛ quā-
tam carnem. sed scd̄m q̄ caro nutrit: scd̄m q̄ quanta auget.
Et sic nutriens ꝛ augens ꝛ si subiecto sint vnum: ratōe dis-
32 sentiunt. ❡ Correlarium. Unde fit vt nutriatur q̄diu salua
tur animal: non tamen semper aut augetur aut minuitur
Nam q̄diu saluat̄ aduenit potentia caro: que vt caro nutri
mentum est: non autem semꝑ maius efficere valens. vt enim
dictum est augmentatiuum et nutrimentum idem: esse autē

nō idē. Nā scdm q̄ aduenit potētia quāta caro: augmētatiuū est: scdm vero q̄ solum pōa caro nutrimētū. Et sicut aq̄ abūdātia vino īfusa ⁊ mixta vinū aqueū facit et aquā: sic adueniente forme multa pōa: vtus ei⁹ debilitat̄ ⁊ fit dinutio. ⁊ q̄to pl⁹ pōe tanto materialior: ⁊ q̄to min⁹: vtus ei⁹ valētior: fitq̄ tūc augmentatio. semp tñ et ī aucto ⁊ diminuto saluat̄ spēs Sed de augmētatiōe ⁊ dinutione hactenus.

Primi cap. tertii tractat⁹ note.

¶ Actio/factio ¶ Agēs faciens.

Tertius tractat⁹ cōtinet qnq̄ cap. Primū duas cōclōnes. ⁊ q̄tuor modos tact⁹. ¶ Prima cōclō determinare cōuenit 33
de facere atq̄ pati. ¶ Nā de gñatione elementoꝝ hic itendim⁹. nullo aūt faciente ⁊ patiente nō cōtingit ea gñari. Dicūt ei aliq̄ ea p congregationē: aliq̄ p segregationē gñari. ⁊ qui plura admittūt vno (vt recte vult Diogenes) coīcantia faciendo ⁊ patiendo generant. Nam si ex vno nō essent. nō adiuicē agerēt et paterentur. vt calidū non frigefieret nec frigidum calefieret. Caliditas enī in frigiditatē non transmutatur: sed horum vnam subiectam naturam que ea in transmutatione recipiat eē necesse est. non tñ hoc necesse est esse quocunq̄ in alterū agente: sed q̄buscūq̄ adinuicē agentibus ⁊ patientib⁹ ita euenire necesse est ¶ Se 34
cunda de tactu itidem agendum est. ¶ Nam de actione et passione determinandum est. At aliqua adiuicem agere ⁊ pati pp̄e nequeūt: que adiuicē tangibilia nō sint. determinādū igit̄ est de tactu Et q2 tactus actione ⁊ passione cōior est (nam quecunq̄ proprie agunt et patiuntur tangunt. Nō autem quecunq̄ tangūt: agere ⁊ pati adiuicem necesse est) priorem tactus facimus determinationem. Et quia Homonymum est vt fere vnumq̄dq̄ aliorum nominū: modos eius declarabimus ¶ Quatuor modi tactus Hec se tangunt primo 35
que adinuicem determinatas magnitudines ⁊ positionē habentia: simul habent vltima. Et ad tactū hoc modo: hec tria positō/locus ⁊ sua vltima simul esse requiruntur. quo pacto et Mathematica seu separata sint siue nō: tactū habere concedendum est. Se tangentia secundo sunt: que diuersas magnitudines habentia et quorum simul sunt vltima: adinuicē

agunt et patiuntur. Et hic modus tactus est proprius. Et ad hūc modum hec quatuor requiruntur diuersarū magnitudinum positio/locus/sua vltima esse simul/ꝛ adinuicem esse actiua ꝛ passiua. Et quia grauia ꝛ leuia: diuersas magnitudines habent et loca: leue sursum ꝛ graue deorsum ꝛ simul vltima et simul adinuicem sunt actiua ꝛ passiua: idcirco talia proprie tangere dicuntur. Et quēadmodum mouentium quoddam est quod mouetur. ꝛ quoddam est immobile. Ita facientium quoddā mobile et alterum imobile. Nam vt inquunt faciens est mouens ꝛ facere mouere. Differunt tamē vt faciens dicitur ad patiens. Nam omne mouens hoc pacto faciens esse impossibile est. Faciens enim solum scd̄m passiones dicitur (sic hoc in loco vtimur) et faciens secundū passiones mouens. Et mouere in plus et magis commune est. ¶ Tertio se tangunt quorum diuersarum magnitudinū vltima sūt simul ꝛ alterum mouet: ab altero immobile manēs et alterum mouetur. ¶ Quarto tangit id cuius vis in alterꝫ transit: etsi tactum hoc modo tangens non attigat. quo pacto solemus dicere molestiam ꝛ tristitie amaritudinem nos tangere: nos autem non tangere tristitiā. Et hec de modis tactus. de factione ꝛ passione nunc agendū est

Secundi cap. note

¶ Agit/facit. ¶ Media sub cōtrariis comprehendimus. ¶ Principiū vnde motus/efficiēs ¶ Habitus/species/forma. ¶ Calidum sepatum/calidum a materia seiunctum.

S Ecundum cap. continet duas de actione et passione opiniones. octo conclusiones. duas rationes ad primam. duas ad secundam. et vnum correlariū ad octauam ¶ Due de actione ꝛ passione opiniones ¶ Prima
36 est dicentiuꝫ omne simile a simili passionis esse immune. q͛a non est cur vnum potius agat et alterum patiatur. Dissimilia autem adinuicem facere ꝛ pati. Hinc paruū ignem a magno pati concedunt: q͛ paruum ꝛ magnum contrarientur ¶ Secunda est solius Democriti dicentis simile facere in simile/et simile pati a simili. Et si que alia adinuicem faciant ꝛ patiantur: hoc non est vt dissimilia sunt: sꝫ vt eis aliq͛d cōe existit. Et hee opiniones sunt quodāmodo subꝯrie ꝛ verū est quodāmō: omne simile a sil'i ipassibile eē ꝛ quodāmō

pati posse ¶ Prima ɔclō oīfariā simile/oīnoqꝫ indifferens: 37
a suo oīno simili pati irrōnabile est. ¶ Primo quia nō ē cur
hoc potius agat ꝛ illud patiat. quare idē ꝛ scdm idē oporte
ret agere ꝛ pati ¶ Scdo eadē rōne cōcedas idē agere īseipꝫ
ꝛ pati a seipso. hoc autē falsum. nam qcqd mouet vt ab alio
moueat necesse est. Et si omne simile secundū ꝙ simile acti
uum esset: omne seipsū moueret ꝛ nichil daretur immobile
¶ Secunda omnifariā dissimile atqꝫ alteꝝ in suum omnino 38
dissimile non agit ¶ Primo qꝛ albedo nō agit in lineā/neqꝫ
linea in albedinem. ꝛ hoc quia sūt omnino dissimilia: nisi for
te dixeris per accidens. quia accidat lineam esse albam aut
nigram. Non igitur omnino alterum et dissimile agit in om
nino dissimile. ¶ Secundo. quecunqꝫ exterius agunt aut cō
traria aut ex cōtrariis sunt. Non igit omnino dissimile agit
in omnino dissimile. ¶ Tertia. q̄cunqꝫ adiuicem agunt ꝛ pa 39
tiuntur talia esse debent: vt sint quodāmodo similia ꝛ quo=
dāmodo dissimilia ¶ Nam quecūqꝫ innata sunt agere ꝛ pati
adiuicem aut sunt contraria aut cōtrarietatē habentia. De=
bent igitur genere esse similia. Sunt enim cōtraria in eodē
genere: ꝛ specie dissimilia. Nam contraria: specie sunt dissi=
dentia. videmus enī hoc pacto: semper corpus a corpore/co
lorem a colore/saporem a sapore/et Homogeneum ab Ho=
mogeneo: quodqꝫ similem generis sortiatur denominatio=
nem pati. ¶ Quarta. rōnabile est faciēs assimilare sibi passū 40
¶ vt rationabile est calefaciens calefacere/ et frigidū infri=
gidare. quia agens et patiens sunt contraria. vt que sunt in
eodem genere/et spē diuersa. et agēs agit vt trāsmutet: Trā
smutatio autem in contrarium. Agendo igit: cōtrariū in su=
um contrarium quale ipsum est transmutat. quare agendo:
passum sibi assimilat ¶ Quinta. antiqui ad diuersa respicien 41
tes dixerunt hi similia a similibus: illi dissimilia a dissimili=
bus pati. ¶ Nā aliqua aliquando dicimus pati per modum
subiecti. vt homo dicitur calefieri/frigefieri. Et aliquādo ex
primimus ea pati per modum termini. vt calidum frigefit/
frigidum calefit. Qui respexerunt aliqua pati vt subiecti: vi
derunt plerūqꝫ simile pati a simili. vt hominem ab homine.
et qui aduerterunt ea pati vt terminus a termino: viderunt
dissimile et contrarium pati a contrario. et ita bifariam fa=
cere dicimus: vt hominem facere et calidum facere. Ad di=

uersa igitur respicientes: dixerunt hi similia a similibus: illi
42 dissimilia a dissimilibus pati. ¶ Sexta. Primum faciēs im
passibile est: vltimum vero et faciens et patiens. ¶ Nam vt
est de mouente et moto: ita ⁊ de agente ⁊ patiente. sed quod
dam est mouentium primum. Ut quod est principium motus
et quod non mouetur ⁊ alterum quod ab altero mouetur vt
est totum ⁊ completum et vltimuꝫ pariter et mouens ⁊ mo
tum. Igitur ⁊ de faciente et de patiente ita erit. Sanat eniꝫ
medicus vt primum et vinum vt sanans et faciens vltimuꝫ:
43 quod et sanando fit patiens. ¶ Septima. Que non commu
nicant in materia: in agendo non repatiuntur. que vero cō
municant sunt repassibilia ¶ vt medicina cum sanitatē faci
at: nichil a recipiente sanitatem repatitur. Quia in materia
cum sano non communicet. et cibus repatitur. Quandoqui
dem eandem participet naturam Et huius causam assigna
mus. Quia forma principium est faciendi et materia princi
pium patiendi et eadem contrariorum susceptiua est. Et p̄
sente calefaciente ipsam calefieri necesse est/et frigefacien
te frigefieri. Que igitur materiam non habent: principium
non habent patiendi. Que vero habent eandem: principiuꝫ
vnūquodqꝫ habet patiendi. Contingit igitur illa dum faci
44 ant repati. ¶ Octaua. Principium vnde motus efficit ⁊ nō
finis. ¶ Nam efficiens in passum inducit speciem: qua pre
sente cessat motus. Presentibus enim habitibus non tran
smutatur amplius aliquid: sed iam consūmatum existit. Fi
45 nis autem vt sanitas nō efficit: nisi secundum metaphoram.
¶ Correlarium. Unde fit vt elementa ignis/aer/aqua/ter
ra/habeant suas passiones calidum/frigidum/humidum/et
siccum in materia. Nam agunt quia speciem habent: ⁊ adin
uicem patiuntur quia materiam. Est enim materia vt mate
ria: passiuum. Et si esset aliquod calidum separatuꝫ aut ali
quid talium quod forte impossibile est: ipsū impassibile eēt/
neqꝫ talia abinuicem essent repassibilia.

Tertii cap. note.

¶ Transparentibus/translucētibus/perspicuis/diaphanis
¶ Positio/opinio.

t Ertium cap. continet quatuor de modo agēdi opi
niones. quinqꝫ conclusiones. quatuor rationes ad
quartam. et tres ad quintam ¶ De modo agendi ⁊

patiendi quatuor opiniones. ¶ Prima est Empedoclis di 46
centis passionem fieri per poros: illos pncipali subeūte a-
gente. et sic visionem/auditionem et sensationem omnē fieri
vt aere et aqua transparentibus: nostros subeūtibus poros.
et mixtionem rerum adiuicē fieri: cum sui adiuicē sint cōmē
surabiles pori. ¶ Secunda est Democriti et Leucippi fatiē 47
tium corpora idiuisibilia: oīm pncipia. ¶ Tertia est Melissi 48
asserentis tantum esse vnum ens immobile et infinitum. Im
mobile quidem quia si moueretur reciperetur in vacuo: va
cuum autem nichil est. Infinitum autem. nam si finitum esset
ipsum ad vacuum finiri oporteret. vnum vero et non multa:
quia si diuersa essent oporteret ipsa intercepto vacuo esse di
uisa. Et si diuisibile esset oporteret ipsū vbiq3 diuisibile esse
et sic nichil esset vnum quare neq3 multa. His et consimili-
bus rationibus mouebat Melissus Sed persimile demētie
esse videtur vnum et glaciem et ignem existimare Et que bo
na apparentia et cognoscendi consuetudo facit diuersa vi-
deri: tanta mentis īsania volūt nichil differre videri ¶ Quar 49
ta est Platonis ponētis corpora ex superficiebus et in sup
ficies resolui. ¶ Prima conclusio Leucippus Melisso ra 50
tionabiliores habet sermones. ¶ Nam Leucippus cognita
sensu non negabat neq3 generatiōes/corruptiones et alios
motus et entiū multitudinē: quāuis admitteret vacuum: qd
non esset pncipaliter ens sed plenū. dicebat enim īfinitas eē
atomos: ob sue molis suiq3 tumoris paruitatem visui īuisi-
as: que collecte generant/et disperse corrumpunt: et que at
tactu patiantur et agant et que volitent in vacuo. Hec autē
Melissus negabat omnia: et neq3 motus vllos saluare mo
liebatur neq3 rerum apparentias. ¶ Secūda itidem et Em 51
pedocle. ¶ Nam Empedoclis dicta sequi videntur Leucip
pum et sentire qd sentit Leucippus. Dicit enim Empedo-
cles passionem et alterationem omnem fieri per poros: ne
corpora se occupent. Et augmentationem per poros: subin
trantibus solidis. Et hoc est introducere vacuum vt fiat ac-
tio et augmentatio: vt fecit Leucippus. Et Leucippus ele-
mentorum ignis aeris aque et terre nitebatur saluare gene
rationem et corruptionem Empedocles vero solum vsq3 ad
elementa generationes et corruptiones cōcedit. Elemento

rum autē(cum ipsa prima sint et priora non habeant: ex qui
52 bus fieri queant)non concedit generationem. ¶ Tertia cō-
clusio. Plato et Leucippus diuerso modo sentiunt. ¶ Nā
Plato ex indiuisibilibus et finitarum figurarum superficie-
bus corpora componit: et generationem ipsarum concretio-
ne: corruptionem vero secretione saluare intendit. et hoc p
contactum fieri vacuum non concedens. Leucippus autē
ex infinitis solidis infinitis figuris terminabilibus: corpo-
ra componi dicit: et ipsorum collectione generationem: dis
iunctione autem corruptionē fieri. Et duobus modis age
re: vacuo et contactu. sed non esse magnitudines(vt superfi
cies)indiuisibiles: alias determinatio facta est. Amplius ta
53 men hec adiiciemus. ¶ Quarta. Leucippi positio irrationa
bilis putanda est. ¶ Primo quia ponit indiuisibile pati per
vacuum quod esse non potest. Et indiuisibile nullius passio
nis actiuum est. Et figure vt circulari attribuit calidū. Sz
cui frigidum eius contrarium aptabit? cui humidum/siccū
durum/molle/graue et leue et vnāquāqz reliquarum passio
num? Et solas figuras putare actiuas et contrariis determi
natas inconueniens est. Nam aut eadem determinaret sibi
contraria et sic contraria essent in eodem. aut diuerse et sic
ostenderent illa impartibilia solida: non esse natura similia.
Hec itaqz incōmoda sequntur eos qui ponunt impartibi-
lia corpora. Et Plato superficies ponens impartibiles: ra
refactionem non interueniente vacuo saluare nō poterat
¶ Secundo. Quia inconueniens est ponere parua corpora
indiuisibilia et magna non: quāuis magna facile cōstringan
tur atqz diuidantur: parua autem difficile/ īdiuisibilisqz na
turam magis imitentur. ¶ Tertio. Aut omnium talium so-
lidorum vna est natura/aut diuersa. Si vna cur non omnia
simul coeunt(vt aqua aque apposita: nulla figure varietate
prepediente)et vnius nature corpus conflant: vt ignem ae-
rem aquam aut terram? Sin diuersa ipsis fuerit: potius ip-
sa actionum et passionum q̄z sue figure causa ponenda est.
Que enim diuersa sunt natura: adinuicem agunt et patiun-
tur approximata. ¶ Quarto. Leucippus inquit ea mo-
ueri in vacuo. Sed queritur ā moueantur a se? Non id af-
feret. Quia aliud est mouens et motum. Et ita diuidetur:

in ptem mouentē ꝛ motam. Et sic pugnantia admittet circa idem: atomū esse ptibilē ꝛ imptibilem. Et non erit (vt volūt) materia hoc aliqd et vnū numero sed solū potētia. Neq₃ q̄dem ab extrinsecis mouebunt: cū sint oīm p̄ma ❡ Quita cō c'lo passionē p poros fieri: nō est cū Empedocle sentiendu₃ 54
❡ Primo q₂ aut sūt pleni: et tunc supflui sunt. potuit enim et p alterum corporis plenū eadē rōne fieri. Aut vacui. hoc non concedit Empedocles. S₃ quō p poros cōtingit sentire: vt videre/audire: cū p plenū vt dicunt nō contingat transparere. Igit neq₃ p poros si plenus fuerit vnusq̄sq₃. Neq₃ valet dixeris: poros illos eē vsq₃ adeo exigua vacua: vt corpus aliqd recipe nō possint. Nā ridiculū est puū existimare vacuū et nō posse esse magnum. nichil eī aliud esset vacuum q̄ corpoꝝ regio. quare q̄ta corporis moles q̄tusq₃ tumor fieret: e₍t₎ tm̄ ipm vacuū esse necesse est. ❡ Secundo q₂ si passio nō fiat contactu superfluūt pori. Introducūt eni eos ad hūc finē. ꝛ si cōtactu idētidem. Nam sine poris contingit fieri contactus. ❡ Tertio corpa sunt diuisibilia. igit non sunt introducendi pori vt agant et patiantur. Nam diuisione separari possunt ꝛ non min⁹ corpa pati.

❡ Quarti cap. note.

❡ Pars secundum dimensionem snmpta/ pars q̄titatiua.

q Uartum cap. cōtinet q̄nq₃ actionis et passionis cōditiones positionibus q̄nq₃ explicatas. et tria correlaria. ❡ Quīq₃ actionis et passionis conditiones 55
Prima. patiēs tale est potētia q̄le agēs actu. Secunda patiens non mō secundū hanc ptē pati et non secundum illa₃: s₃ secundū qd̄libet sui. Tertia magis dispositū magis patitur fitq₃ magis tale: ꝛ minus dispositū min⁹. Quarta oē patiēs cōtinuum est et nō actu diuisū. Quinta agens: ppinquū factū debet esse passo vt tangat ipsum. Etsi ignis lōge distās calefaciat: calefacit tamen sibi p̄us coniūctū aerem et aeris medio distantis corpora ❡ Primum correlariū vn̄ fit vt con 56
tinui pars quelibet diuisibilis existat. Nam secundum qd̄ libet sui pati natum est. quod autem tale est: vt diuisibile sit necesse est. Est igit continuum secundum quodlibet sui diuisibile. non igitur erunt insecabiles supficies et indiuisibilia solida: continua/et Physica corpora cōstituentia. ❡ Se 57
cundum fit etiā vt icōuenienter credāt nichil gn̄ari nichilq₃

corrumpi posse nō scissis corporibus. vt vbi sit corporum cō gregatio atq; segregatio. Nam videmus idem corpus indiuisum manens et continuum: nunc humidum/ nunc coagulatum/nunc durum. Neq; oportet (vt etiam fatetur Democritus) apponere/remouere/aut tactum conuertere et transmutare cum ex humido fiat coagulatum. ❡ Tertium correlarium non fit etiam atomorum collectione. Nam non quelibet pars aucta redderetur. Et augmentatio non esset nisi quedam iuxta positio: et neq; opus vllum esset transmutante: que falsa sunt. His positis de generatione/ corruptione/ alteratione: augmētatione/actione/et passione: nunc ad mixtionē nos transferamus.

58

Quinti cap. note.

❡ Virtus/species/forma. ❡ Virtutes dicūtur equate quādo vnum alterum non sufficit corrūpere. ❡ Bene terminabilia q̄ male ꝓpͦ claudunt termino sed bene alieno. sūtq; facile diuisibilia. ❡ Mixtū est ex miscibiliū cōtēpamento aggregatum. ❡ Secus/iuxta.

59 Quintum cap. continet septem conclusiones. et que sint bene miscibilia post septimam. ❡ Prima conclusio. scrutari oportunū est quid mixtio/quid miscibile/sitne mixtio aut id quidem impossibile et si sit quomodo sit. ❡ Nam de mixtione determinare nos ante promisimus: cuiusquidē his solutis facile dilucebit cognitio. Sūt enim que ipsam non esse: apparere faciant. Ita enim argumento id moliuntur aliqui ostendere. Si mixtionem possibilem posueris: aut ea que miscentur manent: et tunc nō plꝰ mixta q̄ꝫ prius dicere possis. aut corrumpuntur omnia: sed quomodo ea que non sunt dices esse mixta: aut vnum saluatur et alterum non: Neq; hoc quidem. nam quod non est misceretur. et miscibilium vt consimiliter sese habeant consimilis eademq; ratio. Non videtur igit quo pacto possibile existat vt sit mixtio. Ita argumentantur. sed huius ex sequentibus prompta deprehenditur solutio. ❡ Secunda mixtio differt a generatione/alteratione/et augmentatione. A generatione quidem. quia materia sue forme nō miscetur. vt ignis cum exardescit lignum: ligno non miscetur. sed hic generatur illud corrumpitur. Fit enim generatio: forma potētie adueniente. Ab alteratione quia passio suo subiecto nō miscet

60

vt albedo corpi:figura cere:tumor figure:disciplia aie. Uni uersaliter eni passiones et habitus: rebus mixta esse impossibile est. Ab augmentatione itidem nam cibum corrumpi oportet/similequ3 aucto generari. Un fit vt male senserint q crediderunt oia qnq3 simul fuisse mixta. Na miscibilia sunt sepabilia. Passione autem a subiecto separi impossibile est
¶ Tertia conclusio. Mixta in mixto non actu manent s3 potentia. ¶ Nam queda sunt actu z queda potentia. z q misci bilia actu manere non debeant vt actu album:hoc ptactum cosiciebat argumentu. Q3 vo potentia maneant statim est p ceptu. quia sunt sepabilia. Neq3 eni corrumpunt ambo nec alteru sed saluat vtus eor. ¶ Quarta iuxta positio puor vt 61
granorum hordei z tritici:neq3 scdm quatitate minimor ne q3 minimor secundu sensu mixtio est. ¶ Na in tali iuxta po sitione paruoru:iuxta posita actu manent non igit sunt mixta. et quel3 ps mixtone cotempati homogenea est:nomeq3 sortit idem z mixta dicitur. quod hic non fit. Et no est secu dum quantitatem minimu. non igit fiet per iuxta positione talium. Neq3 quidem scdm positione minimor ad sensu. na que debilem visum habenti mixta essent:acute videti vt lynceum hnti oculu non esset mixtio. Non fit igit aliquo horu3 62
trium modorum. ¶ Quinta coclusio. quor non est eade materia:non est mixtio. ¶ Diximus entium queda ee actiua q dam passiua:z que in eade coicant materia adinuice ee actiua z passiua. qcunq3 aute sunt mixtione cotempabilia adinuicem sunt z actiua z passiua. Eorum igit est eade materia Eteni qbus eade no pis existit potetia: no patiunt adiuice neq3 miscent. vt medicina facit sanitate: sed neq3 patit ne3 63
miscet sanitati ¶ Sexta coclusio. Multa paucis z magna p uis apposita no faciut mixtione. Na alter trasmutat corru ptuq3 abit in dominas. vt gutta vini mille milibus amphoris aq no miscet. qa prius soluat spes/trasmutetq3 i aqua 64
¶ Septima coclusio. que potentiis equant: 9trietate hntia z bene tminabilia miscibilia sut ¶ Qr cu potentie sunt equate no trasmutabunt a sua natura s3 cotempabunt ide3 tertium vtriusq3 natura quoda mo in se retines. Et qr 9tria:adinuice erunt z actiua z passiua. z qa bene termiabilia:facile erut diuisibilia z facile se iuxta posita cotempabunt:z facilius p ua puis. Nam pua puis secus iacetia facilius se comiscet/z 65

se diuidendo transeũt. multũ vero multo cõiunctũ tardi⁹ id
96 operat. ¶ Que sunt bene miscibilia? ¶ Bene igit miscibilia
sũt hec: bene t̃minabilia vt humida/ nõ lubrica vt uncta/ bene
cõtra patiẽtia. Quoꝝ ei vnũ fortit cõtra patit et resistit et al
terũ tenuiter: nõ sunt bene mixtioni apta. Hinc fit vt es stan
no nõ bene misceat. Nã stannũ eri debilit cõtrapatit resistẽ
do: in tenuesq3 fumos euanescit: solũ colorẽ relinquẽs. Et
ex his: q̃d mixtio/ q̃ miscibilia/ quõ possibilis existat/ cõtẽpe
rãtiaq3 nõ corrũpi/ nõ actu manere/ neq3 eẽ corpoꝝ cõpõnẽ
neq3 mĩmoꝝ scđm molẽ/ neq3 ad sẽsũ: dictũ ẽ sufficienter.

Primi de gñatione et corru
ptione Aristotelis finis.

Tabula secundi de gñatione et corruptione.

Reliqũ sese offerre: devocat elemẽt cõsyđrationẽ facere 1
Nouẽ de mat̃ali p̃ncipio opiniones. 2
Corpus sensibile p̃ret quatuor elementa medium quoddam
ponentes: peccare. 3
Platonis det̃minationẽ i Timeo ĩsufficiẽtiã habere. 4
Que sit Aristotelis sententia. 5
Qualitates tãgibiles: p̃ncipia z d̃ras elemẽtoꝝ esse. 9
Scđ3 grauitatẽ z leuitatẽ: nõ eẽ hic elemẽta sumenda 7
Scđm calidũ/ frigidũ/ humidũ/ z siccũ: sumẽdã esse differen
tiã/ numerũq3 elementorum. 8
Quid calidũ. 9 Quid frigidum. 10
Quid humidũ. 11 Quid siccum 12
Modi humidi et sicci. 13
Q numerus elementorum quaternari⁹ sit. 14
Sex elemẽtoꝝ p̃prietates. 15
Simpliciũ corpoꝝ alternã esse generationem. 16
Eoꝝ q̃dlibet ex altero quolibet gigni. 17
Elemẽtoꝝ symbolũ adinuicẽ habentium: citam transmuta=
tionem esse 18
Ex duobus elemẽtis adinuicem nõ symbolis: reliqua gene
rari posse. 19
In elementis symbolũ/ cõsequentiãq3 habentibus: alteꝝ ex
altero z non reliqua gigni. 20
Cũ conueniẽtia elemẽta in seinuicẽ trãseant: alteꝝ in alterũ
vno corrupto transire. 21

Elemēta rez naturaliū/neqȝ elemētū elemēti materiā eē 22
Cū ex duobus fiat alterum:materiā ab ipsis alterā vtriusqȝ communem haberi. 23
Fieri vt hoꝝ mediū qđdā illis densius illis vo rarius infinitū(vt aiunt)alioꝝ materia esse non possit. 24
Elemēta nō ꝓcedere ī īfinitū scđm directū:sȝ fita eē. 25
Q̄ Empedocles errauerit ponēdo elemēta adinuicē manere ītrāsmutabilia:sed adinuicē cōparabilia. 26
Empedoclem augmentatōem non saluare. 27
Que de generatōe scđȝ naturā tradidit dura atȝ iepta eē 28
Empedoclis de motu exilē/atȝ īfirmā deťminatōem eē 29
Incōuenient Empedoclē oia ex elemētꝭ ꝯstitui voluisse. 30
Cū ex igne fit aq̄/ꝛ ex aqua iterū fit ignis: quo mō ex igne aqua et reliquis elementis mixtū aliquod fiat? 31
Q̄ quodlȝ mixtū circa mediū mundi existēs: ex oīm cōcurrentia elementoꝝ nascatur. 32
De cāis generabiliū ꝛ corruptibiliū deťmiatōeȝ expedire 33
Tot ꝛ eq̄lia numero ꝛ genere eadem ꝑncipia esse que in sēpiternis ꝛ primis. 34
Socratē in Phedone efficientē cām nō tetigisse. 35
Q̄ irrōnabiliť dicant materiā generare. 36
Ideo ꝑ non esse elementoꝝ passiones calidū/frigidū/humidū/ꝛ siccū ꝛ reliq̄s(q̄ scđm has adinuicē agāt ꝛ patianť) efficientia esse ꝑcipua ꝛ ꝑ hec oia gigni ꝛ corrūpi. 37
Generationū ꝛ corruptionū seriē ꝑpetuā existere. 38
Vt sit ꝑpetua hmōi generationū ꝛ corruptionū subsecutio non satꝭ eē ꝑmi circuli lationē afferre: sed ꝛ alias vario mō incedentes ponere oportere. 39
Tempus generatōis eq̄le esse tꝑi corruptōis 40
Fieri vt vniuscuiusqȝ vita:numeꝝ habeat quo deťmineť 41
Non p̄ť rōem euenire cōtinuas eē generatōes ꝛ corruptōnes:vt neunq̄ quidē defecture sint. 42
Cū cōtinue generatōes generatōibus succedāt/et mutatio trāsmutatōi:an aliq̄d de necessitate erit an nichil? 43
An si sit ꝑus:ex posteriꝰ eē necesse sit:an eꝯuerso? 44
An generationes secundum rectum potiusne secunduȝ circulum perpetuentur? 45
Quare si nubes sit oporteat pluere ꝛ si pluat oporteat iterū nubē eē at nō oporteat hoies aut aialia ī seipsa reitari? 46
An omnia similiter iterentur an non? 47

Primi cap. pmi tractat' scdi de gñatiõe note.

Planities/superficies.

Secundus liber de gñatiõe continet qtuor tractat'. Prim' tria cap. Primũ tres conclo-nes de matiali pncipio nouẽ opiones post pmã. tres rões ad tertiam: z suã de materialib' pncipiis rer naturaliũ
1 sententiã Prima cõclo. post ea que de mixtione/facere/pati/tactu/augmẽtatione alteratione/generatione et corruptione: quomodo fiant et quomodo differant dicta sunt: reliqum est devocatis elementis consyderare. Nam generatio et corruptio omnibus natura constan
2 tibus non sine illis conuenit sensibilibus corporibus Nouem de principio materiali opiniones. Prima est ponentium ignem: oĩm esse materiale principium. Secunda est ponentium illud esse aerem. Tertia aquam. Quarta ponentium id ignis/aerisq medium. et hi tantum vnum ponebant pncipium. Quinta est ponentium duo vt ignem et terram. Sexta ponentium ignem/terram et aquam Septima ponentium itidem tria ignem/ terram et tertiũ aerez Octaua est Empedoclis quatuor esse ponentis: ignẽ/aerem/aquam atq terram: ex quibus adinuicem congregatis et segregatis fit generatio et corruptio: et vniuersaliter ex primis principiis debere fieri generationem et corruptionẽ Nona est Platonis dictis quatuor elementis ab Empedocle nominatis ponentis in Timeo materiam porem(quã
3 dicunt Pandexen) receptaculũ rebus Secunda cõclusio peccãt corp' sensibile pret qtuor elementa: medium ponentes. Quia illud ponũt ĩfinitũ. et nullũ sensibile corp' sine cõtrarietate esse potest. erit igit aut leue aut graue calidũ/
4 aut frigidum aut aliquid taliũ qd impossibile est. Tertia Platonis detminatio in Timeo insufficiẽtiã habet. Primo qz nõ detminauit an sua ipsa matia differat ab elemẽtis Scdo qz dicit eã reb' subiectã. vt aurũ opibus aureis Et de ea vt ente actu z altationis subiecto loquit. at gñationis subiectũ: hoc aliqd et actu eẽ ĩpossibile ẽ Tertio qz eã videbat velle esse planitiẽ: q corpora ĩ superficies resoluebat

At vero rerum matrē primordialēq3 materiā: planitiē esse i possibile est ¶ Aristotelis sententia de materia & rerū pncipi 5
is Nos dicimus esse rerū sensibiliū: aliā materiā inseparabilē: semperq3 vni cōtrariorū cōiunctam/ vicissim cōtriis subiici natam/ & ex qua generentur vocata elementa/ & neq3 calidum materiam esse frigido/ neq3 frigidum calido: ens potentia. Et hic fieri vt pmo: primū rerū sensibilium principiū sit potētia: secundo cōtria: vt caliditas & frigiditas. & tertio res sensibiles ignis/ aer/ aqua/ terra/ que transmutantur adinuicem. Non quidem vt vult Empedocles et alii. Nam semper generatō esset alteratio. sed quia subiicitur vicissim eadem natura cōtrariis. Et hec alias diligentius sumus exsecuti.

Secundi cap. note.

¶ Cōgenea/ homogenea/ syngenea. ¶ Aliena nō naturalis. ¶ Propria/ naturalis.

S Ecundū cap. cōtinet tres cōclusiones. et duas rationes ad tertiam. ¶ Prima conclusio. Qualitates tāgibiles principia sunt et differentie elementorum. 6
¶ Nam hic querimus ipsorum (vt sensibilia sunt) principia et differentias. Sensibile autem tangibile. & tangibile cuius est sensus tactus Eorum igitur differentie scdm qualitates cōtrietatem tactus facientes sumende sunt. Unde fit vt neq3 albedo & nigredo/ dulcedo & amaritudo/ neq3 vlla taliū sensibiliū qualitatū cōtrietas: sit penes quā sumenda sunt elemēta. Et quāuis visus tactu prior & visibiles qlitates tāgibilibus priores: qa tn sensibilibus (vt sensibilia sunt generatōi/ corruptōniq3 obnoxia) non cōueniunt neq3 scdm eas elemēta sumenda sunt ¶ Scda cōclusio. scdm grauitatē et leuitatē hic non sūt sumenda elemēta ¶ Qualitattes enī tangibiles sunt he caliditas/ frigiditas/ humiditas/ siccitas/ graue/ leue/ lubricū/ aridum/ durū/ molle/ asperū/ leue/ grossum/ subtile. et q nō sumant scdm grauitatē & leuitatē: hoc ideo est qr leuitas et grauitas nō sūt tāgibiles qlitates adinuicē actiue & passiue scdm quarū actionē & passionē: elementa adinuicē trāsmutent. Elementa autem adinuicē agunt & patiunt & transmutant. Et eas qlitates scdm quas agant & patiant & transmutent qrimus. nō igit scdm grauitatē & leuitatē sumūt ¶ Tertia cōclusio. scdm calidū/ frigidū/ humidū & siccū: sumenda 7 8

est dr̃a numerusq3 elementoꝝ. ¶ Pͥo q2 scd̃3 has tāgibiles adiuicē agūt z patiūtur scd̃m illas igit̃ eoꝝ dr̃a sumēda
9 est atq3 numer⁹ Est eī calidū qd̄ cōgregat homogenea z hetrogenea seiūgit. vt ignis(quēadmodū aiūt)cōgregat ea q̄ sūt eiusdē trib⁹ atq3 cognatiōis z q̄ alienigene sūt nature separat
10 parat Frigidū:qd̄ et cōgenea z heterogenea counit z cō
11 gregat. Hūidū indeterminatū t̃mio ꝓpo bñ t̃miabile alieno
12 Siccū bñ t̃minatum t̃mino ꝓpo/et male alieno. ¶ Scd̄o q2 alie contrarietates et tāgibiliū qualitatū differētie ad has q̄tuoꝛ reducuntur. vt he subtile/grossum/lubricum/aridum/ infusū/ coagulatū. subtile eī reducit̃ ad humidū q9 sit bñ repletiuū:quēadmodum humidum tangentia sequēs Et grossum ad siccū humidi oppositū. Et lubricū humidi est. dicit̃ enim lubricū:humidū aliq̄d passum vt oleū. Et aridum qd̄ ē humidi patiens defectū: est sicci. Et durum vt coagulatū:
13 est sicci. Et molle qd̄ in seipsum cedit:est humidi. Multifarie tamen dicit̃ et humidum et siccum. Primo humidū qd̄ alienam humiditatē in sup̄ficie tenet. Et idvdum dicat̃. Secundo qd̄ humiditatem alienā tenet in ꝓfundo. et id dicatur infusum. Qd̄ vero ꝓp̄am in ꝓfundo tenet atq3 occultā dicat̃ coagulatum. Et hi modi ad humidum simplicit̃ reducūtur: quod propriam et in superficie et profundo retinet humiditatem. Et tot modis oppositis dicitur siccum. qui modi ad proprie siccum habent reductionem. Sunt igitur calidum/ frigidum/humidum/et siccum prime contrarietates et tangibilium differentie. quare et primis corporibus rationabiliter accōmodande.

¶ Tertii cap. note.

¶ Qualitatum coniugatio:est duarum qualitatum in aliquo eodem conuentio.

Ertium cap. continet vnam conclusionem. duas rō
14 t nes ad eam. et sex elementorum proprietates ¶ Cōclusio. Numerus elementorum quaternarius est.

¶ Primo q2 quatuoꝛ qualitates calidū/frigidū/humidū et siccū:scd̃3 q̄s dixim⁹ sumi debere elemētoꝛū nūerū:solū q̄tuoꝛ cōiugatiōes sustinēt possibiles:q̄ sūt calidū z siccū/calidū z hūidū/frigidū z hūidū/z frigid̄ z siccū. Nā calid̄ z frigidū hūidū z siccū simul̃ cōiūgi/cōbinariq3 nō pñt i aliq̄ elemētoꝝ st̃ eī ɔ̃ria. z expiētia cogitū ē qd̄l3 aptare sibi duas vt igis ap

paret calidus et siccus/aer calidus ꝛ humidus/aqua frigi-
da ꝛ humida/terra frigida ꝛ sicca. Est igitur numerus ele
mentorum quaternarius. ¶ Secundo. quia nullus antiquo
rum excessit quaternarium elementorum: etsi aliqui tantū
vnum/alii duo/ꝛ alii tria posuerint ꝛ insufficienter quidem
Nam par est quatuor simplicium coniugationum differētī-
as: quatuor simplicibus accōmodare corpibus. Est igit nu
merus elementorum quaternarius. Et qui vnū ponebāt dē
sitate/raritate/caliditate et frigiditate: vt formis oīa gigni
volebant: quibus idvnum quod ponebant vt subiectū ꝛ ma
teriam substituebant. Qui duo vt ignem ꝛ terram: duo dice
bant exvtriusqꝫ simul contempamento nasci: aerem et aquā
Et qui tria posuerunt: tm̄ vnum medium ex eorum contem-
peramento nascivoluerunt. Empedocles autem posuit qua
tuor. ¶ Sex elementorum ꝓprietates. Prima vnūquodqꝫ 15
elementorum inuenitur non purum ꝛ non simplex. et si sim-
plicia talia sint: non tamen eadem sunt. vt quod simile igni
non sit ignis: sed ignenm. Et quod simile aeri: aereuꝫ/quod
aque: aqueum. et terre terreum. ¶ Secunda. Ignis est in ex
cellentia calidus: vt glacies in excellentia frigida Etvt gla
cies dici potest frigidi ꝛ humidi coagulatio. Ita ꝛ feruoris
excellentia: ignis dici potest arsio. Et ꝓprium est ex ipsis ī
suis excellentiis manentibus: nichil posse gigni. ¶ Tertia.
Ignis et aeris loca sunt sursum: et semper sursum tollūtur
Et aque et terre loca deorsum: et semper deorsum feruntur
¶ Quarta. Media magis extremis mixta ꝛ impura inueni
untur. vt aer et aqua. Ignis vero in summo ꝛ terra in cētro
sincerior atqꝫ purior. ¶ Quinta. Secundum vtranqꝫ quali-
tatem ignis aque et aer terre abit/comperiturqꝫ contrariꝰ.
Et hec ex contrariis colliguntur qualitatum coniugationi
bus. ¶ Sexta. Vnūquodqꝫ elementorum vnam quatuor q̄
litatum sibi primo et magis determinat. vt ignis est magis
calidus q̄ꝫ siccus. Aer magis humidus q̄ꝫ calidus. aq̄ magi
frigida q̄ꝫ humida. ꝛ t̄ra magis sicca q̄ꝫ frigida.

Primi cap. Secūdi tractatus note.

¶ Symbola/conuenientia. ¶ Elementa symbola sunt q̄ al-
tera qualitate discrepant/ꝛ altera conueniūt ¶ Qualitates:
Calidum/frigidum/humidum/siccum ¶ Non symbola que

vtraqꝫ discrepant. ¶ Unum alterum/vnum alterius ratio-
nis et nature.

Secundus Tractatus cõtinet tria
cap. Primum quinqꝫ cõ
clusiones. duas rationes ad primã. et vnũ
16 correlarium post quintam. ¶ Prima con-
clusio. Corporum simplicium alterna ẽ ge
neratio ¶ Primo quia id sẽsu comptũ habe
mus vt elementum ex elemento gigni co-
gnoscamus. ¶ Secundo quia eorum est mutua alteratio vt
que adinuicem agant/patianturqꝫ. Igitur et generatio.
17 Sed queres an quodlꝫ gigni queat ex quolꝫ. ¶ Secunda.
Elementorum quodlꝫ gigni potest ex altero quolibꝫ ¶ Nã
omnia adinuicem contraria sunt innata adinuicem agere ⁊
pati. Differentias enim habent contrarias. igiť omnia adin
uicem sunt transmutabilia. Transmutatio enim vt genera-
tio in contraria est et ex contrariis. Et ꝗuis quodlꝫ alteri
cuilibet contrarietatem habeat: hoc tamẽ interest ꝙ vnum
vni secundũ duas sue coniugationis qualitates contrariũ
est: aliis vero secundum alteram tm̃ vt ignis aque (est enim
calidus ⁊ siccus. Aqua vero frigida ⁊ humida) et aer terre:
nam aer calidus ⁊ humidus/terra frigida ⁊ sicca. sed ignis
aeri altera vt siccitate: et terre altera vt caliditate discrepat
⁊ aqua aeri altera: vt frigiditate: et terre: humiditate. que cũ
altera qualitate discrepent ⁊ altera cõueniant: vocamꝰ sym
18 bola ¶ Tertia. Elementoꝝ adinuicẽ symbolũ hñtiũ cita trã
smutatio est. nõ hñtiũ autẽ symbolum difficilis atqꝫ tarda.
¶ Nã facilius est vnũ ꝙ̃ multa transmutare In hñtibus au
tẽ: symbolũ: vnius est transmutatõ. vt ex igne calido: trãsmu
tante/vinceteqꝫ humido: erit aer. et ex aere aqua: dominã-
te/superanteqꝫ frigido. Et ex aqua solo humido superato fiet t̃
ra. et ex terra ignis: frigidum superante calido Erant enĩ hec
altera semper qualitate cõformia. Est igiť elementoꝝ sym-
bolum hñtium velox/citaqꝫ adinuicem transmutatio. Et si
ex igne debeat gigni aqua: quia symbola non sunt: hoc non
fiet altero tantum vt calido trãsmutato aut sicco: sꝫ vtrũqꝫ
superari/vinciqꝫ necesse est. Est enĩ aqua ⁊ frigida ⁊ humida
itidẽ et si ex aere fieri debeat t̃ra. Est igiť in non hñtibus
19 symbolum generatio tardior. ¶ Quarta conclusio. Ex duo

b⁹ elemētꝫ adiuicē nō symbolis pñt reliq̄ generari. ¶ Vt ex igne ꝛ aqua pñt generari aer ꝛ terra ꝛ ex aere ꝛ trā ignis et aqua Nam ignis corrupta caliditate et aque humiditate generabit̃ trā Remanebūt ei siccū et frigidū: trē q̄litates Et ignis cōsūpta siccitate ꝛ aque frigiditate generabit̃ aer. Nam supant calidū ꝛ humidū aeris q̄litates Et silr ex aere et terra generabunt̃ ignis et aq̄. Aeris eī corrupta caliditate ꝛ trē siccitate generabit̃ aqua. Nam hui⁹ relictum est humidū/illius vero frigidū. ꝛ corrupta aeris humiditate/ꝛ terre frigiditate generat̃ ignis, remanentib⁹ ex aere calido ꝛ ex trā sicco ignis qualitatibus. Et id fit: ignis generatione sen sui pspecta maxime in ignis flamma. est enim hec fumus ardens. Fumus autem ex aere et terra. Ex duobus igit̃ adinuicem symbolū nō habentibus reliqua generant̃ elementa. Et supra hec: alterutri⁹ vtraqꝫ supata qualitate: fit reliqū. ¶ Quinta in elementis symbolū/ꝯsequentiāqꝫ habentibus alterꝫ ex alt̃o gignit̃ et non reliq̄ ¶ Vt ex igne et aere/aere et aqua/aqua et terra. itidem igne et terra que se ordine nō cōsequnt̃ Nam altera qualitate superata fit reliqum vt ab humiditate aerea ignis superata siccitate fit aer: remanēt enīꝫ calidum et humidum. Et a siccitate ignis aerea supata humiditate fit ignis: nam remanent calidum et siccum. Et ita in ceteris. est igitur manifestum in talib⁹ alterꝫ ab altero gigni. Sed q̄ nō generent̃ reliqua ex igne et aere/aqua et trā hoc ideo est: q2 aut maneret caliditas in q̄ cōueniunt et corrumperent̃ ignis siccitas et aeris humiditas: et tunc solum calidū manet ex quo nullum generatur elementum. Aut corrumpitur caliditas et manent ignis siccuꝫ et aeris humidū contraria: que nullius elementoꝝ generationi apta veniunt Et ita de aere et aqua/ aqua et terra/ igne et terra ostende. Manifestū igitur ē ex duobus elementis symbolum consequentiamqꝫ habentibus nō generari altera. ¶ Correlarium vnde pariter fit notum cum conuenientia elementa in seinuicem transeuut alterꝫ in alterꝫ: vno corrupto gignuntur. Et cum ex duobus non symbolis fit vnū alterꝫ: duo corrūpunt̃ Hoc ex demonstratis cognoscitur. dictumqꝫ est sufficienter quomodo ex quolibet contingat omnia gigni/ et quomodo adinuicem generentur.

20

21

¶ Secundi cap. note.

¶Secundum rectitudinem/secundū spēi varietatem ¶Secundum circulum/secundum specierum similitudinē. ¶F/dulce ¶G/amarum.

22 S Ecundum cap. continet duas cōclusiones. tres rōnes et duo correlaria ad p̄mā ¶Prima conclusio.

Elementa non sunt rerum naturaliū materia: neq3 elementū elemento ¶Primo. nō vnū. quia oīa vnū faceres: aut ignem/aut aerē/aut aquā/aut terrā: hoc autē impossibile: sed transmutatio de cōtrario in ꝯriuз: neq3 duo aut tria. quia omnia: illa essent ¶Scdo quia cū ex aere fieret aq̄: illic non generatio: sed sola alteratio esset. Nam aer maneret vt prius. Ponit enim totus materia. et aqua esset aer. neq3 valet dixeris tunc aquā: aerem esse frigidū. et cum ex aere fiat ignis: ignem esse aerem calidū: quia tunc solā cōfitebe ris alteratōnem ꝛ non generationem. ¶Tertio si est aer ex igne calido cū generatio sit in ꝯriū: aliquis aer erit frigid⁹: et idē simul calidū et frigidum. imo ꝛ cum ex igne fieret aq̄ ignis eēt frigidus. maneret enim ignis. que sunt impossibi-

23 lia ¶Primū correlariū. Vn̄ fit vt cum ex duobus fiat alterū: materia alia sit vtrisq3 cōis. Nā vnū ex quo fiāt oīa/ꝛ ex

24 quo fiat reliquum materia esse non potest ¶Scdm fit etiā vt hoꝝ mediū quoddā: vt medium aeris ꝛ aque/ignis ꝛ aeris: his densius/illis rarius (vt inqunt) infinitū: alioꝝ materia esse non possit. quia ipsum ꝛ igni/ꝛ aeri/et reliquis contrarietatem habere oporteret: cum ex eo generarent̄ omnia. et sic contraria simul essent in eodem. Et cum priuatio sit alteruз cōtrariorum: iterum non maneret mat̄ia. Et illud ens consimiliter vnūquodq3 esset/aut nichil esset. Sed dictum est elementa adinuicem transmutari: et quando facilius/ꝛ qn̄ difficilius/ꝛ duas esse cōtrarietates ex quibus collegimus plura esse oportere elementa: non tantum duo/non tantuз tria/ sed ex q̄tuor illarum contrarietatum cōiugationibus: q̄tuor esse oportere reperimus. Duas vero (ꝙ contrarie essent) generationi ineptas qualitatū cōbinatōes reiecimus. neq3 qd̄ sit in extremo vt ignis aut terra: neq3 quod in medio vt aer aut aqua: omnibus posse esse trāsmutationis p̄ncipiū iam ostendimus. Sed plane cōfitebunt̄ quidam media adinuicē trāsmutari posse: sed id non posse extrema ¶Scd̄a cōclusio

25 Elementa non p̄cedere in infinitū secundum rectitudinem

sed finita esse necesse est. ¶ Nam oporteret idē īfinitas habe re cōtrarietates qđ sic oñdo. Sit a ignis. b aer. c aq̄. d terra. q꞉ b transmutat̄ in a: cōtrarietas aliq̄ est ipsius b ⁊ a que sit albedo ⁊ nigredo. sit itaq꞉ b albū et a nigrum. et q꞉ b iteru꞉ transmutat̄ in c (q꞉ non idem a ⁊ c) ipsius b et c est vna altera contrarietas: q̄ sit siccitas et hūiditas: itavt b sit siccū ⁊ c humidū. transmutet̄q꞉ b in c. si manet albedo: c aq̄ erit alba ⁊ humida quare igni nigro a contraria. si non maneat: erit c aqua nigra. nam gñatio in cōtrariū. Deinde ītellige ex b generari a. si manet siccitas: a ignis siccus: aq̄ humide c cōtrariat̄. si nō manet: erit a ignis humidus ⁊ niger. quare si dicebas c nō seruare albedinē sed eē nigrum: idē erit a ignis ⁊ c aqua. Nā vtrūq꞉ humidū ⁊ nigrū. Preterea trāsmutet̄ a ī e q꞉ non reuoluit̄ sed semp̄ scđm noua proceditur elementa. Cōsimili argumēto ꝓbo b ītidē/⁊ c (si voluero) esse cōtraria e. q꞉ a transmutat̄ in e ē alia ipsius a ⁊ e a p̄dictis cōtrarietas q̄ sit f g. itavt a sit f: ⁊ e sit g. Cū igit̄ a ignis transmutet̄ in b aut manet f itavt b sit f ⁊ albū: ⁊ tūc manifeste contrariatur e g. vel non manet: et tunc b aer genitus erit albus siccus et g. generetur igitur ex a: e. vel manet nigredo: si sic manifeste contrariat̄ aeri albo et sicco b si non maneat cū generatio sit ex contrario/et corruptio in contrariū: e erit albu꞉ et g. ꝙ si b aer etiā g ess꞉: nō esset a ad b/et a ad e diuersa cōtrarietas cui⁹ supposuimus oppositū. Et ita sēp̄ ꝓcede de b aut quocūq꞉ altero volueris: ostendendo sēp̄ altero supiore accepto ad sequens nouam habere contrarietatem: et īfinitis idem vt b aut aliud qđcunq꞉ retinere contrarietate꞉. At infinitis idem retinere contrarietatem impossibile est: quia non contingeret generatio. Oporteret enim omnes has trāsire contrarietates. et aliquorum nunq̄ futura esset generatio. Nam si nulla dari queant extrema: media ipsa infinita erunt. imo et neq꞉ ignis ex aere vnq̄ futura esset generatio nam vtrumq꞉ infinitas contrarietates haberet. et que certe superiorū sunt. in inferioribus existerent/ et que inferiorū in superioribus: quare ⁊ oīa vnū essent. hec impossibilia. Nō igitur elementa in infinitum secundum rectitudinem procedunt: sed finita sint oportet.

Tertii cap. note.

¶ Compages/cōiunctio/cōpositio/iūctura/cōpago.

Ertium cap. cõtinet qnq3 cõclusiones. ꝛ q̃tuoꝛ rõ-
26 t nes ad q̃rtam. ¶ Pꝛima cõclusio. Erravit Empe-
docles ponendo elemẽta adinuicem manere intrã-
mutãbilia: sed adinuicem compabilia vt omnia omĩbus sint
eq̃lia. ¶ Quia aut intelligit ea cõmensuratione vt q̃nto: esse
equalia: vt ex vno pugillo aque sint decem ignis. aut scd̃m
potentias: vt q̃ntum aqua infrigidare: tm̃ aer possit calefacere.
Aut scd̃m passiones vt quantu3 aer albus: tm̃ aqua sit nigra:
secundum quas non ꝑpꝛie attenditur equalitas: sed potius
similitudo. Nam in quanto est equale: et in quali simile
Sic autem faciens videtur materiam elementis cõem facere.
Alioquin secundũm que compararet equiuoca essent
27 ¶ Scd̃a Empedocles nõ saluat augmentatõem ¶ Quia ponit
additione ignem igne augeri / aerem aere / aquam aqua / ꝛ
vnũquodq3 sui generis appositione. sic autem dictũ est au-
28 gmentationem fieri non solere ¶ Tertia que de generatiõe
secundum naturam tradidit: dura atq3 inepta sunt ¶ Quia
que natura sunt: aut semper aut plurimum eueniunt. vt homo
ex hoīe / triticũ ex tritico / oliua ex oliua / ossiũ neruoꝝ / et
membꝛoꝛum compages. Hec aute3 tradit casu ꝛ quadã fortune
temeritate euenire. Et que casu ꝛ temere eueniunt: extra
semper ꝛ plurimum contingunt. Et certe boꝛum omniũ
causa est non ignis / aut aer / aut aqua / aut terra: neq3 lis que
solum disiungit ꝛ segregat. neq3 amicitia que solum counit
et congregat. Neq3 foꝛtuna que (vt inquit) ad rerum equalitatem
et non ratio aduocatur. S3 boꝛum omnium causa est
vniuscuiusq3 natura / bonu3 quoddam ꝛ optimũ. de q̃ nichil
meminit: laudans sua elementa: litem / ꝛ amicitiam que deo
29 facit pꝛioꝛa. ¶ Quarta Empedoclis de motu exilis atq3 infirma
deẽminatio est ¶ Pꝛimo quia dicit litem ꝛ amicitia3
mouere: sed quis motus liti / quis amicitie debeatur / et quo
modo: non determinauit. Debuit enim hoc determinare cur
hic motus sit litis / hic amicitie / aut supponere / aut demonstrare
/ aut firme / aut debiliter / aut aliquo pacto ¶ Secundo
quia cum entia moueantur nunc vi vt ignis deoꝛsum: nunc
natura vt ignis sursum: lis natura potius moueret ꝛ amicitia
vniuersaliter vi quadam et pꝛeter naturã. Et lite et amicitia
non mouentibus non fieret motus. hoc autem incõueniens.
¶ Tertio quia Empedocles ambiguas vsat sentẽ-

tias:nunc dicens nō lite ignē sursū latū:sȝ vi latum fortuna
sursū decidisse. Crebro vero itidē dicēs ignē inatū sursū agi
vt cum in profundas detrusus sit terre radices. ¶ Quarto
dicit Empedocles aliquo tpe litem regnare vt nunc mundo
(vt est) exñte:aliqñ amicitiā. opȝ igit eē cām priorē lite ꝛ ami
citia q̄ hmōi altnatōnis cā existat. Illiꝰ āte nō meminit Em
pedocles ¶ Quita ɔclō icōueniens Empedocles oīa ex ele 30
mētis ɔstitui voluit ¶ Nam aīe passiōes vt scie queadmodū
musica/memoria obliuio et cōsimiles neqt saluare. Nam si
aīa sit ignis:passiones habebit quecūqȝ sunt ignis. Et si ex
elemētis congesta:habebit q̄ pluriū. erit et aīa corpalis. nul
la autem corpalis. Sȝ hec exactiꝰ exquirere alterius contē-
plationis existit.

Primi cap. tertii tractatus note

¶ Mixta/aīalia/vegetabilia/mineralia. ¶ Lychnus pensi
lis qui et cicindela dicit lampas/lucerna:que nocte tota ser
uari solet accēsa. Hic Ellychniū funale cādele aut lucerne
appositū.

Tertius tractatus continet duo cap. Primū vnam questionem. et eius solutionem

¶ Questio 31
Cum ex igne fit aqua/et ex aqua iterū
fit ignis:qr eadē subiecta nata vtrisqȝ
ɔis est:quō ex igne/aqua/ꝛ reliquis e-
lemētis fit mixtū aliqd: vt caro/os/ner
uꝰ? Nō ei dicere possumꝰ vt Empedocles:q̄ dixissȝ sic fieri
sicut paries ex lapidibꝰ ꝛ laterculis. neqȝ ex tota carne fieri
posset ignis:queadmodū ex tota cera fieri videmus: flāma
hac spherica Pyramide (q̄ nobis quotiēs ellychniū accen-
dit:appet) ɔtinuata aut oleo aut cera subiecta. Et ex oppo-
sito scrupus nascit et difficultas. cū faciamꝰ oīm vnā subie-
ctā matiam:cū ex calido ꝛ sicco vt igne/frigido ꝛ humido vt
aqua gnet caro:si caro nō sit vnū/nec alterꝰ/ neqȝ ipsoꝝ sal-
uatoꝝ mixta atqȝ cōpositio:quid ipsoꝝ ergo nisi sola matia
relinquit? ¶ Dicimꝰ elemēta in mixti gnatione se cōtēpare:
vt calidum frigidum humidum et siccum remitti:eorum in-
tensiones atqȝ acumina obtūdi:ita vt mixti nature apta sint
gignaturqȝ mixtum. Et tunc nec elementa ipsius materia
sunt:neqȝ horum extrema contraria: sed eorum medium ad
mixti naturam contemperatū quod mixti natura ꝛ spē mo-

derat dirigiturqз. Hinc varie mixtorum oriuntur spẽs ex va ria temperamenti ꝓportione. vt hoc ꝓportiōe dupla calidũ ad frigidum/illud tripla. et ita de sicco ⁊ humido Itaqз mi xta sunt ex contrariis elementis et elementa rursũ ex illis: nõ vt ex materia ⁊ que actu sint sed potentia: ⁊ quorũ i me diũ redacte ⁊ cõtempate fuerĩt passiões. Scdi cap. note. ¶ Vegetes/vegetabilia ¶ Mixta/mixta pfecta.

Secundũ cap. cõtinet vnã cõclusionẽ. et duas rõnes ad eam ¶ Cõclusio. qđlibз mixtũ circa mundi me diũ existens ex oim cõcurrentia elementoꝝ nascit.

32. ¶ Primo ex terra: q2 in loco terre. ⁊ vnũquodqз naturã illi us (in cuius loco ortũ est) pticipare videt. ex aqua quidẽ q2 terminatione eget. Aqua autem hoc modo optime termina bilis/ꝓhibensqз terram decidere/⁊ eam ligans/⁊ figẽs. Et si terra et aqua affuerint: et ignis ⁊ aer. Nam mixtum per fectum ex contrariorum temperamento nascitur. Ignis au tem ⁊ aer aque ⁊ terre (vt contingit substantiã substãtie) sũt contraria. Omnia igit simplicia in tali composito erũt con currentia. ¶ Secundo ex eisdem sunt ⁊ nutriunt mixta. atq̃ oĩa pluribus nutriunt. vt plãte (que minus pluribus nutri ri vident) nutriunt tra ⁊ aqua. Hic rustici ortos irrigare vo lentes aquã tre admiscent: quo vberius vegetibus alimẽtũз ministrent. Et qđ nutrit cõiunctũ est spẽi ⁊ forme: que calo re (qui ab igne est) plurimũ eget.. Est enĩ ignis maxime for me atqз actionis: vt qui sit natus ferri ad terminum: et for ma maxime terminus sit. Ignis igit nõ abest. q̃re neqз aer: vt qui transmutabili vicinior atqз paratior sit. oĩa igit mi xta ex oĩbꝰ simplicibꝰ cõcurrẽtibꝰ elemẽtis contemperata sũt atqз ordinata.

Primi cap. Quarti tractatꝰ note.

¶ Sempiťna ⁊ pma/celi ¶ Phedon/ liber Platonis ita in scriptus vbi Socrates lethale Pharmacũ hausurꝰ de imor talitate anime differit.

Quartus Tractatꝰ cõtinet ta cap. primũ cap. qnqз cõclusiones. duas ra tiones ad tertiã. tres ad q̃rtam. et dues ad qui tam.

33. ¶ Prima conclusio. Expedit de causis generabiliũ et corruptibiliũ determinatio ¶ Nã vẽi cognitõe assecuta q̃t de oĩ generatõe et que sint ꝑncipia

t.iiii.

singula facilius pspicere poterimus ¶ Scda tot et eqlia nuero et gne eadem sut: que in sepiternis et pmis ¶ Est ei illic hoc vt matia/hoc vt forma/et hoc vt efficies. ita gnabiliu e materia: que e ad ee et no ee queda poa/est forma/e et efficies: Na duo ad generandu sut isufficietia. Queda ei entiu de necessitate sp sut/queda nuq/et queda qnq sunt et qnq non sut vt gnabilia et corruptibilia. qre non imerito matia hnt: que pricipiu est ad esse et no esse: qd gnatione et corruptione copletur. Q si matia: et cam gra cui habebunt que est forma/ spes/ et ro vniuscuiusq substatie. Et ftiu spei effectiuu. Na nichil efficit seipm. neq matia efficit quicq: vimq pducendi hz nulla ¶ Tertia Socrates in Phedone efficiente cam non tetigit ¶ Alios ei icrepat vt nulla loquetes: supponens esse spes (quas ideas dicunt) et entia spez pticipatia: fieriq gnatione suscepta specie et corruptione spei retractione Sz q id no vez sit ptz. ¶ Primo qr quereret a Socrate cur no sp gnant: cu sint ipse spes seper/et que ipsas pticipare possit ¶ Secudo qr videmus alia efficientia. vt medicus sanitate efficit/doctor doctrinam et vnuqdq scdm opantis naturam qd igit introducunt spem separataq Ideam? ¶ Quarta. Neq ronabiliter dicunt materiam gnare ¶ Primo qr alterans et transformas gnationis efficiens ca existit. Hanc in omnibus et natura et arte factis efficientem cam dicere consueuimus. matie aut est pati et moueri. Mouere aute et facere alterius. no igit ronabiliter dicut matia gnare. Et id profecto dicebat Democritus Atomos seipsas mouetes rez matias pones ¶ Scdo aqua no efficit aial a seipsa aut aliud elementum qdcunq neq lignum a seipso lectum: sed requirit et produces et ars. incoueníenter igit ponunt matiam gnare. ¶ Tertio qr organa attribuut corpori per que generet. hoc matie ascribentes: principale/actum/spem/qdquid erat esse relinqunt: cuius proprietas est agere ¶ Quinta pclo. Neq idverum est elementoz passiones calidum/frigidu/humidu/ et siccum/et reliquas (q scdz has ad inuice agant et patiant) esse efficiens precipuum et per hec: omnia gigni et corrumpi. ¶ Primo. quia quod habet nobilissimas et maxime actiuas passiones deberet potius semp agere et alia corrupere: videt tn ignis et motus. ¶ Scdo qr sic dicentes simile dicut atq si dicant serra pricipaliter effectiua: et vnicuiq istrume-

(Margin numbers: 34, 35, 36, 37)

tor agendi principalitatē attribuant:z vtens organo existi ment deterius. Atqui hoc esse nequit. Incidēte eni atq3 ser rā dirigente diuidi necesse est. s3 quō organis vtentia moue ant: non vident.

¶ Secundi cap. note.

¶ Obliquus circul⁹/ zodiac⁹/ signifer z aīalis circul⁹ ¶ Pe riodus/ durationis natura institute t̄minus ¶ Est et piodus illa tota (que natura determiata ē) duratiōis series Et circui tū/ cōprehēsionēq3 interp̄tant̄.

Ecundum cap. cōtinet q̄tuor cōcl'ones. z vnū corre

38 S larīū ad tertiā ¶ Prima ppetua est ḡnationū z cor ruptionū series ¶ Nam lationes supiores ppetuas esse mōstratū est. Hec aūt sempit̄no gyratu adducūt aut ab ducūt ḡnans. erit itaq3 ppetua hmōi ḡnationū z corruptio tionū series. Et certe rōnabiliter. nam latio illa: prima ē ge neratione p̄cedēs/ et sp exn̄s. Et prōnale est primum poste rioribus esse cā3: et semp ens aliq̄n enti/ et aliquādo nō enti.

39 ¶ Secunda vt sit hmōi perpetua generationum et corrup tionum subsecutio: non satis est primi circuli afferre lationē sed et alias vario mō icedentes ponere necesse est ¶ Nā ge neratio z corruptio cōtraria sūt. z idē inquātū idē et cōsimi liter se hn̄s semp est natū facere idē. q̄re exn̄te vnico circulo solū fieret aut ḡnatio aut corruptio. Ponendi sunt igit̄ plu res q̄ vt cōtrarii: contrarios inducāt effectus. Hinc fit vt su premi circuli latio non videat̄ ḡnationis z corruptionis cā: sed latio ea que sub obliquo demeat circulo. nam continue duos varios motus cōtinet. Et inclinationē h3 que nūc sue p̄ntie causa est/ nunc absentie/ nūc vt prope sit/ nunc vt longe

40 ¶ Tertia temp⁹ ḡnationis est equale tempi corruptionis. ¶ Nam equali exn̄te distantia equalis est motus. Distanti a aūt access⁹ ad nos eq̄lis ē abcessni. et accedente sphera vt so lis: oīa oriri/ germinare et pubescere videmus. abcedente ve ro: tabescere atq3 marcessere. Est igit̄ tempus ḡnationis e

41 quale tpi corruptionis ¶ Correlariū. Fit etiam vt vniuscu iusq3 vita numerum habeat quo determinatur. Nam omniū est ordo. et omnium tempus/ et vita clauditur periodo Sed non omnium eadem est periodus: sed his quidem minor vt ānua/ his vero maior. Accidit tamen sepe sue periodi metā non attingere: sed citius occumbere propter causarum con

fusionem z materie inequalitatem:que nonvbiqz eadē/ eas dēqzvtutes habens. ¶ Quarta. Non iteruz pter rōnem eue nit cōtinuas esse generationes z corruptiones:vt nevnq̄ꝫ q̄dem defecture sint. ¶ Nam in omnibus comptum est melius semper desyderare naturam. melius autem esse q̄ꝫ nō eē Esse autem in omnibus continue existere:ꝑpter longe a pn cipio/rerūqz origine distare impossibile est. Reliquo igitur modo vt fieri potuit compleuit deus esse:continuā faciens generationum seriem. Et rationabiliter res hoc pactovt secundum circulum sempiterna duratione trahuntur. vt simplicibus licet intueri. ex igne generari aerez/ex aere aquā/ ex aqua terram/ex terra aquam/ex qua aerem/ex quo iterū gignitur ignis. Hoc enim pacto imitantur sempiternum celi gyrum et circulationem:que ipsarum causa existit. dictū enim est prius quomodo est vnum primuz continue mouēs ingenerabile/incorruptibile/inalterabile/zvnus p̄mus motus:cuius numerus est tempus. et quomodo hoc z q̄re. 42

Tertii cap. note.

¶ Essentia ordinata/quorum prius est de essentia posterioris:aut quo non existente alterum non esse contingat. ¶ Generationes secundum rectum perpetuarentur si semper generatorum fierent noue species:et nunq̄ꝫ relaberentur in p̄ores. ¶ Secundum vero circulum quando finitis z natura determinatis rerum speciebus semp reparant:in cōsimiles reuoluendo species.

Tertium cap. continet quinqz questiones. et earum solutiones. ¶ Prima questio. Cum continue generationes generationibus succedant/ et transmutatio trāsmutationi/et hoc ens generatum post hoc/vt nō aliquando deficiat:an aliquid ex necessitate erit/an nichil/ sed omnia non fieri contingat? ¶ Responsio. aliqua de necessitate erunt et aliqua non:quēadmodum icessurus potest ambulare et non ambulare:ita quod generabitur potest nō generari. Et generari et non generari:vt erit et non erit:se habebunt. ¶ Secunda questio. Cum sicut aliq̄d necesse est esse z aliquid contingit:ita aliquid fieri necesse sit vt celi conuersiones? an si sit prius:ei⁹ posterius esse necesse sit:an econuerso? ¶ Rn̄sio. in eēntia ordinatis posteriore existente z p̄us esse necesse est vt domo existēte vt fūdamētū sit necesse ē 43 44

Et si fundamētū ē:lapides/ꝛ intritū sūt nō tn̄ retroagit nisi
45 posteriꝰ de necessitate sit futuꝝ. ¶Tertia an gn̄ationes se=
cundū rectū:anne potiꝰ secūdū circulū ꝑpetuent? ¶Respō
sio nō ꝑpetuant gn̄ationes scd̄m rectū. Nā īfinita nō erunt
hoc mō spēvaria. Nā si posteriꝰ est in talibus:ꝛ prius esse ne
cesse est. Et si priꝰ de necessitate erit:et posterius. vt licet in
reꝝ spēbꝰ intueri. Neqȝ finita erunt. nā aliqn̄ ꝑtransita tota
essent vt caderent atqȝ deficerent gn̄ationes. Sed ꝑpetuant
gn̄ationes scd̄m circulū. Sic eī videmus orta secūdū notas
spēs repari ac redire. et cā huius est motus celi:qui in circu
lū voluit et motus solis sīlia successionibus suis reparans
tp̄a/mēses/ꝛ horas ꝛ genita genitis similia:eiꝰ gyꝝ circū(qȝ)
46 lationē imitantia. ¶Quarta questio. quare si nubes ē opor=
tet pluere ꝛ si pluit oportet iteꝝ nubem eē. ꝛ nō opȝ homies
aut aīalia in seipsa reiterari? ¶Rn̄sio hoc ē qꝛ hec transmu
tatio vt pluuie et nubis aquose et ecōtra magis imitat circu
lum:aīalium vero minus. imo quodāmō videt esse secundū
47 rectū ¶Quinta questio. an oīa similit iterent/an non? ¶Re
sponsio. quoꝝ substantia mota ingenita est ꝛ incorruptibilis
eadē numero redeunt. vt sol/vt astra. Quoꝝ vero corruptibi
lis:non numero sed spē eadē repant:vt cum ex aqua fit aer/
ex quo iteꝝ fit aqua:nō eadem aqua numero sed spē repat.
Corruptibilis eī aqua:et talis vt eā cōtigisset nō esse.

Secundi de gn̄atiōe et corruptiōe finis.

¶Jacobi Fabri Stapuleñ. ī quatuor libros Meteoroꝝ Ari.
paraphrasis

primi cap. primi tractatus ꝑmi libri Meteoroꝝ note

¶Meteoros sublimis īterp̄taē. Meteorologia/īpfectoꝝ mi
xtoꝝ disciplina:quoꝝ quedā sūt ignea/hec aquea/hec aerea/
illa vero terrea. ¶Impressiones ignite sūt. stipule ardētes/
eges/dali/sydus volās/cādele/trabes/colūne/teretes lācee/
clypei/globi/faces/ignite pyramides/draco volās ꝛ stiles.
¶Phātasmata sunt:hiatꝰ/colores/illuminationes/galacia
Adduntur etiam cometa ꝛ galacia ignitis. ¶Astroꝝ lacte/
via lactea galacia. ¶Impssiones aquee sūt:vapor/ pluuia/
ros/ pruina/nix/grando/fōtes/flumīa/mare. ¶Aeree venti/
tremotꝰ/fulmīa/echnephias/typhō ¶Que radioꝝ appitiōe
fiūt sūt halo /iris/virge/ parahelii. ¶Impressio/ mixtum/
imperfectum.

Tabula Primi libri Meteororū

Nunc partem illam (quam meteorologiam vocant) superesse absoluere. 1
Cause impssionū atqꝫ apparentiuꝫ de quibus intendimus: celum efficiens: aqua ꝛ terra materia 2
Compatōe corpm circunstantiū trā quā existimādā eē 3
Quatuor opiones qd int celū ꝛ trā biet inscipiatqꝫ. 4
Quo mō ignis et aer ad celum ordinentur: 5
Quare a supioribus astris invicinia terre fiat calor: ꝛ qdeꝫ valentior ꝙ in viciniore ꝛ aeris media regione: 6
Cur in summa aeris regione non fiant nubes: 7
Quid suprema aeris regio. 8
Quid infima. 9
Quid media. 10
Flāmarum in summo aere apparentium cause. 11
Earum generationes. 12
Quando ꝛ vbi fiant. 13
Phantasmatum/hiatuum/voraginum ꝛ colorꝝ cause 14
Quo modo fiant. 15
Tres de Cometa opiniones Prima Anaxagore et Democriti. 16
Secunda Pythagoricorum. 17
Tertia Hippocrati Coi ꝛ Eschylli eius discipuli 18
Cause Comete. 19
Generatio Comete. 20
Cometarum diuersitas 21
Signa ꝙ Cometes calide ꝛ sicce sit nature. 22
Preter littere Aristotelis sententiam: quiqꝫ Comete significationes. 23
Tres de lacte opiniones Prima Pythagoricorꝫ. 24
Secunda Democriti ꝛ Anaxagore 25
Tertia. 26
Quod sit Aristotelis iudicium. 27

Tabule finis

M I

Liber meteoroꝝ continet quatuor ꝑtiales libros: ignis/aq̄ aer/terra. Primus duos tractatꝰ. Primus tractatꝰ tria cap. Primum cap. vnā conclōnem: qua ea de quibꝰ iam egit/ꝛ que postea acturꝰ est: complectitur. ¶ Conclusio de primis causis nature/de oī motu naturali/de celis astroꝝ multitudine ꝑornatis/de elementis quot et q̄ sint/de eoꝝ adiuicem ꝑmutatione/et vl'r de generatione ꝛ corruptione dictū est. Nūc partē illam (quā Meteorologiā vocāt) supest absoluere. ¶ Nā hec sunt que accidunt scđm naturā iordinatiorē quidē: magisq; transmutationi ꝑuiā ꝛ minus sibi constantem. Et primo determinabimꝰ de imp̄ssionibꝰ ignitis/phantasmatibus/cometis/et astroꝝ lacte. de īpressionibꝰ aq̄. deinde aeris vt spiritibus/terre tremoribꝰ/fulmībꝰ/ecnephiis/typhonibꝰ. de his q̄ radioꝝ apparitione fiūt. et terre/vt q̄ congelatione ꝑcreent deinde de aīalibꝰ ꝛ plātis. His ei determinatis fere que a principio ꝑposuimꝰ: finē suū nacta erūt ꝛ assecuta.

¶ Secundi cap. note.

¶ Aque et terre noīe/aquea et terrea etiam complectimur.

¶ Theorema / principium / aut propositio in geometria demonstrata.

Secundū cap. continet duas conclusiones. et q̄tuor de continentie int̄ celum et terram diuersitate: opiniones. ¶ Prima conclusio. celū cā est efficiēs impressionū et apparentium de q̄bus intendimus. aqua et terra materia: materiamq; vnde fiant prestant. ¶ Nam idcirco mūdus īferior quatuor elementis complexus: igne/aere/aq̄ et terra (quoꝝ hec ad mediū/illa a medio feruntur: et quorum supeminens ꝛ sūmus celū tangens est ignis. terra subsidēs ꝛ infima. aqua ꝛ aer media/aqua terre vicinior: aer vero igni) celo attiguus est: vt ab eo recipiat virtutē. Est autē ex necessitate supioribus lationibꝰ attiguus vt oīs ipsius virtꝰ inde gubernetur. Celum enim primā causam putare oportet vt cuius motus ꝑpetuus sit finē non habēs: sed semꝑ in fine. Et aquam et terram apparentium materiam p̄stare: postea fiet manifestius. Hinc enim elementi ab elemento vt ignis ꝛ terre distantia finita. et omnia eiusdem materie similitudie cō

uenire oportet quo possint subiecta elemēta pati:materiāq3 eorum que in ipsis fiant:ministrare. ¶ Secunda. Terra cō paratione corporum circunstantium parua existimanda est 3
¶ Nā theorematibus mathematicis cognitu3 est terrā multis astris esse minorem:que punctorum instar ad circumābientia corpora nobis apparent. Est igitur terra ad ambientia corpora paruula mole extimanda. Et quid inter celum et terram mediaret fuit opinionum diuersitas. ¶ Quatuor de hac diuersitate opiniones. ¶ Prima est antiqua opinio. q mundus circa latōnes superiores sit celesti corpore plenus 4 dictus ether (vt recte voluit antiquitas) quia sempitne currat: et aliquid diuinitatis eius natura ꝑticipet. Quod et nos ipsi hoc nostro euo dicimus. Non enim putare oportet raro: neq3 semel neq3 bis ab hominibus (que prefuerunt) iterari opiniones sed infinities. Anaxagoras autem etheravocauit: quia sempiternum ignem ipsum putauit. ¶ Secunda opinio est dicentium totum a terra ad sydera aere plenum esse. quia sic appareat. Sed hec puerilis est opinio: et mathematicam non tenentium. Excederet enim nimis equalitatem communis analogie ad coelementaria corpora.
¶ Tertia est dicentium illam totam distantia3 esse igne plenam. Sed si sic: olim destructum esset vnūquodq3 elementorum. ¶ Quarta est dicentium intercapedinem celi et terre totam aere et igne plenam. Sed id esse non potest. Nam cū ex terra fit aqua/et ex aqua fit aer/et ex aere fit ignis/videmus excessum molium. et qualis proportio tantille terre ad factam aquam: tanta et totius terre ad totam aquam. Et q̄lis aque ad factum aerem: et totius aque ad totum aerem. Quare maior moles aque ꝙ terre et quam oportet intercipi: et maior aeris ꝙ aque. Et quamuis ex feinuicem secundum se tota non fiant neq3 equalibus molibus se circūstent eorum tamen equalis virtus: vt vnum alterum superare/superuincereq3 non possit. Et manifestum est neq3 solū vnum neq3 duo/sed tria aquam/aerem/et ignem inter celi et terre contineri ambitum.

Tertii cap. note.

¶ Sincerus/purus. 96

Ertiū cap. cōtinet tres questiones ⁊ eaꝝ solutiones
5 t ¶ Prima questio quō ignis et aer ad celū ordinēt?
6 ¶ Scđa q̄re a supioribus astris in vicinia terre fit
7 calor: et quidem valentior q̄ȝ in viciniore et aeris media
regione? ¶ Tertia cum ex aere fiat aqua ꝓpter quid ī
sūma aeris regione non fiāt nubes? cū remotior a t̄ra existat
vbi vis illa reuerberata radioꝝ solis attingere nequeat: et
vim caloris imprimere. quare videat̄ esse frigidior. ⁊ nubes ge
nerari videant̄: vbi desinit reflecti atqȝ reuerberari solis ra-
dius. videtur igitur a fortiore ibi debere generari: aut nō ex
omni aere pōt fieri aqua ¶ Prime solutio q: ignis purior ē
superior existit: sinceriorem locum celum lune attingens: et
aer minus sincerus inferior: ignem puriorem attingit ¶ Se
cūde solutio. q̄ celestia corpora medio circunferant̄: illo mo
tu sua astra mundo inferiori applicata: caliditatem impri-
munt/et causant. Nam tota materia que illis subest corpori
bus: potentia calida est/frigida/humida et sicca. Et aer tri-
fidus est/ tresqȝ possidens regiones: hanc supremam/ hanc
8 infimam: et tertiam his duabus supreme et infime mediam
9 Suprema est illa que (quia continetur ab igne et ei cōtermi
na existit) vim caloris ab ignis vicinia concipit. Infima ve-
10 ro reuerberatos a terra et solidis corporibus solis ra-
dios sentit. ¶ Media vero existit vbi a parte su-
perior vis illa ignea calorem suum imprimere desinit: et ex
parte inferior vbi radiorum reuerberata virtus deficit. Su
prema semper calet subtilis/et pura/⁊ ignis naturā imitans
non tamen est ignis et ardor: ⁊ cum igne motu celi circunfer
tur/agitaturqȝ circulo. Infima itidē calet. tum propter va
pores et exhalationes quas in se receptat omnes. Est enim
vapor calidus ⁊ humidus vt potētia aqua: vt halitus aque:
et exhalatio calida et sicca vt potentia ignis. quemadmodū
ea que a terreis et siccis vt sulfure expirant: ⁊ leuitatis na
turam participantia: locum in aere querunt. Tum quia (qui
a solidioribus reuerberantur corporibus) in se radios reci-
pit duplicatos: et quibus vis calefaciendi maior inest: quia
replicati. Reflectuntur enim a solidis corporibus: vt que
eorū vim longius in rectū se diffūdēdi supent ꝑpedimētoqȝ
sit colligit̄qȝ vnū vt̄. q̄re fortior: ⁊ se reflectēdo mltiplicat

Et media est semper frigida et densa magis: que predictis (vt incalescat) caret occasionibus. ¶ Tertie. Nubes nō solum ex aere generantur: sed ex vapore eleuato: qui in contactu frigidiuscule medie regionis densatus: in nubem aptatur: plerunqȝ vt stillet pluuia. Nam frigidi est condensare condensatūqȝ ad grauiorum naturam preparare. Secundo quia supreme aeree regionis aer calidus/siccus/ ꝛ rarus ē: ignis naturam imitans: in quo non possunt cōsistere nubes Disgregat enim calidum ꝛ dissipat. Tertio qꝛ circulari motu agitatur. Unde fit vt congregari nō possent: atqȝ in aquā conuerti ꝓhibente motu. Quarto. quia venti non videnť altissimos montes transcendere: sed circa loca terre stagnare igitur et minus nubes. Nam nubes fit ex vapore humido et calido: exhalatione (ex qua ꝓcreatur vētus) grauiore. Et ꝙ̄uis solem et astra calefacere diximus: non tamen debemꝰ existimare ea esse calefacta. Nam calefaciunt hec que dū feruntur medium fortiter diuidunt et secundum rectuȝ: ita vt aliquando lata ignita atqȝ liquefacta soluantur. Non auteȝ ita de sole existit et ceteris astris. Et sol maxime calefactiuus est et velocius inferioribus vt luna: in suo orbe ferť. Et ꝙ sol adhuc non sit calidus indicium est ꝙ appareat albus et non igneus.

Primi cap. Secundi tractatus note.

¶ Ex Egis/capra ¶ Dalus/torris ¶ Insdiu/in die.

Secundus Tractatus continet quinqȝ cap.

Primum cap. cōtinet causas flāmarum in summo aere apparē tium. earum generationes. et quando ꝛ vbi generentur ¶ Flammarum cause. Causa efficiēs 1
est celuȝ: et materia est exhalatio calida et sicca. ¶ Earū generatio. Terra a sole calefacta duplicem emittit spirationē 12
Unam calidam et siccam/ et hec exhalatio dicit: aliam calidam et humidam/ ꝛ hec dicitur vapor. Et exhalatio quideȝ nata est supereminere quia leuior: vapor autem humidꝰ subsidere: qꝛ grauior. Et quia (vt diximus) ignis celo cōuiuus est et cōterminus et pars aeris suprema ꝯuia igni ꝛ in igne locata: quādo illic exhalatio ꝯtingit inflammatur facile: paranturqȝ incendia. queādmodum fumum apud nos inflam

mari videmus facile. Est enim flamma sicci spiritus ardor. Et differunt he flamme z hec incẽdia multitudine/paucitate/positione/z figura. Nam cum inflãmatio lata est/z discõtinua/z longa: dicitur stipule ardentes et figurã illã imitat. Et qñ per globos accendit z scitillat: Eges z capre. quãdo non scitillat: est dalus. Et que accendit secundũ longũ z latum z transcurrit suo tractu aera post signans: sydus repẽtinum z volans nuncupatur. Et hec aliquando in sũpma aeris parte fiũt. vt cum materia calidior/siccior z rarior z magis ardoris naturã imitata fuerit. et aliquando in infima vt quando densior fuerit z humidior. Hinc fit vt syderũ volantium motus piectioni similis esse videatur. Nam aliquãdo obuiant frigido a summa parte: a quo repellunt. que si debiliter: latera sequnt. si valide vt detrudi in imum valeant: deorsum eiacu lata feruntur: aliquando in mare/aliquando in t̃ram decidentia. densum enim deorsũ reuerberare natuȝ est Et hac de causa deiiciunt fulmina. Si frigidũ ex ima parte relinquunt: sursũ emicant z natura quidem: vi autem atqȝ iniuria deorsum. Ad latus aũt plerũqȝ: qr sit hoc mediuȝ quo motu sursum vt euolent exitum querunt. ¶ Sed q̃res quomodo aliquando magna pars aeris: mira celeritate videat incendia concipere ¶ Dicimus sicut supposito facile iflammabili lucerne vt puluere sulphureo: cum lucernam incẽdis totum tibi subito accendi videtur: ita z multa incendio parata in aere exhalatõe leui occasione accensa: videtur aer subito repenteqȝ exardescere. Et vniuersaliter he flãme et hec incendia (que Epicaumata vocant) a similitudie figure quã imitantur nomina sumũt. vt candele/ trabes quas docidas dicunt: colũne/lancee teretes/clypei/globi/faces/ ignite pyramides: p̃terea Xiphie/Hippei/Ceratie/Bolides (q̃s dicere possumus gladios/eqnas iubas/cornua/z iacula ignita) et consimilibus appellent noibus. ¶ Quando et vbi fiũt ¶ Et apparent tempore sereno de nocte/z aliquando interdiu. et omnes fiunt sub globo lune: cuius hoc indicium est. Nã cita velocitate moueri pcipiunt: quẽadmodũ ea q̃ pũcimus: et pretergredi solem/lunam et astra. hoc autem est q̃a prope sint.

Secundi cap. note.

¶ Puniceus/igneus/croceus. ¶ Purpureus/roseus/ san

guineus ¶ Crassior/densior ¶ Caligo exhalatio vt nubes su spensa. ¶ Cum hiatus vt vastū doliū extiterit: Pithetes nū cupant. Est ei Pithos dolium

Secundū cap. ꝯtinet cās phantasmatū vt hiatuum/ 14
f voraginū/ ꝛ coloꝝ. ꝛ quō fiūt ¶ Phātasmatū vt hia=
tuum/ voraginū et coloꝝ cause sūt eedē vt flāmarū. 15
¶ Quō fiāt sicut ī noctꝭ serenitate exhalatio calida et sicca (vt nuꝑ dictū est) aliqñ ardet et fiūt stipule/ Eges/ Dali/ ꝛ cetere flāme: ita aliqñ solū lumine colorantur ꝛ tūc fiūt phātasmata. Aeree eī exhalationes lumis refractiōe oīmodos colores ostendunt et maxīe puniceū ꝛ purpureū: qꝛ hī colores ex igneo ꝛ albo apparēt ꝑmixtis: sicut orientia sydera monstrant. Presertim cū ee talia specula sint: que nō imaginem sed colorem suscipiant. Hinc colores in aere plerūqꝫ repñtant diuersi: nūc punicei/ nūc purpurei: nūc clariores vt q̄ rariore caligine suscipiant/ nūc subobscuri vt q̄ crassiore Albū eī in nigro multas facit varietates ꝛ flamma in fumo: ita lumē in caliginis nūc dēsitate nūc raritate coloꝝ oīmodas diuersitates. Et hī colores nō ita ī sūma die apparēt: qꝛ illos lumis abūdātia īpedit nec in sūma nocte: qꝛ hos videri īpedit noctꝭ nigredo. Et nō multo tpe ꝑdurāt: quia eoꝝ mačia euanida est et cito segregata disparet. Sed hiatus apparet quando lumen (interueniente nigro) disrumpitur vt lumine ambiente: quedam media appareat profunditas (quam Bathea dicūt) q̄ cū fuerit magna et concrescens voraginem et Chasma dicimus. et sepe ex talibus Dali excidere videntur

¶ Tertii cap. note

¶ Cometa et cometes idem. ¶ Errantes stelle/ planete. ¶ Canis/ celestis imago que in canis similitudine pingitur/ posterioribus pedibꝰ hyemali diuisa circulo/ capite occasū spectans ad Equinoctialem circulū declināte: dextro pedi Orionis fere supposito. oritur cum Cancro/ in femore tres stellas habet ¶ Canis/ canis maior ¶ Orion est celestis imago que vt homo depingit̃ ense incinctus/ dextra clauam tenens/ occasū respiciēs/ ꝛ cū Tauro decertans: quē Equinoctialis circulus in zona diuidit/ oritur oriente Sagittario

¶ Zona/Orionis balteus ¶ Medius Tropicorum locus/ Equinoctialis circulus ¶ Quinqȝ stelle/Mercurius/ Venus/Mars/Jupiter/Saturnus ¶ Tropicus hyemalis/ circulus Capricorni:qui ꝛ bruma dicit.

Tertium cap. cõtinet tres de Cometa opiniones. earũ reprobatiões. prime tribus rationibus. secunde
16 duabus. et tertie quinqȝ. ¶ Tres de cometa opiniones. ¶ Prima est Anaxagore et Democriti credentiũ cometam esse congregationem stellarum errantium. que quia prope sunt: lumen suum alternatim refundant/et ad se dirigant/seqȝ tangere videantur. Cuius signum est(inquit Democritus) quia dissoluto cometa apparuerunt stelle quedã. ¶ Sed id non esse verum ostendimus. Primo. Quia nõ modo semel apparere debuissent stelle plures dissoluto cometa: sed semper. quod non videtur ¶ Secundo. quia Egyptii dicunt errantes stellas adinuicem coniunctum iri et alius: ꝛ non facere cometam. quod nuper nobis videntibus factum est: Joue stellam in geminis subeunte: ꝛ(non facto cometa) se separante. ¶ Tertio. Stelle per seipsas parue et pene indiuisibiles videntur. Si igitur coniungantur et tangant nichilominus maiores non videbuntur vt neqȝ si indiuisibile tangat indiuisibile. Non igitur ex stellarum cõuentu tam va
17 ste molis generatur cometes. ¶ Secunda opinio est vocatorum Pythagoricorum dicentium cometam: vnam eẽ stellarum errantium que diu latuerit sub radiis solaribus: que modico excessu a sole disgreditur. quod Mercurio accidit. Et ideo cometam visibus humanis se prebere conspiciendum. ¶ Sed neqȝ id verum quidem est. Primo. Quia non modo circa errantes stellas apparent come: sed et circa alias. Quod et nosipsi vidimus circa vnam stellarum: que sunt in femore Canis. Nec solum Egyptiis (qui idem asserunt) credimus. Et coma illa debilis fuit ꝛ magis in partibus astro adiacentibus ¶ Scdo qꝛ si esset vna stellarum errantium: sẽper appareret cometa sub signifero circulo. Nam illic semper meant errantia sydera. sed omẽs qui adhuc tꝑibus nostris visi sunt: sine occasu super horizontẽ disparuerũt cõsũpti: extra signifer ambitũ existentes. et sub Asio ꝑncipe ap

paruit vastus/horrendusq; Cometes rigente hyeme & gelu & serenitate: vespi añ solē occūbēs. Et ideo prima die paruꝫ apparuit: postea magis. q̄ lumē suū ad ṫtiā celi pt̄ē extendit: iō noiatus est via. et ascēdit vsq; ad zonā orionis & illic con sumptus disparuit. Et he itidē rōnes faciūt cōtra Democritū

¶ Tertia opio est hippocratis Coi & Eschylli eiꝰ discipuli/ suoꝝq; sequaciū: dicētiū corpꝰ Comete stellam esse errantē & comam accipere ꝓpter locum humore a sole ad ipsum ele uato et lumie refracto. & a medio tropicoꝝ loco non attra- here aquam: quia consumpta est a solis latione. Ideoq; il- lic comā non gerere: et qñ est in declinatione ad austrum: qꝛ breuis est decisio circuli sup terrā relicta & magna sub terra Et q̄uis copiā aque habeat: visus tamen non bene ptingit ideo illic non apparet. Cum vero ad boreā relictus fuerit: qꝛ illic magna circuli decisio sup terram relicta est: accipit co mam et apparet cometa ¶ Sed q̄ non recte sentiant Patet primo. quia omnis cometa sub signifero circulo inciperet & deficeret. multi autem extra circulum visi sunt: & plures vno simul facti sunt. ¶ Secundo si per refractionē humore ele- uato appareꝛꝫ coma: deberet interdum comam relinquere/ et interdum eam resumere. ¶ Tercio. quia preter quīq; stel las nullus appareꝛꝫ vnq̄ꝫ Cometa. id autem falsum est. sed visus est: & q̄nq; preter ipsum super horizontem eleuate stel le. ¶ Quarto falsum est in medio Tropicorum loco & Au- stro non apparere cometam. Nam circa magnum terre mo- tum in Achaia (cum fluctus burim et Elissen Achaie vrbes operuerunt) ortus est in Equinoctio magnus Cometes tē- pore estiuo. Et iam multi facti sunt ad austrum. Sub atheni ensium enim gloriosissimo principe Dolone facta est coma ta stella circa Tropicos hyemales: et sole illic existente mē se Gameleone quem Octobrem dicimus ¶ Quinto. tantam refractionem astri esse quantam comam visi sunt habere co mete impossibile est. Constat igitur omni ex parte Hippo- cratis et Eschylli determinationē non esse recipiendā.

¶ Quarti cap. note

¶ Pogon pogonos/barba. Hinc Pogonia: cometes cui inferiore ex parte in speciem barbe: longe promittitur iuba ¶ Est & visus aliis seculis incognitus sub Augusto Cesare

candidus cometes argenteo crine ita refulgens vt refulgẽtie excellentia vix contueri liceret specieq3 humana dei effigiem in se ostendens vt prodit C. Plinius. Sed quis nõ intelligit hoc domini prenuncium fuisse astrũ: cum voluit deus homo in terris videri: et cum hominibus nostram sortem miseratus conuersari. ¶ Eleuantia exhalatões et vapores/ sol/planete/et astra. ¶ Hypercauma/ Epicauma/incendiũ sursum apparens. ¶ Tropici/termini vie solis

Quartum cap. cõtinet causas comete. eius generationem. eius diuersitatem. Signa q sit calide et sicce nature. Cur non multi passim/cur raro/et cur freqntius extra Tropicos appareant. Et preter litteram Aristotelis significationes comete ¶ Comete cause. efficiens. sol/

19 planete/astra. Materia. exhalatio calida et sicca ¶ Comete generatio. Cum eleuatur exhalationis calide et sicce multi

20 tudo vsq3 ad illam supremam aeris regionem in ignis cõfinio existentem/circulari motu agitatam: que quidem cõpacta sit et densa/bene inflammabilis: sic ut nõ multum exuratur/neq3 cito extinguatur/habeatq3 subiectam dispositã exhalationem ascendentem vt aptum et conueniens pabulu3: tunc fit stella comata. Facile enim propter ignis viciniam et loci sui dispositionem inflammatur: et ad illius summi aeris motum: syderis cursum imitatur. Et hic flammam in modum crinis circunquaq3 dispergit qui crinitus dicitur: hic deorsum demittit et tunc pogonia est quem barbatum dicimus: hic vero in latus porrigit et hunc dicunt caudatu3.

21 ¶ Cometarum diuersitas. Horum est duplex. Quidam per se apparet non in loco astri: et totus est Hypercauma. Alius sub astro/nunc sub erratico/nunc sub alio et fit in modũ Halonis circa solem aut lunam: nunc crinem/nunc Pogona/nunc flammam in latus porrigens. Sydus autem comã non habet. Hoc tamen interest. Quia Halon fit refractione vt postea fiet manifestum: cometa vero flamma et incendio. Hinc fit vt Hippocratis ad solem refractio parum sit probanda: quia frequentius per se fit neq3 circa solem ne=

22 q3 astrum aliquod: q̃ circa astrum. ¶ Signa q cometa calide sit et sicce nature. Cometam ignee esse consistentie et nature hec sunt indicia. Quando apparent comete: validi perflant venti et siccitates sunt multe. Hoc enĩ ideo est qr eleue=

tur exhalationis multitudo humidum euaporans et soluēs: vt in aquam concrescere/densari/soluiq; non possit Et cum comete pauciores/minores/et rariores:pauciores erūt venti ac siccitates. Cum vero maiores:validiores erunt venti et anni sicciores. Et memoria ꝓditum est aliquando sic inualuisse spiritum:vt magnus lapis sublatus fuisset in aera qui in Egyptios lacus claro die decidit et circa noctem apparuit cometes horrendus:hyems sicca fuit/ Boreas in Nilū obtinuit faciēs fluctus et īundationem.et Auster extra fluctum:impetu valido ꝑflabat et arida impetebat loca Et sub principe Nicomacho circa circulum equinoctialem exort⁹ est cometes diebus paucis ꝑdurans/a vespera ortū faciens quo tempore insolitus ventus vexauit Corithū. Hec sufficientia prebent argumenta: cometem nature esse ignee calide et sicce. ¶ Et si queras cur non multi simul passim: cur raro: cur frequenti⁹ extra Tropicos fiant: ¶ Hoc ideo est.q2 raro materia tāta eleuata est:vt sufficiat facere cometā vnū aut multos. Et ꝓpter disgregationem et solutionem materie que fit nunc a sole/nunc ab astris/ et feruore solis semꝑ illac discurrentis/sub tropicis fortius dispergitur atq; dissoluitur materia:ꝙ extra illum celi ambitum. ¶ Preter littere Aristotelis sententiā comete significationes presignat bonorum sterilitatem/ventorum impetum/bella/ Principū lethum/et seditiones. 25

Tu steriles agros et inania vota coloni:
    Siccus et efferuēs seue cometa facis.
Cum crinem ostentas:tūc ventoꝝ impetus vrget:
    Oppida . Tu bella sanguinolenta moues.
Principibus lethum:tu sediciosa minaris.
    Sic variis mundus ducitur auspiciis.

¶ Quinti cap.note.

¶ Lac primo: est circulus albus celum cingens (vt aiunt) per Geminos et Capricornum transiens/sub noctis serenitate conspicuus:de quo meminit Ouidius.

Est via sublimis celo manifesta sereno
Lactea nomen habet candore notabilis ipso.

¶ Secundo.lac est exhalatio sub ipso aggregata celesti cir

culo: eius candoris similitudinem representans. Et causat candor in illis vt colores causari dicti sūt. Celestis semper sub nocte serena apparet: impressionis non semper. ¶ Lac via lactea/ Galacia. Gala enim dicunt greci lac. ¶ Emphasis/ demonstratio. ¶ Sporades/ dispse.

q

Uintum cap. continet tres de lacte opiniones. earum improbationes. et propriam determinationē.

24 ¶ Tres de lacte opiniones. ¶ Prima est Pythagoricorum dicentiū Phetontem semel hac currus trāsisse paternos: et hanc celi partem exustam incāduisse: hincq; nobis adhuc lac apparere. ¶ Sed inconueniens est non intelligere hac de causa zodiacum circulum iam exustum esse debere et magis q̄ lacteus circulus. Nā sub eo semper sol decurrit et omnia errantia sydera. At nichil tale passus cōspicitur (nobis enim totus manifestus est circulus: et quali bet noctevidetur dimidi⁹) nisi ea ex parte qua coniungit lacteo circulo.

25 ¶ Secunda est Democriti & Anaxagore dicentium lac esse proprium lumen aliquorum astrorum adinuicem congregatorum. Dicebant enim solis aspectu propriū lumen astrorum impediri videri: sed terra interposita non impeditum videtur: et lac ipsum nuncupatur. ¶ Sed nō ita est. Primo quia lactis circulus semper apparet sub eisdem astris. At continue essent alia et alia que a sole non inspicerentur: translato igitur sole oporteret et lac transferri. ¶ Secundo. Quia astronomicis theorematibus cognitum est solem esse multo terra maiorem: et astra multomagis a terra q̄ sol & luna: distare. conus igitur terrestris vmbre deficit citra astra: ad eaipsa solarem aspectum non impediēs.

26 ¶ Tertia est dicentium lac radiorum solis refractionē: vt de cometa. Sed neq; hoc verum est. Primo. quia non semper deberet apparere in eodem loco. vt impossibile est eandem Emphasim continue in eadē speculi parte fieri: si speculum aut res moueatur. Mouentur autem continue sol et astra. ¶ Secundo. quia apparet nobis lactis circulus in aq̄ de nocte: vbi non potest esse talis refractio. Non igitur fieri oportet hanc Emphasim atq; candoris manifestationē: ob radiorum rarefactionem. ¶ Aristotelis determinatio.

Uirtute astroꝝ q̄ sunt in celesti lacteo circulo: eleuāt exhalationes multe: vt fit in generatiōe comete: in qua q̄dē recipit atq; refringitur lumē astroꝝ illic existētiū et illi⁹ ptis celi. Fitq; hūc in modū circul⁹ magnus albus (vt sub astri rotūditate fit circulus halon) q̄ lactis circulus dr̄. Et id quidē rōnabile est. Nā si vnū astroꝝ sufficit materiā eleuare vnde possit pdire cometa: multo q̄dē fortius magna astroꝝ multitudo: que in via celi lactea late effulgēt (quas sporades dicunt) materiā sustollere poterit: ī qua hec ps celi formetur/ repsenteť q;. Adde hunc lacteū circulū nō fieri inter Tropicos vt neq; cometes: sed extra vbi exhalationum vis maiore perdurare possit indissoluta tpe: et vbi eē possit maioris materie representationis cōmoditas. De flāmis igiť appentib⁹ de phantasmatib⁹/ de cōetis/ et lacte hec dicta sufficiant.

Primi Meteoroꝝ finis.

Tabula secundi Meteororum.

Cause pluuie: efficiens celi circul⁹/ materia vapor calidus et humidus. 1
Pluuie generatio. 2
Quo differant nubes et caligo. 3
Preter littere Ari. sentētiā vnū et viginti pluuie signa. 4
Roris et pruine cause: efficiēs sol astra/ materia vapor 5
Roris generatio. 6
Pruine generatio. 7
Differentie roris et pruine. 8
Due conuenientie. 9
Preť lr̄e Ari. sentētiā: roris et pruine accidentia. 10
Cause niuis eedem cū pdictis. 11
Niuis generatio. 12
Quo pacto pluuia/ ros/ pruina/ et nix conueniant. 13
Preť lr̄e Ari. sententiam quatuor illius accidentia. 14
Ubi generatur grando? 15
Quo tp̄e magis genereť grando. 16
Preť lr̄e Aristotelis sētentiā q̄nq; grandinis accidētia 17
De fluuiis et spiritib⁹ nōnulla determinare expedire 18
Opinio de fontium et fluuioꝝ generatione. 19
Generatio fluuioꝝ et fontium. 20
Duo huiusce rei signa. 21

Cur loca demutēt/varientq;:nunc terre nūc flumina. 22
Quo mō contingant Cataclysmi 23
Cur aliq̄ fluuii videant̄ ppetui et alii non? 24
Neq; Tanaim neq; Nilum semp fluxisse 25
Tres de maris generatione opiniones Prima quorūdam circa theologiam versatorum. 26
Secunda. 27
Tertia. 28
Tres de loco maris opiniones Prima est dicentium mare esse principium aquarum. 29
Secunda dicentium ipsum circa terrā esse diffusum: spherā faciens. 30
Tertia est que scripta est in Phedone. 31
Quis maris locus. 32
Cur tot et tanta in mare labentia flumina non videant̄ ipsū efficere maius? 33
An semper erit mare An aliquando desiturum sit? 34
Tres de salsedine maris opiniones Prima est dicentiū solem dulce eleuasse et reliquisse salsum. 35
Secunda dicentium fluuios mare salsum reddere. 36
Tertia Empedoclis dicentis mare terre sudorem esse 37
Quo pacto generatur maris salsedo. 38
Septem signa salsedinis maris. 39
Unde fōtes et flumina varios pticipent colores/sapores et naturas. 40
Pret lr̄e. Aristotelis sētētiā varia aquarum miracula 41

Primi cap. Primi tractatus scdi Meteororum note.

¶ Stilla/gutta.

Ecundus liber Meteororũ cõtinet tres tractatus. Primus quattuor cap. Primũ causas pluuie. eius generationem. et vnam caliginis et nubis differentiam. Et preter littere Aristotelis sententiam vnum & viginti signa pluuie. ¶ Cause pluuie sunt. efficiẽs celi circulus maxime solis: q̃ ppe nos decurrẽs vapores eleuat/& disgregat q̃s sua absẽtia cõgregat. Materia sũt est vapor calidus & hũid[9] sursũ lat[9]. 1

¶ Pluuie generatio. A sole & aliis astris eleuantur vapores ab aqueis locis (est enim vapor aque halitus) qui diu in aere suspensus et ob medie regionis frigide contactum dẽsatur infrigidatus/atq3 iterum per stillas deorsu3 erumpit: fitq3 pluuia. Que si minoribus stillis crebra descendit: imber: Si maioribus pluuia: Si impetuose/subito/et grossioribus totis simul: labrocera dicatur 2

¶ Differentia. inter nubẽ et caliginem hoc interest: quia nubes est crassior ille vapor visus in aere suspensus: qui tandem soluatur in aquam. Caligo autem itidem suspensa nebula est sed que non soluatur in aquam: que dispergitur et dispersa vanescit. Est enim caligo velut nebula sterilis. Fit hinc vt caligo magis sit serenitatis signum. Et generatio nubis ex vapore: et pluuiaru3 ex nube: imitatur solis circulum. Nam sole existente prope: eleuantur vapores fiuntq3 nubes. quo elongato: iterum descendunt. Calidum enim eleuat et frigidũ deprimit. Et hoc semper vt fluuius effluens et relabens secundum ordinem Et forte hunc semper nature serie seruata indeficiente3 fluuium: vt diuine prouidentie flumen priores sub enigmate & velata allegoria Oceanum terre semper circunfluum vocauere 3

¶ Preter littere Aristotelis sententiam vnũ et viginti pluuie signa. Mergorum e flumine celer volatus atq3 clamor. Fulice in sicco ludentes. Ardea super nubem euolans Sydera cadere visa. Albescentes flammarum sub obscura nocte tractus. Palee et frondes eleuate volitantes. Plu= 4

me in summa aqua colludentes. Ex parte Boree: Euri/ Zephiriqꝫ tonitrus. Grues in aere fugam agitantes. Vacca in celum suspiciens et captans naribus auras. Hirundo lacꝰ circũuolitans. Rane in limo q̃rule. Formica oua extollens. Celestis arcus apparitio. Agmen coruorũ e pastu rediens alis strepens. Fluuiales auesvndis r elictis prata querere. se frustra lauare gestiẽtes. Garrl'a cornix. Cornix sola dispaciata harena: caputvndis obiectans et immergens. Ignis in oleo scintillans. Et fungi crescentes: pluuias et tẽpestates (vt cecinit maro) presagiunt.

Jam sibi tum curuis male temperatvnda carinis:
Cum medio celeres reuolant ex equore mergi:
Clamorẽqꝫ ferũt ad littora. Cunqꝫ marine:
In sicco ludunt fulice. Notasqꝫ paludes
Deserit: atqꝫ altam supra uolat ardea nubem.
Sepe etiam stellasvento impendente videbis:
Precipites celo labi. Noctisqꝫ pervmbras:
Flãmarum longos a tergo albescere tractus.
Sepe leuem paleam ⁊ frondes volitare caducas.
Aut summa nantes in aqua colludere plumas.
At Boree de parte trucis cum fulminat: et cum
Euriqꝫ/ zephiriqꝫ tonat domus: omnia plenis
Rura natant fossis atqꝫ omnis nauita ponto:
Humidavela legit. Nunq̃ imprudentibus imbre
Obfuit: Aut illum surgentẽvallibus imis:
Aerie fugere grues. Aut bucula celum
Suspiciens: patulis captauit naribus auras.
Aut arguta lacus circũuolitauit Hirundo.
Etveterem in limo rane cecinere querelam.
Sepius ex tectis penetralibus extulit oua:
Angustum formica terens iter. Et bibit ingens
Arcus. Et e pastu discedens agmine magno
Coruorum increpuit densis exercitus alis.
Jamvarias pelagivolucres (et que Asia circum
Dulcibus in pratis rimantur prata Caystri)
Certatim largos humeris infundere rores:
Nunc caput obiectare fretis nũc currere invndas:
Et studio incassumvideas gestire lauandi.

Tum cornix plena pluuiam vocat improba voce.
Et sola in sicca secum spaciatur harena:
Aut caput obiectat querulū venientibus vndis.
Nec nocturna q̄dem carpentes pensa puelle
Nesciuere hyemem: testa cum ardente viderent
Scintillare oleum. Et putres cōcrescere fungos.

Secundi cap. note.

¶ Serenitas/est a nubibus: aeris puritas. ¶ Trāquillitas vo: est in aere fluctuantiū ventoꝝ vacuitas.

s Ecundum cap. cōtinet causas roris ꝛ pruine. eorū generationes. tres eorum differentias. et duas cōuenientias. Et preter littere sententiā roris ꝛ pruine accidentia ¶ Roris ꝛ pruine cause. Efficiens: sol ꝛ astra. 5
Materia: densus vapor/paruūq; caloris habens ¶ Roris generatio vapor qui paululum de die eleuatus fuerit: ob calidi sursum ducentis paucitatem: tēperate noctis frigore deorsum ducitur atq; in aquā soluitur. qui in aquā v̄sus ros dicitur. Fit enim cum non fuerit estus sursum ducens ꝛ exsiccans: neq; frigus constringens et gelans. Et q̄ gignaꝭ pe signum est: quia tum non longe suspendiꝭ vapor ¶ Pruine generatio. fit vt ros: sed priusq̄ vapor in aquā v̄sus cernatur: gelatur. Et fit hyeme/magisq; hyemalibus locis. 6 7
¶ Tres roris ꝛ pruine differentie. ¶ Differūt p̄mo. q2 cum fit ros: vapor non gelaꝭ. quod facta pruina contingit. ¶ Secundo ros temperiē requirit: pruina autē non: sed frigor[?] lapsum ¶ Tertio quia ros fit flante Austro ꝛ non Borea (nisi in Ponto: vbi opposito fit mō) nam Austrini flatus temperiem parant: Boreas hyemem. Est enim frigidus et suo frigore exhalationis caliditatē extinguens: p̄terq̄ in Pōto vbi Auster distans temperiem facere nequit. Boreas autē illic propter frigiditatem Antiperisthasim faciens (que contrariorum circunstantia est) calidum congregat et magis euaporat. Hinc fit vt in exteris locis id etiam percipiatur. ꝛ putei flante Borea plus effument halentq; q̄ flātibus Austris. Sed Borealia extingunt antequam cōstent. Austri autem congregare sinunt. Et pruina econtra fit magis flante Borea ¶ Due cōuenientie. Cōueniunt p̄mo q2 ambo fiūt tēpore sereno/ꝛ tranq̄llo. Nō existēte eni serenitate vapores apti eleuari nequeunt. ꝛ flante vento consistere non possunt 8 9

¶ Secundo q2 ros et pruina in altis montibus non fiunt. Primo q2 vapor (ex quo gignunt) densus est et par caloris habens: vnde possit in preruptorũ verticem montium sustolli: sed ꝓpe terrã dimittit. Secundo q2 montiũ vertices vento agitant. Non consisteret igit vapor: vnde illic ros atq3 prui
10 na fieret. ¶ Preter litteram: roris et pruine accidentia. ros frumenta collecta putrescere facit. Sereno fit tempore. Ex rore oues lethalem fluxum cõcipiunt. Pruina plerumq3 fetet. descẽdens: serenitatem: ascẽdẽs futuꝝ indicat Jmbrem
Rore seges collecta perit. Sunt rorida tempe.
Rore et oues paste ventre fluente cadunt.
Cana pruina olida est. Descẽdẽs ipsa serenat:
S3 si conscendat tp̃a pulla notet.

¶ Tertii cap. note

¶ Ephemerus/ quotidianus: vnius diei/

t Ertiu3 cap. continet cãs niuis. eius generationẽ. ⁊ vnã conuenietiã. ⁊ preter littere sententiã accidẽtia
11 niuis ¶ Cause niuis. Cum p̃dictis eedem sũt ¶ Ni
12 uis generatio Nix generatur cum nubes (p̃usq̃ in humore3 stillet) congelatur. Et hoc est frigiditatis regiõis (i qua fit) signũ et tp̃is. Non eĩ cõstringeretur ac gelaretur: multa existente caliditate et nõ supuincente frigore. debet tamen aliq̃d caloris eẽ nubẽ eleuare sufficiẽs
13 ¶ Cõueniẽtia Cõueniunt pluuia/ ros/ pruina/ et nix. Nam fiũt ob infrigidationem oĩa. Et pluuia ⁊ ros sunt idem. et pruina et nix idẽ: sola paucitate et multitudine distãtia. Nam pluuia ex multo vapore multis locis/ ⁊ multo tp̃e collecto: generatur. Ros ex pauco vt Ephemero vapore. Et pruina ex gelato vapore. Nix
14 vero ex gelata nube. ¶ Preter littere sententiam quattuor niuis accidentia Nix nimiũ albet: fortiter visum dispergẽs. Per flocculos cadit. Messem auget. Semper in altis saluatur montibus.
Candida nix nimium: tu fũdis acumina visus.
Tu cadis vt floccus. Messibus apta venis.
Hismaron et Rhodopen ⁊ Caucasõ Othryn ⁊ Alpes
Preruptos mõtes tu sine fine tegis

Quarti cap. note

¶ Antipisthasis contrarioꝝ circunstantia. Pont⁹/ regio ad Boream. est et id mare quod a palude meotide vsq3 in Te-

nedū ptendit ❡ Labrocere/nimbi.
Quartū cap. cōtinet duas qstiones. antiquorū respō
q siones. earū improbationes: secunde tribus rōibus
et pprias solutiones. ❡ Prima questio. vbi genere 15
tur grando? ❡ Dixerunt sursum generari. et aquam ob stil
lar puitatē suspēsā manere in aere (queadmodum contin
git aurum/et pleraqꝫ terrea corpora ob molis paruitatē aq
supernatare) et illic congelari. et postea cōgregata multa si
mul: cadere grandines. Sed hoc eē non potest qz congelata
copulari nequeunt: queadmodū humida. ❡ Secunda. quo 16
tempore magis generet grando? Et videt hyeme. Nam grā
do est vt crystallus. Fit autem congelatio hyeme. maxie tñ
vere apparet z autūno tpe fructuū: et tranquillioribus locis
Dixerunt magis estate fieri. Et cum nubes ad tante altitu
dinis aerem puenerit qui maxime sit frigidus: qz solariū re
fractōnem radiorū non amplius sentiat: illic aquā gelari/fi
eriqꝫ grandinem. et hoc maxime estate euenire contingere:
quandoquidem copiosus sit calor nubes eleuare et sursum
pellere sufficiens ❡ Sed neqꝫ hi recte sentiūt. Primo Nam
invalde altis locis non fit grādo. Videremus enim eā (quē
admodum et niuem) aliquando in ipsis genitam. ❡ Secun
do. quia sepe vise sunt grandinose nubes cum sono non lon
ge a terra delate: qui horrorem et metum audientibus z vi
dentibus ingerebat terribilem: tanq̃ aliquo alio maiore futu
ro. ❡ Tertio quia aliquādo mire magnitudinis cadit gran
do: omnimodā gerens figurā z non rotundā. Signū igit est
ex nonvalde alto loco ruere neqꝫ invalde alto genitā eē.
❡ Prime questionis solutio. Antiperistasis (que est contra
riorum circunstantia) ipsorum auget vehementiam. et hinc
fit vt estate inferiora loca frigida sint z hyeme calida. qua
re estu valido existente: media aeris regio frigidior est suis
circundata contrariis. Et ex nube citius aquam eliquat et
grossiores gutte (quas labroceras dicimus) fiunt: que im
petuose et tote simul decidunt ob congelationis celeritatē.
Ita circunstante contrario fiunt gutte labrocere que (ꝑusq̃
decidant) gelantur: que congelate grandines dicuntur. Et
quando propinquius fiunt: maiores apparent. quia paruo
ferantur interuallo. quādo vero remotius: minores atqꝫ ro
tunde. ❡ Secunde. Minus estate et hyeme q̃ vere z autūno

ꝛ fructuū maturatione.q;ver et autūnꝰ ꝛ maturescētiū fructuū tp̄s calidū satis est et humidū:vt vapores eleuent/ꝛ antiperistbasis fiat.Adde ꝙ q̄n vapor eleuari sufficit tempore calido:medius aer ex contrariorum circunstantia valido cōcepto frigore:vaporem citius gelat. Multi enim cito aquā infrigidare volentes:primum eam ad solem ponunt. Et in ponto circa calamos aquam calidam fundunt: vt illic citiꝰ geletur. Utuntur enim in pisciū captura glacie vt plumbo: vt calami quiescant.Et hac ipsa de causa circa Arabiam et Ethiopiā estate ingrauescunt imbres et in die frequenter:ꝛ
17 non in hyeme. ¶ Preter littere Aristotelis sententiam grandinis quinq; accidentia.Deorsum per globos ruit vt Crystallus.Messem enecat.Interdum cum sono et strepitu auditur.Cum pluuia cadit.Multimode existit figure:aliquādo hoim/aliq̄n ferar̄ effigiem retinens.

Grando globū vitrei Crystalli imitata:deorsum:
  Decidit.et vitem strataq; farra necat.
Horrendoq; sono mortalia pectora terret:
  Nubis:et euentu deteriora rata.
Mixta ruens imbri.variis formata figuris.
  Et faciē visa est sepe habuisse fere:

Primi cap. secundi tractatus note.

¶ Meotis/Scytharum maxima palus in pontum defluens
¶ Pernasus/Phocidis mons biceps in quo Castaliꝰ musis fons sacer existit.

Secundus tractatus cōtinet duo cap.

Primum vnam conclusionem/ vnam de generatione fontium et fluuiorum opinionem.et eius impugnationem.fontium et fluuiorum genera-
18 tionem et duo signa. ¶ Conclusio. Expedit de fluuiis et spiritibus aliqua determinare. ¶ Nam de his ab antiquis nichil dignum relictum est.Dixerunt enim aliqui ventum: aerem esse agitatū et fluentē.et idem esse nūc aerem/nunc nubem nunc ventum

quia cum quiescens fuerit vocant aerem. cum densus & mul
te crassitudinis: nubem. & cum motus: ventum. Et omēs vē
tos eundem esse ventum sapienter credunt affirmare. Sed
accidit multos vel sine inquisitōe satius sic inquirētibus di
cere. De ventis autem postea exquisitam facturi sumus dete
natōem. quid sit/quomodo fiat/q̄d moueat/vtrum fluat quē
admodum ex vase: quousq; totum fusum sit. aut sicut ex vtri
bus emissum vt pictores effingunt. Et de aquis cōsimiles
pene habuerunt determīationes. ¶ Una de fontium & fluui 19
orum generatione opinio. Dixerunt fluuios fieri multa aq̄
a sole eleuata: et iterum in terre magno aliquo ventre con=
gregata. a quo effluunt omnes: aut alius ex alio: colligit q;
in terre susceptaculis hyberno tpe hec aqua. Et hinc fit vt
fluuii & fontes estate q̄ꝫ hyeme maiores exuberent. Et hoꝝ
fluuiorum hos perpetuos asserunt: quoꝝ susceptacula mul
tam copiam colligunt: & que nō prius deficere possint q̄ꝫ ex
hyeme nouos imbres & nibos recolligāt. Hos vo nō ppetu
os: quoꝝ aluei & receptacula paruam continent aquam: et q̄
deficere possit p̄usq̄ꝫ ex hyeme nouos recuperent imbres. sꝫ
quō ex susceptaculis terre nascerentur aque: que per annū
decurrere videntur cum magnitudine & mole: ipsius t̄re su=
perent magnitudinem. ¶ Fluuiorum & fontium generatio. 20
Sicut super terrā ex aere: supante frigiditate fit aqua: ita
et in terra eandem ob cām ex aere fiet aqua/& continue qui
dem que facta erumpit. Et sicut sup t̄ram ex multis paruu
lis stillis aliis tandem coeūtibus crebrior colligit aqua/ fit
q; aque multitudo: sic in terra ex p̄uis colligit. Et p̄mo fiūt
scaturigines in p̄ncipium fontis aut fluminis cōuenientes.
¶ Duo signa. Primum aque ductus parantes non lōge de 21
fossa humo aquam reperiūt: terra itidem a summo veluti su
dante repta. ¶ Secundum quia ex magnis montibus maxi
mi fluuii & stagna oriunt. q̄ libere omni ferme ex pte aerea
attingant loca. que vt spongiosa fistulosaq; suspensa: mult
ex locis concipiunt atq; p̄ducunt aquam. In planitie autē
campestri rari fiunt admodum. In Asia enim ex Pernaso
ad hyemalem orientem monte maximo effluunt Bactrus/
Coaspis/Indus & Araxes cuius pars Tanais in Meoti=
dem effluit paludem. Et ex Caucaso maximo mōte ad esti
ualem orientem (qui ob sui p̄ruptam magnitudinem a naui

gantibus in imis stagni videtur:et cuius sūmitates ad tertiam noctis partem a sole illustrantur)effluūt plurimi ⁊ maximi ⁊ Phasis. Ex pyreneo ad occidentem equinoctialem in Celtica effluunt Istrus ⁊ Tartessus. Istrus quidem per totam Europā in mare Euxinum. et Tartessus extra colūnas. Ex Ethiopicis montibus: Egon ⁊ Nises ⁊ Cremetrius. Ex Pindo: Achelous ⁊ Inachus. Ex Scombro: Strymon/ Nestus/ ⁊ Hebrus. Ex argēteo mōte: Nilus. Ex Rhodope plurimi. Sed qui adducti sūt testimonii grā sufficiant Absonū igit esset existimare vnum terreventrē ex quo oēs educant flumii. Et neqꝫ quidē recipere sufficeret neqꝫ ipas nubes. Et fiunt hunc in modū fontes. Et sunt sub trā vt q̄dam stagna ex scaturiginibus invno loco collecta:non tāta vt aliquid accidat incōmodi. Et esse hm̄oi subtraneos meatus ⁊ aquarumvoragines hinc sumitur indicium: q̄ sepe loca absorbentur coopiente aquavt circa Peloponnesum et Arcadiam sepius accidit. Circa Hellademvo raro. Et sub Caucaso stagnum est(quod illic vocant mare)quod plurimi et magni ingrediunt fluuii aptum egressum non habentes:quos dehiscens deriuat sub terra circa profunda Ponti. vbi nullus quivnq̄ descenderit:potuit satis ꝓfunditatis tminum rimari. Et hinc distantia trecentorū stadiorū aquā potabilem reddunt terre. Et circa Ligusticam:fluuius non minor Rhodano(qui fluuius est ꝑnauigabilis)absorbetur. Indicium igitur sufficiens est terram lacunas ⁊ aquarum voragines continere.

Secundi cap. note.

¶ Hellas Grecia ¶ Hellenes Greci ¶ Cataclysmus / diluuium inundatio.

S Ecundū cap. cōtinetvnā q̄stionē. Rn̄sionē. Quō cōtingāt Cataclysmi. Cur aliqui fluuii videntur ꝑennes alii non. Etvnum correlariū. ¶ Questio cur

22 loca demutenturvarienturqꝫ nunc terre nunc flumina: vt q̄ ꝑ̄us arentia extitere:nunc obruta sint aquis. et que prius aq̄ operuit: modo sint arida. vt vbi nunc mare: prius terra. Et vbi nunc terra: prius mare fuerit. ¶ Huius ratonē assignamus quia omnia hec nature seriem seruant suaqꝫ finiuntur Periodo. Ut enim ex sole ⁊ celo: plante ⁊ animalia statum habent ⁊ sue durationis rationemvt adolescant/ vt iuuenta

consistent/vt senecta tabescāt: Ita eadem ex cā virtutē partes terre accipiūt differentē. Et incipiunt humida fieri ꝛ ad tps aquosa manēt. Deinde exsiccant atqȝ senescunt iterꝫ. Et cō=simili mō fit maris permutatio. vt vbi nūc excrescit: terram relinquet arentē. et vbi nunc fluctibus vndat: aliquādo stag=natū ꝛ exsiccatū iri necesse est. Et huius rei plurima sūt ar=gumēta Egyptus enī exundante Nilo coopta: hinc stagnat hicqȝ repaꝛ: vt sepe noua fieri videaꝛ. Et ora Nili oia: ma=nufacta videntur excepto vno Canobico. Et olim Egyptus (vt homerus refert) Thebe fuerūt: necduȝ Memphis erat. Et hec rerum vicitudo/ꝑmutationūqȝ alternatio: Helladi argiuoꝝ regioni/et Mycenee Myceneoꝝ tpe Troie acci=dit. Nam argiui stagnantem habebant Helladem: et q̄ pau=cos alere posset. Mycenea vero ferax et ꝑata. Et in opposi=tas verse naturas Mycenea stagnat. Illa vero siccaꝛ vtilis nunc facta est. ¶ Et si q̄ras. si ita sint reꝝ vices/ terrarum ꝛ aquarum permutationes: quomodo nos lateant? ¶ Dicimꝰ cum īcipiant longis tempoꝛibus fieri: vita autem nostra ci=ta fugit ꝛ labiꝛ. nunc fame/ nunc bello/ nūc infirmitate cito absumimur. Hi regiones permutant et emigrant in alienas Hi autem permanent: sed tempus facte permutationis non attingunt. Illi autem cum regio non amplius alere suffici=at: in alienas se transferunt oras. Hinc omnis interit memo=ria et posteritatem latet. Et si quando memoꝛia facta est: lō=ginqua deleuit antiquitas. Et qui has consyderauerunt per=mutationes: dixerunt nonnulli mundum de nouo generari ꝛ mundi generationem harum causam esse. Sed hoc deridicu=lum est. ob paruas scilicet et momentaneas permutationes: totum permutari extimare opoꝛtere. Terre autem moles et magnitudo circa cuius partem aliquam fit permutatio: ad totum vniuersum nichil omnino esse videꝛ Sȝ cā dicta est q̄ rerum a natura determinatus sit exitus/determinataqȝ Pe=riodꝰ ¶ Quō cōtingant Cataclysmi. Sicut anni quatuoꝛ sūt 23
determinata tempoꝛa ver/estas/autumnus/et hyems: finem periodūqȝ seruato oꝛdine retinentia. sic circa ptes terꝛ loca cōsimilis naꝛe lex obseruaꝛ. Et cū ad hyemem vsqȝ suā de=ducta sint: Ingrauescūt vnde: fitqȝ illoꝝ Cataclysmus Quē=admodū sub Deucalione Cataclysmꝰ factꝰ ē circa antiquaȝ

Helladē que ē circa Dodonē ⁊ Acheloū quā habitāt Greci qui nunc Hellenes dicunt. Et he aquarum magne eluuiones non semp circa eadē loca cōtingūt:sȝ euariāt:⁊ Cataclysmo
24 rū loca pmutant ¶ Cur aliqui fluuii videant ppetui et alii non: ¶ Dixerūt id esse ob terre ampla vel stricta receptacula.vt quorum magna sint voraginum instar:hi sint ppetui.quorum vero parua:⁊ que suas paruo tempore eiaculētur aqs: non pennes sed decidui sint. ¶ Hanc non dicimus causam sed locoruȝ gignendis cōseruandisqȝ aquis aptitudo.vt loca alta/spissa/frigida. Hec sane multam continēt aquā/multam suscipiunt/et multam sua frigiditate gignunt. Quibus vero suspense sunt parue montium moles sonore/saxee/argillose:hec inepta sunt(vt in ipsis diu pdurent aquarū fluxus)loca. Et ita si plus apta atqȝ disposita fuerint: perseuerant magis.sin minus:itidem minus. Non tamen dixerim fluuios esse ppetuos:sed suas seruare Periodos:ad q̄s vsȝ pdurant.et nō posse semp eadē p̄terlabi atqȝ perfluere loca: sed permutare. Non enim mari ⁊ flumine eadem semper hument loca:et eadē manent arida. Hoc manifestat Egyptus quandoqȝ tota inundans.hoc:ea que circa rubrum mare sūt loca.que Sesostris primus excogitauit fodere:vt totus fluuius pernauigabilis foret. Hinc enim magne pendebāt vtilitates. Deinde Darius id attētauit:qui repientes mare flumine altius:a fossione cessauere:ne flumen mari mixtū confunderetur.quod ⁊ circa Libyam Ammoniam comperitur summissius.hoc:Bosphorus non semper fluens. Uisus est enim ab Asia limositate fluxuȝ dimittere/deinde siccari/de
25 inde iterum stagnare solitosqȝ cursus reparare. ¶ Correlarium. Unde fit(cum tempus non defecerit sed totum sit eternum)vt neqȝ Tanais neqȝ Nilus semper fluxerint:sed vnde effluunt aluei:aliquando sicca loca fuerint.et ita de ceteris fluminibus dicere conueniet. Habent eni ⁊ vt sint/et vt certis effluant locis:et determinatas Periodos.et tempore permutantur omnia.

Primi cap. tertii tractatus note.

¶ Circa Theologiam versatos vocat Hesiodum et alios Poetas: qui deos cecinerunt. ¶ Statarie/stationarie/stantes.

¶ Estũ maris(sic ei eiꝰ fluxum atq3 refluxũ nuncupamus) nõ ꝓsequit̃ Aristoteles:nisi vt ex cã pendet iferiori. Cum q sydeꝝ ratio a nostra cõtemplatione videatur aliena. tum q ip̃a aliis ꝛ aliis repiatur varia/ꝛ deꝑhensu difficillima vt in fluctiuomis syrtibus. In Nilo q̃ sole tenente cãcrũ:totã alluit Egyptũ. in Euripo:qui septies in die et nocte in Euboia reuagos/refluosq3 fluctꝰ agit. in gaditano fõte q̃ nũc fluxus/refluxusq3 oceano cõcordes h3:nũc vero dissonos Estꝰ tamẽ aq̃lonaris ꝛ nr̃i gallici oceani exploratum/ratũq3 habetur lunã in cã esse: vt q̃ ipsũ certis intuallis trahat ꝛ ad suam faciẽ ꝓpemodũ effingat. Bis ei int̃ duos lune exortus effluit/remeatq3. ĩcipit ei vna cũ luna nr̃m horizonta cõscẽdẽte intumescere:quoad sydus ad meridianũ ꝑueniat: quo quidẽ ad occasum vergẽte sensim residet. Ab occasu vo ad ima celi meridiano cõtraria sydere vergẽte rursus inundat. hinc autẽ donec ortũ reparet se cõtrahit et reuocat. nec mireris syderis subter t̃rã labẽtis ipsũ mare vim sentire. neq3 obest q̃cq̃ terrene molis crassa densitudo: vt manifesto ĩ sole ꝛ Heliotropio cognoscitur argumẽto:qd̃ in nocte vim solis motricẽ persentiens ad orientẽ se gyrat. et in toto mari ãplior lune vtus colligit̃ q̃ in torrentibꝰ ꝛ fluuiis: vt ꝛ ipsu3 sol amarore inficit ꝛ nõ fontes et flumina. Quo fit vt ipsum potiꝰ q̃ fõtes et flumina lune sydus mouere dinoscat̃. Et a noua luna ad septimã maris estus minuunt̃: A septima ad ipsam suo orbe plenã augent̃:efferuẽtq3 maxime ipsa plena aut ꝓpe. vt ei fulgur priꝰ cernit̃:tonitrũ/fulmẽq3 motũ ꝑueniens:ita quoq3 luna cõpleta cernit̃ ꝑusq̃ vis illa aquarum motrix maxime inundationis effectũ/motũq3 satis ĩprimat A plenilunio ad ipsã decremento mediã decrescũt. Hic aũt ad nouilunium vna recrescunt. In plenilunio maria purgãt limũ/algasq3 expuũt. aiuntq3 Aristotelẽ tradidisse nullũ animal nisi recente estu expirare.

Ertius tractatꝰ continet tria cap. primum tres de maris generatione opiniones. Prime duabus rõnibus reprobationem ¶ Tres de maris generatione opiniones. ¶ Prima est ãtiquorum circa Theologiam versatoꝝ dicẽtiũ in terra esse fontes qui sint principia ac ori 26

gines maris existimantes forte terrā esse maiorem vniuersi partem & reliqua omnia ipsius grā esse/ & circa eā tanq̃ circa honorabilissimū principiū consistere. Sed fontes originē mari prestare nō posse ostendit ¶ Primo q̄a aquaꝝ he sunt fluentes vt fontane & fluuiales aque/ he vero statarie. Statariarum autem he sponte stant vt stagnales/ alie īdustria & arte vt fontane manufacte/ & puteales q̄rum fontes existunt origo. Mare autem neq̃ effluxibile est/ neq̃ arte & īdustria manufactum stans. Neq̃ sponte apparet fontium esse multitudo. Fontes igitur non prestant mari originem & p̄ncipiū ¶ Scdō q̄ sunt plura maria adinuicem non cōmixta vt rubrum mare/ Hyrcanicū/ Caspiū que adinuicem sepata sūt/ et circunhabitata: circa que non apparent fontes a q̄bus deriuata trahere possint originem. Non igit̄ fontes mari prestant originem & principia. Mare tn̄ fluere videt̄ ob aliquas causas. Primo q̄ cum in angustum locū recipiat̄: refluctuat reflectit̄/ regurgitatq̃ ad amplū/ ibiq̃ in maius se expādere atq̃ diffundere videt̄. Scdō q̄ increbrescentibus fluuiī oriūndis: ad p̄fundi⁹ decurrat. vt Euxinū & Meotis ī Pōtum/ Pontus in Egeum/ Egeum in Siculū/ Siculum aūt mare in Sardonicū & Thyrrenicū. Est enim Pontus Meotide p̄fundior/ Ponto Egeum/ Egeo Sicilicum/ Sardonicum autem et Tyrrhenicum omniū p̄fundissima. Quod antem inter Herculeas colūnas: totum in p̄funditatē fluit. Et sicut ex verticibus altis: fluuii apparent fluentes: sic ex arcto: mare plurimū fluere conspicitur: quia illic locus alt⁹. adeo enim: vt aliqui sibi persuadeant illic Axe sub Hesperio sint pascua solis equorum: Et neq̃ sub terras subflabatur et exret: altitudine ad Arctum terre eleuate videri p̄hibitus.

27 ¶ Secunda est antiquorum qui de humanis plura senserunt: dicentium a principio terrā fuisse totam aquis adoptam: sed ex vna parte spiritibus impetentibus/ solis visioni bus & lune euaporatam atq̃ exsiccatam esse. quod vero sup est esse mare: futuꝝq̃ aliquando vt tota terra arida fiat.

28 ¶ Tertia est dicentiū terrā olim sole incaluisse: calefactāq̃ sudorem emisisse: quod mare vocamus. Et hinc mare salsū esse: sudor enim salsus est. Alii vero salsedinis causam terram esse aiunt. Et mare hunc in modum esse salsum terre admixtū: quēadmodum aqua per cineres colata.

¶Secundi cap. note

¶Reumata/stille ille subterranee ex quib⁹ colligunt/ gig=
nūtq; fontes et flumina.

Secundū cap. cōtinet tres de loco maris opiōnes.
f Eaꝝ reprobationes: scđe q̄nq; rōnibus/ ⁊ tͭie q̄nq;.

Quis sit locus maris. ⁊ quō flumia in mare laben
tia non videa͂t mare reddere maius ¶Tres de loco maris 29
opiōnes ¶Prima est nōnulloꝝ q̄ dixerunt mare eē p̄ncipiū
aquaꝝ: ⁊ ex eo fluere oēs ⁊ ad ipsum refluere/ ⁊ eius locum
esse locū aq̄: hac rōne vsi: sicut de aliis elemētis cōperimus:
ita quoq; et de aqua comperiri rōnabile est. At ignis magna
moles/magnaq; multitudo sursum in suo loco cōgregata
est: ⁊ aeris in suo loco/ ⁊ terre in suo: vt in infimo. igit̄ et aq̄
in suo loco. Hec autem mare esse videtur qđ p̄estet aliis a=
quis oib⁹ originē ⁊ p̄ncipiū: ⁊ a quo fluuii ⁊ fontes effluant
oēs/ ⁊ ad qđ iteꝝ recurrāt. Et cū querit̄: quō igit̄ fluuii a sal
so mari egressū hn̄tes: dulces sint: dicunt eos dulcescere: q̄
p terram sint colati. Sed quō hec aqua salsa ⁊ grossa: aliis
subtilioribus ⁊ simplicioribus (vt q̄ potabiles existant) erit
p̄ncipiū? ¶Scđa est dicentiū mare circa terrā esse diffusū 30
ei⁹ ambitum circundans/ ⁊ circa mare spheram aeris/ circa
aerē spherā ignis: vltimū ⁊ supremum sensibilium locū pos
sidentem. Et solem circūferri atq; circūuagari semp q̄ nu=
triat̄ humido. ⁊ in oriente stans aut vno loco: nō īueniat suf
ficiens pabulum. eleuetq; subtile humidum ⁊ dulce: quo se
pascat/ nutriat/ ⁊ alat: alioq̄n corrūperet̄. s; quādiu habeat
alimentum viuere: humidūq; soli esse alimētum: vt flāme. et
solem flamme similem esse putarunt. Sed sic dicentes ridē=
dos esse pt; ¶Primo q̄ illud subtilissimum ⁊ dulcissimum
(qđ per singulos dies sursum expirat: sursumq; ducit̄) illic
constat: et frigido cogente iterum ad terram relabitur Idq;
ita semp agit natura circulum imitans: vt superius dictum
est. Non igitur illo subtili ⁊ roridovapore nutritur sol ¶Se
cundo quia flamme similitudo soli apta non congruit. Nam
p̄pter continuum humidum et siccū: non alitur flāma. neq;
manet eadem: sed continue fit noua. quare si de sole ita fu=
turum esset: non modo in die (vt dicere consueuit heraclit⁹)
non esset sol: sed continue fieret nouus. ¶Tertio quia sicut
ignis aquam calefaciens euaporat: ita sol vapores extollit

et eleuat. At ignis cum aquam calefaciat vapores eleuans: non alitur illis. Igitur neq; sol. ¶ Quarto quia inconueniens est solum solem nutriri: et non illam magnitudine et numero excellentem syderum multitudinem. Imo et ipsos celestes circulos alimento indigere/ pariter et pastu: et eiusce rei gratia non facere gyros: queadmodum solem facere aiunt. Illa autem non aluntur: igitur neq; sol. vnde enim tantum sufficere possit alimentum? ¶ Quinto quia que ex humidis corporibus sursum efflantur: iterum descendere (ipsis in aquam coactis cõuersisq;) videmus: et per singulas se reddere regiones tanq̃ non alitis superioribus. non igitur alũtur superiora. ¶ Tertia est scripta in Phedone. terram esse pforatam et in illa eximia terre voragine ac aptura esse Tartarum: originem et principium aquarum omnium: et ipsius maris. Quisquidem vaste voraginis tartarus: se nunc extra diffundit/ et euomit aquas: nunc resorbet emissas: et ad ipm (vt ad principium) omnes recurrunt aque: nunc sursũ/ nunc deorsu;/ nunc ad latus/ nunc sub has/ nunc sub illas elabẽs terras. Et aiunt aquas: colores et sapores accipere secũdu; terrarum (per quas transeunt) naturas. Sed id non esse verũ statim manifestum est. ¶ Primo. Quia videntur: non semp ad eundem locum fluere. quod tamen oporteret secundũ eorum sententiam. ¶ Secundo. quia non minus effluerent supra terram q̃ sub terra: et quocunq; tenderit fluctuans tartarus ¶ Tertio. quia nõ est cur aq̃ que mota fuerit deorsu; in tartaro: iterum sursum exurgat ac eiaculetur. ¶ Quarto Quia semper esset aquarum equalitas: et semp extra: aquã equalẽ (ne se occuparẽt) esse oporteret. ¶ Quinto. q̃a nõ videntur flumina alicubi in terra terminari: sed omnia fluunt in mare ad quod terminãtur: viderentur tamen vbiq; in terra terminari debere quia illic euagaretur tartarus. Et si aliqui fluuiorum terraneos meatus subintrent: aliunde prodire videntur. Ut Nilus et Istrus longo tramite sub terras labentes: multos alios in via colligunt fluuios et fontes/ et multorum fluuiorum ac fontium reumata. Hineq; in fluuios euadunt amplissimos ¶ Quis maris locus? Responsio Sicut Ignis proprius est locus: celi concauum/ Aeris proprius: concauu; ignis: ita proprius est aque locus: vt aeris

concauū. Hinc fit vt quē locū nunc mare trām ambiēs occupat: natura sit aq̄: ₇ non maris. Nam qđ dulce/qđ subtile est aquaꝝ: sursū a calore eleuatum ducit. grossū vero terreum ₇ salsum: suo pondere subsidet in imo: qđ q̄dē in loco aq̄ remanens mare dr̄. Manet ei deorsum: queadmodū cibo ab aīali sumpto: qđ dulce ₇ qđ subtile est a calido spargit ad vnumquodq₃ membroꝝ: qđ vero grossū est terrestre et amarum vt hyposthasis (quā subsistētiā dicim⁹) in aluū pōdere suo demittit. Et venter totius locus erat: q̄cq̄ subtilia statim dissoluta sunt. ita de aqua ₇ mari existit. Hac de cā oīs aq̄ fluunt ad mare: q₂ in loco sit aque: ₇ locum maxime concauum possideat. ¶ Cur tot et tanta in mare labentia flumina: ipsū nō videant reddere maius? ¶ Responsio. q₂ in mare recepta: ex 33
arcto atq₃ angusto diffundunt in latum: ₇ iō in latū diffusa cito resoluunt: vt pene vno die perdurent . queadmodum si supra latam mensam aque fuderis Cyathū: presentibus ₇ respicientibus exterminabitur totum: ita quoq₃ de fluminib⁹ accidit.

Tertii cap. note.

¶ Scirpus/iuncus ¶ Sedimenta/expurgamenta aīaliū/hyposthases ¶ Muria/aqua salitoꝝ. ¶ Stagnū illud circa palestinā Asphaltites est: gignens Asphaltum: quod bitumen nominant.

Tertium cap. cōtinet vnā q̄stionē. antiquoꝝ ₇ ꝓpriaꝫ respōsionē. tres de salsedie maris opiones. quō generet maris salsedo. Septem signa salsedinis maris. vnde fōtes ₇ flumina diuersos sapores/colores/₇ effectus habeant. Et p̄ter lr̄e Aristotelis sentētiā duodecī aquarum effectus/₇ miracula. ¶ Questio. an semꝑ erit mare? an 34
aliquādo deficiet? ¶ Dixerunt aliqui mare simul cū mūdo incepisse: ₇ semꝑ cum eo perduratum ire: quare perpalā est si mundus ꝑpetuus est: itidē mare ꝑpetuum esse voluisse Sꝫ Democritus dixit aliquando mare totam opuisse terram: ₇ paulatim desiccari et tandem omnino desiccatum iri: vt ne vllum sit mare. Sed id persile est Esopi fabule: q̄ confixit Charybdim bis resorpsisse: q̄ p̄mo sorbens fecit appere mōtes. Scđo fecit appere insulas: q̄ si iterū sorbeat: residuum epotura est/terramq₃ siccā reliquet. Sed hic sermo Poetis aptus et non veritatis inq̄sitoribus ¶ Dicimus igit̄ si semꝑ

sol suum torqueat gyrꝫ:dulce/subtile/ꝛ potabile eleuans: qđ iterum deorsum recidat:semp futurū esse mare aliqđ·non tamen eadem semp occupabit loca:sed q̄ nunc arida sunt:aliquando illuet/ rursumqꝫ eadem aliquando siccabunt. Neqꝫ
35 ꝑpter hoc ꝯmutari existimare oportet vniuersum. ¶Tres de salsedine maris opiones. Prima est dicentium terrā in ꝑncipio fuisse aquis adopatam et solem dulce/subtile/ꝛ potabile eleuasse:residuum vero mare relictum amarum ꝛ salsum. Sed id verum non esse videt. Nam ad ipsum tanta relabitur multitudo:quanta sursum sustollitur. quare si restituta equali dulcis aq̄ multitudine ipsum non est dulce sꝫ ama
36 ricat:neqꝫ prius hac de causa factum est salsum. ¶Secūda est dicentium fluuios ad mare labentes terre trahere salsedinē:ꝛ mare salsum reddere. Sed neqꝫ id verum. ¶Primo qꝛ fluuios oporteret esse salsos:imo ꝛ magis salsos:qđ non apparet. ¶Secundo qꝛ irrōnabile essꝫ modicam terrestreitatem cum fluuiis delatam:tantā aq̄ multitudinem(quantū ipsum mare esse videmꝰ) salsam efficere. ¶Tertio. qꝛ nichil aliud mare reputāt:nisi plurimoꝝ fluuioꝝ collectionē. qua
37 reꝛ fluuios ipsos salsos eē cōcedāt oportet ¶Tertia ē Empedoclis ťram sudasse dicentis:eiusqꝫ sudorē esse mare. Sꝫ hec Metaphora ꝛ fictio poetis q̄ꝫ philosophis aptior est vt recipiat. Nam q̄ salsa esse vident vt aqua per cineres colata/ aqua colata ꝑ calceꝫ/vrina/sudor/alimēti hyposthasis:cum prius dulcis fuisset aqua/dulce poculū/ dulcis cibꝰ: aliquo accepto salsa fiunt aut amaricant:vt cinerū aut calcis adusta ťrestreitate. Et in vrine vasis fundo:remanet quedā salsedo. Et cum sudore:corporis abluunt ťrestria. sicut q̄ carnes abluendo abstergit. Et ťrestreitas idigestaqꝫ substātia facit hyposthasim amarā videri. Ita ꝛ aliquo adusto ꝛ terrestri āmixto:mare salsum esse existimare opꝫ.ꝛ nō eo quo ipi
38 arbitrantur modo. ¶Quomodo maris generetur salsedo. Maris salsedo ex quodam vsto terrestri ammixto generat. Dicimus enim duplicem esse spirationis speciem. hanc calidam et humidam que vapor dicitur/hanc vero calidam et siccam que dicitur exhalatio. Et mare semper idem specie permanet:vt idem aer/idem ignis/eadem flamma. Et eleuatur ab eius summo vapor dulcis:a fundo vero solis et astrorum sufficiente calore eleuatur exhalatio(Est eniꝫ hec:

a terra eleuari nata:aduriẽq; fundum. ⁊ per mare transiẽs/ et cum vapore in mare relabens(vt cineres per aquam sepi us trãſitum facientes)salsuginem inducit. Et hui⁹ rei mul ta sũt signa. Aqua per cineres colata /vrina/sudor/et alimẽ ti(vt iam dictum est)hyposthasis. vbi aliquid combustuʒ re linquitur/aut terrestre indigestũ Quã ꝑpter dixerunt nõnul li terram semel fuisse combustam et hinc mare suam traxis se amaritudinem:non percipientes generationum exhalatõ num possibilitatẽ. Et quomodo hac de cã maris harene re linquntur vt tenuia grana dissociate ¶ Septem signa q̃ ma 39
re ob ambustaꝝ terrestreitatuʒ permixtionẽ salsũ sit ¶ Pri mum. Quia Australes aque ⁊ ꝑme Autũnales salsiores sũt q̃ auster ventus sit calidus/⁊ a calido efflet loco: plures se cum eleuans exhalationes. Autũnales vero propter prete rite estatis adustionem/ ⁊ exhalationes eo tẽpore eleuatas: que nunc ob temporis varietatem deorsũ reducuntur/nunc ãmixte permanent/nunc noue sustolluntur. De Borea autẽ oppositum euenit. Et hac de causa australes ⁊ autumnales grauiores sunt:⁊ citius ob permixtam terrestreitatem deor sum precipites deduntur. Quibuscũq; enim talis terre mul titudo inest:citissime deorsum tendunt. ¶ Secundum. quia aqua maris:ceteris calidior est:vt que exhalationis ammi xte naturam retineat. Omnia enim quecunq; ignita fuerint in seipsis potentia caliditatem retinent. Monstrãt hoc calx cinis/animalium sedimenta:vt quorum calidissimi sint ven tres:calidissimam habeant hypostasim sedimentaq;. et sem per maris sursum eleuatur potabile. Q̃ si aliquid terene fe cis secum ducitur:vapor salsedinem participabit. Et si ma gis:et magis. Et iterum relabitur decidens:quod iteruʒ re sumet mare. Fluunt enim ad ipsum:et omnes aque. Hic fit vt non omnino deficere(queadmodum alii deficiunt fluuii) sed solum scdm hanc vel illam partem contingat. ¶ Tertiũ q2 dimisso cereo vase bene clauso ⁊ circũligato in mare:qd per latera subintrat aque:dulce est et potabile:q̃ cere tenu issimi pori non admittãt cum subtili resudante aqua corpu lentas terre feces subire ¶ Quartum. quia aqua maris hãc ob cãm ceteris grossior et ponderosior esse videtur:vt in ea magne natẽt Triremes:q̃ in fluminibus suo pondere facerẽt naufragium. ⁊ passi sunt aliquando nonnulli in flumie onu

stas naues ducentes: in mari salutem facientes: ob hui⁹ rei ignorātiā incauti. Hinc fit vt si quis aquā appme/multumq; salsā fecerit: supnatēt oua: qđ ꝛ circa salituras (quas murias vocāt) cōtigit/fitq; spissa ꝛ grossa ꝛ limo ꝙ simillima ¶ Qui tū dicunt circa palestinā esse stagnū in qđ si imiseris hoiem ligatū aut equū: supnatabit aq̄ ꝛ submergi nō potit. Hoc aūt facit copiosa āmixta terrestreitas ¶ Sextū q ꝛ vestimenta in mari lota: sordida fiunt. Hoc ei ob trestreitatē accidit ¶ Septimū in Chaonia est fōs aq̄ salse: in dulcem fluuiū prope: se pcipitās nullos pisces nutriens: obtinuerūtq; loci illius incole ab hercule boues ab heraclea adducēte: vt (q ꝛ pisces nō haberēt) in suū vsū ex fōte sales facerēt. Decoquūt eni aq̄ ptē quā euapare sinunt: quo facto sales nō grossos/ compactos/vt nix candidos in fūdo repiunt q̄ sūt aliis debiliores sapore/ꝛ colore delectabiles. Idē faciūt in arabia de q̄busdā calamis ꝛ scirpis quorū facta cōbustiōe cineres in aquā coqūt/qua ptim euapata exsiccataq; relinq̄t salis multitudo. Et vl'r oia fluuiorum salsa reumata: calida esse putare oportet. Est ei sal vt aduste terre spēs: q̄ frigido ꝛ humido soluit calido autem et sicco cogit/concrescit et durat. Hinc loca q̄ harenosa influunt: cinerē aut calcem imitantia conspiciunt.

40 ¶ Unde fontes et flumina varios participent sapores/colores/et naturas? ¶ Hoc euenit propter terrarum (per quas subterfluunt) āmixtiones. Sunt enim aliqui calidi: vt qui p terre calide meatus vt sulfureos: transeūt. Et in Sicilia fōs est acetosus quo aceti loco i obsonioꝝ cibariorumq; vsu vtūtur indigene. Et similis circa Lingōes existit Et circa Scythiam vnus est amarus qui in fluuium decurrens totum reddit amaricatum.

41 ¶ Preter littere Aristotelis sententiā duodecim aquarum miracula. Anigrus qui et Anagrus dicitur Thessalie fluuius: post Centaurorum ab hercule vulneratorum in eo lotionem: aquas impotabiles seruat. Hypanis Scytharum maximus fluuius in Calliopum finibus amara scaturigine infamis redditur. Jouis Ammonis fons interdiu friget et noctibus calet. In Dodone; Jouis fons algidus admotas faces extinctas accendit: et accensas restinguit: ꝛ Athamātis aq̄ admota ligna accēdūt. flumē Ciconum in Thracia res tactas rigescere facit in saxa. Crathis ꝛ

Sybaris Calabrye fluuii aureos crines iducũt. Salmacis Carie fons in eũ descendẽtes effeminatos remittit. Ethio pes lacus mentis insaniã ꝛ itollerabilẽ soporẽ pturiũt. Colophone: Apolinis lacus aios ad diuinatõez et oracula imu tat. Clitorius Arcadie fons semel haustus vini iducit odiũ: abstemiosq; hoc ẽ a temeto abstinẽtes: bibẽtes reddit. Lyn cestis amnis vt vinum: bibentes temulentos ꝛ debacchãtes relinquit. Phenos Arcadie lacus interdiu innoxius: noctu potus mortifer perhibetur. Ut hec eleganti carmine ex Py thagora cecinit Ouidius.

Ante bibebatur: nunc quas cõtingere nolis:
Fundit Anigrus aquas: postq̃ (nisi vatibus omnis
Eripienda fides) illic lauere bimembres
Uulnera: clauigeri que fecerat Herculis arcus.
Quid? non et scythicis hypanis de montibus ortus:
(Qui fu erat dulcis) salibus viciatur amaris?
Pauca super referã. quid? non ꝛ lympha figuras
Datq;/capitq; nouas? medio tua corniger Ammon:
Unda die gelida est: ortuq;/obituq; calescit.
Admotis Athamãtis aquis: accendere lignum
Narrat: minimos cum luna recessit in orbes.
Flumen habent cicones quod potum saxea reddit
Uiscera: quod tactis inducit marmora rebus.
Crathis ꝛ hinc Sybaris nostris cõterminus oris:
Helectro similes faciunt/auroq; capillos.
Quodq; magis mirum: sunt qui non corpora tm̃:
Uerum animos etiam valeant mutare liquores.
Cui non audita est obscene Salmacis vnda?
Ethiopesq; lacus? quos si quis faucibus hausit:
Aut furit: aut patitur mirum grauitate soporem.
Clitorio quicunq; sitim de fonte leuarit
Uina fugit: gaudetq; meris Abstemius vndis:
Seu vis est in aqua calido contraria vino:
Siue (quod indigene memorant) Amythaone natus:
Pretidas attonitas postq̃ per carmen et herbas
Eripuit furiis: purgamina mentis in illas
Misit aquas: odiũq; meri pmansit in vndis.
Huic fluit effectu dispar Lyncestius amnis:
Quem quicunq; parum moderato gutture traxit/

Haud aliter titubat q̄ si mera vina bibisset.
Est lacus Arcadie (phenum dixere priores)
Ambiguis suspectus aquis: quem nocte timeto:
Nocte nocent pote: sine noxa luce bibuntur.

Tabula tertii Meteororum.

Ventorum cause: Efficiens sol/Astra: Materia Exhalatio calida et sicca. 1
Ventorum generatio. 2
Tria signa q̄ exhalatione generentur. 3
Unde et q̄ tp̄e efflent Etesie/Ornithie/et austri 4
Ubi ventorum incipit motus. 5
Cause cessationis et cōmotionis ventoꝝ. 6
Quinq̄ zonaꝝ terre declaratio. 7
Quis ventoꝝ situs et contrarietas. 8
Ventorum nature. 9
Tres de terremotu opiones. Prima est Anaxagore. 10
Secunda Democriti. 11
Tertia Anaximenis milesii. 12
Cause terremot⁹: Efficiens sol/Astra Matia exhalatio 13
Generatio terremotus. 14
Decē signa q̄ tremotus ab exhalatiōe et spū pueniat. 15
Septē terremotus accidentia. 16
Tres de tonitruo et coruscatione opiones. Prima est Anaxagore. 17
Secunda Empedoclis 18
Tertia dicentium fulgur nō apparere ppter ignem. 19
Cause tonitrui/coruscationis et fulminis: Efficiēs sol/astra materia exhalatio. 20
Ipsorum generatio. 21
Ecnephie et Typhonis cause eedem que dicte sunt. 22
Eorum generatio. 23
Differentie Ecnephie et Typhonis 24
Fulminum species. 25
Pret lr̄e Aristotelis sētētiā tredeci de fulmine portēta 26
Tria Halonis accidentia. 27
Causa halonis refractio radiorum. 28

Generatio Halonis. 29
Cur Halon circa solē/lunā aut astrū apparet circulus. 30
Q̄ Halon circularis sit figure. 31
Quatuor Iridis accidentia. 32
Generatio Iridis. 33
Halonis et Iridis differentie. 34
Q̄ Iris tricolor appareat. 35
Quopacto due simul apparentes Irides suos colores rep̄sentent. 36
Xancum colorem in Iride non esse a puniceo alter̄ 37
Quinqȝ Iridis proprietates. 38
Cause vgar̄ z parahelior̄ eedē sūt vt halonis z Iridis 39
Generatio virgarum z Parahelio rum 40
Parahelio rum accidentia. 41
Breuis expeditio eor̄ que infra terrā duplici halitu gignū tur vapore scȝ et exhalatōne. 42

Primi cap. Primi tractat⁹ tertii Meteororum note.

¶ Ab vrsa/a polo arctico. ¶ Etesie venti sunt ab vrsa post estiuales versiones boree liquatis niuibus flantes: et de die spirant: nocte vero spirare desinunt. ¶ Ornithie/venti sunt ex opposito flantes post solis hyemales versiones ¶ Austri vero a meridie spirant. ¶ Estiuales v̄siones sunt: sole subeunte Cancrum/que z estiuale solsticium dicunt. ¶ Hyemales: sole intrante Capricornum. que brume dicuntur solsticium. ¶ Oritur Canis: sole Leonem subeunte.

Ertius liber mereororum sex continet tractat⁹. Prim⁹ tria cap. Primū vero rū cās. ipsoꝝ generationē/ tria q̄ ex exhalatiōe gignāt signa. Unde ⁊ quo tpe flent Etesie/ Ornithie/ et Austri. Ubi ventoꝝ icipit motus.
1 ¶ Uētoꝝ cause. Efficiēs: sol ⁊ Astra. Mat̄ia: exhalatio
2 calida et sicca. ¶ Uentorū generatio. Halituū (quēadmodū dictū est) due sūt spēs. Hec calida et humida que vapor dicitur. Hec vero calida et sicca que nuncupat̄ exhalatio. Et sicut celo circūlato eleuat̄ vapor: q̄ frigido densante ac constringēte iterum recidit in aquam. que hanc ob cām crebrior hyeme atq̄ʒ nocte fit/ distribuiturq̄ʒ in omnem terram: Ita a sole et celo eleuata exhalatione gignitur spūs Et necesse est non mō hūida et calida eleuari: sed et calida et sicca/ natureq̄ʒ ignee quorum copia in terra plurima est. Et apparet ad latus ⁊ transuerse nunc hac/ nūc illac (quemadmodum dicit̄) agitari atq̄ʒ flare. Neq̄ʒ veruʒ est aerē/ spūm/ et nubem: idem substātia eē. vt aerē in quiete: ventum ipso agitato et ad latus fluente: nubem vero cū denset̄/ crassiorq̄ʒ fiat: in pendulo visibilis apparens Nam vapor calidus et humidus est: vt potentia aqua. huicq̄ʒ symboluʒ habens: eleuatus facile stillat in aquam. Exhalatio autem calida et sicca: ex qua sumitur spiritus. Neq̄ʒ pōt esse aer fluens. Nam vt de fluuiis esse opʒ p̄ncipium aliqđ vnde fluere incipiant: ita de ventis. qđ minime qui diffiniunt eum aereʒ
5 motū et fluentem assignare possunt. ¶ Tria q̄ ex exhalatione gignatur signa. Primum q᷑ sicut multo eleuato vapore maior gignit̄ pluuia: ⁊ minore minor: ita multa eleuata exhalatione. fit spūs maior: ⁊ minore minor: ⁊ suis tēporibus (vt fieri nati sūt) fiūt. Hinc anni pluuiosi/ hinc ventosi fiunt/ nūc hec pars anni/ nunc hec regio. Secūduʒ quia spiritus cessare facit pluuiā: itidem et pluuia ventum. q᷑ sunt contrarii: ⁊ contingit alterum in alterū permutari. Et eleuato vapore: exsiccata manet terra: ex qua exhalatio expirat/ et sursuʒ ducitur: venti materia. quam sepe vapor sup̄ior et infrigidatus repmit. Tertium q᷑ plurimi venti fiunt ab vrsa et meridie:

quia sol inter vtrūq; meat: ꝛ multos eleuat vapores/ ꝛ exhalationes multas: vnde nubes ꝛ venti fiāt. q̄s non disgregat: quia remotus sit/ et virtutis ad hoc inualide. Necessario tñ vapores multos ꝛ exhalationes (vt ex viridibus lignis) eleuat. Et ab ortu ꝛ occasu ꝛ tropicoꝝ loco nascuntur pauciores: q̄ sua illic fortitudine materiam dispgat ꝛ cōsumat. neq; valde frigido tempore: q̄ frigus exhalationē extinguat.

¶ Unde et quo tempore flent Etesie/ Ornithie/ et Austri. Etesie flant ab arcto post solis estiuales ꝯuersiones et Canis ortū: boree liquatis niuibus et gelu. flātq; de die ꝛ nocte desinunt. Diei enim calor exhalationem eleuare sufficit ꝛ illorum inducere flatus. Nox autem frigida/ niues in die liquatas regelat/ flatusq; repmit: qui nisi orto iam sole ꝛ nouos repante halitus/ nouāq; prebente materiam flare nō incipiunt. Et Ornithie post hyemales ꝯuersiones ab opposito nascūtur loco: Etesiis debiliores/ minusq; ꝯtinui: sed inspolles/ ac incisi: q̄ ad nos venientes a sole (sub cuius latione ipsos ferri oportet) dissoluantur. Austri vero post equinoctialē ꝯuersionem a meridie oriunt̄ ꝛ spirant. ¶ Ubi incipit ventorum motus. Uentorum obliquam esse lationem manifestum est: et sursum illius motus est principium. Nam exhalatio a terra secundum rectum eleuatur: que sursum (ne altius ferat̄) offendens obstaculum: ad latus conuertitur et in obliquum meat. Fit autem id manifestum cum nubes aut caligo pendula fuerit: cuius motum statim spū/ vt flagello agitante pcipimus. valentiorq; fit circa terrā: ꝛ materiam illic ex q̄ gignatur h; copiosiorem. Habet itaq; deorsum ꝛ a t̄ra materiam: sursum vero sue oblique lationis initium. Et sicut flumina vbi ortus principia habent: pua sunt: longius vero procedentia semper noua reumata ꝛ materias colligētia increscunt/ maioraq; euadunt: ita et venti vbi ortum hñt modici: lōge vero pgredientes: insignes fiunt.

4

5

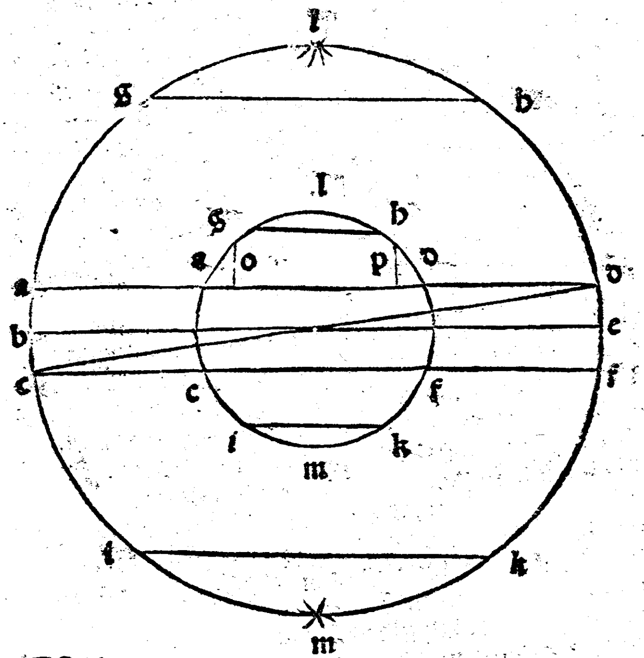
Secundi cap. note.

¶ Inhabitabile/ male habitabile. ¶ Prodromi/ venti octo diebus fere ante canis ortum exorientes.

Secundum cap. cōtinet cessationis ventorum ꝛ commotionis causas. et quinq; zonarum terre declarationem. a d circulus cancri. b e circulus equinoctialis. c f circulus capricorni. a f zodiacus. g h circulus arcti

cus.i k circulus antarctic⁹.l polus arcticus nobis apparẽs. m polus ãctarticus occultus Spacium a c d f zona torrida Spaciũ a g d h zona media habitata. Spacium g l h zona arctica frigore ĩhabitata. Spaciũ c i f k q̃rta zona ex medie habitate opposita. i k m zona antarctica frigore vt g h l ĩhabitata. minor circulus terra est in qua scd̃m ꝓportiõem cõsimilit et cõsimilibus litteris he quiq3 zone sũt signate. o mare idicũ. p mare Gaditanũ. o p maris indici ad Gaditanũ ꝛ

6 herculeas colũnas distãtia ¶ Cessatõis ventoꝝ cause. Prio sol calore suo nĩo spirituũ mat̃iã dissipãs ac dissoluẽs citro t rã exsiccãs ꝑusq̃ m̃ltã halet exhalatõez: vẽtos cessare facit Queãdmodũ si ꝑuũ cõbustibile in magnũ ignẽ ꝓiceret: sepe ꝑusq̃ fumũ emittat adurit. q̃ ꝓpt circa Orionis ortũ ꝛ vsq3 ad Etesias ꝛ ꝓdromos: maxie fit trãq̃llitas. Scd̃o idẽ facit validum frigus poros terre cõstringẽs ꝛ nichil expirare sinens. Cause vero his opposite: ventoꝝ faciũt cõmotionem.

7 ¶ Quinq3 zonarũ tre declaratio. quinq3 sunt in terra zone

Unavbi sol sẽper discurrit feruẽtissima ⁊ ĩbabitabilis estu. Scđa int̃ circulũ nr̃i poli et p̃ma3 int̃cepta:q̃ frigore ⁊ estu tpata:hĩtata ẽ.Tertia ẽ arctica q̃ sp a sole plĩmũ distãs: frigore riget ⁊ frigore inhabitata.Quarta est ex opposito scđe int̃ illã torridã ⁊ sole supmeante vstã:⁊ occulti poli circulu3 media:sic tẽpie se hñs vt q̃ est apud nos hĩtata. Quita vero est antarctica ⁊ ꝯtrarie ꝯticis sp latentis. vñ fit vt t̃ra scđm circulũ hitari neq̃at. Nã scđm lõgitudinẽ q̃ de polo ad polũ attẽdit ꝓhibet nũc frig⁹/nũc calor. Et scđm latitudinẽ q̃ de oriẽte ĩ occidentẽ ⁊ occidẽte in orientẽ existit:defendit aquaꝝ multitudo. Et multũ differt hĩtationis longitudo a latitudine. vt distantia maris indici ad herculeas colũnas/ ⁊ ex ethiopia ad meotidẽ ⁊ extrẽa scythie loca:ẽ pl⁹ q̃ꝫ q̃nq3 ad tria. Nouerũt hec q̃ nauigationes ⁊ vias pegerũt:⁊ itĩera ipsa ⁊ spacia mensi sunt. Et extrema horum locoꝝ inhabitata manẽt: hec frigore/hec estu/hec aquarũ ĩmẽsitate. Et sicut vẽtos in nr̃a hĩtabili collocabim⁹:cõsiles ex pte alteri⁹ poli ĩtelligere debem⁹. Ut sicut a nr̃o polo spirat Boreas ⁊ nõ ptingit alterũ polũ:ita quoq3 ex alteri⁹ poli pte ali⁹ flat Boreas q̃ ad nos vsq3/nr̃mq3 polum:nõ ptingit. Neq3 Auster ab altero flat polo:sed ab estiuali flat ꝯstione ⁊ exusto loco. Ille eĩ locus ꝓpter solis viciniã non h3 aq̃s/neq3 pascua/neq3 gelu/neq3 niuẽ:ꝓpter quoꝝ liq̃factionẽ fieri possint Etesie Or tñ loc⁹ ille maior/ãplior/⁊ expansior:magn⁹ est auster ⁊ verior Borea:⁊ magis huc ptingẽs. Sed de his hacten⁹. Nũc de ventoꝝ positione dicendum est.

Tertii cap. note.

¶ Oriens equinoctialis:est vbi sol oritur quando intrat arietem. ¶ Estiualis:vbi oritur quando intrat Cancrũ. ¶ Hyemalis vero:vbi oritur quando intrat Egocerotem. ¶ Et consimiliter occidens equinoctialis/estiualis/ et hyemalis: vbi in illis signis occidit ¶ Egoceros/Capricornus.

a subsolanus/Apeliotes. b Fauonius Orithya.
c Auster. d Boreas/Septẽtrio/Aparctias
e Phenicias/cecias/helespõti⁹ f Afric⁹/Libs/Not⁹
g Eurus/vulturn⁹ h Cor⁹/zephyr⁹/argestes Olympias.
i Euroauster. k Trasceas
l liba notus m Aquilo/ Meses.

Meses simplo s dicitur:q̃ Boree et Phenicie medius sit.

t Ertium cap. cõtinet ventoꝝ situatõem et qui adin-
uicem sint contrarii. Eoꝝ naturas ⁊ cõplexiones.
8 ¶Quõ venti situent̄ ⁊ qui adinuicẽ sunt contrarii.
Id hoc modo dep̄hendimus. Intelligatur circulus Hori-
zon(est enim is circulus qui partem celi visam dirimit a nõ
visa).Sitq; a orientis equinoctialis punctus.b occidentis
punctus ei oppositus.Et intelligatur recta a b.Sit iterum
c punctus meridiei.d aduersam punctus oppositus.Et du-
catur linea c d que diametraliter secabit a b. Intelligo pre
terea e punctum orientis estiualis:et f punctum occidentis
oppositum:eorum vero lineam e f.g punctum orientis hye-
malis.h punctum occidentis oppositum:eorũ lineã g h.In
telligo deniq; i punctum medium inter g orientẽ hyemalẽ.
et c punctum meridei:⁊ k eius oppositum:et eorum lineam
i k. Et l punctum inter f occidentem estiualem et punctum
meridiei:m vero punctum oppositum:et eorum lineam l m.

His itaqz duodeci pūctis signatis z eorū ductis lineis: duodeci in ipsis ventos situam⁹ in nr̄o horizōte et hemisphério: z totidē z cōsimiliter sub altero hemisphério locare decebit. Ventus vero quē situam⁹ in a oriēte eqnoctiali z ab ipso flatum ducens: Subsolanus vocat. Flans vero a puncto b occidentis opposito: Fauoni⁹ ei ↄ̄rius. Sumuntur ei scd̄m diametrū: scd̄m quā plurimū distāt. Hos autē supponim⁹ esse ↄ̄rios. Quē locam⁹ in c: auster. Et q̄ est in d eius opposito: Boreas ei ↄ̄rius. Qui in e oriente estiuali insurgit: Phenicias. ei contrarius in f: africus. Qui in g oriente hyemali: Eurus. ei cōtrari⁹ in h: Corus. Qui in i: Euroauster. ei cōtrari⁹ in k: Trasceas. Qui in l: Libanot⁹. ei vero cōtrari⁹ in m: Aq̄lo. Et hi p̄cipui sunt venti: mō quo positi sunt adinuicem cōtrarii. Unde a et c Subsolan⁹ z Auster et ii v̄l'r qui secundū eādē diametrum nō sumunt: cōtrarii nō sunt. Et hi quatuor Subsolanus/ Fauonius/ Auster z Boreas: oīm p̄ncipalissimi sunt. Et australes sunt calidi/ Boreales frigidi/ Orientales minus austris calidi/ occidentales vero minus borealib⁹ frigidi. Et plures venti ex parte Boree gigni vident: qz illic plurima nix z aqua: que vbiqz liquata spiraminum materiā prestet. ¶ Eoꝝ nature z cōplexiones. Uenti contrarii: scd̄m diametrum se simul flare nō p̄mittūt: sed valentior debiliori obluctat violentiāqz infert: z ipsum cessare cogit. Uenti oppositi marie flant circa tp̄a opposita. Ut Phenicias circa equinoctium veris/ Affricus circa Autūnale/ circa estatē Zephyrus/ circa hyemē Eurus. Oppositi vēti idē aut oppositū faciunt. vt Eurus et Corus in p̄ncipio siccant. Auster calet Boreas algidus est. Et seriē sequēdo: subsolan⁹/ Phenicias/ z Eurus tepidi suut. Eurus in p̄ncipio siccus/ consummans aquosus. Subsolanus minus siccus Phenicias non serenus. trahit eni ad se vapores et nubes. hic exiit p̄uerbiū Trahit ad se maluz sicut Cecias nubem. z est humidus. Fauonius/ Africus et Corus suffrigidi. Corus siccus in p̄ncipio: aquosus in fine. Auster/ Euroauster z libanotus calidi sunt. Auster noxius. Libanotus magis humidus: vicini Africi et noti naturam participans. Sereni sunt Boreas Trasceas/ Aquilo. alios cessare faciunt: prope flantes z vehemētes. Aera purgant: hinc serenitatem adducunt nisi sint vehementia frigidi. tunc enim plus coagulant et cogunt q̄ ppel 9

lāt. Boreas grandinosus/Aquilo niuosus/frigidissimi/ maxime coruscatōem facientes. Et Cor⁹ cū his i natura cōuenit. Boreas saluberrimus. Et de vētis tātula sufficiāt

Primi cap. Secundi tractatus note

¶ Ruina/casus.

Ecundus

Tractatus continet duo cap Primū tres de terre motu opiniones. prime reprobatōnem. et tertie tribus rōnibus ¶ Tres de terre motu opiniones. ¶ Prima est Anaxagore. Inquit enim Anaxagoras Clazomenius partem sphere que supra nos est sursum esse: et que sub pedibus: esse deorsum. z aerem natū sursum ferri. qui in eius inferiora cōcaua incidēs imo vero ab inferiori parte totum quatiens: facit terre motū. Sz hec cā vsqzadeo exilis z parua est/ suūqz pdens defectū: vt vix repbatione egeat. Stultum est enim putare ignem in alio horizonte non similiter ad celuz ferri: sicut in nostro habitato apparet. et illic celum non esse sursum: terraz vero in medio globosam vt hic deorsuz. Et q ab inferiori aere cōcussa tremat et moueatur: hoc terre motus non conuenit accidentibus: nam vbiqz tremeret. Tremit autez certis in locis/regionibus/atqz temporibus.

11 ¶ Secunda est Democriti. Dixit enim Democritus Abderites terram plenam aqua z aquā multam ex pluuia recipere: que (cuz susceptacula plena sit) exuberans facit terre motum et terram in concaua decidere.

12 ¶ Tertia est Anaximenis Milesii inquit enim trām deplutam hinc siccari et fortiter siccatam rumpi: et ab his frustis ruinam/precipitiūqz facientibus cōcuti/ fieriqz tre motum. Hinc quoqz fit in magnis siccitatibus fieri videri/ z etiam in pluuiosis: q superhumectata ruine iam preparata cadat. Sed non ita esse videtur. ¶ Primo quia oporteret terram iam multipliciter subuersam/ruināqz fecisse: apparere ¶ Secundo quia hec causa esse non potest circa aliqua loca frequenter trementia: vbi talis excessus ad alia nō est ¶ Tertio quia oporteret semper minores et pauciores terre motus futuros expectare et tandem cessare: q tra tantū deciderit vt non amplius sit terre tremor futurus. hoc su=

tē eē non pōt.q̄re neq̄ȝ hec cām eſſe:exiſtimandū eſt.

¶Secundi cap.note.

¶Helleſpontus/ſtrictū mare:qđ a Tenedo famata in conſpectu Troie inſula ad Propontidē ꝑtendit¶Euboia/per celebꝛis iſula Attice adiacēs ¶Spaſmus/coꝛpoꝛis contra ctio¶Tetanus/ſpaſmi ſpēs

Ecundū cap.continet cās terre motꝰ.eiꝰ generatio
ſ nē.Decē ꝙ ab exhalatione ꝓueniat:ſigna.Et ſepteȝ 13
eiꝰaccidentia:¶Terre motus cauſe.Efficiens:ſol 14
et Aſtra ⁊ ſpūs terra incluſus.Materia:exhalatio.¶Eius generatio.Terra naturaliter ſicca eſt:aque multitudinē in ſe continēs:que a ſole calefacta et multis(que in ſe tenet)ig neis coꝛpoꝛibus:multū ſpūm intra ſe concipit.qui quia ſub tiliſſimus/ ocyſſimus/etvehementiſſimus eſt:huc illuc euagatus et diſcurrens terravehementer concuſſa: plerūq̄ȝ eiꝰ motum et tremoꝛem parit:querit enim exitum et in ſuuȝ lo cum euolare.At aliquando totus exit:flamma plerumq̄ȝ ex colliſione concepta:Aliquandovero ſine flamma:aliquādo pars exit:pars autem altera conſtricta atq̄ȝ clauſa manet.
vnde fitvt neq̄ȝ aer neq̄ȝ aqua faciant terre motū. ¶Deceȝ 15
ſigna ꝙ ab exhalatione et ſpiritu ꝓueniat terre motꝰ¶Primum quia plurimum fit tranquillo tempoꝛe:ꝙ exhalatiōes plurime in terra ſint recluſe.Et q̄to plures:maioꝛ fit: quātovero paucioꝛes:minoꝛ.Eſt enim ſpiritus continuus: quē opoꝛtet aut intra aut extra fluctuare. ¶Secundum qꝛ maxime fiunt de nocte et circa diluculum:quia ſoleant tūc īcipere flatus.et in meridie: ſi contingant in die.quia ſol maxi me obtineat et exhalationem declinet in terram.¶Tertiuȝ quia circa ſubter antroſa/ſubterq̄ȝ inania loca(in que deflu at mare)ſepe intremiſcit tellus. Hac de cauſa ſepe fit circa helleſpontum/ Achaiam/ Siciliam/ Euboiam: et Achine circa Edipſum facte ſunt. Fit enim illic anguſtia. et maris multitudo in terram ſpiritum iterum repellit efflare nitentem:anguſtat/atq̄ȝ pꝛemit.¶Quartum. quia maxime fiunt terre motusvere et Autumno/tempoꝛibus pluuioſis/ et in ſiccitatibus:quia hec tempoꝛaventoſa ſunt et pluuioſa:pꝛebent multam in terra exhalationis generande occaſionem: ſic autem illam recluſam monſtrant et ad ſpirituum genera tionem aptitudinem.¶Quintum quia ſpirituum impetum/

vimqꝫ agitandi preualidam percipimus non modo in aere: vbi solidiora robora velluntur/edificia funditus euertũtur: sed ⁊ in corpibus animalium. vbi sepe spiritus clausus facit tremorem: quod et sepe accidit post vrine emissionem: et sepe membrorum contractionem: et spasmum inducit ⁊ Tetanum. Et aliquando vsqꝫ adeo membra valide agitat/ mouet et cõcutit: vt intremula et quieta teneri haudquaꝗ̃ possit. Obtinere itaqꝫ in terra nõnunꝗ̃ spiritum: verisimile existimare oportet. ¶ Sextum quia temporibus nostris accidit terre motus: qui prius nõ destitit ꝗ̃ vẽtꝰ egressus fuisset vt Etesias. ¶ Septimum quia circa Heracleam in Ponto idem accidit. Factus enim extitit terre tumor vt collis: quo tandem distentione rupto ingens et multus erupit ventus ignem et cineres eleuans. et Lipareorum vrbem nõ lõge hinc existentem ambussit: vertitqꝫ in fauillas. Et flatuꝫ dirigens in Italiam: vrbibus Italicis multa attulit incommoda. Quod et prius accidit circa sacram insulam: que est vna Eoliarum insularum. ¶ Octauum quia sepe soni ex exhalatione constricta causantur: quẽadmodũ a longe sonus maris repercussi exaudit ¶ Nonum. quia paulo ante terre motum sol obscurus sine nube videtur: hoc enim facit apparere egrediens spiritus. et ad auroram tranquillitas ⁊ frigus ob spiritum calidum reclusum. Et post occasum serenitate existente: nubecula stricta et longa porrecta videtur vt terre motus prenuncia. quẽadmodum in maris fluxibus accidit precurrere tenuem vndam: quã gens mari finitima aꝗ̃filum nuncupat. ¶ Decimum quia sepe circa lune eclipses contingunt terre motus: ꝙ tunc marcescat calidum: et eo tẽpore flatus agitari soleant. ¶ Terre motus septem accidẽ
26 tia. ¶ Primum. terre motum ad quadraginta dies se extẽdere contingit: et visus est aliquando per duos annos circa eadem loca perdurasse. Hoc enim facit spiritus multitudo et laterum terre concussorum soliditas et prestata reluctantia: vt spiritus animantium corporibus clausus non repente cessat sed longa mora fit marcidus. ¶ Secundum. fiunt soni in terre tremoribus. Nam percussus aer ⁊ spiritus omnimodos emittit sonos: itidem et percutiens. Nichil enim differt. Repercutitur enim repercutiens omne. Et ꝓuenit sonus terre motũ. nã magis spiritu: ꝓ omne penetrat sonus

Et si exhalatio nõ sufficeret agitatione iducere: son⁹ sñ tre motu audiret. q ꝺ sepe iam accidisse visũ est. Offẽdẽs eĩ sps ad solidas moles/oĩodarũq; figuraꝝ: oĩmodos edit sonos ꝑ varietate cauernaꝝ/cuniculoꝝ/ atq; antroꝝ diuersos: vt alíq̃ aliq̃n ꝓdigia enarrãtes dixerit visã nõnũꝙ̃ mugisse trã ❡ Tertiũ cum tre motu aliq̃n magna aq̃ ml'titudo erupit: ꝙ exhalatio eã extra pepulerit: vt aq̃ fluct⁹ nonnũꝙ̃ extra termĩos Et circa achaiam cõtrariis spiritib⁹ ĩterioꝛe: boꝛee motũ imitãte: extra vero austro: fact⁹ est terre mot⁹ et aptio ꝛ tãta maris eruptio pellẽte austro vt Cataclysm⁹ fact⁹ sit. Et aq̃ terre motũ nõ faciũt: patiũt eĩ solũ. Spũs aũt illius (vt dictũ est) cã est ꝛ ꝑncipiũ: ꝛ vt spũs sedimẽtũ fact⁹ ẽ Cataclysm⁹. ❡ Quartũ terre mot⁹ scꝺ; modicã terre ptẽ fiũt: spũs aũt scꝺm ipsius amplitudinẽ ❡ Quĩtũ iterdũ fit ml'te exhalatiõĩs in latũ (vt tremoꝛ q̃dã) agitatio: interdũ vero in altum vt q̃dã pulsus. Et q̃ fit in altũ plus agitat: multamq; a ꝑfundo enascentẽ manifestat exhalationẽ. Eũ tñ q̃ altnatim in altum vibꝛat et altnatim residet tripudio assil'is: ꝛ cũ cõcurrẽtia tecta cõtrario ictu arietãt (ꝙ alter mot⁹ alteri renití videat) min⁹ ꝑiculosũ ꝓhibẽt ❡ Sextũ vbi fit talis Scismus ꝛ spũs eruptio: multi lapilli ebulire solẽt. Sic eĩ circa Sympoli euenit: cũ Scismo euersa loca fuere et cãp⁹: quẽ Phlegreũ dicũt. Idẽ ꝛ circa Ligusticã regionẽ eueisse memoꝛia ꝓditũ est ❡ Septim. in ponticis insulis min⁹ cõtigit terre motus ꝙ̃ in ceteris. Nam frigiditas ꝛ maris pondus exhalationes in ipsis repꝛimit. De terre motu hactenus

primi cap. tertii tractatus note.

❡ Coꝛuscatio/fulgur/fulgoꝛ/fulguratio

Tertius tractatus. cõtinet tria cap. Primum tres de tonitruo et fulguratione antiquoꝛum opiniões. Earum repꝛobationes. pꝛime duabus rationibus. et secunde tribus ❡ Tres de tonitruo et choꝛuscatione opiniões. Pꝛima est anaxagoꝛe dicentis ignẽ a sua sphera in nubẽ decidere: ꝛ ei⁹ emicationẽ fulgurationẽ esse: eius vero extinctionẽ imo extinctionis stꝛidoꝛem esse tonitruu; Sed id non esse veꝝ cognitu depꝛehendere difficile nõ est. ❡ Pꝛimo quia

ignis natura est: sursum conscendere: non autem descende-e. Causam igitur dicturus erat quo pacto a summo ethere (vt ait) in nubem se precipitem dedat et illabatur ¶ Secundo dicat Anaxagoras cur potius ignis ille se tempore nubilo demergit quam sereno. Videtur autem nunquam in temporis serenitate se in precipitium demittere: neque igitur nubilo tempore
18 ¶ Secunda est Empedoclis dicentis ignem in nube ex radiis in seinuicem concurrentibus/ et se sepe replicantibus segregari: eius emicationem fulgurationem esse: et eius extinctionis stridorem et crepitum esse tonitruum. Sed neque id quidem verum apparet ¶ Primo quia eque fieri deberet in quolibet nube: cum radii in qualibet inter se consimiliter incurrant. hoc autem falsum. ¶ Secundo quia eadem ratione dicere liceret niuem/ grandinem/ imbrem et consimilia (que a nube segregarentur) fieri ¶ Tertio quia cum a sole aut igne incalet aqua: nunquam talis segregatio apparet. consimili tamen ratione id fieri oporteret igitur neque fit in nube
19 ¶ Tertia est dicentium fulgur non apparere propter ignem: sed quemadmodum percussa aqua de nocte fulgere videtur: ita quoque se collidentibus nubibus fulgorem emittere. Sed hi consuetudinem non traxerant ea cognoscere que refractione fiunt. Fit enim fulguratio de die. non autem aque percusse fulgor. Ea enim fulgere videtur percussa: refracto ab ea visu ad aliquod fulgidorum. Et de nocte et non de die videtur: quia diei maius lumen minus exterminat/ obtundatque.

¶ Secundi cap. note.

¶ Etsi fulmen nomen commune sit ad omnem exhalationem que e nube erumpit/ eiaculaturque ardens: peculiare tamen ipsum faciunt ad eam que nubem perrumpit. et fulgetrum nuncupant eam que longiore tractu nubem findit.

20 Secundum cap. causas tonitrui/ fulgurationis/ et fulminis: et illorum generationem continet ¶ Tonitrui/ coruscationis/ et fulminis cause. Efficiens: sol astra
12 Materia: exhalatio. ¶ Tonitrui/ fulgurationis/ et fulminis generationes. Duplici existente spiratione hac humida/ hac vero sicca et vtraque simul eleuata et consistente in nube: que cum sursum magis fuerit eleuata ob loci frigiditatem densatur: et magis quidem a summa parte. Exhalatio autem clausa: e denso exitum querens valido motu fertur in nube:

et dense nubis latera valide concutiens sonum edit: qui di=
citur tonitruum. Et scdm naturã caue nubis ⁊ densi et rari
varietatem: varii eduntur soni. Et (si licet magna cõponere
paruis) similis est illi sono: qui i flãma fit cuz bivulcanũ/ hive
ftam ridere aiũt. et in lignis siccis cum spũs exitũ querit: li
gnum rumpens crepitum edit: ita ⁊ nubis exhalatio. Et cũ
superiori denso obuiat: valido impetu vibrata subtilit incendi
tur. et illius inflãmationis apparitio: fulguratio est. et ple=
rũqʒ detrudit in imũ. que si cõcepta flãma: detrusa eiacula
taqʒ fuerit: fulmen est. Si vero sine flãma Ecnephie ⁊ Ty=
phones (de quibus statim agemus) fiunt. Et fulguratio fit
post plagã/ ⁊ collisionẽ: estqʒ tonitruo posterior: prius tamẽ
visu pcepta: quia visus anticipat auditũ. Id enim intueri li
cet in ferientibus a longe. Cum enim referiendi reducũt in
strumentum: primũ sonus ad nos ptingit. vt in triremiũ du
ctu remos eleuari videmus vt secundo feriant: prusq̃ prime
plage sonus ad nos ptingat. Et scdm substãtiã idem eẽ (vt
multa paucis cõplectamur) dicimus sup trã faciens ven=
tum/ in tra tre motũ/ ⁊ in nube tonitruũ: exhalatõem scʒ sic
cam/ fluentem/ mobilẽ/ ⁊ agitatam. Et de tonitruo quidem
hactenus. Tertii cap. note

¶ Typhon/ turbo. ¶ Angiportuʒ/ vicus inter domos haud
facile peruius. ¶ Arges argetos/ clarus.

Ertiũ cap. cõtinet Ecnephie ⁊ Typhonis cãs. eo=
ꝝ generatõeʒ. eoꝝ differẽtias. ⁊ spẽs fulminũ ¶ Ec 22
nephie ⁊ Typhonis cause. Eedẽ q̃ mõ dicte sũt ex
istũt ¶ Eoꝝ generatio. Cũ mult⁹ spũs ⁊ spiss⁹ i nube eleua= 23
tus sit (subtilior eni magis edit tonitrua: ⁊ incẽdio cõcepto
fulmen elidit) luctat⁹ sursũ ascẽdere: deorsũ repellitur: et fit
Ecnephias: vent⁹ q̃ deviolẽt⁹/ tumultuos⁹ ⁊ pcellos⁹. post c⁹
casũ ingrauescere solent pluuie. Nam ex relicta nube humi
da fit imber: ex spũ vo demisso Ecnephias. et cũ fracta nu=
be elidit atqʒ segregat spũs cõuoluit ⁊ detrudit rotatus in
imũ: in arctis decidẽs locis vt angiportis/ inviis circulos du
cẽs ⁊ vortices: vt ps alterã pellere videat: hic spũs Typhon
dr ¶ Ecnephie ⁊ Typhonis differẽtie. Drũt. q2 Typhõ dis 24
cõtinu⁹ est. Ecnephias aũt magn⁹ ⁊ cõtinu⁹. Typhon rota=
t⁹ deorsũ excutit. idcirco circulo vtit Ecnephias recte. ⁊ Ec
nephias magis Typhõe colorari videt Typhon nõ fit flãtib⁹

aquilonibus .Et Ecnephias tēpore niuali/iacentibusqʒ niuibus.Typhon aliquid nubis secum conuoluit simul deducens:a quo non potest se explicare: cuicunqʒ inciderit vim inferens:arbores et nauigia retorta confringens. a quo plerumqʒ cum detractus et subtilior factus igniatur: incensio
25 nominatur.alii Presterem nuncupant. ❡ Fulminum species.Fulmen diximus cum subtilior spiritus flamme vi concepta:de nube elisus eiaculatur deorsum.Cuius vna species est quam Argeta dicunt:nos vero fulmen clarum dicere possumus:quod non vrit:sed vis eius stupenda atqʒ admirabilis.Ubi reluctamen/resistentiamqʒ offenderit vt in solidis corporibus vim suam inducit:et clypei eramen liquat illeso ligno.et per vestimenta corpus afflat:et ossa consumit: inattritis vestibus. Est enim rarissimum: quod tenuis pue nit spiritus penetrans et transiens. Alia est quam dicūt Ceraunon Psoloenta:nos fulmen fumans ⁊ ardens.et hoc adurit:non adeo vt alterum rarum.Et nos ipsi vidimus circa templum in Epheso combustum: continuam flammā ad multas partes serpere atqʒ ferri.Et sepe talia se prebent videnda spectacula.Et flammā diximus spiritum siccum ardentem.Hinc fulmen semper precedit spiritus/sempqʒ assequitur:sed non videntur spiritus precedere et sequi qꝛ sine colore sunt.Quo fit vt omne percussum fulmine prius moueatur q̄ʒ percutiatur:tanquam precedente spiritu. Et fulmina non nubem frangunt et dissipant sono:sed plaga/⁊ sonum faciente spiritu. Et quod spiritus percusserit:diuidit/ non vrit.De igitur Ecnephia/ Typhone/incensione et fulminis
26 nis speciebus tanta sufficiant. ❡ Preter littere Aristotelis sententiam.tredecim de fulmine portenta. Dura consumit. Non ledit mollia.Ferrum intacto forulo liq̄facit. incolumi carne ossa mollit et cōsumit.Dolio consumpto vinū imobile gelatum relinquit:qđ reliquatum bibentem aut furere facit aut necat.e diuerso vinū afflat illeso dolio.Martia rhomanoꝝ pnceps pregnās: ptu in vtero fulmine afflato: illesa remāsit.Uenenata tacta purgat.Uigilās pcussū:clausos oculos moriēs hʒ.Dormiēs vero pcussum:aptos.Ex opposito iacēs cōuertit Oē aīal ictū fulmine(hoīe excepto)interit. Non feriunt fulmine laurus vitulus marinus et aq̄la.Quercus autem vel arborum maxime feritur.

Accipe miranda flāme portenta trisulce
Dura domat:damnū mollia nulla ferunt.
Intacto forulo ferrum consumitur intus.
Carne quidem sana:ossa incinerata cadunt.
Utreqꝫ cōsumpto vinum sine vase gelat:
Fulmine.vel sano deperit vtre merū:
Forte die sexta mox liquit:hocqꝫ caueto:
Aut furit epotans/aut sua fata bibit.
Martia rhomane princeps clarissima gentis
(Afflato ꝑtu in visceꝛa)viua manet
Et quecunqꝫ tument(inflato ventre)veneno
Purgat:et innocui corporis icta iacent.
Percussum vigilans:moriens sua lumina claudit
Apperit e sōno.versum et in oppositum est
Cetera cum feriat viuentia morte resoluit:
Solus de tanto vulnere restat homo.
Laure manes secura.tibi est contraria quercus.
Bos maris intactus et iouis ales eunt.

Primi cap. Quarti tractatus note.

Halonem nostri dicunt coronam.Halon autem areaꝫ ꝛ planitiem significat.Et dicunt Greci Halos et Halon.Inest tamen ꝙ Halon:Halonos inflectitur ad nostrorum nominum tertie inflexionis normam . Sed Halos accusatiuum Halon habet et ceteros singulares casus abiecto s terminali nominatiui et vocatiui:in o.Hinc nos cum eam dictioneꝫ inflectamus:Halon.n.nominatiuum terminante dicere debemus.

¶Uisualis radius est diffusa species qua vnaqueqꝫ res videtur:qui et nonnunꝙ visus dicitur.

Quartus Tractat⁹ cōtinet duo cap.

Primum Halonis accidētia.Eius causam.et eius generationem

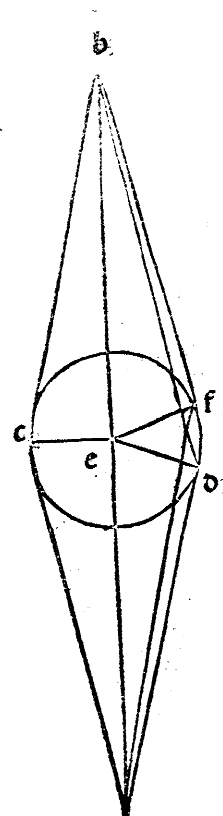
¶Halonis tria accidentia. ¶Primum. Halon semper apparet integer circulus . ¶Scōm fit circa solem circa lunā ꝛ splēdētia sydera ¶Tertiū fit diluculo/fit ī meridie/fit vespi/fit ī nocte,diluculo ꝛ circa solis occasū min⁹

28 ¶Halonis cã. Radioꝝ refractio: et eadẽ est iridis et virgarũ
et Parabeliorum cã. que scd̃m diuersa (a quibus enascunt
29 et fiunt) fulgida: differũt ¶Halonis generatio fit halõ vni
formi et equali nube sub astro (vt luna) consistente. incidens
ei in eã luminosus radius refrigit: apparetq; sub astro ma
gnus circul⁹ quẽ halonẽ et coronã dicimus. Visualis ei ra=
dius (vt ex ꝓspectiua cognitum est) ab oĩbus planã supficiẽ
habẽtib⁹: vt aere/vt aqua refringit: ꝛ in densioris medii oc
cursu. et speculorum q̃dã figurã representãt: vt cõtinua ꝛ dẽ
sa. quedã solos colores: vt q̃ ex plurimis speculis pene ĩsen
sibilibus diuisionẽ habentib⁹ cõstant: in talibus ei aliq̃d ap=
parere opꝫ: imaginẽ autẽ appere impossibile est. coloribus
itaq; demonstrandis apta relinqunt. Et clarorũ color clar⁹
videt Aliq̃n vero ꝓpter alterius ãmixtionẽ vt visualis radii
speculi. aut ꝓpter debilitatẽ diffusus radius: alteri⁹ coloris
facit apparitionem.

Secundi cap. note

¶Cathet⁹ c exili in ꝑncipio: t in secũda ꝛ tertia sillaba: solũ
aspirato in secũda: grecum est/ꝓpẽdiculum. ¶Cathetũ hic
vocat rectam quãcũq;: a circũferentia ad punctũ directe ꝑ=
pendicularis: eductam in nubis planitie ¶Directa perpen=
dicularis/a b.

Ecundũ cap. ostẽdit cur halon sit circul⁹. duas rõ
ſ nes: naturalẽ ꝛ mathematicã adhibens. Et iterserit
30 q̃d halon nunciet ¶Cur halon circa solẽ/lunã/ꝛ a=
strũ appareat circulus. Dixim⁹ refractionẽ fieri aere coacto
ꝛ vapore in nubẽ consistẽte: dũ rraris ꝛ minutarũ partiũ ex=
titerit. Hic si consistat et densetur: pluuiã nunciat. Fit enim
pluuia vapore densato/si marcescit ꝛ euanid⁹ disparet: sere=
nitatẽ. Jd ei facit calidũ: ipsũ concrescere ꝛ dẽsari nõ sinẽs.
Si distrahitur ꝛ discerpt⁹ ex vna parte recedit: spũm ꝑnũci
at. Facit ei hanc distractionẽ exhalatio: vẽtusq; ea ex parte
(qua diripit) oriet. Et fit refractio nube circa solẽ/lunã/aut
astrũ cõsistente: ꝛ nõ ex opposito: queadmodũ fieri cõspicit
31 iris. Hic rõ deducit cur halon circul⁹ appareat. qꝛ ab eodẽ
signo ad idẽ signũ vndiq; ꝛ consil'r refracto radio: circulũ
eẽ necesse est. Uniformis aũt ꝛ equalis cõsistentie nubis: vn
diq; et cõsil'r ab eodẽ ad idẽ equales radii refringunt. Est
itaq; halo circul⁹ Et idẽ perspectiui mõstrãt vt si sit a b visu

alis radius:a quo ceteri refringant ad nubis extrema vltro/ citroq3 directus Intellectisq3 in circūferētia tribus signis c d f:rectas a c/a d/z a f ostendunt esse equales. Et similit rectas c b/d b/z f b equales. Quare tres magni trianguli a c b/a d b/z a f b eadem basi a b cōmunicantes sunt equales Triangulos enim equalium laterum z eandem aut equalē basim habentes:equales esse necesse est. Ducant̄ pterea Catheti ab angulis triangulorum:c/d/f ad e punctu3 recte a b In plano constitute nubis:qui sint c e/d e/ f e: quos pbant equales. Nam in equalibus triāgulis in vno plano ad rectū a b omnes in signo e copulantur. Est igit̄ circulus cui⁹ centrum est e:vtpote a quo omnes recte ad circundantem lineam educte sint equales. De quibuslibet enim aliis lineis eodem patere potest indicio. Et in a ponitur oculus:in b sol. Et(vt dictum est)intelligenda sūt cōtinua specula pua:que (q̄a cōsequentia)videntur vnum facere.et in vnoquoq3 videtur solvt albus:et circa extrema magis nigredo: quia albū sit iuxtapositum. Et sepius circa lunam q̄3 solem fit Halon Nam sol feruore suo materiā disgregat z dispgit: quā neq3 diu consistere permittit. Et circa astra eadem de causa: sed nube existente debili z infecunda. vñ fit vt ea non significēt que solis et lune corone:sed serenitatem potius indicant De Halone hec dicta sint.

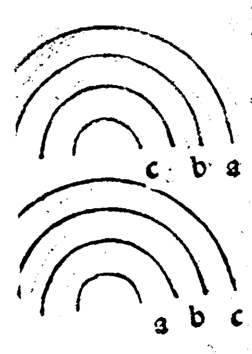
Primi cap. Quiti tractatus note.

¶ Alurgon/ Purpura grecū est.hinc Alurges:purpureus deducitur ¶ Xanthos t aspirato/flauus itidem grecum. ¶ A color puniceus.b viridis.c purpureus.

Quintus. Tractatus cōtinet duo cap.

Primū q̄tuor Iridis accidētia. Iridis generatōem . q̄tuor Iridis z Halonis differētias. Iridis colores. Quopacto due simul apparentes Irides suos colores repsentent. Et q̄ Xanthus color nō sit a puniceo alius ¶ Quatuor Iridis accidētia Primū nūq̄ Iris cōplet⁹ z īteger ē circul⁹:ne3 decisio semicirculo maior. Scdm sole oriēte aut occidēte videt̄ arc⁹ maior:z q̄to sol magis eleuat⁹ fuerit:minor. tertiū . post autūnale eq̄noctiū breuiorib⁹ existētib⁹ dieb⁹ q̄l3 diei hora apparere pōt arc⁹ In lōgiorib⁹ aūt dieb⁹ circa me 32

ridiē nō appar3. Quartū nō cōtigit plures duab⁹ in colorū
pōne dr̄ntes irides fieri: ⁊ eap vtraq3 tricolor erit: eosdem
scd̄m numeros colores hn̄s:pūiceū/viridē/ ⁊ purpureū.edi
33 uerso tn̄ pōne rn̄dētes.⁊ alti⁹ existūt sub obscuriores ¶ Irid
gn̄atio ī rorida nube eregiōe soli opposita radii solis refri
gunt.⁊ imaginē solis male exp̄mūt/redditq3 visib⁹ nr̄is ⁊ co
lor cōspiciēd⁹ arc⁹:q̄ iris nūcupat Sūt ei(vt dictū ē)illa stil
lādi pria rorida vt pua specl'a:q̄ rei colorē ⁊ nō plane figurā
repn̄tāt Et q̄ ab ipis radii visiui refrigāt:ml'ta sūt indicia q̄r
visus ab oīb⁹ corpib⁹ planis q̄lia sūt aer ⁊ aq̄:refrigi videt.
Ab aere q̄d:q̄r hāc ob cāz Antiphōti sp videbat p̄cedere ido
lū ad se cōuersū Id ei faciebat refractio ⁊ visus debilitas:vt
ei aer speculū fieret Et hāc iter ob cām nauiū trabes:curui
ores/grossioresq3 ī mari se mōstrāt. Et flātib⁹ Euris reru3
maiores moles.⁊ sol ⁊ astra orīētia ⁊ occidua:maiora vident
q̄ caligies ⁊ vapores medii visiuos forti⁹ frāgāt radios ⁊ di
spgāt. Q̄ si aer ⁊ aerea illa corpa refrigūt:ml'to forti⁹ aquā
refrigere p̄manifestū ē ¶ Quatuor irid ⁊ halōis drīe. Drīt p̄
34 mo iris ab halone q̄ iris sp fit ex sol' aut astri opposito. Ha
lon aūt sb astro. Scd̄o iri nigrior: Halon aūt fulgidior atq3
albior appet Fulgid ei p nigr aut ī nigro cōspectū:puniceū
appet Viridia ei ligna ml'tū fumū candide flāme miscentia:
ignē oñdūt rubeū. Et sol p fumū ⁊ caliginē visus:se puniceū
oñdere videt.q̄l' ⁊ p̄ma irid refractio cōspicit:cū a puis rori
dis gutti fit refractio Tertio q̄r circa solē halon nō tāta cō
sistit mora:q̄ta arc⁹ ex sol' oppoito pōt: Nam stati soluit
aut pluit. Quarto q̄r irid silitudo circa lucernas flātib⁹ au
stris appet/circa remos rorātes:aspgētes aq̄s/⁊ si q̄s manu
eregiōe sol' vmbroso loco:subtilit aq̄s aspgat et irroret. Et
potissimū purpureū colorē h3 et nō puniceū: et hoc radiorū
refractione euenit. Et paruule gutte fiunt specula:non au
35 tem hoc pacto halonem effingi contingit ¶ Iridis colores
Tricolor iris appet.puniceū hn̄s colorē: q̄ fulgidū ī nigro
aut p nigrum conspectum tale appareat. Viridem quidem:
quia radius protensus/ magisq3 sit vmbre particeps.et ni
grum vt negatio quedam est: cuius multa sunt indicia. In
deficiendo enim visu nigrum apparet. Et hinc euenit vt om
nia a lōge visa:nigriora appeāt/miora/⁊ planiora. et in spe
culis imagines:⁊ nubes in aq̄ se p̄bēt intuentib⁹ nigriores

Nec iniuria: ꝑpter refractionem pauco/debiliqȝ aspiciunt
radio. Et plerūqȝ accidit: nubem (que ꝑpe solem existit) re-
spicienti: nullum apparere colorem sed incoloratam nubem
videri: eandem autem in aqua ꝓspicienti: aliquem colorem
Iridis se putare videre. Est itaqȝ notum radium fractū ꝓ-
pter debilitatē: nigriorem videri/ et album minus: tandēqȝ ꝑ
ductum iri ad nigrum. Hinc qui radius fortior puniceum
habebat colorem: debilior factus ꝯmutat in viridem. Qui et
iterum debilior: abit in purpureū quem Alurgea dicūt. Ali
orum enim colorum insensibilis est ꝯmutatio. hinc Iris tri
color conspicit ¶ Quopacto due simul apparentes Irides su 36
os repñtent colores: ¶ Cum due simul fiant Irides: debi-
lior fortioris est imago. Quo fit (quia debilior ex ꝑme refra
ctione debiliorique radio existat: et oppositos et secundū po
sitōnem ↄ̄uerso locatos colores habens) vt prime: sint pu
niceus/viridis/purpureus: et secunde: purpureus/viridis/
puniceus. Et quando tres apparent: tertia vsqȝ adeo debi-
lis est vt vix videri queat. Nam ex scda debilitato admodū
radio ea nascit refractio: positos colores prime consimilit
habens: puniceuȝ/viridem purpureū ¶ Et pret assignatos 37
colores alium apparere credunt: quem Xanthū dicunt: nos
autem flauum dicere possumus: qui color est punicei/ viri-
disqȝ medius: verum alius ab assignatis nō est: quo minus
Iris tricolor dicatur. Propt enim punicei et viridis iuxta
positionem apparet. Nam puniceum iuxta viride situȝ albo
ris/flauitieiqȝ est emulum. Et ex iuxtapositione tales fie-
ri repñtationes: multa ꝓducuntur indicia. Primo qꝛ nigerri-
ma nube existēte: facte Iridis Xanthus color potius ꝙ̄ pu
niceus apparet: ex forti nubis obscuratione/et coloris viri-
dis iuxtapositōne. Facit enim circunstans nigrum qđ puni
ceum est albescere/apparereqȝ flauuȝ. Secundo. quia cum
soluit Iridis puniceum: nubes alba iuxta viride ꝯmutatur
in Xanthum. Tertio qꝛ hanc ob causam in iride lune Xan-
thus color vel maxime apparet. Huius enim causa est ob-
scura nubes/ et noctis opacitas: apparetqȝ valde alba. Quar
to quia hanc varietatem licet plane conspicere in texturis:
cum varii colores iuxta seinuicem intexuntur: plerūqȝ ex si
tu et iuxtapositione alterius coloris apparentiam faciunt:
ita quoqȝ et in floribus. Hinc fit vt ad lucernam operātes

in variorum colorum lanis sepius peccent colorē pro colore accipientes. Et in nocte legentibus flores idem accidit: vt flores pro floribus legant decerpantq;. Est itaq; tricolor Iris. nec hoc īpedit Xanthi coloris apparentia.

Secundi cap. note.

¶ Meridianus est circulus intellectus transire per pūctū verticis capitis nostri et polos mundi. ¶ Punctū verticis capitis / vertex nostri horizontis.

Secundum cap. continet quinq; Iridis ꝓprietates

38 s ¶ Prima Iris est circuli portio nunq̄ semicirculo maior. Et q̄ semicirculus appareat: hinc liquere potest. Posito enim horizontis nostri Hemispio c: et horizonte circulo a b: centro solis in occidente b: centrū Iridis erit in orientis puncto opposito vt a. quare sola medietas super horizontem a b: in hemisperio c relicta est. et vbicunq; fuerit alibi sol supra horizontem: erit Iridis centrū sub horizonte: quare vbicunq; alibi sole existēte: Iris semicirculo minor apparebit. ¶ Secunda sole existente in ortu et in occasu: maxima que fieri potest procreatur Iris. ¶ Tertia. Quanto sol supra horizontem altior ascenderit: tanto minor apparebit arcus. Unde fit vt sole meridianū tenēte q̄ fieri potest euadat minimus. ¶ Quarta. post autūnale equinoctium Iridem omni hora se demonstrare cōtingit. ¶ Quinta. Circa estiuas versiones non cōtingit Iridē in meridie apparere. Et omnia hec Mathematicis rationibus Aristoteles ostendit. que quia difficultatem et laborem q̄plurimum habent: neq; capi valeant nisi a plusq̄ mediocriter eruditis et in elementis Geometricis et perspectiua disciplina: apponere solent alteram. quam quia nichil eorum (que Aristoteles intendit) sonet: neq; vitio careat: consulto relinquimus.

primi cap. sexti tractatus note.

¶ Parahelius iuxta solem interpretatur q̄ sol iuxta solem apparere videatur. Et sub Parahelio solis eū qui lune est cōprehendimus: quem nonnulli solē nocturnum appellant. ꝓdit enī Plinius tres lunas. Gn. Domicio et L. Annio cōsulibus: simul apparuisse. De aliorum aūt astroꝝ apparentibus imaginibus non ita comptum est. ¶ Cadmia / lapis ex

quo es paratur ¶ Chrysocola in metallicis venis crasso hu more coacto in duritiam pumicis rigente gignitur: estq; vt vena putris. ¶ Quid vernix vocetur: quā nōnulli Sandaracham vocant notum est. Sandaracha tamen proprie extimatur quidam cibus apum quē recondunt: durus vt cera: inueniturq; sepe in fauorū inanitatib⁹ sepositus ¶ Miniū ex fodinis argentariis vt harena rubra eruit: qd subinde purgatur. Vocantq; medici Cinnabarim. Attamē Cinnabaris proprie censetur sanguis draconis vna cū Elephantino sanguine concretus.

Sextus tractatus. continet vnū cap. cōtinēs cās virgar̄ et Parabelior̄ Eor̄ gñationē Parabelior̄ accñtia Et breuē eor̄ q̄ duplici halitu ī t̄ra gignūt̄ expeditionē ¶ Virgar̄ et pabelior̄ cē. vt ha 39
lōis et irid ¶ Virgar̄ et pabelior̄ gñatio Cū 40
nubes fuerit irreglaris hac densior/ illac rarior/hac magis aq̄sa/illac min⁹: refrigit̄ radi⁹ sol̄ et p multas nubis ptes radii porrecti vidēt̄: speculis colorē et nō figurā representantibus: hiq; cadentibus stillis radii: virge dicuntur: qui iridis colores nunc puniceum/nunc Xanthum/viridem/purpureum (remissiores tamen q̄ in arcu) imitantur atq; representant. ¶ At Parabelius apparet nube densa cōtinua ad latus solis existente: propinqua vt in aquam cōuertatur nondum conuersa. in qua sol fracto radio ob debitam densitatem/regularitatem et continuitatem: suam afformat similitudinem quemadmodum in ere polito: hec autem solis ad eius latus imago: Parabelius nuncupatur. ¶ Pa- 41
rabeliorum accidentia. Parabelius apparet albus: et hoc quidē ideo est quia sol albus est Parabelius magis q̄ virge aque signum est: Nam Parabeliorum nubem magis ad aquā parari oportet. Et maxie quidē australis aquosus est. circa solis ortū et occasū fiūt Parabelii: neq; e regiōe solis vt iris/neq; sub sole vt halon: s; ad lat⁹. idē tidēt virge. Neq; admodum prope solē fiunt: nā nubis cōsistentiā dissolueret Neq; penit⁹ distātes: hoc eī refractionis esset impedimēto Longius enim ptensus radius a paruo speculo: fit debilis Hinc neq; Halon fit ex astri opposito. Ad latus igit̄ sic distant vt sol nubis cōsistentiam dissoluere nequeat: multusq;

ad ipsos simulveniat radius. Neq; fiūt in medio celi: quia radius sursum dispergitur. Neq; ex latere medii celi: nam radius ad terram fertur et paucus ad speculum ptingit: fit
42 q; reflexio debilis. ¶ De his itaq; q̄ supra terram eminē tia spectacula prebent que sint et quot sint: determinasse vi= demur. Detminare reliqum est de iis que intra trām ex du plici corporū differentia: exhalatione et vapore pariunt. Si cut enim ex illis sursum fiunt q̄ diximus: ita ex illis suo mo do in terra nunc fusibilia/liquabilia et illiquabilia: vt lapi= des/metalla: vt aurum/argentū/es/stannum/ferꝝ: vt Cad= mia vernix/minium/chrysocola/sulphur/pulueres colorati et ex his congestumvt minium quod Cinnabarim nonnulli vocant et consimilia procreantur. Exhalatio enim trestris atq; sicca: lapidibus ortum p̄stat. et vaporosus halitus me= tallicis corpibus cogente atq; densante frigore: vt fit in ro re/gelu/grandine/ꝛ niue. Hinc euenitvt quecunq; in metal la cōstringant atq; durescant: ductilia aut liquabilia sint: vt es/aurū/atq; ferrum ductilis sunt nature. F[illegible]t non nulla sintvt potentia aqua: nec iniuria pfec[illegible] q[illegible]dera eo rum materia aqueus halitus fuerit. Sed tunc neq; aurum/ neq; es erant: sed in concretione atq; gelatōne: [illegible] ammi xta exhalatione: vnūquodq; sue nature moderatricem acci pit species. Quapropter omnia metalla (vno: auro excepto) igniuntur. Nam omnia (dempto auro) igni siccum spiritum exhalabilem prestāt. Sed communiter hec dicta intelligan tur. Singillatim autem de vnoquoq; exquisitam determina tionem facere: alius exigitur locus.

Tertii Meteororum
Aristotelis finis.

Tabula quarti meteoroꝝ

Quatuor q̄litatū ꝑmaꝝ: duas calidū scȝ ⁊ frigidum actiuas esse: et duas humidū et siccum passiuas. 1
Q̄ simplex ⁊ naturalis ḡnatio: harꝝ q̄litatū sit opus 2
Simplici ⁊ naturali vniuscuiusqȝ rei ḡnationi: putrefactionē cōtrariam esse. 3
Que putrescūt: ꝑmo humida appere/deinde sicca. 4
Oia pret ignē: quodāmō putrescere. 5
Frigidū cū hūido: putrefactiōis coēm cām hr̄i. 6
Q̄ sicciora fiant: putrefacta oia. 7
Res min⁹ in frigore q̄ꝫ estu: putrescere solere. 8
Que a frigido coagulata sūt: min⁹ putria fieri. 9
Qđ feruide/calētisqȝ nature est: min⁹ putrescere 10
Itidē q̄ fluunt/mouent̄/ac agitant̄: min⁹ putredinis contagionem sentire 11
Item ⁊ maiora minoribus. 12
Q̄ ex iis q̄ putrescūt: vt plurimū aialia gignant̄. 13
Digestionis et īdigestionis spēs: determinādas esse 14
Quid sit digestio 15
Corporeas egestiones que digeste apparent: sanitatis esse indicia. 16
Quid indigestio. 17
Quid maturatio. 18
Omnia maturationeȝ sustinentia: ex subtilioribus grossiora fieri. 19
Quid cruditas. 20
Immaturos fructus: spumosos/aquosos/vtrumqȝue simul existere. 21
Q̄ cruditas quedā sit impfectio 22
Que sicco admixta nō sūt: nō maturescere. 23
Crudoꝝ: expssos humores subtiles esse et magis frigidos q̄ꝫ calidos/ppaꝝ esui aptos ⁊ cōuenientes. 24
Quid elixatio. 25
Elixa q̄ꝫ assa sicciora esse. 26
Q̄ nō omne corpus: elixabile sit. 27
Quo pacto quecunqȝ humorē habentia: que circunstāte calido alterant̄: elixabilia sint 28
Oleum scđm seipsum: elixationē nō sustinere. 29

Quid inelixatio. 30
Inelixatõem sustinẽtia:elixis cõspectũ iri duriora. 31
Quid assatio. 32
Assorum extiora:interioribus sicciora esse. Elixorum autẽ contra:exteriora humidiora:interiora vero sicciora. 33
Maiore industria:quicq̃ assari q̃ elixari. 34
Quid inassatio. 35
Qᷓ passionum humidoꝝ ⁊ siccoꝝ detminãde sint spẽs. 36
Corpora mixtorum:ex humido ⁊ sicco esse tminata. 37
Terminata corpora:minime sine aqua et tra cõsistere 38
Cur in aqua et terra solum(hoc est ipsorũ dominãte tpamẽto)reperiant aĩalia:nõ autẽ in aere ⁊ igne. 39
Qᷓ mollities ⁊ durities:tmĩatoꝝ corpm pme sit passiões 40
Durum et molle simpliciter:tactu determinari. 41
Qᷓ omne corpus proprio termino contentum:durũ sit aut molle. 42
De coagulatione:aptam futuram determinatõem eẽ. 43
Coagulatorum/liquatorum/exsiccatorum/humectatorũq;: varias esse causas. 44
De exsiccatione q̃ de aliis:pus detminationẽ incũbere. 45
Qᷓ frigidum magis q̃ calidum:passiuorum sit. 46
Quopacto diducantur desiccabilia. 47
Quecunq; desiccantur:a calido aut exteriore aut interiore desiccari. 48
Diuisio coagulabilium. 49
Quecũq; calido sicco coagulant:frigido humido solui. 50
Aquã ⁊ aq̃ spẽs ab igne nõ coagulari:sꝫ a frigido. 51
Qᷓ aqua ⁊ aque species:a frigido coagulentur. 52
Aquea coagulata non ingrossari. 53
Aque ⁊ terre cõia calido ⁊ frigido coagulascere. 54
Mollia que parum humida sint:coagulando parum igrossari:multum autem humida:multum. 55
Multa coagulandorum:primo humescere. 56
Quecunq; a frigido coagulant:adueniẽte calido solui. 57
Quecunq; propter infrigidatõem/toto pariter calido exhalato coagulata:non nisi forti/excellẽtiq; igne solubilia: hec debiliori calore mollescere. 58
Eorum que a calido sicco coguntur:quedam indissolubilia esse/quedam vero dissolubilia. 59

Que calido sicco coagulata sunt: aqueo humido liquescere et non in oleo. 60
Sales/ Nitrum/lateres/lapides plus terrea q̄ aq̄a eē. 61
Que nō īgrossant a frigido sʒ coagulascūt: euaporantia quidē ab igni: magis aq̄e esse nature. 62
Q̄ q̄ a frigido ingrossant nō euaporantia: aut terre ꝛ aeris/ aut aeris et aque sint cōia. 63
Lac ꝛ sanguinē: aque ꝛ terre esse cōia. Nitrum autē ꝛ sales ꝛ ex q̄bus cōstant lapides: magis esse terre 64
Eoꝝ q̄ terrea sūt: quedā esse solubilia/ quedā insolubilia/ q̄dā mollificabilia/ q̄damvero mīme 65
Q̄ ligna oīa (excepta Hebeno ꝛ eius generis) aeris ꝛ aque sint cōia. 66
Calidum/frigidum/humidum et siccum: omnibus mixtis pfectis communia esse. 67
Quid mollificabile. 68
Quid intingibile. 69
Quid flexibile 70
Quid frāgibile. 71
Quid cōminubile 72
Quid impressibile. 73
Quid formabile. 74
Quid capibile. 75
Quid trahibile. 76
Quid ductile 77
Quid scissibile 78
Quid detruncabile 79
Quid viscosum. 80
Quid cōmassabile. 81
Quid exhalabile. 82
Quid vstibile 83
Similariū ptiū corpa: ex q̄bꝰ ꝯstāt ea q̄ dissimilariū sūt ptiū assignatis differentiis abinuicē differre. 84
Alia esse ex quibus mixta constent: et a q̄bus consistāt 85
Diuisio Homiomerorum 86
Diuisio cōpositorum ex Homiomeris. 87
Quecunqʒ humidoꝝ euaporāt: ea esse aque. 88
Quecunqʒ non euaporant: terre esse/ aut terre ꝛ aque/ terre et aeris/ aut aque ꝛ aeris communia 89

Que calido ingrossantur: communia plurium elementorum contemperamenta participare. 90
Cuius elementi contemperamentum: vinum in se contineat. 91
Que a frigido ingrossant: terre participare naturam. 92
Que ab vtroque: calido/et frigido: communia esse. 93
Quecunque solo frigido constant et coagulant: aquee esse nature. 94
Quecunque solo calido coguntur: terre. 95
Quecunque ab ambobus calido et frigido coagulant: aque et terre communia esse. 96
Quorum totus exudauit humor: frigido coagulari. 97
Quod quecunque liquescant ab aqua: terram dominantem habeant. 98
Que neque igne/neque aqua liquescunt: aut terre esse/ aut pluribus esse communia. 99
Quecunque aque sunt vt ad multum: frigida esse: nisi alienam sibi vendicent caliditatem: 100
Quecunque terre sunt vt ad multum: calida: hec ob calidi operationem esse calida. 101
Quod aqua et terra secundum materiam accipienda sit esse frigida. 102
Quecunque sunt simpliciter aque aut simpliciter terre: frigida esse: modo alienam non habeant caliditatem. 103
Alienam caliditatem plerunque propriam esse: et aquea et terrea terminare corpora. 104
Cur vinum/sanguis et similia a natura egrediuntia: non amplius censeantur esse calida. 105
Cur quedam predicta iudicent esse calida: et quedam frigida 106
Homiomera: ex elementis constare. 107
Posteriora et quorum gratia Homiomera sunt: et quorum ipsa sunt organa: ipsis notiora esse. 108
Quod non sit cognoscere promptum: quando Homiomera existant et quando non: nisi longo temporis interuallo eorum natura multum euariata sit. 109

Primi cap. primi tractatus quarti meteororum Aristotelis note.

¶ Terminãt: q̃diu dissolutionem impediunt ¶ Permutãt/ generant/ et corrumpunt/ et alterant ¶ Humectant: vt cũ calidum coagulata fundit: et frigidũ a calido coadunata liq̃t. Quecũq; enim frigido concrescunt: calido soluunt. ⁊ cõtra: quecunq; calido concreta sunt: soluunt et frigido. Liquata enim ⁊ fusa: humida esse videntur. Coagulata autem et concreta videntur esse sicca. Et multis etiam aliis modis humectant atq; siccant ¶ Simplex generatio dicit: pro quãto eã ex proportione qualitatum simpliciũ corpor̃ prouenire consyderamus. Naturalis quidẽ: q̃ nature seriem ordĩatam seruet. Itidem et corruptio. ¶ Ignis/ aer/ aqua/ terra: ignea/ aerea/ aquea/ terrea.

Quartus liber meteororum aristotelis quatuor continet tractatus.

Primus tria cap. Primum nouem conclusiones. duas rationes ad primam. et quatuor correlaria ad tertiam. ¶ Prima conclusio. quatuor qualitatum que principia sunt et differentie elementorum vt alio loco determinatum est: et secundum quarũ cõiugationes quaternarius elementor̃ sumitur numerus: due calidum sc; et frigidum actiue sunt: due vero humidu; et siccum passiue ¶ Q calidum et frigidum actiua sint ⁊ humidum et siccum passiua: ex his primo potest esse manifestũ q̃ calidũ et frigidũ terminãt/ copulant ⁊ pmutant. ⁊ tam homogenea q̃ heterogenea: nunc humectant/ nunc siccãt/ nũc mollificant/ nunc vero cogunt et indurant. hec autem sũt agere. Et humidum et siccũ terminant/ copulant/ pmutant/ humescunt/ siccant/ mollificant/ coguntur q; / atq; durantur. hec aũt sustinere: est pati. Sunt igit calidũ et frigidũ agentia: humidũ vero et siccum patientia. ¶ Secundo hoc idẽ ex eorum diffinitiõibus est manifestũ. Nã calidũ est qd disgregat heterogenea et cõgregat homogenea. Disgregare autem heterogenea et que diuersi sunt generis: et similit cõgregare ea que sunt eiusdem tribus et generis est agere. Et

frigidum est quod congregat et Heterogenea et Homogenea. Sunt igitur agentia calidum et frigidum. Et humidum est quod facile alieno terminabile est termino. Siccum vero contra: quod alieno difficile terminatur/ claudi turue termino. Terminari autem pati est. Sunt igitur humidum et siccum passiua. Est itaq; manifestum harum quatuor qualitatum: secundum quas et quarum cōbinationes: sumitur differentia/numerusq; elementorum: duas calidum et frigidum actiuas esse: et duas humidum et siccum eē passiuas.
2 ¶ Secunda. simplex et naturalis generatio: cui naturalis corruptio opposita est: harum qualitatum est opus. ¶ Nam ita et animalia/et plante/et ipsorum partes generantur. Cum enim he qualitates: rationem/contemperamētumq; vniuscuiusq; nature aptum: in subiecta materia habeant: ab hisce virtutibus simplex/et naturalis proficiscitur generatio. Ab his quidem agendo: ab illis autem patiēdo. Permutant enim et generant calidum et frigidum: cū materiam obtineant. Cum vero partim non obtineant: incoctio indigestioq; fit quedam. Est igitur simplex et naturalis generatio: harum qualitatum opus
3 ¶ Tertia simplici et naturali vniuscuiusq; rei generationi: maxime et cōmune cōtrarium putrefactio existit ¶ Nam oīs secundū naturam corruptio hac via procedit: quod senectus & vetustas ostēdūt Vnūqdq; enim natura cōstans: putredine finem suum consequitur: nisi violentia corrumpatur. Ut nichil prohibet et carnem/et os/ & vnūquodq; putribiliū comburi: et hoc pacto sine putrefactione corrumpi: que suapte natura: putrefactione suū finem nancisci nata sunt
4 ¶ Primum correlariū hinc fit vt q̄ putrescunt: primo humida appeant: & deinde sicca Nam cōpositū his terminatū erat: terminantib⁹ q̄dē calido et frigido. cum autem corruptio fit: que terminant suis terminantib⁹ obtinere incipiunt: et humidum suo quoquo pacto continēte superato se dissociat: quod dissociatū facile resolubile tandem siccum relinquit. Et cum secundum partem compositū putrescit: hec putrefactio: particularis et secundum partem dicitur. Cum autem simpliciter et totum putrescit: & ea putre
5 factio: simpliciter et tota dicatur ¶ Secundum ex his item notum esse potest: omnia preter ignem quodammodo putrescere posse. Etenim et aer/et aqua/& terra putrescunt. De p

fectis autem mixtis:nulla surgit ambiguitas. Ignis autē
solus non putrescit:cum maxime actiuus sit et vt aliorū for
ma. Aer enim/et aqua/et terra ad ipsum sese habent vt ma-
teria. At putrefactio:a qualitatibus passiuis nascitur. Est
enim putrefactio: in vniuscuiusqꝫ humido ꝓprie ⁊ secundū
naturam caliditatis consumptio: ab extranea caliditate vt
ambientis et circundantis facta. ¶ Tertium. Fit iterum vt 6
propria frigiditas cum humido:putrefactionis:communis
causa habeatur. Nam quod putrescit:proprie caliditatis in
digentiam sustinet et defectum. Omne autem tale frigidū:
et interna eo valentior frigiditas habetur. Et si quid natiui
caloris residui fuerit:exterminat:aut extere circundātis ca
liditati coadiuuat. Cum humido igitur propria frigiditas:
putrefactionis cōis causa habetur ¶ Quartū: quaꝓpter de 7
mum aduenit: vt sicciora tandem euadant putrefacta om-
nia/fiantqꝫ deniqꝫ fimus/puluis/atqꝫ terra. Nam proprio
exhalato calido: proprium et secundum naturam euaporat
humidum. Non enim natiuus calor adest:ipsum retinens:
imo vero ipsa secundum naturam caliditas: expirare coa-
cta ipsum secum rapit/trahitqꝫ. Nimirum igitur si putrefa
ctum: proprio et consumpto calido et humido:siccum ma-
neat:et fimus/puluis/⁊ terra tandem euadat ¶ Quarta res 8
minus in frigore q̄ estu putrescere solent. ¶ Nam in frigo-
re vt tempore brume:paucus in ambiente aut aere aut aqua
calor inexistit.quare propriam caliditatem eorū(que tabe-
scere possunt)consumere non valꝫ:sine quo putrefactio nul
la parari potest. In estu autem vt estiuo tempore:multus in
continēte:calor habetur: huiusmodi dissolutionis faciende
potens. Res igitur in frigore q̄ estu(et non ab re quidem)
minus putrescere solent ¶ Quinta.que a frigido concreta/ 9
coagulataqꝫ sunt:minus putria fiunt. ¶ Nam hec nimia
frigiditate:circundantis vt aeris debiliorem calorem obti-
nere non sinunt. si autem non obtinet: corpora putredinem
non admittunt. Minus itaqꝫ talia putrescunt. ¶ Sexta. qd 10
natura feruide/calentisqꝫ sit nature:minus item putrescit.
¶ Nam internus ille et natiuus calor qui humidum termi
nat:valentior est q̄ quem circundantis exterior et ad exte-
riora trahens:dissipare sufficiat.minus igitur quod tale fu
erit putrescit. ¶ Septima.que fluunt et q̄ mota/agitataqꝫ 11

sunt :minus putredinis contagionem sentiunt ¶ Hoc enim ideo est:q circundantis caloris minor fiat impressio:q̄ȝ possit calor:qui internus/propriusqȝ habet. Motus enim:exterorum impssiones impotentiores efficit Que igit fluunt:z que
12 mota agitataue sunt:minus hmōi labem sentiunt ¶ Octaua eadem quoqȝ de causa:maiora minoribus minus putrefiūt. ¶ Nam maiorum:maior proprius calor/z proprium frig⁹ habetur:quēquidē calorem idcirco circunstantis corporis virtutes:minus obtinere queūt. At in minoribus:proprius calor minor est:z quem externa facilius obtīeat caliditas Merito igit maiora minoribus:minus putrescunt Et hac de cā mare secundum ptē diuisum:cito putrescit: totum autē putrescit nūq̄ȝ ¶ Nona ex iis que putrescunt vt plurimū aīalia
13 scaturiūt/gignunt qȝ. ¶ Nam dissociata caliditas:gignendi aīalis nature apta/naturalis/ z propria:cōstare facit segregata:gigniturqȝ aīal. Secundi cap.note.
¶ Pepansis/maturatio ¶ Epsesis elixatio. ¶ Optesis/assatio ¶ Omotes/cruditas/z(q̄ pepansi opponit)imaturatio ¶ Sūt p̄terea due incoctiones:inelixatio opposita Epsesi z inassatio que opponit Optesi ¶ Proprium/naturale ¶ Humidum et siccum naturale:vniuscuiusqȝ mixtorum natura materia dicunt.q natura ex elementorum cōtempamentis: secundum materiā oīa gignantur mixta. Et cum materie sit pati/ sitqȝ compositum ex calidorum/ frigidorum/ humidorum/ et siccorum contemperamentis pariter coalitum:quorum duo calidum z frigidum:potissimū sunt ad agendum: z duo humidum et siccū ad patiendum. Hinc potius humidum z siccum vniuscuiusqȝ mixti:natura materia dicuntur/ contēperamentaqȝ passiua ¶ Apostema/recollectio.grecū est. Nos huiusmodi in vno loco humorum recollectionē/agglobationemqȝ:panos z vomicas nominamus.
Secundum cap.cōtinet vnā cōclōnē.duas diffinitiones:earum declarationes:z vnū correlariū post prime
s
14 declarationē ¶ Cōclō digestiōis z indigestiōis species determinande sunt ¶ Nam ea detminare expedit:q̄ dicte virtutes calidū scȝ z frigidū in nata cōstātib⁹ humidis et siccis opant.at digestionem operantur z indigestionem. Est eñ digestio calidi:indigestio autem frigidi. Digestionis igitur z indigestionis determināde sūt species. Et digestionis

species sunt tres:maturatio/elixatio/assatio. Et indigestio
nis tres opposite:cruditas/ielixatio/ꝛ iassatio. Et apta nō
habemus nomina quibus ipsas nominare possimus: sed q̄
dam similitudie trahenda sunt hec: ad omnes digestionū ꝛ
indigestionūꝫ species:tum in his que arte/ tum que natura
fiunt ¶ Prima diffinitio.digestio est a naturali calido:i op 15
positis passiuis obtinendo:facta ꝑfectio.Hec enim passiua
humidū scꝫ ꝛ siccū:vniuscuiusqꝫ mixtoꝝ ꝓpria inueniūtur:
ipsorūqꝫ natura sunt materia.Cum eni q̄cq̄ digestū fuerit:
ꝑfectū iam factū est.Et talis ꝑfectionis p̄ncipium:natura-
lis et ꝓpria existit caliditas:tametsi ab exterius vt alimēto/
vt balneo:auxilium plerūqꝫ sumat ꝛ vendicet:precipuū ta-
men est que intrīa possidet caliditas.Et huius digestionis:
natura/species/ꝛ substantia finis est:vt vnūquodqꝫ tale sit:
quale optime natura sit natum:aut maturum/coctū aut to-
stum.tunc enim vtile est et digestum dicimus.Queadmodū
mustum digestum dicimus:cum feces resederint:et propria
obtineat caliditas.Et panos/apostemataqꝫ matura: cū sa-
nies simul consistat proprio congregante calido:quales sūt
et lachrime cum ex oculorum lippitudine inspissantur/den-
santurqꝫ vt limus. Et est quia proprium humidum obtine-
tur a naturali calido:que q̄diu nature rationem/ et cōtem-
peramentum seruant:hoc euenit ¶ Correlarium.Hinc eue 16
nit vt vrine sedimenta/egestiones et omnino corporee super
fluitates:que digeste apparent: sanitatis sint signa. Appa-
rent enim digeste cum ꝓpriū calorem iam in īnnato humi
do atqꝫ sicco obtinere insinuent.Tunc enim cōstant: ꝛ cras
siora et calidiora sunt. Tale enim:efficit laudabilius cali-
dum/ siccius/ crassius meliorisqꝫ molis. Superfluum e-
nim et innaturale resoluit humidum.Sed quid digestio sit:
satis/apprimeqꝫ dictum est.¶ Secunda diffinitio. Indige 17
stio est imperfectio ob indigentiam proprie caliditatis:i op
positis passiuis prouenienς. Et certe vbi proprie calidita-
tis indigentia fuerit:frigiditas est.Erit itaqꝫ īdigestio a fri
giditate in humido ꝛ sicco:que vniuscuiusqꝫ mixtorum na-
tura materia sunt. Sed quid digestio et quid indigestio sa-
tis dictum est: nunc autem earum species/ quid vnaqueqꝫ
earum sit exsequamur.

Tertii cap. note.

¶Humida/liquores. ¶Alicociu/qd coquinaria arte ad escam aqua mollitur/digeriturq;. ¶Serum / aqua lactis. ¶Linee rotunde/vermes q̄ in aīaliū aluo gignunt.

Tertium cap.cōtinet sex diffinitiōes:eaꝝ declarationes.vnū correlariū ad pmā. q̄tuor ad scdam. vnam
18 ad quartā z duas ad q̄ntam ¶Prima diffinitio Maturatio est digestio circa fructuum alimenta:z ipsos fruct⁹ facta:que tunc pfecta habet:cum semina que aut folliculis aut pulpa:circunclusa tenent talia sint vt ex ipsis aliqd sibi vegetib⁹ ipsis:gigni possit.Est ei digestio pfectio quedaz: z alia pfecta dicimus:q̄ q̄lia sunt:alia quedam efficere pnt. Et illa circa fructus maturatio a naturali cōplet calido Dicunt et alia multa matura:quadam translatione ad hāc maturatiōis spēz:q apta noīa nobis nō succurrāt q̄bus ipa vocemus:Ut apostemata matura dnr:cū consistit sanies:et a naturali obtinente calido naturalis humidi facta est digestio.Cum enim calidum obtinet:ipsum consistere facit.z terminat:non obtinens aūt terminare īpossibile est: Et cū hoc pacto maturant ex magis spumosis et aereis fiunt aq̄a : et ex aqueis terrea/morq; consistūt.Calor enim aerea/ et subtiliora resoluit/et humiditatē supfluam:propriaz aūtz terrestria retinēs terminat/z consistere facit/ducitq; in naturam
19 ¶Correlariū hinc oīa maturationē sustinentia:ex subtilio-
20 ribus grossiora facta sunt ¶Secunda cruditas maturatiōi contraria est:z est circa fructuum alimenta z fruct⁹ ipsos:
21 quedam indigestio ¶Primum correlarium.hinc fit vt imaturi fructus spumosi/aquosi autvtrumq; simul existant Nā
22 ipsoꝝ intermia est humiditas ¶Secundum fit etiamvt cruditas impfectio sit quedam. Nam maturatio quedam pfectio est.erit igitur cruditas ei opposita quedam impfectio. Et reuera hec cruditatis imperfectio prouenit ex natiui caloris indigentia z incōmensuratione/īdebitaq; ad humidū
23 proportione:quorum neutro indiget maturum. ¶Tertium fit iterumvt que sicco admixta non sunt: non maturescant. Nam que maturantur ingrossantur: humida autem sine sicco ingrossantur minime.Hinc aqua humidorum sola igrossationem non sustinet.Et accidit cruditas:aut quia calidum paucum sit:et frigidum multnm:aut quia humidum termi-
24 nabile:sit multum. ¶Quartum quo fit etiam vt crudorum

expreſſi humores: ſubtiles ſint:⁊ magis frigidi ꝙ̄ calidi:e
ſui ⁊ potui perparum apti et conuenientes. Et ſicut matu-
ratio multis modis dicitur et ad multa transfertur:ita q̄qꝫ
et cruditas. Urine enim animalium/expurgamenta/ ⁊ pitui
te crude dicuntur:ꝙ caliditas non obtineat: et ꝙ vna/pari-
terqꝫ non conſtent. Et remotius minuſqꝫ prope:later ⁊ lac
cruda dicuntur:ꝙ poſſibile ſit illa a calore paſſa: permutari
et conſiſtere:vt induſtria fit et arte. Et ſicut aqua matura-
tionem non admittit:ita neqꝫ cruditatem. Nam non ingroſ
ſatur quãuis forte quoquo pacto elixationem(de qua nunc
agemus)admittat. ¶Tertia diffinitio. Elixatio eſt ſecũdũ 25
totum ab humida circunſtante caliditate:interminati inex-
iſtentis humidi digeſtio. Quod enim elixorũ ſpumoſũ aq̄-
umue fuerit:ab eo calore qui in humido exiſtit coquit/ mol
litur/digeriturqꝫ. Queq̄dem elixa a frixis in hoc differunt:
ꝙ frixa ab extrinſeco calido patiuntur:ad ſe humidum(in q̄
frixa iacent)rapiẽte et ipſum ſiccius aridiuſqꝫ reddente: id
circo hic exterior humiditas trahitur. Elixorum autem nõ
ita eſt:ſed oppoſituꝫ euenit. Nam a caliditate exterioris hu
midi:ipſorum interius trahitur humidum. ¶Primum cor 26
relarium. Quapropter elixa ꝙ̄ aſſa:ſicciora ſunt Nam elixa
humidum in ſeipſa non trahunt. Preualet enim exterior ca
liditas:et que foris eſt:ei que interior habetur. Si tamẽ ali
quando preualuerit interior:ad ſeipſam vtiqꝫ trahet. ¶Se 27
cundum . Euenit etiam vt non omne corpus ſit elixabile.
Nam illa in quibus pene nulla eſt humiditas:vt lapides et
illa in quibus quidem eſt:ſed ob groſſitiem obtineri nequit
vt ſunt ligna:elixatõem nõ ſuſtinẽt. Eam autem ſuſtinent q̄
humiditate participant:ab igneo circunſtante feruore in hu
mido exiſtente bene paſſibili. Et elixationis nomen ad mul
ta transferimus:quia nobis apta deficiant nomina . Ut ad
aurum:virens lignum/lac/muſtum et alia humida. Aurum
quidem ꝙ cum laterculo et ſale/ſimilibuſqꝫ fuſum : agente
circunſtante calido:in proprio digeritur humido atqꝫ depu
ratur.et circunſtans calidum a virentibus lignis: humoreꝫ
ad exteriora euocat.et muſtum et lac ab extiore calido:hu-
morem in humido exiſtentem permutant/ patiunturqꝫ ali-
quid quodãmodo vere elixatis ſimile. Et horum non idem

finis est. Nam elixorum hec(vt aulicociar ⁊ proprie elixa)sūt
ad escam ⁊ eoꝝ que translaticie dicunt:hec(vt q̄dam hūida)
ad sorbitiones sūt.Hec(vt Pharmaca q̄s medicinas dici-
mus:⁊ q̄ etiā elixari dicūtur)ad salutē existūt:et alia ꝑmlta
28 ad mltas ⁊ varias cōmoditates ⁊vsus.¶Tertiū quaꝓpt
iteꝝ quecunq3 humorem habentia grossiora/minora/grauio
ra:⁊ his cōtraria subtiliora/maiora/leuiora: circūstāte cali-
do fiunt:quoquo pacto sunt elixabilia.Hec enim segregan
te calido:grossiora fiuntvt caseus⁊ butyꝝ et minora et gra-
29 uiora:hecvero subtilioravt serum ⁊ ita de ceteris.¶Quar-
tum hinc oleū scd̄m seipsum elixabile non est.nam si purum
fuerit:nō ingrossatur/minoratur/ingrauescit/aut alioꝝ qd̄-
cunq3 patitur.Et de elixatione⁊ propria ⁊ translaticia hec
dicta sint.⁊ nichil refert an artificio quodā paretur:an natu
30 re pagatur instrumentis ⁊ opificio.¶Quarta diffinitio ine
lixatio est indigestio elixationi contraria in interminato cor
poris humido:ob caloris circunstantis humidi defectū pro
ueniens.Et iam diximusvbi caloris indigentia sit et defe-
ctus:illic frigiditatem adesse oportere. Et defectus ille di-
gestionis prouenit:aut propter circundantis humidi frigi-
ditatem:aut propter elixabilis multitudinem.Tunc enī ac-
cidit circunstantis humidi caliditatem maiore3 esse q̄vt nō
31 moueat:minoremvero q̄vt regulet et condigerat.¶Corre
larium.hinc que inelixationem sustinent: elixis duriora cer
nuntur.Nam elixorum humida magis terminata sunt ma-
gisq3 remollita.Et transfertur huiusmodi īdigestio ad mul
ta:sicut et elixatiovt ad metalla/fluida/et animalia.Anima-
libus enim propter immoderatum exercitiu3 prouenitvt ca
lor ille resoluatur/exhaletq3 digerens.Sed de elixatione et
eius opposita indigestione:quid sint et ob quid eueniant:ha
32 ctenus.¶Quinta diffinitio.Assatio digestio est a caliditate
sicca et aliena facta. vt si quis quod elixabile est: non cali-
do humido digerat:sed permutet et calido sicco vt igni per
ficiatur digestio:hoc profecto non elixum: sed assum esse di
citur. Quod si amplius quam oporteat calidi sicci sustine-
at excessum:tunc dicitur adustum.et citius assatio elixatio-
ne consummatur: q̄ assatio a caliditate sicca que acutior
33 est: fiat. ¶Primnm correlarium. Unde

fit vt assorum: exteriora sicciora sint interioribus: elixorum autem contra: exteriora humidiora sint: interiora vero sicciora. Nam assatorum partes propinquiores citius attingit et desiccat ignis: et exteriores poros cōstringit/corrugat/coartatq; hinc humidum intus existens euaporare nequit: sz interiꝰ recōdit: donec pori ipsi reclusi aptiq; fuerint ❡ Scd̄m 34
hac de causa maiore īdustria et manus artificis ope: quicq̄ assari q̄ elixari magis eget. Nam difficile est quicq̄ assādo et exteriora et interiora regulariter incalescere. Semp enim ignivicinioꝛa desiccantur citius. Et lz elixatio et assatio arte liquido facte conspiciantur: nichilominus cōsimiles natura species habentur: sed innoiate quidem sunt. Ars enim naturam imitatur. et alimenti in corpore digestio elixationi similis est. Fit eniz a corporis caliditate in humido. Et indigestio alimentaris similis est eiꝰ opposite indigestioni: et exterioris calidi defectu paritur. Et animalia vt Tinee rotūde non generantur in ipsius digestionis loco (vt aliqui putauerunt) sed ex secretōne facta et putrefacta in inferiore aluo. Illic enim segregatum putrescit: sed quam ob causā alio dicendum est loco. Deinde genite ascendunt ad superiorem ventrem: qui locus est digestionis. Et ossium digestio similis est assationi: eorum vero indigestio eius opposite indigestioni. ❡ Sexta diffinitio. Inassatio indigestio est assationi 35
contraria: ex defectu calidi sicci extrinseci in assabili proueniens. Sic enim se habet inassatio ad assationem: sicut inelixatio ad elixationem et huic non est nomen impositum. Et accidit hic assationis defectus: aut propter exterioris ignis defectum: aut quod ignivicarium sit: aut propter ipsius assabilis humoris excessum. Tunc enim calor maior erit q̄ vt non moueat: minor autē q̄ vt digerere sufficiat. Sed q̄d maturatio/ quid cruditas/quid elixatio/ q̄d īelixatio/quid assatio/ quid inassatio satis dictum est

Primi cap. Secundi tractatus note

❡ Determinamus/discernimus. ❡ Gluten/cola.

36 Secundus Tractatus cōtinet q̄tuor cap. Primū quinq3 cōclusiones: & vnū correlariū ad tertiā ¶ Prima cōclusio. passionū humidorum & siccorū: determinā de sunt spēs ¶ Nā humidū et siccū: corporū p̄ncipia sunt passiua: ex quib⁹ mixta omīa cōstant. et quecunq3 magis humido natura p̄ticipant: ea magis humidi natura passiones p̄ticipabunt: que autem sicco: magis & sicci. et humidorū quedā sunt actu humida: vt liquores. quedā v̄o potentia: vt liquabile. Itidē siccorū quedam sunt actu sicca vt liquabilia p̄usq̄ sint fusa. quedā vero potentia: vt eadem liquata

37 ¶ Scd̄a cōclusio. Corpora mixtorū: ex humido et sicco sunt t̄minata ¶ Nam humidū facile t̄minabile est: siccū3 v̄o difficile: adinuicem tn̄ bene. Inspissant enim/patiunt̄q3 aliquid simile pulmentis & salsamentis. et humidū sicco vt t̄minet̄: cā est: siccum v̄o humido vt cōstet: et ne cōcidat et defluat cā existit. Et vt pauci absoluamus vtrūq3 alteri vt gluten habet̄/fitq3 naturale mixtum ex humido & sicco. queadmodū (vt vult in physicis Empedocles) aque cōglutinatur farina. Mixtorū igit̄ corpora: ex humido & sicco sūt t̄minata

38 ¶ Tertia cōclusio. Termiāta corp̄a: minime sine aqua et terra cōsistunt ¶ Nā elementorū: p̄priissime siccū dicit̄ t̄ra: humidū v̄o aqua. Terminant̄ autē oīa humido & sicco. Nō igit̄ sine aqua & t̄ra cōsistunt corp̄a t̄minata. Et qd̄ plus t̄re scd̄m potentiā habuerit: magis t̄reum esse videbit̄: & qd̄ minus: videbit̄ & minus. et qd̄ plus aque: magis videbit̄ aqueum

39 ¶ Correlariū. hinc euenit vt in aq̄ & t̄ra solū: aīalia reperiant̄ & nō in aere & igne. Nam hec p̄cipue suorū corp̄m sunt mat̄ie

40 ¶ Quarta cōclusio. mollities & durities: t̄minatorum corporū p̄me sunt passiones ¶ Nam q̄cq̄d ex humido & sicco t̄minatū est: durū aut molle esse necesse est: durū quidē si magis sicco t̄minatū. molle aūt: si magis t̄minatū est humido. Est eni durū qd̄ non cedit in seipsū secundū superficie3. Molle v̄o qd̄ cedit scd̄m superficiē in p̄fundū: & non circunstat pellens. Hinc aq̄ ipsa non dicit̄ mollis. Nam scd̄m sup̄ficiē nō cedit in p̄fundū: s3 p̄tinus diuisa ipsum ambit & circūstat impellentē. Sūt igr̄ molle & durū: p̄me t̄minatorū corporū passiones: vt que īmediate humidi & sicci collinimētū/t̄minationēq3 sequant̄. et qd̄dā est simplicit̄ durū: qd̄ sīplicit̄

tale est:quoddā vero duꝝ ad alteꝝ quod ad aliud tale dicit. ita ꝛ molle diducit. Et sunt magis vel minꝰ talia:secundū ꝙ magis aut minꝰ hūido ꝛ sicco sint t̃miata ¶ Quita cōclō du 41
rū ꝛ molle simpl'r:det̃minamꝰ tactu ¶ Nā oīa sēsibilia:determinamꝰ sēsu.at tactꝰ in q̄dā medietate/mediaqꝫ mollis ꝛ duri ꝓportione consistit Excedens igit duritie medietatē illā: duꝝ dicimꝰ:deficiēs vero:molle. Nam id mollitie medietatē excellit. Tactu igit durū ꝛ molle discernimus.

Scdi cap.note.

¶ Proprio/naturali ¶ Lacticinia/cibi ex lacte facti.

Ecūdū cap.cōtinet q̄nqꝫ cōclōnes. vnū correlariū
s ad ꝑmā.ꝛ vnā diuisionē ad q̄rtā ¶ Pria cōclō.oīe 42
corpꝰ ꝓprio t̃mio cōtētū:duꝝ aut molle eē necesse ē ¶ Nā oē tale aut tactū sustinet nō cedens:et durum est: aut tactum nō firme sustinēs cedit/fugitqꝫ:ꝛ id est molle ¶ Cor 43
relarium.quo fit vt de coagulatione:post apta incumbat determinatio. Nam omne corpus terminatum et constans. durū aut molle est.at sine coagulatione nō constat. post igitur apta erit de coagulatione determinatio ¶ Scda cōclō.coa- 44
gulatoꝝ/liq̄toꝝ/exsiccatoꝝ ꝛ humectatorū: varie sūt cause. ¶ Nā mat̃iā hn̄t: ꝑter quā:ꝛ efficiētē vt cām vnde motus:et passionem vt vnde spēs nascit ꝛ forma rursum habēt. Et efficientes cause vt diximus due sunt calidum et frigidum. et passiones itidem due humidum et siccum. Patiuntur enim corpora coagulationem/liquationem/exsiccationem/humectationē:aut p̄nte calido id q̄dē faciente:absente vero frigido:aut frigido p̄nte et faciente:ꝛ absente calido . Sunt igit coagulatoꝝ/liquatorum/exsiccatorum/humectatorumqꝫ varie cause ¶ Tertia cōclō.priꝰ de exsiccatione: det̃minādū eē 45
videt ¶ Nā coagulari:quodammō desiccari est. ¶ Quarta 46
cōclō.frigidū magis ꝙ̄ calidū:passiuorum est ¶ Nam passiuum/aut humidum aut siccū est:aut ex his coalitum atqꝫ compositum. Humidum enim corpus:aqua prebet: siccum autem terra. Et hec humidorum ꝛ siccorum sūt passiua.atqui frigidum et aque et terre est. Hec enim natura frigida sunt.et calidum aeris et ignis est. Sunt enim contra: natura calida et actiua. Frigidum igit ꝙ̄ calidum: magis passiuorum est. Agit tamen frigidum. Nam corrumpit: et multas et perse et per accidens operationes perficit. Circun-

stans enī frigidū: calidi virtutem couniens & adunās: nōnūq̄
calefacere & vrere dicit. non quidē vt frigidū est: sed p acci-
47 dens ¶ Diuisio. desiccabiliū hec sūt aq̄: hec aque spēs vt vi
nū/vrina/serum. Et aque spēs dicimus: q̄ non ꝑpter viscosi
tatē paucū aut nullū sedimentū/hyposthasiq̄ʒ habent. ē enī
quibusdā: viscositas cāvt hyposthasis nulla aut pauca fiat:
queadmodum in oleo & pice existit. Et hec humiditatē hn̄t
superinductā: vt lana aqua ꝑfusa: hec vero naturalem vt la
cticinia. Et hec omnia desiccari dicunt: quotiens naturalis
resoluitur humiditas remanente sicco: aut quotiēs ipsa ali-
48 is superfusa resoluantur. ¶ Quinta cōclusio. Quecūqʒ de-
siccantur (siue calefacta sint siue frigefacta) a calido aut ex
teriore aut interiore desiccantur ¶ Nam quecunqʒ desiccā-
tur: aut calefacta aut frigefacta desiccātur. Calefacta qui-
dem exteriore calore humiditatem educente atqʒ resoluen
te: queadmodum in elixatis cernitur: frigefacta vero cū hu
midum paucum fuerit: & circunstante frigido interior calor
expiret/secūqʒ humidum educat et rapiat. Est enim calidi
educere atqʒ resoluere. Quecunqʒ igitur desiccātur siue ca
lefacta siue frigefacta: a calido aut interiore aut extīore de
siccantur. Et tribus modis aliqua humectari dicuntur Pri
mo cum circunstans aer frigore densatus: tandē cogitur cō
crescitqʒ in aquam. Scdo per coagulati liquationem. Et t-
tio per humidi infusionem. Sed nunc de coagulatione et li
quatione agamus. Tertii cap. note.
¶ Indissolubile/difficile solubile. ¶ Dissolubile/facile so-
lubile ¶ Chalybs/purificata massa ferrea. ¶ Nitro prima
sali natura est. probant macedonicum. fitqʒ in Egypto pe-
ne eo modo quo sal. Hoc interest q̄ in salinis mare fundūt:
at non in nitrariis. Spuma nitri (quaʒ Aphronitrum dicūt)
maxime ꝓbari solet. Nosqʒ hic nitrū noīe salis cēsemus.
Ertiū cap. cōtinet vnā diuisionē. nouē cōclusiōes.
49 t vnū correlariū ad tertiā. & vnū ad nonā. ¶ Diuisio
Coagulabiliū hec sunt aq̄ aut aque spēs: hec autē
50 aq̄ et terre ¶ Prima cōclusio. q̄cunqʒ calido sicco coagulā
tur: frigido humido soluunt ¶ Nā q̄cūqʒ coagulant: aut ca
lido aut frigido coagulant & a suis ꝯriis soluunt. calidi aūt
sicci ꝯriū ē frigidū humidū vt aq̄. igit q̄cūqʒ calido sicco co
agulant: frigido humido soluuntur. Hinc que ignis coagu-

lat:aq̄ soluit q̄ frigida est ⁊ humida. Sȝ petes forsitā: cum mel elixū in aq̄ positū cōcrescat/densetq̄ȝ: an hec concretio atqȝ coagulatio ab humiditate fiat aque? Nō. sed potius a frigido: humori cōmixto. Est eñ frigidi cogere ⁊ coadunare. ¶ Secūda cōclo. aq̄ ⁊ aq̄ spēs non coagulantur ab igne 51
¶ Nam cōgelate/coagulateqȝ: ab igne soluunt. at idē circa idē: cōtrarioꝝ: coagulatiōis ⁊ solutiōis: cā p se non erit. Per se dico: nam p accñs nichil prohibet. Que eñ aduenies calor p se soluit: eadē abcedēs ⁊ absens p accñs coagulat. ¶ Ter 52
tia cōclo. aq̄ ⁊ aq̄ spēs: a frigido coagulant ¶ Nam q̄ a calido soluunt: a suo cōtrario coagulant. contrariū aūt calido: frigidū est. Talia igit a frigido cogunt atqȝ coagulantur.
¶ Correlariū. vnde fit vt talia coagulata nō ingrossent. Nā 53
ingrossatio pprie fit abeunte humido ⁊ constāte sicco. at frigido congelante atqȝ coagulante nō abit humidū: remanēte sicco. Et adde aquā humidorū solam: ingrossari non posse.
¶ Quarta cōclo. que coīa sunt aque ⁊ terre: ⁊ calido ⁊ frigi 54
do coagulascūt. ¶ A calido quidē humidū educente: humido siquidē euaporante: siccū ingrossat/cōstat/coagulascitqȝ A frigido autē: q calidū expellat quo cū simul euaporat humidum: aut totum cōprimit ⁊ velut humida coartat et stringit ¶ Quinta conclo. que mollia sunt parum humida parū 55
coagulando ingrossant mixta: multum autē humida vt lac: ingrossantur ⁊ multum. ¶ Nam mollia paꝝ humida: pauco exeūte humido coagulant vt coctus later. cōmixta aūt multum humida: multo coagulascunt exeunte aut separato humido ¶ Sexta conclo multa coagulandoꝝ prius humescūt 56
vt grossa ⁊ prius infrigidata: vt incoctus later ¶ Nā primū extrahit ad extiora humor: ipsum mollescere faciens/humidiusqȝ reddens. ita vt in fornace cum coquant lateres: sepe p uertant: vt concidant aut incuruent ¶ Septima conclusio. 57
quecunqȝ a frigido coagulant aque ⁊ terre coīa: plus aque habentia: plus et item terre: quotiens a frigido coagulant: calido quidē abeunte ⁊ non euaporante humido: iteꝝ adueniente calido soluunt ¶ Id eñ frigido induratū lutū ostendit ¶ Octaua conclo. quecunqȝ ppt infrigidationē toto pa- 58
riter calido educto cogulata: non nisi forti/ excellentiqȝ igne solubilia: hec debiliori calore sunt mollificabilia ¶ Hoc ostendūt ferrū ⁊ cornu: que debiliori igne mollescūt: nō aūt

soluunt nisi facta fuerit ignis vehementia. At cum fit ignis vehementia: ferrũ liquatur: quodq̃dẽ faciunt hi qui ferrum elaborant: et humidũ apparet. et iterũ coagulat: quod si sepe fiat rarescit/fitq3 chalybs. Nam eius fex atq3 scoria sub sidet atq3 ita purificatur. Hoc autẽ artifices facere nõ sepius attẽtãt: q ferrũ illa purgatõne plurimũ ꝛ quãtitate/ꝛ põdere minuat. Et id ferrũ melius est quod liquefactũ pauciorem relinquit scoriã. Id enĩ ẽ sue puritatis indiciũ. Itẽ valẽte igne: lapis Pyrimachus tandem stillat ꝛ fluescit: et cõsimiliter mole: et lutea/et terrea: que iterum coagulata concrescunt.
59 ℭ Nona cõclusio. Eorũ que a calido sicco coagulantur: quedã indissolubilia sunt: quedam vero dissolubilia ℭ Nam quorꝫ ab igne: tra cõbusta fuerit vt laterũ: ꝛ lapidũ quorundã vt molariũ: hec indissolubilia sunt. Non enim humido pervia sunt: vt eo solui possint. soluerent autem frigido huido. q̃ autẽ frigido huido pervia sũt hec dissolublia sũt: vt
60 nitrũ ꝛ alie saliũ spẽs ℭ Correlariũ. q̃ fit vt talia aqueo humido: et eorꝫ que aque sũt species: liquescant: non autẽ liq̃scant in oleo. Nam calido sicco ɔ̃rium est frigidũ humidũ. quale est aque ꝛ specierꝫ aque. Et si vnum ɔ̃riorꝫ coagulauerit: soluit suum contrarium. Sic enim contrariorum contrarie erunt cause.

Quarti cap. note.

ℭ Euaporantia intelligimus: quãdo fumus ingrossari potest et stillare in aq̃m. ℭ Coctile/coctus later. ℭ Desiccabile/coagulabile. ℭ Lix/cinis est foci. Hinc lixiuium deducitur/aqua in qua cinis coctus est. ℭ Vinum dum corrũpitur volunt in acorem verti. Ferunt et caseorum acorem iocũdum esse. ℭ Hebenus/arbor indica/enodis/nigra/palme assimilis: que aquis submergit. ꝛ inter erodẽtia cõnumeratur

61 Qartũ cap. cõtinet sex cõclusiões ℭ Prima cõclusio. sales vt nitrũ/later/lapis ꝛ similia: plus trea q̃ aq̃a existũt ℭ Nã q̃ plus aq̃ hñt: igrossãt ab igne Que autẽ plus terre: solũ coagulant. talia autẽ ab igne coagulant ꝛ nõ ingrossant. plus igit terre q̃ aque retinẽt. et oleũ ancipitis se prebet nature. Si enĩ plus aque haberet: deberꝫ a frigido: vt glacies gelari. Si plus tre: deberet vt lat coagulari a calido. Hoc autem non fit. Nam a neutro coagulat: inspissat tñ ab vtroq3. Si cãm requiris: hec esse videt

q̄ oleū maxie sit aereum. Hac enī de cā supnatat aque. fert enī sursum aer. frigus itaq3 ipsū circunstans: aerē igrossat: qui spissior factus conuertitur in aquam/ingrossatq3 oleū. Semp enī quod ex oleo z aqua commixtum fuerit: densius spissiusq3 habet: calidū vero resoluit aqueū. Hic albescit oleum: quod tamen temporis tractu inspissatur marcescēte calido/aereoq3 rursum in aquam coacto. Liquet itaq3 oleum vtroq3 et calido et frigido inspissari. sed non eodem modo. A frigido siquidem per se inspissari videtur: a calido vero p accidens. Et neq3 desiccatur coagulaturue a calido neq3 a frigido. Non solum quia viscosum (viscositas enim impedit eius humiditate3 extrahi/educiq3 aut a calido humido elixando: aut calido sicco assando) sed et quia sit aereū. Aer enim neq3 aqua neq3 igne desiccabilis est. Et ea que plus aque q̄3 terre habent: iure aquea dici possunt. que vero contra: plus terre: dici possunt terrea. Q3 si equam aque et terre retinent portionem: communi appellatione aquea et terrea dici merentur. Et hec omnia (vt diximus) coagulari pñt soluiq3 coagulata. Et que plus aque obtinent: elixationem atq3 ingrossationem sustinent. vt vinum et mustum et similia. Cum enim coquntur/elixanturq3: aquea resoluitur humiditas: cuius indicium hoc esse potest: q̄ supposita manu aut aliquo huiusmodi: concrescente vapore: aquam colligere possis: quare quod relinquitur plus terreum existit/ densius atq3 spissius ¶ Secunda conclusio. que non ingrossant 62
a frigido: sed coagulantur: euaporantia quidem ab igne: magis sunt aque. vt vinum/acetum/serum/lixiuiū/vrina. ¶ Nā hec a calido ingrossantur: et ipsa coagulat frigiditas. Et nō solum coagulat. vt aquea: sed etiam ingrossat. vt aerea. Aerem enim cōuertit in vaporē queadmodū de oleo dictu3 est
¶ Tertia conclo. Que a frigido ingrossāt non euaporātia: 63
aut terre z aeris: aut aeris z aque sunt cōmunia ¶ Hac enī de cā mel q̄d terre et aeris est: et oleum quod aeris et aque: frigido densāt. Aerem enī densat frigus in aquā ¶ Quarta 64
cōclo lac z sanguis: aque z t're sunt coīa. et Nitrū z sales et ex q̄buscunq3 cōstant lapides: magis trea ¶ De lacte eī: hec sunt indicia. Si non fegetur sex: totum euaporat decoquendo: velut aqua. Et si ipsi imponatur coagulū (vt medici facere solent) constat terrestre separatum ab humido: parat q3

hoc pacto caseus et serum: quodquidem separatum non amplius ingrossatur: sed vt aqua euanescit in vaporem. Et si lac aliquod: caseum non habeat: aut admodum paucum: ipsum magis aque est: minusq; vsui redditur aptũ. Hec ita q; monstrant lac: aquee & terrestris esse nature. De sangui ne autem: hoc idem manifestu; est. Inspissatur enim euaporationem faciente calido: et coagulatur frigido/ siccaturq; Qui autem prompte non coagulat vt ceruinus: magis aqueus est: poros/ viasq; frigori (velut aqua) non prebens. Requiruntur enim ad hoc pori et quod amplius terrestre sit & solidius. Huius autem extracti non coagulatur/ neq; desiccatur humidum: vt neq; segregato caseo desiccatur serum. Et huius rei adhuc signum est. q morbidus sanguis (vt neq; aqua/ pituita et acor) coagulari non vult. Hec enĩ indigesta sunt et a natura: insuperata. De nitro/ salibus & ex q̃bus constent lapides: constat. Nam hec potius humido soluuntur et non calido.
65 ¶ Quinta conclusio. Eorum que terrea sunt: quedam sunt solubilia: quedam indissolubilia: quedã mollificabilia: quedam vero minime. ¶ Nam nitrum et sales solubilia sunt: later coctus et ferrum indissolubilia: ferrum et cornu mollificabilia: coctile vero et lapides immollificabiles. Et horum omnium causa existere videtur: q cõtrariorum contrarie sunt cause. Hac enim de causa quecunq; duobus: frigido et sicco coagulantur: hec calido & humido soluuntur: vt igne et aqua simul. Et quecunq; ignis solus coagulat: aqua dissoluit. & q̃cunq; frigidũ solũ: dissoluit ignis. Quecunq; vero a duobus contrariis vt calido & frigido: coagulata fuerint: maxime indissolubilia sunt: quod accidit quotiens calidum: multum humidum expresserit: vt in coctilis decoctione: cum rursum toto expirante calido ipsũ amplius frigidum coagulat/ comprimit & coartat: ita vt humido amplius non prestetur aditus: tale tunc certe maxime indissolubile est. Non enim soluetur a calido vt igne. Nam sola soluit que a solo frigido coagulata sunt. Neq; quidem a frigido vt aqua soluet. Nã ea sola soluit: q̃ calido sicco sunt cõcreta. Et lз later poros habeat per q̃s subtilissimus spũs exit: humido tñ grossiori non prebent aditũ: ꝓ q̃d solũ ipsum coagulatũ essз dissoluendũ. Mollificabilia q̃dẽ

sunt aquea ꝛ trea:que calidū soluit ꝛ frig⁹ coagulat vt ferꝝ et humoris indigentia:oppositum pstat.vt in coctili ꝛ lapide ¶ Sexta cōclō.ligna(excepta hebeno et eiꝰ generis)aer ꝛ tre sunt coīa ¶ Nam hanc ob cām ligna sūt vstilia/nō mollificabilia/ nō liquabilia ꝛ aque supnatantia. At Heben⁹ aq̄ non supnatat:ipsa enī magis terre existit:ꝛ ex ipsa Hebeno nigra expirauit resolutus aer. Sed de coagulatione ꝛ liquatione hactenus.

Primi cap. tertii tractatus note.

¶ Perfecta mixta sūt aīalia/vegetabilia/et ea q̄ fossilia sūt ¶ Soluūt/ liquāt/aut mollificāt. ¶ Calidū ꝛ frigidū prima agētia dr̄:ꝙ sensibiliū formis prima sint agēdi īstrumenta ¶ Frigidū vero ꝛ humidū prima passiua:ꝙ sensibiliū potentie prima sint patiendi instrumenta

Tertius tractat⁹ ɔtīet duo cap. Primū vnā cōclōnē. tres rōnes ad eā.enumerationē passionū mixtoꝝ pfectoꝝ.ꝛ recollectionē determinatiōis coagulabilis/liq̄bilis ꝛ incoagulabilis ¶ Conclō.calidū/frigidū/humidū et siccū:oībus mixtis pfectis coīa sūt ¶ Prīo qꝛ vt dictū ē calido ꝛ frigido cōstant corpa. Calidū ei ꝛ frigidū coagulantia:ipsoꝝ opatiōes faciūt.ꝛ q̄to magis ipsis deficit caliditas:tanto abundat frigiditas. Et patiunt̄ p humidū ꝛ siccum. Sunt igit̄ calidū/frigidū/humidū ꝛ siccum talib⁹ oīb⁹ coīa ¶ Scdo pfectoꝝ homiomera(quas similares ptes dicim⁹)ex aq̄ ꝛ tra constare conspiciunt̄.vt in aīalib⁹ ossa/caro/neruus. In plantis cortex ꝛ lignū Et in ipsis fossilib⁹ aurū/argentū ꝛ vapor ex quo constant.talia autē: sine calido pfici non possunt. Erūt igit̄ hec ipsis coīa. ¶ Tertio differūt hec oīa adinuicem penes sensibilia ppria et posse agere. Ut penes colores albū ꝛ nigrum et similes.penes sonos vt penes acute aut grauiter sonare aut similia.penes odores ꝛ sapores:dulce et amaꝝ ꝛ similes.penes tāgibilia calidū frigidū humidum ꝛ siccum.et penes posse aliquid agere in sensum. Conueniūt igit̄ ipsis calidum et frigidū prima actiua:sine quibus non vident̄ inesse posteriora. Et multo magis passiuis differunt:vt que magis passiuis constent:ꝛ quibus passi

onũ plurime cõueniãt. vt coagulabile/liq̃bile/mollificabile et similes: q̃ ꝛ ossi ꝛ carni ꝛ neruo/cortici/ligno/metallo/lapidi ꝛ vnicuiq; Homiomeroꝝ cõueniũt. q̃ si ipsis cõueniũt: et p̃ma passiua humidũ ꝛ siccũ eisdẽ cõuenire necesse est. oĩbus igit̃ talibus calidũ/frigidũ/humidũ/ꝛ siccũ ꝯmertio venĩũt/hãturq; cõia. Et vt passionũ numerꝰ scd̃m q̃s differũt aliquo modo haberi possit: noĩbus tum q̃ potentiã ĩportãt/tum que important impotentiã: infertus describimus.

Coagulabile	Incoagulabile	Capibile	Noncapibile
Liquabile	Illiquabile	Trahibile.	Intrahibile.
Mollificabile	ĩmollificabile	Ductibile	Nõductibile
Intingibile	nõintigibile	Scissibile	Inscissibile
Flexibile	ĩflexibile	Detrũcabile	ĩdetrũcabile
Frangibile	Infringibile	Viscosum	Fragile
Cõminuble	ĩcõminuble	Cõmassable	Incõmassabile
Imp̃ssibile	nõ ĩp̃ssibile	Exhalabile	Inexhalabile
Formabile	Informabile	Vstibile	Inustibile

Et de coagulabili/ĩcoagulabili/liq̃bili ꝛ illiq̃bili p̃us determinatũ est: de q̃bus q̃si paucis ꝯstringentes eoꝝ q̃ diximus adhuc hoc repetamus. Coagulabiliũ quedã calido coagulant̃: quedã vero a frigido. A calido q̃dẽ humiduz desiccãte: a frigido vo calidũ exp̃mente. Quaprop̃t hec ĩduratõem ꝛ coagulatõem humidi absẽtia patiunt̃. vt q̃cũq; sũt t̃re: hec vo absẽtia calidi vt q̃cũq; sũt aq̃. Et q̃cũq; humidi absẽtia coagulata sũt: hũido soluunt̃ nisi ita cõpressa sint ꝛ angusti/cõstrictiq; pori relicti: vt aq̃e molis ĩtroitũ nõ admittãt: quẽadmodũ de coctili diximus Que vo eius ingressũ admittũt vt nitrũ/sales/exsiccatũq; lutũ: humido soluunt̃ oĩa. Et q̃cunq; calidi p̃uatiõe: vt glacies/es/plumbũ: a calido soluunt̃. Incoagulabilia aũt sũt: q̃cunq; humiditate aq̃a carẽt aut nõ sunt aque. vt que plus calidi habent et terre vt mel ꝛ mustũ. Sunt enĩ calida ꝛ velut efferuentia: ꝛ que plus aeris hñt ꝛ aque vt oleum/argentum viuum/ et quicquid pingue et viscosum est: vt gluten. Sed nunc ad cetera determinanda nos conuertamus.

Secundi cap. note.

¶ Formabilia/effingibilia ¶ Calidũ igneũ/ignis: aut q̃d eius vim obtineat ¶ Exhalabiliũ hec/ exhalabiliũ ptes aliq̃. ¶ Halat exhalat ¶ Phlegma/pituita.

L

Ecundũ cap. cõtinet sexdeci diffinitiões: ⁊ eaꝝ aliquo pacto declarationes ¶ Prima diffinitio. Mollificabilia sũt coagulata que ab igne humiditate ad exteriora ducta: tandẽ tactui cessibilia sũt. Et nõ dñt esse aque vt glacies: neqȝ terre a quibus ignis totũ humidũ euaporare faciat. vt Nitrũ et sal. Neqȝ talẽ (vt later) irregularitatẽ habentia: sed terrea magis: aut trahibilia aut ductibilia/ nõ itingibilia/ nõ aquea: sed que molliãtur igni vt ferꝝ atqȝ cornu. ¶ Immollificabilia ex opposito cognoscũtur. ¶ Secunda itingibilia sunt terrea que latiores poros hñtia: molẽ aque admittunt: molliora qȝ fiunt madefacta: solidiora qdẽ aqua. Nam talia p totũ aq̃ facta: solum dicerẽtur liquabilia Et intingibilium quedam liquabilia sunt vt es ⁊ coagulatũ lutũ: quedam vero non sunt liq̃bilia vt lana. Silr nõ intingibiliuȝ quedã sunt liq̃bilia vt nitrum ⁊ sales: ⁊ quedã nõ liquabilia vt later. Sed queres cur lutũ intingitur ⁊ liquescit humido: nitrũ aũt ⁊ sales liquescunt ⁊ non intingũtur. Hec cã eẽ põt q in nitro ⁊ salibus p totũ sunt pori aque puii: iõ statim soluuntur ab aq̃ atqȝ liquescũt. in idurato aũt luto non sic: sed pmutatim hi magni habentur: hi vero stricti et q aquam nõ admittant. iõ prius intingitur: mox deniqȝ soluitur et liquatur ¶ Et non intingibilia ex opposito cognoscuntur ¶ Tertia. flexibilia sũt quecunqȝ a rectitudine in circũferentiam: aut a circunferentia in rectitudinem duci queũt vt calamus et vimen. Que si a rectitudine ad cõuexum ducantur: reflexa dicantur: si vero ad concauum deflexa atqȝ circũflexa Et si a conuexo aut concauo sint ad rectitudineȝ ducta: directa dicantur. Non enim idem est reflecti/ deflecti ⁊ dirigi: sȝ aliud ⁊ aliud. Impossibile enim est rectum: reflexum aut deflexum esse: et si õne tale reflexibile esset aut deflexibile ¶ Inflexibilia vero sunt quoꝝ moles a rectitudine in circunferẽtiam: aut a circunferentia in rectitudinem duci nequeunt vt later ⁊ lapis ¶ Quarta frangibilia sunt que flexibilitatẽ nõ oĩo perferentia: in duas ptes abeunt diuisa. vt lignum. Infringibilia vero que hãc diuisionẽ nõ admittũt ¶ Quita cõminubilia sũt que in q̃scunqȝ minutas ptes abeũt diuisa: nõ facile duaꝝ solũ diuisionẽ admittentia ¶ Incõminubilia vero hoꝝ opposita. Et quedã sunt frangibilia et non comminubilia vt lignum. quedam comminubilia et infringibilia vt

glacies ꝛ lapis. quedam vero frangibilia et cōminubilia ſi-
mul vt later. Et differt fractio ꝛ cōminutio: ꝙ fractio mag-
naꝝ ꝛ duaꝝ ꝑtiū ſit: comminutio vero quarumcunq; et dua-
bus plurium. ꝛ que multos ꝛ magnos non viciſſim/ nō alter-
natim ſeſe habentes poros habent: hec frangibilia ſunt: que
vero paſſim et viciſſim poros habent ꝙ plurimos minutiſſi-
mos: hec ſunt comminubilia: ꝛ que vtraq; hec pororum ge-
73 nera tenent: hec et frangibilia ꝛ comminubilia ¶ Sexta im-
preſſibilia ſunt quorum exterior ſuperficies: aut forti ictu/
percuſſione/ aut tactu in ꝓfundū cedit. vt es et cera ¶ Non
impreſſibilia autem ſunt que hoc pacto non cedunt. Et im-
ꝑſſibiliū quedā ſūt mollia vt cera: alia vero dura vt es. Siłr
nō īꝑſſibilium hec ſunt mollia vt aq̄ q̄ cedit in ꝓfundum nō
manente ſuꝑficie: hec dura vt later cuiꝰ ſuꝑficies in ꝓfundū
74 non cedit ¶ Septima formabilia ſūt bene manu imꝑſſibilia
ꝛ nō reſilientia. vt cera q̄ imꝑſſionē manu ꝑtractata ſeruat.
¶ Que vero hoc pacto īꝑſſionē non ſeruāt: non formabilia di-
cimꝰ. ꝛ hoꝝ non formabiliū quedam facile ſūt imꝑſſibilia vt
lana ꝛ ſpongia/ q̄dā difficile vt es ꝛ lignū/ q̄dā non imꝑſſibłia
75 vt later ꝛ aqua ¶ Octaua capibilia ſūt quecunq; ſcđm ſuꝑ-
ficiem non diuiſā aut transmutatam: in ſeipſa ſecundū ꝓfū-
dū facile ſūt cedentia vt ſpōgia/ cera/ caro: que pulſa ꝛ indi-
uiſa: in ſuos ſcđm ꝓfundū facile cedunt poros. Et capibłia
oīa connaturales hñt poros: in quos poſſunt cedere ꝑſſa: ſi-
ue ipſi inanes ſint q̄les dñr cum ſint inſēſibiliori corpore vt
aere pleni: ſiue quidē pleni: ſ; corpore molliori ꝙ qđ in ſe-
ipſum indiuiſum cedat. vt ſpongia humectata. Semper enī
in ſuos cedunt poros ipſo intercluſo aut cedente/ aut exꝑſ-
ſo corpore ¶ Incapibilia autem ſunt que hoc pacto in ſeip-
ſa non cedunt. vt aqua/ lac/ fluidum omne/ et omne durū: ꝙ
tales poros non habeant: in quos cedere poſſint vt aq̄. aut
habent q̄dem: ſed duriuſcula durioribuſue corporibꝰ plena.
76 ¶ Nona. trahibilia ſunt q̄ꝝ ad latꝰ transferri pōt ſuꝑficies:
ipſa q̄dē ſuꝑficie continua manēte. vt pilꝰ/ coriū/ neruꝰ/ pa-
ſta et gluten. Trahi vero eſt ad mouens transferri: ipſo ſē-
per plano manente continuo ¶ Nō trahibilia autem ſūt que
ad latus hoc pacto trāſferri non pñt. vt aq̄ et lapis. Et tra-
hibiliū hec capibilia ſunt vt lana: hec vero non vt phlegma.
Itidem capibilium hec trahibilia ſunt vt lana et cera:

hec non trahibilia vt spongia ¶ Decima. Ductilia sūt q̄cūq3 eadem ꝑcussione: simul ꝛ in latus ꝛ in ꝓfūdū scd̄m sup̄ficiē et scd̄m ꝑtem trāsferri pñt. vt es ꝛ ferrū. ¶ Non ductibilia vero que hunc in modū trāsferri nō pñt. vt lapis atq3 lignū Et oīa ductilia: imp̄ssibilia sūt: nō aūt oīa imp̄ssibilia sūt ductibilia. Nam lignū imp̄ssibile est: nō autem ductibile. Fere tñ ductibile ꝛ impressibile quo ad omnia conuertuntur. Et ductibiliū quedā capibilia suntvt cera et lutum: quedā non vt ferrum. Ita ꝛ capibilium quedam ductibilia sunt veluti cera ꝛ lutum: quedam nonvt lana. Et sunt neq3 capibilia neq3 ductibilia vt aqua. ¶ Undecima. Scissibilia sunt quoꝝ 78
diuisio precedit diuidens: plusq3 didit q̄3 diuidēs assequit. vt lignū ¶ Inscissibilia autē que talia non sūt. et nullū simpliciť molle scissibile est. dico eni simpl'r. nā ad alterū ferrū molle est vt ad chalybem. Neq3 omne durū scissibile est. vt ferrū. sed talia esse debent que neq3 sint ductilia/neq3 cōminubilia. talia autem sunt que scd̄m longitudinem poros habent: scd̄m quos adinuicē adnascunť ꝛ crescunt: non aūt ita scd̄m latitudinē hñt. ¶ Duodecima. detrūcabilia sūt quoꝝ 79
diuisio nō p̄cedit diuidēs: s3 solū diuidiť et nō cōminuiť qđ assequiť diuideus ¶ Et indetrūcabilia sūt que hoc pacto diuidi nequnt. Et detrūcabiliū q̄dam sunt mollia vt cera: q̄dā dura ꝛ nō scissibilia: ut ductilia. q̄damvero detruncabilia et scissibilia simul: vt lignū: qđquidē vt plurimū scd̄m lōgitudinem scissibile: scd̄m autē latitudinē detrūcabile. qđ cū diuisibile sit ꝛ in longū ꝛ in latū: qua diuisibile scd̄m longū scissibile est/quavero scd̄m latū diciť detrūcabile ¶ Decimatertia. viscosa sūt q̄ ad multū extendi pñt ꝛ hñ cōuenire. et hec 80
trahibilia vt humida ꝛ mollia sūt: quoꝝ ꝑtes ꝑtibus adherent: ꝑtesq3 sequnturvelut cathenate/colligateq3 ¶ Que autē mollia talia nō fuerint: nō viscosa ꝛ fragilia dicunť ¶ Decimaq̄rta. cōmassabilia sūt capibilia q̄ mansiuā hñt capturā 81
vt cera ꝛ pasta: q̄ imp̄ssionē seruant et non resiliunt ¶ Incōmassabiliavero que omnino capibilia non sunt: aut que capibilia q̄dem mansiā non seruant capturā. vt aqua vt lana
¶ Decima quinta. exhalabilia sunt que humiditatem hñt q̄dem: sed quā non sine sicco igneo seorsū euaporent. Est eni vapor (calido separante igneo) q̄dā ab humido madefactiuo segregatio: q̄ nunc in aerē cedit/nūc inventū/nunc vero 82

in ibriferā nubē concrescit. Exhalationem vero hic nūcupamus: que fit a calido igneo: cōis sicci/et aerei humidi segregatio. Et id vapor madefacit: exhalatio aūt nō: sed poti⁹ colorat. Et exhalabiliū hec in aere tpe dissoluunt dispentia et sicca: hec vero ipsorꝫ remanentia fiūt frea dr̄t tñ id (qđ ipsorꝫ tpis tractu in aere disparet ⁊ halat) a vapore: ꝙ id exhalationis neqꝫ cedit inventū aut nubem/neqꝫ madefacit. qđ facit ipse vapor. Et lignorꝫ exhalatio ꝓprie fum⁹ dr̄. Et ossiū ⁊ capillorꝫ ⁊ ceterorꝫ cōsimiliū cōsil'r dr̄ fumus: ꝙ noīa nō habeam⁹ qbus ipsa peculiarit nūcupemus. sꝫ oīa hec fumo: eidē scꝫ noī secundū Analogiam attribuim⁹. Queādmodum ait Empedocles ⁊ pilos/⁊ auium densas plumas/ ⁊ pisciū sq̄mas/⁊ arborꝫ folia: sup solidum fieri: in omnibus eodē solidi noīe vtens. Et lignorꝫ exhalatio fumus est. et vnctuosorū exhalationē nidorem dicim⁹: quā Cnissam greci vocant. Et hinc iterꝫ cognoscere ꝓmptū est cur oleū et aqua elixari/calidoqꝫ ingrossari nō possit. Nam oleum totum exhalabile ē: ⁊ non vaporabl'e. Aq vero cōtra: tota vaporabilis: nō autē exhalabilis. Jtidem dulce vinū: quod dulce ē halat. est ei pingue: ⁊ multa cum oleo coīa tenens. vt frigore nō coagulat vt neqꝫ oleum: sed adurit/inflāmatqꝫ vt oleū. vt noīe vinuꝫ dicat: opa aūt vini non faciat/humoremqꝫ parum vinosū habet: hac de cā ipsū (vt alia faciunt) non inebriat. Et quodcunqꝫ vinū aliqd vel ꝑuum exhalationis hꝫ: ideo flammam emittit ¶ Jnexhalabilia autem dr̄r. que cū sicco humidum
83 nō resoluūt ¶ Decia sexta vstibilia sunt quecunqꝫ poros habent ignis susceptiuos: et in poris secundū directū humiditatē: igne qdē debiliorē. vt lignū/os/lana que icōmassabilia sunt ¶ Jnustibilia sunt q̄ hmōi poros non habent: aut q̄ fortiorem ipso igne retinent humiditatē. vt lapis/glacies: ⁊ viride lignum: que eē prius posita sūt incommassabilia. Jteꝫ et aliomō lati⁹ dicunt vstilia corpora: quecunqꝫ in cinerem redigibilia sunt. Et hec sunt quecunqꝫ coagulata sunt calido solo: aut ambobus simul calido scꝫ et frigido. His ei oībus videtur ignis obtinere. Carbunculum tamen p̄ciosā gēmam excipio: cui ignis non obtinet. Et vstiliū hec iflāmabilia sunt: vt quecunqꝫ humida exhalabilia sunt. vt pix/oleū/cera. ⁊ cū aliis q̄ꝫ p seipsa magis sūt iflāmabilia: ⁊ quecūqꝫ fumū emitūt. Hec aūt carbonalia sūt: vt quecūqꝫ pl⁹ tre q̄ꝫ

fumi habeāt. Et inflāmabiliū quoddā est illiq̄bile: velut lignū (quod per totū cōtinuū sit) humidū hñs aptū vt purat. Q̄ddā vo liq̄bile vt tus. At vo es etsi liq̄bile sit: inflāmabile tñ non est. qd si ptes ptibus ppinquas habeat: humidum tñ sicco non satis cōtinuū z counitū habet vt flāmam efficiat. Et tus duobus assimilat/ duorūqʒ tenere naturā videt: ligni scʒ z eris. ligni quidem q̄ fumū quo inflammet prestet: eris vero q̄ humorem quo mollificet et liquescat. Et inflāmant exhalabilia non liq̄bilia: q̄ magis sint terre: que siccuʒ igni cōmune hʒ. Si itaqʒ id siccū: calidū fiat: fiet ignis atqʒ flāma. Hinc enim flāma existit sicci spūs ardor. Et iā diximus lignorum exhalatōem fumū esse: et cere/ z turis z picis z piciferorum oīm et lignis similiū: exhalationibus nomen fumi transferri: olei tñ et quorūcunqʒ vnctuosorū esse nidorē. z quedam: sola paucū inflāmari: quia paucum siccum habeant: adiuncta autē aliis (vt que pinguia/ sicca z vnctuosa fuerint) citissime iflammant. Nam humida per se vt oleū/ cera/ pix: magis exhalant. Sicca autem magis ardent. Et de his hactenus.

Primi cap. Quarti tractat⁹ note.

¶ Similiū ptium corpa sunt: que ptes similis hñt denoīationis ¶ Cōmunia sunt tre z aque/ tre z aeris/ aque et aeris/ terre/ aque z aeris: z ita de igne: tametsi cōia ignis in aīalibus/ vegetantibus/ z fossilibus minus repeziantur ¶ Helectrū nos succinum dicimus/ succus arboris est pinei generis. Dicitur z mixtura ex auro z quinta argenti pte helectr̄ succini colorē imitata ¶ Composita/ mixta pfecta.

Quartus tractatus cōtinet tria cap.

Primū q̄ndeci ppōnes (q̄ ex p̄cedentibus dictis aliquo pacto cognite esse pñt) recolligit ¶ Prima. Similariū ptium corpa (que Homiomera dicunt) vt ī aīalibus caro/ os/ nerui/ vngues/ pili/ vene (ex quibus constant ea que dissimiliū sunt ptium que dicūt anomiomera dissimilariūqʒ ptiuʒ tota: vt pes/ manus/ facies) z in plantis lignum/ cortex/ foliū/ radix: et in fossilibus aurū/ argentum/ ferrum/ stannum/ lapis z si

mista:assignatis differentiis adinuicē drūt:que potissimū ta
ctu dinoscuntur.drūt et saporibus/odoribꝰ/coloribꝰ/⁊ vari=
85 etate sonoꝝ ¶ Scđa alia sīt ex q̄bꝰ hec ꝯsistāt: ⁊ a q̄bꝰ ꝯsistāt
Nā ex q̄bus consistūt sunt materia:humidū sc₃ ⁊ siccū.q̄re aq̄
⁊ t̄ra:que manifestissimas has gerunt potentias. Ea vero a
quibus consistunt efficientia sunt: duo sc₃ calidum et frigi=
86 dum.hec enim constare faciunt/cogunt ⁊ coagulant ¶ Ter=
tia eorum que homiomera sunt:similariūq₃ ptium:quedam
sunt aque aut aque spēs:quedam t̄re/t̄reue spēs:quedā ve=
87 ro coīa ¶ Quarta cōpositoꝝ ex his:queda₃ sūt humida/que
dam sicca/quedā mollia/quedā dura/queda₃ coagulabilia/
88 queda₃ liquabilia:quemadmodū prius cognitū est ¶ Quīta
89 quecunq₃ humidoꝝ euaporant:ea sunt aque ¶ Sexta quecū
q₃ non euaporant:hec sunt terre/aut coīa terre et aque/ter=
re et aeris/aut aque et aeris.vt lapis/lac/lignum/oleum.
90 ¶ Septima que calido ingrossantur:communia sunt. ¶ S₃
91 dubium assurgit cuius sit vinum: videtur enim nunc aque
esse quia euaporat:nunc vero commune:quia nouum vt mu=
stum calido ingrossatur. ¶ Dicimus duplex esse vinum: re=
cens sc₃ et antiqum.⁊ recens plus habere terre q̄ȝ antiqū.
Hinc calido ingrossatur/magisq₃ calidum esse: ideo minus
constringitur et coagulatur frigido. Et est vinum in Arca=
dia sic terrestre et calidum:vt in vtribus ita a fumis exsicce
tur:vt eductum appareat coagulatum. Et si omne vinū fe=
cem habet:omne est aque et terre.et quo magis:eo magis ē
92 terre. ¶ Octaua. Que a frigido ingrossantur: terre sunt.
93 ¶ Nona que ab vtroq₃ calido sc₃ et frigido:communia. vt
94 oleum/mel/dulce vinum. ¶ Decima quecunq₃ solo frigido
constant et coagulantur:aque sunt. vt glacies/ nix/ pruina/
95 grando. ¶ Undecima.quecunq₃ solo calido:terre. vt later/
96 caseus/nitrum/et sales. ¶ Duodecima.quecunq₃ ab ambo=
bus calido et frigido coagulantur:aque et terre communia
sunt.et sunt hec que calidi et humidi priuatione coagulas=
cunt:nunc amborum simul vt later:aut solius humidi vt sa=
97 les et que sincera sunt terra:aut soliꝰ calidi vt glacies ¶ De
cimatertia quoꝝ totus exudauit humor vt later/⁊ lachrimarū
gn̄a vt helectrum/tus/myrrha ⁊ similia gummi: frigido coa=
gulātur.que ⁊ palam ⁊ nobis cernentibus coagulantur :q̄d
intercepta plerumq₃ animalia vt formice et consilia aīalia

ostendunt. Stillāt enim velut a fluuio et velut mel coctum quod in aq̄ dimissū euaporat humidū. Et hoꝝ hec sūt terre: et magis que imollificabilia ꝛ illiq̄bilia sunt. vt helectrū. et quidā lapides vt spelearū pori. Que vo mollificātur aut liq̄scūt ab igni vt ferrū/cornu/tus/myrrha: nō tota sūt t̄re ſʒ aq̄ siora. Tus eni ꝛ myrrha ꝛ his similia cōsimilit vt ligna euaporāt: et quedā sūt cōia vt cera ¶ Decimaq̄rta. q̄cūqʒ liquescunt ab aq̄: hec sunt t̄re ¶ Decimaq̄nta. que neqʒ igne neqʒ aq̄ liquescūt: aut terre sunt aut vtrisqʒ cōia. Ex q̄bus pmanifestū esse pōt (si cōposita omnia aut fluida aut coagulata esse oporteat: neqʒ haꝝ passionū sit mediū) que ipsoꝝ erūt t̄re/que aque/ꝛ que pluribus cōia: an calido vt igne/ an frigido an vtroqʒ cōstare debeāt. Notū item est argentū/ stānū/ es/plumbū/vitruʒ/ꝛ lapides multos inoiatos: que facile liq̄scunt calido: esse aque. Et vinū/acetū/vrinā/lixiuiū/seruʒ/ et acorē que frigido coagulant: itidē esse aque. Et ferrū/cornu/vnguis/os/neruus/pilus/lignū/cortex/foliū/helectruʒ/ myrrha/tus/lachrime/omēs fruges/fructus/ semina vt triticū: sunt terre. Et ipsoꝝ quedā sunt magis terre/quedā minus: quedā mollificabilia/ꝛ quedā exhalabilia: ꝛ oia frigigido sunt coagulata. Et simili modo terre sunt nitrū/sales et lapidum genera: que neqʒ infrigidatione fiunt/neqʒ frigido coagulātur. Et sāguis ꝛ genitale semen: aeris aque et terre sunt cōmunia. Attn̄ sāguis ille qui plures poros viasqʒ habet. magis terre est. ideo frigore coagulat et humore liquescit. Et qui poros ꝛ vias non habʒ: magis est aque qui et frigido nō coagulat. Genitale autem semen frigido coagulat expirāte calido secū humidū rapiēte/educēteqʒ. 98 99

Secundi cap. note.

¶ Ut ad multum/secundum plurimum/a dominio simpliciter. ¶ Aliena caliditas/ que non est secundum predominantis naturā. ¶ Propria ꝛ naturalis/que vniuscuiusqʒ perfectioni sit accommoda.

S Ecundum cap. continet quatuor conclusiones. vnum correlarium ad tertiam: et duo ad quartā.

¶ Prima conclusio. Quecunqʒ aque sunt: vt ad multum frigida sunt nisi alienam habeant caliditatem. ¶ Queādmodum habent lixiuiū/vinum. Nā maxime frigidum dominās hn̄t elementū. ¶ Scda. q̄cunqʒ t̄re sunt vt ad

multũ:calida:hec ob calidi opationẽ sũt calida ¶ Hoc ostẽ-
dũt calx ⁊ cinis: Nam oib⁹ ignitis inest caliditas aut ãplior
102 aut mior:alioqn frigida sunt. Nã tra frigida ẽ ¶ Tertia hec
secũdũ materiã accipiẽda sũt esse frigida ¶ Nã matia humi
dũ ⁊ siccũ est Sũt ei hec passiua. ⁊ hũidũ et siccũ maxie aq̃ ⁊
tre sũt:q̃ tminant frigido ⁊ magis aq̃. Sũt igit secũdũ ma-
103 tiã accipiẽda eẽ frigida ¶ Correlariũ hic ppalã euadit que-
cunq₃ sunt simpl'r aque aut simpl'r terre:frigida esse. modo
alienam nõ habeãt caliditatem. Nam aqua maxime frigido
detminata e t:deinde terra. alienam autem habẽt calidi opa
tione:vt efferuens aqua ab igni/lixiuium a cineribus q̃bus
ipsum concoctum fuerit. In omnibus enim ignitis: calidi-
104 tas aut maior aut minor adest. et ita de aliis. ¶ Quarta et si
scdm̃ materiam frigida esse debeãt:accidit tñ plerumq₃ alie
nam caliditatem propriam esse et ipsa termiare ¶ Nam que
putrescunt:manifestum est alienam caliditatẽ habere et ta-
men ipsa propria fit digerens et terminãs:vt inde prodeant
animalia:que illa caliditate constent ⁊ terminentur. Sicut li
cet intueri in iis: que facile ex putrefactione vermibus de-
fluunt ⁊ scaturiunt. Similiter vinũ/sanguis/medulla/geni-
tale semen/lac ⁊ similia plurima que cõmunia sunt: ppria ⁊
501 naturali caliditate constant/et que digessit ¶ Primum cor-
relariũ. hinc fit vt vinu₃/sanguis/medulla genitale semẽ/ lac
et similia(que ppria naturali et digerente caliditate cõstãt)
corrupta ⁊ a natura egredientia:non amplius videantur eẽ
calida Nam eorum materia vt terra aut aqua(que frigida ẽ)
105 relinquit. ¶ Secundum hinc iterum euenit vt quida₃ hec iu
dicent esse calida:quidam vero esse frigida: Nam qui ea re-
spiciunt in propria pmanentia natura: calida esse censent. q̃
autem a ppria separata natura:iudicant esse frigida. Est ta-
men vt de ipsis determinatum est. Et(vt paucis ⁊ quasi sub
epilogo dicta perstringamus)quibuscunq₃ materia aque se
cundum plurimum:hec frigida sunt. Opponitur enim maxi
me igni calidissimo. Quibuscunq₃ vero terre aut aeris: hec
minus sunt frigida. Calidissima tamen et frigidissima alie-
na caliditate et frigiditate fieri contingit:et potissimu₃ que
maxime coagulata/solidaq₃ sunt. Fortiter enim caliditatis
⁊ frigiditatis impressionem admittunt:et impressam retinẽt
Hinc solidiora:caliditate priuata frigidiora apparent itidẽ

et calefacta apparent calidiora/fortiusq; exurunt. vt aq̃ calidior appar; fumo:⁊ lapis ignitus calidior aqua/fortiusq; exurit.

Tertii cap.note.

¶ In igne/in contemperamento igneo ¶ In aqua/in aque contemperamento.

TErtium cap.continet duas conclusiones.tres rati
ones ad secundam ⁊ vnum correlarium. ¶ Prima 107
conclusio. Homiomera vt caro/os/neruus/⁊ vnum
quodq; reliquorum : ex elementis constant. ¶ Nam ex
his vt materia:omnia nature opera fiunt . Et eorum que
dam sunt ex quibus naturalia constant vt ex materia:vt pas
siua. Et quedam ex quibus constant secundum substātiam
speciem atq; formam:vt actiua. Constāt igitur Homiome
ra ex elementis. ¶ Secunda. Posteriora et quorum gratia 108
Homiomera sunt et ipsorum organa:ipsis notiora sunt.
¶ Primo quia magis exploratum habemus ꝙ homo mortuus non sit homo nisi equiuoce: quēadmodum fistule lapidee et organa videntur fistule et organa esse:que neq; fistule neq; organa sunt nisi equiuoce. Id autem in Homiomeris vt carne et osse minus perspectum est:⁊ adhuc minus in aqua et igne. ¶ Secundo quia vbi plurimum materie:minus forme est. Ubi autem minus forme: minus cognoscibile. vt si extrema constituamus:materiam scilicet/substantiā et formam:materia quidem nichil est preter ipsam formam omnibus eadem/et qua nulla differre dinoscuntur. Substātia autem et forma omnibus ratio est:et qua singula singulis differre sunt cognita. Intermedia igitur proportionabiliter sese habebunt:secundum ꝙ prope/aut longe/aut materie/aut forme cōstituta fuerint. Homiomera igitur que materie propinquiora sunt:magisq; ipsius imitantia naturam minus distingui/discerniq; possunt: q̃ ea ipsa quorum sunt et gratia quorum existunt:et que magis forme conditiones sequuntur. ¶ Tertio. Quorum opera magis determinata sunt:et ipsa manifestiora erunt. Quecunq; enim suum pro-

prium opus efficere possunt: vere sunt. Ut verus est oculus qui videre potest: et vera serra que secat. At oculus qui videre nequit non vere est oculus: sed Homonyme oculus ut oculus mortuus. et lignea serra que secare non valet nõ vere est serra: sed imago serre et serra equiuoce. At posterior opera magis determinata sunt. ut manus/faciei/oculi/ꝛ lingue: q̃ ossis/carnis/ꝛ nerui. et carnis adhuc magis secũdū naturam: q̃ ignis aut aque. et ita in plantis ꝛ metallis ut ere et argento: que et rursum minus q̃ animalia cognoscibilia sunt: q ꝓpinquius materie/potentieq; sint accedentia. Oia tamen Homiomera ut caro/os/neruus/ꝛ cetera reliqua: in quadam aut faciendi aut patiendi potentia consistunt. Forme tamen et eorum rationes sunt minus manifeste. ¶ Correlarium. Hinc fit ut non sit cognoscere promptum quando existant et quando non: nisi longo temporis interstitio multum eorum natura euariata sit: ut sola quasi eorum remanẽte figura. Quemadmodum circa vetusta mortuorum corpora in sepulchris permagna facta conspicitur: ipsa siquidem plerumq; ipsorum manente figura: aut tacta aut mota citissime defluunt in cinerem: ita et fructus quandoq; sola superstite figura (etsi visui non multum videantur inueterati) tacti tamen statim dissiliunt/dissoluunturq;: ita et circa lactis coagula euẽit ¶ Talia itaq; homiomera/calido/frigido/ꝛ passionibus ab his proficiscentibus: ut coagulatione/ liquatione/mollificatione aut similibus adinuicem differunt et Homiomere partes identidem ut caro/os/pilus/ neruus aliis supra nũeratis differunt: ut mollitie/ duritie/tensione/tractione/comminutione/ꝛ ceteris similibus: quas calido ꝛ frigido mixtis diximus contingere. Et ex his constitutorum (que anomiomera dicimus) ut faciei/manus/et pedis ꝛ similium hec/et calidum/et frigidum causa sunt ut fiant: quemadmodum es/argentũ/ferrum/caliditas/et frigiditas: causa sunt ut fiat arca/fiala/aut serra. preter tamen illa in artificialibus est ars/artisq; species: ita et in iis que constant a natã pret illa cã est natã aut queuis alia. Cũ igit cognouerim⁹ cui⁹ gnis vnũqdq; homiomeroꝝ fuerit an scʒ aialiũ/vegetãtiũ/an defossibiliũ accipiẽd erit de eoꝝ vnoquoq; qd sit

vt quid sanguis/quid caro/quid semen.et ita ceterorũ.Sic enim de vnoquoq; maxime sciemus quid et propter quid: cum materiam vt ex hac disciplina perspectum est:ꝛ formã ex alia deprehenderimus:et cum ambo et generatõis ꝛ corruptionis (et vnde ipsis motus sit) principia cognouerimus Quequidem cum cognita perspectaq; fuerit:mox consyderatõnem nostram ad ea que ex ipsis sunt constituta cognoscenda/vt anima lia/ꝛ plantas ꝛ alia talia cõuertemus.

Quarti meteororum
Aristotelis finis.

Tabula primi de anima.

¶ Qd scientia de anima sciarũ naturaliũ honorabilissima sit: tum ob demõstrandi certitudinẽ/tũ ob subiecte materie p̃stantiam atq3 nobilitatem. 1
¶ Difficilimũ esse: scientie de aia tradere certitudinem. 2
¶ Qd diffinitiões que accidẽtia non complectant: dialectice sint & vane: & huic tradende discipline mĩme accõmodãde. 3
¶ Physicũ i diffiniẽdis aie passionib⁹: matiã adiũgere. 4
¶ Determiationis p̃ncipium ab antiquo opinionibus auspicandum esse. 5
¶ Duodecim de aia antiquo opiniones: quaru3 prima est Democriti & Leucippi. 6
¶ Scda. quorundam Pythagoricorum. 7
¶ Tertia. Anaxagore. 8
¶ Quarta. Empedoclis. 9
¶ Quinta. Timei. 10
¶ Sexta. Xenocratis. 11
¶ Septima. Thaletis milesii. 12
¶ Octaua. Diogenis. 13
¶ Nona. Heracliti. 14
¶ Decima. Alemeonis. 15
¶ Undecima. Hipponis. 16
¶ Duodecima. Critie. 17
¶ Animã ignẽ nõ eẽ. neq3 seipsam (vt volebat Democrit⁹) mouere. 18
¶ Intellectũ: magnitudinẽ/circulũ siue globum (vt sentiebat Timeus) non existere. 19
Qd Anima non sit harmonia. 20
¶ Non (q aiam gaudere/tristari & similib⁹ p̃turbationibus affici: dicere ꝯsueuim⁹) idcirco ipa3 moueri oportere. 21
¶ Animam: cum Xenocrate nume seipm mouentem haud quaq̃ esse sentiendum. 22
¶ Animã modo quo existimabãt antiqui nõ eẽ icorpeã. 23
¶ Non opus esse aiam ex elemẽtis cõstare: quo singula singulis cognoscat. 24
¶ Nullũ adhuc de tota aia determiatione exegisse 25
¶ Sententiã eo minime esse p̃bandam: qui aiam toti vniuerso ꝑfusam/ꝑmixtamq3 esse censuerunt. 26

¶ Utrũ omĩa anime opera a tota pficiscantur aĩa/ an a diuersis/ Anne potius ab eius diuersis partibus atq3 potentiis? 27

Breuis introductio ĩ libros de anima Aristotelis.

- Anima
  - Potentia
  - Obiectum
  - Operatio
  - Organum
  - Gradus viuẽdi
- Potentia
  - Uegetatrix
  - Sentiendi
  - Appetendi
  - Mouendi
  - Intelligendi
- Uegetatrix
  - Alendi
  - Augendi
  - Minuendi
  - Generandi
- Sentiendi
  - Exterior
  - Interior
- Exterior
  - Audiendi
  - Uidendi
  - Odorandi
  - Gustandi
  - Tangendi
- Appetendi
  - Cupiendi
  - Irascendi
  - Uolendi
- Mouendi
  - Progrediendi
  - Nandi
  - Serpendi
  - Uolandi
- Intelligendi
  - Siplex apphẽdẽdi
  - Componẽdi
  - Diuidendi
  - Rõcinandi
  - Contẽplandi
  - Agens
  - Possibilis
- Obiectum
  - Alimentum
  - Sensibile
  - Appetibile
  - Locus
  - Intelligibile
- Sensibile
  - Per se
  - Per accidẽs
  - Cõmune
  - Proprium
- Operatio
  - Alitio
  - Auctio
  - Diminutio
  - Generatio
- Sensatio
  - Auditio
  - Uisio
  - Olfactio
  - Gustatio
  - Tactio
  - Phantasia
- Appetitio
  - Cupiditas
  - Ira
  - Uoluntas
- Motio
  - Progressio
  - Natatio
  - Serptio
  - Uolatus
- Intellectio
  - Siplex apphẽ°
  - Compositio
  - Diuisio
  - Rõcinatio
  - Contemplatio
  - Consultatio
- Organũ
  - Totũ corpus
  - Organicũ est
- Gradus viuendi
  - uegetans
  - Sentiens
  - Se mouens
  - Intelligens

Anima est actus p̄mus: substãlis/ corporis natura lis/ organici in potẽtia vitã hñtis. ¶ Uita ẽ vegetatiue potentie operatio. ¶ Itẽ aĩa ẽ p̄mũ p̄ncipiũ quo viuim⁹/ sentim⁹/ mouemur/ quoue ĩtelligim⁹ ¶ Potẽtia vis ẽ aĩe: qua alicui⁹ opis ẽ effectiua. ¶ Potẽtia vegetãdi ẽ qua aĩa nutrit/ auget/ minuit/ suũue producit simile. ¶ Potẽtia vegetãdi/ vegetatiuũ. ¶ Pñã sentiẽdi: virt⁹ organica ẽ qua sensibilia cognoscim⁹. Que si in exteriore organo suã facit sentiendi operationem: sentiendi potẽtia exterior nominat̃. Si vero in interiore: interior. Potẽtia sentiẽdi/ sensitiuũ. ¶ Potẽtia appetẽdi virt⁹ est aĩe qua cupim⁹/ irascimur/ volum⁹/ aut qua q̃d simile facim⁹. Potentia appetẽdi/ appetitiuũ. ¶ Potẽtia mouẽdi ẽ qua viuẽs: a se de loco in locũ transfert. Pñã mouendi/ motiuũ. ¶ Potẽtia itelligẽdi ẽ qua intelligim⁹/ vt simplex apprehendim⁹/ componim⁹/ diuidim⁹/ rõcinamur/ speculamur/ ꝯsultamus. ¶ Intellect⁹ agens est intellectionũ efficiens. ¶ Possibilis vero intellectiões recipiẽs. ¶ Potentia intelligẽdi/ itellectiuũ. ¶ Obiectũ est circa q̃d (vt suã faciat operationẽ) aĩe pñã negociat̃: q̃dq̃ ei p̄ntatur atq̃ obiicitur. ¶ Alimentũ est quo vegetandi virtus alit/ suaq̃ reliqua exercet officia. ¶ Sensibile est q̃d est sensu pceptibile. Quod si suam in sensu imp̄mit spẽz: sensibile per se existit. Sin minus: sed alterius rei specie/ priuatiõe ue diiudicatur: per accidens dicitur. ¶ Sensibile cõmune est q̃d pluribus exteriorib⁹ sẽsib⁹ pcipit̃. vt numerus/ magnitudo/ tempus/ figura/ motus ⁊ quies. ¶ Sensibile pprium est q̃d ab vno dũtaxat exteriore sensu percipitur. vt hec: sonus/ color/ odor/ sapor/ caliditas/ frigiditas/ humiditas/ siccitas. ¶ Sonus est sensibile pprium [illegible] auditu per se perceptibile. Color a visu. Odor ab [illegible] apor a gustu. Caliditas/ frigiditas/ humiditas et sicc[illegible]tu. ¶ Apperibile est quod appetendi virtus conc[illegible]ui irascitur/ aut quod vult. ¶ Locus quid sit: satis [illegible]tum est: cuius he sunt differẽtie. sursum/ deorsum/ ante/ post/ dextrum/ et sinistrum. ¶ Intelligibile est quicquid intellectu capitur: et circa quod suam exercet operationem. ¶ Alitio est alimenti in subãm ei⁹ q̃d alitur: conuersio. ¶ Auctio ẽ suscepto alimẽto: maioris molis acquisitio. ¶ Diminutio est viuentis ob reparande flu-

re substantie defectum: molis minoratio. ¶ Generatio est ex viuentis semine: alterius similis pductio. ¶ Sensatio e in sensu: obiecti sensibilis deprehensio. Que si in interiore fiat organo interior/ Phantasia & imagiatio nomiatur. Si in exteriore/ exterior. Si in auditu/auditio. In visu/visio. In holfactu/odoratio. In gustu/gustatio: & in tactu/tactio. ¶ Appetitio est appetitiue virtutis operatio. ¶ Cupiditas est conuenietis/pulchri/ boni/aut tale apparentis appetit⁹. ¶ Appetitus/appetitio/desideriu. ¶ Ira est efferuete sanguine circa cor: vlciscendi appetitus. ¶ Volutas est cu proposito: rei psequende aut fugiende appetitus. ¶ Motio est ei⁹ qd a se mouetur: de loco i locu traductio. ¶ Progressio est que beneficio pedu excercetur: motiue virtutis operatio. ¶ Natatio que natadi apto instrumeto. ¶ Serptio q ventre & volumine molis. ¶ Volatio que alis. ¶ Intellectio est virtutis intellectiue operatio ¶ Simplicis apprehe sio est simplex rei conceptio. ¶ Copositio est mentis affirmatio. ¶ Diuisio negatio. ¶ Ratiocinatio est intellect⁹ argumentatio. ¶ Speculatio est circa ea que aliter se habere no possunt: mentis consyderatio. ¶ Consultatio vero circa contingentia & ea que aliter se habere possunt. ¶ Organu est disposita potentia in qua vis aie suam facit operatione ¶ Gradus viuendi intelligitur cu viuens eam vim aie pticipat que ab aliis separat aut a qua separate manent reliq. ¶ Vegetans est qd vegetandi obtinet potentiam. ¶ Sentiens: qd tangendi. ¶ Se mouens quod de loco in locu se & a se agitandi. ¶ Intelligens quod vim obtinet intelligedi.

Jacobi. F. Stapulen. i tres libros de anima Aristotelis Paraphrasis.

Prohemii de anima note.

¶ Accidentia/accidentia per se. ¶ Quid est/ vt pcognitionis existit. ¶ Dialectica diffinitio: est que nō abstractorꝫ solā formā adhibet. ¶ Aduēticia/ab extriseco aduenientia.

Liber de Anima

tres libros ptiales complectit. Primus duos tractatꝰ Primus tractatꝰ qui ꝛ phemium: duas cōclusiones. q̄tuor rōnes ad scd̄am. Unum correlariū ad eius tertiā rōnē. ꝛ duo ad quartā. ¶ Prima ꝯclusio. Qui bonoꝝ honorabiliū sciam esse opinant: alterā altera honorabiliorem existimant: aut pꝑter demonstrandi certitudinē: aut ob subiecte materie p̄stantiam atq; nobilitatē. Hac vtraq; de cā scia de aīa sciarum naturaliū est honorabilissima. ¶ Propter quidem demonstrādi certitudinē. Nam aīa ea est que ī nobis vite principiū est ꝛ cuius opa in nobis exprimur. non aūt alioꝝ. Habet igr̄ demōstrandi certitudinē. imo vero aīe cognitio ad oēm pficit veritatem ꝛ maxime reꝝ naturaliū. Ob nobilitatē autem. Nā ceteris rebus (q̄bus sensibilis formatur mūdus) aīa preesse videtur. Et euadet clarius: cum anime naturā dep̄henderimus: ꝛ eius passiones tū pprias/ tum cōmunes. Eius em̄ rōne he aīalibus pprie/he vero cōmunes inesse vident. ¶ Secunda. etsi aīe sciam demōstrandi certitudinē habere dixerimꝰ: illam tamen de anima tradere certitudinē difficilimū est. ¶ Primo quia quid sit aīa ꝛ eius diffinitionē afferre: non est facile. Et apud philosophos adhuc dubium est: an oīm inuestigādis diffinitionibꝰ sit modus idem/eadēq; via/an diuerse. Et queadmodū diuersa sunt (de quibꝰ agitur) negocia: ita diffiniendi diuersos moliri oporteat modos ꝛ diuersas diffinīedi vias. Si oīm diffiniendoꝝ idē est modus: ꝛ eadē est via: querere illā oportet: quā vtiq; repertā exploratāq; hr̄e: facile nō est. Nā siue hanc posueris demonstrationē/siue dīonem/siue cōpositionem atq; collectionē: multe adhuc dubitatiōes ꝛ multi reli

qunt errores. z vniuscuiusqз: propa inuestigare oportebit pn
cipia. Alia enim numerorum pncipia: z alia linearum z planorum. Si
dixeris scdm tractandorum negociorum diuersitatem: diuersos esse
diffiniendi pquirendos modos/ diuersasqз vias: z id quid am
plius z magis cognitu difficile. Nam circa vnumquodqз cognosce
re oportebit: quis erit ppus diffiniendi modus. Sciam igr de
aia tradere difficillimorum e ¶ Scdoqz difficile e assignare ge
nus aie/ an sit suba/ qtum/ quale/ aut aliquid aliorum. Et si sit
suba: dubium est an sit actus/ aut pot/ z an ptibilis/ an impti=
bilis/ an omis aia omni anime similis sit spei. Queadmod it
putarunt qui de aia ronali mentionem facientes: crediderit de
omni aia sufficienter determiasse: an aie specie drant z gene=
re pueniant. Qz si ita fuerit: supest dubium an ipsius sit vna
comunis ratio queadmod aialis: an scdm vnaquaqз spem
eius: altera z altera. Queadmod altera ppria est homis/ ca=
nis z equi. Uniuersale enim vt aial z vnumqodqз qd simlr pdi
cetur aut nichil est aut posterius est. ¶ Tertio. qz non est fa=
cile determiare an in vno vt in aiali multe sint aie: an po=
tius vna que multas ptes ac potentias retineat. vtpote ve
getatiua/ sensitiua/ appetitiua/ motiua et intellectiua. Et si
potentias habeat: an potius de toto/ an de potentiis/ an de
potentiarum obiectis aut operationibus pma determiatio facien
da sit: et quo potissimum sit ordiendum. Ut vtrum pus determi=
nandum sit de sensitiuo/ sensibili z sentire: intellectiuo/ itelli=
gibili z itelligere. Non enim solum que essentiam indicant pqui=
renda sunt. vt Mathematici quid linea/ qd planum/ quid re=
ctum/ quid curuum: ex qbus que per se insunt: demonstrant.
imo nobis in hac ediscenda disciplina: accidentia cosyderare
erit oportunum. Accidentia enim ad cognoscend quodqd e: ma=
gnum nobis prestabunt adiumentum. Ideo post aliquantulam ac
cidentium dephensionem: nobis conducet non parum quid est
accipere. Est enim quid est: ois demonstrationis principium
¶ Correlarium. Unde fit vt diffinitiones que accidentia non co
plectunt neqз facilem de ipsis prebent coniecturam: dialectice
z vane sint oes: huic nro opi mime accomodande. ¶ Quar
to qz dubitationem pstant non modicam: aie passiones z acciden
tia: an ipsi z cõposito oia sint comunia/ an quedam sint ei ppa
Plurima pfecto sine corpis vsu oino fieri non posse videntur
vt sentire/ irasci/ mitescere/ misereri/ timere/ confidere/ cosy

derare/gaudere/amare/odire. Uidemus eñ plerosq3 magnis z duris incidentibus casibus nichil irasci/ neq3 timere:quia corpus non moueatur. q̃ leui occasiõe corpore moto vt irascentibus:ꝓtinus succensent z irascuntur.et nullo terribili iminente:aliquando timere. Et intelligere: anime maxime ꝓprium videtur. Si tamen esset Phantasia quedã aut non sine Phantasia:sine corpore esse non posset:z si anime ꝓprium esset intelligere:sicut recto vt rectum est:ꝓprium est Spheram vt eneã in puncto tangere z multa vt hmõi:sunt ei ꝓpria.non tamen tanget rectũ separatũ: quando quidẽ acorpore seiungi/ separariq3 non possit. Et si intelligere anime ꝓprium sit vt nulla egeat corporis functione:ipsam siquidem animã separari contingere nichil apparet incõmodi. Sinautem nulla sic anime operatio propria est : separari non potest.(Nichil enim a natura ociosum nichil sine vsu aliquo fit vnq̃)sed de anima z eius propriis vt de recto dictum est z de iis que recto vt rectum est: propria sunt: sentiendum esset. ¶ Primum correlariũ. Unde fit vt(cum anima plerasq3 operationes queadmodũ nunc dictum est : corpori et materie coniunctas habeat) ipsius Physica sit determinatio. et hoc aut de omi aut de tali.

4 ¶ Secundũ correlarium.fit etiam vt in diffiniendis anime passionibus: Physicus materiam adiungere debeat. vt in diffinienda ira. Diffinit enim irã hoc pacto Physicus. Ira efferuentia est sanguinis circa cor:vlciscendi doloris desiderio concepta. Dialecticus hoc pacto. Ira est vlciscendi doloris appetitus. Differenter enim eadem diffiniũt Physicus et dialecticus. Nam Physicus materiã suis diffinitionib⁹ adhibet. Dialectic⁹ aũt solã formã. Rõnem eñ formã z spẽm dicim⁹. Diffinitionũ hec materiã sola3 adhib3 vt domus est ligna/lapides z intritum. Hec formam:vt dom⁹ est a ventis/imbribus/caloribus z frigore defensio. Hec vero vtrũq3 connectit.vt domus munimentũ est a ventis/imbribus/ caloribus et frigore/ ex lignis lapidibus intritoq3 constans. Queritur ergo que harũ trium diffinitionũ Physico actineat? Dicimus Physicum eam curare que materiam contineat/formam et opera:que vt huiusmodi seiungi separariq3 non possint. vt forme Physice z opa Physica: quequidẽ opa z dialectic⁹ consyderat: sed materiã negligit.

Sũt em̃ naturalia opera:hec intrinseca vt calor/frigiditas/humiditas/siccitas/hec aduẽticia vt artificialia:que materiã exornant vt sculpture ꝛ incelature: et que viciũ emendant vt medicia. Sũt ꝛ alia que etsi a materia nõ separent: nõ insunt tñ corpori physico vt physicum est. vt rectũ/curuũ/triãgulare/q̃dratũ. Ex his licet intueri qui formas contemplent. Nam naturales formas que a materia seiugari nõ possunt:physici consyderãt:materie haud tñ imemores. Et easdẽ relicta materia dialectici. Abstractas aũt nõ reipsa sed cogitatu ꝛ intelligẽtia Mathematicꝰ. Veras vero rerum formas oĩno a materie cõsortio seiugatas/absolutas/ꝛ imunes:p̃mus/vltramũdanus ꝛ diuinꝰ contẽplatur philosophꝰ Sed his determiãtis:q̃d de aĩa senserint antiq̃:nũc apiamꝰ

Primi cap. scdi tractatus note.

Noĩa philosophorum/qui de anima determiationẽ fecerũt:quorum adducit Aristoteles opiniões. Democritus/ Quidã Pythagorici/ Anaxagoras/Empedocles/Timeus/Xenocrates/Thales Milesius/Diogenes/Heraclitus/Alemeon/Hippon/Critias.

Secũdus tractatus ꝯtinet q̃tuor cap.

Primũ vnã ꝯclusionẽ.ꝛ.12. antiquorum opiniões. Cõclusio. Ut determiationis p̃ncipiũ ab ãtiquorum opinionibꝰ faciamꝰ: ꝯsentaneũ esse videt. Nã que ab ipis bñ dicta sunt recipiemus/nobisq̃ erũt adiumento. que vero male:reiiciemus. Et id prenosse opepreciũ est oẽs ãtiquos per motum ꝛ sensum:aĩam a ceteris maxime secreuisse:et per illa inquirere quid esset:conatos fuisse. Duodecim antiq̃rum de aĩa opiniões. Prima est Democriti ꝛ Leucippi existimantiũ aĩam ignẽ esse: ꝛ calorem quendã ex Sphericis Atomis conflatũ: q̄ maxime mouere ꝛ penetrare seipas et alia possint.et aĩam aĩalibus motũ prestare ꝛ vitam : ꝛ eã respirationẽ esse diffiniebãt. Nam q̃diu respirat aĩal Atomi ingrediẽtes:internas que aĩam constituũt dissipare ꝓhibent: ꝛ viuit aĩal. Cum vero nõ respiret:hoc p̃sidio destituta dissipatur atq̃ dissoluit anima:ipmq̃ perit aĩal. Neq̃ mirum esse si aĩa nõ videat tãetsi corporea sit:qñq̃dẽ ramẽta illa q̃ i ae-

re volitant non nisi in radio ꝓspicere ⁊ deꝓhendere liceat.
7 ❡Scda ē quorūdā Pythagoricoꝝ pene idē sentientiū. Hoc
tn̄ interest.ꝙ nō aīam Atomos:sed virtutē Atomoꝝ motri=
cē esse dixerūt:ꝙ q̄ꝰtacūqꝫ sit trāquillitas: Atomi continue
8 agitari/pelliqꝫ videant. ❡Tertia est Anaxagore aīam fon
tem ⁊ ꝑncipium motus ponentꝭ: et aīam ⁊ intellectū idē esse
nō tn̄ aīam/mentē ⁊ sensum cōfundebat in idē: quēadmoduꝫ
Democritus:qui ꝓinde que sensu appēbant vera esse oīa
dicebat: autore vsus Homero qui inq̄t. Hector iacet:aliē
sapiēs. At itellectū oībꝰ aīalibꝰ/⁊ magis/⁊ ꝑuis/⁊ honorabi
libꝰ⁊ihonorabilibꝰ ꝯsilē inēe:nō videt scdꝫ prudētiā dictū
9 Et he opinādi ratiōes:ex parte motus sūpte sunt. ❡Quar
ta ē Empedoclis aīaꝫ ex q̄tuor elemētꝭ:lite ⁊ amicicia cōfla
tā eē volentꝭ:ex quibꝰ oīa cōstent. Jdo aīaꝫ oīa cognoscere:
et simile ī ea :sua cognoscere similia:hoc testantꝭ carmine.
Terrea vis:terras:vis humida percipit vndas.
Ether ab etherea:sentitur ab ignibus ignis.
Pax pacem monstret.litem lis aspera noscat.
10 ❡Quita est Timei volentꝭ aīam ex elemētis eē conflatam
vt simile simili cognoscat:autore Platone in Timeo.et in
iis qui de Philosophia:disseruit ex vniꝰ Idea longitudinē
ꝓdire:⁊ latitudinē ⁊ ꝓfunditatē suo mō. Et vniꝰ Ideā itel=
lectū prebere:ꝙ sit sciendi ꝑncipium.ꝑmā duitatē ꝑbere sci
entiā:ꝙ ab vno ad vnū ⁊ semꝑ veꝝ ꝓcedat.opinionē vero a
ꝑma nasci trinitate:ꝙ ab vno ꝓbabili ad duo:nūc adveruꝫ/
nūc ad fl'm ꝓcedat.et sensum a ꝑmo q̄ternario: ꝙ sit solum
corporeoꝝ ⁊ solidoꝝ. Numeros em̄ vocat:reꝝ spēs/ꝑncipia
⁊ elemēta. Et cū intellectu/scīa/ opiniōe ⁊ sensu cognosca=
11 mꝰ:ex hoꝝ numerꝭ cōflat aīaꝫ. ❡Sexta est Xenocratꝭ vtrū
qꝫ ⁊ motū ⁊ sensū cōnectentꝭ. Inq̄t em̄ eā eē numeꝝ se ipm
mouentē. Numeꝝ quidē quo faciat eā ex oīm ꝑncipiis ꝯsta
re:⁊ vt oīa cognoscat.mouentē addit:qꝛ eā ꝑncipiū ⁊ origi=
nē motus credit.creditqꝫ numeros:rerū principia esse. Et
vt sūmarie dicatur: qui cognoscere ⁊ contēplari anime pro
prium crediderunt:eam ex rerum principiis conficiunt. Et
vt de rerum principiis/multitudīe/paucitate/ corporeo aut
12 incorporeo euariant:ita inter se de anime natura. ❡Septīa
est Thaletis Milesii dicentis animā esse aliquid motiuū.
Hinc Magneticum lapidem credidit (ꝙ ferrum moueret)

animā habere. ¶ Octaua est Diogenis eam esse aerem vo= 13
lentis: opinantis eum oīm esse subtilissimum et rerum ori=
ginem et principium. ¶ Nona est. Heracliti qui omnia ex 14
vapore calido/calidoqꝫ halatu gignebat: quem nichil aliud
esse q̄ ignem volebat: omniū subtilissimum et pene incorpo
reum et semper fluentem. Hinc animam dixit esse vaporē.
¶ Decia est Alemeonis: animam esse immortalem et sem= 15
per moueri: et ꝙ sillimā eē soli/lune ꝛ celo (que sempiterno
agitatu feruntur) volentis. ¶ Undecima est Hipponis. In 16
quit enim Hippon animam esse aquam: ꝙ oīm semen humi
dum sit. ¶ Duodecima est Critie: animam sanguinem esse 17
sentientis. Hoc ideo quia sentire proprium esse anime iudi=
cabat: et nos sanguinis beneficio sentire. Et que exanguia
sint/sanguineqꝫ priuentur vt ossa/vt dentes/ vt vngues nō
sentiant. Et omnes ex tribus: anime diffinitionem querūt:
motu/sensu/ ꝛ incorporeo aut subtilissimo: vt id incorporei
nomen sibi iure quodam: vendicare posse videatur. Et si=
mile simili cognosci consentiunt omnes: vno Anaxagora ex
cepto. qui intellectus et aliarum rerum: nullum posuit esse
similitudinis cōmercium. Hinc omnes: animam ex omni=
bus conflant principiis: vt omnia cognoscat. Et qui tantū
vnum ponunt principium: ex vno eam constituūt. et qui plu
ra ex pluribus. et qui contraria ex contrariis vt Empedo=
cles. Et nomina ei indiderunt hi Zeon et vitam/ hi Phy=
zen: ꝙ euentatiōe ꝛ respiratione egeat. Sed quid de anima
senserint antiqui: hactenus satis percursum est.

Secundi cap. note.

¶ Fusile argentum/argentum viuum. ¶ Sub voluntate et
intellectu: appetitum ꝛ Phantasiam comprehendimus.

Ecundum cap. continet duas conclusiones. septeꝫ
rationes ad primam. et octo ad secundam. ¶ Pri= 18
ma conclusio Animā ignem esse: et seipsam moue=
re (vt vult Democritus) impossibile est. ¶ Primo.
quia prius demonstratuꝫ est quicquid mouetur: ab alio mo
ueri/nichilqꝫ a seipso moueri. ¶ Secundo bifariam dicit
aliquid moueri: aut per se: vt quod in se motum habet/ aut
per alterum: vt quod cum non moueatur: in eo est qđ mo=
uetur. vt nauta sedens in naui: hec siquidem per se moue=

tur: ille autem per accidens. Queritur ergo an anima per se moueatur/an per alterum? Si per se: oportet eam augmentatione/diminutione/alteratione/ vno aut pluribus horum motuum moueri. Quicquid autem aliquo hoꝝ motuum per se mouetur: i loco est/cinctũqꝫ corpore. Anima igitur ꝛ corporea et in loco est: quod est impossibile. Si dederint per alterum vt albedo et nigredo: nullus diffitebitur. vtpote que in eo (quod mouetur) existat. Mouetur enim corpus: sed eã tunc accidit et consequitur non moueri: quare nec seipsam mouere. ¶ Tertio quia quecũqꝫ sensibiliũ mouentur: motum scd̃m naturam et motum violentum eisdem accidere videmus. Itaqꝫ ꝛ anime: motus secundũ naturam ꝛ violentus acciderent: quare ꝛ quiesceret nũc natura/nunc vi. In quod eñ aliquid natura mouetur et in eo natura quiescit. In quod autem vi: violente. Sed quis anime violentꝰ motus si seipsam moueat? que natura quies? que violenta? Hec ipsi vel effingere volentes nequeant. ¶ Quarto. si anima sit ignis vt ponit Democritus: ignis autem solum sursum moueatur: et anima solum sursum mouebitur. Et cum anima: corpus moueat et ipsum quoqꝫ et animal vnũquodqꝫ: natura sursum mouebitur. Sed quid absurdius? Et ita agimus contra eos qui eam ex aliquo aliorum elementorum conflarunt. Nam si terra esset: solum agitaretur deorsum. si aqua: in locum aque. et si aer: in aeris locum. ¶ Quinto. si anima seipsam moueat: rationabile est consimilibꝰ motibus moueri corpus. Nam ipsa corpus mouere videtur. Et retroagitur si anima seipsam moueat ꝛ moueat corpꝰ: rationabile est animã se talibus agitare motibus: quibus ꝛ ipsa corpora agitari videmus. Atqui corpora delatione ferri videmus. Delatione igitur et loci mutatione fertur anima. quare ꝛ exire continget animam ꝛ regredi et animalia mortua iacentia resurgere. Unicum itaqꝫ ipsis confugium esse videtur: animam per alterum et per accidens moueri dicere. Et cum anima: aliquo violentia impellitur: et animam quoqꝫ id per accidens pati. Non igitur per se mouebitur. Cui enim aliquid per se conuenit: illud per accidens eidem non conuenit. Neqꝫ ediuerso. vt quod est per se bonum: non est per accidens et alterum bonum. Et neqꝫ quod per accidens bonum ẽst: id per se bonum est.

Neq; dicere possint motus sensibiliũ peculiares et propos esse anime:quibus seipsam moueat. Nam sine exterioribus: sensum exercitare non potest. Et ita de appetitu & ceteris. ¶ Sexto.quia id ipsi fatentur:animam vt animam moueri essentiaq; esse motum. quod autem mouetur videmus seorsum a motu stare. quare & si de anima ita futurum sit: stabit seorsum a sua essentia. Sed quo pacto id fiat? satius est igitur confiteri ipsam secundũ accidens moueri:et non per se/motũue eius esse substantie. ¶ Septimo Democritus asserens Spherales Atomos:semper agitare corpus:q nusq̃ nate sint manere: persimile dicit Philippo Comediarũ scriptori: Dedalum olim ligneolã Venerem fecisse:que(fusili argento infuso)se motaret. Sed queritur a Democrito quid causa quietis animalis sit? nunquid afferre poterit semper mobiles Atomos et que sese quietare non possint? Et certe non sic moueri videtur animal:sed voluntate & intellectu Et Timeus propinqua Democrito asserebat: animã scilic; seipsam agitando simul mouere corpus:q corpori sit adiecta/alligataq;. Inquit enim Timeus cum anime opifex deus eam condidisset rectam: circũflexit in orbe;: quem in geminos secuit:quorum vnus circundaret & alter interior haberetur. Interiorẽ rursum cõminuit & secuit in septem: quẽ sectum septem rursum glomerauit in orbes. quapropter inquit celum torquetur in gyru;:q anima sit circulus. que in harmonicos diuisa circulos:et ex his vt elementis conflata:suo motu corpus torquet & euoluit. Ex harmonicis siquidem conflata circulis/ canorisq; numeris quo perdulcem illam semper possideat harmoniam : et quo emodulatos: sempiterno motu afferat/ ciatq; gyros. Sed primum Timeus occurrit arguendus:q animam fecerit magnitudinẽ: et maxime eam quam vult esse rationalem et intellectum. Nam hec de anima mundi intellexit: quam vt puram mentem esse intendit.et non qualis sensitiua/ qualisue appetitiua:que se per directum foras profundunt / suosq; exercẽt actus. ¶ Secunda. Intellectus magnitudo/ siue circulus/ 16
siue globus vt (vult Timeus) esse non potest. ¶ Primo. quia omnis magnitudo continua est:q eius particule in terminum communem finiunt:in ipsoq; copulantur. Intellectus autem hoc pacto continuus esse non potest:

sed(vt intelligibilia)vnus est:aut oino imptibilis aut nō vt magnitudo cōtinuus. ¶Scdo.quomō ītelliget cū velit Timeus ipsi opus esse tactu et appropinquatiōe rebus : quas sit pcepturus.Si qualibet pte intelligat:⁊ ptes sue sint pūcta(cū ipsa sint infinita)infinita trāsibit.Si ptes ponis magnitudines:contiget ipsum infinities idē intelligere qd semel ītelligere sufficeret.Si nō qualibet pte sed toto curuamine/totiusqȝ cōtactu:ad quid erūt ptiū cōtactus? Et quō totum tangēdo intelligat:cuiꝰ nulla pte tangēdo intelligat? quomō intelliget indiuisibile? si indiuisibili nō toto curuamine/circuloqȝ/⁊ totius cōtactu intelligit.neqȝ quidē diuisibili.Nam diuisibile:indiuisibili attactuȝ nō habet.¶Tertio.quia ītellectus opatio: intellectio est/circuli circulatio. qui fit igr̄ vt intellectus circulus sit? cuius intellectio circulatio sit? ¶Quarto.circulatio ppetua est. At intellectus motiones: finē habent. actiue quidē q₂ sunt alicuiꝰ gratia. Prorsus autē in infinitū non valent ⁊ contēplatrices.Nā he aut diffinitiōe aut demōstratione cōtemplant̄. finita aūt ois diffinitio/omisqȝ demōstratio. heꝙ ad principiū non reflectunt̄.sed potius scdm rectū pcedere videtur.Circula tio autē semp ad principiū reflectitur.non est igitur intellectus circulus: ⁊ eius intellectio circulatio ¶Quīto. intellectio ⁊ mētis operatio: quieti ꝙ motioni similior est. nō igit̄ cirulatio existit. ¶Sexto. motus videtur esse ab anime natura ꝙ status:magis alienus. Monstrant hoc temulenti / egrotantes/infans ⁊ senes.Si igitur continue et irrequiete moueret̄:motus esset eiviolentus/preter naturam/minusqȝ sue nature cōueniens semper:quod esse nequit. Et si dixeris motū esse eius essentiam relabimur in predicta incōmoda/ vrgebitqȝ difficultas quo intelliget imota . Videretur em̄ motum ⁊ sola mota deprehendere facile:cuius tamen oppositū constat. ¶Septimo consentiūt plurimi melius esse intellectui:liberari corpore:quo tanꝙ vinculis ⁊ carcere clausus detinetur tanꝙ corpore soluto beatior/feliciorqȝ futura sit vita.Laboriosissimū igitur (vt sentit Timeus) animā mundi ⁊ perfectissimū intellectū nunꝙ a corporis vinculis posse absolui.Neqȝ causā assignauit cur celestes orbes torqueant̄ in girum.Et si querat causam. si intellectꝰ molis et magnitudinis ois sit expers cur voluat in circulū? Dicimꝰ

quia melius est et taliter esse. Fit eñ vnũquodq; vt q̃ fieri potest optime. sed hec cõsyderatio aliena est. ¶ Octauo q̃a dicit Timeus aiam se iungere corpori: ipam mouere corp⁹ et corpus moueri. Neq; diffinit vllo pacto: quale corpus/ qualiterue dispositum: ipsam suscepturũ sit: ꝑinde atq; sine discrimine in qual; migret: ꝑsimile Pythagoricoꝝ fabulis: qui quãlibet aiam in quodl; corpus ingredi fingunt. iisq; dicunt similia.

Morte carent anime. semperq; priore relicta
Sede: nouis domibus viuũt: habitantq; recepte.
Omĩa mutantur. nichil interit. errat/ et illinc
Huc venit: hinc illuc: ⁊ quoslibet occupat artus:
Spiritus. eq; feris humana in corpora transit:
Inq; feras noster. nec tempore deperit vllo.

Sed ita sentire nichil aliud est: q̃ si quis artem fabrilem transire putet in fistulas. Ut eñ ars ꝓpriis vtitur instrumẽtis: ita quoq; anima ꝓprio vtitur corpore instrumento. Uideturq; vniuscuiusq; aiantis corpus: ꝓpriam sibi vendicare speciem et formam.

Tertii cap. note.

¶ Sensoria/ organa. ¶ Sensuũ organa/ vt oculus/ vt auris

Ertiũ cap. ꝯtinet tres ꝯclusiones. q̃tuor rõnes ad primã. duas ad scdãm. et octo ad tertiã. ¶ Prima ꝯclusio. aia nõ est (vt senserunt antiqui) harmonia. 20
¶ Fuit eñ antiquoꝝ cõpluribus vulgata et apprime credibilis opinio: nulla dictaꝝ inferior: aia; esse harmoniã: ⁊ corporis ex ꝯtrarii cõpositi cõpositionẽ/ cõmixtionẽ/ cõtemperamentũq;: ꝯria ⁊ aduersa (ne dissoluãtur) concilians. Hanc eñ compositionẽ/ compositoꝝq; ꝓportionẽ vocant harmoniã. Et hec in cõibus congressionibus cõiter reprobata est opinio. Que ꝗ iteꝝ vera nõ sit ostendimus. ¶ Primo quia harmonia ꝓportio quedã est eoꝝ que sũt mixta: aut mixtoꝝ cõpositio. Hoc ipsi concedũt. At aia neq; ꝓportio neq; cõpositio est. nõ est igit̃ harmonia. ¶ Scdo harmonie non est mouere. Jd autẽ anime esse precipiũ consentiũt oẽs. Non est igr̃ harmonia. ¶ Tertio. harmonia potius afferri debet de corporeis virtutib⁹ vt sanitate/ pulchritudine/ robore: q̃

de ipsa anima. imo ipsi difficile aptari posse videtur. Non ē igitur statuenda harmonia. ¶ Quarto. harmonie duab⁹ potissimū significationib⁹ vtimur. Prima magnitudinib⁹ accōmodata est: que ita cōnexe sint vt nichil inter eas cōsimilis nature pcipiatur: ad se in seinuicemmo uenō: ꝛ ad ceteras nate fūctiōes excercēdas optia ꝓportiōenexe. Scōa dctā est compositoꝝ adinuicē ratio ꝛ ꝓportio. Sed aīam vt sensitiuū/appetitiuū/intellectiuū/nullus vocabit aptam adinuicem magnitudinū (eo qui dictus est modo) collocationem. Neq3 compositoꝝ ꝓportionem. Nam varia est in eodē elementoꝝ compositoꝝq3 ꝓportio. vt alia est carnis/alia ossis/alia nerui. Erunt igitur ī quolibet animato corpore plures anime. Nō est igitur anima harmonia. Et ab Empedocle liceret inqrere (qui singulas corporis ptes carnē/os/ neruū/ ꝓpriam mixtionē et ꝓportionē habere censet) An puret huiusmodi ꝓportionem esse aīam? si sit plane fatet eiusō esse plures animas ꝛ alio ꝛ alio tpe alias. si nō. an sit oīm concordia? ꝛ vtrum hec etia3 sit ratio? An a rōne et ꝓportione aliud? Et si nō est ꝓportio singuloꝝ: cur anima dissoluta talis dissoluitur ꝓportio? et cōtra: cur ꝓportione dissoluta dissoluatur anima? His dubitationib⁹ vrgēdus esset Empedocles. Sed satis dictū est aīam nō a se moueri/ non in circulum/nō esse harmoniā: sed eam eo (in quo continetur) moto corpore: scdm alterum et per accidens simul agitari. ¶ Se-
12 cunda ꝯclusio. non quia aīam gaudere/tristari/confidere/timere/mitescere/irasci/sentire/ꝛ intelligere dicere consuetudinem traximus: animam idcirco oportet moueri. ¶ Primo. Et si gaudere/tristari/ confidere/timere/ misereri/ irasci/et sentire quodāmodo motus concedantur: non tamen sunt in anima: sed ab anima in corporeis organis suscepta: In hoc ꝙ aliqua passa sint/ aut mota/ aut alterata. ¶ Secundo dicere animam irasci vel timere: proinde est atq3 si quis dicat eam texere vel edificare. Et sane melius est hominem per animam tristari/gaudere/confidere/timere/irasci/misereri/aut sentire. quia hi motus non in ea sint. De intellectu autem secus videtur: cum ita vt substantia quedā int⁹ inesse videat. ꝛ nō aboleri/aut corrūpi: cui⁹ ītelligētia ꝛ ꝯtēplatio nō vanescit/impedit ne aliquo exteriore obleso:

sed interiore. Si em̃ corrumperet/aboleretur/impediretu
hoc maxime fieret ab inualescentia senecte: in qua oĩa sen
soria organa labefactari percipim⁹/ rapiq̃ tẽporis edacit
te. Id em̃ vicium in aĩa non fit. Si em̃ senex oculũ hr̃et v
iuuenis: vtiq̃ videret vt iuuenis. videndi tamen opatio i
peditur corporeo ⁊ exteriore obleso instrumento: ⁊ corpo
passo. quẽadmodũ temulẽtis ⁊ egrotantib⁹ accidit. quare i
tellectus incorruptibilis/impatibilis et aliquid diuini⁹ ess
videtur. cuius intelligẽtia et contẽplatio nõ nisi aliquo in-
teriore leso aut indispósito impedit. ⁊ de hoc alius futurus
est sermo. ¶ Tertia neq̃ aĩam numerũ esse seip̃m mouent
recte a Xenocrate assertũ sentiendũ est. ¶ Primo q̃ ita di
centẽ sequũtur om̃ia incõmoda: que aĩam a se moueri seqũ
asserentes: et alia quedã pecularia ⁊ ppria: q̃ ipsam numer
esse asserat. ¶ Scd̃o quia cũ quicq̃d mouetur sectile sit: vn
tates autẽ imptibiles: quo pa cto mouebũt seipsas? ¶ Te
tio dicunt punctũ motu suo lineã cõflare: ⁊ lineã motu su
planũ. quõ vnitas motu suo nõ efficiat lineam? Q̃ si ita sit
positõnẽ hr̃bit. eritq̃ pũctus. Est em̃ punctus vt vnitas po
sitionẽ habens ¶ Quarto. substracta numeri vnitate ali⁹ re
linquit numerus. Substracta aũt parte: aĩa eadẽ cõsimilisq
manet. Decisa em̃ pleraq̃ aĩalia deciseq̃ plante viuũt. N
igitur aĩa nũerus est. ¶ Quĩto nichil refert vñtates: aĩe co
stituere essentiã: et vt Democritus volebat Atomos. Si em̃
Democriti corpuscula vt pũcta intelligas: que tamen mol
relinquãt: et vnitates molem: quid ꝓhibet Atomorũ Demo
criti ptem esse mouentẽ et partẽ motam? Et in vnitatũ col-
lectione aliquid quod moueat et aliquid qd̃ moueat: vt in
nostra ipsa magnitudine? Et id qd̃ mouebit nõ quidẽ se sed
aliud: aĩa potius dicend̃ erit. Quod em̃ in aĩali mouet: ani-
ma est. non id quod mouet. quare neq̃ id qd̃ mouet ⁊ moue
tur. ¶ Sexto. vnitates aĩam constituentes dr̃am habent: et
quã habere possunt constituendo aĩam nisi põnem hẽant vt
puncta? Et cum non constituãt: positione careant. et si duo
puncta sunt simul: quare nõ infinita simul erunt? ⁊ indiuisi
bile subiectũ obtinebunt? Quorũ em̃ loc⁹ idiuisibilis: et ipa
indiuisibilia sunt. ¶ Septimo. si anima sit pũcta: cum om̃e
corpus puncta in se cõtineat infinita: cur non om̃e corpus
habeat aĩam? ¶ Octauo. dicant quo pacto intelligãt pũcta

separari posse:nisi lineā intelligant ex pūctis abire cōpositam atq3 coalitā et in puncta diuidi. nō erit itaq3 anima numerus/neq3 puncta.

Quarti cap.note.

¶Mens/intellect⁹ ¶Moueri/moueri a se de loco ad locū

Quartum cap.cōtinet q̄tuor ɔclusiones duas rōnes ad p̄mam.octo ad scdam.vnā questionē post quartam : Timei responsionem ⁊ eius improbationem

23 ¶Prima ɔclusio. Anima nō est incorporea eo (quo existimant)modo:q̄ sit ex corporeo et quidē subtilissimo ; qd incorporeū appellent. ¶Primo quia pleraq3 allata huic positioni accidūt incōmoda:⁊ quedā alia specialiora. Nā3 cū anima in toto sentiente corpore sit:si anima sit corpus:duo corpora simul erunt atq3 se occupabūt. Sed esto dicas ea3 esse ex numeris ⁊ pūctis. simul cū vno nūero multi erūt numeri:et cū vno puncto simul multa pūcta:vt totum corpus aīam habeat.nisi dixeris aliquē alium iterū supuenire numerū.¶Secundo quia neq3 hi/ neq3 qui aīam ponūt esse numerū:nō modo aīam non ita posse diffinire vident̄: sed nec eius accidentia assignare.Quō em̄ ex his cogitationes/sensus/voluptates/dolores/ ⁊ cetera talia fieri assignabūt? nō
24 facile modos comentari ⁊ fingere. ¶Scda non opus ē animā ex elementis constare: quo singulis singula cognoscat. ¶Arbitrātur em̄ hi res nō nisi a similib⁹ rebus cognosci: quare aīa ex ipsis rebus cōstituta sit oportet. Jd ita nō eē ostenditur.¶ Primo quia nō solum sunt elemēta : sed alia q̄plurima ⁊ pene numero infinita. Si igitur ex solis sit elementis quonā pacto deum cognoscet? quo hoīem/carnem/ ossa? non em̄ hec sunt elementa sed ex quadā elementoꝝ ad inuicem ꝓportione (vt cecinit . Empedocles) nascunt̄ . vt ita de osse.

Sumpsit aque partes duplices/tot ⁊ aeris:ignis
Quattuor:ex octo tellus.hinc ossa dat alba.

Nichil igit̄ ꝓderit elemēta esse in aīa:nisi ⁊ ipse compositiones/reꝝq3 ꝓportiones assint.quare si cognoscit os /hoīem/ lapidem/bonū/nō bonum:et os ⁊ homo ⁊ lapis ⁊ bonum et non bonū erunt in aīa: que q̄ sint īpossibilia dicto non est opus. ¶Scdo cū ea que sunt. hec scdm subam dicant̄ hec scdm q̄titatem/hec scdm q̄litatem:et ita de ceteris p̄dicamē

tis:an elementa solaꝝ sint subarum? ꝙ si sic:quō cognoscet accidentia:q̄titatem/qualitatē ⁊ similia? an soloꝝ accidentium. Sed dicant tunc quomō cognoscet subam: substantiā q̄ꝫ compleat atqꝫ constituat? An erūt elemēta substātiis et accidentibꝰ cōmunia:et id quidē per seipsum statim impossibile videtur:anima em̄ substātia est. ⁊ ex p̄ncipiis q̄titatis nascetur quātitas:et nō substantia. ⁊ ex p̄ncipiis q̄litatis q̄litas. ¶ Tertio. quia absurdū est simile cognoscere suū simile et sentire suū simile:et tamen simile nō pati a simili vt volunt. Est em̄ sentire pati/⁊ cognoscere similr. ¶ Quarto Empedoclis sententia est corporeis elemētis:aīam elementoꝝ similia dep̄hendere. Atqui aīalium ptes q̄ simpl'r terree sunt:vt ossa/pili/ nerui:nichil oīo sentiunt. si tamē vera eēt Empedoclis snīa:sentire deberent. ¶ Quinto. vnicuiqꝫ p̄ncipio maior erit ignoratio q̄ꝫ cognitio. Nam vnū solum(vt simile)cognoscet/cetera oīa ignorabit. ¶ Sexto Empedocles deum oīm ignorantissimū facit. Nam solus discordiaꝫ nō cognoscet:quā cetera etiā cognoscent:cū ex oibus constent. Inquit em̄ deū(quē Spherū vocat)ex quatuor elemētoꝝ cōmixtione:sola cōueniente cōcordia p̄diisse. ¶ Septio dicat Empedocles quō omīa aīata nō sint? cū oīa: aut omībus aut vno ut vult cōstent elemēto. Quodcunqꝫ igr̄ aut oīa/aut plura/aut vnū cognoscere necesse esset. ¶ Octauo. p̄clarius id est quod cōtinet q̄ꝫ qđ continet̄ ac spargit̄. elemēta aūt potius cōtineri vident̄: ⁊ conditionē sequi matie. Quicq̄ꝫ igit̄ clarius existimare oportet aīam:que vt domina/vt rectrix vt temperatrix:dn̄etur. Et potissimū ipam mentem longe diuiniorē:⁊ natura dn̄atricem esse ⁊ elemētis p̄orem. nō aūt ipsa elemēta(vt contēdunt)eē oīm p̄ma. ¶ Tertia. nullus antiquoꝝ adhuc de tota aīa attigit. Naꝫ qui per motū eam diffinierūt:nō plane attigerūt. Sunt em̄ pleraqꝫ aīalia que sic sunt sue sedi nixa/ atqꝫ coherētia: vt se nunq̄ꝫ alio transferant. Hec aūt vim motiuā nō habent:cuiusquiđ vsum nūq̄ꝫ exercent. Itidem ⁊ plāte. Neqꝫ qui per sensum Nam plante vt stirpes viuere concedunt̄:sensuū tn̄ exptes sunt. Neqꝫ qui per sensum ⁊ intellectū. Nam nō modo stirpes ⁊ plātas: sed ⁊ aīaliū multa:itellectus/ rōnisqꝫ cognoscimꝰ expertia. Neqꝫ p̄pter eađ qui per sensū ⁊ motū. Falsū ⁊ item id est qđ de carminibꝰ depromūt Orphei :aīam spiri

talē:vēto ferri/anbelituqꝫ attrahi. Nā id plantꝭ/id aīalium multꝭ ꝯuenire nō pōt. Non eñ plāte ⁊ aīalia respirāt oīa. Et qui eā constitutā ex elemētis esse volūt:nō ex oībus esse compositā tenere necesse est. Nam sufficeret altera ꝯrietas et ad se ⁊ ad suum ꝓnoscendū ꝯrium. Est eñ rectū ⁊ sui et obliqui iudex ⁊ regula: obliqū vero neqꝫ recti neqꝫ suimet iudex est. ¶ Quarta sñia eoꝝ mīme ꝓbanda videtur:q̄ aīaꝫ
29 toto ꝓfusam/ꝓmixtāqꝫ vniuerso censuerūt. ¶ Hac de causa Thales moueri potuit vt oīa plena diis assereret. Sꝫ id nō videt. Nā qua rōne igni ꝓfusa ⁊ aeri:aīal nō efficiat? cū simplicioꝝ corpoꝝ ꝑfectiores putent aīas. ꝓfusa aūt confusis et mixtis coporib⁹ aīal efficiat: vtrū voluerint cōcedāt: ignem ⁊ aerem aīata esse:id sane sine rōne dictū apparebit. aut ignē et aerē nō esse aīata ⁊ tunc quoqꝫ que aīam hēbunt nō erunt aīata. Et false initebant rationi q̄ (quia quelꝫ animalis pars eād specie existit)pars igr̄ aeris/pars aque animal constituēs aīata hac rōne sit. quare ⁊ aerem ⁊ aquam : eadem aīa ꝓfusam et aīatam esse necesse est. Ita certe dicētes pluris faciūt nostris elementoꝝ aīas. vt imortales/indissolubilesqꝫ:nostras aūt dissolubiles. ¶ Questio . cū aīal
27 vegetet/nutriat/indolescat/minuat:cum sentiat/audiat/videat/olfaciat/gustet ⁊ tangat:cum appetat/gaudeat/tristetur/mitescat/irascatur/ confidat/metuat/ amet/odiat: scd̄m locum se agitet/serpat/natet/ obambulet/ se in aera volatu sustollat:cum contempletur/intelligat/ componat/diuidat/ rōcinetur:an oīa hec a tota ꝓficiscantur anima? An a diuersis? An hec ab vna parte/hec ab altera:illa vero iteꝝ ab alia? Responderūt aliqui plane alio vegetare/ alio sentire/ alio appetere/alio mouere/Alio deniqꝫ contemplari ac intelligere . Sed quomodo? si plures sint anime si sint dissecte:eas sustineri/contineriqꝫ(ne se dissocient neue effluant) oportet. Id eñ corpus efficere nō potest. quī potius anime officium est(ne concidat/ne defluat)continere . egebūt igr̄ altero continēte:quod(quicquid id fuerit)verius aīam dicere licebit. Et de illo continente iterum licet inquirere:an sectum/an diuisum sit? Qꝫ si sic.egebit iterum altero continēte et hoc abibit in infinitum:aut tandē dabitur vnum.quod verius naturam imitabitur anime. Secundo. si tota anima totum corpus ꝯtinet:si partes habeat discretas/ diuisasqꝫ:-

et pars ptem cõtinebit. Sed quã obsecro potius cõtinebit intellectus: eis nõ liceat fingere. Tertio desecte plante ostendunt: per totũ eandem aĩam inesse: et cõsimili vita ptes viuere/similẽq3 virtutẽ habere. si surculũ/si ramũ iterũ terra obrueris: alimentũ sumit. Radicẽ instrumentum attrahendi: aptius sibi format ac aggenerat. Ita potentie aĩalis in animali non separantur. vt sensitiuũ a vegetatiuo. vegetatrix ĩo et plantis et aĩalibus sola cõis inuenitur: in plantis a sensitiua seiuncta: sed in aĩali (vt dictum est) nũq̃.

Primi de anima finis.

Tabula secundi de aĩa.

Diuisio entis. 1
Diuisio substantie. 2
Diuisio actus. 3
Diuisio substantiarum compositarum. 4
Diuisio corporum. 5
Diuisio corporis naturalis. 6
Aĩam substantialem actum esse corporis in potentia vitam habentis. 7
Animam pmum actum esse. 8
Corpus aĩe moderamen natũ suscipere organicũ esse oportere. 9
Quid anima. 10
Seminis aut cadaueris animã actũ perfectionẽue nõ eẽ. 11
Totam aĩam a corpore nõ esse seiugatam. 12
Q̃ q3 ex ipsius operib⁹ aĩa puestiganda sit. 13
Q̃ pncipiũ sit quo viuimus. 14
Uim anime vegetandi a ceteris inueniri seiunctam 15
Oĩa viuentia a vegetandi facultate denominationẽ suam sortiri. 16
Primũ nũcupandũ eẽ quicq̃ ob sensum: aĩal esse. 17
Q̃ oĩm sensuũ tactus pmus existat. 18
Q̃ vt vis vegetatrix viuentium principiũ est: ita ꝛ tactus sentientium. 19
Secunda anime diffinitio. 20
An vis vegetatiua/sensitiua/motiua/ꝛ intellectiua aĩe sint: anne potius anime partes: 21

An anime partes loco ꝛ subiecto discluse sint? Anne sola ratione discrepent? 22
Utrũ duoꝝ:quibus viuim⁹ anima sit. 23
Recte positum esse animã:actum naturalis corporis et organici. 24
Aiam neq; corpus esse neq; sine corpore. 25
Qui animã omne corpus ingredi putarunt indigne de anima locutos esse. 26
Omẽs potentiarũ quibusdꝫ inesse/quibusdꝫ multas/quibusdꝫ vero vnam solam 27
Anime rationem/ rationi figure persimilem esse: atq; animam figure. 28
Qꝫ de actibus potentiarum ꝙ de potentiis prior incũbat determinatio. 29
Item et de actuum obiectisꝙ de actibus ipsis. 30
Alimentum et generationem:primum determinandi locum obtinere. 31
Animam in viuentibus:trium causarum vicẽ habere. 32
Qꝫ motuũ/affectionũq; animaliũ:causam non rite assignauerit Empedocles. 33
Tres alimenti conditiones. 34
Animatum: vt aiatum est nutriri. 35
Alimentum ad animam per se ꝛ non per accidens referri. 36
Tres alentis ꝛ augentis differentie 37
Uim vegetandi a generandi facultate nomen sumere/ vimq; generatiuam dici. 38
Omne aiatum:insitum calorem habere. 39
De sensu determinandũ esse. 40
Sensum fieri cum moueatur sentiens:cumq; aliquid patiatur. 41
Cur sensus sua organa ac sentiendi instrumenta non sentiat? 42
Cur sine exterioribus sensibilibus nulla prorsus sensatio fiat? 43
Sentire dupliciter dici:hoc vt potentia/illud vt actu. 44
Ut ꝛ a simili pati ꝛ vt a dissimili. 45
Duo potentie modi. 46
Qꝫ itelligere ꝛ cõsyderare ĩ nostra sita sint potestate 47

Diuiſio ſenſibilium. 48
Diuiſio ſenſibilium per ſe. 49
Due ſenſibilium per ſe ⁊ per accidens differentie. 50
Colorem eſſe viſibile. 51
Colorem per ſe viſibile eſſe non autem ratione. 52
Colorem ſine lumine videri non poſſe. 53
Que potentia pſpicua ſunt aliqñ tenebras eſſe: que vero ſemper actu perlucent: nūq̄. 54
Corpora lucida lumen preſtare. 55
Lumen inter terrā/⁊ continētis celi ambitum ferri: noſq; interdū latere: mīme ſentiendum eſſe. 56
Perſpicuū incolor eſſe/et vt de ſe inuiſibile. 57
Non omia viſibilia lumine ſpectari. 58
Q nō recte Democritus putarit: ſi ſpacium vacuū eſſet: acutius expediētiuſq; ſingula videri. 59
Nōnullorꝫ colorē ⁊ lumen in tenebris ſe ꝑdere. 60
Diuiſio ſoni. 61
Sonū (ſi actu percipi debeat) inter corpus ſonans et auditum fieri. 62
Q vno ſolo exñte corpore non edatur ſonus. 63
Sonū ſine motu non fieri. 64
Non ex quorꝫcūq; corporꝫ ꝑcuſſione ſonū elidi. 65
Sonum ⁊ in aere/⁊ in aqua edi/ſed in aqua ſubobſcurius. 66
Aerem (⁊ſi ſonorior ſit aqua) ad ſoni tamen generationē haudquaq̄ ſufficere. 67
Cum fiat ſonus ſemper Echon reddi: etſi non ſemper audiatur. 68
Q non longe diſtet a vero: q antiqui vacuo audiendi facultatem aſcripſere. 69
Auditui cōnaturalem/congeneūq; aerem ineſſe. 70
Q nō om̄i ex parte animal audire debeat. 71
Aerem inſonum eſſe. 72
Internū aerem auribus inſitum: eſſe immobilē 73
An verberans/an verberatū/an vtrūq; ſonet? 74
Que ſonorꝫ actu dr̄ie ſint. 75
Solius aīantis vocem eſſe. 76
Q vox ſonus ſit animalis: neq; omnis/ neq; ab omni corporis parte. 77

Quid sit vox. 78
De odore & odorabili non vsq3 adeo vt de dictis promptã determinationẽ esse. 79
Q[uod] ex saporum similitudie ad odoris deprehensionẽ pateat aditus. 80
Hominẽ aïalium prudentissimũ esse cognosci. 81
Olfactum: odorabile/& inodorabile percipere. 82
Q[uod] inodorabile trifariam dicatur. 83
Q[uod] aer & aqua olfaciendi media sint. 84
An oïa odo[rum] capacia consimili odorent modo? 85
Respirantia in aqua non odorare. 86
Gustabile quiddam tangibile esse. 87
Ex[ist]ẽtes in aqua saporẽ dep[re]hendere: nõ quia gustandi sit medium: sed quia sapor humori sit permixtus. 88
Quicq[ui]d gustum afficit: humidũ aut actu/aut potẽtia eẽ. 89
Gustum gustabilis esse/et ingustabilis. 90
Q[uod] om̃e poculentũ gustui & tactui cõmune sit. 91
Gustandi natura institutum sensoriũ : non actu debere esse humidum. 92
Linguam (cum nimiũ arescat nimiũue: humeat) gustare non posse. 93
Q[uod] species saporis varie sint. 94
An vnus/an plures sint sensus tactus? 95
Quid sensorium sit tactus: an caro/carnisue emulum? an aliud quicq[uam]? 96
Q[uod] plures sint sensus tactus. 97
Q[uod] caro non sit sensorium tactus sed sentiendi medium. 98
Aerẽ aut aquã: mediũ tangẽdi esse nõ debere. 99
Ignea aut aerea statuentes animalia: quiq3 sensus in ipsis collocare non posse. 100
Q[uod] argumẽto lingue: plures p[ro]dantur esse tactus. 101
An tactio fiat medio interueniente extraneo. 102
Carnem & linguam ad tangendi sensorium sese habere: vt aer & aqua ad visum/auditũ/& olfactum. 103
Q[uod] sensuũ cõe sit: re[rum] formas sine materia suscipere 104
Sensibilium exuperationes/excellentiasq3: sensum corrumpere. 105
Cur plante non sentiant. 106

An aliud a sensu pati possit a sensibili? 107
Nullũ pter quinq; sensus: alium supesse sensum. 108
Extra aerem & aquam: nullum relinqui sentiendi organum. 109
Nullum deesse sensum cõmunibus sensibilib⁹ deprehendendis aptum. 110
Cur natura plures nobis ordinauerit sensus? 111
An eodem sensu quo sentimus: percipiamus nos sentire? an alio? 112
Q sentiens aliquo pacto sensibili afficiatur. 113
Sensibilibus semotis: sensationes aliqdiu in sensibus perdurare. 114
Q sonus actu & auditio: in sensorio sint auditus. 115
Q color sine visu & sonus sine auditu esse non possit: ppe rã a veterib⁹ nature interpretib⁹ assertum esse. 116
Sensus: harmonias esse asserentes: rõnabil'r locutos eẽ. 117
Cum sensibilia sincera/ & simplicia/ & bona pportione contẽperata sint: sensui delectabiliora esse. 118
Alterum sensum (qui diuersorũ sensuũ sensibiliũ differentias diiudicet) esse oportere. 119
Sicut vn⁹ sensus est: qui indicat album differre a nigro/ ita et vnũ sensibilium diuersoꝝ geneꝝ dĩas discernere. 120
An intellectus a sensu discrimen patiatur? 121
Non idem esse sensum et intellectum. 122
Imaginationẽ ab extimatione alteram esse. 123
Q imaginatio neq; sensus/ scientia/ intellectus/ neq; opinio sit. 124
Imaginationẽ nõ semp sensui coniũgi/ sempue opinioni: neq; vtriusq; esse connexionem. 125
Quid phantasia. 126
Phantasiam sine sensu fieri non posse. 127
Quandã phantasiaꝝ veram/ & quandã f'lam esse. 128

Primi cap. primi tractatus scdi de Anima note.

¶ In potentia/ in matia ¶ Totus sensus/ tota sentiendi potentia. ¶ Pars sensus/ pticularis sensus vt visus vt auditus.

Secundus liber de Anima quatuor continet tractatus. Primus duo cap. Primum cap. 6. diuisiones. tres conclusiones. Anime diffinitionē: eius declarationē: et duo correlaria post tertiā conclusionē.

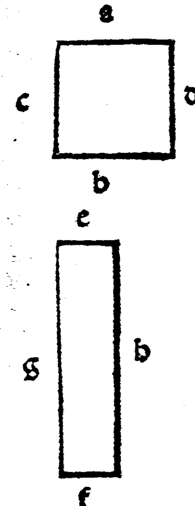
1 ¶ Prima diuisio. Eorum que sunt hoc suba est/illud accidēs.
2 ¶ Scda. substantiarum: hoc materia est hoc spēs et forma: illud vero tertiū ex vtrisqz compositū. Et materia ē potentia. Forma aūt actus et pfectio: per quam est hocaliqd.
3 Compositū vero ex his conflatū: hocaliquid est. ¶ Tertia duplex est actus: hic primus/ille vero scdus: queadmod scientia et cōsyderare.
4 ¶ Quarta. substantiarum he sunt corpora: que (et pcipue naturalia: vt sunt ignis/aer/aqua/terra et ex his cōposita) subas nūcupamus. De talibus eīm nostra determiatio est. He aūt corpora nō sunt.
5 ¶ Quinta. corporum hec sunt naturalia et hec artificialia: quibus naturalia principiū prestant.
6 ¶ Sexta. corporum naturaliū hec vita pticipant / illa vero vite sunt expertia. Dicimus eīm ea vitā habere: que per seipsa alimentū suscipiūt/nutriunt/augescunt/minuūt. Vñ fit vt oīe corpus naturale vite pticeps: substantia sit: et qdem cōposita.
7 ¶ Prima conclusio. Aia subalis actus est corporis: in potētia vitā pticipantis. ¶ Nam aia corpus hmōi vita pticipans nō est. tale eīm corpus in subiecto nō est: anima aūt in subiecto est. neqz subiectū ipsum. id eīm materia est. Et aia suba ē: et nullorum nisi vita participantiū corporum. Est igitur aia substātialis actus corporis in potētia vitā participantis. Nichil eīm aliud qd ipa esse possit: relictū ē.
8 ¶ Scda anima est actus primus. ¶ Nam cū duplex sit actus: hic vt scientia/hic vt cōsyderatio: aia actus vt scia est. quia sicut scientia se habet ad consyderare: ita aia ad corporis viuentis operatioēs. vt eīm sciam habens nūc cōsyderat/ nūc vo nō: habitū tamen habet: ita aiam habens: nunc vigilat ceteras operatioēs exercens/nūc vero supprimēte somno cessans a sensu et motu: aiam habet vt habitū. Atqui scia prior est et preuenit consyderare. Igitur et anima prior: reliqua viuētis corporis operatione.
9 ¶ Tertia. corpus anime moderamē suscipere idoneum: organicum est. ¶ Nam anima actus primus est et substantialis: corporis in potentia vitam haben-

tis. Omne autem tale organicum est: qđ plane in aialibus li
cet intueri. vt os ad accipiendū cibum. venas ad deferenđ.
ossa ad sustinendum ꝛ fulciendū corpus. Idem fruticibus
ꝛ plantis euenit. Radix em̄ in ipsis vt os habetur. Attra-
bit em̄ vtrūqꝫ alimentum. Fibre per totum porrecte vt ani
maliū vene. lignum vt ossa. folia sunt in testulaꝝ/folliculoꝝ
qꝫ fructuū coopertimentū. folliculi vero in ipsius operimē-
tum fructus. est igitur corpus anima moderandū: organi-
cum. ¶ Anime diffinitio. Ex his licebit hanc cōmunē ani- 10
me diffinitionē elicere. Anima est primus substantialis act⁹
naturalis organici corporis: in potentia vitā habētis. Neqꝫ
querendū est cur anima et corpus simul: vnum sint. vt neqꝫ
cur figura ꝛ cera, vnum sint. Et vniuersal'r cur materia ꝛ q̄
materie adueniunt. Et cum vnum ꝛ ens dicatur multipl'r:
vnum ꝛ ens actu principalissimū est. Et dictū est actus sba-
lis. Nam si dolabra animal esset: species ꝛ ratio a qua dola
bra nominatur/ esseqꝫ accipit: actus eius esset ꝛ substantia.
qua nō existente non amplius esset dolabra: nisi nomine tm̄
ꝛ equiuoce. Est em̄ anima talis actus naturalis corporis:
eam in seipso habentis: sui motus et status ṗncipium. Iti-
dem si oculus animal esset: anima vtiqꝫ visus esset: et visus
eius actus et substantia. quo quidē absente actu: non am-
plius esset oculus: nisi equoce. vt lapideus aut pictus. Ut
igitur de parte vt oculo conciperes: ita quoqꝫ de toto ani-
mali concipito. vt em̄ pars sensus ad partem: ꝛ totus sen-
sus ad totum sentiens ꝓportionem habet. Et sicut visus et
pupilla: illic sunt oculus: ita hic anima ꝛ corpus: animal. et
omibus ad suas functiones organis vtitur anima. ¶ Pri- 11
mū correlariū. Ex his manifestum esse potest: aiam actum/
perfectionēqꝫ non esse semis neqꝫ cadaueris. Nam hoc vi
uere desiit: illud vero nondū viuit/ nondūqꝫ formatum or-
ganis. Etsi semen organicum sit potētia/ vitāqꝫ potens ac
cipere: nondum tamen organicum est: in potentia vitam vt
nutritionem/ indolescentiā diminutionē hn̄s: quale oportet
omne viuens habere. Sicut em̄ formate serre incisio est a-
ctus: et nō inexcisi et nondum formati ferri: ꝛ visio forma-
ti oculi: ita vita non huius est quod nondum viuit: sed ī po
tentia vitam iam actu habentis. ¶ Secundū. Ex his item 12
non est obscurum percipere totam animā non esse a corpo-

re seiūctam: neq3 partes. si eam diuiduam concedamus. et cuius partes corporis partibus asciscamus (queādmodum visum oculo) earum actus pfectionesq3: quandoquidē tota corporis forma ita sese habere corpori videatur vt figura ferre. et vt visus pupille. Non tamen ita de omni parte sentire necesse erit. Nichil em̄ ꝓhibere videbitur: quandā esse absolutam/ separatāq3 et que neq3 toti corpori: neq3 parti addita sit vt actus ꝛ perfectio: qualis mens et intellectus esse videtur. Nondum tamen id a nobis discussum est: an eius vis ita sit humani corporis perfectio: vt sit tamē a corpore seiunctus ꝛ separatus: queādmodum gubernator a naui: cuius tamen perfectio est non adherens. Sed hec de anima in generali et nondū omino exacte discussa: hic satissint et sufficiant.

Secundi cap. note.

¶ Sensus/appetitus/motus/intellectus: vis sensitiua/appetitiua/motiua/intellectiua. ¶ A b c d: Quadratum qui et Tetragonismus. e f g h: figura altera parte longior. e /f: medie linee costaꝝ quadrati. a/b/c/d: 4 coste q̄drati ꝛ quaꝝ q̄libet iteꝝ media est lateri g et lateri h.

Secundū cap. continet quinq3 conclusiones. tres questiones: eaꝝ solutiones. et vnū correlarium ad tertiam conclusionē. vnū ad q̄ntam: cum scd'a anime
13 me diffinitione. et tria ad tertiam questionē. ¶ Prima conclusio. Ex operibus anime ipsam perquirere et notam facere: par atq3 rationabile est. ¶ Nam incertiora natura: notiora tamen nobis: ducunt nos in certiora ꝛ notiora nature et rationi/ab illisq3 ordiendum est. operationes autē anime nobis certiores et notiores sunt. Par est igitur ex talibus animam inquirere. et debemus non modo diffinitione anime esse contenti que rem declarat esse: sed ꝛ eam habere exploratam: que ꝛ causam adhibeat. vt quid est Tetragonismus. diffinitio ꝙ figura sit equilatera rectangula figure altera parte longiori rectangule equalis: ꝙ sit Tetragonism⁹ ostendit: causam non adhibens: demonstrationis conclusionem subiens. et diffinitio ꝙ sit medie linee inuentio causam adhibet. et qua conclusionem efficias et demonstres.

14 ¶ Secunda conclusio. Animā principium est quo

viuimus. ¶ Nam aiatum ab inaiato vita differt. et q̄uis a- 1
nima multis viribus polleat: sensu/appetitu/motu/ꝛ intelle
ctu: vna tamen est que solum viuere mīstrare dr̄. ꝛ hec vege
tabilis nūcupatur: cuius opera sūt: alere/augere/ minuere/
gignere: et qua viuētia quodā modo in ꝯ̄tria porrigant loca
Unde fit vt plante manifeste viuere dinoscant. arbores eñ
radices deorsum in terrā porrigūt: ramos autē in apto aere
in altū extendūt. et hoc est ꝓprium oibus viuentibꝰ. Nam
nō modo sursum alimentū mittunt/augmentūqꝫ suscipiunt
sed ꝛ deorsum/ omiqꝫ ex parte. et viuūt q̄diu alimentū su-
scipiant et nutriant. Et eo pacto aiam principiū esse quo
sentimus/quo mouemur/ꝛ quo intelligimus: ostenderetur.
¶ Tertia/vis anime vegetandi a ceteris aie viribus seiu- 15
gari potest: alie vero ab ipsa minime. ¶ Nam plātis vis ve
getandi et vita inest: quibus neqꝫ sensus vllus/ neqꝫ appe-
titus/neqꝫ motus neqꝫ intellectus adest. Ast aialis sensum
aut ceterarꝫ virium vllam: in rebus mortalibus nūq̄ sine
altrice reperias. ¶ Correlariū. Unde fit vt viuentia omia 16
viuere et principiū habere vite a vi vegetatrice: non ab re
dicatur. ¶ Quarta. quicq̄ esse animal ob sensum: primū nū 17
cupamus. ¶ Nam ea que se e sede ꝛ loco transferre neque
unt fruticū more: modo sensum habeant vllum: animalia
nūcupamus. tolle autē sensum: nō plus dicimus animalia.
Est igit̄ sentiendi vis: aialis principiū. ¶ Quinta. primꝰ sen 18
suū oim: tactus est. ¶ Nam sicut vis vegetatrix a ceterꝭ se-
parari pōt: vt in stirpibus: a sensu/appetitu/ ꝛ reliquis: ita
tactus a cetis sensibus seiūctus cernitur. cuius causaꝫ ali-
quando dicturi sumus. Est igit̄ tactus oim sensuū primus.
¶ Correlarium. Unde fit vt sicut vis vegetandi viuen- 19
tium sit principium: ita tactus sentientium: nullumqꝫ ani-
mal sine tactu reperiri possit vnq̄. ¶ Secunda anime diffi- 20
nitio. Ex his iterum hanc anime diffinitionem elicere pote
rimus. Anima est primum principium viuendi/ sentiendi/
mouendi/et intelligendi. ¶ Prima questio. An horum sin- 21
gula: vegetandi virtus/sensus/motus/et intellectus sint a-
nime? an potius anime partes? ¶ Secunda. Si sint ani- 22
me partes: an locis et subiecto distincte sint? an ratione
sola? ¶ Responsio. In aliquibus nichil difficile est
videre eandem animam toto corpore perfusam:

vt in stirpibus τ plantis que diuise in q̄libet sepata parte
eandē et consimilē vim viuēdi retinent. cū tamen diuise nō
sunt: vnam totius actu habent aīam: potentia vero plures.
Diuise aūt fiunt actu plures. Ita τ de insectoꝝ aīaliuꝫ (que
mutilata viuūt) aīabus euenire videtur. quoꝝ partes simi-
lem vitam sensum et motū retinent. et si sensum τ motū cō-
cedimus: etiaꝫ appetitū concedere oportet. vbi eñ sensus
adest: et voluptatē τ tristitiā adesse necesse est. vbi autē hec:
et appetitum. Et nichil hic de intellectu/ et contēplandi vir
tute intendimꝰ. videtur eñ genus alterum quod separabile
sit: sicut incorruptibile a corruptibili. cetere autē loco abin-
uicem seiūgi nō possunt: queādmodū nōnulli putauere. Ra
tione tamen separari/ seiungiqꝫ: nō est īmanifestū. si eñ aliđ
est sentire τ aliud appetere: sensum et appetitū rōne duo
esse necesse est. et dr̄ie aīalium scđm has sumunt: hec eñ ha
bent oēs/ hec plures/ hec vnā. et idem circa sensum accidit:
hec oēs sensus habent/ hec plures/ hec vero vnum solum.
23 ¶ Tertia questio. Cū duo sint quibus scimus: vt aīa/ vt sci
entia: et duo quibꝰ sanamur: vt sanitas/ vt corpus? Ita duo
erunt quibus viuimus/ quibus sentimus/ q̄bus appetimus:
vtrū duoꝝ illoꝝ est anima? ¶ Dicimꝰ aīam esse primū actū
et principiū viuendi/ sentiendi/ τ appetendi: et ita alioꝝ: nō
quidē vt subiectū et materia: sed vt spēs τ ratio quedā. quē
admodū scia τ sanitas spēs sunt eoꝝ que discipline capacia
sunt τ sanitatis. Actus eñ agentium in passo apto/ idoneo/
24 paratoqꝫ: recipiunt. ¶ Primū correlariū. vnđ fit vt anima na
turalis corporis et organici actus bene posita sit. Triplici
eñ existente substātia: hac materia/ hac specie τ forma/ hac
vero toto τ cōposito: neqꝫ materia τ subiectū eē cognita ē/
25 neqꝫ corpus τ totum: sed actus ipm dispositum moderans.
¶ Secđm. fit etiā vt recte senserint nōnulli aīam neqꝫ eē cor
pus: neqꝫ sine corpore. Corpus eñ non esse/ iam satis mani
festum est: sed ideo nō sine corpore: quia sit in corpore: eius
26 primus et precipuus actus. ¶ Tertiū fit iteꝝ vt qui aīam
omne corpus ingredi posse putauerunt: indigne de anima
locuti sint. Nam vt dictum est: vniuscuiusqꝫ actum in po-
tentia existentem: in propria accōmodataqꝫ materia fieri (τ
vt fieri natus est) necesse est. Sed quomō aīa sit actus: τ q̄s
et in quo: satis abundanter dictum est.

Primi cap. scdi tractatus note. ¶ Trigonus / triangulus. ¶ Tetragonus / quadratum.

Secundus tractat⁹ ɔtinet duo cap. Primū duas ɔclusiões
¶ Prima ɔclusio. Potentiaꝝ aie (q̄ sunt 27
quīq̄z: vegetādi virtus / sentiēdi / appetēdi /
mouēdi ꝛ intelligēdi) quibusdā insūt omēs /
quibusdā multe. quibusdā vero vna sola
adest. ¶ Nā stirpibus: vis vegetandi sola
adest: aīalibus omībus: vis sentiēdi: cui semꝑ appetitiua cōiūcta est. Primo qꝛ appetitus sunt cupiditas / ira ꝛ volūtas. cuilꝫ aūt aīali vel īperfectissimo inest cupedia: etsi ira ꝛ volūtas desint. vt em̄ tactus sensuū abiectissim⁹ ꝛ infim⁹ est: ita cupiditas appetitionū abiectissima ꝛ infima: sine q̄ (vt sine tactu) nulla subsistunt aīalia. Scdo. cuicunq̄z inest sensus: illi eidē delectatio ꝛ tristicia inest. cuilꝫ autē aīali inest sensus. habent em̄ tactū omīa. igit̄ cuilibet aīali inest delectatio ꝛ tristicia. cui autē hec insunt: inest appetitus. Est em̄ delectatio conuenient̄ ꝛ delectabilis cupiditas: doloꝛ contrarii tediū. Tertio. quia om̄e aīal sensum habet alimēti. is autē tactus est: qui calidū / frigidū / humidū ꝛ siccū ꝑcipit: q̄bus alūtur aīalia. Animalia em̄ calidis / frigidis / humidis ꝛ siccis / alūtur omīa. Et quicq̄d alimenti sensum habet: īm̄ esurit ꝛ sitit. quicq̄d autē esurit aut sitit: appetit. Est em̄ esuries calidi ꝛ sicci appetit⁹. Sitis vero frigidi ꝛ humidi. Et quecūq̄z gula p̄ter hec expetit: ex suꝑfluo ꝛ accidenti expetit: quid son⁹ / q̄d coloꝛ / quid odoꝛ alimēto cōducit? om̄e igr̄ aīal appetit. Quibusdā p̄ter has potētias: virtus mouendi adest. vt bipedibus ꝛ q̄drupedibus oībus. quibusdā intellectus vt homi ꝛ si quicq̄ꝫ homīe p̄stabilius est. Homi em̄ intellect⁹ ꝛ cetere aīe potētie insunt. Est igr̄ notū pōs aīe q̄busdā inesse oēs / quibusdā plures / ꝛ quibusdā tm̄ vnā. ¶ Secū- 28
da ɔclusio. aīe rō: figure rōni similitudinē gerit: ꝛ aīa figure. ¶ Nam sicut dat̄ figure: cōis ratio cūctis accōmodata figuris: que nulli figure spēi ꝓpria ē: itidē ꝛ aīe: cōis data ē rō: oībus ɔueniēs animis ꝛ q̄ nulli ꝑpa est. Et sicut p̄ter circulū / triangulū ꝛ (q̄ deinde sequnt̄) ꝑticulares figuras: nulla figura ē. Ita p̄ter eas q̄ dicte sunt: nulla ꝑrsus ē aīa. Et quē

admodꝯ priores figure: i posterioribꝯ clauduntur. vt Trigonꝯ in Tetragono: ita vegetatiuũ i sensitiuo: ꝛ priores potẽtie i posterioribꝯ. ꝛ vt figuraꝝ priores a posterioribꝯ absoluũtur: posteriores vero a prioribꝯ neq̃q̃: ita licet ĩtueri in aĩabꝯ. Est em̃ vegetatiuũ sine sensitiuo: vt in stirpibꝯ. sensitiuũ vero sine vegetatiuo nũq̃. Tactꝯ qui sensuũ primus ẽ: sine aliis sensibus eẽ põt: auditu/visu/ odor〈a〉 sensu: illi vero sine tactu nũq̃. Sũt em̃ pleraq3 aĩalia: neq3 auditũ/neq3 visũ/ neq3 odorãdi sensum hñtia. Et q̃cũq3 se scd̃3 locũ mouẽt: sensum hñt: nõ aũt ecõtra. Est em̃ sensus prior. Et ideo multa sũt aĩalia sensũ et nõ motũ hñtia. Et cui ĩtellectꝯ iest (vt homi) oẽs insũt. ꝛ intellectꝯ: vltimꝯ/mĩmꝯ atq3 simplicimꝯ ẽ: qui q̃buscũq3 mortalibꝯ adest: ꝛ ceteras adesse potẽtias necesse ẽ. nõ aũt econtra fit: vt cuicũq3 aliaꝝ virtutũ aliqua assit: huic ꝛ rõcinãdi virtus assit. Quare manifestũ ẽ aĩe rõnem: figure rõni similitudinẽ gerere: ꝛ aĩam figure. Et de singulaꝝ põaꝝ/maxime q3 aĩe ppa atq3 accõmodata rõne: hactenꝯ dictum est.

Scd̃i cap. note. ¶ Auspicari/ordiri/ĩcipere.

Cõm cap. ptinet. 7. pclusiones. vnũ correlariũ ad q̃rtã. tres rões ad ip̃3: tres alimẽti ppetates: vnam dubitationẽ. ꝛ vnũ correlariũ: ꝛ tres alẽt〈is〉 ꝛ augentis dr̃as ad q̃ntã

29 ¶ Pria pclusio de actibꝯ põaꝝ q̃ de potẽtiis: prior apta ĩcũbit determinatio ¶ Nã psyderãd ẽ q̃d vnaq̃q3 põaꝝ sit: queue passiões psequãt ꝛ ĩsint. At actꝯ opatiõesq3 põaꝝ: ipis potẽtiis nobis priores/notioresq3 existũt. ipoꝝ igr̃ q̃ d potẽtiis: prior ĩcũbit determinatio.

30 ¶ Scd̃a. ead quoq3 rõne de actuũ obiect〈is〉 q̃ de actibꝯ ipsis: pꝯ determinãd ẽ ¶ Nã potentiaꝝ obiecta nobis sũt actibꝯ priora ꝛ notiora: vt alimẽtũ/sensibile/appetibile/locꝯ/ĩtelligibile.

31 ¶ Tertia. iter determinãda alimentũ ꝛ generatio: primũ obtinẽt determinandi locũ. ¶ Namvis anime nutriendi: oĩm prima est: que oĩbus inest. sine qua nulle aliaꝝ insunt. cuiꝯ officia sunt alimento vti/augere/minuere/ꝛ generare. Et hoꝝ naturalissimũ ꝛ p̃cipuu3 est sibi simile generare: oĩbus viuentibus (modo sint perfecta/non capta membris/ non deprauata/ neq3 pontinã generationẽ habentia) cõueniẽs. vt animali: aĩal simile gñare: ꝛ plãte similẽ plantã. Sic em̃ semp scd̃m suũ simile (cum ea ipsa: eadẽ in numero manere non possint) pseuerant: assimilationem/conditionẽq3 assequũtur diuinã: q̃tum eis conce

ditur: quã appetunt omĩa/cuiusq3 gratia agunt omĩa: q̃ sũt in natura. De alimento igitur nutritiue potentie obiecto: et gñatione potissimo eius opere ꝛ vt alioꝝ fine: nõ ab re primũ auspicamur determĩationis locũ. Attamẽ duplex est id cuius gr̃a res fiant. Unũ quod: vt diuina illa/sempiternaq3 ratio: quã appetunt omĩa. vt diximus: vt q̃tum vnũquodq3 potest sit eternitatis formisq3 diuine particeps: illud magis/illud vero minus et id summũ est. Alterũ est cui: vt ea ipsa quibus hec diuinitatꝭ imitatio acquirit/quibus attinet ꝛ ptinere videt. Et hoc ĩfra alterũ: atq3 illi inferi⁹ est. ¶ Quarta. anima in viuentib⁹ trium causaꝝ: forme/ efficientis/ atq3 finis vicem obtinet. ¶ Speciei vero ꝛ forme. quia viuere viuentib⁹ est esse. atq3 igr̃ et aĩa (que est viuendi causa) ipsis aĩatis dat esse: ꝛ eoꝝ forma existit. Item omĩs actus potentie: spẽs est ꝛ forma. Aĩa autẽ actus est potentie. est igit forma. Qꝫ efficiẽtis statim notum est. Nam augmẽtatiõis motum atq3 decrementũ prestat. Nichil eñ natura incrementũ/ decrementũq3 sustinet: qđ nõ alatur. nichil aũt alitur qđ non sit aĩe pticeps. et multis (etsi nõ omĩbus) sensum ꝛ motum prebet anima. Est eñ sensus alteratio quedã: que nullis anime exptibus accidere põt vnq̃. Ita ꝛ neq3 pgressio/ et quecũq3 aĩali mutatio a se conueniat. Et q̄ finis ꝛ cause gr̃a cuius etiam vicem obtineat: cognitu facile est. Nam vt que mente et rõne fiunt: alicuius gr̃a fiunt: ita et que a natura fiunt: alicui⁹ gratia fieri vident. Id eñ in viuentib⁹ est anima.. Ipsius enim gr̃a: et aĩalium/ et plantaꝝ corpora/ et corpoꝝ organa sunt omĩa. sed vt cui. dictum est eñ duplex esse quod gr̃a cuius: vt quod/ ꝛ vt cui. Trium igr̃ causaruꝫ forme/ vnde motus/ et cuius gr̃a: vices obtinet aĩa. ¶ Correlariũ. vnde fit vt Empedocles hoꝝ motuũ in aĩalib⁹ causam non rite assignauerit. Dicebat enim viuentia et plãtas deorsum augeri: q̄ terra suapte natura feratur deorsnm. et ramos et palmites sursum extendi ꝛ augeri: hoc faciente igne sursum illos rapiente/ incrementũq3 p̄stante. Sed hec non bene dicta esse patet. ¶ Primo. quia in stirpib⁹ ꝛ plantis male sursum ꝛ deorsum assignat. Nam qđ est os et caput in animali: radix est in arbore. Os autẽ sursum est animalis: igitur et radix arboris. Con similia eñ ĩpis correspõdent opera. Quare rami et palmites eregione radicis que

sursum est:sunt plante deorsum. Neqꝫ putare oportet oim sursum ⁊ deorsum:scdm vniuersi loca(que nos sursum ⁊ de ors um nūcupamus)esse deputanda. ¶Secundo dicat Empedocles quid terrā ⁊ ignem tam diuersorum ⁊ dissonantium conatuū retinet? quo minus in sua loca euolent ⁊ dissipentur viuentia? Nichil preter animā cōuenienter assignare posse videbitur. quod si ita fecerit: animā precipuū esse augmenti ⁊ decrementi efficiens:assignabit. ¶Tertio.q̄ ualida est ratio qua suspicati sunt cōplures:ignem in viuētibus esse augmenti causam:q elementoꝝ ignis vel maxime solus ali/nutririqꝫ videatur. Hinc opinionē traxere:viuentia ab ipso igne crementi/sueqꝫ nutritionis causam ducere. Sed hoc verū non est:q̄uis calor augmentationi ⁊ nutritioni coadiuuet/eoqꝫ vtatur anima vt instrumento. Nam ignis augmentum in infinitnm fit:quousqꝫ fuerit combustibile.non autem animalis augmentatio:sed oim natura coustantiū magnitudinis et augmenti terminus est ⁊ ratio. huiusce autem rei officium est anime ⁊ speciei : potiusq̄ ignis atqꝫ materie. Sed vt ꝓpositum exsequamur:de virtutis nutritiue ⁊ generatiue(que oim prima est)alimento: nūc agendum est. ¶Tres alimenti cōditiones. Prima ꝯtrario contrarium est alimentum. Secunda. alimentū tale debet esse contrariū:ex quo non modo suū contrariū generet:sed ⁊ incrementū suscipere natum sit. Pleraqꝫ eñ sunt cōtraria q̄ ex seinuicem fiunt:sed alteꝝ altero non accrescit. vt ex sano fit egrum/⁊ ex egro fit sanū:sed neutrū ex neutro suscipit incrementum:imo nec nutrimentum. Tertia.contrariū corrumpere et transmutare debet alimentū:non autem contra:alimentū suū contrariū.queadmod humidū alere videt ignem:non aūt cōtra:ignem humido alimentū esse:q ignis in suam spēm transfert humidum:et non ediuerso. Sed huius rei extitit dubitatio/opinionūqꝫ diuersitas. Dixert eñ hi similia similibus ali Nam nutritio pinde ē atqꝫ augmentatio. Augentur autem similia similib⁹: igitur et similia similibus alunt. Illi vero dixerunt contraria contrariis ali. Prio q2 opꝫ alimentū trāsmutari ⁊ cōquoqui:trāsmutatio aūt ois de cōtrario in ꝯrium/aut in mediū. Scdo simile nō patit a simili. Alimentū aūt patit ab alito ⁊ nō eꝯ. vt faber ferrū excudens nichil patit a materia:hec aūt patit ab illo.

Alitur igitur ꝯrium cõtrario.Sic:ita dicẽtes cõciliare pos=
sum⁹.si priusq̄ coctum sit:alimentũ vocent:quod ⁊ id coctũ
vocent alimentũ: vtrosq; quodãmõ recte sentire dicimus.
et similia similib⁹ ali.⁊ cõtraria cõtrariis.Nam in pricipio:
alimẽto incocto/indigestoq;:ꝯria cõtrariis alunt.tandẽ vo
in exitu:ipso alimẽto cõcocto:similia similib⁹ ali concedere
debemus. ¶Quīta cõclusio.Aiatum:vt aiatum est nutrit. 35
Nam nichil nutrit qđ nõ sit vite pticeps:⁊ alimẽto in viuẽ=
tis naturã cõuerso.nutrit igr aiatum:vt aiatum est. ¶Cor 36
relariũ. Quo fit vt alimentũ ad aiam per se ⁊ non per acci=
dens referat. Nullo em̄ accidente suscepto quicq̄ alit: sed
versa alimẽti natura:viuẽtis specie accepta.¶Tres alẽtis 37
⁊ augent drĩe.Hinc dephendi possunt alentis/ augentisq;
differentie.Differt em̄ prio.Nã etsi subiecto vnũ sint:rõne
tamen ⁊ cogitatiõe sunt duo.Idẽ em̄ alimentũ vt subaz mĩ
strat alens dicit: vt vero molis amplitudinẽ attollit: dr au=
gens.Scđo.viuens eousq; nutriẽte eget:quousq; perseue=
rat:saluat em̄ ipsum: alimentũ. nõ autẽ semp eget augente:
sed sui incremẽti statum habet:citra suũ finem constitutum.
Tertio.nutriẽs generationẽ ⁊ ortũ facit:nõ illius qđ alitur
(iam em̄ est ⁊ nichil seipsum generat:sed saluat)sed talis:q̄=
le est id quod suscipit alimentũ. Unde fit vt aiatum alimẽ=
to priuatũ:psistere nequeat. Aie em̄ talis vis/talisq; facul=
tas adest vt ipsam hñtem saluet/fluxũq; reparet.Id aũt ef
ficere nõ valet:nisi alimentũ parãdo/aptãdo/coquendoq;:
fluxe corporee machine reparamẽto.¶Sexta.Equũ est vim 38
vegetãdi:a generãdi facultate vim generatiuã dici/nomẽq;
hinc ducere. ¶Nam cum eius tria pcipua sint opera: ale=
re/augere/generare.Alere quidẽ vt ppam conseruet substã
tiã:a quo vis altrix ⁊ nutriendi dr.Augere ad magnitudinẽ
natura institutã ꝯsequendã: a quo augmẽtatiua virt⁹ nomẽ
sortiret.gignere ad plem edendã/imitandũq; illã diuinitatis
imortalitatẽ:et qđ opus vt diuini⁹:alioꝝ finis est:modo au=
tẽ equũ ẽ vnũqđq; a fine denoiari.Equũ igr ẽ vi vegetãdi:ab
ea gignẽdi facultate vi gñatiuã dici/nomẽq; sortiri. ¶Se= 39
ptia.Omne aiatũ:insitũ calorẽ hñe necesse ẽ ¶Nã duob⁹:ali
mentũ ad nutriend parat: vno vt mouẽte ⁊ qdẽ imoto/alto
vo vt mouẽte ⁊ moto.queadmod nauis duob⁹ intempat:gu
bnatore vt pmo pncipali/⁊ imoto: ⁊ Aplustri vt mouente ⁊

moto. Parat itidē alimētū ꝛ decoquit ab aīa: vt pmo mouē
te ꝛ imoto. ꝛ a calido. decoctionē ei opat calidū vt mouēs ꝛ
motū/ visqꝫ pcipal: īstrumentū. Hꝫ igr omē aīatū: insitū ca
lorē. Sꝫ de alimēto/ alēdi vtute/ ꝛ opib⁹ ei⁹: tāta dcā sat sint.

Primi cap. tertii tractatus note.

¶ Sensus nc opatio
nis/ nūc potentie hoc est ex sentiēdi actu/ aptaqꝫ materia cō
stituti: nomē est. vt sensus visus ex actu vidēdi ꝛ potētia ocu
li disposita vt pupilla. Et ita de auditu/ odoratu/ tactu: ꝛ in
tellectu suo modo. ¶ Sensum eē in actu/ ē ipm actu sentire.

Tertius tractatus ptinet octo cap.
Primū duas pclusiones.
duas qstiones: eaꝝ solutionē. tria correla-
ria post scdam pclusionem. ꝛ duos modos
40 potentie post scdm correlariū. ¶ Prima
cōclusio. De sensu icumbit determinatio.
¶ Nam sentiēdi virtus: vim vegetādi seq
tur: post quā etiā coior habet. Et pri⁹ de sensu in cōi: deinde
41 de vnoqꝫ sensu agend ē. ¶ Scda. fit sensus cū mouet senti-
ens/ cūqꝫ aliqd patit. ¶ Nā sensus altatio qdā eē videt. Et
an passio a sili/ an a dissili fiat: a nob pri⁹ deliatū ē: quodā⁹
fieri ab vtroqꝫ. Nā id qd patit pōa tale ē: qle qd facit actu.
in pncipio siquidē dissimile: finito/ completoqꝫ actu: simile.
42 ¶ Due qones. ¶ Pria. cur sensus sua organa ꝛ sentiēdi in-
strumēta nō sentiat: cū sint ex qtuor elemēt (vt cetera qsen-
tit) cōtempata. ¶ Scda. cur sine extiorib⁹ sensibilib⁹ nō fiat
43 sensatio? ¶ Rnsio. sensus nō ē i actu p seipm: sꝫ i pōa. sicut
cōbustibile n p seipꝫ actu ē: seipꝫ eni cōbureret: neqꝫ extero
cōbustio vt igne cōburēte: egeret. Ido sensus neqꝫ se: neqꝫ
sua sēsoria pcipit: neqꝫ sie extiore sēsibili qcq a sēsu pcipit.
44 ¶ Primū correlariū. hic fit vt sētire dupl'r dicat hoc vt pōa
queadmod dormiēs/ illd vt actu. cū ia psto adest rei sensatio
Ita audire/ videre/ odorare. ꝛ sens⁹: audit⁹/ visus/ odorat⁹ ꝛ
cetera alia: psimil'r dupl'r dicūt vt pōa ꝛ actu. Et cū dixim⁹ sē
sū fieri cū mouet sentiēs ꝛ cū qd patit: id nosipi itelligi vo-
lum⁹ de sensu q ē actu: ꝛ nō vt pōa. Et nos moueri pati/ ꝛ o-
perari: hic vt eisdem vtimur. Est enim motus ppie opera-
tio quedam ꝛ actus: sed imperfectus vt pus aliqn diximus
45 ¶ Scdm correlarium. vnde est sentiens vt a dissimili pati/

etvt a simili. Nam cum in pncipio patitur: dissimile ē: cū ve- 46
ro iā passū est: simile. ¶ Duo modi potētie. Adhuc potentia
(vt exacti⁹ determinem⁹) dupl'r dr. Primo enī dr aliquid in
potētia vt sciens: quia sit tale suapte natura: vt sit scientie ca
pax. Secundo. quia iā sciētiam nactā hēat / sciendiq; habitū.
vt geometriā. Et hi modi longe inter se dnt. Nā pmi exilit
atq; tenuiter scientes dicunt: vt quia apti nati vt tales eua-
dant: et vt materia. qui non cū velint operent: sed qui altera
tione discipline: nōnunq̄ etiā ex ɔ̄rio habitu: indigeant. Se-
cundi magis vt qui cū velint operentur: nisi speciale supue-
nerit ipedimentū: neq; tali alteratōe egeāt scientie: sed sola
operatōe. Et in primis nō solū est passio: sed plerūq; contra
rii corruptio atq; abiectio. In secūdis aūt simplex passio ꝛ
ꝑ fectio quedā. Saluatur enī sciens habitu: et hoc modo po
tentia: cū cōtempletur actu. ꝛ nō modo saluatur: sed pficitur
et nichil corrūpitur / abiiciturq;. Neq; ꝓprie est alterari: aut
est alterū alterandi genus a primo. Absurdū enī videbit sa
pientem cum cōtempletur: et prudentē cum (vt recte vitā
instituat) ɔsyderet: alterari dicere: et non artificē cum aliqd
artis moliatur: vt domificator cū edificet. Et qui sapientie
aut prudentie habitum possidet si ipsis vtatur: non aliam q̄
sapientis prudentisue denoiationē sortitur. Sed qui a docē
te et actu sciente sciam capit: denoiationē capit: quare non
alteratur habitu consyderans: aut duo alterationis erūt mo
di vt dictum est. Est et aliquid in actu: vt sciens actu: q̄ ma-
xime sciens ē cū sciens actu consyderat. Consimili pene mō
de sensibus accidit: vt aliquid dicatur bifariā potētia sen
tiens. Primo vt semē quod natum est et a natura institutū:
vt ex eo fiat sentiens. vt aīal. Scdo vt iā factum aīal potēti-
am sentiendi habens psimilē sciendi habitui. Et cū sensibi-
le actu apphendit: maxime dr et actu sentiens. Et actu sen-
tire assimilatur cōtemplari. Hoc tn̄ interest q̄ que actū sen-
tiendi prestant: extera sunt / et sentienti extrinseca. vt audibi
le / visibile / odorabile. Que aūt ɔtemplandi actū: interna cō-
templanti. nec iniuria quidē: qr que actū sentiendi prestant
singularia sunt ꝛ extra: que autē sciam: vniuersalia q̄ quodā
mō sunt in aia. ¶ Tertiū correlariū. Unde fit vt intellige- 47
re et cōsyderare cū volumus: in nostra sit situm potestate: n̄
autem sentire: sed ipm sensibile adesse necesse est. Sz de his

amplius determinandis: alius futurus est locus. Et satis dictū sit quō potētia non dicit vno mō: sed sicut puer potētia militans q2 possit militare/natusq3 sit ad militiā. et sicut maturā etatē nactus: potētia militās. sed q2 illis potētie varietatib9 non sūt īposita noīa: ꝓmiscue vtimur in vtrisq3: iisdē nominib9. vt alterari vt pati: ꝗuis nō ꝓprie potētia sentiens (vt adulta etate militās) sentiendi actū exercendo: dicat alterari et pati. Et sentiens: tale est potētia: quale qđ sentitur actu queadmođ dictū est. patit aūt non simile: passum autez simile euadit.

Scđi cap. note. Sensus/sensus exterior.

Ecundū cap. ꝯtinet. 2. diuisiones. et duas sensibilium ꝑ se et ꝑ accidens ꝺrās.

48 ¶ Prima diuisio. Sensibilium q̄dā sunt ꝑ se: et q̄daz ꝑ accidens.

49 ¶ Secūda. Sensibiliū ꝑ se hec sunt ꝓpria: hec vero plurib9 sensibus coīa. Sensibile ꝓpriū est qđ ab vno et nullo alio sensu sentiri pōt. et circa quod rite sensui obiectum non ꝯtingit sensuz errare. vt circa sonum: auditū/circa colorē: visum/circa odorem: odorandi sensū/saporē: gustū/caliditatē/ frigiditatē/humiditatē ⁊ siccitatē tactū. habz eni has plures sentiēdi differentias tactus. circa quas iudicat: vt ceteri circa suas. ⁊ nō errat. Non eni errat visus iudicādo eē colorē: et auditus eē sonū. sed errare pōt quid coloratū sit/vbi sit/quid sonū edit et vbi. Coīa sunt q̄ null9 sensuū sibi vt ꝓpa vendicat. et sūt hec numer9/ magnitudo/figura/ tempus/ motus et quies: q̄ pluribus sunt coīa sensibus. Motus eni et tactu ꝑcipitur ⁊ aspectu

50 ¶ Differentie sensibilis ꝑ se et ꝑ accidens. differunt sensibile ꝑ se et ꝑ accidens. Nā sensibile ꝑ se sentiendo: patitur sensus. vt colorē videndo: patitur visus. Nō autē sensibile ꝑ accidens. vt huiusmōi. vt Diaris filius cū sit alb9 sensibile est ꝑ accidens: q2 ei albedo insit. nō aūt: vt Diaris fili9 que talē subeat rōnem. Et sensibilia ꝑ se ꝓpria: ꝓprie sentiunt: et ad ea ꝑsentienda: vniuscuiusq3 sensus suba: cōmoda aptaq3 maxime natura instituitur.

Tertii cap. note.

¶ Diaphanum/ꝑspicuum/transparens/translucens.

Ertiū cap. ꝯtinet nouē cōclusiones. vnū correlariū diffinitionē ꝑspicui et luminis ad tertiam. duas rationes et vnū correlariū ad q̄ntā. ⁊ duas ad octauā

¶ Prima conclusio. Color est visibile. ¶ Nam cuius sensi 51
bilis: visus est: illud est visibile: visus autem est coloris. Est
igitur visibile. Et non modo color visibile: sed & pleraq3 a-
lia que nomine carent: vt ex determinatiōe dilucebit. ¶ Se 52
cunda cōclusio. Color per se visibile est: nō ratione. ¶ Per
se quidem. quia ex se spēm prebet: qua videatur. Non ratio
ne. qua absoluta res est: que ad visum non refertur. vt visi-
bile. que licet nunq̄ conspecta: plane tn̄ cōsistet/ eritq3 color
¶ Tertia. Color: sine lumine videri non pōt. ¶ Nam colo- 53
rem ita diffiniūt. Est qui suapte natura mouet: actu perspi-
cuū. Actu autem perspicuū (quod Diaphanes vocant) sine
lumine non est. Non itaq3 contingit colorē sine lumine vide
ri ¶ Correlarium. Unde fit vt de lumine & perspicuo: prius
determinandū sit. Perspicuū enim est qd suapte natura vi
sibile non est: sed alieno visibili. vt celum/aer/aqua: & plera-
q3 solida corpora. Aer em̄ vt aer: et aqua vt aqua visibilis
non est. sed illius ratione q̄d in ipsis recipitur visibile. Et
lumen est actus perspicui: vt perspicuū est. Est enim lumen
quasi perspicuoꝝ color. ¶ Quarta. Que potentia perspicua 54
sunt: tenebre aliquando sunt. que autem semꝑ actu perlu-
cent: nūq̄. ¶ Nā que potentia perspicua sunt aliquādo actu
perlucent lumine collustrata: & perspicua sunt actu: aliquan
do autem non perlucent: lumine carentia. Sunt igitur ali-
quando tenebre. Tenebras em̄ dicimus luminis in perspi-
cuo carentiā. que autem semꝑ actu perspicua sunt: semper
lumen possident collustrans. non igitur tenebre sunt vnq̄.
¶ Quinta. Etsi corpora lucida vt ignis/ sol & astra: lumen 55
prestent in perspicuo sue lucis speciem: non tamen lumen:
aut ignis/aut sol/aut astrum/aut ab illis corporibus deflu-
xus esse potest. ¶ Primo. quia si quod illoꝝ esset: aut q̄dā
(vt aiunt) defluxus ab illis: corpus esset. quod cum sit toti
perspicuo presens: duo corpora simul erunt/ atq3 se simł oc
cupabunt: quod fieri non potest. ¶ Secūdo q̄a tenebre: sūt
luminis priuatio. non autem ignis/solis/astri/aut corporū
defluxus. ¶ Correlariū. Unde fit vt Empedocles absurde 56
satis censuerit lumen inter terram & continentē celi ambitū
ferri: nosq3 interdum latere. Nam dignaretur venia: si par-
uo latum spacio latere diceret. sed in tanto (q̄ntus ortu clau

ditur et occasu)spacio idem sibi concedi magnum postulat:
57 et non a rationis compote profecto admittendū. ¶ Sexta.
Perspicuum coloribus vacat: et vt de se inuisibile est. ¶ Nā
quod sonos capit: de se sonis est vacuū. et quod odores:
inodorum. tale autem perspicuū ad colores cum potentia
58 sit: quale aer ad potentia sonum: perspicuum igitur colori-
bus vacabit: eritq; vt de se inuisibile. ¶ Septima. Etsi p-
prius vniuscuiusq; rei color videatur in lumine: non tamen
omnia visibilia spectantur in lumine. ¶ Nam nōnulla sunt
que non in lumine sed in tenebris cient/efficiuntq; sensum.
vt ignita/fungi/quorūdam animalium cornua/ piscium capi
ta/squame/oculi/putres arborum trunci: carie/ situq; mar-
cidi: quorum non est vnum nomen: quo simul ea complecti
possimus. Et quā ob causam in tenebris et nō interdiu ful-
59 geant: postea dicturi sumus. ¶ Octaua. non recte Democri
tus putauit: si totum quo cernimus spacium vacuum esset:
expedientius/ acutiusq; singula videri: adeo vt medio in-
terstite vacuo formica in celo a nob exactissime ac expeditis
sime videretur. ¶ Primo. quia id cognitum est: quod in lu-
mine spectatur colorem esse. natura enim eius est mouere:
actu perspicuū. vt aerem. qui cum sit oculo attiguus: mouet
oculum: hoc indicio cognitum: q si colorem habens: supra
oculum posueris: non videbit oculus: sed cum fuerit medi-
um: actu perspicuum. Actus autē perspicui lumen est. Exi
stente igitur vacuo medio spacio: nullus percipietur color.
Perperam itaq; opinatus est Democritus: res singulas
tunc expedientius/ acutiusq; videri. ¶ Secundo. fit visio
cum sensus afficitur. Ipse autem colore qui videtur: affici
nequit. Afficitur igitur a medio. Ipso igitur existente inani
non fieret visio. quare non modo existente medio vacuo: nō
exactius videretur: sed ne oīno quidem videret. et idē sub
it iudicium: de sono/et odore sapore et tangibili. Ea siqui-
dem supra auditus/odoratus/gustus/et tactus sedes loca-
ta: sensum non efficiunt. sed medio (vt sentiātur) hec omnia
egent. In sono enim: medium est aer. in colore: perspicuum.
in odore: innominatum est: et est aer et aqua aliqua cōmuni
passiōe affecta. Aquatiles em aīantes sensū odor obtinēt: et
cetera q i tra degūt respirātia: q sine respiratiōe olfacere ne-

queūt .quid in saporibus/quid in tangibilib⁹ sit mediū:ꝛ eorum que modo tetigim⁹ causas:posteri⁹ adiiciemus. ℭ Nona. Sunt nōnulla quoꝝ coloꝛ ꝛ in lumīe ꝛ in tenebꝛis se ꝓdit. ℭ Nā flamme mouēt:actu perspicuū:alioꝝ coloꝝ naturaꝫ imitādo.quare interdiu se ꝓdunt:ꝛ mediū ipm afficiūt: reddūtqꝫ actu perspicuū.quare noctu iterū se manifestant. Ex his itaqꝫ notū est:quod intendit.et visibiliū has eē differentias:hec solo lumīe/hec solis tenebꝛis/hec vero vtroꝛūqꝫ naturā imitata:et lumīe ꝛ tenebꝛis depꝛehendi. 60

Quarti cap.note.

ℭ Gurgulio:guttur/spiritalis fistula/ac arteria vocalis.

Quartū cap.ꝯtinet vnā diuisionem. ii.ꝯclusiones. vnū coꝛrelariū ad pꝛimā.ꝛ.ad.7.vnā questionē:Rñsionem:et sonoꝝ dr̃as post nonā.vocis diffinitionem post vndecimā. ℭ Diuisio.duplex est sonus. Vn⁹ actu/alter vero potentia. nam sunt que plaga illata actu sonū edunt: vt es ꝛ quecūqꝫ plana ꝛ leuia coꝛpoꝛa.et hic sonus actu dꝛ. Sunt vero que actu pulsa nō sunt:pulsa tamen sonare possunt.vt nomīata et eoꝝ sonus potētia nomīatur.sunt deinceps que neqꝫ actu:neqꝫ potentia sonū habent.vt spongia/ lana/pili. ℭ Pꝛima ꝯclusio . Sonus actu (si ꝑcipi debeat) fit inter coꝛpus sonās ꝛ auditū ℭ Nam fit actu sonus:alicuius:ad aliqd attactu(percussio eñ edit sonū)ꝛ ī aliquo semper.exauditqꝫ cū de re q̄ sonat ad aurē delatus: mediū opplet spaciū . ℭ Coꝛrelariū. Quo fit vt vno solo exñte coꝛpoꝛe:nō eliciatur sonus . ℭ Nam aliud est verberās:ꝛ aliđ verberatum atqꝫ ꝑcussum. Fit eñ sonus alicui⁹ad aliquid: et in aliquo. ℭ Scđa. Sonus non fit sine motu. ℭ Nam ꝑcussio non fit sine motu.sonus aūt non fit sine ictu ꝛ ꝑcussione. Non fit igr̃ sonus sine motu. ℭ Tertia.nō ex quoꝛūcūqꝫ coꝛpoꝝ ꝑcussione:elidit sonus. ℭ Nā vt diximus:lana et pili collisa nō perstrepūt/efficiūtue sonū:sed coꝛpoꝛa dura/leuia ꝛ cōcaua. Leuia quiđ ꝙ integre magis feriātur:incolumioꝛqꝫ aer/minusqꝫ fractus perducit ad auditū.concaua vero:ꝙ refractione cōplures post pꝛimū cōgemināt ict⁹: cū aer motus ac agitatus :libere exilire nō possit. ℭ Quarta. Sonus ꝛ in aere ꝛ in aqua editur:sed ī aqua subobscuri⁹ ℭ Et in aere/ꝛ in aq̄ edi notū est. Sunt eñ hec media inter sonans et auditū. Et ꝙ subobscurioꝛ in aqua hoc ideo ē:q̄a

(Right-margin numbers beside the lines: 61 at "post vndecimā"; 62 at "lana/pili. ℭ Pꝛima ꝯclusio"; 63 at "plet spaciū . ℭ Coꝛrelariū"; 64 at "et in aliquo. ℭ Scđa"; 65 at "sione. Non fit igr̃"; 66 at "cū aer motus".)

97 sopitur/hebescitqȝ in ea. ¶ Quinta. Etsi aer sonorior sit aq̄: nõ sufficit tñ ad soni editionẽ ¶ Nã(vt dictũ est) requirunt solida corpora: ⁊ vt ad aerem ictus fiat ꝓusq̃ʒ diffundatur. Quapropt aer aliquo vt virga:cito ⁊ vehemẽter ꝑcussus so nat:tũc duoꝶ ⁊ ꝑcussi ⁊ medii fungens officio.tunc em̃ pla ga motioqȝ ꝑcutientis velocitate:diffusionẽ anticipat aer{. queadmoḋ si quis harene cumulũ cadentẽ velociter cedat: eiusḋqȝ casum velocitate ꝑueniat.
68 ¶ Sexta. Cũ fiat sonus semꝑ redditur Echo:etsi nõ semꝑ audiatur. ¶ Echo est so ni reflectio:aere ob vas aut locum ip̄m circundantẽ(vt pi la repulsa)resiliente. Et ꝙ semꝑ reddat̃ patet. Nam ita fit in sono sicut in lumie. Atqui lumẽ semꝑ repercutit̃: alioq̄n nõ vbiqȝ vt in vmbra fieret lumẽ:sed extra locũ illũ in quo solis radii ꝑtingũt sũme essent tenebre.hoc aũt falsum. Fit igitur semꝑ et soni reꝑcussio:quare reddit̃ Echo. Et ꝙ nõ semꝑ audiat̃: idẽ vt de lumie ꝓditur indiciũ. Nam nõ ab oĩ bus sic refrangit̃ lumen vt semꝑ appareat:sed interdũ iacit̃ vmbra vbi mĩme lumen ꝑcipitur:sed ad eam terminat̃ sen sibile lumen.Sic Echo nõ semꝑ redditur sensibilis: sed cũ a solidis/concauis ⁊ planis exceptus refrangitur sonus.
69 ¶ Septima.non longe distat a vero:ꝙ antiqui audiendi fa cultatem vacuo attribuerunt. ¶ Nam ad audienḋ: aer ma xime ꝓprius/aptusqȝ videtur.facitqȝ audire percusso leui: cum vnus ⁊ cõtinuus fuerit ad auditum vsqȝ agitatu pla tus.Aer autẽ eoꝶ opinione inane erat ⁊ vacuum. Non igit̃
70 longe distabant a vero. ¶ Primum correlariũ. Nimirum igitur auditui cõnaturalis/ congenitusqȝ aer inest. Sic em̃ exteriore aere moto: internus aer excitus meliorẽ ꝑstat au
71 diendi facultatem. ¶ Scdm̃ fit etiam iure vt non omni ex parte animal audire debeat.Nam non vbiqȝ transit aer: ne qȝ talem natiuũ ⁊ congeneũ habet aerem: ad quem agitat᷑ exterior ꝑferatur. Sicut neqȝ vbiqȝ animal humidũ habet
72 pupille. ¶ Octaua.Aer insonus est. ¶ Quia facile dissipa tur/disiicitur/et omni corpori vltro cedit.Si tamen arctior fiat illisio/diffundiqȝ ꝓhibeatur:elicitur(vt dictum est)son᷑
73 ¶ Nona. Internus aer auribus insitus: imobilis est. Hoc em̃ ideo est ꝙ omnes motuũ differentias exacte percipiat. Non tamen omnino imobilis est: sed placide tranquilleqȝ agitatus:citra turbam aliquam/aurisqȝ obstrepitum.Hinc

membrana contectus et conuolutus est: ꝛ auris iter inflexu osum atqꝫ anfractuosum factum est: ne ledatur/ ne turbetur a suaue tranquillitate dimoueatur. Et in aqua audim⁹: cum viarum anfractus difficultate defenditur: ne aurem subeat. Cum vero subit: organum indisponit et non amplius audimus. Et cum membrana (qua contegitur congenitus aer) leditur: auditio impeditur: perinde atqꝫ lesa cuticula pupillam obuoluente: prepeditur visio. Et argumentum incolumis auditus est: si auri aliquo (vt manu) cōtra admoto: insonitus ꝛ tinnitus quidam aeris (vt cornu sonantis) obaudiatur. Ille tamen sonus non est insito aeri proprius: sꝫ alienus. Hinc antiqui nos inani et vacuo audire (ꝙ illo aere interno determinatoqꝫ egeamus) iterum trahere potuerunt opinionem. ¶ Questio. An verberans/ an verberatum sonet: an vtrunqꝫ sed alio modo? ¶ Responsio. Sonus ei⁹ est quod illo motu agitatur ꝛ resilit: cum corpora leuia feriuntur. Debet enim quod verberatur planum esse ꝛ equale: vt inde vniuersus aer totus concussus resiliat. Nam non omne verberans et verberatum (vt dictum est) reddunt sonum. vt si acum acu colliseris: sonum non elicies. ¶ Differentie sonoꝝ actu. He sunt acutum/ ꝛ graue. Sicut eñ colores non sine lumine percipiunt: ita neqꝫ he sonorum differētie sine sono actu. que a tangibilibus ad sonos transferunt. Nam sicut tangibile acutum: cito tactum pungit et penetrat: ita sonus acutus: celeriter auditum mouet quasi pungens. Et vt obtusum tangibile: tarde tactum vt trudens obtūdit: ita grauis sonus auditum. Non tamen graue et acutum idem sunt quod tardum ꝛ velox: sed tarditate ꝛ celeritate pariuntur. Et obtusum: lentum efficere videtur motū. acutum vero et gracile: concitatiorem. Sed de sono hactenus. Nunc de voce aggrediendum est. ¶ Decima conclusio. Vox solius est animantis: etsi non omniū. ¶ Nam nulla inanima vocem fundunt. etsi vocis nomen nōnullis attribuatur instrumentis: vt tibie/ lyreqꝫ: hoc ꝓprie non est sed similitudine quadam ad id quod proprie vox est: ꝙ imitentur eiusmodi soni: vocis humane sonoritatem et allocutionem. Et sunt pleraqꝫ animalia (vt exanguia ꝛ sanguine predita vt pisces) que vocem non eliciunt. Et id sane non sine ratione euenit. Nam sonus motus aeris est. exanguibus

autem nulla est pellendi aeris facultas. et pisces aerē non attrahunt: vtpote qui in aquis degunt. Et pisces quos amnis Achelous nutrit sonitū attritu branciarū edunt ¶ Undecima. Vox sonus est aīalis :sed neq̄ oīs/ neq̄ ab omni corporis parte. ¶ Nā manus collise strepitū edunt:qui non est vox.sed ad gignendā vocē hec requirūtur:ꝑcutiens/ ꝑcussū et in quo.hoc enī aer est non oīs:sed is spiritus quē vicario ordine:anhelitu accipim⁹ et reddimus. Et quemadmodū lingue:duplex est officiū: Primū est gustandi:ad vite necessitatem.quapropter in omnibus hoc obtinet officiū. Secundū est vt loquele sit vsui: ita spiritus quem anhelitu ducim⁹ et alternatim emittimus:duplex est vsus. Primus est ad internum temperandū calorem:necessarius quidem:cuius causa ex alio requiritur loco. Secund⁹ est ad effingendā vocem:boni quidem gratia:et non ad vite necessitatem Mentis enim interꝑtatio nimirū boni gratia adhibita est:⁊ ei cōmoda/ aptaq̄ tradita sunt instrumenta:fauces et pulmones. Non sine ratione igitur ea sola aīalia vocem eliciunt: que respirāt et aerem attrahunt. Et hec ea ex parte ceteris sunt calidiora:vt que aere egeant attracto:ad precordioꝝ calorem temperandum:et quoquo pacto refrigerandū. ¶ Diffinitio. Ex his:vocis diffinitionem elicere facile est. Vox est sonus aeris ab anima respirati:percussi ad vocalem arteriam cum alicuius significationis imaginatione. Non enim satis esset respirati aeris percussi:emissio.vt tussis: s; ad gurgulionē ꝑcussio fiat oportet. et cū quadam intentiōe affectioneue significandi. Et q̄ necessaria sit ad gurgulionē et sonantē arteriam:aeris ꝑcussio:hinc sumitur indicium: q̄ non cōtingit expirantem et respirantem:vocem vnq̄ emittere.sed aerem continere oportet: et ita internum concutere. Hinc item fit cognitum:cur pisces sint sine voce.nam gurgulionem nō habent.et hoc:quia non respirant. et qui eos respirare arbitrātur:peccant. Sed cur nō respirent:alio differendum est loco

Quinti cap.note.

¶ Sensorium organum. ¶ Olfactus/odorandi sensus/odoratus. ¶ Suffitu/fumo/suffumigio. ¶ Bitumē ex mari mortuo lacu Syrie trahitur:quod et asphaltus dicitur.

Qintū cap. continet q̄tuor cōclusiones. q̄tuor rōes ad p̄mā. duas ad scd̄a; cū correlario p̄me. tres modos inodorabilis post tertiā. vnā questionē: eius responsionē: tres rōnes q̄ nō respirātia odorant: et vnū correlariū post quartā ¶ Prima cōclusio. De odore et odorabili 79
nō vsq; adeo (vt de dictis) facilis et p̄mpta determīatio ē. ¶ Primo quia non est ita facile dep̄hendere quid sit odor: sicut quid color/quid lumē/quid p̄spicuū/ quid sonus. Hoc enī ideo euenit: q̄ olfactū perdebile; hēmus. Odorat enim praue homo. et multis aīalibus. vt canibus vulturiis: hoc sēsu inferior est. ¶ Scd̄o: q̄ nos non sine delectatione aut fastidio: odorū drās p̄cipim⁹. hoc autē in visu et auditu nō accidit. Et ideo hic sensus: homini datus eē videt̄ ad mēsurā: nō vt odores quales in se sint p̄cipiam⁹: sed q̄les ad nos p̄ueniūt. Itaq; difficilior ip̄o℞ dep̄hensio est. ¶ Tertio. quia odo℞ sensoriū: min⁹ cognitū/ exploratūq; hēm⁹. ¶ Quarto. Ita hoīes odores ipsos cōp̄hendere vident̄: quib⁹ odorandi sensoriū obtectū est: vt aīalia: duros oculos habentia apprehendunt colores. Atqui ꝯsentaneū videtur huiusmōi duro℞ oculo℞ aīalia: nō omnes sentire colores: sed eos q̄ ipsis terrorem/tristitiāq; ingerant/ quiue voluptate afficiāt. quare neq; homīes: quoscūq; diiudicabūt odores ¶ Scd̄a. etsi 80
odoris difficilis sit nature dep̄hensio: ex sapo℞ tamen similitudine nobis ad hoc patebit aditus. ¶ Primo. quia certū gustum habemus: q̄ gustus quidā sit tactus. homo aūt certissimū habeat tactum. Et cū homo a ceteris in reliquis su 81
peretur sensibus: in hoc vno euincit/superatq; oīa. ¶ Correlariū. Hinc fit vt homo: aīalium prudentissimū cognoscatur. Attactu em̄ mentis aptitudo aut ineptitudo deprehenditur. Duros em̄ carne: mentis hebetes ⁊ ineptos: molles vero: bene aptos esse dicimus ¶ Scd̄o. quia ex sapo℞ nominibus: odoribus nomīa indimus. vt em̄ sapo℞ hunc dulcē nominamus/hunc amarū/pinguem/acrem/acutū: ita quoq; sapo℞ (tracta similitudine) hunc dulcem atq; hunc dicimus amarum/pinguem/acrem/acutum. Et quandoq; in odore et gustu: similes conueniunt denominationes. vt in melle et croco. mellis enim odor dulcis et dulcis mellis sapor aliquando vero discrepant. ¶ Tertia. Olfactus: odorabi- 82
lis est et inodorabilis. ¶ Nā vt de visu/auditu/et reliquis

sensibus:ita z de odoratu.visus aũt: est visibilis et inuisibilis. Auditus:audibilis z inaudibilis. Eiusdẽ eñ sensus:est cognoscere sui sensibilis pñtiam z eius absentiam.p̃sentiaz quidem per se:absentiam per accidẽs.est igr̃ olfactus: odorabilis z inodorabilis.
83 ¶ Tres modi inodorabilis. Inodorabile multis modis dicit̃. Primo qđ oĩno odorem non habet/odorariq3 natum nõ est.vt color. Scđo quod debilẽ et vix sensibilem habet odorem. Tertio.qđ prauũ/tetrũq3 habet odorem.
84 ¶ Quarta. aer z aqua olfaciendi sunt media. ¶ In aere de nobis constat. In aqua vero z sanguĩe p̃dita et non predita illud monstrant. quia emin⁹ alimenti odorẽ
85 pcipientia:pperãt ad illud sumendũ adnatare. ¶ Questio. An omĩa que sunt odoꝝ capacia cõsimili modo odorent? ¶ Rñsio.non oĩm cõsimilis est odorandi modus. Nam aĩalia respirantia spm trahendo odorant. Cuius hec sunt indicia. Si spũm detinet homo aut expirat: neq3 eminus neq3 cominus(etiam si rem olentem in ipsius nares fundas) sentit. Si eñ in odorandi sede atq3 sensorio:id ppalam est. Nã oĩm sensuũ cõmune est:sensibili sensorio suprapposito: non sentire. Insecta aũt aĩalia z que sanguine carent vt apes: hoc pacto(cum nõ respirent)odorare non possunt. Odorãt tamẽ. ¶ Primo.quia conueniũt longe ad odoriferoꝝ pastũ Habent igitur aliũm p̃ter.5.(qui assignati sunt)sensum:aut olfactu odores discernũt .non aũt habent aliũ: habent igit̃ olfactum. Sensus eñ tam bene q̃3 male olentis: nimiꝝ olfactus existit. ¶ Scđo.grauium odoꝝ suffitu (vt bitumis et sulfuris fumo)corrumpunt̃:sicut z homo. Odorant igit̃ nõ respirãtia z alio q̃3 spũs attractione modo. ¶ Tertio. quia vt animalium oculi diuersi sunt:hoꝝ eñ sunt molles. z hec palpebras pro oculi munimẽto habent:quib⁹ nõ apertis/deuelatisq3 non contingit aĩal videre. Hoꝝ vero duri sũt oculi:que hoc genere folliculoꝝ/ coopculoꝝ q3 carẽt. Et semper colores aptos z occurrẽtes habent. Ita hũc ĩ modum diuersi sunt odoratus Nã in respirãtibus adoptus z reconditus est. quẽ cum spũm ducimus:apimus ampliatis viaꝝ meatibus. Non respirantiũ ẞo aptus:z psimilis duris aĩaliũ oculis. Itaq3 semp hñt occurrẽtes z in apto odores.nõ aũt respirãtia:nisi spũm ducendo sensoriũ reuelent ac ape-
98 riant. ¶ Correlariũ. Hinc fit vt respirãtia: in aqua nõ odo

rent. Nam in aqua respirare nequeunt. Et ē odor sicci: sicut sapor humidi. Hinc res cū adolent/incenduntur/calescunt: suauius fragrant. Et cū res nō odoratur: talis est odorandi sensus potētia: qualis ipsa sit actu. Cū autē odoratur actu: et talis sensus est actu. Et de odore et odorabili hactenus.

Sexti cap. note.

¶ Poculentū: quicquid in vsu potandi est preparatum.

Sextū cap. continet q̄ttuor ꝯclusiones. duas rōnes. ⁊ duo correlaria ad primā. Unū correlariū ad secū dā. Et species sapoꝝ ad quartā. ¶ Prima ꝯclusio. 87
Gustabile quiddā tangibile ē ¶ Primo q2 quod non extrin seco medio / sed solū sentitur intraneo: tangibile est. Gustabile autē non extraneo: sed solo sentitur intraneo. Est igitur q̄ddam tangibile ¶ Scdo. quia illud in quo vt in materia cō sistit sapor et sine quo sentiri non pōt: est humor. Humor au tem solius tactus est. Est igit̃ gustabile quiddam tangibile.
¶ Primū correlariū. Quo fit vt existentes in aqua saporē: 88
vt dulce dep̄hendam⁹: non quia aqua gustandi sit medium: sed ꝙ sapor huōri ꝑmixtus sit. queādmodū in liquore quem bibim⁹. Neq3 simile est vt de colore/sono ⁊ odore. Nō enim ideo ꝑ aerem aut aquā ꝑcipiūtur: quia imisceātur: sed quia hec sunt media ipsis (vt ad organa deferant̃) apta. Sine enī aliquo a sensu abiūcto: visus/ auditus/odoratus: sensationē explere neq̄unt. quod facit gustus. ¶ Scd3. fit etiam vt quic 89
quid gustandi sensum afficit: humidū sit: aut actu/aut potē tia. Nā absq3 huōre (vt dictū est) nichil afficit saporis sensū. Et sunt quedā humida potētia que statim ad actum sint re ducta: vt sal cū primū admotus fuerit lingue: statim liquescit linguāq3 humectat ¶ Scda. Gustus gustabilis est et in- 90
gustabilis. ¶ Nā id ita fit in ceteris sensibus. vt visus visibi lis est vt coloris: et inuisibilis vt tenebraꝝ: quas reputat inuisibiles. et auditus audibilis: vt soni. et inaudibilis vt silētii. et odoratus odorabilis vt odoris: et inodorabilis vt odore priuati. Et sicut inuisibile tribus modis dicitur. qđ non ē aptum videri. vt sonus. quod debiliter videtur. quod praue vt quod excellentia visū offendat/aut corrūpat. et inaudibile trib⁹. quod audiri neq̄t vt color. qđ debiliter. qđ praue. Et inodorabile tribus: qui dicti sunt. Ita ingustabile tribus đr quod gustari nequit. qđ debilem obtinet sapore3. ⁊ qđ tetrū

prauũq3.vt eni moderatũ nature amicum est et gustum sal=
91 uat:ita prauũ et excellẽs ipsu3 corrũpit. ¶Tertia omne po
culentũ:z tactui et gustui cõe est. ¶Tactui ḋdez:q2 sit actu
92 humidũ:gustui vero:q sapore preditũ. ¶Quarta.gustandi
natura institutũ sensoriũ:neq3 actu debet esse humidũ:neq3
talevt humido dilui/diffundiq3 nequeat. ¶Nam debet esse
potentia tale:quale gustabile actu est. Sine huõre autẽ non
93 sentitur gustabile. ¶Correlariũ.hinc fit vt cũ lingua nimi=
um arescat/nimiũue humeat (qđ in egrotantibus psepe acci
dit)gustare nequeat. Egrotãtibus enĩ sepe oĩa accidit ama
94 ra videri:q lingua amaro sit huõre infecta. ¶Spẽs saporũ
sunt Dulce/Amarũ:ɔtrarie.cõsequens dulce: Pinguis.ɔse
quens Amaꝝ:Salsus.medie sunt Acre/Austerum/Suaue/
Acutũ/Acerbũ/Acidũ.vt spẽs colorũ digeste. Et gustandi
sensoriũ(vt iã dictũ est)tale ẽ potẽia.quale gustabile actu/fa
ciens autẽ ipm tale:gustabile Et de gustu z gustabili hacte⁹

Septimi cap.note

¶Plures sensus dicuntur a pluribus z diuersis organoꝝ
ɔtemperamentis. Reqrit enĩ ḋlibet vnã moderatã/ modifi=
catãq3 sentiendi mediocritatẽ.

Eptimum cap.cõtinet duas q̃stiones. post q̃s tres
ɔclusiões.Duo correlaria ad scđa3. Unã questio=
nẽ:eiusresponsionẽ:tactus ad alios sensus cõpati=
95 onẽ:z vnũ correlariũ post tertiã. ¶Priã q̃stio.An vnus an
96 plures sint sensus tact⁹? ¶Scđa quid sensoriũ tactus? An
caro in carnẽ habentibus: z ĩ ceteris qđ carni respondet/e=
97 muluq3 ẽ? An aliud ḋcq̃ intermediũ interius latẽs? ¶Pri
ma ɔclusio. Plures sunt sensus tactus. ¶Nam oĩs sensus
vn⁹:vnius ẽ ɔrietatis.vt visus albi et nigri.auditus/acuti z
grauis.odoratus et gustus dulcis et amari. Tactus ṽo plu
rium vt calidi/frigidi/humidi z sicci/ grauis/leuis / mollis
z duri.Sũt igr̃ plures tangẽdi sensus. Neq3 sufficerevidet
solutio quã adhibent. visus z auditus cõsimilit plures esse
ɔtrarietates.vt invoce nõ solu3 acutũ et graue ɔtraria sũt :
sed magnitudo/puitas/lenitudo z aspitas vocis.Et ita ĩ co
lore.¶Sed vt de tactu simile nõ est. Nam magnitudo/pui=
tas/ lenitas/aspitas translaticie in voce sunt:vox grauis et
acuta. Et hectranslaticie omnibus sensibus applicari pos=
sũt:ɔtinentq3 ĩ visu z auditu sub eod sẽsus obiecto.vt sb so
no/sb colore.Ita aũt đ calido/frigido/hũido z sicco dicere

non possimus ¶ Secūda ꝯclusio. Caro non est sensoriū tactus 98
sed sentiendi mediū. ¶ Nā sensibile sensui suprapositū nūq̄
sentitur. Carni autē suprapositū tangibile sentit̄. Nō est ig̃r
caro tangendi sensoriū. Porro sensibile omne: medio quo-
dā sentitur. carni autē suprapositū tangibile: sentitur. ꝛ nō ē
caro sensoriū. est igitur sentiēdi mediū. Et nichil est id quo
moliūt̄ efficere carnē eē sensoriū tact⁹: q̄ carne ꝯtacta ilico
ꝑsentiat̄. Ita ei fieret: ipa tenui liteolo aut mēbrana ꝯuoluta
Nullus aūt idcirco dubitauerit membranā esse tangēdi sen
sorium. ita neq̄ de carne addubitandū est: sed ī toto corpore
vt tegmen sensorioꝝ tactus potius existimāda est. queq̄dē
sensoria plura sunt (vt plures tactus) q̄uis latentia sensuꝫ.
quemadmodū si cōgenitus aer: vt auris: intelligat̄ natura to
tum nostrū corpus cingens ꝛ circūdans: eadē facilitate pu
tare possemus nos eodem organo: sonos/colores/ꝛ odores
deprehendere: q̄ eoꝝ delitescerent organa. essetq̄ idem cō-
genitus aer: audiendi/vidēdi/odorandi mediū. Ut eñ illic
plures sensus: visus/auditus/gustus: ꝛ plura eoꝝ sensoria:
ita ꝛ hic sub eodem velamīe plures tactus ꝛ tāgendi sedes
et machinamenta. ¶ Primū correlariū. Unde fit vt mediū 99
tangendi: aer aut aqua esse nō debuerit. Nam corpus ani-
matū: solidum et firmū esse debet. Et cum tactus intra cor-
pus latitet: debet igitur esse mixtum ex ipsis que firmū cō-
stans ꝛ defluxibile minus: efficiūt. vt terra ceteris cōmixta:
qualis est caro aut qd carnis vicem obtinet. ¶ Scdm corre 100
lariū. Quo fit iterum vt si q̄s ignea aut aerea statuerit aīa-
lia: difficile sit 5. sensus ꝛ eoꝝ sensoria in ipsis collocare.
¶ Secūda. Argumēto lingue plures ꝓduntur esse tactus. 101
¶ Nā eadem in pte ꝛ intraneo medio: omnia tangibilia et
gustabilia sentit. Est tamen alius sensus tangibilis/ꝛ alius
saporis. Si ig̃r toto corpore sic ꝓmiscue tangibilia ꝛ gusta-
bilia ꝑciperemus: possent gustus ꝛ tactus vnus sensus vi-
deri: vt calidi/frigidi/humidi/ꝛ sicci vnus tactus. modo au
tem quia nō ita gustus ꝛ tactus toto corpore ꝯiuncti sunt:
manifestū est eos esse plures sensus. ita ꝛ tactus plures (ꝛ si
toto corpore coniūcti sint) intelligere oportet. ¶ Questio. 102
An tactio simil̄r vt visio/auditio/ꝛ olfactio fiat: medio sci-
licet et interueniēte extraneo. ¶ Rñsio. Molliū corporum vt
aeris/vt aque (que nullo interbiante medio carnē suis ex-

tremis attingunt)fit bene tactio nullo interueniente extra=
neo medio. Duroꝝ vero corpoꝝ aliquid(cum tangunt)inter
iacet medium. Nam ea aut tangimꝰ in aere/aut in aqua. At
qui videmus nos in aqua sic ea tangere non posse:quī sem=
per medius humoꝛ ꝑcipiatur. ipmq; tangēdo excludere nō
possumus:quī medius interstesq; (extremis nō manētibus
siccis)habeatur. Quod si in aqua ita fuerit:tanto minus sb=
tilioꝛē aerem nobis licebit excludere mediū: et illa in aere
sine medio tangere:tametsi in aere ob ipsius insensibilitatē
magis sensum lateat. ❡ Et q̄uis ita sit vt nos firma ꝛ dura
(interueniēte medio)tangamus: tactus tamen in hoc a visu
auditu ꝛ odoꝛatu differt. ꝙ hi eminus sua sensibilia suo me
dio appꝛehendūt:ille vero cominꝰ:ꝛ pene nichil distante:sic
vt mediū (quēadmod de mēbꝛanula diximus) lateat. Et in
visu/auditu/et odoꝛatu spaciū afficitur:ꝛ spēs defert.tangē
do aūt non id necessariū est:sed intraneū mediū simul cū ex
traneo afficitur.quodquidē(quia afficiatur et nō quia hmōi
exterum medium)tangitur.sed vtrunq; simul affici cōtingit
Quēadmod ꝑcussus clypeus gerulū nō ꝑcutit:sed vtrunq;
105 simul percuti accidit. ❡ Coꝛrelariū. Unde fit vt quēadmo=
dū aer ꝛ aqua sese habent ad visū/auditum et olfactum:ita
caro et lingua ad tangendi sensoꝛium. Et in ceteris videt̄
tactus alios imitari sensus. vt quēadmodum in aliis sensi=
bus:sensibile supꝛapositum nullum parit sensum. vt album
supꝛapositū oculo nullam visionem:ita est ꝛ in tactu. Hinc
sub carne tactus sedem delitere opoꝛtet : quandoquidē res
tangibiles carni supposite:sese pꝛestent ꝑceptibiles. Et res
tangibiles sunt calidum/frigidum/humidum ꝛ siccum: que
pꝛius simpliciū coꝛpoꝛum differentias locauimus. ꝛ senso=
rium tactus tale potentia esse debet:quale sit actu ipsum tā
gibile. Hinc tactus eque calida/ eque algida/eque leuia et
aspera non sentit:sed extrema/ supabundantias atq; defe=
ctus. Est eñ mediocritas quedam. ꝛ medium extremoꝝ iu=
dex est. Et qui omne calidum et omne frigidum ꝑcepturus
sit:calidi ꝛ frigidi actu sit expers opoꝛtet:potentia futurus
et calidum et frigidum. Quēadmodum visus album aut ni
grum percepturus : neq; actu album neq; nigrum existit.
Et sicut visus est visibilis et inuisibilis ꝛ ceteri:suoꝛum op=
positoꝛum:ita tactus tangibilis est ꝛ intangibilis. Et sicut

inuisibilis et aliorum insensibilium tres sunt modi:itidem intangibile tripartitum est.quod tangi nõ potest:vt vox.qđ debiliter tangitur: vt aer .quod praue: vt ignis tactum corrumpens.Sed de tactu ꝛ quolibet in particulari sensu:hoc pacto paucis astrictũ ꝛdiffinitũ sit. Octaui cap.note.

¶Esse/rationes.¶Sedes sentiendi/organum.¶Magnitudo/res magnitudinẽ habens.

Octauum cap.continet quattuor conclusiones.vnũ correlariũ:vnam questionẽ: eius responsionẽ ad secundã.duas rationes: ꝛ vnum correlarium ad tertiam.vnã questionẽ ꝛ eius responsionẽ ad quartã. ¶Prima conclusio.Id sensuũ cõmune est:rerũ formas:sine ma- 104
materia suscipere. ¶Nam sicut sigillum sigilliue effigiem: formabilis cera sine ferro/ere/aut auro recipit:eo pacto patitur sensus:ab eo quod colorem habet/qđ sonum/ quod odorem/quod saporem:et non vt vnũquodq; est: sed vt tale talemq; habens speciem.Et q̃uis hec:idem sint:ipsorũ tamen esse diuersa sunt.q̃uis etiam sensorium magnitudoqđã sit:esse tamen magnitudini non idem.Non eñ sentit vt magnitudo magnitudinẽue hñs:sed vt rõnem/potentiãq; sen-
tiendi.¶Scđa ꝯclusio.Sensibiliũ exupationes ꝛ excellen- 105
tie:sensum corrumpũt. ¶Nam hmõi sensibiliũ fortes motiones:sensoriorꝝ rõnem atq; tempamentũ dissoluũt. Est eñ sensus vt concẽtꝰ quidã.Fidibus eñ vehemẽtius pulsis:canora ꝯfunditur/disperitq; harmonia: temperatũq; oĩe ab
intẽperato dissoluit. ¶Correlariũ. Unde nimirũ cognosci 106
potest:cur plante(etsi quandã anime partem obtineant ꝛ tãgibilibꝰ afficiant/calescant/frigescant/humectent/arescant) nõ sentiant.Nam hmõi(que ad sentiendũ requirit)mediocritatem nõ habent: neq; rex sensibiliũ formas sine maťia ap-
prehendũt:s; eas cũ materia obtinẽt ¶Questio.An aliud a 107
sensu pati possit a sensibili:vt aliud avisu:patiatur a colore/ aliud ab auditu a sono/aliud ab olfactu ab odore:ꝛ ita in ceteris.¶Responsio.A sensibili vt sensibile est queadmodu; a visibili vt visibile/ab auditu vt audibile/ odorabili vt odorabile:nichil aliud a sẽsu patiť.Nõ eñ a colore vtvisibile est quicq̃ nisi visus patiť. Est eñ color vt visibile:put est a visu ꝑceptibile.Itidẽ a sono vt audibile est: solus auditus pa

titur. Qꝫ aūt tonitruo discinduntur ligna et lapides: hoc nō facit sonus: sed spiritus cū sono elisus. Et ita de odore ꝛ sapore. Patiuntur tamē plane ab ipsis: non vt sensibilia sunt: sed vt sūt affectiōes/passionesue quedā. vt aer aliqd passus spirat et olet/odoratuqꝫ capitur. Hinc fit vt videre/audire/olfacere/gustare/ tāgere nō sit his passionibus affici atqꝫ pa

108 ti: sed ipsis aliqd affectū sentire. ℂ Tertia cōclusio. Nullus pter qnqꝫ: visū/auditū/olfactū/gustū/et tactū ali⁹ supeē existimand⁹ est sensus. ℂ Primo quia nos omnes sensus habemus: et nos solos quinqꝫ noīatos habemus. Tametsi enim plures tactus posuerimus: quia tamen oīa tangibilia vt tāgibilia sunt: tactu percipimus: illos vnius sensus noīe censemus. Non est igiť alius a positis qnqꝫ supesse existimād⁹ sēsus. ℂ Scdo. Si aliqs sēsus nobis abessꝫ: ꝛ aliqđ nobis sētiendi organū abeē oporterꝫ. At vero nobis nullū deficere apparet. Nā organi corpus vno aut plurib⁹ elemētꝭ cōstat. Ex humore aūt cōstat pupilla ꝛ vis⁹. ex aere auditus. olfact⁹ vero pmiscuus: nūc ex hoc/nūc ex altero est. nā aqtiliū odoratus ex aqua: ceteroꝝ ex aere. ignis nulli⁹ est: sed oīm cois/oībꝰqꝫ cōtēperat⁹ habeť ꝙ cnihil pditū sēsu calorevacꝫ. Ex terra etiā nullū est organū: ꝙ ieptissima sit ad sētiēdū. maxime tn̄ tactui est imixta. nullum igiť videť nobis deficere sētiēdi

109 organū. ℂ Correlariū. Hic fit vt extra aerē ꝛ aquā nullū sit sētiēdi organū Aqtilibꝰ eñ ad pcipiēdos colores sonos ꝛ odores sufficit aqua ꝛ terrestribꝰ aer. Et vtrūqꝫ vtrisqꝫ cōe ē et idoneū ꝛ nō mō hoīes oībꝰ sēsibꝰ ꝛ oīm sēsuū sedibus pollent: sed ꝛ aīalia perfecta omnia et non aliquo mēbro capta imo ꝛ talpa oculos habere videť sub cute latētes. si igiť pter qtuor elemēta ꝛ q̄ ex his cōcreta sūt: nichil sēsibiliū existat null⁹ profecto sensus/nullaqꝫ sētiēdi sedes deficere videtur

110 ℂ Quarta. Nō existimare opꝫ vllum deficere sensū: cōmunibus sensibilibus deprehendendis aptum: eaqꝫ quolibet positorum sensuum per accidens deprehendi. ℂ Cōmunia sensibilia sūt vnus/numerus/magnitudo/figura/ motus ꝛ qes: q̄ falsū est a quolꝫ positorū sensuū per accidēs deprehendi Nā magnitudo visui spēm suā imprimit: oculūqꝫ movꝫ: qre et figura. Est eñ figura magnitudo quedā. Et vnusquisqꝫ sensuum: vnum et numerum proprii sensibilis cōtinui priuatione dinoscit. et motus vt magnitudo cognoscitur et quies: motus priuatione. Non itaqꝫ deest: quo sensibilia

cõmunia per se cognoscantur. Non necessarius igitur qcũq3 alius ꝓ ipsis dephendendis assignaretur sensus. & haud secus atq3 ab eo dephenduntur. Nõ igitur alius existimãd⁹ est deficere sensus. Unde que ꝑ accñs sentim⁹: forma/speq3 sensum non efficiunt. Fitq3 id duobus modis. Primo quo mõ dicimus nos sentire Cleonis filiũ: non q2 filius sit Cleonis: sed quia albus sit: cui accidit esse Cleonis filius. Secũdo quo modo singuli sensus sensibilia reliquoꝝ sensuuq3 sentire dicerent. Nõ quidẽ ipsoꝝ rõne: sed q2 oẽs in vno cõmuni (de quo futur⁹ est sermo) ꝯueniũt. Exempli cã. aliquis fel flauũ vidit: qđ seorsum gustauit: & inuenit amaꝝ. Ideo viso atq3 inspecto flauo: putat esse amaꝝ. Et huiusmõi iudiciũ non tam visus est: q̃ cõmunis interioris sensus. Nõ enĩ est aut gustus aut visus: talia vnuq3 aut plura esse iudicare: discrimenq3 internoscere. ¶ Questio. Clare dilucet plures sensus q̃ quinq3 esse non posse. Sed queret aliquis cur natura plures ordinauerit sensus: non vno sensu cõtenta: quo omnia sensibilia vt cõia discerneret? ¶ Nos huic questioni hanc adhibemus responsionẽ. Quo sensibiliũ drñe nobis ꝑspectiores/exploratioresq3 habeant. et quo sensibilia ꝓpria magis a cõibus cognoscant differre: sitq3 distinctionũ reꝝ maior certitudo. Si enĩ solus esset visus et hic albi magis nos lateret albedinis et magnitudinis diuersitas (q2 se mutuo seqũtur) q̃ cũ alio quoq3 sensu magnitudinẽ ꝑcipimus quo non ꝑcipimus albedinem. ita si oĩm eẽt vnus sensus: ñ vsq3 adeo explorata eẽt eoꝝ diuersitas. et hec vel sola ratõ sufficere potest. iii

Primi cap. quarti tractatus note

¶ Idem esse: actu sonũ et auditionẽ. de sono intellige citra materiã in auditu susceptio: et non de eo qui foris euagat: ¶ Sensus sensatio. visus visio. audit⁹ auditio ¶ Sẽsus actu nomen actus. vt auditus actu ¶ Sensus potẽtia: nomẽ potẽtie. ¶ Indiuisibile/Indiuisibile numero. Unũ numero. ¶ Ratio/proportio.

Quartus tractatus continet duo cap. Primũ sex cõclusiones. duo correlaria ad scđam. vnũ correlariũ ad qrtã. vnã instantiã: & ei⁹ solutio-

112 nem ad sextā. ¶ Prima cōclusio. Dubitatio existit nec imerito: cum sentimus nos videre/ et audire: an id eodē sensu pcipiamus: an alio? ¶ Nā si alio dixeris: eiusdē obiecti duos sensus facies eū scz qui primo obiectū (vt colorē) ītuet: et eū qui primū sensū colorē ītueri iudicabit. qui vt primus: colorem apphendet. Fieri enī nequit vt sensus aliquis: visū colorē apphendere iudicet: qui parit nō apphendat et colorē. et ita de auditu et ceteris. et si fuerit alius vt posuisti: cur nō erit iterū qui de ipso secundo iudicet? et iterū alius qui de tertio et hoc abeat in īfinitū? aut tandē decumbat in aliquo: qui se ipsū cognoscat. qd si sic: cur primus eadē rōne seipsū nō sentiebat? Sz esto dicas mō: nos nō alio sensu sētire. vt videre et pcipere nos videre. Primo hoc igerz difficultatē q idez sensus sentiet seipsū. Scdo qd a visu percipit color est: aut colore affectū. est enī color eius ppriū obiectuz. si igit pcipit se videre: et eius visionē colorem: aut coloratā esse oportet. Tertio. nō eodē mō semp discernit visus. Nā discernit lumē: spēm suscipiendo. tenebras itidē discernit: sz nichil suscipiēdo. Rōne igit sētit se sentire tenebras cū nichil sentiat? Hec nimirū dubitatōem ingerūt: quid potissimū hac in pte sit sē-

113 tiendū. ¶ Secunda. Quod sentit: vt quod colorē pspicit: aliquo pacto sensibili vt colore delibutū/ affectūqz est. Nam instrumentū omne: quo sensus administrat: sensibiliū formas (vt iā dictū est) sine matia recipit. vt colorē/ vt sonū/ vt odo-

114 rem citra materiā. Est igit qd sentit: quodāmō sensibili delibutū/ atqz affectū. ¶ Primū correlariū. Hinc euenit vt sensibilibus remotis: sensatōes in sensibus aliqdiu pdurare videant. Nā hmoi spēs citra materiā suscepte: aliqdiu absētibus suis obiectis: resides pmanēt. fitqz (his pdurantibus) sēsatio. Nam rei sensibilis actio/ sensatioqz: vna/ eadēqz est: esse aūt non idem. vt idē actu sonus: et auditus actu: nō aūt id dico de auditu pōa (fit em vt qui talē auditū hēat nō audiat.) et neqz de sono potentia. qd em talem sonū hz: nō id circo sonū elicit. cū aūt aliquid sonū elicit: auditusqz fit actu: alterū so-

115 natōem et alterū auditōem dicimus. ¶ Scōm correlariū. fit iterū vt sonus actu et auditio in eo sit qd patit: et qd potētia tale est. Nā motus/ actio et passio ī eo est qd patit ac mouetur Et sonus actu siue sonatio: sonantis est actio. Auditus vo actu siue auditio: eius qd audire pōt passio. Sūt igit sonus actu: et

auditio in eo qđ patiť/ꝛ qđ potentia tale est. Agētis enim et
mouentis opatio: in eo fit qđ moueť. Quo fit vt quod mouꝫ
non oportea t motu moueri. ¶ Tertia. veteres nature inter 116
ptes haud sane asseruerūt: colorē sine visu/et sonū sine audi
tu(et ita in ceteris)esse non posse. ¶ Nā cū sēsus sit duplex:
actu/ꝛ potentia: ita sensibile duplex est: actu/ꝛ potentia. Et
qlꝫ in pticulari sensus: itidē duplex: ꝛ pticulare sensibile du-
plex. vt visus actu/visus potētia. auditus actu/auditꝰ poten
tia. olfactus actu/olfactus potētia. ita de gustu ꝛ tactu. Sen
sibilibus vero aliqbus noīa posita sunt. vt in auditu: sonꝰ et
sonatio. In olfactu: odor ꝛ odoratio. In visu nō hēmꝰ quō a
colore nomē actus deriuemus: nec in gustu nomē gustꝰ a sa-
pore. Nō q̄uis actu sensibile: sine sensu esse non possit: id tñ
de sensibili pōa: vt colore/odore/sapore: ppterā assereret. Nō
itaqꝫ simplr eorū sētentia sensibile sine sensu esse nō posse p
bandū est. ¶ Quarta. Qui sensus: rōnes quasdā: pportiōes 117
harmoniasqꝫ asserūt: haud irrōnabiliť loq videnť. ¶ Nā cū
vocum: sint harmonie ꝛ cōcētꝰ. colorū: picture. odorū pigmē
ta/atqꝫ fragrātie: et sensus vt auditus nūc sit sonus/nūc ve
ro non: alñ fit cōcentus ꝛ ratio: ꝛ ita de visu/odoratu/ꝛ cete-
ris. Et cum ea que moderamē/pportōnēqꝫ excellūt: sēsꝰ cor
rūpant vt exuperans graue ꝛ acutū: auditū nimiū splēdidū
et tenebrosū visuꝫ/vehementꝛ grauiť olens siue dulce siue
amarū: olfactū: non ab re dictū esse videť sensꝰ: rōnes q̄sdā/ 118
proportionesqꝫ esse. ¶ Correlariū. Qua propť sensibilia sin
cera atqꝫ simplicia: vt simplex/acutum/graue/dulce/salsuꝫ:
cum adinuicem miscentur/bonaqꝫ proportōne temperantur
sensui iocundiora atqꝫ delectabiliora sunt. vt auditui delcā-
bilior concentus: q̄ȝ simplex graue aut acutum. Et tactui: ca
lido/frigido/humido/ꝛ sicco contempatum/rationēqꝫ hñs:
amicum est et iocundum. Simplex autem aut calidum aut
frigidum: non. Sensus enim in quadam ratione proportio-
neue consistit: quā exuperantia doloreꝫ afferens corrumpit 119
¶ Quinta. Alterū sensum qui diuersorū sensuū sensibilium
differentias diiudicet: esse opꝫ. ¶ Nam vnusquisqꝫ sensuuꝫ
(de quibus hactenus egimus)est vnius sēsibilis obiecti: cu-
ius differentias in sua sede discernit ac iudicat. vt visus al-
bi ꝛ nigri/auditus: acuti et grauis/olfactus ꝛ gustus: dulcis
et amari. Atqui sensibilia album et dulce: vl quadam senti-

mus differre.non autem visu:nā dulce non apprehēdit.neq3 gustu:quia nō apprehendit album. est igr̄ alter sensus illoꝝ discernicl'm et differentiā apprehendēs: vt sensibilia sensu (quēadmod rōnabile est)iternosci/discerniq3 dicant. Estq3 is sensus interior/occultiorq3 ꝙ̄ tangēdi sedes.Male itaq3 putaretur vltimā carnem esse tangendi sedē:que tangendo
120 discerneret. ¶Sexta.sicut vnus sensus est:qui iudicat albū differre a nigro:ita ꝛ vnū sensum(qui hm̄ōi dr̄as discernit) esse oportet ¶Nā si diuerse sint vires:quaꝝ altera hoc apprehendat/altera ꝟo illud:nullū discrimen iter sensibilia cōstituere poterūt.nō secus acsi tu clam me aliquid pceperis: ego vero clam te alterum pceperim: non fieri potest vt ab vtroq3 nostrum neq3 simul/ neq3 seorsum: que apprehensa sunt cognoscātur diuersa:ac euariantia.sed vnū/ eundq3:q̄ vtrūq3 cognoscat esse oportet. Neq3 igr̄ sensibilia a diuersis sensibus apprehensa. sed ea discernēs ꝛ iudicans esse diuersa:vnū esse oportet.Sicut igit vnꝰ sensus iudicat albū a nigro differre:ita ꝛ qui iudicat albū differre a dulci:vnꝰ erit Et nō modo sensus ille vnus est:sed ꝛ simul tēpore diuersorum affert iudiciū:et duo vt pulchrū ꝛ amarū/malū ꝛ bonū iudicat:nūc esse diuersa.et non per accidēs quia nūc dicat: esse diuersa:sed dicit:esse nūc diuersa.Quo fit vt vnꝰ inseparabilis/ꝛ tpe inseparabili:diuersa discernat.¶S3 instabis.ipossibile ē idē/ꝛ idiuisibile/ꝛ tpe idiuisibili:motibꝰ agitari contrariis:dulce autem ꝛ amarū sensum mouent motibus contrariis.pariter ꝛ albū ꝛ nigrū.Non igr̄ simul illa iudicat. ¶Dicimꝰ sensū vnū esse ꝛ numero imptibilē: ꝛ tēpus ī quo sentit:ipsum tamen rōne esse diuersum. ꝛ sic vnomō vt numero indiuisibilis est:altero vero modo vt rōne diuisibilis. Sed hoc nō satis est. Nam idē numero (etsi rōne multa sit/ varieq3 diuisibilis) simul album pariter ꝛ nigrum esse non potest.¶Proinde ipsum numero inseparabilē/indiuisibilē et vnum esse dicimus/similēq3 circuli centro:ad quod vndiquaq3 ex circūferentia:linee dirigunt. Ita quoq3 is sensus (quē cōe3 ꝛ alioꝝ pncipē noīare possumꝰ)alioꝝ sēsuū vt cētrū ē.ꝛ vndiq3 ex vnoq3 sēsu:sensibiles ad ip3 dirigūt linee. q̄ vnꝰ ꝛ id manēs apphēdit/diiudicat/ꝛ discernit. Quo eī diuisibil':diuersas apphēdēs lineas:vt varia ꝛ diuersa apphēdit.quo ꝟo vnꝰ ꝛ nūero idiuisibilis:eas plane vt vnꝰ apphendit/et apphensa distinguit.

Semp vera potētia dicit que semp sue opationis rei respondentiā habet. Falsa cum rei correspondentia deest. Sensus/sensus exterior. Phos photos/lumē. Inde deducitur phantasia.

Cōm cap. ptinet vnā questionē. Antiquorum responsionē. tres pclusiones. tres rōnes ad primā ptē prime et duas rōnes ad scdam. quiqz ad primā ptē tertie. et duas rōnes: vnū correlariū: Phantasie diffinitionez: declarationē: duo correlaria: differentiā sensus et phantasie: Et que aīalia natura Phantasia regant post quartam partē eiusdē. Questio. Cū aīa motu scdm locum/sensu/discretione et intellectu/maxime discernat: an intellect⁹ a sensu discrimē patiatur? Et plane antiquorum snia est: ipa nō distare. et itelligere/sapere et sentire idem eē. Canit enim Empedocles. 121

Sic homini vt reliquis augescit adusqz voluntas.
Hinc homini semper mens et sapientia crescit.
Et Homerus
Talem aīm plane mortalibus esse necesse est:
Qualem quotidie: primo deus efficit ortu.

Et hi intelligere et sapere pinde atqz sentire: credūt eē corpor. et simile (vt supius dictū ē) suū pnoscere simile. Prima cōclusio. Non idē est sensus et intellect⁹. neqz cognitionis sufficientē cām adhibuerūt. Nam cū aīal plus sit in errore qz scia: dicere debuerūt vnde error et deceptio cognoscendarum rerum nascatur. Et siue negauerint esse deceptionem vllā: dixeritqz que apparent oia: vera esse. siue deceptionē fateant ex dissimiliū cōtactu: absonū vtrūqz videbitur. Nam qui vnū ptrariorum cognoscit: cognoscet et alterū. Et q circa vnū errat: errabit et circa alterū. Contrariorum eni scia eadē/idemqz error habetur. Et qz alterum sit sensus et intellectus: statim cognitū est. Primo. quia oibus aīalibus adest sensus: intellect⁹ vero perqzpaucis. Scdo. intelligēdo recte pcipimus et non recte. et eiusmodi recta pceptio: prudentia/scia et opinatio vera dr. nō recta vero contrariis nominibus. At pprium est sensus: vt semp sit verus et oibus assistens aīalibus. rōcinatio aūt plerūqz falsa est. Tertio cuicūqz intellectus adest: eidē adest et rōcinandi virtus. et 122

cui illa nō adest:neq3 eidē3 intellect⁹ aderit. Atqui cōplura sūt aīalia:quib⁹ rōcinandi virt⁹ abest.aberit igit̄ ꝛ intellect⁹. Non itaq3 idē3 erit sensus et intellect⁹:sentire et itelligere

123 ¶ Scđa ꝯclusio. Imaginatio(quā et phantasiā nūcupam⁹) ab extimatione altera est. ¶ Prio.qꝛ imaginatio ī nr̄a potestate sita est.vt cū volumus que lubet effingam⁹: queādmodū facere solent qui pro saluanda memoria:imagies/simulacraq3 q̄lia volūt/et q̄n volūt:sibi p̄ntia fingūt. Extimare vero mīme in nostra sitū est ptāte cū volum⁹. sed cum id aut verū aut falsū esse:dep̄hendim⁹. ¶ Scđo. cū extimam⁹ malū aliqđ aut terribile nobis futuꝝ:ꝯturbamur. Et si ediuerso bonū aliquod aut p̄sidium:cōtrario motu mouemur/atq3 cōfidimus. Sed cū talia imaginamur/fingimusq3 presentia:nō hūc ī mođ turbamur/passionibusue afficimur:ꝑinde vt neq3 nobis talia rep̄ntāte pictura moueremur. Non ē igr̄ Phantasia extimatio:cui⁹ prudentia/scia/opinio vera:ꝛ eoꝝ ꝯtraria species sint et dr̄e:de quib⁹ exacte disserendi alius requirit̄ loc⁹.

124 ¶ Tertia ꝯclusio. Imaginatio: neq3 sensus/scia/intellect⁹ neq3 opinio est. ¶ Nā imaginationē qua Phantasmata/simulacraq3 reꝝ sola in nobis efformamus et nō alia quacūq3 nomīs trāslatione:sumim⁹. que ꝙ nō sit sensus ostendit̄. Quia sensus aut potentia aut opatio est.vt visus ꝛ visio. At imaginatio neutrū hoꝝ est. Sensus em̄ potētia nō est:qꝛ is semꝑ adest.nō aūt imaginatio. Neq3 quiđ sensus actu ꝛ opatio. ¶ Primo quia in quiete ꝛ somno imaginatio adest.nō aūt sensus opatio. ¶ Scđo oībus aīalibus opatio sensus ꝯuenit.nō aūt imaginatio.vt api/formice/vl' vermi. ¶ Tertio opationes sensuū semꝑ vere sunt. Imaginatiōes ꝟo plurimū false. ¶ Quarto. Cū exacte circa p̄sentia sensibilia intendim⁹:atq3 ea ꝑfectissime sentim⁹: nō dicimus nos imaginari. sed ipsis aut absentib⁹ aut eminus ꝛ dubie appentibus.non est igitur sensus. ¶ Quinto.qꝛ clausis oculis:iam visa imaginamur:que tn̄ neq3 videmus neq3 alio quoq3 sensu sentimus. Non est igr̄ imaginatio:sensus. Et ꝙ nō sit scia aut intellect⁹ sic cognoscit̄. Scia nāq3 et intellectus:soloꝝ sunt veroꝝ. Atqui imaginatio ꝛ Phantasia vt plurimū falsoꝝ est. Neq3 quidē erit opinio: ¶ Primo.qꝛ opinionē sequit̄ assensus ꝛ fides: nō autē3 imaginationem. ¶ Scđo.opinio ꝑsuasioni ānectit̄:ꝑsuasio aūt rōni. Est em̄

pinio q̄dā cū rōne assentio. Non aūt de imaginatiōe ita ē. Feris ei quibusdā imaginatio iest: quib⁹ nulla p̄sto adest rō.
¶ Correlariū. Vn̄ fit vt imaginatio nō sit semp̄ sensui con iūcta/ sempq̄ue cōiuncta opinioni: aut vtriusq̄z: sensus/ ꝛ opinionis cōnexio. Nā illa sensus ꝛ opinioīs cōnexio eiusđ essz obiecti. Fieri em̄ nequiret vt eēt diuersoꝝ. vt opinio boni ꝛ sensus albi. Sz ꝑfecto hec cōplexio accidit. Nam eiusđ rei plerūq̄z accidit opinionē sensui discrepare ꝛ verā eē: sensus iudicio exn̄te falso. vt videt̄ sol pedaneus: ꝛ opinat̄ sol maior terra: ꝛ vere quiđ. q̄ igr̄ ex hac opione vera ꝛ sensu f̄l'o cōnexio erit? Si fieri debeat: aut re salua q̄sq̄ verā sui reiiciet opinionē: aut opinioni noue assentiet sensus: q̄ si prima manet: eiusđ nō mō erit vera ꝛ f̄l'a opinio: sz eađ vera ꝛ f̄l'a. 19
¶ Phantasie ꝛ imaginatioīs diffinitio. Cū imaginatio nichil eoꝝ (que dicta sunt) eē possit: talis ei aptari poterit diffinitio. Imaginatio mot⁹ est a sensu actu: in cōi sentiēdi ptāte fctūs. Cū em̄ sensus mouet̄ a sensibili: sensus mot⁹ mouet interiorē potestatē simili quo mouet̄ motu: atq̄z simile vestigium ex apta iterioris potētie dispōne imp̄ssum: relinq̄t. ꝛ talem interioris potētie motū Phantasiā nūcupam⁹. ¶ Primū correlariū. Hinc ꝑspectū est Phantasiā sine sensu fieri nō posse: sed eā sensum h̄ntibus ꝛ sentientib⁹ accidere ¶ Secundū fit etiam vt Phantasiaꝝ vera sit aliqua ꝛ aliq̄ f̄l'a. Nam pēdet ex sensu: qui ꝓpriorū obiectorum semp̄ verus ē aut vt paucissimū falsus. Et qui circa ꝓpriis sensibilib⁹ accidētia: vt nūeꝝ/ magnitudiem ꝛ coīa sensibilia: plerūq̄z fallitur atq̄z errat. Sensus em̄ iudicādo eē albū nō mentit̄: sed iudicādo hoc vel illud eē albū/ vnū vel plura/ magnū vel ꝑuum/ longe vel ꝓpe: etiā crebro decipit̄. q̄re ꝛ aliq̄ Phantasia vera erit ꝛ aliqua f̄l'a. Et accidit eā in trib⁹ eē f̄l'am. Primo iudicādo ꝓp̄a: vt albū ī absentia ꝛ lōge a tp̄e sensus. Secūdo iudicādo hoc vel illud esse albū. Tertio iudicando de cōibus ꝓpria sensibilia cōsequētibus. ¶ Et in his trib⁹ differt a sensu. Nā sensus illoꝝ solū p̄sentiū: ꝛ q̄si in ꝑspectu ē. Phantasia ṽo ꝛ p̄ntiuz ꝛ absentiū. ꝛ magis circa absentia errat atq̄z fallax est. Et quia visus ꝑspicacissimus sensus ē: qui sine lumine ꝑcipere non potest: hec interior potētia/ ei⁹q̄z operatio: a lumine nomen phantasia sortita est. Est enim vt latens interior oculus ꝛ sensus. Et vt finem verbis

faciamus qa imagies diu saluat/estq3 sicut ppetuus sensus: pleraq3 aialia illa vi ducuntur/suasq3 exercent opationes/ quia superiorē non habeāt vt belue. Alia vero aialia vt homines q superiorē habent virtutem: aliqn etiam ob ipedimētum vt morbum/aut sōnium: phantasia rapiuntur /imaginationēq3 sequntur. Sz quid phantasia: et quomō animalibus accidat satis dictum putetur.

Secundi de anima finis.

Tabula tertii de anima

De parte anime qua cōtemplamur/cōsultamus atq3 discernimus: consyderandu3 esse. .1.
Q intellect⁹ ab intelligibili patiatur .2.
Intellectus aliquid: impassibile existere. ipsius item aliquid passibile .3.
Anaxagore dictū q itellectus imixt⁹ sit: approbādū esse. 4.
Q intellectus: se prodat duplicis esse nature .5.
Intellectum corpori minime ammisceri. .6.
Sensus et intellectus: non similem esse passibilitatē. .7
Sēsus ꝛ itellect⁹: iudicādi ꝟtutē alterā et alterā existere .8.
Quo pacto intellectus res intelligat. .9.
Cum intellectus simplex sit et impassibilis (vt dicebat Anaxagoras) quomodo intelliget igitur? .10.
An intellectus sit intelligibilis? .11.
Intellectum: duas actus v3 ꝛ pōe obtinere dīnas. 12
Septem intellectus agentis proprietates. .13.
Cur post mortem non reminiscimur? .14.
Due intellectus operationes. .15.
Tres indiuisibilis modi. .16.
Q intellectus noster: potentia sit cognoscens. 17
Decē sens⁹ ꝛ intellectus cōuenientie/atq3 compatōes .18.
Animā quodam modo omnia existere. .19.
Animam res ipsas cum materia non existere. 20
Q anima vt manus habeatur. .21
Rerum sensibilium et que sine mole non percipiuntur: sensibiles spēs a matia sepatas: itelligibilia esse. .22.

De mouendi potentia determinatõem incũbere 23
Animam tribus partibus cõcupiscibili animosa/atqꝫ rationali non esse discerptam 24
Vegetatricem virtutem:aĩal non mouere 25
Neqꝫ sensualem 26
Neqꝫ appetitiuam 27
Item quoqꝫ neqꝫ intellectiuam 28
Hec duo intellectũ/appetitũqꝫ simul:aĩal mouere 29
Q intellectus ⁊ appetitus vt vnũ mouens moueãt 30
Non omne bonũ ad animal mouendũ appetitũ ciere 31.
Tripartitam anime sectiõem:haud equã fuisse 32
Si appetitiua virtus vna sit ĩ nobis:quo pacto eueniat nos appetitꝰ experiri/sentireqꝫ cõtrarios? 33
Q vnũ sit specie mouens quod non mouetur.et vnũ specie quod mouet et mouetur 34
Ad pandũ motũ q̃tuor requiri:primũ mouẽs immobile.mouens mobile.quod mouetur.et quo mouetur. 35
A quo impfecta animalia moueantur? 36
An sensualis imaginatio.an rõnalis moueat ĩ hoĩe? 37
An apphensio vniuersalis an pticularis motũ ĩperet? 38
Quicquid viuit ab ortus initio ad obitum vsqꝫ:vegetatricẽ potentiam retinere. 39
Non omnia viuentia sensu esse predita. 40
Q omni animali sensus assit. 41
Animalis corpus simplex non esse. 42
Tactum maxime animali necessarium existere 43
Gustũ quodãmodo aĩali itidem necessariũ esse 44
Q visus/auditus/ et odorandi sensus:minime sint vt tactꝰ necessarii. 45
Quo pacto animalia a longe sentiant 46
Animalis corpus simplex esse non posse 47
Animalia tactu destituta:deperire. 48
Excellentias tangibiliũ:tactum/ipsũqꝫ animal per se corrũpere:aliorum vero sensuum nequaq̃ 49
Q solus tactus animali:ad esse necessarius existat. 50

Primi cap. primi tractatus tertii de de anima note.

¶ Esse/species/forma/ratio/quodquiderat esse. ¶ Ea quorum rones sunt: ipsa cocreta/tota/atq3 composita. ¶ Magnitudo/res magnitudie pdita vt caro/os/neruus. ¶ Spectatiua scia/ intellectio. ¶ Scibile actu/ intelligibile actu.

Tertius liber de anima. tres complectitur tractatus.

Primus quinq3 cap. Primum quinq3 coclusiones. vnum correlariu ad scdam. duo ad tertiam. vnu correlariu. duas qstiones et eaz solutioes ad quinta. ¶ Pria pclusio.

1 Consyderandu se offert de parte aie qua conteplamur/cosultamus atq3 discernim9: an a ceteris loco et magnitudine disclusa sit. quo mo fiat itelligere: quoue pacto ab imaginatioe differat. ¶ Nam tantillo determiato pene vis illius anime: natura deprehesa erit: qua pceter; cognoscere opeprecium est. ¶ Scda. intellectus ab intelligibili patitur. ¶ Nam vt sensus ad sensibile: et intellectus ad intelligibile pari pportione respondet. Patitur aut (vt ia cognitum est) sensus a sensibili. Patitur igr et intellectus ab

2

3 intelligibili. ¶ Correlariu. Quo fit vt ei9 id impassibile existat: illud vero passibile/spez susceptiuu/et potentia tale: qlia sunt actu intelligibilia. Nam vt sensus ad sensibilia: ita itellectus ad intelligibilia. Sensus aut id impatibile e: sensationis effectiuu. id vero passibile: sensationis susceptiuu.

4 ¶ Tertia. Neq3 male pbandum est Anaxagore dictum intellectum esse imixtum/nullaq3 natura: spem certam/determinata/precipuaq3 hre ¶ Sic ei fiet vt facillime oia cognoscat: qui oim spes potentia retinet/nullam intus ppriam retinens: que extraneas et aduenticias excludat. Intus pfecto apparens: phiberet extraneum: aliisq3 obstrueret aditu

5 ¶ Primu correlariu. Unde fit iteru vt cum ante intelligere nichil eoz actu habeat que intelligit (est em purus/imixtusq3) duplicis se prodat esse nature: cuius hec agens/ hec possibilis nucupari potest. Et de eo loquor quo anima intelligit atq3 contemplatur: et non de imaginandi virtute: ad quam nonnuqz intellectus transffertur vocabulum. ¶ Ter-

dum correlariū. Quo rursus recte euenit: vt intellectus nō 6
admisceatur corpori. Nam eius instrumentū organūq3 (qz
corporeū) nūc calidū/nūc frigidu3: vt sensuū organa: fieret:
essentq3 talia intellectionibus īpedimento perinde atq3 ple
runq3 sensibile sensationib⁹. nichil autē tale est: sed quēad-
modū nōnulli ꝓbe dixerunt aīam locū/sedēq3 esse specierꝫ.
non totā: sed intellectiuā qua possibilis est: ꝛ nō quidē actu
natura: sed potētia vt dictū est. ¶ Quarta. Nō est sensus et 7
intellectus: similis passibilitas. ¶ Nā sensus maiore sensibi
li occupatus: vt forti colore/sono/aut odore: alia non videt
audit/aut odorat. Intellectus autē etsi excellentius quicꝗ
contemplatus fuerit: nō min⁹ intelligit infima. Et id certe
organorꝫ diuersitas ꝓstare videtur: ꝙ sensus nō sine corpo-
re sentiat: intellectus vero sepatus sit: suas incorporeo fun
ctiōes atq3 opatiōes absoluēs. Et intellectus cū factus fu
erit in actu vt sciens (hoc enī tūc est: cū per se ꝯtemplari et
cōsyderare pōt) seipm pōt intelligere. qui tametsi adhuc sit
in potentia: cōpletior tū /absolutiorq3 est: atq3 bona dispo
sitōe iutus. At priusꝗ quicꝗ inuenerit aut didicerit: nō ita
fieri pōt. ¶ Quīta. Sensus et intellectus iudicandi virtus 8
altera et altera est. ¶ Nā sensus iudicat calidū/frigidu3: et
ea quorꝫ ratio ꝗdam est. intellect⁹ aūt nō mō illa: sed eorꝫ eē
atq3 essentias. Aliud enī ē magnitudo: et aliud magnitudi-
nis eē. vt aliud aqua: ꝛ aliud aque eē/ꝛ caro: et carnis eē/et
simus ꝛ eē simi. ꝛ ita in mltis aliis. at nō in oībus: sȝ in qui-
busdā idem ē. Et intellect⁹ eē carnis et carnē vt alio aut ali
ter se hn̄te discernit: sicut circūflexa linea sese alit̄ hȝ ad se-
ipsā rectā: aut vt alio eē carnis/req3 ipa a carne sepato. ꝛ ita
in aliis. Et in iis in ꝗbus abstractiōe vtimur: vt in recto et
curuo: duplici intellectōe vtimur. vna vt in simo: ꝛ vt simul
cū ꝯtinuo ꝛ materia apphendim⁹. Altera vero sine materia
Est enī alterꝫ quod ꝗderat eē recti: ꝛ rectū. Et cū intellect⁹
totū ꝯcretū et ꝯpositū intelligit: intellectio vt cōposita ꝛ vt
dualitas ē. cū ꝟo formā: simplex/et vt vnitas. ꝛ ad pmā ꝛ cō
positiorē intellectionē adminiculo sensus vtit̄: scdā3 ꝟo ꝓ-
pria ꝟtute nixus opatur ¶ Correlariū. Unde fit vt quo mō 9
res sepabiles sint: eo mō eas ꝯtemplet̄. si enī oīno abiūcte
sint: oīno materiā a sua ꝯtemplatiōe reiicit. si nō reipa: neq3
reipa seiūctas intelligit: sȝ sola rōe atq3 cogitatōe precidit

10 ¶ Prima questio. Si itellectus simplex est ⁊ impassibilis: nullam speciem et formam (vt dixit Anaxagoras) retinens: cum intelligere sit quoddam pati: quomodo intelliget igitur? ¶ Rñsio. Utrisqȝ ⁊ agere ⁊ pati ipsi⁹ intellect⁹ aliqd cõe ē.
11 vt eñ agens: agit. ⁊ vt possibilis: patit̃. ¶ Scđa qstio. An intellectus sit itelligibilis? si eñ seipm per se ⁊ sine specie intelligat: cur ⁊ de aliis nõ ita futur sit? ⁊ alia p se intelligat? Si vero mixtus / spẽmqȝ hñs se intelligit: igr̃ aliquid hebit qđ ipm (sicut cetera) facit intelligibilē. ¶ Rñsio. Diximᵘ ipȝ pus scđm aliquid pati: ⁊ esse potẽtia quodãmõ itelligibilia: actu vo priusq̃ȝ intelligat: nichil. Queadmođ tabula: in qua nichil actu scriptũ est. Hinc ipm (vt cetera itelligibilia) intelligibilē esse dicimᵘ. Et in seiũctis a materia idē est intellect⁹ et qđ intelligit̃: vt idē spectatiua scia ⁊ actu scibile. Non tñ semp noster intellect⁹ intelligit: nam nõ semp fact⁹ est i actu vt sciens: ⁊ per se consyderandi virtutē hñs. In iis vo formis: que materie addicte sunt ⁊ cõiuges: nõ idē esse potest intellectus ⁊ qđ intelligit̃. est eñ intellect⁹ sine materia. Talium tamen vt intelligibiliũ potentia intellectus ē: ⁊ earum vnaq̃qȝ reuera erit intelligibile. Scđi cap. note.
¶ Intellect⁹ potentie / intellect⁹ possibilis / passibilis / patiēs ¶ Abiũctus: a materia. ¶ Impassibilis: qꝛ nichil vnq̃ȝ in se recipit. ¶ Immixt⁹ / nullã rer spēm i se tenēs. hoc eñ ipassibilitatē ꝯseqt̃ ¶ Idvere ē / cui⁹ sba flura nõ ē / dissolubilis atȝ deficiēs vnq̃ȝ ¶ Intellect⁹ q̃ vere ē / intellect⁹ rõnalis ¶ Intellect⁹ quo remiscimur / intellectus sensualis / imaginatio.

Cõm cap: ꝯtinet vnã ꝯclusionē. 7. intellectus agentis ꝓprietates / et. 1. vtriqȝ ⁊ agenti ⁊ patienti cõem Unã questionē ⁊ eius solutionē. ¶ Cõclusio. In-
12 tellect⁹ duas actus ⁊ potẽtie obtinet dr̃as ¶ Nam quecũqȝ natura fiũt: eor aliquid vt materia ē: ad oĩa que in illo genere fiũt potẽtia. aliquid vo forma: illor (que fiũt) effectiuũ principiũ. Ita igr̃ erit in aĩa atqȝ has aptare ꝯ ueniet dr̃as. Est eni itellect⁹ hic in oĩa fieri: ⁊ oĩm itelligibiliũ potentia vt in sensibilib⁹ oĩm sensibiliũ mat̃ia. hic vo in oĩa facere / intelligibiliũqȝ oĩm effectiuũ pncipiũ. vt oĩm rer nat̃aliũ formeꝛ act⁹. et hũc intellectũ agentē nũcupam⁹ / illũ vero intellectum põe. Et intellectus agens rerũ notiones in intellectum potentie inducit: vt habitus / et species et vt lumen.

Quodāmodo enim lumen existentes colores actu facit. ita intellectus agens susceptis materialib⁹ et singularibus notionib⁹ :eas distinguit/distinctasq3 apparere facit. Et notiones vniuersales nūc has/nunc illas:efformat: que nūq̄ sine ipō(vt neq3 sie luīe colorū varietas)appareret ❡Septē 13
intellectus agentis ꝓprietates. Est abiūctus/ impassibilis īmixtus/eius substātia est actus/intellectu potētie honorabilior ē(est enī agens honorabilius patiente et spēs et forma honorabilior materia) idem intelligens et intelligibilis vt scīa actu et quod scitur/est intellectu pōe tempore posterior:q̄ nō q̄pmū est intellectus potētie:intelligat. et cū tūc nō intelligat:postea intelligit.nō tñ oīno posterior est: neq3 quidem tēpore. Nā substātia semꝑ adest: actione vero non semꝑ. Et intellectus solū id seꝑabile est:quod vere est.atq3 id solū īmortale atq3 ꝑpetuū.❡Questio cur post mortē nō 14
reminiscimur❡Rñsio Intellectus qui seꝑatur:vere est impassibilis/nullaq3 dissolubilis morte.is vero quo reminiscimur/et sine quo aīa non remiscitur(mō eū liceat vocare intellectū)passiu⁹ est:morteq3 dissolubilis. Hinc merito post mortem nō reminiscimur.

Tertii cap.note.

❡Verū et falsu3/ꝓpositionū passiones.❡Intellect⁹pōa/intellect⁹ actus.❡Tēp⁹indiuisibile/Atom⁹/īdisibile tp̄is.

Ertiū cap.ꝯtinet duas oꝑationes intellectus.tres mōs indiuisibilis.et vnū correlariū.❡Due intellectus oꝑationes. ❡Prima.Primū intelligit sim= 15
plicia:que 10. p̄dicamētoꝝ generib⁹ sunt digesta. circa que nō est verū aut falsum. ❡Scđa est simpliciū cōpositio: vt ex quibus fiat vnū. Cōponit enī simplicia intellect⁹:non sicut aceruū:sed taliter vt ex ipsis simplicibus notionib⁹dissociatis atq3 discollectis vnū efficiat. similisq3 ē ei mēbroꝝ cōpositioni quā Empedocles cecinit a concordia factā.Sicut enī apud Empedoclem non omne mēbroꝝ in vnū congestū cōponit aīal:ita neq3 oīs notionū cōgeries facit compositionē.Et hec cōpositionū vera est: vt qua cōponit Diameter Asymetro.hec vero falsa vt qua cōponit Diametru3 symetro.Et iterū cōpositionū hec p̄teritorū est:q̄ intellect⁹ res ipsas factas/genitasq3 intelligit. Hec p̄sentiū:q̄ res ipsas intelligit vt p̄ntes et quasi p̄senti coassistentes Atomo.

Hec vero futurorum:qua res tanq̄ gignēde et future concipiūtur.vt itellectus apphendit q Cleon fuit albus/ Cleon est albus/que futurus est albus. Et que hoc modo coniuncta sūt:contingit negatione diuidere omīa:atq3 ita intelligere: Cleon nō fuit albus/ non est albus/nō erit albus. Est enim negatio:diuulsioni/diuisioniq3 simillima: et affirmatio cōpo

16 sitioni. Tres indiuisibilis modi. Primo indiuisibile ē qd neq3 actu neq3 potentia diuidi potest. Scdo qd actu indiuisibile ē:potentia vero diuisibile.vt linea/supficies/corpus/tempus et oīe continuū. Tertio dr indiuisibile:nō scdm q̄titatem sed scdm spēm.vt homo. Et cū intellectus intelligit indiuisibilia pmo vt īmateriales formas:vtrūq3 et intellectus et tēpus indiuisibilia sunt. Et cū īdiuisibilia scdo vt longitudinē:tūc actu īdiuisibilis est intellectus:et tēpus indiuisibile. Non enī magnitudinis hanc ptem pus et illam posterius intelligit:sed totam simul. Nam tūc nō vnam:sed plures itelligeret magnitudies. Si tamen eam diuellit: pariter diuellet et tempus:et in tempore intelliget. Et indiuisibilia tertio: intelligit notione anime indiuisibili:et tempore indiuisibili. Et non intelligimus quomō voces et vobabula diuidue pferuntur: per accidens tamen intellectionē diuiduam esse et nō suapte natura: sed vocabuli culpa (quod cum mora vocisq3 ptractione effertur)concedere:nichil apparet incōmodi. Et cum in oīni magnitudine et qd secari potest insit aliquid impartibile:quod separari non potest/ et qd vnū et continuū esse efficit.vt pūctus longitudinē vnam/et nunc tēpus vnū.huiusmodi imptibilia vt puationes apprehendit intellectus. queādmodū malum et nigrum ex suis quodāmodo

17 apphendit ptrariis Correlariū. Quo fit vt itellectus noster potentia sit cognoscens. Nam si quis est potentie non nixus/suoq3 iunctus cōtrario (potentia enī actui quodāmō cōtraria est)is semp seipm cognoscit: et eius suba maxime actus est/et pprie maximeq3 separatus:rex puationes/ptria/et iformia haud intelligēs.pinde atq3 si oculū fingas semper videntē/et auditū semp audientē: nūq̄ hic silentiū percipit: ille vero tenebras psentiet nūq̄.est igitur intellectus qui priuationes apprehendit et contrariū ex contrario:potētie nixus/ suoq3 quodāmodo iūctus ptrio. Et sicut oculus circa pprium visibile nō errat:ita neq3 intellectus fallitur cū qd

simpliciū tractat: vt formas sine mаťia. At si enūciatur affirmat alterū de altero:sepe ipsū falli cōtingit/ falsūqȝ dicere. Quēadmodū oculū iudicādo hoc vel illud esse albū: persepe falli contingit. Quarti cap.note
¶ Pupilla/oculi spherula per quam visio completur.
Quartū cap.cōtinet.10.sensus ⁊ intellectus cōueniētias atqȝ cōpatōes. ¶ Decē sensus ⁊ intellectꝰ cō
q uenientie atqȝ compatōes. Etsi intellectus lōge di 18
gnitate sensū añcedat:multa tñ cū sensu cōmercia/multasqȝ cōuenientias tenet. ¶ Prima. Sicut sensus pōa: actu sensu tpe prior est:⁊ idem sensibile actu/⁊ actu sensus: ita itellectꝰ potētia:itellectū actu tempore preuenit: et idē scibile actu/actuqȝ scīa. ¶ Scđa. Quēadmodū sensus neqȝ proprie passio/alteratio/motusue est:(Nā motus actus est impfectus: actio autē sensus:absoluta semp/pfectaqȝ habeť)ita neqȝ intellectus:passio/alteratio aut motus est:sed pfectio quedaȝ ¶ Tertia. Sicut sensus aliqñ simplex vt flauū apprehēdit: aliqñ vero alterū cum altero nectit vt cum flauū apprehendit pariter et dulce:ita intellectus interdū simplicē rei essētiam intelligit:interdum vero eam cum altero nectit/⁊ dicit eam pulchrā aut bonā esse. ¶ Quarta. Sicut sensus cū solā flauiciē apprehendit:neqȝ appetit neqȝ fugit:cum vero coapphendit dulce aut amarū: protinꝰ appetit aut fugit:hunc in modum intellectus solam sanitatis eēntiā neqȝ prosequitur neqȝ fugit:sed simulatqȝ sanitatem cum bonitate iunxerit:prosequitur. Quantum enim voluptas in sensu:tantū bonitas operatur in intellectu. et q̄tū in sensu dolor:tm̄ pōt in intellectu malitia. vt em̄ sensus voluptate trahiť/ refugitqȝ dolorem:ita intellectus bonitate:maliciāqȝ repellit. ¶ Quinta. Sicut in sensu appetitiuum aut fugitiuuȝ a sensitiuo aut a seinuicem seiuncta non sunt:sed esse/solaqȝ ratō altera est: itidem ⁊ ī intellectiuo prosecutiuum/refugitiuūqȝ. ¶ Sexta Quēadmodum cum sensus sensibilia vt voluptaria apphendit:prosequitur:cūvero tristia atqȝ dolorifica:fugit:ita quoqȝ cum intellectuali anime quedam simulacra(que phantasmata dicuntur)assistunt:que cum bonitate aut malicia affirmādo aut negādo nectit:totiens aut ꝓsequiť aut fugit. neqȝ em̄ sine Phantasmate intelligit anima. ¶ Septima. Sicut aer motus mouet pupillā/ ⁊ pupilla interiorē ⁊ abditū sen=

sum:ꝛ aer motus mouet auditũ/ꝛ auditus consimil'r eundẽ introꝛsus sensum:qui subiecto vnꝰ est ꝛ in medio cõstitutus vt centrũ:rõne tamẽ multa.est eñ ille:qui pꝛius positus est discrimen albi ꝛ dulcis apphendere.ꝛ nõ modo duoꝝ:sed ꝛ triũ et.4.ꝛ.5.sensuum:sensibiliũ discrimia diiudicat:ita ad phantasmata ĩtellectus sese habet. Nichil eñ refert iudicare nõ similia:ꝛ iudicare ꝯria.vt si ita a album ad b nigrũ:sicut c album ad d dulce:ꝛ appꝛehendens a ꝛ b idez subiecto sit:ita apphendens c ꝛ d idem subiecto erit.ꝛ ita transmutato apphendendi modo. ¶ Octaua. Sicut sensus simulacris vtitur seruatis:ꝛ mouet aial absentibꝰ sensibilibꝰ:ita ĩtellectus saluatis phantasmatibꝰ.inuenitqz in ipsis qđ ꝓsequat aut fugiat. Et sepe ex ꝑteritis aut ꝑsentibus futura coniectat:deliberatqz ꝓsequi aut fugere. Et hic intellectꝰ q̃ modo ꝓsecutionẽ/modo fugam molitur:pꝛacticus/ actiuus/ac administratiuꝰ nomiatur. Cõtemplatiuꝰ vero nichil mouet: ipsa rei appꝛehensione conspectioneqz contentus. ¶ Nona Sicut voluptas ꝛ doloꝛ ad sensũ/bonũ ꝛ malum ad intellectum actiuũ:ita se habet veritas ꝛ falsitas ad ipsum contẽplatiuũ. ¶ Decima. Sicut sensus nõ separate cognoscit:ita intellectus aliqua vt simũ scđm ꝙ simũ intelligit non separate.nõ eñ simitatẽ a naso pꝛecidere potest:quãdoquidẽ nasum in suo esse/suaqz diffinitiõe claudat.est eñ simitas nasi cauitas. Mathematica tamen ꝛ in quibꝰ vtitur abstractiõe: aliter intelligit. Tametsi eñ reipsa:mathematica separata nõ sint:ea tamen vt cogitatione ꝛ intelligẽtia separata sine materia respicit. Et oĩno intellectꝰ qui purus actus ẽ:absolutissima/atqz abstractissima intelligit. Utrũ aũt intellectꝰ qui non omino separatus est:aliquid intelligat eaꝝ formarum que omino a materie consoꝛtio ĩmunes sunt ꝛ absolute:alius ꝛ alio loco futurus est sermo.

Quinti cap.note.

¶ Sensibilia/que sensui sunt peruia. ¶ Intelligibilia/que capiuntur intelligentia. ¶ Actu scientia/intellectio. ¶ Res actu scite/que in aia exñtes:actu sunt depꝛehense. ¶ Res actu scite/actu scibilia.vt actu sensꝰ ꝛ actu sensibilia. ¶ Sensum esse sensibilia ꝛ aiam oia/ est sensum:actu sensibilia ĩ se

cõtinere/sensibiliũq3 similitudine indui:⁊ aĩam rerum oĩm notiones ⁊ simulacra cõtinere/⁊ vt oĩm indui/ĩformariq3si militudine:que res ipsas eam quodãmõ videri et apparere facit ℭ Phãtasmatis/phantasmatibus. 19

Uintum ca.cõtinet tres conclusiones ⁊ vnũ corre=
q larіũ ad scđam.ℭ Prima cõclusio. Aĩa quodãmo=
do oĩa est.ℭ Nã oĩa aut sensibilia aut intelligibilia sunt:q̃ omnia sunt scibilia/intellectuq3 apprehensibilia. Atq̃ actu scĩa:nichil aliud est q̃3 res ipe actu scite.vt sensus actu nichil aliud est q̃3 ipsa actu sensibilia. Est igit̃ aĩa quodãmõ oĩa vt sens⁹ sẽsibilia. Qđ adhuc vt clarius diluceat:sensus ⁊ scientia diducũtur in potentiã ⁊ actũ. Potentiã quidẽ:cum non in opa ⁊ functõe sunt:in actũ vero:cum suã exercẽt opa tõem. Et cum sensus est in põa:res sensibiles(q̃ sensibilia di cimus)est põa:⁊ sens⁹ sẽsitiuũ dicit̃. ⁊ cu3 est actu:illa ẽ actu Ita cum aĩa est in põa:res ĩtelligibiles põa est/⁊ potens sci re dicit̃:⁊ res ipse dicunt̃ scibilia. Cũ vo est actu:est ipsa ĩtel ligibilia actu. ℭ Scđa cõclusio. Aĩa res ipse cũ mat̃ia nõ ex 20
ĩstit. ℭ Nam aĩa quodãmõ est oĩa.necesse igit̃ est aut ipa sit cum materia:aut ipsorũ citra materiã spẽs ⁊ forme.nõ autẽ ea ipsa cum mat̃ia:vt neq3 sensus cum mat̃ia sensibilia. La pis enim non est in anima:sed lapidis spẽs. est igit̃ citra ma teriã oĩa. ℭ Correlariũ. Quo fit vt aĩa sicut manus habeat̃ 21
Ut eni3 man⁹ organũ organorũ ẽ ⁊ quo oĩbus vtimur ĩstru ment͂:ita aĩa spẽs spẽrũ est/et qua omibus vtimur specieb⁹ et formis.itidẽ ⁊ sensus spẽs sensibiliũ est. ℭ Tertia. Rerũ 22
sensibiliũ ⁊ que sine magnitudine nõ pcipiunt̃:sẽsibiles spe= cies a mat̃ia sepate:intelligibilia sũt. ℭ Nã hmõi sensibiliũ siue habitus siue passiones:⁊ abstractoru3 atq3 mathemati= coꝝ vt linee/supficiei/circuli/trianguli intellectui habentur vt sensibilia sensibus. Hac de cã si defuerint sensibiliu3 sẽs⁹ vt lineaꝝ ⁊ magnitudinũ:neq3 discet neq3 intelliget:fieriue Geometer poterit vnq̃3. Et ita si defuerit sensus alioꝝ sensi biliũ. Talia enim cum speculetur intellectus: necesse est pa rit̃ phantasma aliquod speculari. Phantasmata eni sicut sẽ sibilia sunt:preter hoc ꝙ preter materiã existunt. Sed ab af firmatione et negatõe dr̃nt.ꝙ affirmatões ⁊ negatões vere aut false intellectus complexiones sunt: nõ aũt phantasma ta. Hinc neq3 phantasmata:prime sensibiliu3 intellectiones

sunt: ex quibꝰ constāt affirmatiões ⁊ negatiões. Non tamē de pme itellectus notiones sine phantasmatis existunt.

Primi cap. scdi tractatus note

¶ Cupiditas/animositas/voluntas: vis cupiendi/irascendi/⁊ volendi. ¶ Motꝰ/ motus scdm locum eius quod a se mouetur.

Ecūdus tractatus

cōtinet tria cap. Primū sex conclusiones
23 q̄tuor rōnes ad scdam. duas ad tertiam. et tres ad scdaȝ partē sexte. ¶ Prima cōclusio. Nūc de mouēdi potētia determinandi se aptus offert locus. ¶ Nam aīa duabus potissimū differētiis discernit atqȝ diffinit: cognitiōe videlicet ⁊ motu. De eaꝝ vero que cognitionē explicet: que sensum/ intellectū/ discretionēqȝ cōtinet: iam ample/diffuseqȝ differuimꝰ. De motu igr ⁊ de loco in locū mouēdi facultate: nūc opoꝛtunus determinādi se pbere videt locus. Et de ipsa q̄stio est an pars sit aīe: a ceteris aīe ptibus magnitudie/sbiecto/locoqȝ differēs atqȝ disclusa: an rōne sola. an tota sit anima. Et si pars sit: iteꝝ an sit vulgataꝝ aīe partiū: que nū-
24 cupari solēt cōcupiscibil'/irascibilis ⁊ rōnalis: an alia quelibet. ¶ Scda. Aīa nō est tribꝰ ptibus cō cupiscibili/irascibili/ ⁊ rōnali discerpta/diuisaqȝ vt volūt aliqui. ¶ Primo. quia quibꝰ discriminibꝰ cupiditas/aīositas/atqȝ rō differant: liceret ob ꝯsimilia ⁊ ꝯsimiles differendi occasiōes aīam in infinitas ptes secare. ¶ Scdo. qꝛ videnť alie aīe potētie āplius q̄ȝ he tres distare. Nā vegetatiua ꝟtus (que ⁊ plantꝭ ⁊ aīantibus cōis est) plus videtur a tribus iis differre: q̄ȝ ipse inter se. Et sentiendi virtus similiter. quā neqȝ rationalē neqȝ irrationalē facile putare possis. In has aūt: aīaȝ nō partiūtur ⁊ secant. Minus igitur ⁊ in tres predictas eam ipsam secari debere putandū est. ¶ Tertio. Non modo sensus: sed ⁊ imaginandi virtus ab his distare videtur. et tamē si anima in has tres partes esset dissecta: imaginariā virtutē aut concupiscendi facultatē/aut irascendi/aut volendi esse opoꝛteret. Sed dicant quā illarum efficiant? ¶ Quarto. appetēdi virtus altera potentia ratione esse: ab omibus concedereť.

Atqui hanc sequestrare/diuellere/et ꝑdere incōueniens vi
detur.quod tñ fieri necesse foret.⁊ eius vna ptium in cōcupi
scibili/vna in irascibili/et vna in rōnali abiret.Sunt enī cō-
cupiscentia/ira/voluntas:appetitus.non est igiꝛ hoc pacto
secanda anima:sed has ptes(quēadmodum ceteras)sola rō
ne distare/seiunctasq; esse putare op;.S; nūc quid moueat
animal disquirendum est:⁊ alio quoq; loco de spiratōe ⁊ re
spiratione/ sōno ⁊ vigilia futuram determinationē relinque
mus ¶Tertia conclusio.Uegetatiua virtus animal nō mo 25
uet.¶Rati enim sunt nonnulli altricem potentiam mouere
ob augmentum et diminumentum que ab ipsa proficiscunꝛ.
Sed id non ita esse ostendimus.¶ Primo.Quia semper de
loco ad locum motus:alicuius fit gratia/ cum imaginatōe/
prosecutione/vel fuga:modo sponte ⁊ nō coacta vi fiat. At
nutritiua virtus ⁊ imaginatione caret/et(qui sensum et ima
ginationem sequitur)appetitu. Non igitur vegetatiua vir-
tus animal mouet.¶ Secundo.Stirpibus inest vegetatiua
virtus.si igitur ipsa ess; motiua:ipsis natura aliquod tribu
isset organum ad se de loco in locum transferendum.Nichil
enim in natura sine vsu et ociosum. Id autem factitatu; nō
comperitur.Non mouet igitur vegetatiua virtus.¶ Quar 26
ta sensualis virtus:animal non mouet.Nam pleraq; anima
lia sensum habent:quibus virtus motiua non adest. Feciss;
enim ipsis natura ad illum exsequendū instrumēta: si nichil
frustra facit/et in necessariis non deficit.nisi forte orbata/la
cessita et mutila excipias.qualia nō sunt hec:vt que augmē
tum et decrementum sumant/pariter et generent. Non igiꝛ
sensitiua virtus motiua est.¶Quinta Uirtus appetitiua mo 27
tiua non est.¶Eadem cum superiori:ratio duci potest.⁊ cō
cupiscentes et irascentes vt continentes: non sequntur ap-
petitum.et minus rationales:sed intellectū rationēq; sequū-
tur.Intellectus autem(vt modo probabitur)non mouet.
¶ Sexta.Motus a virtute intellectiua non proficiscitur 28
¶ Nam duplex est intellectus:contemplatiuus et actiuus.
sed eorum neuter mouet.Contemplatiuus enim non mouet
quia de singularibus prosequendis fugiendisue nichil cōsy
derat.motus autem ꝓsequentis aut fugiētis est.Neq; q̄de;
actiuus: etsi prosequēdis fugiendisue vis illa consultatrix
presit. ¶ Primo quia sepe cum vis illa que non contēpla-

tur: aliquid horrendum et fuga dignuz intelligat:ita vt cor tremat/inhorrescant pili:non tamen mouet. Et cum aliquid prosequendũ videat: vt pars altera voluptate prosequendi trahatur:plerũq3 tamen non mouet. ❡ Secundo quia frequenti vsu euenit vt cum ratio ꝑcipiat aliqua fugere: non moueamur. aut aliqua ꝓsequi:itidem nõ ꝓsequamur:s3 spreto rõnis imperio quocũq3 concupiscẽtia trahit sequamur. vt incontinẽtes facere solent. ❡ Tertio. medicus non semꝑ sanat:etsi medendi sciam habeat. Et eques nõ semper equitat:etsi equestrem possideat disciplinam. Itidem neq3 prudens consultãs semꝑ mouebit:quasi alterius sit ꝓpriuz mouere ꝙ scientie ⁊ cõsultationis: ⁊ sciendi/ consultandiue facultatis. Non igitur vis intellectiua mouet

Secundi cap. note.

❡ Recta/que suam naturã sequẽdo: prudentie limites non excedunt. ❡ Recta ⁊ non recta/que illis sua natura nõ astringũtur: etsi aliquãdo illos limites obseruent. ❡ Specie/ratione. ❡ Rõnalis imaginatio/intellectus. ❡ Sensualis ꝟo/ Phantasia.

Cõm cap. ꝯtinet q̃tuor ꝯclusiones. vnũ correlariũ: vnã questionẽ cũ altero correlario ad tertiã. ⁊ vnũ
29 correlariũ ad quartã. ❡ Prima ꝯclusio. hec duo: intellectꝰ ⁊ appetitus aĩal mouent. ❡ Sub intellectu:phantasiam ⁊ imaginationẽ cõphendimus. Nam homĩes plurima ex parte imaginatione:potiusꝙ disciplina ⁊ consilio reguntur. Et cetera animalia(quia prudẽtia carent)solꝰ phantasie vsum habent. Et nos de intellectu practico intelligimus:qui a contemplatiuo:fine differt. Nam contemplatiui finis sola veritatis inspectio est: practici vero ⁊ administratiui appetitio atq3 prosecutio. Et ꝙ hec duo moueant patz. Nam omnis appetitus propter aliquid est: aut prosequendum aut fugiendum. Et cuius est appetitus: hoc principiũ est practici/consultatiuiq3 intellectus. Ultimũ enim ⁊ in qd resoluitur actionis principium. Igitur cum actiua cognoscens virtus mouet: appetite rei gratia mouet. Non igitur sine appetitu mouere põt. Nõ ĩmerito igr̃ hec duo: ĩtellectꝰ
30 ⁊ appetitꝰ aĩal mouent. ❡ Scđa. intellectus ⁊ appetitus vt

vnū mouens mouent. ¶ Nam vnuȝ est quod vt obiectū mo uet appetibile scȝ. est enim principiū. et illius grā itellectus non sine appetitu mouet: sunt igiť vnum mouens. Si eñ vt duo mouerent: non scdȝ cōem vtrisqȝ spēm motus mouerēt sȝ hoc vna specie: illud altera. quod nō fit. Cum enim ratio mouet: cōsimiliť voluntas mouet. Est enim voluntas appe- titus. non tñ cum appetitus mouet: rōem mouere opȝ. Nam cōcupiscentia ꝛ ira appetitus sunt: qui sine rone (vt cū ima- ginatōe) tñ mouere possunt. Hoc tamen inter rōem ꝛ volun tatem parte ex vna: phātasiā/ꝛ appetitū parte ex altera inť est. ꝙ rōnalis itellectus ꝛ voluntas semper recta sunt: phan tasia vero et appetitus recta et non recta. ¶ Tertia nō omē 51
bonum: appetitum mouet ad aīal mouendū. ¶ Nā appetibi le ita mouet appetitum. Appetibile autem hic dicimꝰ qd bo num est aut bonum apparet/cōtingēs et in nr̄a potestate. nō autem omne bonum: tale est. Nō igiť omne bonū: appetituȝ ciet ad animal mouendum. ¶ Correlariū. Hinc fit vt iterū 52
non equa fuisse dinoscať triptita aīe diuisio in cōcupiscileȝ/ irascibileȝ ꝛ rōnalem. Nam appetitiua vna est: que cum pra ctico itellectu aut cum imaginatiōe animal mouet. nō itaqȝ hoc pacto fuit anima secanda. sed si secanda fuisset: lōge in plures ꝑticulas (vt dcm̄ ē) secāda fuissȝ: vt vegetatiuā/ sensi tiuam/appetitiuam/intellectiuā cōtemplatiuā ꝛ actiuā. que plus differre adinuicem videntur: ꝙ̄ cōcupiscibilis ꝛ irasci bilis. ¶ Questio. Si appetitiua virtus vna sit in nobis: quo 53
pacto euenit nos appetitus sentire cōtrarios? ¶ Rn̄sio. Si cut potentia sentiendi vna est: q̇nqȝ diuersis vsa sensuū fun ctōnibus: ita appetendi virtus vna est: in tres diffusa actus cōcupiscentiā/iram/atqȝ rationem. Et quotiēs ratio aduer satur/contraqȝ it cupiditatibus/ꝛ ire: hos contrarios appe titus in nobis experimur. ¶ Correlariū. Quo fit vt hec ap- appetituum dissentio his solis aīantibus accidat: que itelle ctum habent ꝛ temporum discretionem. Nam cōcupiscētia cū pn̄s delectabile et qd titillet attendit: tanꝙ̄ summū bonū sit sceleri manus datvictas: quia nichil de futuro preuidȝ: in tellectus vero futurum prospiciens exitum atqȝ finem: ipsā retrahit/suoqȝ renititur vicio. Et hinc illa appetituū in no- bis dinoscitur pugna. ¶ Quarta vnum est specie mouēs qd 54
non mouetur: et vnū spē quod mouet et mouetur. ¶ Nā pri

mum est appetibile/quod appetitum ciet:pellitq; et non mo uetur. Scd'z est appetitus qui(vt dictū est)ab appetibili me diante intellectu aut imaginatione excitat̄:qui et mouz ani-
35 mal. ℭ Correlariū. Hinc fit vt ad parandū motū:q̄tuor re- q̄rant̄. mouens quod et primū imobile vt bonū. mouēs qđ et idem mouetur vt appetitiuū. qđ mouet̄ vt animal. et quo mouetur vt sensibile ꝛ corporeū organū. de quo ī eo loco(q̄ de opibus corporis et aīe coībus)diligentius ꝯsyderandū ē. hm̄oi enī corporeū organū tubera/vertebra/ cōcauaq;:ad cō missuras et compages tenet. Est et iunctura coīs parti qui- escenti ꝛ mote rōne dissidens:reuoluiturq; vna ps in alteri- us concauo. ꝛ motus ille pulsu ꝛ tractu cōpletur. Estq; ali quid circa quod reuoluit̄(vt in circulo)quiescens. Sz hacte nus sat̄ dictū est quo mō appetitiuū(quod nō sine imagina tione est)vt tale:aīal mouet. ꝛ imaginatiōem intelligim⁹ aut rōnalem que in hominibus repitur:aut sensualē que ꝛ in hoī- bus et in aliis cōspicit̄ aīantibus.

Tertii cap. note

ℭ Appetitus in nobis qui cum ratione ꝛ syllogismo habet̄/ est voluntas:que ꝛ appetitus rōnalis noīat̄. ℭ Qui vero p̄- ter opinionem ꝛ syllogismū in nobis est:ꝯcupiscibilis et ira scibilis est. quem ꝛ appetitū sensualem/irrationalē/brutūq; dicere consueuerunt.

Ertium cap. cōtinet tres questiones. ꝛ earū soluti-
36 t ones. ℭ Prima q̄stio. a quo impfecta aīalia vt mu sce ꝛ vermes(quibus diximus prius non adeē phā tasiā)moueant̄? ℭ Rn̄sio. sicut illa indeterminatū h̄nt et va guz motū:īdet̄minatā imaginatōem h̄nt ꝛ appetitū. Perfe ctā enim phantasiā eis adesse negauimus. Uidet̄ enī ipis le titia ꝛ tristitia inesse:quare ꝛ cōcupiscentia ꝛ appetitus. qui bus etiam imaginatōem phantāsiāq; indet̄minatam ineē cō
37 cedim⁹. ℭ Scd'a. Cum imaginatio sensualis cet̄is aīantib⁹ q̄ se mouēt insit:hoīb⁹ vo ꝛ sēsualis ꝛ rōnal':q̄ hax an sēsual' an rōnalis mouet in hoīe? ℭ Rn̄sio. Cum doceri volumus ex duabus quantitatibus vtra earum fuerit maior:certa cō stitutaq; vtimur mēsura:vt palmo aut cubito:vt huiusce rei certitudinē experiamur. Ita duob⁹ propositis cupiētes co gnoscere vtrum eligibilius sit:nos aliquid vnum vt delecta bile aut vtile loco mensure(ad quam ea conferamus)consti

tuere oportet. Et in nobis appetitus vnus cum ratione et syllogismo habetur: est z vnus qui est p̄ter opinionē z syllogismū. Et vehementior z valentior debiliorē rapit z sup̄at. hinc sepe euenit vt rōnalis moueat irrōnalem: cum vehemētior fuerit. Euenit item z sepe versa vice irrationalē mouere rationalem atq3 secum rapere: cum ipse vehemētior fuerit. Non quidem q̄ debilior suū motum deserat: sed alteri⁹ fortiore z validiore motu rapitur. Quēadmodum in spheris celestibus sphera (que vltimum celi ambitum coercet) orbes planetarū: motus pernicitate z velocitate precellēs secum rapit: suos tamen in contrariū circuitus efficiunt. Ita est z in nobis. Hoc tamen interest: q̄ in mundo semp is motus vincit: qui natura eminentior z nobilior est z alios secū rapit. vt is qui primo z supremo attribuitur circulo. In homine vero fit plerūq3: vt natura superius p̄stantiusq3 ab inferiore superetur/ vincatur/ atq3 rapiatur. vt incontinentiū constat argumento. z tribus cognoscantur agitari motibus inferioris/ superioris/ z quodāmodo tertio raptus. ¶ Tertia questio. Cum duplex sit extimatio siue apprehensio: hec vniuersalis. vt omē liberalitatis opus honeste fit z fieri debet. hec vero particularis vt huic philosophie operam studiose nauāti z quidem indigenti erogare: liberalitatis op⁹ est. que har: motum imperat? ¶ Responsio. Utraq3. s3 vniuersalis minus: vt que stando quiescendoq3 magis: moueat. z ab actione remotior. Particularis vero magis vt que actioni vicinior/ p̄pinquiorq3 immineat. 38

Primi cap. tertii tractatus note.

¶ Incorruptibile animal addit: propter eos qui celum imo verius mundum animal esse asserunt: cui tamē nullum sensum tribuunt vt Timeus. Ait eñ. Nec oculis indigebat: q̄a nichil extra (quod cerni posset) relictum erat. Nec auribus: cum nichil superesset foris: q̄d audiretur. Nec erant aere circunfusa externa mundi: vt respirationē requireret. Nec membris quidem talibus opus erat: per que noua alimenta susciperet: aut decocti cibi excrementa emitteret.

ertius tractatus continet duo cap. Primum continet sex cōclu
siones. Unum correlarium ad quintaȝ. Et
quomodo aīalia a longe sentiāt post sextā
39 ¶ Prima conclusio. Quicquid viuit: a ge
nerationis initio ad suum vsqȝ obitū/inte-
ritūqȝ vegetatricem aīam retinere necesse
est. ¶ Nam omne tale a sue generationis initio ad statū (mo
do impedimentum tollatur) augescit/statum habet: post quē
ad obitum vsqȝ minuitur. Id autem sine alimento fieri ne-
quit. Inest igitur ipsis suo toto durationis tempore vegeta
40 trix anima. ¶ Secunda. Non oibus viuentibus presto adeē
sensum necesse est. ¶ Nā plantis non adest: etsi vitā posside
ant. Earum enim corpus nimis simplex/terreum/et ad sen-
tiendum ineptum. Non igitur habent tactum. quo non habi
to: vt ceteri deficiant necesse est. Sine enim tactu: sensum vl
41 lum haberi impossibile est. ¶ Tertia. Omne animal sensum
habet ¶ Nam omnia que natura subsistunt: propter aliquid
sunt: et natura nihil temere et frustra facit. habebunt igit̄ sē
sum que progrediuntur et que se de loco in locū transferūt
vt cibum a longe sibi queritent et acquirāt: alioquin sine ca
rebunt/aliqȝ non poterunt. Et pariter sensuȝ habebunt que
sedi nixa alio se transferre nequeunt: vt coniunctum discer
nant alimentuȝ. Neqȝ licet dicere corruptibile animal motu
preditū: intellectū hr̄e sufficere ad discernendū: et sensū non
habere. neqȝ quidē incorruptibile. nā aut id sic melius esset
corpi aut aīe. non aūt aīe: q̄a nō meli⁹ sine ipso ītelligit neqȝ
42 itidē corpi: qđ ꝓpter sens⁹ aīalib⁹ datū esse videt̄. ¶ Quarta
aīalis corpus simplex eē īpossibile ē. ¶ Nā si simplex esset:
tactū nō hr̄et. tactū aūt: ipsū hr̄e necesse ē. Nō igit̄ corp⁹ sim
43 plex: sȝ cōpositū mixtūqȝ hȝ ¶ Quīta. tact⁹ maxie aīali neces
sarius est. ¶ Nam cum animal corporeum sit: ipsū proxima
contingere corpora necesse est. oportuit igitur ipsum muniri
tangendi facultate: qua salubria ab officientibus discernere
queat/salutēqȝ suam efficiat. alioquin vitā nō saluat. Fit enī
tactus per q̄ddā internū. quō igit̄ dinoscerȝ aīal ea que pro
sunt vt ꝓsequatur: et ea que officiunt/nocentqȝ vt fugiat si
ne tactu: quo ꝑsidio destituta aīalia: vt statim depereāt ne-
cesse est. De visu autēȝ/auditu ⁊ odoratu nō ita fit: sȝ medio

quodam hauriuntur extraneo. ¶ Correlarium hinc fit vt gustus quodāmodo animali sit necessarius. Nam gustus vt tactus quidam est: ⁊ alimentū tangere necesse est. Est igit (vt tactus) quodāmodo necessarius. 44
¶ Sexta conclusio. visus/auditus/⁊ odorandi sensus non sunt vt tactus necessarii. 45
¶ Tactum eñ et gustū diximus aiali necessarios: ꝙ tactus alimenti sit sensus. sine quo non contingit animal esse posse. non autem de visu/auditu/aut odorandi sensu ita est. Color enim/sonus/⁊ odor alimentum non prestant/augmētum/⁊ decrementū. et natura pleraq; aialium his sensibus non muniuit: sed boni gratia aliquibus ipsos addidit. ⁊ potissimū progressiuis: que a longe victum queritant. Nec mirum. nam hoc horum sensuum presidio ipsa saluari necesse est: neq; ad suam salutē tactus munitio sufficeret 46
¶ Et si q̄ras: quomodo a longe sentiant vt videant/audiant/odorēt? ¶ Dicimus sensibile mediū mouere: medium vero motum ciere/mouereq; sensum: perinde atq; si mouens aliquid pellat: quod pulsum alterum pellat. sicut ṗmum mouens a nullo pellitur: et vltimum pulsum solum pellitur ⁊ non pellit: media vero nunc plura nunc pauciora ⁊ pellunt ⁊ pellūtur: sic in sensatione. hoc excepto ꝙ in huiusmodi sensus alteratione: vnum manens ⁊ in eodem loco: alterat. pellens autē locū mutat. Quēadmodum cum cere sigillum impṁis: q̄tū pellendo cera cedit: sigilli vestigium profunde tenet. vbi v̄o non cedit vt lapis: nō retinet. ita ⁊ aqua ⁊ aer ⁊ maxime aer vnus ⁊ idē manens patitur: ⁊ sensum mouet. Et ita dicere satius videtur q̄ꝫ putare dum videmus oportere radios ab oculis egredi: qui a colore ⁊ figura passi/ ⁊ densitate repercussi: ad oculum redeant. At leuis ⁊ complanatus aer vnꝰ infractusq; manens coloribus ⁊ figuris affectus: meliꝰ dicetur visum icere ⁊ sensum coloris ⁊ figure facere: haud secus q̄ꝫ si sigillum ad finem vsq; ingrederetur cere: illic sigilli vestigium relinquens.

Secundi cap. note.

¶ Corpus simplex est/quod vnius solius haberet elementi contemperamentum.

Ecundū ca.cōtinet tres cōclusiones.et vnum cor=
47 f relariū ad scdam ℭ Prima cōclusio. Aialis corp⁹
simplex esse ipossibile est.ℭ Simplex itelligo igne
um/aereum/aqueum/aut terreum. Nam sine tactu anial esse
non potest: neq3 aliorum sensuum vllum habere. Atqui ta=
ctus simplicis corporis esse non potest:etsi visus/audit⁹/o=
dorat⁹possint.vt aquei ꝛ aerei:ꝑ q̄ vt media sentire faciūt.ta
ctus enim per intraneū:et tangendo ipsa ignea/aerea/aq̄a ꝛ
terrea sentit.Hinc tactus nomen ei inditu3 est. aialis igitur
corpus simplex esse non potest.At tibi forte videri poss3 ter
reum esse posse.sed sane ita esse nequit. Na3 tactus suscepti
uus est oim tangibiliū vt medietas quedā: et non solū diffe
rentiarū terre:sed calidi/frigidi/humidi/ꝛ sicci ꝛ oim tangi
possibilium.Hinc ossa/pili/ꝛ plante non sentiunt: quia trea
48 sunt.ℭ Tertia.Aialia tactu priuata mori necesse est.ℭ Na3
sine eo(vt diximus)neq3 aial esse potest:neq3 sēsuū vll⁹imo
cum sit ille sēsus:aial eē necesse est.ꝛ cu3 sit aial:hunc solum
49 sensū hr̄i parit op3.ℭ Correlariū.hic fit vt excellentie sen=
sibiliū alioꝝ sensuū:nō aial corrumpant sed solū sensū nisi ꝑ
accn̄s.excellentie vero tāgibiliū:ꝛ tactū ꝛ ipsū aial ꝑ se cor
rumpunt.Excellens eni sonus vt tonitrus aial non corrū=
pit sed auditum:nisi per accidens.vt cum spūs simul cū so
no elisi ꝑcussio aial exanimet.Neq3 excellens visibile anial
corrumpit:sed visum nisi per accidens.vt cum visu sic tro=
re afficit aial:vt e vita emigret secedatq3.Et ita de odore ꝛ
sapore .At excellentie tangibiliū calidum/frigidū/humidu3
siccum/molle/et durum:tactū per se corrumpunt ꝛ animal.
Non eni corrupto tactu:aial supuiuere cōtingit.et ois sensi
50 bilis supexcellentia sensum corrumpit.ℭ Tertia. Solus ta
ctus animali ad esse necessarius est:alii vero propter bn̄ esse
ℭ Nam solus tactus aiali(vt viuat)haberi est necessari⁹: et
alii corrupti non interimunt aial.qui ꝙ ob bene esse anima=
li sint concessi:statim cognitum est.Visus enim additus est:
quo vitam in aere aut aqua aut aliquo perspicuo sibi vendi
cet.Auditus:quo ei aliquid indicetur.odoratus:quo odore
a longe percepto ad alimentum se conuertat.gustus:quo io
cundum sit ei alimentum:et triste refugiat . Postremo lin=
gua adhibita est:vt sapores discernat/vocesq3 effingat.Est
itaq3 notum solum tactū ad esse animali necessariū esse tri

butum: ceteros vero non ad esse sed ob bene esse.

Trium de anima: complete Paraphrasis finis.

Tabula libri de sensu et sensato.

Qd de reliquis (que minus expleta sunt) determinationē facere expediat. 1
Qd naturalis Philosophi sit sanitatis et egritudinis principia rimari. 2
Medicos physicā artē auidiuscule ꝓsequi et querere. 3
Omnia que dicta sunt: corpori et aīe esse coīa. 4
Uisum ad plura per se dinoscenda aptiorem haberi: auditum per accidens. 5
Qd a natura ceci scientiores euadant surdis a natiuitate atq; mutis. 6
De natura organoꝝ sensuū: determiationē eē faciendā. 7
Sententiā Timei et Empedoclis visum ignem esse ponentium: recipiendam non esse. 8
Qd Democritus oculū natura esse aqueū recte astruxerit: non tamen recte visionem esse fulgorem. 9
Uisionē aliquo egrediēte fieri putare: incōueniens esse. 10
Rōnabiliter vt oculus aqueꝰ factus fuerit euenire. 11
Sentiendi organa: q̄tuor elementis aptari. 12
Diuisio sensibilium. 13
Qd color actu sensum faciens is sit: qui extremitas est perspicui in corpore terminato. 14
Duo modi quibꝰ antiqui medios assignabāt colores. 15
Primū modū medios conficiendi colores inualidū esse 19
Item et secundum. 17
Corpoꝝ defluxibus visionē fieri: mīme sentiendū esse. 18
Qd de odore determinandū sit. 19
Empedoclem non recte putasse saporem esse de natura aque. 20
Qd aqua non sit sapoꝝ Panspermia: hoc est tota materia. 21
Terram sapoꝝ gignendoꝝ causam existere. 22
Fructuū species sapoꝝ differentias obtinere. 23
Quid sapor. 24
Qd sapores in solo sicco non consistant. 25

Que sint saporum species 26
Non recte putasse Democritū oia sēsibilia tāgibilia eē 27
Q cōibus sensibilibus vt propriis: inconuenienter antiqui sint vsi. 28
Democritum non recte propria reducere ad coia. 26
Q aere et aqua odorare cōtingat. .30
Odorē passionē esse Enchymi humido siccoq3 pticipāt .31.
Quid odor. 32
Odorē neq3 exhalatōem/neq3 vaporē/neq3 vtrūq3 sit eē .33
Q odor pcipiat: cū hūidū ab Enchymi siccitate patiat .34.
Species odorum: saporum speciebus pportionabiliter respondere. 35
Q pleriq3 odorum delectationem aut tristiciam per accidens afferant. .36
Tales odores aialibus cōes existere. .37
Nonnullos odores scdm se esse delectabiles. 38
Odorem secundum se suauem et delectabilem: homini proprium esse. .39
Q nō respirātia odorandi facultatē habeāt. 40
Quo pacto nō respirātia odorz capacia sint? .41
An bruta odorib9 scdm se grauib9 idignent?. 42
Olfactū: medium sensuū rite locū obtinere. .43.
Q Pythagorici pperā asserūt: nōnulla aialiū odoribus nutriri. 44
An sensibiles passiones in ifinitū partiant? 45.
An visibile prius tpe mediū imutet q̄ visum? 46
An idem sit sonus quem propior audit: atq3 quem audit distantior? 47
Vtrū eundē simul pluribus sensibus sentire cōtingat? 48
Ipsum indiuisibile sensibile non esse? 49

Finis tabule.

Jacobi.F.Stapuleñ.in librum de sensu
z sensibili Aristotelis Paraphrasis.

Primi cap. p̄mi tractatus libri de sensu z sensato note. ❡Color p̄prium z per se a visu perceptibile.
❡Symbolum/signum/significatiuū.

Liber de sensu z sensato duos tractat⁹ complectitur. Primus quinq3 cap. Primū tres cōclusiōes. duo correlaria ad primā. et vnū ad tertiā. ❡Prima cōclusio. Quoniā de anima z virtutib⁹ eius vt ab ipsa p̄ficiscunt determinationē fecim⁹: his suppositis de reliqs et iis que minus explicauimus tam cōibus q̄3 p̄priis determinationē facere expediet. ❡Nam de iis que aialibus sunt z corpori z anime cōmunia (que in iis de aia non exacte satis determinata sunt: aut que illic tacta nō sunt) apta post consyderationē de aia incumbit determinatio. Talia autē sunt sensus/memoria aie z corpori cōmunia: z fere omibus aialibus: queādmod appetitus/concupiscētia/ira/delectatio/tristicia. et he q̄tuor numero passionū cōiugationes: sōnus vigilia/iuuentus senectus/aspiratio respiratio/ mors et vita: de quibus nichil illic tactum est. Expediet igitur de ipis determinationē facere: et quid vnūqdq3 eo♃ sit: vt quid memoria/quid sōnus/vigilia/iuuētus/senectus/aspiratio/respiratio/quid mors/quid vita et cur vnūqdq3 accidat: videre. 1
❡Primū correlariū. Hanc ob causā natural' philosophi: sanitatis z egritudinis est p̄ncipia iuenire. Sunt eñ he cōmunes passiones solis aialibus cōuenientes. Nam sanitatem z egritudinē vita carentib⁹ fieri impossibile ē. ❡Secundū correlariū. Et hinc fit vt Medico♃ q̄3plurimi auidiuscule physicam artem p̄sequant z querant. Nam vbi naturales finiunt: ordiūtur medici. z ex iis que de natura sunt: sua sumit p̄ncipia Medicina. ❡Secūda. Oia que dicta sunt: corpori z aie cōmunia sunt. ❡Nā aut hec sensus sunt habitus: vt memoria. aut passiōes que sensib⁹ fiūt: vt sōnus z vigilia. aut aial z pariter corp⁹ z aiam saluāt: vt respiratio/iuuent⁹/ vita z sanitas. aut corruptiones sunt et p̄uationes: vt respi 2 3 4

rationis ablatio/senectus/mors/egritudo. Sunt igitur hec omnia: corpori et anime cõmunia. Quid enim sit sensus/ propter quid accidat/quodq3 corporis sit (vt qui corporeo indiget sensorio) et quod aie: satis/appmeq3 superius dictum est. Dictũ etiam est gustum et tactum: sensuum maxime necessarios animalibus esse. Tactum quidem: quod animal saluetur a corrũpentibus tangibilibus. gustum vero propter escam. Est enim sapor ad nutritiuã partem ordinatus. Is enim sensus iocundũ amplectitur alimentũ. triste autem et horridũ refugit et abbominat. et alios sensus auditum/ visum et odoratum (qui per exteriora media fiunt) ipsis animãtib⁹ cõcessos diximus: quo a longe alimentũ dinoscentes sibi melius prouideant. At visus et auditus in aialibus intellectu et prouidentia preditis (qualis est homo) altioris boni vt discipline et prudẽtie gratia sunt. Nam plurimas differentias ostendũt: ex quibus cõtemplatio consurgit: et circa agibilia/ humanasq3 actiones discretio. de quibus hec adhuc adiiciamus. ¶ Tertia cõclu-

5 sio. Visus ad plura per se dinoscenda et ad necessaria: scdm se melior/ promptiorq3 habetur: auditus autẽ per accidens. ¶ Nã visus multimodas/multiformesq3 rerũ differẽtias/ et ad vitam necessarias per se monstrat. Nam omĩa corpa colore participãt. et sensibilia cõmunia magis hoc sensu pcipimus. Auditus autem solos sonos et vocũ varietates per se ostendit: que pauca sunt. Soni enim paucis conueniũt et voces ppauca eliciunt. Visus igitur ad plura per se dinoscenda et ad necessaria: secundũ se melior/aptiorq3 habetur. Sed quod auditus ad plura per accidens valeat hinc cognoscitur. Nam auditus et discipline et prudentie plurimũ cõfert. Sermo enim solius auditus est ex quo omniũ paritur disciplĩa: et non modo sonorum et colorum. non quidem scdm se sed scdm accidens. Constat siquidem sermo ex nomibus: quorum vnũquodq3 Symbolum est/atq3 signum. Ut enim vox vnicuiq3 rei sit signum: apte imponi cognoscitur. est igitur auditus

6 per accidens plurium. ¶ Correlariũ. Unde fit vt a natiuitate ceci: sapientiores euadant a natiuitate surdis atq3 mutis. Est enim (vt dictum est) auditus sensus discipline. Sed de his hactenus.

Secundi cap. note.

¶ Defluxus/Atomorum resolutio.

Ecundū cap.cōtinet quinqȝ ꝯclusiones. duas ratō
nes ad secundā.duas rōnes ad scđam ꝑtem tertie ⁊
vnū correlariū ad quartā.¶ Prima cōclusio.de or 7
ganoꝝ sensuū natura incūbit determinatio. ¶ Nam antiq̄ ea
aptabant elementis.Sed cum elementa sunt q̄tuor:sens⁹ ve
ro quinqȝ hoc ipsis īgessit difficultatē:cuinā quītū sēsuȝ ap
tare posset.Uidēdū vtiqȝ expediet an equa eoꝝ aptatio fue
rit.¶ Scđa.Nō ꝓbanda est eoꝝ sentētia:qui visū ignē eē po 8
suerunt:vt Timei ⁊ Empedoclis.ꝙ cōstricto ⁊ moto oculo
videat̄ oculus vt ignis fulgere.¶ Primo.quia si ignis ille
quē ponūt in oculo visibile esset:eadem rōne videri deberet
oculo q̄escente atqȝ oculo moto. aut cām adducāt cur poti
us illic ꝙ̄ tunc.Non autē ita videt̄.nam sentientē ⁊ videntē
non lateret.Nō est igitur ignis. Sed instabunt cur ipso mo
to igit̄ apparet fulgor:⁊ ipso q̄escēte nō. Facilis et ꝓmpta
respōsio est.cām huius nō esse ignē:sed ꝙ leuia corpora mo
ta vt aqua:nata sunt in tenebris fulgere.nō quidē lucē emit
tere.Ita pupilla oculi que in medio oculo nigra appet:hūc
in modū leuis est:que in tenebris mota ⁊ cōstricta fulget.et
pars a parte deprehendit̄:queadmodū in refractione solet.
et hinc duo aut plura videre apparet.¶ Scđo.dicunt ipo i-
gne exeunte(queadmoduȝ lumine a lucerna) nos videre .ḡ
videre deberemus in tenebris.Et potissimum ignis ille ī te
nebris deberet nobis ꝙ̄ in luce:patentior ⁊ aptior fieri.qñ-
quidē pu⁹ ignis se magis in tenebris ꝓdere soleat:vt torris/
vt flāma.Id aūt sub tenebraꝝ opacitate mīme adhuc conti
gisse conspectuȝ est.Non est igitur oculus ignis:neqȝ ab eo
talis ignis egreditur.Neqȝ satis respondet Time⁹ ꝙ ignis
ille in tenebris extinguatur.quia alios ignes in tenebris ex
tingui non videmus:sed extinguitur ignis humido et frigi-
do.Est enim calidus et siccus.Et si ignis ille tenebrarū oc
cursu disperiret extinctus:tantomagis per diē in aqua ⁊ in
glacie(in quibus alia ignita extingui maxime perspiciunt̄)
extigueretur.Nunc autem nichil tale euenit:non igit̄ respō
det Timeus sufficienter.Et Empedocles fere cōsimilit̄ sē
tit:duplicem tn̄ videndi modum tangit.Primū ꝙ fiat visio
egrediēte luīe queadmodū(īquit)noctib⁹ hybernis iter me
ditās lucernā accēdit:parqȝ vt oīm ventoꝝ īpet⁹ a lucerna
arceat:circūducta lucerne tenui mēbrana.Dispgūt etenī vē

toꝝ flamina flāmas. Et q̄to lumen hoc velamine circunscptū se magis diffuderit: clarius illustrat. Ita natiuo lumine circūquaqʒ pupille orbem fuso: q̄ se aliquādo fortius effusum extra ꝑfert ⁊ egerit. nosqʒ ita videre asserit. Scōm vero modū ponit: nos scilʒ corpora que videnť eoꝝ defluxibus
9 intueri. ¶ Tertia Democritus oculū natura esse aqueū rite sensit: visionē tamen illius esse fulgorem nō bene putauit. ¶ Qꝫ eñ pupilla aquea sit: multa ꝓdunt indicia. Primū. qꝛ ipsa fossa multe defluūt aque. Scōm. quia oculi de ꝑrimo/ recēterqʒ formati: frigiditate ⁊ claritate cetera mēbra excellunt. qđ aque nature maxime ꝯgruere videtur. Tertium est: circa pupillā albugo pinguis ⁊ sediminosa: aīalibus sanguine preditis ⁊ palpebris oculos obuelantibꝰ concessa: ingeniose factum a natura: ne pupille humidū coaguleť/ geleťqʒ. Hinc rigente frigore: palpebris contentū nūq̄ʒ frigere sentimus. ⁊ ceteris aīalibus dura oculoꝝ coopcula ad ipsiꝰ pupille protectionē natura tribuisse videtur. Sed q̄ non bene dixerit visionē esse fulgorē patet. ¶ Primo. qꝛ visio est q̄dā in vidente facta passio. Fulgor aūt accidit q̄ oculus leuis sit/ sitqʒ facta refractio. Non igř visio est hmōi fulgor. Sed de iis que refractione apparent nondū videtur naturā ab ipsis fuisse deprehensam. ¶ Scdo si visio fulgor esset: cur circa alia corpora: circa que fulgor emicat etiā nō est visio: ⁊ ex ꝯsequenti cur illa nō videant: sed solus oculus. Accidit itaqʒ videre nō quia pupilla fulgeat/ aut quia sit aqua: sed quia ꝑspicua: coloꝝ spēbus suscipiendis apta. Et licet ꝑspicuū esse: cōe sit ⁊ aeri ⁊ aq̄: aq̄ tamē durabilior/ ꝑmanentiorqʒ ē. Hinc potiꝰ aqueā nature benignitate: possidemꝰ pupillā.
10 ¶ Quarta. incōueniens dicūt (q̄cq̄d id sit: qđ ab oculo egrediť) visionē aliquo egrediēte fieri. ¶ Nā q̄cq̄d id fuerit: incōueniēs ē ipm subito ad astra vsqʒ ꝑtendi. Et si nō ad astra vsqʒ ꝑtendař: stultū etiā ē alio quopiā i medio putare ꝯiūgi. Coniūgiť ei lumē lumini: ⁊ nō qđlʒ cuilʒ. sʒ satius est mō q̄ dicꝰ ē: exteriꝰ interiori ꝯiūgi. Est ei vidēdi virtꝰ iterna latēs: ⁊ extiore septa/ circūdataqʒ mēbrana. Ratūqʒ id hři dʒ: qđ supiꝰ manifestū factū ē: colores nō sine luie videri. Et siue ꝑspicuū visui ⁊ rei vise mediū sit aer/ siue sit aq̄: a colore
11 moueri. a quo moto moueatur oculus. sicqʒ visionem fieri. ¶ Correlariū. Rationabiliter igiť euenit: vt oculus factus fuerit aqueus. Nam aqua ꝑspicua ē. Ipso igiť existente aqueo

interius lumen suscipiet:et fiet actu ꝑspicuũ:poteritqꝫ a sẽsibilibus vt coloribus moueri ꝙ̃captissime.qđ etiã ita cõspicitur. Et iterum cum illud ꝑspicuũ aereũ non sit: merito aq̃um esse dinoscit. Et extremũ oculi non est aie videndi organum:sed vis ea interna latꝫ/suũqꝫ internũ hꝫ organũ. Hinc interius ꝑspicuus cõspicit oculus. Et nõnullis in bello circa tp̃a vulneratꝭ:pupille poris abscissis accidit ꝑpetuas sub ortas fuisse tenebras:sicut extincta lucerna.q̃ pupilla iternũ dictũ ꝑspicuum:quasi videndi lampas recisa fuerit. ¶ Quinta.si sentiendi organa quatuor elementis aptari vellem⁹: sẽsoriuꝫ visus:aque aptare conueniret/auditus:aeri/olfactus:igni/tactus:terre.et quia gustus quidã tactus est:ipsũ itidẽ terre aptaremus. 12 ¶ De visu iam dictum est ⁊ de audit⁹ sensorio in his qui sunt de anima. De odoratu vero:q̃a q̃le quod odoratur actu est:talis olfactus potẽtia est. Quod aũt odoratur actu igneum est. Nam fumalis euaporatio:odorem et suauitatis fragrantiã parit:que quidẽ ab igne est. sens⁹ igit odorandi:põa igneus est. Hinc circa cerebrũ(quod ceteris ꝑtibus corporis humidius ⁊ frigidius existit)sit⁹ est. Et de tactu: etsi totum corpus obtinere videatur:nullus tñ alioꝝ circa cor calidissimũ ⁊ cerebro⁹ oppositũ:sibi sedem delegisse videtur.quare si ei aliquod aptandũ sit elementũ: cuꝫ aq̃ visui sit deputata/aer auditui/ignis olfactui/sola terra vt ei accõmodetur relicta esse videt.itidem ⁊ gustui:cũ gustus q̃dam sit tactus.

Tertii cap.note

¶ Sensus actu/sensatio. ¶ Corpa terminata/corpora opaca:que scd̃m ꝑfundũ:lumen non admittunt. ¶ Coccineus/ purpureus/excellẽtia rubens ⁊ roseus.

T Ertium cap.cõtinet vnam diuisionem.q̃tuor cõclusiones. duas rões.duos modos quibus antiq̃ medios assignabant colores ad primam.⁊ duas rões ad secundã. ¶ Diuisio. Unũquodqꝫ sensibiliũ dupliciť dicitur.hoc actu/illud potentia.vt color actu/color potentia. sonus actu son⁹ potentia. Et de his vniuersaliť dictũ est in his qui sunt de aia:⁊ cui⁹ sint sensus.⁊ quõ sonus/audibile actu sit idem auditioni.⁊ visibile actu:visioni. ⁊ ita in ceteris. sed q̃d eorũ sensũ actu faciat:nũc expediem⁹.⁊ primo de colore. 13
¶ Prima cõclusio. Color:actu sensũ faciens is est q̃ extre- 14

mitas ē pspicui ī corpore terīato ¶ Naꝫ etsi eē pspicuū aeri ⁊ aque cōueniat: ipsis tamen ꝓpꝛium nō est: sed plerisqꝫ aliis cōueniens/ illis plus/ his ꝟo minꝰ. Et corpora tminata: secundū extremitatē lumen recipiūt/ fiūtqꝫ pspicua. Luciduꝫ enī aliquod vt ignis: luminis sui pñtia facit actu pspicuum: cuiusquidē absentia tenebre sūt. Et ꝙ hmōi color sit pspicui extremitas: aut verius in pspicui extremitate quia ꝓprie extremitas nō est: dinoscit. ¶ Primo. qꝛ ꝓpter hoc Pythagorici colorē Epiphaniā (quā supapparitionē dicimꝰ) vocabant. Etsi is color: actu perspicuū mouēs ⁊ sensum faciens in extremitate sit pspicui: cōsimilis tñ nature interiꝰ latentē credere opꝫ esse colorem: ꝗuis actu perspicuū nō moueat. ¶ Scdo. qꝛ intermīata corpora vt aer ⁊ aqua sepe colorata vident. vt rubor rutilans in aurora. Sed nō ꝙ illic verus sit color. verū ꝓpinquitas aut distantia: talis appentie occasio est. Nam neqꝫ aer neqꝫ aqua colorata sūt. In coloribꝰ autē terminatoꝝ siue eminꝰ siue de ꝓpe: pseuerat apparitio. Nō autē interminatoꝝ corpoꝝ. Est igr̄ hmōi color appens ī corpore termīato. Et ꝙ iūctus sit pspicuo indiciū est. quia colores illos sepe pmutari videmus: scđm ꝙ plus aut minus affuerit pspicui. quodquidē nō ad interiora penetrat. bene igr̄ dictū est colorē qui videt: esse extremitatem pspicui siue potius in pspicua extremitate corporis tminati. Et si quod pspicuoꝝ colore affectū est: simil̄r color in eius extremitate mouet. queadmod in ceteris. hoc tñ interest ꝙ etiā internū/
15 atqꝫ in pfundū residens: mouet. ¶ Duo modi quibꝰ antiqui medios assignabāt colores. ¶ Primus. vt lumē in pspicuo ⁊ tenebre: ita ī corporibꝰ terminatiꝭ albedo ⁊ nigredo. Et medios colores inter hos fieri putarūt ex cōmixtione albi et nigri. quoꝝ vnūqdqꝫ ꝓpter sui puitatē insensibile est: mediū tamē oportere nasci colorē. Nam neqꝫ albedinē neqꝫ nigredinē esse necesse est: erit tamen color aliqs: q̄re medius. Et quia iterū ipsi misceri cōueniet cū albo aut nigro: ex tali cōmixtione cōfusioneqꝫ alia enascet coloris species. Et cum hmōi valde varie fieri possint ꝓportiones: vt pmo duoꝝ albi ⁊ nigri: qui sine ꝓportione ⁊ tempantia sunt: sed in excellē tia quadā ⁊ excessu. deinde triū vt albi/ nigri ⁊ duoꝝ cōtemperatoꝝ. ⁊ scđm alios nūeros quoscūqꝫ. Hinc valde mľtos cōtingit medios enasci colores. Et sicut in cōsonantiis fe=

cundum p̄portionatissimos numeros delectabiles enascunt̄ harmonie: ita scd̄m similes colorꝝ p̄portiões ꝛ numeros: delectabilissimi nascunt̄ colores. vt coccine⁹/ punice⁹ Hic euenit vt sicut pauce sonorꝝ sūt cōsonantie: ita paucos delectābiles cōtingat eē colores. iordinatos aūt multos: vt oēs q̄cūq3 secundū alios sumant̄ numeros ℂ Scd̄s mod⁹ ē. medios colores apparere: q̄a color colori sit sup̄additus/ ꝛ colorē colore videri ꝯtigat. queādmodū pictores apparere faciūt: colorē colori pigēdo supponētes. ꝛ queādmodū cōtigit medios colores in aqua apparere vno colorato alteri supposito. ꝛ quēadmodū sol per se albus appar3: ꝛ idē caligine aut fumo cōspectus: rubicūdus app̄et ꝛ punice⁹. hac de cā m̄ltos eē medios colores aiunt. q꜡ cū albū et nigꝝ nō sint in p̄portiōe aliqua: ex ipsis adinuicē p̄portionat꜡ medi⁹ nascet̄ color. ꝛ cōsimilit̄ vt in p̄mo mō ponent̄ in p̄portione. q̄a semp̄ eorꝝ q̄ sūt in sup̄ficie ad eos q̄ sūt in p̄fundo erit p̄portio q̄ si fuerint duo/ tres aut q̄tuor: sicut mutabunt̄ ꝛ mediorꝝ ipsorꝝ apparētie ℂ Scd̄a cōclusio. Prim⁹ mod⁹ medios colores statuēdi irrōnabilis est ℂ Prīo. q̄a sicut nulla magnitudo īuisibilis est: s3 quel3 aliq̄ distātia visibilis: ita neq3 albedo ꝛ nigredo q̄re eaꝝ mixtio nō faciet mediū colorē: s3 poti⁹ fiet q̄dā aggregatus color vtriq3 cōis. q̄ etsi a longe discerni nequeat poterit forte aliqua distantia discerni. ℂ Secundo. quia mixtio non fit iuxtapositione minimorum ad sensum/ neq3 minimorum secundum quantitatem. Quia nulla sunt talia: quēadmodū prius dictū est. Sed diuisione et minimorꝝ natura iuxtapositōne (vt est minimu3 semen/ minimus hō/ minimus equus) et eorꝝ que adinuicem misceri nata sunt. et que ea sint prius a nobis dictum est. Non eni3 homo miscibilis ē equo neq3 color colori. Non igitur huiusmodi commixtione: medii proueniunt colores. ℂ Tercia. Neq3 mediorum coloru3 17 quo nobis appareant: secundus approbandus est modus

ℂ Nam multi sunt medii colores: quibus nullus superponi videtur alius color. Et ea que superpositione apparent non consimiliter apparent de longe ꝛ de prope. qualiter vidēmus medios colores. Non igit̄ apparent colorū colorib⁹ substerniculo aut suppōne ℂ Quarta. neq3 (sētiēdū ē) vt plerīq3 volūt) tr̄ia app̄ere corporꝝ defluxib⁹ at3 hūc i mō visionē fieri ℂ Nā visio fier3 corporꝝ ꝯtactu. at meli⁹ fit si color mo

(Margin numbers: 16 beside "tie ℂ Scd̄a cōclusio" line; 17 beside "dii prouenuint colores. ℂ Tercia" line; 18 beside "substerniculo" line.)

neat mediũ ꝑspicuũ qđ motũ moueat sẽsũ: ꝙ hmõi corpoꝝ attactu: nullaq₃ seq̃ videnť incõmoda. Non igiť hunc in modum visionem fieri/ coloresq₃ apparere probandum est.

¶ Sed queres. vnđ igr̃ sunt multi ꝛ varii colores: vt hi extremi/ hi ꝟo medii: ¶ Dicim⁹. Sicut diuersa sũt mixta/ mixtoꝝq₃ contemperamenta: ita multi ꝛ varii sũt colores: mixtoꝝ ꝛ cõtemperamẽtoꝝ naturã seq̃ntes. Mixtoꝝ em̃ hec simpliciũ supabundantiã₃ magis imitãtur/ hec minus/ illa ꝟo secundũ ipsoꝝ mima cõtemperamẽta seruãt. Et cur coloꝝ/ sonoꝝ ꝛ odoꝝ spẽs termiate ꝛ finite sint: alius futur⁹ ẽ sermo.

Quarti cap. note. ¶ Purpureũ/ alurgum ¶ Ceruleus/ Cyanus: subobscur⁹ coloꝛ q̃ si niger: nigro/ viridiq₃ medi⁹. ¶ Acre/ ponticũ. ¶ Acidũ/ strictiuũ/ Stypticũ ¶ Coloꝝ ꝛ sapoꝝ mutuã hñtes respondentiã dispõnes.

Album	Nigrũ	Dulce	Amarũ
Flauum	Liuidum	Pingue	Salsum
Puniceũ	Purpureum	Acre	Austerũ
Viride	Ceruleũ	Acutum	Acidum

Figura Polygonia/ figura multangula.

Quartũ cap. cõtinet. 9. cõclusiões. q̃tuoꝛ rões ad q̃rtã. Diffinitionẽ saporis post q̃ntã. Spẽs sapoꝝ ꝛ co-

19 loꝝ post sextã. Et q̃tuoꝛ rões post nonã. ¶ Prima ꝯ⁹. Qꝛ de sono ꝛ voce sufficienť i his de aĩa deťminatũ ẽ: de odore sermonẽ facere videť idoneũ. ¶ Nã de ipo varia fuit ãtiquoꝝ snĩa. q̃ qđ veri/ qđ ve falsi cõtineat: hac deťminatiõe dilucebit. Que tñ de ipo p̃⁹ deťminauim⁹: hic certa ꝛ explorata tenere debem⁹. vt fere cõsimiľr de odore vt de sapore sentienđ eẽ: nõ tñ ipsoꝝ eoꝝđ eẽ passionẽ. Nã illi⁹ olfact⁹ est: hui⁹ ꝟo gust⁹. Et sapores nobis odorib⁹ certiores/ ꝑfectioresq₃ hri. Nam odoratũ prauũ ꝛ multis aĩalib⁹ iferiorẽ habem⁹: gustũ aũt certũ. q̃a tact⁹ quidã ẽ: qui nobis certissimus habeť. Jdcirco a gustu ꝛ saporib⁹ deťminationis exordiũ su-

20 mere nõ absonũ/ ꝑterq₃ rõnem videbiť. ¶ Secđa. Non recte putat Empedocles saporẽ eẽ de natura aq̃: qꝛ i aq̃ q̃dã sint minutula corpora de sapoꝝ genere ob suã quiđ ꝑuitatẽ isensibilia: q̃ suo defluxu sapores efficiãt. Nã fructib⁹ apto soli expositis: sapores mutari videm⁹. itidẽ ꝛ fructib⁹ igne concoctis. Tales autem sapores ab aqua trahere non possunt. Non igitur causantur sapores ex corporeis ab aqua

defluxibus.qui potius humidi resolutione tēpore facta/ va
riaqȝ coctione:acrem/acerbū/dulcem/amarū ⁊ oĩmodū sibi
assumūt saporem.❡ Tertia.Aqua nō est vl'is materia sapo 21
rum(quā panspermiam dicere solent) vt aqua vna pte vnūȝ
saporem pstet:⁊ altera alteꝝ.❡ Nam ex multis parari sapo
res videmus:⁊ ex eodem diuersos. que aqua nō eē cognita
sunt.Neqȝ id etiā verū est.oēm saporem ĩ aqua gigni ipsa a
calido vt igne aut sole passa.Naȝ aqua est humidoꝝ subtilis
simū ⁊ oleo subtilior:q̃uis oleuȝ viscositate sua se plus dif
fundat:aqua autem vt glutinio carens dissipet. Hinc aqua
difficiliꝰ oleo in manu seruat.Et aqua calefacta sola ĩgros=
sari non videt.Requirunt autem sapores omnes: maiorem
grossitiem.Non itaqȝ sufficeret calidum:in aqua gignere sa
porem.❡Quarta.Terra potius ad generandos sapores cā 22
esse videtur.❡Primo quia sapore predita grossitiē seruant
et ex terra nascentiā ⁊ ortum ducunt vt fructus.❡Secūdo
hoc multi physiologoꝝ asserere vident:dicentes per quācū
qȝ terrā trāsierit aqua:ab illa sibi trahere saporē.qđ statim ĩ
aquis salsis est manifestum.Sal enim quedaȝ terre spēs est
❡Tertio.q̄a aqua cineribus colata reddit amara: ab ipsis
quidem amaritudine ducta.❡Quarto.quia fontium hi dul
ces sūt/hi amari/hi acres/illi austeri:⁊ omnimodas saporuȝ
differentias repñtantes.que varietas non nisi a terrarū va=
rietate ducta videt.❡Quinta.Rationabilit fructuum spēs 23
maxime sapoꝝ differentias obtinent.❡Nam fructus humi
di sunt et terrei:et sapores gigni videntur cum a terreo sic=
co patitur humiduȝ.Indicia sunt:aqua salsa/aqua cineribꝰ
colata ⁊ varia fontinaꝝ aquarum saporum genera. est enim
humidum natum pati a suo ꝯrio:queadmodum ⁊ alia cōtra
ria.Et cum ignis siccus sit:natum est etiam pati ab igne : sȝ
magis a terra.Nā ignis primo siccus nō est sȝ calidꝰvt alio
dictū est loco:terra vo primo sicca est.queadmoduȝ enĩ q̄ co
loribus ⁊ saporibus affecta colluit lauatqȝ aquis:talē ĩ aq̄s
colorem relinquit ⁊ saporem:hūc in modū terreū siccū(agē
te calido)per humidum latum:talem relinquit passionem
❡Diffinitio saporis.Hinc talem sapori aptare poterimꝰdif 24
finitionem.Sapor est a terreo sicco in humido facta passio:
alteratiua gustus de potentia ad actum.Gustus enim p̄usq̄
saporem pcipiat:est in potentia sicut sciēs ad speculari.Est

25 enim sentire vt speculari. ¶ Sexta. Non decuit sapores ĩ so
lo sicco consistere. ¶ Nam sapores sunt ad nutriendũ. aniã-
lium autem esce non vno constant: sed mixte sunt omnes. tã
gibiles quidem quo augmentũ aut decrementũ pstent. sapi
de et gustabiles: quo nutriant. Nutriunt enim omnia dulci/
aut simpliciter/aut cõmixto. quod alio determinandũ est lo
co. Et augmentum et nutricatio fiunt pstante calido. Nam
calidum: alimentum parat ꝛ digerit. quod leue autem ꝛ dul
ce est: attrahit. Amarum autem/salsum/ꝛ graue suo ponde-
re subsidens relinquit. ꝛ id animalibus et plantis ꝛ ĩtra nos
ratione euenit. quandoquidem exterior calor in exterioribꝰ
consimile operetur. maris enim leue ꝛ dulce calore extrahi
tur: graui ꝛ amaro subsidente relicto. Sed queres cum nu-
triamur dulci: cur alii sapores vt salsus/vt acutꝰ ferculo cõ
diẽdo misceant? Hoc est ne celerius equo: natura trahat ali
mentũ. Est enim dulce nimis nutritiuum atq; supernatati-
26 uum. ¶ Species saporꝝ. ¶ Species saporum vt spẽs colorꝝ
quadam similitudine ꝛ pportione respondent. Qui enĩ in sa
poribus sunt dulce et amarũ: sunt in coloribus albũ ꝛ nigrũ
Et pinguis sapor vt dulcis est: salsus vt amarus. Et flauus
color vt albus est. Liuidus vt niger. Et reliqui quadam si-
militudine sunt medii sapores. scz acre/austerum/acutũ/aci
dum. Colores vero puniceum/purpureum/viride/ceruleũ.
possuntq; hoc ordine digeri.

Album	Nigrum	Dulce	Amarũ
Flauuz	Liuidum.	Pingue	Salsuz
Puniceũ	Purpureum	Acre	Austerũ
Viride	Ceruleum	Acutum	Aciduz

Et sicut in perspicuo: tenebre sunt priuatio lumis: ita nigre
do vt puatio ẽ albedinis/ꝛ amarũ vt priuatio dulcis. Hinc
cinis omnium cõbustorꝝ amaricatissimus est: ꝙ totum expi-
27 ratum/exhalatũq; sit dulce. ¶ Septima. Democritus ꝛ alii
complures non sane putant omnia sensibilia esse tangibilia
¶ Nam oẽs sensus oporteret quosdam tactus esse: quẽad-
modum est tactus. Quod ꝙ falsum sit et irrõnabile: non est
cognoscere difficile. ¶ Octaua. Deficiunt item: magnitudi-
28 ne/figura/aspero/leui/acuto/ꝛ obtuso cõmunibus sensibili
bus vt propriis vtentes/atq; propria esse putantes. ¶ Naz
etsi non omnium sint sensuum: sunt tamen tactus et visus: q

re communia sunt ꝛ non ꝓpria. Et hinc euenit vt visus ꝛ auditus circa illa decipiantur. circa colores autem ꝛ sonos nõ decipiantur. Nam sensus circa propria non decipitur. ❡ Nona. Democritus non rite propria reducebat ad communia: vt album ad leue/ nigrum ad asperum/ ꝛ sapores ad figuras. ❡ Primo. quia nullus sensuũ magis cõmunia sensibilia visu cognoscit. Si igitur sapores reducant̃ ad figuras: ꝛ visus magis figuras apprehendat: magis ꝛ gustu apprehendet ꝛ sapores. Hoc autem falsum est. ❡ Secundo. gustus in nobis certissimus est. Est enim tactus quidã. At cum certioris sensus sit: minima et minus sensibilia percipere: si figure maxime sint gustus/ ꝛ ad leue ꝛ asperum reducantur album ꝛ nigrum: illa maxime discernet gustus: et q̃cunqꝫ figuras ꝑticipant. ❡ Tertio. sensibilia ꝓpria cõtrarietatem habent. vt in visu contraria sunt album ꝛ nigrum/ in auditu graue ꝛ acutum/ in odoratu ꝛ gustu dulce ꝛ amarum. Figuris autem nichil est contrarium. Que enim Polygoniarum: circulo assignabitur contraria? Non igitur rite sapores reducunt ad figuras. ❡ Quarto. Figurarum species in infinitum ꝓdeunt. Non autem sensibilium ꝓpriorum et saporum. Cur enim alique ꝛ certe semper sentirentur/ occurrerentqꝫ sensui: alie vero nunq̃? Non itaqꝫ bene sensibilia ꝓpria ad cõmunia reducere. Et hec de saporibus dicta satis sint: spãliora (quoad de vegetabilibus ꝛ plãtis consyderationem faciemus) relinquentes. 29

Quinti cap. note.

❡ Enchyma corpora/ que effumationem/ fumalemue expirationem ex se fundunt. Est enim chymus fusio. ❡ Achyma vero sunt/ que fumalem expirationem non fundunt. ❡ Ostracodermi pisces sunt: qui testeis pellibus vt ostrea integuntur. Est enim ostracon testa: ꝛ derma pellis. ❡ Scorie/ expurgamenta/ metallorum feces. ❡ Dysiasta/ difficulter sana/ male sana. ❡ Myron/ liquidum odoriferum vnguentum. ❡ Hyperbole/ excessus. ❡ Reuma/ fluxus/ fluentum. ❡ Thorax/ pectus: ꝛ pectoris tegmen. vt lorica.

q Uintū cap.cōtinet.10.cōclusiones.tres rōnes ⁊ de
scriptōem odorꝫ ad scđaꝫ. vnū correlariū ad tⁱtiam.
vnū correlariū ad qntā.duas rōnes ad septimā.du

30 as qstiōes ad octauā.Et qnqꝫ rōes ad decimā ¶ Prima cō
clusio.et aere ⁊ aqua odorare cōtingit ¶ Nā vt de sapore di
ctū est:pene cōsimili mō de odore sētiendū est.Qđ eni trēuꝫ
siccū ad sapores opaṫ in humido:id Enchymū humidū ad
odores opaṫ in Enchymo sicco.Atq̄ Enchyma i aere fumi
dā resoluūt expiratōem:⁊ cōsiliṫ in aq̄ si lota/ablutaqꝫ fue-
rint.Igiṫ ⁊ aere ⁊ aqua odorare cōtingit. qđ et monstrāt pi
sces ⁊ Ostracodermi:q̄ in aqua odorare cōspiciunṫ: illic nō
existente aere.Nā aer semꝑ aq̄ sūma petit/ supꝗ natare vi-
deṫ.nec pisces ipi spm̄ ducūt:q̄ valeant ipm respiratu attra
here.Et lꝫ eē ꝑspicuū aeri ⁊ aq̄ cōe sit:nō tm̄ ipis(qꝛ ꝑspicua
sint)odoramᵘ:sꝫ scđm ꝙ fumalē spiratōem calido resoluēte

31 aut lotione aliqua recipiūt queadmodū dictū est ¶ Secūda
odor passio ē Enchymi:humido siccoqꝫ ꝑticipātꝫ ¶ Primo
quia elemēta/ignis/aer/aq̄/terra odore vacāt: qꝛ ⁊si sua hūi
da et sicca Enchyma essent: nō tm̄ humidū ⁊ siccū i ipis sūt
cōmixta atqꝫ cōtemꝑata ¶ Scđo mare odorꝫ ē:ꝙ iā humidi
et sicci ꝑmixtiōem hr̄e dinosciṫ ⁊ sal magis odorabile: ꝙ ea
magꝫ ꝯtemꝑata hēat.vitrū ꝟo minᵘ:ꝙ nimis terreum sit.qđ
ab vtroqꝫ manifestat eliquatū oleū ¶ Tertio lapides ⁊ me-
talla que Achyma sūt:inodora cōspiciunṫ oia.Hinc aurum
inodorꝫ est:nā maxime oim:achymū est. Es autem ⁊ ferruꝫ
odora sūt:ꝙ sint Enchyma.quorꝫ cōsumpto humido:scorie/
crusteqꝫ feces:inodore reliqunṫ.tū ꝙ Achyme:tū ꝙ humidi
et sicci debita careāt cōtemꝑatione.Et argentū ⁊ stannuꝫ.et
ligna:odorabilia sūt.Nā sūt Enchyma. Argentū aūt ⁊ stan
num aliq̄bus magis:aliis vero minus.sunt enim aq̄a. Et li
gna aquea:minus aliis odorāt. Minus enim fumalis spira
minis habere videnṫ.Hic dicebat Democritᵘ.Si oia fumᵘ
essent:nares vtiqꝫ omnia discernerent ¶ Descriptio odoris
Ex his talem odoris descriptionem elicere poterimus.

32 Odor est humidi sicciqꝫ Enchymi passio:olfactᵘ de potētia
ad actum alteratiua:siue ab aque humido /siue aereo sit fa-
cta.Est eñ vtrūqꝫ humiđ. ¶ Tertia ꝯclusio.Neqꝫ odor ex

33 halatio est/ neqꝫ vapor/neqꝫ vtrunqꝫ simul : vt varii varie
opinati crediderunt. ¶ Primo. quia exhalatio non fit in

aqua: vbi tamen odorant. Et vapor humiditas quedã est. in aquã solui parata. Nõ est igr odor: aut exhalatio aut vapor. Neqʒ per id: vtrũqʒ est. Nam (vt dictũ est) odorat in aq̃ vbi nõ est exhalatio. ¶ Scdo. qr id ẽ existimare odorẽ: exhalationẽ/vaporẽ/aut vtrũqʒ esse: acsi ipm credam⁹ a corporibus esse defluxũ. Atqui ipm esse corporeũ defluxũ: incõmodum reputam⁹. Non est igr odor: aut exhalatio/aut vapor/aut vtrũqʒ simul. ¶ Correlariũ. Hinc fit vt odor percipiat: 34
cũ humid aut aeris aut aque ab Enchyma patitur siccitate
¶ Quarta. recte odorꝝ spẽs: saporꝝ spẽbus quadã ꝓportiõis 35
similitudĩe rñdent. ¶ Nam et similib⁹ noibus noiantur. vt odor dulcis/amarus/pinguis/salsus/acer/austerus/acerb⁹/acidus. Et vt quidã sapores difficilis sunt degustationis vt putrida dysiasta (que male sana dicere possumus) ita putriũ odores: grauis difficilisqʒ sũt odorationis. Et quod in aqueo sapor: in aereo ꝛ aqueo odor. Et vt frigus ꝛ cõgelatio sapores hebetãt: calidũ vero mouet: ita frigus ꝛ cõgelatio extermiat odores: calor aũt fragrantiam ꝓmouet ꝛ excitat. Nim: rũ igr si saporꝝ spẽbus: cõsimili quadã ꝓportione
odorꝝ spẽs rñdeant. ¶ Quita. Pleriqʒ odorꝝ delectationem 36
aut tristitiã per accidẽs afferũt. ¶ Nam cibariorꝝ odores (sicut ꝛ sapores) esurientib⁹ delectabiles sũt: saturis autẽ atqʒ refartis: neqʒ sapores delectabiles sũt/ neqʒ odores. Quibuscũqʒ eñ esca delectabilis nõ est: neqʒ eisdẽ odores afferet delectabiles. Sũt igr nõnulli odores per accidẽs ꝛ alimẽti rõne delectabiles/tristabilesue. ¶ Correlariũ. Quapro 37
pter hi odores aĩalibus sũt cõmunes. ¶ Sexta. Quidã sũt 38
odores scdm se delectabiles. ¶ Nam quidã sunt delectabiles nichil ad escam ꝛ esurientiũ desideriũ faciẽtes: vt odores florꝝ. qui potius obsunt. Hinc Empedocles Traciũ increpans aiebat. Cũ lentẽ decoquis nõ infũdas Myron. Et qui poculis bene olentes flores miscent: hoc faciũt duob⁹ sensibus odoratui ꝛ gustui delectationeʒ afferre volentes.
¶ Septima. Odor secundum se suauis ꝛ delectabilis: ho- 39
mini proprius est. qui vero vna cum saporibus sue sumit delectabilitatis occasionem: et hominibus/ꝛ pecoribus cõmunis. ¶ Primo. quia homines frigidi sunt cerebri. vsqʒ adeo vt ciborꝝ ascẽdẽtes fumi: ob loci frigiditatẽ icrudescãt: reumata ꝛ noxias ĩfirmitatũ lesiões hominibus inferentes. talis

S

autem odor tali frigiditati obsistit/hisq3 aduersat nocumē-
tis. Est enim cerebrū natura frigidū. ⁊ sanguis iuxta illō ex
istens angustis venulis contentus: facile infrigidabilis. ali
is autem aialibus illa non est necessitas. ¶ Secūdo. Solus
homo illis gaudet florū odoribus/ illorq3 calor frigiditati
cerebri hyberbolem temperat ⁊ excessū: fitq3 grata cōmēsu-
ratio. Est enim odoris virtus natura calida. ⁊ hois cerebrū
ceteroꝝ animaliū frigidius ac humidius: ꝙ aliorū animaliū
cerebra magnitudine excedat. Hinc nō oia aialia: sed homo
et quedam terrestria respirationis vsū habent. homo ad du
os vsus. Primo ad Thoraci ⁊ ꝑcordiorū refrigeriū. Scdo
ad suscipiēdos odores/ ꝯtemperandūq3 cerebrū. Bruta vero
ad internum calorem temperandū ⁊ aliorū odorū sensu3 ad
cibum prosequendū. Hinc merito: scdꝫ se suaues odores ho
minibus ꝓprii sunt. per accidens autem delectabiles: ⁊ hoi-
40 bus et brutis cōmunes. ¶ Octaua. Que non respirant: odo-
ris sunt capacia. ¶ Id eñ manifestāt pisces/ Entoma (que
nos isecta dicim⁹) apes/ parue formice (quas nōnulli Seni-
pas vocant) et purpuree marine. que longe ꝓpter odorē pro
41 perant ad escam. ¶ Prima q̄stio. Quō non respirantia odo
res ꝑcipiant: si respirātia non nisi vno mō spm̄ ducēdo odo
rum sensū habeant. ¶ Huic questioni in iis qui sunt de ani-
ma satisfactum est: duos ipsis esse odorandi modos. vnū re
spirantibus sensorium reuelando: similem videndi modo aia
lium oculos palpebris cōtectos hn̄tium. ⁊ alterū nō respirā
tibus. non reuelando atq3 detegendo sensoriu3: sed aptu3 ⁊
patens odorum differentias semꝑ habentibus: vt aialiū du
ri oculi: semꝑ obuii sunt et patentes occurrentibus colori-
42 bus. ¶ Secūda q̄stio. An bruta indignent odoribus secūdū
se grauibus: ¶ Dicit ꝙ non nisi molestiā ⁊ dolore3 ipsis (vt
carbonum et sulfuris fumi facere solent) ingerant. Facit eñ
carbonum fumus capitis grauedinē: pariter ⁊ sulfuris odor
et plerūq3 corrumpunt. Et neq3 scdm̄ se graues ⁊ male olē
tes odores ꝓsequnt aut fugiunt: nisi (vt dictum est) cū ipis
seruiāt ad gustū ⁊ escam: tunc eñ ipsos ꝓsequntur ¶ Nona
43 cōclusio rite videt olfactus: imparis sensuū numeri mediū
obtinuisse locū. ¶ Nam aere ⁊ aqua odorat. et ꝑ hoc cū au
ditu ⁊ visu concordat. Et odorū multi nutritioni cōuenien-
tes sūt/ ⁊ apti. ⁊ in hoc cōuenit cū gustu. Estdeniq3 humidi

et sicci:que passiões sunt tāgibiles. Est itaq3 cōueniēter locatus sensuū medius:qui cum oībus in aliquo cōmunis habetur. ¶ Decima ꝯclusio. Pythagorici male asseuerāt nōnulla animaliū odoribus nutriri ¶ Primo. q̄a nutriens vt cibum oportet esse compositū:nam nutrita non sunt simplicia. Hinc euenit semꝑ cibi supfluitas aut extra aut intra:vt arborꝝ cortices monstrāt. odor autē nō est compositus: non igr̄ nutrit. ¶ Scd̄o.quia aqua per se nisi cōmixta fuerit nō nutrit:igitur tanto minus odor. ¶ Tertio.qd̄ nutrit:corpus esse debet.odor autem corpus nō est. ¶ Quarto.corpulent⁹ aer apt⁹ nutricationi nō fit:tāto min⁹ igitur id fieret odor. ¶ Quito.loc⁹ cibi receptiu⁹:stomach⁹ ē.odoris aūt receptiuū:in capite ē. Nā qñ cū aere/aut spirabili subit fumositate ad spirat:uū itaq3 vadit locū. Non est igr̄ odor nutritiuus. Etsi odorabile vt odorabile est:nutrimēto nō ꝑducat:cōfert tñ(vt dictū est)ad sanitatē. Et de odoratu hacten⁹ dictū sit. 44

Primi cap. secundi tractatus note.

¶ Dies is/toni diuisio qd̄ et semitoniū minus dicit̄. ¶ Propinqū mouens/sensibile actu. ¶ Cotoniū/cytoniū/coctanū ¶ Elementa lr̄arū. ¶ Minimus sapor/minimus sapor actu. ¶ Sensibile ꝑpinqum et coniunctū/sensibile actu

Secūdus tractatus

ꝯtinet duo cap. Primū tres q̄stiones earꝫ solutiōes.vnā rōe3 īprobantē.tres ꝓbātes Antiq̄ꝝ rñsionē ꝛ ei⁹ īprobationē ad p̄mā. .3.rōnes visibile p̄⁹ tpe mediū īmutare ꝯtēdētes:antiquorꝫ rñsionē ꝛ īprobationē ad scd̄a3. ¶ Pria q̄° Cū oē corp⁹ sit i infinitū diuisibile:an sensibiles passiōes:color/son⁹/odor/sapor/caliditas/frigiditas/huiditas/siccitas g̃uitas/leuitas/mollities/durities:ī īfinitū ptiant̄: ¶ Ql nō ita sit videt̄.q2 sensū ī infinitū diuidi oporteret. Est eni earꝫ vnaq̄q3 actīa i hoc:q̄ possit mouere sensū. hoc aūt fl̄m esse videt̄. Nā oporteret oē3 magnitudinē sensibilē eē:cū sensus vt visus nō apprehēdat albū aut nigrū sine magnitudīe. Albū em̄ ꝛ nō q̄tum videre īpossibile ē. Sed oppositū etiā apparet ¶ Primo.quia cū om̄e corp⁹: in infinitū sit ptibile:si passiones ille diuisibiles hoc mō non eēnt: tandem daretur 45

corpus sensibile sine colore/caliditate/frigiditate/ humore/ siccitate/leuitate ꝛ grauitate.hoc autem impossibile. ¶ Secundo.qꝛ sensibilia corpora essent ex nō sensibilibus corporibus. At ipsa ex sensibilibus cōponi necesse est. Non eniꝫ ex Mathematicis cōponunt corporibus. ¶ Tertio.quia si aliqd esset tale sine sensibili passione:sēsu nō cognosceret.a quo igitur cognosceret? nisi ab intellectu dixeris. Sed intellectus talia exteriora sine sensu nō itelligit. ¶ Antiquoꝝ solutō fuit passiones esse indisibiles:pariter ꝛ magnitudines īdiuisibiles. Sꝫ magnitudines imptibiles esse/ ex impartibilibusqꝫ cōflatas abire non posse:satis prius monstrauimus. Idcirco alterā expedit huic q̄stioni aptare solutōem. Et p̄mo dicimꝰ sēsibiles passiones nō eē scdm spēm ī ifinitū diuisibiles. Nā quoꝝ determiata sūt extrema:ꝛ media finita eē necesse ē sēsibiliū aūt determinata sūt extrema vt ꝯria In visu:albū ꝛ nigꝝ/ ī auditu:graue ꝛ acutū/ī olfactu ꝛ gustu:dulce ꝛ amarū in tactu:calidū/frigidū/humidū ꝛ siccū. Sūt igit media determinata ꝛ finita. Erūt itaqꝫ sensibiliū spēs:finite atqꝫ determinate. Adiicimꝰ scdo.cōtinuū ī ifitū ptibile eē scdꝫ ptes ieq̄les:nō aūt ī ptes eq̄les assignate/determiateꝫ q̄titatis. Et q̄a sēsibiliū spēs ꝯtinuo sūt ꝯiūcte:itidē vt ꝯtinuū sūt disibiles.ꝛ iteꝝ aliq̄ sūt actu/aliē po p̄oa. Et lꝫ nō oē sensibile vbi actu sepatū eēt sentiret sensus: vt visꝰ millesimū millesimi milli:nec auditꝰ sonū in diesi:p̄oa tū sēsibilia sūt oīa:ꝛ visibilia et audibilia:ꝛsi nō actu. Aliis eni cōiuncta:vna cū ipis pariter sensū mouent. Plerūqꝫ tū excellētia tanta diuisa:in cōtinens resoluunt.vt minimus ꝛ īsensibilis sapor mari īfusꝰ: in naturā maris cōuertit. Nō est igit sēsus huiōi secti supabūdantie actu:vbi diuisa sunt actu sensibilia. Taliū tū(vt iteꝝ cōuenire/counririqꝫ cōtinuo possint)existit ¶ Secūda q̄stio.

49 Utrum visibile prius tempore mediū imutet q̄ visū. ¶ Et videtur q̄ sic. ¶ Primo.quia sonus prius tempore mediuꝫ īmutat.prius enim audit qui ꝓpius stat:q̄ qui remotior.p̄usqꝫ pcipi solet ictus:q̄ sonus obaudiatur Et ita fit in odore. Ratōnabile igitur esse videtur:hoc in visibili ꝛcolore cōperire. ¶ Scdo hoc idem asseruit Empedocles.et solis lumē prius attingere mediū oportere:q̄ queat attigere visū. ¶ Tertio. Omnis motus ab aliquo in aliquid in tempore est.tempus igitur medium(in quo a lucido ad visum lumen

in medio deferatur)esse oportet.quare prius in medio fere-batur radius:q̃ a visu perciperet. ¶ Dixerũt nos simul sen tire et sensisse:et illa esse absq3 generatiõe et fieri.hinc nõ prius mediũ q̃ visum:visibile recipe. Sed cur ergo sonus prius i medio q̃ ad auditum ptingat: cum(vt aiunt)simul sit audi-re et audiuisse. Prius em̃ elementoꝝ formationẽ videmus: q̃ aer delatus ad auditum sonũ deferat. Quare igitur non sic erit in lumie: et quare in spectando lumine nichil differt aliquos esse eq̃liter distantes:aut vnũ ppiore: alteꝝ vo spa cio distantiore: Differat aũt i sono et odore: et cur nõ ppter hoc qd est aut sonus aut odor:sentitur: ¶ Responsio.de so no et odore rõnabiliter euenit vt prius mediũ q̃ sensum affi-ciant. Nam non in eo qd vnũqdq3 est:sentitur.s3 motu quo dãmodo egent vt aere lato aut aliqua corporis expiratiõe: que sine motu nõ fit. Ita autẽ in lumie nõ oportet. Nam se cundũ id qd est:sentitur . nec motu/nec spiramie/ nec alte-ratione:sed sola p̃sentia eget:mediũq3 sua similitudine op-plet.que aũt motu egent: rõnabiliter prius mediũ attingũt. que vero motu nõ egent:medium prius attingere non est ne-cesse:q̃uis forte de om̃i alteratione id nõ oporteret. Nam idem simul totum alterari contingit:vt totam aquam simul gelari.neq3 prius vnum dimidiũ:posterius vero alteꝝ. Si tñ multum coagulandũ fuerit:quod attiguũ est:ab attiguo pri-mũ patietur/totũq3 id simul scdʒ attactũ alterabitur. Et cõ ueniunt:soni/odores/sapores/et tãgibilia q vt sentiant quo dã motu egeant:aut in medio/aut appropinquãte aliquo.et in hoc dissident.q soni et odores ad maiorẽ se diffundũt di-stantiã:sapores aũt et tangibilia ad minorẽ. Sapores tamen ad maiorem. Nam si in humido essemus:quodãmodo gusta remus vt odoramus.nõ autem de lumie vt quod sit ab om̃i distantia pceptibile:ita est. ¶ Tertia questio. Sed iterũ que stio incidit an idem sit sonus quẽ ppinquior audit: et quem audit distantior: Et id esse non posse videtur. Nam eodem medio id fieri nõ potest. ¶ Rñsio.primũ mouens a ppiore et distantiore idẽ numero sentitur. vt sentiũt Coroniũ idem numero/Taus/atq3 eũdem numero ignem.ppinquum autem sensibile pprium atq3 coniũctum: numero alterũ est.specie tamen idem. Quare multi simul idem audiũt/vidẽt/ac odo rant. Diuersis tamẽ nõ corporibus sed passionibus susceptis: 47

que sine sensibilib⁹ corporibus nõ accidunt.

Scđi cap.note.

¶Diapente ꝛ diapason: Musicaliũ consonantiaꝝ nomina: quaꝝ hec ex duplari:illa vero ex hemiolo nascitur. ¶Hoc et alteꝝ/vna pars ꝛ altera. ¶Sensus/nomen actus et potentie simul.

Secundũ cap.cõtinet vnã questionẽ. tres ad ipsius negatiuã ꝑtem rões.Antiquoꝝ solutionẽ.ei⁹ duabus rõnibus iprobationẽ.ꝓpꝛã rñsionem.q̃tuoꝛ q̄ 48 plura simul sentiamus rões.et vnã cõclusionẽ.¶Questio Utruꝫ contingat eundẽ simul pluribus sensibus sentire eodem scilꝫ ꝛ oĩno indifferẽti tempoꝛe:Q̄ ita esse nõ possit videtur. ¶ Primo.quia maioꝛes motus:mĩoꝛes impediunt. Hoc enĩ manifestãt multa.nam vehemẽter circa aliquid intendenti:visibile ante oculos obiectum nõ sentit̃.itidẽ neqꝫ vehemẽter timenti.Et si magnus sonus aures instrepat:debilioꝛes sonos nõ sentimus.Et simplex:cõmixto/ cõfusoqꝫ melius sentitur.vt vn⁹ coloꝛ per se:q̃ꝫ alteri cõmixtus.ꝛvn⁹ sonus:q̃ꝫ alteri cõsonans in diapason.ꝛ vinũ melius per se: q̃ꝫ aque cõfusum.Ex q̃bus enĩ aliquid fit vnũ: seinuicẽ obscurant.Ex his ita nectimus argumentũ.quia simplex melius sentit̃:si dicas nos plura vt duo simul sentire:vtrũqꝫ ꝑ se magis sentiretur. Et cũ maioꝛ motus minoꝛẽ ı̄pediat:si eq̃les fuerint:seinuicem extermiabunt.Sin ineq̃les:valentioꝛ faciet sensum.Neqꝫ dicere possis sensum vnum esse ex vtrisqꝫ cõmixtum/cõfusumqꝫ.Nam ea cõmiscẽtur quoꝛum extrema cõtraria sunt:ꝛ ex illis fit vnũ.nõ aũt ea que diuersoꝝ sunt generũ.Ex acuto enĩ ꝛ graui vna nascit̃ consonantia.Sꝫ ex acuto ꝛ albo nichil fit vnũ.¶Scđo.magis possibile esse videtur simul eodẽ sensu plura posse sentire:et vni⁹ eiusđ sensus:diuersos motus ꝑcipere. Atqui hoc fieri non videtur.Naꝫ auditus duo nõ percipiet nisi cõmixta fuerit Cõmixta aũt si fuerint:vnũ aliquid fiũt.igr̃ ꝛ sensus vnus ꝛ vnius erit.Et ita in visu est.Si aũt cõmixta nõ fuerit: erũt duo sensus scđm actum.At vnius potentie:scđm idẽ temporis vnã operationẽ esse volũt omnes.Est autẽ vnus sensus vna potentia.quare si non contingat eodem sensu siml̄ plura sentire:minus arbitranđ est contingere ꝛ plurib⁹.¶Tertio.quia aut illa specie erunt similia vt album et album: et

tunc in sensu non faciunt nisi vnum numero. Aut specie dis-
similia sunt vt album et nigrū/dulce et amaruȝ: et tunc sensus
motibus mouebitur contrariis. Motus enim cōtrariorum: cō
trarii esse videntur. Aut sunt dissimilium generum: vt albuȝ
et dulce. et illa (vt dictum est) commisceri/cōtemperariq; ne
queunt. Sed que contemperantur/ proportionesq; habent:
eiusdem sunt generis et contrarietatis. vt sonorum cōsonan
tie: que diapason et diapente dicunt. Et in numeris pportio
nem hn̄t par ad imparē et impar ad parem/suntq; adinuiceȝ
multi/pauci/dupli/subdupli. At vero multa pportionem adin
uicem habentia simul sentiri non possunt: nisi vnum efficiāt
cōmixtum. multo igitur minus simul percipient ea q̄ genere
discrepant: vt album et dulce. et que plus differūt: et ex qui
bus nullum paritur mixtum. Et he rationes facere vidētur
nos non posse simul plura sentire. Huic quidem q̄stioni talē
a adhibebant responsionē. nos non simul plura sentire: neq; i
cōsonantiis nos simul plures sonos audire: quamuis hoc ob tē
c poris insensibilitatem nos lateat. Et ita quamuis idē simul cre
dat audire et videre: non ita fit. sed tempus medium cum sit
d insensibile eum latet. Ita autem non recte dicunt ¶ Primo
quia nullum est insensibile tempus quod nos lateat. Nam q̄
e libet sentit se esse aut alium: aliquo toto tempore continuo.
Si itaq; aliquod esset insensibile nos latens: neq; seipsū ne
f q; alterum esse in illo sentiret. ¶ Secundo. Si aliquo tēpo-
re continuo aliquid sentit: vt aliquam magnitudinem videt
g nichil illius tēporis/ nichilq; illius magnitudinis existit: qd̄
non percipiat. Non enim percipit in quocunq; tempore: q̄a
h in parte percipiat. aut quācunq; magnitudinem videt: quia
partem eius videat. Queadmodum cōtingit in anno ambu-
i lare: quia in hac anni parte ambulatio fiat. Quod ostēdo sic
Si tempus aliquod ob paruitateȝ insensibile sit. aut magni
k tudo aliqua insensibilis: sit tempus a b in quo sētit sitq; ali
quid illius vsq; adeo exiguum vt sensibile nō sit a c. distra-
l ho igitur a c. cum ergo sentiret c b: hoc ergo erat quia ali-
quid ipsius sensit. Substraho igitur c d equale quidē ipsi
b a c: quod non sentiat. eoq; perducam quod aliquod tempus sē-
tiet: in quo nichil est quod sentiat. Similis enim ratio puta
bitur de d e/e f et ceteris. cūq; puentū fuerit ad k b: erit tp̄s
sēsibile cuius nulla prsus ps sētiet. Nā neȝ k l/neȝ l b neȝ earum

ptium pars aliqua: quia minores sunt: ideoqꝫ ob maiorem paruitatē magis insensibiles. Quare aut totum tempus aut tota magnitudo sentitur: aut nulla/ nichilqꝫ eius sentit. Et certe totū tempus ꝛ tota magnitudo ꝛ quelibet pars sensibilis est: sed nō semper q̄ta fuerit apprehenditur. vt tetracubita a longe cōspecta: nō tetracubita videtur sed magnitudo sola. Et indiuisum videt: quod idem diuisum nō videret. Cuius causa a nobis alias contra Zenonis argutias adducta est. ¶ Huic igr̄ questioni hāc aptare poterimus solutionē. quia quod sentit diuisibile est: ꝛ sentiens simul sentit totum ꝛ eius hoc ꝛ alterū: ideo plura sentit nūero: specie autē eadem. Et quia sensus diuisibilis est: vnꝰ tamen cōtinuus: ideo ipm̄ vnū eundē: vno vnū/ ꝛ altero alterū sentire contingit. Que tamen sentit: genere eaꝺ sunt. Et nō modo ea que genere sunt eaꝺ simul sentire cōtingit: sed ꝛ que genere dissident. ¶ Primo. quia de re visa per vtrūqꝫ oculum nō habemus nisi vnū iudiciū: ꝙ in vno cōi conueniūt cuiꝰ opatio vna est. Et si ipsoꝝ: vnū est alteꝝ sentiens: ꝛ alioꝝ sensuum equali facilitate idem erit. quare simul iudicabit ea que genere sunt dissidentia. ¶ Secundo. quia idem sensus plures esset: queadmodum scientie diuerse diuersorū sunt obiectorum. Nam non erit operatio sine virtute. nec sine hac: sensus. hoc autem falsum est. ¶ Tertio vnus idemqꝫ sensus ē (queadmodum prius dictum est) simul albi ꝛ dulcis differētiam diiudicans: que genere discrepant. magis igitur vnus ꝛ idem erit eoꝝ (que genere sunt eadem) differentias dinoscēs. ¶ Quarto. Si aīa vna parte album: ꝛ altera parte dulce sentit que nō sint vnum: ꝛ iudicat ex ipsis aliquid vnum esse/ aut nō esse vnū: necesse est aliud vnū esse sensitiuū: quo sensibilia discernit omnia/ ac sentit. vnū quidem subiecto: secundū esse autem multa. ꝛ vnum sensibilium genus per aliud sentiens: et alterum per aliud. ꝛ vt vnum sensitiuum est actu: vnum est albi ꝛ dulcis. cum vero secundum actum alterum factum est vt exterior sensus albi: et exterior dulcis: re ipsa alterum est. Et id rationabiliter euenit. Nam queadmodum in rebus ipsis contingit: ita in anima reperire consentaneum est. In rebus autem idem: album ꝛ dulce et multa alia esse reperitur. Ita igitur ꝛ anime sensitiuum

erit vnu3. Et vt illic vnū numero existit: cuius passiones ab inuicē insepabiles sunt: et quodq̄dē rōne valde multa ē: ita in sensu vnū numero: cōmune omni sensui existit: esse tamen alterum ⁊ alteꝝ est. hoꝝ quidem sensibiliū genere: hoꝝ vero specie. Erit igitur vnum ⁊ idem multa sentiens: rōne autē3 non vnum. ¶ Conclusio. Omne qđ sētit: diuisibile ē. ipsūq3 idiuisibile: sēsibile nō ē. ¶ Nā vnū visibile nō videt ifinita distātia s3 fita. neq3 audibile ifinita s3 fita Jtidē odorabile/ gustabile/tangibile: distātia pcipiunt finita. Est itaq3 aliqđ vltimum distantie vnde non videt: et primū vnde videtur. ⁊ id indiuisibile esse necesse est. Et quod in vlteriori fuerit: nō sentitur. quod vero fuerit in citeriori: sētietur. Si igit sit idiuisibile sensibile: ipso posito in vltimo vnde non sentit: ipsū non sentietur. et quia erit in primo vnde sentitur: idē sentiet quare idem simul sentietur ⁊ non sentietur. Sed his de sensibus et sensibilibus expeditis: nunc ad cōsyderationem de memoria atq3 reminiscentia nos cōuertimus. 49

Libri de sensu ⁊ sensato finis.

Tabula libri De memoria ⁊ reminiscentia.

Quid memoria/quid memorari/propter quam causam fiat: determinationem expedire. .1
Memoriam ⁊ reminiscentiam/memorari et reminisci: nō eē eadem. .2.
Discutiendū esse que memorie sunt obiecta. .3.
Q memoria neq3 futurorum sit neq3 pñtium. 4
Memoriam preteritorum esse. 5
Memoriam neq3 sensum esse neq3 opinionem. 6
Sola ea que sensum habent/tempusq3 sentiunt: memorari ⁊ eoꝝ solum quoꝝ habuerint sensum. 7
An memoria sit intelligibilium? 8
Non omnia aīalia: memoria predita esse. 9
Cur simulacro pñte: rei p̄terite ⁊ absent memoremur. 10
Qui in motu/agitatuq3 continuo sūt/ ⁊ duriusculos sensus hñt: memoriam debilem habere. .11.
Infantes ⁊ qui extremū seniū degunt obliuiosos eē. 12

Q[ui] qui cita sunt apprehensione/ quiue nimiũ hebetes: male memorari cõsueuerint. 13
Cur cum rei preterite nos subit recordatio: dubii/ ancipitesq3 simus. 14
Meditationes remiscendo memoriã cõfirmare. 15
De remiscentia agendum esse. 16
Reminiscentiã neq3 memorie resumptionē neq3 discipline assumptionem esse. 17
Plura ad reminiscendum q̃3 ad discendum τ memorandu3 requiri. 18
Reminiscentiam ex rex ordine nasci. 19
Cur longo tempore distantia bene remiscimur: τ ꝓpediem vt nudustertius facta reminisci nequimus. 20
Reminiscentiã principio(ex quo pendet)habito:citissime/ optimeq3 absolui. 21
Bona ordinatione notata:facile memorari:confusa vero difficile. 22
Differētia iter reminisci τ iterum discere. 23
Cur querentes reminisci id non possint:querētes etiam aliquando possint? 24
Principium sumptum cui loci respondeant:celerem parare reminiscentiam. 25
Cur ab aliquo principio orsi etiam apto: aliquando reminiscimur:aliquando vero minime 26
Cur reminiscendo oberrare contingit. 27
Ad memorandum τ reminiscendũ sũmopere tempus nosse oportere. 28
Vim internam sensualem de tempore (nullo foras egresso) iudicare. 29
Modum qui rebus τ notionibus accõmodatur:cõsimiliter tempori accõmodandum esse. 30
Dupliciter labi: τ a recta memoria τ reminiscentia deuiare contingere. 31
Quo differat reminiscentia a memoria. 32
Reminiscentiam:corporalem passionem esse.

Finis tabule.

Jacobi. F. stapuleñ in librum de memoria et reminiscentia Aristotelis paraphrasis.

Primi cap. De memoria ꝛ reminiscentia note.

¶ Sensus/sensus exterior ¶ Spectrum/simulacrũ. ¶ Abs de dicitur. Nonius Marcellus testem adducit historicũ Sisennã ꝛ apud C. Celsum frequens vocabulum est.

Liber de memoria et reminiscentia vnicum cõtinet tractatũ. duo continentem cap. Primũ octo ꝯclusiones vnum correlariũ ad quintam. duas rões ad sextam. vnã q̃stionẽ: eius solutõem: tres in oppositum rões ꝛ eaꝝ solutões: ꝛ q̃tuor correlaria ad septimã. ¶ Prima cõclusio. Determinãdũ est quid memoria/quid memorari/ ꝑpter quam causaꝫ fiat/ cuius anime partis passio sit. Et eadem fere de reminiscentia determinare expediet. ¶ Nam de memoria ꝛ reminiscentia/memorari et reminisci: prius nos determinaturos ꝓmisimus. ¶ Secunda. Memoria ꝛ reminiscentia/memorari et reminisci: non eadem sunt. ¶ Nam vt freq̃nter memoria valent qui tardo sunt ingenio: reminiscentia autem qui celeriores acri/solertiq; discũt ingenio. ¶ Tertia. Expedit discutiendum q̃ memorabilia/queue memorie sint obiecta. ¶ Nã obiecta nobis notiora sunt: idq; cognoscere difficultatẽ affert atq; dubitationem. ¶ Quarta. Memoria neq; futuroꝝ est neq; presentium. ¶ Nam futurorum opinio quedam est et spes ꝛ quedam speratiua scientia quam presagicam/diuinatiuãq; quidam dicere solent. Presentiũ autem sensus est Ipso enim neq; futura neq; preterita cognoscimus: sed dũtaxat quod instat atq; presens est. ¶ Quinta. Memoria preteritorum est. ¶ Nam cum quid presens adest vt cum quis presens aliquid intuetur: nullus ipsum memorari dixerit. Neq; cum quis consyderat et intelligit. sed dicent illum sẽsum habere: hunc vero hr̃e scientiã. Sed qui memoratur cũ sensum et scientiam sine actibus habeat: dicit se memorari se hoc olim vidisse/hoc audiuisse/hoc sensisse/se didicisse triangulum tres duobus rectis equales angulos habere/memorariq; se hoc vel illud contemplatum fuisse. Et quoti

Margin: 1 (Prima), 2 (Secunda), 3 (Tertia), 4 (Quarta), 5 (Quinta)

enscunq; memorari nos dicimus : semper preteritum adii cimus / vtimurq; his au t consimilibus verbis .prius vidi/ prius audiui/sensi/intellexi . Est igitur memoria preterito=
6 rum. ¶ Correlarium. Unde fit vt memoria neq; sensus sit neq; opinio. Sensus quidem non erit: nam sensus presentis est. Opinio vero: quia et ipsa futuri est. Sed memoria (vt dictum est) alicuius horum est cum factum fuerit tempus aut habitus/aut passio. Facti enim et cuius iam tempus abiit/ actũq; est: omnis memoria est. Sensus autẽ presentis. et opi
7 nio et spes futuri. ¶ Sexta. Sola ea que sensum habent tẽ pusq; sentiunt: memorãtur. et eorum quorum non habuerit sensus: ipsa memorari non contingit. ¶ Primo. quia memoria preteritorum est: et eorum spectrorum/simulacrorũq; que imaginationem in rerum absentia cient atq; efficiunt. que phantasmata (cum animã sine phantasmate non intelligere dixerimus) nũcupauimus. Sed de phantasia et imaginandi virtute satis in iis qui sunt de anima dictum putamus. ¶ Sed du
8 bitatio suboritur. Si memoria talium esset spectrorum sensualiũq; Phantasmatũ: ipsa intelligibiliũ non esset. ¶ Memoria per se precipui sensus (quem abditum et interiorẽ diximus) passio est: ad quem hec sensualia phantasmata spectãt. Intellectus autem per accidens est: quod intellectũ contingat consimilibus afformari similitudinibus . Euenitq; intellectui quod Geometre euenit describenti. Cum enim nulla ei sit opus certa/ determinataq; quãtitate : certam tamen determinatãq; describit quãtitatẽ. Ita intellectui (quãuis ei rẽ quantitatis imunem intelligere satagat) protinus moles/quantitasq; obiecta assurgit. Et si quãtum determinatũ ipsi obiectum sit: ipsum indifferens nulloq; certo mensu definitum/ atq; terminatum protinus apprehendit. Sed cur sine dimẽsione/sineq; temporis tractu et successione nichil aut vix nobis occurrat intelligendũ: alio differendũ est loco. ¶ Secũdo. quia si intellectiue partis passio esset aliqua: multa animalia que neq; opinionem neq; prudentiã habent: imo nulla alia ab homine memorarẽtur. Atqui nunc multa alia memorari videmus. Est igitur non intellectiue partis alicu=
9 ius passio aliq̃. Sed vt dictũ est primi/principiiq; sensus. ¶ Septima. Nõ oĩa aĩalia: meõria pdita sũt. ¶ Nã nõ oĩa tpis sensum habẽt: vt prius sentiant et posterius que sunt in tẽpore.

Memoria autem eorum est que nõ modo tempus vt pñs sẽtiant:sed prius ꝛ posterius.vt que cognoscunt aut vidisse/audisse/didicisse/aut aliquid talium vbi simul prius ꝛ posterius apprehendunt. Non igitur oĩa animalia memoria sunt predita.¶ Questio.Cur simulachro pñte:rei p̃terite ꝛ absẽtis memoramur? speciei autẽ nobis pñtis nõ memoremur? 10
¶ Responsio.Ut hanc diluamus questionem id operepreciũ est ꝑnoscere:exteriore sensu moto simulcra quedã vt picture/ vt sigillorũ imp̃ssiones in corporea parte sensui interiori famulante afformari atqꝫ reponi.quoꝝ memoriam diximus habitum aut passionem esse:et ad que vt ĩ arca/vt in ꝑmptuario/ thesauroqꝫ recondita ꝛ ad functiones illas seruata: se imaginandi virtus conuertit quotiens meminisse memorariqꝫ volumus.Sed ex his videri potest memoriam afformati simulacri esse:et non rei absentis Primo quia si memoria ita fieret:ipsa sentiendo fieret. quod autem absens est nõ sẽtimus:sed qđ sensui obiectum/pñsqꝫ est. Secundo.q̃a spẽs simulacraqꝫ quibus memoramur:picturis ꝛ figuris similia fecimus.Hoꝝ autem est sensus.et memoriã parans hec ĩtuetur:et non absentia.Tertio.qua rõne dicas memoriã absẽtis esse/vimqꝫ illam interiorẽ: rem absentẽ memorari.eadẽ ratione rem absentem ꝛ videre ꝛ audire cõfiteri licebit. Et cum quis rei preterite intuaꝛ imaginem vt animal in tabula pictum.¶ His hanc subnectimus responsionẽ.Sicut idẽ est quod in tabula depictũ est et animal vt imago:nõ tamen amborum eadem ratio ẽ:ita idem est qđ in nobis phãtasma est ꝛ quod alterius est imago:ratio tamen altera est.Nam vt secũdum se consyderatur/spectaturqꝫ:phantasma diciꝛ quẽadmodũ qui solam in pariete picturã vt Corisci imaginem intuetur et nunq̃ nouerit Coriscum. et animal pictum vt tale animal.vt vero ad id cuius est ipsũ cõferimus atqꝫ comparamus:nõ sc̃dm id quod est sed vt imaginem apprehendimus.Itaqꝫ cũ memoramur:ipsum phantasma nõ vt spectꝝ et phantasma:sed vt imaginẽ absentis rei deprehendimus Hinc potius rei absentis q̃ nobis pñtis simulacri:memorari dicimur.¶ Primum correlariũ.Hinc fieri dinoscitur cur ii
debilis ꝛ infirma sit memoria iis qui egritudinibus/aut etatis fluxu:in motu ꝛ agitatu cõtinuo sunt. et quibus frigidi/duriusculi ꝛ corneoli sensus existunt.Nam motus disturba

tio:simulacri impressionem impedit.perinde atq3 si sigillu3 in currentem ānem demerseris:effigiem non relinquis. Et nimis frigidi:vt antiquata edificia(quibus picture/imagines q3 ob vetustatem oblita atq3 deleta sunt)simulacris seruandis sunt inepti. Durorum vero et corneorum sensuū: impressionem ob rigorem et duriciam(vt neq3 lapis sigilli effi
12 giem)non admittunt. ¶ Secundum proinde etiam tam qui infantilem etatem degunt/ q̄ȝ qui extremum senium:obliuiosos esse necesse est. Illi enim propter augmentum in continuo motu agitatuq3 sunt:hi vero propter decrementum.
13 ¶ Tertium. Qui etia3 cite velocisq3 apprehēsionis existūt/ quiue nimium hebetes atq3 tardi:male memorari consueuerunt. Illi quidem q̄ plus equo humidi sint:phantasma non retinent. Hi vero q̄ duriores equo:impressione3 non recipi
14 unt. ¶ Quartum. Rursus frequenti vsu euenit vt cum rei p̄terite nos subit recordatio : dubii ancipitesq3 simus an rei ita facte memoremur: an alia occasione nos sentire cōtigat. Nam phantasma plerūq3 fit vt imaginabile solum:aliquando vero vt imago ꝛ memorabile. Cum autem vt imaginabile solum apparet:incerti sumus an tale aliquid factum viderimus/aut audiuerim⁹:ꝛ discursu/rō cinatōeq3facta plerq3 nos reminisci contingit/ꝛ huiusce rei deprehendere certitudinem:ꝛ ipsum vt alterius cognoscere imaginem. Cōtingit etiam contra plerūq3 vt cum rem factam nōnulli intuiti nō sint sed phantasma:se rei ita facte memoratos putēt. quēadmodum in Antipheronte ꝛ iis fere(qui extasi ꝛ excessu mentis aguntur)accidit. Illic enim phantasma vt rem factā narrāt. Et hoc est cum phantasma non vt phantasma ꝛ imaginabile solum consyderent: sed vt imaginē:cu3 res ita facta nō fuerit. Cum vero ipsum vt imaginē capiant/factaq3 res ita
51 fuerit/ꝛ credūt se memorari:ꝑcul dubio memorant. ¶ Octaua. Meditationes reminiscendo memoriam confirmant/ tuentur/et saluant ¶ Meditari enī hoc pacto nichil aliud est: q̄ȝ crebro imagines repetere atq3 recurrere vt imagines:et non vt in se spectra/simulacraq3 sunt. Id enim faciendo:ꝑmanentior/diuturnior/promptiorq3 paratur memorie habitus. Meditationes igitur memoriam tuentur et saluant. Sed de memoria quid sit et cuius sit(est enim primi/ precipuiq3 in nobis sensitiui)satis/abundeq3 diximus.

¶ Meminisse/memorari. ¶ Pomilio/Nanus. Pomilio latinum. Nanus grecum.

Ecundum cap. continet decem conclusiones. quatuor questiões post quartam. tria correlaria ad primam questionem. vnum ad secundam. et tria signa ad decimam. ¶ Prima conclusio. De remiscentia nũc agendum est. ¶ Nam post expletam de memoria determinatione: sue determinationis locum requirit. Et prius ea ponemus que cõmunibus/ventilatisq; rationibus: de ipsa vera esse comprobata sunt. ¶ Secunda. Reminiscentia neq; memorie resumptio/neq; discipline assumptio est. ¶ Memorie quidem resumptio non est. Nam ea optime fit semper presente habitu/nullaq; facta obliuionis interuentione: nõ autem reminiscentia. Neq; quidem discipline assumptio ẽ. Nam cum quis primum discat/disciplinãq; de recenti accipiat: non resumit memoriam: neq; vnam quidem. neq; simul memoriam accipit. Nam memoria habitus aut passio est: cum factum fuerit tempus. Atqui reminiscentia non sine memorie resumptione fit: fitq; simul cum ea memoria. Non igitur erit reminiscentia discipline assumptio. Et licet eorum que nunc scimus memorari contingat per accidens: non tamen per se contingit vt nunc scita. non enim factum est tempus. sed memoramur nunc: aut vidisse/aut audiuisse/aut passum fuisse/aut aliquid simile. ¶ Tertia. Plura ad reminiscendum ꝙ̃ ad discendum ⁊ memorandum requisita sunt. ¶ Nam cum fit habitus: discimus. et cum saluo habitu alicuius eorum (que facta fuerunt) recordatio subit: memoria parit. Jd aũt remiscentie nõ satis ẽ: sʒ ⁊ meõriã ꝑcedere ⁊ memoriã sequi oportet. Fit eñ cum preteriti alicuiꝰ memoriam ꝑtim tenemus: partim vero memoria excidimꝰ/oblitiq; sumus. et cum ex parte illa sana iterum in oblite/menteq; collapse partis: in memorie resumptionẽ atq; discentiam venimus: tunc reminiscentia facta est. Contingit siquidem eundem bis idem discere ac inuenire. itaq; bene dictũ est memoriam precedere: non quidem omnino sʒ partim/memoriãq; sequi. nam simul resumitur non quidẽ omnino: sed quod a mente collapsum fuerat. Differt igitur re-

16 (beside "ad decimam... nũc agen")
17 (beside "esse comprobata sunt...")
18 (beside "aut passum fuisse...")

miniscentia a memoria & a doctrine perceptione: quia plurium egeat.
19 ¶ Quarta. Reminiscentia ex rerum natura nascitur. ¶ Nam motus anime ita se habent vt alter alterum consequio trahat: vt hic motus post illum fiat. Quod si ex necessitate id fuerit: quo modo ignem sequitur calor et lumen splendor: et illius memineris: et huius te meminisse necesse erit. Si contingenter vt ex consuetudine: vt plurimum ex primo moueberis in secundum: et ex secundo in tertium. Et qui velocius consuescunt consuetudinemque sibi parant (vtpote qui semel motu facto) memorari/reminiscique aptiores sunt. qui vero tardius vt qui pluribus motibus factis: ineptiores habentur. Contingit enim quosdam semel videndo magis/ diutiusque memorari: quam alios eisdem compluries visis. Ex tali igitur rerum ordine facile memoria paratur. Cum enim reminisci volumus mens ab aliquo primo excita in alterum secundum consuetudinem fertur: et iterum in alterum. inuestigamusque meditantes: nunc a simili/ nunc a contrario/ nunc a distante/ nunc a propinquo. Et cum ad motum rei quam querimus deuentum fuerit: reminiscentia paritur. Et cum ab hoc inceperit aut ab illo: motus plerumque eosdem inuenit/ quandoque diuersos/ quandoque totos/ quandoque partim. cum vero ab illo inuestigare occipit: reminiscentia nulla paratur: quia non perducit suorum consequio motuum ad id quod petitur. at cum ita non inuestigat sed aliunde orsus: consequitur quod desiderat/ reminisciturque. Primo enim habito: cetera nexu quodam et quasi vinculo colligata ad seriem confluunt. ¶ Prima questio.
20 Sed questio incidit cur plerumque eorum que procul/ multoque distantia sunt tempore: bene reminiscimur: eorum vero que prope sunt vt que hesternus peperit dies: reminisci nequimus?
¶ Hoc certe mirum non est: neque aliam quam diximus adducere oportet causam. Nam ea que a nostro Atomo procul absunt et que multo ante didicimus: quodam accepto motus initio in memoriam se reuocare solent. Habito igitur illorum principio: cui connexa et consequentia sunt: que ad illa perducunt (quod ex consuetudine diximus euenire) procul absentium reminiscimur. Non habito autem eorum principio que prope sunt: ad que: connexa et consequentia nos perducant: eorum haud
21 quaquam reminisci possumus. ¶ Primum correlarium. Hinc fit vt omnis reminiscentia principio ex quo pendet habito: citissime/ optimeque

absoluatur. Sicut enim res secundū consequentiam adinuicem sese habent: ita et motus. ¶ Secundum correlarium. 22
Fit etiam vt que bona ordinatione/dispositioneqȝ diligenti notata sunt: facile memorentur. que vero confuso ordine in vnum congesta et cumulata sunt: difficile. vt Mathematica quod ordinem/bonāqȝ seriem seruent: facile sunt remīscibilia.
¶ Tertium. Ex quo etiaȝ cognoscitur differentia inter reminisci: et iterum discere. Nam qui reminiscitur: a seipso mo 23
uetur. et ex principio quodam incolumi inuestigat connexa et iuncta principio. Qui vero discit: nō ab se mouetur sed a preceptore docenteue. neqȝ quidem adhuc memorat. ¶ Se 24
cunda questio. Cur querentes reminisci: id non possint? q̄rentes etiam aliquādo possint? ¶ Id euenit cum multa reuoluūt/motusqȝ efficiunt: neqȝ veniant ad eam motionē ad quam remīscētie motus sequatur. tunc enim reminisci neq̄unt. Cum vero accepto principio ad eam perueniant motionem: possunt. Reminiscunt em̄ (quēadmodum dictum est) q̄ talem habent facultatem et tale auspicātur principium: cuius nexa et consequētia ad motionē rei petite perducant. ¶ Cor 25
relarium. quo fit vt qui ad reminiscentiā celer esse cupit: pn cipium tale sumere debeat cui loci respondeant. Locos dicimus aut coniugata/similia/aut contraria. Nam id causa erit: vt cito in memoriā alterius veniamus. Exempli causa. ex lacte venimus in candorē/ ex candore in aera/ ex aere in humorem/ ex humore in autumnū/ ex autūno in brumā. hoc em̄ tempus supponatur esse quesitum. Et in om̄i genere: qd in medio est aptum videtur posse sumi principium: quo inuento facillima compertu sunt reliqua. vt si his litteris a/b/c/d/e/f/g certe respondeant notiones: inuenta media littera d si non est que petitur: ad e/ad f/ ad g peruestiganda te conuertas. quarum si nulla est quam queris: retro facile te conuertis ad c/ad b/ad a: vbi quod queras inuenire possis. ¶ Tertia questio. Cur ab aliquo principio orsi etiam 26
apto: aliquādo remīscamur? aliquādo vero mīme? ¶ Hoc ideo est quod diuersa connexa habeat consequentia: quorū hec ad petitum perducunt: illa vero mīme. rapimurqȝ ad id ad quod maior nobis consuetudo facta fuerit. Ut si d pncipiū ē pducēdi ad f et ad a: si maior vsus et ↄsuetudo vt ab ātiquo tibi fuerit moueri ex ip̄o d ad a q̄ȝ ad f: rapier ad meōrand

a et non f. Quod enim ab antiquo non est: inconsuetius est. ipsaq; consuetudo iam vt natura quedam est. Et que freq̄n ter intelligimus: cito reminiscimur Et sicut natura hoc post hoc est: sic et operatio huius post hoc facit consuetudinem/ naturamq; parit. ¶ Quarta questio. Cur reminiscendo ob-

27 errare contingit. ¶ Sicut in his que sunt a natura oberra-re contingit: et aliqua temere et a casu euenire: Ita et in re miniscentia accidit et natura / et consuetudine quesita. et magis in his que consuetudine: vbi non apte consequen-tiam seruant oberramus. vt cum alicuius remiscivolumus alterum pro altero (q̄ similitudinis forte nomen subeat) ac-cipimus. vt cū Protagore reminisci laboramus: Pythago re nomen subit/ credimusq; bonam nos reminiscentiam fe-

28 cisse: fallimurq; atq; erram⁹. ¶ Quinta conclusio. Ad me-morandum et reminiscendum: summopere tempus nosse oportet. aut vt certa/constitutaq; mensura definitū: aut vt ī certum atq; indeterminatū ¶ Alioquin nos non potius me morari aut reminisci dicere possumus: q̄ qui phātasmatib⁹

29 vt phantasmata sunt: illusi falluntur. ¶ Sexta. Uis interna sensualis latens: cōprehensis spectris iudicat de tēpore sta-tuto/incerto/pluri/minori: nullo foras egresso. queādmodū credebant radiis ab oculis emissis visionem fieri. ¶ Nā de hac virtute: ꝛ intelligentia idem subit iudiciu;. Intelligētia autem magnitudinem statutā/incertā/maiorem/ minorē pro spicit: nichil extra fundendo/mittendoq;. Nam non minus magnitudine nō existente eā ꝑspicit ꝛ cōsimili notione ꝛ mo tu mouetur: atq; magnitudine p̄nte. ꝛ ꝑ nutu ipsam app̄hen sam: aut maiorem/aut minorem/aut intra/aut extra effingit. facit igitur imaginandi virtus in sua sede de tempore iudi-cium: non egrediendo aut aliquid foras ꝓfundendo. ¶ Se-

0 ptima. Modus qui rebus ꝛ notionibus accōmodat: cōsimi-li proportione tempori accōmodandus est. ¶ Nam vt mior res se habet ad maiorem: ita minus tempus ad maius. et vt tota res ad totum tempus: ita partes ad partes.

Trigoni rerum memoran darum ꝛ temporum.

Ut esto a b c temporis triangulus quem equidistantibus li
neis in signis d/e/f/g seco. Esto deinde h i k minor triangu
lus rerum: quarum simul cum tempore notiones coappre
hendimus. Sicut enim k h et h i ad k l ⁊ l m: ita quoq; c a
et a b: ad c d ⁊ d e. Et qui apprehendit k l: simul apprehen-
dit k n. et percurrit tempus c d ⁊ c f: ipsum simul sentiens.
Et ita semper ꝓportione quadam: particulis trianguli reꝝ:
trianguli temporis particule respondebunt. Modus igitur
rebus/notionibusq; accōmodatus: simili ꝓportione ⁊ tem-
pori accōmodatur. ¶ Octaua. Contingit dupliciter labi et
a recta memoria ⁊ reminiscentia deuiare. ¶ Nam cum rei pa 31
riter ⁊ temporis fit motus ⁊ apprehensio: recta memoria ē.
Cum vero id putetur fieri ⁊ non fiat: recta excidit memo-
ria. Quēadmodum si Xenocratis memorari putas: cum nō
Xenocratem sed Xenophōtem tenes. Itidem recta labitur
memoria: cum te memorari nō putas similis somnianti: cū
tamen memoria sit. Et cōtingit rei cognite modo certum tē

pus adhibere: vt cum memini me aut heri aut nudiustertius exercitasse. modo vero indefinitum atq; incertum: quēadmodum plurimi rem factam memoria tenentes dicere consueuerunt. factum memini: sed quando nescio: q2 definitam certam temporis mensuram non cognoscant.

52 ¶ Nona. Reminiscentia a memoria differt. ¶ Primo q̄dez differt. q2 bene reminiscentes: cōiter male memorari (vt pri⁹ diximus) cōsueuerūt. ꝛ memoria reminiscentiā tp̄e p̄euenit

53 ¶ Scd̄o. q̄a reminiscentia solis hoībus cōcessa est ¶ Decia Reminiscentia passio corp̄alis est ¶ Huius multa sūt īdicia ¶ Primū q̄a (q2 phantasmate egeāt) cōtingit quosdā plerūq; turbari: cum reminisci nequeant. vt melancolicos (quos maxime phantasmata mouent) cū diligentia atq; attentione reminisci conantes: ꝛ non potentes quidez: neq; corporeos motus sedare. vt neq; qui lapidē pepulit sue amplius potestatis ipsum sedare non est. Turbant etiā plurimū q̄bus sēsorium humidū est: q2 (ipso agitato) non quiescat: donec oēs motus vt in rectū p̄cedentes absoluant. Facile enim motuz recipit ꝛ hinc modica ira aut metu tentati statim excādescūt aut accrescit timor vltro: q2 motus sedare nequeāt inceptos Estq; hec affectio p̄similis melodiis. vt cum cantores emodulati sint: ipsis silentibus ꝛ nolentibus concentū reddi: concentus iteꝝ reddit/atq; iteꝝ audit harmonia. ¶ Scd̄m. Superiora grossa habentes: peius aliis memorari solent. multam enim grauitatem h̄ūt: acceptoq; p̄ncipio haud recte ob sensorii diffusionem ad id quod reminisci laborant p̄cedūt. ¶ Tertiū est q2 senes ꝛ pueri male memorant atq; remīscūtur illi ob decrementi motuz: hi ob motū augmenti. Sūt enī pueri ad longā etatem Nanis (quos Pomiliones dicimus) persimiles. Sed quid memoria/cuius parti anime sit/cuius sit obiecti/que animalia memorentur. Et eadem de reminiscentia abunde dictum satis sit.

Libri de memoria et reminiscentia Aristotelis finis.

Tabula libri de somno et vigilia.

De somno ⁊ vigilia hec eẽ inquirenda.quid sint/cuius sint/ an corpori ⁊ anime cõmunia. 1
Ad eandem animalis partem:somnũ ⁊ vigiliam ꝑtinere 2
Somnũ ⁊ vigiliam neqʒ corpori neqʒ anime ꝓpria esse: sed vtrisqʒ cõmunia. 3
Que solam vegetandi virtutem habent:neqʒ somni neqʒ vigilie esse capacia. 4
Nullum animal semper dormire aut semper vigilare: neqʒ nũq̃ dormire aut vigilare. 5
Qꝫ animalia omnia gressilia/volatilia/natatilia:somno participent. 6
Nulli plantaꝝ:haꝝ passionũ alterã attribui posse. 7
Animalis in somno oẽs sensus esse ligatos. 8
Somnũ ⁊ vigiliã passiones esse tactus. 9
Somnũ non esse:sensus sine operatione esse/neqʒ nõ vti sensibus/neqʒ oẽm sentiendi impotentiam. 10
Somnũ:salutis aĩalium gratia existere. 11
Vigiliam maxime finem attingere 12
Qꝫ omni aĩali somnꝰ ex adiũctione necessarius existat. 13
Precipuũ somni effectiuũ in sanguine preditis esse cor: in exanguibus vero aliquid cordis emulum. 14
Non oẽm sentiendi impotentiã esse somnũ:sed eam quam prestat alimenti euaporatio. 15
Somnũ maxime a cibis ꝓficisci. 16
Qꝫ pueris ⁊ nutricibꝰ epota vina nõ conducant. 17
Somniculosos esse:occultas habentes venas/Pomiliões/ et qui capite sunt pregrandi. 18
Ediuerso venas patulas habentes ⁊ melancolicos:soporulentos non esse. 19
Quid somnus. 20
Quomodo post cibum altiores somni ingruant: ⁊ cur vina soporifera sint? 21
Animal expergisci cum concoctio absoluta/ad finẽqʒ deducta fuerit. 22
Post hec de insomniis agendum esse:et cui anime parti sint asciscenda. 23
Insomniũ non esse sensus passionem. 24

Insomnia: intellectiue parti vt affectiones/ opinionesue q̄s dam asciscenda non esse 25
Insomnia sensualis potentie passiones esse: quatenus imaginaria/ Phantasticaue est. 26
Quodlibet sensibiliū genus: vnde somniare possimus prestare. 27
Sensibiles formas aliq̈diu i exterioribus sensuū opificiis: ipsis etiā sensibilibus abiūctis remanere. 28
Sex huius rei signa. 29
Sensum paruorum sensibilium differentias cito p̄sentire & nō modo intus: sed & extra aliquid agere. 30
Qui aliquo affectu perturbationeq; aguntur: facile circa sensibilia oberrare. 31
Pro qualitate perturbationis atq; morbi: hunc errorē maiorem minoremue esse. 32
Non modo p̄cipuam sentiendi vim simulacris in vigilia: sȝ & impensius & acrius in somno feriri. 33
Interdum in somno limpida fieri somnia/ interdum turbulenta/ interdum nulla. 34
Nos semper insomnio falsum iri: nisi in nobis particula ea qua somniamus sup̄ior esset. 35
Sicut vigilantes ob p̄turbationes falli contingit: ita & nos sepiuscule in somno falli. 36
Quid somnium. 37
Cur sint q̄ nūq̄ quicq̄ sōnient in vita? & sint qui ad multā etatem nūq̄ somnient? 38
Diuinationē esse (que a somniis cōtingere solet) neq; p̄tinaciter obsistendū: neq; temere assentiendū esse. 36
Diuisio somniorum 40
Quedam somniorum pro causa/ quedā pro signo/ quedam pro accidente haberi. 41
Somniorum q̄plurima mendacia esse. 42
Non fieri vt somnia celitus aliquo inspirante deo: missa sint. 43
Non esse mirum pauca euadere facta: eorum que in somno conspiciūtur. 44
Si quando somnia (quorum principia non habemus) nobis alicuius euentus prenuncia sint: hoc fortuito & nulla rōne nature cōmitti. 45

Hanc passionē inertibus atq3 idoctissimis euenire. 46
Cur quidā mentis excessu tentati futura ꝓdicāt. 47
De amicis ꝛ notꝭ maxie recta sōniare euenire. 48
Melancolicos ad diuinandū ꝛ coniectandū futura: ꝓpensi oris esse nature 49
Optimū sōnioꝝ cōiectorem eum esse:qui acutius reꝝ imagines ꝑspicere atq3 discernere valet. 50

Jacobi. F. Stapuleñ in librum de somno ꝛ vigilia et de diuinatōne per somnia Aristotelis ꝑaphrasis

Primi cap. primi tractatus libri de sōno et vigilia note. ¶ Feditas/turpitudo.

Liber de somno ꝛ vigilia duos cōtinet tractatus. Primus tria cap. Primū sex cōclusiones. duas rationes ad secundā. vnū correlariū ad 𝔱tiā3 et duas rōnes ad q̄rtam. ¶ Prima cōclusio. De sōno ꝛ vigilia hec se cōsyderāda offerunt: quid sint/cuius sint/an corꝑi/an aīe ꝓpria/an cōia/cur aīalibus accidant/an omnibus/an aliqua solo somno/aliqua sola vigilia/alia vero neutro potiant̄/q̄d insōniū/an dormientes interdū sōnient/interdū non/an potius semꝑ sōnient s3 quiete soluta nō meminerint/an in q̄ete cōtingat futura preuidere: ꝛ id soli hoī accidat/ꝛ id: an natura/an temere ꝛ euentu aliquo eueniat/an deus aliq̄s cā sit. 1
¶ His enī determinatis: sufficiens de sōno ꝛ vigilia determinatio (quēadmodū polliciti sumus) facta esse videbit̄. ¶ Scd̄a 2
Ad eandē aīalis ꝑtem: somnus ꝛ vigilia pertinent: ¶ Prio quia opposita circa idem subiectū fieri vident̄/ eiusdēq3 eē passiones. Et id verum est tā in iis que arte/ q̄3 que natura constant. Eiusdem enim sunt visus cecitas/auditus surditas/pulcritudo feditas/ sanitas egritudo/ robur debilitas. Atqui somnus et vigilia op posita sunt. Est enim somnus vt priuatio quedam vigilie. Ad idē ig̅r ꝑtinēt sōnꝰ ꝛ vigilia. ¶ Scd̄o. q3 quo argumēto aliq̄d vigilare cognoscimꝰ: eodē cognoscimꝰ ꝛ dormire. at aliquē vigilare deꝑhēdiꝰ: cū extio

ris sensus fungitur officio/sentitq3. dormire vero: cum exterioris sensus vsu ꝑuatur ꝛ officio. Sensu igi tur somnū et vigiliam discernimus: habentq3 circa eandē aīalis ꝑtem (vt pote circa sensum) fieri.
3 ¶ Tertia. Sōnus ꝛ vigilia neq3 anime neq3 corpori ꝓpria sunt: sed vtrisq3 cōmunia. ¶ Nam sōnus ꝛ vigilia: ipsius sensus existūt. Sēsus autē: ꝛ aīe ꝛ corpori cōmunis habetur. Sensus em̄ actu: in corpore anime operatio est. Et quod ianime est: sentire ipossibile est. Sōnꝰ
4 igitur ꝛ vigilia: corpori ꝛ aīe sunt cōia. ¶ Correlariū. Hinc cognoscitur exploratū que solam vegetandi virtutē vt alendi/augendi/minuēdi (quēadmodū stirpes ꝛ plante) retineāt: neq3 somnū neq3 vigiliam obtinere. Nā ipsis: sentiendi ꝑticula deest: que longo interstitio a vegetatrice facultate distat: etsi etiam cognitū nō esset has vires subiecto ꝛ magnitudine distare. Solius aūt sentiendi ꝑticule: somnus ꝛ vigi
5 lia existūt. ¶ Quarta cōclusio. nullū aīal aut semꝑ dormit/ aut semꝑ vigilat: nullūq3 sensu preditū contingit aut nūq̄ dormire/aut nūq̄ vigilare. ¶ Primo. quia ꝛ somnꝰ et vigilia: passio est nata fieri circa idem vt primū sensum. Nō igit vna semꝑ fiet: altera vero nūq̄. ¶ Scdo. Quorcūq3 est naturale opus cuius si excessum fuerit tempus: defatiscunt et remittūtur vires: ipsu3 necesse est aliquādo deficere. Atqui oculi/aures/nares/manus/pedes a natura opus habent: cuius exacto tempore elanguescūt vires: ipm igr̄ aliquādo deficere necesse est. At vigiliā describunt sensuū solutionē: cū liberam suis functionibꝰ intendere valent operam. somnu3 vero ipsoꝝ ligamen/defectū/ꝛ impotentiā ob excessum vigilandi. Est tamen excessus vigilandi aliquādo ab egritudīe/ aliquādo sine egritudine: quare ꝛ similiter ipotētia duplex. quicq̄d igitur cōtingit vigilare: contingit ꝛ dormire. Nam semꝑ (vt dictum est) agere nō possunt. Et contra quicq̄d dormire contingit: continget ꝛ vigilare. Nam dormitio posterior: vigilia aūt prior ꝛ ꝓpria sensus operatio. quicq̄d igit
6 dormit: a somno excitabile est. ¶ Quīta. aīalia certe omnia: gressilia/volatilia/natatilia: somno ꝑticipant. ¶ Nam aq̄tiliū genera vt que molli crusta integunt ꝛ que Malacia nūcupant: sopora cernūtur. que vero duram/siliceamq3 testa3 habent: sensu adhuc perceptum non est an sopiantur. Ratione tamen id persuaderi potest. Nam omne animal sen-

sum habet. aial enim: per sensum habere diffinimus. Habet igit hec Ostracoderma/testeaqȝ cute contecta: sensum. Preterea. quicqd sensum habet: aliqn̄ sensus opatōem exercet: ⁊ aliqn̄ a sensus opatione deficit. Atqui sensus solutōem dixi mus vigiliā: eius vero vinculū somnū. Interdum igit vigilant ⁊ interdū dormiunt hmōi aialia. Gressilia autem manifeste ⁊ vigilare et dormire cōspiciunt: ⁊ pfectiora volatilia. Insecta itidem quibus molles sunt oculi: qbus vero corneoli ⁊ duri sunt oculi: itidem. Sed breues eorum sunt somni: quare cum dormiant: id sepenumero latere contingit. ¶ Sexta. nulli plantaꝝ: haꝝ passionū altera attribui pōt. ¶ Nā sōnus ⁊ vigilia solis sensu pditis cōuenire possunt. Plāte aūt sensum non habent. Quibus enim sensus adest: ⁊ delectatio et tristicia adest. Nulli autem plantaꝝ hoꝝ aliquid adest: igitur neqȝ somnus neqȝ vigilia. Et ꝙ ipsis assit nutricaria virtus hoc nichil arguit. Nam hec alendi virtus expeditius cō sopitꝭ q̄ꝫ nobis vigilantibus opa sua peragit: q̄si ad suas operationes: sensuum adminiculū non reqrat: qui poti⁹ quodam mō obsint. Non igit plante vt alant indolescāt / minuā turue: ope sensus egent. 7

Secundi cap. note.

¶ Pterota/pennata. Est enim Pteron/penna ¶ Bombus sonus alis insectorum vt vesparum /apium/eiusqȝ generꝭ similiū: elisus. ¶ Problemata cōdidit Aristotelis ex quibus librū cōfecit: q̄ nūc pblematū liber inscribit.

Ecundū cap. cōtinet sex cōclusiones. tres rōnes et
s vnum correlariū ad scdam. ¶ Prima cōclusio. Ne 8
cesse est aialis in somno oēs sensus esse ligatos.

¶ Nam aialium hec sensus omēs possident/hec aliquos solum vt gustū ⁊ tactū. Tactus enim oīm latissime fusus est/ hn̄tqȝ omnia aialia tactum vt in iis de anima dictum est. At sōnus in oībus cōsimili fit modo: ⁊ cum sūma immobilitate offundunt. ligant igit quotquot habeant sensus. Si enī das vnum ligari ⁊ alterum solui: soluto sentiet dormiens. sentiet igitur. hoc autem impossibile. ¶ Secunda conclusio. Somnus ⁊ vigilia passiones sunt tactus ¶ Primo qꝛ natura vnicuiqȝ sensuum: pprium aliquid deputauit. vt visui videre/ auditui audire: et nō modo hoc: sed q̄dam cōe/cōemqȝ potentiam oībus cōcessit: qua iudicat se videre/audire/olface 9

re gustare/tangere: qua discrimen albi ꝛ dulcis coloris ꝛ soni ꝛ diuersoꝝ sensibiliū genera discernit (Id em̄ nullus ꝑticulariū sensuū possit) potentia quidem vna ꝛ vnius sensorii. queadmodū in contēplationib⁹ de anima latius expressim⁹. Hec autē cum tactu maxime coniūgitur. vt a quo nūq̄ separetur: ab aliis autem separari possit. Sōnus autem ꝛ vigilia maxime sunt tactus: ob quem hec sentiendi particula oibus adest: qui et idem omibus vel solus adest aiantibus. Secūdo. si dormitio fieret q̄ omnes sensus imobiles fiant: pleraq; aīalia nūq̄ dormire necesse esset. cū nō oēs sensus hēant oīa: hoc aūt incōmod. ¶ Tertio. si nō ē necesse vt oēs sensus simꝉ sint in opa: ōnabilius contrariū accidere posse videtur vt vno imobili ꝛ impotente facto: alter nō sit ipotens. Principalius em̄ potiusq; sensus ad sentire: q̄ ad defectum se habent. Et q̄uis ita sit: tactu tamen (qui p̄mus est sensuū) sopito: compatiūtur posteriores/consopiūturq; omnes. Cum vero posterior aliquis impotēs fieret: nō oportet
10 eodem iure alios ꝛ hūc primū fieri impotentē. ¶ Correlarium. Ex his manifestum est somnū nō esse: sensus sine operatione esse /neq; nō vti sensibus/ neq; omēm sentiendi impotentiā. Sūt em̄ pleriq; anime defect⁹ vbi sensus sine operatione existunt ꝛ sine vsu. vt in quibusdā deliris ꝛ amentibus accidere solet. ꝛ dinuta ꝛ aliquo sensu capta aīalia: impotentiā sentiendi habent. ꝛ apprehensis nōnullis que ī collo sunt venis: collabūtur homies īsensibiles. et tamē hi oēs nō somno soluūtur/dormiūtue. Sed cum p̄mus sensuum et quo omia contingit sentire animalia: impotens factus est:
11 somnns est ꝛ nō aliorum vllo impotente facto. ¶ Tertia. Somnus: animaliū salutis gratia existit. ¶ Nam causarum hec materia/hec ratio/ hec efficiens/ hec vero cuius gratia est. ꝛ naturam alicuius gratia agere diximus: boni siquidez gratia. Atqui quecūq; nō semper continue moueri possūt: quies apta intercedit ad salutem. Animalia autē non semp sensibus vti queunt. Aduenit igitur ipsis merito aptus ad salutem somnus. Unde vulgo tracta est Metaphora vt sōnus requies dicaꝛ: quasi veritas: somnū quietis nomie cen-
12 seri cogeret. ¶ Quarta. Uigilia maxime finē attingit. Nam sentire ꝛ sapere finis est oībus: quibus vnū eoꝝ competit. nam hec optima sunt. Finis autē optimū requirit. Uigilia

autē hominum est: utpote brutis quo sentiant/ homini quo sapiat & prudentie inuigilet. maxime igit͛ vigilia finē attingit. ¶ Quinta. Omni aīali somnus est necessarius: nō quidē oīo 13
sed ex suppositione atq3 adiunctione: si naturā suā sequi/ saluariq3 debeat. ¶ Nam si aīal se īstaurare & saluare debeat: aliqua ponere quibus alia subinde sequant͛ necesse est. vt si se saluat: ipsū ali op3. Si alat͛: e cibo vapores sustolli necesse est: ex quo necessario cōsequit͛ somnus. omni igit͛ aīali necessarius est somnus: non q̄dem oīo sed ex appōne si seipsū saluare debeat. ¶ Sexta. Precipuū somni effectiuū in sangui 14
ne preditis est cor: in exanguibus vero aliq̄d cordis emulū ¶ Nam id principiū somni est: qd aīalium principiū est motus. Sanguinē autē hn̄tium cor capitis/ vētrisq3 situ mediū principiū est motus. hn̄t enim omnia sanguine p̄dita cor: qd et refrigerio eget. Non hn̄tium autem sanguinē aliq̄d emulum cordis. Hn̄t eni sanguine carentia vt insecta/ totipēnia/ vt vespe/ apes/ musce (q̄ Pterota dicūt) aliq̄d vice cordis: et spiritū interiorē atq3 congeneum: quo se nunc attollunt: nunc vero contrahunt. respirantibus autē & sanguineis: spiritus ille de foris est. Q̄ vero insecta pennata illa volandi strepitum et bombos elidant: hoc est attritu aeris ad circundantem mēbranā. Motum itaq3 habent circa primum & sensus & motus effectiuum omnia: aut a proprio & cōgeneo spiritu aut ab alieno. Est itaq3 notum cor aut cordis emulum: esse somni principium: et non modo somni: sed et vigilie etiam principiū est. Sed cur dormientes agitatione corpis se moueant & multa vigilantibus p̄similia opera faciant: cū id sine phantasmate & insomnio non fiat: postea dicturi sumus Cur vero experrecti insomniorum meminerint: non autē meminerint operum que vigilantibus similia patrauerint: in problematis causam adduximus. Tertii cap. note

¶ Euripus pars maris inter Phocidē & Euboiā: qd septies in die/ & septies in nocte refluos fluctus agit: multis nouitate rei et causa nō satis compta admiratōem inducēs ¶ Opium ex succo papaueris in vmbra exsiccato fit vis sōnifice & si amplius sumatur mortifere. ¶ Herbe mandragore mas ē et femina cuius radicis & pomi grauis odor somnū inducit ¶ Temetū/ vinū ¶ Biliosi/ melancolici ¶ Intestinus/ interior. ¶ Bilis atra/ colera nigra. ¶ Pituita/ est a cerebro hu

moꝝ distillatio/atq; defluxꝰ qui si fluat ad nares Coryzan dicunt:nos mucum narium.si ad fauces dicunt Branchon: nos raucedinem.Ad pectus catarrō.Ad latus pleuresin.et ad pulmonem ptysin. ¶Lethargus morbus obliuionem ⁊ pene inexpugnabilē dormiendi necessitatem inducens ⁊ celeriter nisi succurritur iugulans.¶Comitiali morbo homo subito concidit ⁊ ex ore spume mouentur ⁊ sepius viros q̄ꝫ mulieres occupat/vt C Celso placet.

Ertium cap.continet q̄tuor cōclusiones.duo correlaria ad primam.diffinitionē somni:vnā questionē: tres vulgatas responsiones ⁊ quartā ꝓpriam post tertiam. ¶Prima ꝯclusio. non omis sentiendi impotentia censenda est somnus:sed ea quā prestat alimēti euaporatio. ¶Nam manifestū est cum animal sensuꝫ habeat/subindeq; ⁊ vegetandi virtutem:ipsum a principio nutrimentū suscipere ⁊ augmentum . Nutrimentum autem omnibus id est: quod concretione/p̄parationeq; fuerit vltimū.vt in sanguinem habentibus:sanguis in exanguibus vero:quod sanguinis vicē gerit.locus autem ⁊ conceptaculū sanguinis sūt vene:quarum p̄ncipium cor existit. vt ex determīatione Anatomie(quā membroꝝ dissectionem dicunt)dilucere potest.⁊ susceptum alimentum in ordinatum ventriculum euaporat ad venas.vbi(vt aiunt)in iecinore permutatur/tingiturq; ī sanguinem:a quo rursum fluit ad cor vbi completissimam/ī absolutissimāq; sanguinis naturā accipit. a quo per venas diffunditur et vnicuiq; parti(vt oportunū est) distribuitur. Sed quid hoꝝ sit:in libro de alimento abunde disseruimus. Atq; dum hec geruntur/ciboq; in vaporē soluto:vapor ille sustollit(Om̄e ei tale qđ aīalibꝰ inest calidū : natura ī sublime fert)mō cerebri frigiditate refrigerat ⁊ ꝯsistit. atq; iteꝝ Euripi more refluit ad cor:quo quid refrigerato obrepit sōnus.Obnubilāt em̄ sensus:fiūtq; suaꝝ opationū īpotentes. At cū demētia aut strāgulatōe(vt cū iugulariū venaꝝ ꝯstrictōe vt emortui ⁊ aīa defecti cadūt)ipōa sentiendi pueniat: nullꝰ(quēadmođ dixīmꝰ)appellabit sōnū: tāetsi ꝯtrouersia sit ipis vt emortuis iacētibꝰ:īsōnia/phātasmataq; fieri. Nā qui his grauissimoꝝ morboꝝ generibꝰ tentant ⁊ aīe extincte spēm gerunt:dicunt se multa vidisse. Sed dicimus . si cum morbo tententur contingat eos dormire : nichil prohibere insomnium et phantasma fieri . Si autem non dor=

mire cōtigat:neqꝫ q̇dē isōniū vllū eē pōt.Nō igr̄ ois sētiēdi
impotentia sōnus esse censenda est:sed ea quā alimēti vapor
ministrat.¶ Primū correlariū.Et hac quoqꝫ de cā maxime 16
sōnus a cibis ꝓficiscit̄.Nam a cibo multus vapor ꝛ corpu=
lentus educit̄ sursū.illic autē cōsistens grauedinē ꝑturit/sē
suūqꝫ langorem:q̇ cum se rursū ad cor obruerit atqꝫ recepe
rit:secum calorē repellens ꝓfundum gignit somnū.Qꝫ autē
ita capitis oculoꝝ ꝛ palpebraꝝ grauedinē faciat:indicia sūt
somnifera oia:siue esculenta sint siue poculenta. vt opium/
papauera/mandragore/temetuꝫ/fatigatio multa/morbus vt
febris et lethargus/infātia.fatigatio enim multa: dissoluit /
ꝑbetqꝫ dissoluta:vice incocti alimēti.nisi qd̄ liquat̄ frigiduꝫ
sit/sursūqꝫ non ferat̄. Et morbus potissimum qui ex calido
nascit̄ ꝛ humido:ꝙ mlt̄a excremēta humida sursū attollat.ꝑ
uuli aūt:ꝙ caput alioꝝ mēbroꝝ ꝓportione maximū habeāt:
totius/multiqꝫ alimenti(ꝙ illa etate augeant̄)capax. Pro=
pter hanc cām hec etas comitiali morbo(quā Epilepsiā vo
cant)aptissima est.Est enim epilepsia sōno ꝯsimilis. et q̇ ita
corruunt:cessante aīa ꝛ sensu dormire vident̄. Hac de cā hu
ius morbi initiuꝫ in sōno est.Et sunt qui in sōno hoc morbo
arripiunt̄ in vigilia autem non:ꝙ multus sursū cum alimen
ti vapore in somno spūs effertur:qui reciprocās/ spirituiqꝫ
alteri sursū alimentū attollenti obuians:venas intumescere
facit aīe ꝛ respirationis meatus occludens.Et hec spiritus
occlusio ꝛ strangulatio :comitialis/regius/ ac diuinus mor=
bus appellatur.¶ Scd̄m correlariū.Quaꝓpt̄ pueris ꝛ nu 17
tricibus non conducunt epota vina.Nam spumoso spū abū
dant:potissimū nigrum.Et paruꝫ refert an nutricule/an pu
elli ipsi vinum ebibant:nisi aqua dilutū sit/modicūqꝫ sumat̄
Pueroꝝ enim supiora plurimū cōtinēt cibum.q̄nquidē reli
qua:magnitudine ꝛ excremento(sicut dictum est) superant.
vt longo tempore caput cōtinere nequeant:ꝛ sex mensiū int̄
uallo collum rigidum et inflexibile habeant. Et hec cā esse
potest cur fetus ꝛ in matrice infans(quem embryon dicunt)
illic quiescat:suntqꝫ iterum pueri ebriis persimiles: ꝙ vtris
qꝫ larga humoris copia:superiora confundat.¶ Secūda cō 18
clusio.Sōniculosi sunt:occultas habentes venas/nani/ et q̇
capite sunt pregrandi.¶ Illi ꝙ ipsoꝝ anguste vene:eleuato
rum vaporum non facile prebeant remeandi descensum . hi

vero ꝙ capitis amplitudo:multam recipiat euaporationem
Grandia enim capita:exiguo oppleri nequeunt alimento/ꝑ-
16 uisq₃ exaturari copiis ¶Tertia. Ediuerso quoq₃ vene sūt
patentes/quiq₃ melancolici sunt:soporulenti nō sunt¶ Nā
horum amplitudo venarū:facilem prestat euaporationis re
lapsum/contrariaq₃ strictarum opatur:nisi altera itercedat
causa.Biliosi vero:ꝙ natura frigidi/pauceq₃(ob puum in-
testinum calorem)euaporationis existunt.Hinc auidi ⁊ eda
ces sunt:ꝙ cibo(quo vescuntur)non fruant̄.Nam bilis atra
digestiuum frigefacit locum ⁊ corpis ptes:vbicunq₃ existat
20 a quibus talis humor enasci debeat.¶Diffinitio somni.Ex
his liquet somnū esse quandā sentiendi impotentiā:alimen-
ti vaporibus in cerebro refrigeratis: interno multo calore i
corde reuocato atq₃ reciprocato.Nam dormituri(vt dictu₃
est)multus est motus:incipitq₃ vapor frigescere. Et cū ca-
lor ad ima retundit̄:frigescūt palpebre/frigefacte grauescē
tes decidunt/supioraq₃ in somno frigent ⁊ circunquaq₃ cor
poris extrema:interiora vero calent ⁊ corporis ifima vt pe
21 des.¶Questio.Quō post cibum altiores somni ingruant? ⁊
cur soporifera sint vina? Non enim id rōnabile videt̄: nam
somnus a frigida nascitur causa.hec autē sunt calida¶Hu
ic q̄stioni vulgatas adhibent solutiones. Hanc primū.sicut
venter inanis calidus est:cibus autem replens descēsu ipsū
efficit frigidū:ita capitis pori ⁊ loca:sursum lato vapore fri
gescunt.Deinde hanc.Sicut perfusus aliquo istillato vapo
re calido protinus inhorrescit/tremoreq₃ concutit̄: ita cali-
ditas sursum lata infrigidat.Et quod natura calidu₃ est: lā
guescere ⁊ quasi horrescere cogit.Tertiā hanc subiungunt.
Queadmodum grādi lignorum strue suffocat̄ ignis:ita mul
to cibo ingesto confundit̄ et hebetascit internus calor.et nō
prius sursum halat ꝙ̄ paulatim suppeditata et euicta ciba-
riorum copia.Sed vt diximus non ita euenit somnus. Eue
nit enim reditu corpulenti humoris:quem calor in sublime
per venas sustulerit.Cu₃ enim eo loci diutius immorari ne
queat:congelascens/aggrauansq₃ de capitis arce deorsum
pellitur.Et primum oculi marcentes decidunt et rectis ani
malia stare nequeunt vestigiis:sed vt deuacillent/corruant
q₃ oportet.Et solus homo stratus/affusus / euictus sopore
iacet:ꝙ animalium solus erectus incedat.et primum colla-

bitur quasi consternato animo sensum amittens omnē. De inde visis ꝛ imaginationib⁹ illuditur/tandē qꝫ obumbratur. ¶ Nos ergo hanc questioni adhibere possumus solutionē. cerebrum (queadmodum prius diximus) reliquarum corporis collatione partium frigidissimū esse. et que cerebrū non habent consimile esse: quod cerebri vicarium/ emulūqꝫ est. Et queadmodum in imbriū generatione cum vi solaris caloris subleuante vapores ad mediam illam frigidissimam aeris regionem pertingant: ingrossantur/ concrescunt/ iterūqꝫ frigore cogente subruūtur deorsum: ita vapor ad cerebrum viam capessens primum frigidus consistit: et qui salutaris et non morbificus fuerit: iterum relabitur deorsum et calorem cordis delatus cōtemperat atqꝫ refrigerat. Et ad seram euaporationē (queadmodū diximus) facit venaꝝ gracilitas. Et hec refrigerationis atqꝫ somni vniuersa occasio est. Quo vero vapore sublato densatū consistit/ incrudat/ excrescit: cerebro supfluū vt algidū flegma: insalubre est: Catarrū/ pituitāqꝫ faciens. ¶ Quarta. Expgiscit aial: cū concoctio absoluta/ad finēqꝫ deducta fuerit. ¶ Nam decoctione pacta impactus atqꝫ in āgusto constrict⁹ calor: circūfuso vapore emicat. Eo eñ ad supiora reuocato (vt priusqꝫ aial euictū sopore languesceret) expgiscit: et ad pristinā reuocat vigiliā. Et id certe nō prius fit (vt modo dixim⁹) qꝫ sanguinē purissimū a feculento ꝛ turbidissimo secreuerit: q̄ tenuissimus/subtilissim⁹/mūdissimusqꝫ sanguis capiti cōmittitur. Crassissimus aūt ꝛ corpulentissim⁹: mandat inferiorib⁹. Et omnis sanguinis cor ē principiū: trib⁹ munitū thalamis/specubusqꝫ. quoꝝ medi⁹ sanguinē recipit vtrisqꝫ cōmunis. Extremi aūt specus ac ventriculi: ab vtraqꝫ vena et maiore et minore (que Aorte nūcupat) sanguinē recipiunt. in medio aūt cordis sinu ꝛ thalamo: sanguinis discrimiatio fit. Sꝫ de his vberius alio differendū est loco. et id nouisse satissit qꝫ diu sanguis ex cibo indiscretus est: soporem manere. nec ante solui qꝫ sincerus superiora petessat: turbulentus autē inferiora. et tunc quoqꝫ expergisci animal. Sed que dormiendi causa/ quid somnus/ et q̄ primi sensus nexus sit ꝛ ligamen/ q̄ sine passionib⁹ somno ꝛ vigilia: esse nō cōtingat aial: quandoquidē ipse ad ipsius conducūt salutem: abunde dictum putetur. 22

Primi cap. Secundi tractatus note.

¶ Insomnium/somnium. ¶ Asciscenda/attribuenda. ¶ Sentiscere/sentire ¶ Visũ/phantasma/sensuale simulacrũ.

Secũdus tractatus.

cõtinet quatuor cap. Primum quatuor cõclusiones. quatuor rões ad tertiam. et duas ad quartã ¶ Prima conclusio. post hec
23 de insomniis agendũ est cui anime parti: insomniũ sit asciscendum / an intellectiue partis sit passio/an passio sensus. ¶ His enim duabus viribus tm̃ cognoscimus quecunq3 notione aliqua deprehendimus. ¶ Secunda. Insomnium non est passio sensus. ¶ Nã
24 sensuum officia sunt sentiscere sua sensibilia: vt visus colorem videre/auditus audire sonum/olfactus odorẽ dinoscere/gustus saporem/ꝛ tangibilia tactus. et cõmunia sẽsibilia numerũ/magnitudinem/figuram/motum/ꝛ quietem itidem internoscere. At qui dormiunt(quibus solis insomnia cõtingunt)oẽs sensus illos clausos/compssosq3 hñt. ita vt visus nichil cernere queat/auditus audire/neq3 aliorꝫ vllus. Non sunt igit insõnia passiones sensus. ¶ Tertia. Insomnia nõ
25 sñt intellectiue parti vt affectiones/opinionesue quedã asciscenda. ¶ Primo qꝛ non equum solum/nõ hoiem/aut alicuius rei esse solum:dephendimus:sed ꝛ q̃tum/albũ/pulchruꝫ et qualia sensu dephensa sũt. Id aũt in ptis intellectiue opinionibus:rerum esse/essentiasq3(vt alio dictum est loco)deprehendentis non euenit:nisi forte in sensus pñtia: qui in sõno ligatus est. Opinans pfecto neq3 verum esse dicet neq3 falsũ:hoiem esse album/magnum/venienteꝫ ꝛ similia cuius nullum hꝫ sensũ:que oĩa in somno videre videmur. Nõ igr intellectiue ptis sunt insomnia ¶ Secundo quia preter visa illa que obiiciunt in somno: solemus sepenumero q̃cq̃ aliud intelligere. queãdmodũ circa ea que in vigilia sẽtimus: iterũ cõsyderamus. Accidit enĩ multis aliqua pter sõniuꝫ ꝛ visa itelligere:qd experiri facile est iis quibus(quotiẽs surgunt)repetere sõniũ cure est. vt cui apparet thesaurꝫ iuenire priusq̃ expgiscat:sepe euenit ipsũ itelligere id eẽ insomniũ. ꝛ

memoretur ita alias se fuisse illusum. Non igitur est intellectiue partis insomniū. imo vero neqȝ quodcūqȝ somno deprehendimus: insomniū esse est manifestū. ¶ Tertio. qñcūȝ opinamur: nos opinari intelligim⁹ et scimus. non autē qñcū qȝ somniamus: insomniū esse cognoscim⁹. ¶ Quarto. sicut vigilātes in egritudinib⁹ decipimur: ita in sōnis decipimur insōnio. Et sicut vigilans sanus iudicat solem esse pedalē: ita in somno cū somniamus. Atqui vigilantes nō intellectu illudimur/solemue pedalem esse intelligētia iudicamus: sed potius virtute illa que vsum non habet absqȝ videre/audire/olfacere/gustare/tangere (quā imaginariā virtutē prius posuimus) siue eadem sit sensarie siue non. Non sunt igitur intellectiue partis passiones: insōnia. Non itaqȝ verū eē intelligere oportet: simplr positum fuisse in somno nos nichil sentire. Nam visu interiore/auditu/olfactu/ꝛ ceteris quodā modo vt vigilanti euenit sua sensibilia sentire: ꝛ vt adiacentia ꝛ sibi p̄sentia intueri. Quodāmō autem: vt vigilanti ꝛ exteriore sensu capessenti non contingit. Et iterum aliquādo qd insomnio apparet: mens/opinioqȝ falsum esse dicit/ iudicamusqȝ nos ludificari. aliquādo autē mente nō vsi: solum phantasma sequimur. ¶ Quarta ꝯclusio. Insomnia sensualis potentie passiones sunt: nō q̄tenus sensualis: sed quatenus imaginaria siue phantastica est. ¶ Primo. quia exterioris sensus nō sunt: neqȝ intellectiue partis passiones quedam aut opiniones. Relinquit igr̄ ipsa esse imaginarie virtutis que sensualis est. Diximus em̄ phantasiā atqȝ imagiationē: a sensu scd̄m actū motū fieri. Etsi idem numero imaginariū sensitiuo existat: esse tamen alterum ꝛ alterū: vt ex iis que in iis de anima dicta sunt abunde dinosci pōt. ¶ Secundo. Cuius somn⁹ passio est: ꝛ insomniū ad eandē ptinere potentiam videt idoneum. Atqui somnus sensitiue ptis existit. igitur insomniū sensuali potentie adigere par est. Et cū insomniū imago quedam ꝛ phantasma esse videat (Nichil em̄ aliud insomniū est: q̄ꝫ visū qd apparet in somno: siue simpliciter siue quodāmō factū) sensualis igr̄ partis existit nō q̄tenus sensualis: sed quatenus imaginaria siue phantastica est. 26

Secundi cap. note.

¶ Sensuum opificia/sensoria/organa.

S Ecundū cap. cōtinet qnqȝ cōclusiones ꝛ sex signa ad scdam. ¶ Prima cōclusio quodlȝ sensibiliū ge-
27 nus: vnde sōniare possimus ꝑstat. ¶ Nam eoꝝ pas-
siones ꝛ forme non solū dum in ꝓspectu sunt in sensoriis ha
bent impsse: sed ꝛ sensibilibus ipsis seiunctis atqȝ absētib⁹.
queādmodū cum quis alteꝝ pellit: quod pulsum pellit alte-
rū. ꝛ ita quousqȝ ad vnū ꝯtingatur quod pellitur ꝛ non pel
lit. vt liquido cōspicitur in aque motibus ꝛ aeris. Et sicut i
alteratione calefactū: ꝓpinquū calefacit: quod qdem calefa
ctum: alteri suum calorem inducit: quousqȝ decumbatur ad
vnū quod tantū calefiat: ita fit in sensu. hoc primū pellit vt
mediū. hoc vt foris prominens sensus. hinc interius sensua
le sensorium. vbi reꝝ (quas exteriore sensu hausimus) simu-
lacra: affixa atqȝ impssa sunt: cuiuscunqȝ sensus extiterit. qd
libet igitur sensibilium genus vnde somniemus ꝑstare pōt.
28 ¶ Secunda cōclusio. Non modo sensuales forme in centra
li ꝛ interiore sensorio sensibilibus abiūctꝭ afformate manēt:
sed ꝛ aliqȝdiu in exterioribus sensuum opificiis etiā ipis ab
29 sentibus saluant. ¶ Huius rei multa sunt argumenta. Pri
mum cum quid attentissime obtutus fueris: si alio visuȝ de
flexeris: rei attentiusculevise spēs oculum comitat. ¶ Secū
dum si a sole ad tenebras te cōuertis: plerūqȝ cecutis: ꝑmū
cernere impotens. In causa enim huiusce rei est impssa re-
manens lucis imago. ¶ Tertium. si diutius intenta lumi-
na precandide rei aut viridi defixa tenueris: ad qdcūqȝ per
mutabere: concolor aspicietur. ¶ Quartum. si ad aliqd ꝑful
gidum vt illustre solare iubar oculos intenderis: primū re-
luctantes acies lucem qualis est intuuntur: mox ꝯmutatur i
puniceū: deinde in purpureū: postremo in nigrum quousqȝ
exolescat atqȝ vaneat. ¶ Quintū. Qui in fluminibus celeri
puppe inuehunt: qescentia moueri iudicant: ꝛ ita qui ꝟtigi-
nes/circosqȝ ducunt. ¶ Sextū. Excellens preualidusqȝ so-
nus surdastros efficit: ꝛ ꝑpotens odor: diutius olfactū ipo
tentē reddit. Hec itaqȝ signa argumento sunt: sensibilia ab-
iuncta aliqȝdiu in sensibus sibi vendicare ꝟtutē. ¶ Tertia.
30 Sensus paruoꝝ sensibiliū differētias cito ꝑsentit. ꝛ non mo
do aliquid intus opatur: veꝝ etiā aliqd extra agit. ¶ Nā pa
tit vt specula: que citissime obiecta simulacra: recipiunt. Et
ꝙ extra agat hoc satꝭ esse possȝ argumēto: ꝙ mulier mēstrua

tempore speculum aspiciens ꝓtinus ip̄m inficit: et veluti nubecula sanguinea illius nitorem obducit. q̄ si speculum nouitiū fuerit nō facile abstergitur. sin vet⁹: delinit̄ facile. Et si causam hui⁹ requiris hoc ideo euenit: q̄ tempore quo mēses patimur (patiūtur em̄ viri suo modo vt mulieres) lumia vt relique corporis partes afficiunt̄: q̄ maxime porulēta venulentaq̄ʒ sint. Eo quoqʒ genitalis ꝓfluuii tempore (qđ inflāmatione sanguinea solet contingere) si speculuʒ inuisim⁹ (ꝑus tamen coniūcto aere infecto qui inficit ꝓpinquum vsqʒ ad allinitū/coniūctumqʒ speculo) speculū inficimus. Sed ī viris obscurum discrimen est: q̄ nō polluitur speculū quod euidens sit: semēqʒ masculi candidū sit et quasi speculi con color: eliuiecula tamen adumbratur. mulieris autē sanguini cōcoloratius. Jdcirco macula euidens et rubea: ipsius extīguit nitorem. Q̄ si speculi planicies polita/pura et tersa sit: maculā fortiter monstrat. Mundū em̄ sincerū et purū: quicqđ exceperit conspicuū facit. quēadmodū mūdissime vestes citissime inquinātur. Et qđ planū fuerit: maxime attīgitur/atteritur/aspergitur/ꝓfunditur: qđ purum et mundū in ꝓfundum admittit. Hinc speculis nouis inducte macule aboleri nequeūt. plana em̄ sūt/pura/et tersa. vetustis aūt facile delētur q̄ nō ita alte infigunt̄. neqʒ permeāt in ꝓfundum. Neqʒ mirandū est si dixerim sensum vt visū nō modo pati a ꝓuis etiam sensibilium differentiis: quēadmodum iam notum ē: sed et extra agere. Nam visus est de numero fulgidorum. Agunt autem vel manifeste extra: fulgida. et non modo illa: sed in vnguentis consimile perspicitur. oleum em̄ quod in ipsis conficiendis miscetur: facile iniectorum capessit odores. Et vini mira natura est ad se alienos trahendi sapores: non modo rerum in ipso forte corrigendo iniectarum: sed et earum que ad dolia extrinsecus assituate iaceant.

¶ Quarta. Qui affectu aliquo/perturbationeqʒ aguntur: facile circa sensibilia oberrant et decipiuntur. Hoc ostendūt meticulosi qui leui similitudine hostes formidāt: et qui que timēt videre videntur. hoc amantes: qui leuiter videre suspicantur quod amant. et quo quis hoc affectu/perturbatiōeqʒ stricti⁹ tenet̄: eo miore similitudie ī errorē trahit̄. Et ita ī ira/odio et cetis appetitus ꝑturbationib⁹ euenire con- 31

tingit. Hinc febrientes interdū portentosa aīalia in parieti-
32 bus amodica lineaꝝ ptractione videre se putant. ¶ Quinta
Pro q̄litate pturbationis atq3 morbi: hic error maior/mior
ue est ¶ Nam qui leuius ꝑmuntur: que videntur videre: fal
sū esse iudicant. qui vero grauiuscule tentātur/morboq3 ac
cumbunt: visis assensionē adhibent ⁊ grauius errāt. Et hoc
euenit q̄a non vna tm̄ iudicandi vis nobis inest: sed insūt ge
mine: mens quidē primatū tenēs: et sensus vnde nascit᷑ ima
ginatio. cuius rei hoc indiciū est ꝙ sensui sol apparet peda
neus: s3 ratio (que intus est) aspectū corrigit: maiorē eē sole3
q̄3 videatur dictans. sicut tactus vnū esse duo iudicat: visus
autē dignior (Est enim visus dignior tactu) iudicat esse vnū
Si itaq3 vna tm̄ esset potentia que de oībus iudiciū ꝓferret
non posset sol non tantus putari q̄ntus videtur. Et si ess3 so
lus tactus: vnū duo esse sine cōtradictione videretur. Sed
supiores/optimatioresq3: exquisitius iudicant ⁊ coarguunt
ceteros. Et causa iteꝝ erroris et decipuli est: ꝙ non sen=
sibilia solum cum moueant᷑: s3 ⁊ q̄escentia (quotiēs ipsi ī no
bis sensus mouent᷑) moueri videntur. quēadmodū littus na
uigantibus videt᷑ moueri ⁊ recedere: dum visus ab alio im=
pellit᷑. mō tm̄ mens sana sit: plane littus nō moueri iudicam⁹
erroreq3 sensus deprehendimus. morbis tamē plerūq3 vsq3
adeo valide afficimur: vt mens atq3 ratio errorē sensus seq
tur. qđ in deliris ⁊ mente captis accidit.

Tertii cap. note.

Ranule parue rane.

33 T Ertiū cap. cōtinet q̄tuor cōclusiones. diffinitiōe3 sō
mi: vnā q̄stionē ⁊ eius solutōem post q̄rtā ¶ Prima
conclusio. Non modo p̄cipua sentiendi vis simula
cris in vigilia feritur: sed ⁊ impensius ⁊ quoquo pacto aeri
us ferit᷑ in sōno. ¶ Nam in luce ⁊ vigilia multa obsistūt. vt
valentiores exterioꝝ sensuū opere: ⁊ mēs variis obruta co
gitationibus. Paruus enim ignis luce maioris offundit᷑: le
titiasq3 ⁊ egritudines modicas: maiores offuscant. Nocte
autē ipsis quiete solutis hec cessant obstacula: et pticulares
sensus impotentia sentiendi ligati a suis desistūt officiis Et
calore ad intima reuocato et ad sentiendi principiū/⁊ turba
tione paulisꝑ sedata: se incolumia etiā parua simulacra pri
mati sensuum liquido promunt atq3 demonstrant.

¶Secunda. Interdũ in somno limpida fiunt somnia/inter dum turbulenta ⁊ distorta/interdũ vero nulla. ¶Nam primũ edita in lucem vt infantes: ⁊ statim assumpto cibo non somniãt aialia ꝙ multa tum agitatio/motioq₃ fiat ꝑpter alimentariũ vaporem. Et quẽadmodum aqua velociter mota nullã reddit effigiem: aut si reddit: distortã vsq₃ adeo vt alia videatur esse ꝙ̃ sit: si vero quiescat: incolumis imago atq₃ pura redditur: ita in somno visa ⁊ motiones aliquãdo oĩno non visunt. ꝙ multo fluxu alimonie obruunt. aliquãdo ꝟo distorte ⁊ monstrose cernũtur: ꝙ motus nondũ plene ⁊ sincere quieuerint. aliquãdo terribilia somnia ⁊ que metu excruciant assurgunt vt melancolicis/temulentis/⁊ febrientibus ꝙ huius generis morbi: spiritosi ⁊ vaporulẽti sint: multũ siquidem facientes motum et turbationẽ. Simulatq₃ ꝟo fluxus sistitur ⁊ sanguis discretus est aut qđ sanguis vicarium est: simulacra sincera ⁊ pura se sensui ꝓferunt et fiunt distincta/digestaq₃ somnia. Et sicut in fluuiis parue fiunt vertigines ⁊ ab vna in alteram longo tractu decurritur: si quod aũt offensaculũ obuiũ sit: in alias scinditur/ dissultat/ dissoluiturq₃ figuras: ita ex vna imaginis motione currit in alteram: ⁊ ex illa in aliam: donec ad vltimam illius seriei veniamus imaginẽ. Q si offensaculum intercedit: in alias labitur imagines atq₃ ex vna visione vagamur in aliam: contingitq₃ hoc pacto multa variaq₃ in somno visa decurrere. ¶Tertia. si nõ essꝫ in nobis particula: ea (qua somniamus) supior: semꝑ insomnio falleremur. ¶Nam que a visu delata sunt iudicat videre: ⁊ que ab auditu audire ⁊ ita de aliis sensibus: ꝙ ab ipsis ipsi ꝓpagantur motus. proinde portio eius que tactorie seruit rem vnam iudicat esse duas et portio visuali respondens vt vigilans obsistit: obtestans rẽ esse vnam que due videatur. Ita nisi supior virtus vt vera arbitra cõtrairet obtestans cõtinenter nos nõ videre/audire: iudiciũ interioris sensus sequẽtes semꝑ falleremur. Qualecũq₃ em̃ sensus apportat: tale a primo sensu iudicatur/habeturq₃. ¶Quarta. Sicut vigilãtes ob ꝑturbationes falli cõtingit: ita ⁊ nos sepiuscule insomnio fallimur. ¶Quia in sõno calore multo reciprocato ad cor/factoq₃ sanguine: fiunt sensualium simulacrorꝫ circa sensum motus. quorꝫ/quidem hec actu sunt que actu se ꝓferunt: hec vero potẽtia ꝙ̃ mersa

34 35 36

nōđ sensū cient/ac efficiūt:serie sua tādē sensū motura. Quē admođ ranule stagno delitētes liquato sale se foras pferūt/ emerguntq;: hec post illam:ita ꝛ ea cient sensū que pōa insunt. Et amoto qđ obstaculo erat:sensū mouent. Et a modica similitudīe somniātes hoc pro illo iudicamus. Nimirum igr̄ si vt vigilātes ob pturbationes fallimur:ita quoq; somniātes insōniis illudamur. Et somnia psimilia sūt nubecule quā nūc ante oculos in hoīem trāsformari fingis: que ilico appareat Cētaurus/seq; in oīmodas consequēter transformet figuras. Et sanguie puriore facto ꝛ residētib⁹ motib⁹: insomniis nō assentimus. Sed inspecto simulacro arbitra mente iudicamus:hoc est quale Coriscus s; nō ē Coriscus. Si vero mens obruta fuerit:solū vt sentiētes iudicam⁹:verūq; esse(qđ cernitur)videri facit sōni potētia. Et sicut cu; quis oculo digitū admouet res gemine apparent: et si non psenserit:duas esse putabit.si aūt ꝛ res ꝛ digitus oculo moto admotus nō lateat: duo apparent sed nō tamen duo esse putabit:itidē mente nō aduertēte sensus insōniis trahitur ꝛ somnia esse latēt: mēte tamē aduertente ꝛ se dormire cognoscenti videnť quidē esse que insōnia mōstrant: nō assentit tamen. vt apparet psens esse Coriscus:iudicat tamen nō esse Coriscū. Et recte dephendere insōnia motus esse: in sensitiuis nō est difficile. Nam sepe nobis(excusso somno) expgefactis motiones que nos quiete solutos lacessebant:sequuntur vigilātes:videmurq; similia ante oculos intueri simulacra. Et pueris ex somno plane vigilantibus/ aspectantibusq; videntur in tenebris varie imagines passim vagari: ita vt sepius illi exterriti auxilium acclament et expauescē
37 tes in strato sese occultent. ¶ Ex iis facile est quid sit somniū rōcinatione cōcludere/talemq; ei aptare diffinitionem. Somniū est phantasma aliquod in somno apparens: imo a motu inexītium/seruatorꝫq; simulacrorꝫ in somno facta apparitio. In somno quidem dico. nam que pauloante discussis a somno apparere dicebamus ꝛ terriculamenta illa vigilantiū puerorum:somnia non sunt. neq; quidem omne in somno phantasma apparens. vt semiuigilibus/ semiq; sopitis soni:vt galli cantus/ canū latratus tenuiter auditi. que quidem somniare putantes inueniūt ita esse. ꝛ debiliter perspectum lucernarum lumen.quod oculis apertis ita esse vi

dent cum dubii essent an somnio ludificarentur. Et conting
git interrogatos respondere. et he pfecto apparitiones som
nia nō sūt: neqʒ hi plane dormiūt aut vigilāt. Sed plene dor
miētium insomnium est ab iexistentibus phātasmatibus/do
mesticisqʒ: et que illic ex preterito immanserunt. ita in semi
sopitis ab ipsis insomniuʒ nasceretur: si quicꝗ somniare di
cantur. phantasma quidem diximus. Nam non quicquid in
somno apparet: insomnium esse potest. Apparent enim in
somno vere intelligētie: ꝛ absqʒ aliquo phantasmatis motu
¶ Questio. Cur sint qui nunꝗ quicꝗ somniēt in vita? et sit 38
qui ad multam etatem nunꝗ somnient. ¶ Eadem causa id
facit: que ꝛ īfantes facit vt non somnient et ceteri statim sū
pto cibo. Nam qui natura tales sunt vt multos alimētorum
fluxus ꝛ refluxus toto sōno ꝛ tota vita sustineant: nō somni
ant neqʒ ipsis phantasma vllum apparet. Qui vero ad aliꝗ
etatem id sustinent: id etatis non somniant. Et si illo etatis
peracto quietiores fiant et motibus in somno/ simulacrisqʒ
pdendis nulla obsistāt: hincinde somniāt. et quibus bis cō
trarium accidit: et insomniis agi opposito se hñt modo

Quarti cap. note.

¶ Borystene/fluuius Scytarꝫ magnus quartus ab istro
¶ Gades/insula ī extremo nostri orbis: ad occidentē in fine
Betice prouincie sita. ¶ Deliquium/eclipsis/defectus.

Quartum cap. cōtinet octo cōclusiones. vnam diuisi
q onem ad primam. vnū correlarium ad scdam. ꝛ duo
ad quintam. ¶ Prima cōclusio. Diuinatiōem eē (ꝙ 39
nobis dormientibus a somniis cōtingere solet) neqʒ perti-
naciter obsistendum/ neqʒ temere assentienduʒ eē putamus
¶ Nam oīm fere consensu firmatum est somnia aliquaʒ si-
gnificationem habere: tanꝗ fides experiētia ducta sit. vidē
tur et quidam diuinare: ipsisqʒ in somno quedam futuroruʒ
pnuncia occurrere. cur ꝛ alia igitur somnia significatōe arbi
trabuntur esse vacua? Sed ex opposito occurrit nullā causā
nullāqʒ rationem sufficientem videri: que sapientē ad id cre
dendum īducat. Tolle enim rationem vnam: qua vel maxi-
me id volunt firmatum videri: deum scilicet somnia futuro
rum prenuntia immittere: cetere inefficaces et infirme vide
buntur. Atqui absurda res est deum immittere somnia: non

optimis et sapientissimis/ sed exlegibus/pessimis et omniũ
fere abiectissimis. Alie certe rationes imbecilles sunt. Naʒ
quod dicunt in Borystene et Gadibus quosdã esse qui hoc
pacto futura vaticinentur: id adhuc manet veritatis incom
perte: maiusq; id est ꝙ ingenii nostri vires superant. Sed
40 vlterius/ampliusq; ꝓcedamus. ¶ Diuisio. Aut somnia cau
se sunt eoꝝ que preuidẽtur: vt luna deliquii Solis causa ẽ.
aut signa: queãdmodum luna solare corpus subintrans de=
liquii signum est. Aut sunt accidentia: queãdmodũ accidit
me inambulãte solis deliquiũ esse. Ambulatio siquidẽ mea:
neq; causa neq; signum deliquii est. ⁊ ob id: nullum acciden
41 tium aut semper aut multum fit. ¶ Secũda conclusio. Que
dam somnioꝝ pro causa/quedam pro signo/quedam vo pro
accidente habentur. ¶ Cause quidem sunt interdũ nostraꝝ
operationũ potius ꝙ alienoꝝ. Nam sicut que dudum egi=
mus: per somnia ad eundem modum persepe contuemur a=
gere (Diurna enim cogitata: ad talem motum viam qnandã
preparant) ita eorum que facturi sumus: plerũq; nocturnis
motionibus mens simulacris imbuitur. Somno antẽ mox
soluti ad tales nos actiones accommodamus: quarum si=
mulacris mens somno percita fuerit. Suntq; nobis visa
hec: illarum actionum cause. Porro signa autem nõnulla
sunt. Nam fidi medici et qui paulo peritiores habentur: e=
grotantium somnia diligenter exquirunt: suntq; artificibꝰ
ipsis ita exquirentibus et recte philosophantibus: passio=
num anime aut corporis indicia. Nam interiores motus
nisi admodum fortes existant: in die ⁊ vigilia delitescunt.
Offundunt enim maiores motus: motuum debiliores. In
somno autem et tacite noctis silentio: oppositum euenit. Et
parue motiones magne videntur. multaq; in somnis exper
ta: huius rei argumenta prestant. Nam paruus in aure su=
surrus/debilisq; strepitus auribus acceptus: plerũq; toni=
trus esse videtur. ⁊ modica stillante pituita: mel/suauẽue al
terum delibare videmur saporem. Et circa corpus modico
calore facto: videmur per ignem ambulare/ acriterq; flam=
me persentire calorem. Expergefacti autem: taliũ motionũ
ea que dicta sũt causas esse dephendimꝰ. Itaq; egritudinũ
et aliaꝝ passionũ motiones: se magis produnt in sõno. qua=
re operepretium est eas exploratas habere: vt sint signa.

Demum accidentia et temere fiunt:quotiēs ardua et supra oēm hoīs fidem sōniamus.et cum ea quorum origo ī nobis haudquaꝗ̄ est.vt in Perside esse nauale bellum. et si ita fiat:insomnium tamē neq3 causa neq3 signum est.haud secus ꝙ̄ si quem habeo pre oculis michi p̄ntem:et cogitem ipsū ꝓtinus abiturum/quicꝗ̄ue facturū:qui si abeat/idq3 vt cogitaui faciat:cogitatio hec mea neq3 sue abitionis/neq3sue ita facte operationis signū aut causa fuit. Ita quoq3neq3 hec insomnia.Sed quid enim prohibet(queādmodū cogitamus plerūq3 verisimilia)ꝛ que ita eueniant interdumverisimilia: et que ita futura sint in somno non prospiciamus? Sed hec cas (quod Symptoma dicunt)eueniunt.¶ Correlariū. hic 42
euenit vt somniorum ꝗ̄plurima mendacia sint.Nam que casu fiunt:extra semper et frequenter fiunt. Sunt itaq3 somniorum hec:cause/hec signa/hec vero accidētia ¶ Tertia.Sō 43
nia non fiūt ꝙ celitus aliquo īspirante deo missa sint.¶ Nā et bruta somniāt et nō alicuius gratia: ꝛ indocti et gregarii hoīes.et vaticinari videntur futura:vt vel sic intelligamus illos deo autore nō somniare.Item vt vnusq̄sq3 natura blatro/loquaxq3 est ꝛ melancolicus:multiplicibus īsomniis/visionibusq3 vtitur.quare mirandum non est si animus tā variis perpulsus aliquādo incidat in edicendaveritate:aliquorum que futura sint. Queādmoduz qui tota die iaculantur: aliq̄ñ signum attingunt/premiūq3 sumunt. Et vt vetere dicitur prouerbio.Si multa iacias:alia disparíliter iacis. Si tamen consequit̄ quod petit:hoc accidit.ita ꝛ in somnis euenit.¶ Quarta non est mirum pauca euadere facta: eoꝝ que 44
in sōno conspiciunt̄ ¶ Nam cum ea fiant somnia:que corporearum affectionū signa sint:non tamen semꝑ fiunt. Ut qui se ambulare per cenū aut qui se super prunas ire somniat: non semper a putrido humore/aut a febre corripietur Neq3 quocunq3 imbrium aut ventoruz e celo conspecto signo: vt coronis circa lunam(que imbres ꝛ flatus presagiunt)semper insecuti conspiciuntur imbres aut venti. Sed si aliꝰ valentior acciderit motus:quiquidem nichil indicat/nulliusq3 rei signum est:neq3 morbus:signum morbi sequetur.neq3 signum imbris et spiritus:vllus sequetur aut imber aut spiritus.Et plerūq3 cōsilia que bona ratione iacta fieri expediret:sepe irrita cadunt dignioribus superuīcentibus Nō enī

omne fit: quod fieri debet. neq3 idē est quicq̄ fieri debere: ⁊ futurum esse. Et principia pleraq3 esse contingit: a quibus sua nūq̄ spectabūtur eventa. et signa itidem: que nulla monstratoꝝ ꝓbabit sequela. ¶ Quinta. Somnia quoꝝ principia
45 nō habemus: sed eoꝝ que temporibus/locis ⁊ magnitudine seiuncta sunt: ⁊ etiam nobis vicinitate/societateq3 coniunctoꝝ dū modo principia in nobis non cōtineamus: si quādo nobis alicuius eventus prenūcia sint: hoc fortuito et nulla ratione nature cōmittitur. ¶ Nam ⁊ idem volebat Democritus qui dormientiū animos pulsari censet externis ⁊ adueticiis imaginibus: et has sub noctis silentio in somnis accedere ad homines: et nunciare que presentiūt futura. Etsi nos talia simulacra (que volitare vltro/ citroq3 et vagari ꝑ auras possint vt tenues/inanesq3 vmbre) esse negemus: concedimus tamen nos in sōnis imaginibꝰ / simulacrisq3 percelli: principiis in vigilia: sensuū foribus/aditibusq3 haustis. Nec mirū si nos in somno pellant. Sicut enī si quis aerem aut aquam pellat: pars pulsa subinde pellit alteram/ et illa aliam: fitq3 hoc diutius primo autore cessante/ abiunctoq3: ita nichil obstat motus quosq3 nos quiescentes pellere: rebus ipsis tum nō mouentibus: neq3 de foris (vt dicebat Democritus) accedentibus simulacris. Et he motiones potiꝰ noctu adueniunt: q ingruentibꝰ in vigilia valentioribꝰ motibus lacessuntur ⁊ dispereunt. Sub nocte autem aer pacatior/silentiorq3 habetur. Proinde in somno etiā parua sensum lacessunt: et paruos interiores motus dormientē amplius q̄ vigilantem sentire contingit. quiquidē motus apparitiones faciunt: ex quibus plerūq3 futura coniectant.
46 ¶ Primum correlariū. Hinc fit vt hec passio nō modo sapientissimis: sed quibuslibet eveniat etiā inertibus atq3 īdoctissimis. qui ⁊ sepius futura diuinant. Si enī deus immitteret visa hec: id sapientibus concederet. et nō modo ī quiete ⁊ somno: sed interdiu et in vigilia. Sed q inertes/indocti et fatui potius prudentibus futura preuideant: hoc est q eorum mens deserta/cogitationibusq3 vacua sit. prudentium autem et philosophantiū plenus est animus: qui nūq̄ solitarius ⁊ ociosus esse sinit. Hinc deserte ille mentes visis ipsis agitantur: agitatasq3 interdum futura coniectare contingit.
47 ¶ Secundū. Hec fere causa est cur quidā mētis excessu te-

tati:futura predicant. Nam cum eorum mens motibus pro
priis non infestetur sed lõge abiiciantur:idcirco alienos/ ex-
terosq3 maxime excipiunt. ¶ Sexta. De amicis et notis ma 48
xie recta somniare euenit. ¶ Hoc enim ideo est q amicoru3
et notorum precipue/maximeq3 simus solliciti. Et sicut no
ti a longe sese etia3 intuentes cognoscunt: ita z eorũ motus
magis cognoscuntur. Notior enim notiores sunt z motus.
¶ Septima. Melancolici ad diuinandum z coniectandũ fu 49
tura: ppensioris sunt nature. ¶ Nam melancolici venatori
bus persimiles sunt:qui fera a longe visa et telo nondu3 vi
brato iãiã suam esse putant:et eam iam habere priusq̃ mani
bus tollant. Ita melancolici pnicitate animi precipites an-
ticipant. futuraq3 ita coniectant:vt iam fieri/factaue vide-
rent. imaginationes enim in ipsis volucres sunt. et vno mo
tu et leui quidem exciti qui proxime sunt facile percurrunt
Suntq3 furiosor z Phanaticor motus vt poemata Phi-
legide:que cõtinuata serie prodeũt acsi quis venerem a pri
cipio diceret z ad exitum vsq3 premeret. Sic enim permobi
les sũt z pperãtes absoluũt:et distãtia iis(que ppe sunt)co
pulant/coniectant fortiter: que futura sunt:atq3 si iam essẽt
presentia. Fortes enim eoru3 motus:vt ab alio supprimi/re
pelliq3 non possint. ¶ Octaua. Optimus somniorũ cõiector 50
is est:qui acutius rerum imagines perspicere atq3 discerne
re valet. ¶ Nam apertorum et clarorum somniorum quicũ
q3 coniector esse potest:truncorum autem et distortorum nõ
sic. Sicut enim torrens motus male reru3 formas exprimit:
ita motus qui in nobis fiunt:limpida/integra z pura videri
prepediunt somnia. qui itaq3 somnioru3 imagines truncas/
distortas/reconditas: distinguere sciat et veris exemplari-
bus restituere:vt q sint hominis/sint equi/sint hic/ sint illic
et cetera psimilia perpendere(id enim nõ possunt omẽs)hic
optimus sõniorum cõiectator erit. Sed quid sit somnus/q̃d
insomnium/cur accidant z de diuinatõne in somno facta:di
ctum sit hactenus.

Libri de somno et vigi
lia Aristotelis finis.

Tabula libri de longitudīe & breuitate vite

Cur animaliū quedam sint longe vite & quedam breuis: cō
syderationē facere expedire. 1
Hanc viuendi diuersitatē: i totis generis atq3 i eiusdē spēi
in diuiduis compertam esse. 2
Elemēta ignē/aerem/aquā/terram facile corrumpi. 3
Nōnullor accidentiū: multiplices corruptiōes esse. 4
An cum animal corrūpatur: anima hos varios corrumpen
di modos habeat? 5
An corruptibile: quopiam in loco esse possit: vbi incorrupti
bile sit? 6
Maiorem flāmam: minoris flamme consumptionē per acci
dens accelerare. 7
Q' oīa viuentia corpora: in cōtinuo motu existant. 8
Hac de causa: animalia se transferentia interdum dura-
biliora fieri. 9
Quecūq3 materie addicta sint: ptinus cōtrariū habere. 10
Quantitatē materie iunctā: habere contrarium. 11
Corpore maiora: minoribus diuturniorē vitam possidere
non oportere. 12
Q' plante non vniuersaliter aīalibus diuturniores sint. 13
Nec exanguia sanguine preditis: nec contra: sanguine pre-
dita exanguibus oīno esse viuaciora. 14
Que in terra degūt aq̄tilibus: nec aquatilia terrestribus
diuturniorem vitam ducere oportere. 15
Nonnullas plantarū q̄ in animaliū genere vlla: longioris
vite reperiri. 16
Calidum & humidum: ppensioris atq3 diuturnioris vite
causas existere. 17
Humidum vitale pingue esse debere/imputribile/ firmum/
non paucum/non modo multum: sed & bona ratione calido
contemperatum. 18
Aīalia: plīma venere vtentia cito senescere. 19
Q' mulus equā & asinū: vita exuperet. 20
Mares laboribus attritos: femellis citius senescere. 21
In omī fere animalium genere: masculos suis femellis
natura diuturnioris essevite. 22
In regionib' calidis q̄ i frigidis aīalia diuturniora esse. 23

In eisdẽ locis: notabilis excellẽtisq; magnitudis nasci. 24
Ubi calor multum excreuerit: vitam eẽ minus duraturã. 25
Gressilia aquatilibus vt plurimum productioris vite esse solere. 26
Item et sanguine predita exanguibus. 27
Cur quedam plantarum: compluribus animalium longioris sint vite. 28
Plantas insectis animalibus assimilari. 29
Cur cum vna partium senuerit: pars relicta nouaz regerminet. et id quidem longam efficere vitam. 30
Nõnichil etiã ꝛ aliis aĩalibus et plantis cõe repiri 31

Jacobi F Stapuleñ in librum de longitudine et breuitate vite Aristotelis paphrasis.

Primi cap. Libri de longitudine et breuitate vite note.

¶ Totum generis/tota species. ¶ Hominũ genus/tota hominũ species. ¶ Plerũq; susceptiuis corruptis: accidentia sola ratione corrumpunt. ¶ Susceptĩa/denoĩatõis subiecta

Liber de longitudine et breuitate vite vnicuz continet tractatum continentem tria cap.

Primum quatuor conclusiones. duas questiones: earuz solutiones et quinq; correlaria post quartam. ¶ Prima conclusio. Cur animaliũ q̃dam sint lõge vite et quedã breuis vite: et oĩo que vite lõgitudinis/queue breuitatis cause sint: expedit consyderare 1
¶ Nam de his multa dubitatio est. Neq; quidem adhuc ꝓspectum satis est: an eedem sint cause: cur hec animalium lõge sint vite/hec breuis. Et cur he plantaꝝ lõge itidẽ sint vite: he vero breuis/modicoq; tempore durent. Et vtruz idẽ sit diuturne esse vite et natura consistere sanũ: an aliud q̃cq̃. Et an idem sit correpti esse/citoq; labentis eui: et esse natura languidum. Aiunt enim hi: langorulentam naturam ad citam vite corruptionem accedere. Hi autem contra nichil ꝓ

hibere:langore detentos longam protrahere vitam. Expe-
dit igitur de his causas perquirere. Paulo enim ante de sō
no ꝛ vigilia determinationem exegimus. Hoc in loco de vi
te longa ꝑtractione atqꝫ eius breuitate aggrediemur:deter
minationem de morte et vita/egritudine et sanitate: quātuꝫ
Philosopho actinet naturali:in aliud tempus differentes.
2 ¶ Secunda. Hec viuendi diuersitas:in totis generis atqꝫ
in eiusdem speciei indiuiduis compta est. ¶ Nam hominuꝫ
genus:equorum genere viuacius est / longiorisqꝫ vite. Et
vnus homo altero homine longiorem ducere vitam cogno
scitur. Et hec diuersitas etiam secundum loca comperitur.
Nam qui calidas incolunt regiones:durabiliorem vitaꝫ ha
bent. qui autem frigore obtundentes:correptiorem vitā sē-
tiunt. Et eiusdem regionis incole:hi longe vite sunt:hi cito
3 labentis et fluxe. ¶ Tertia. Elementa ignis/aer/ aqua/ter-
ra:facile sunt corruptibilia. ¶ Nam sunt aliis corruptionis
causa/transmutabiliaqꝫ adiuicem. quare et quecūqꝫ ex ipis
componuntur:transmutabilia atqꝫ corruptibilia sunt. Con-
sentaneum enim est:ex aliquibus constituta constituentium
participare naturam. Et de compositis que ex multis arte
quadam compacta sunt:alia ratio. de qua ad presens non ī-
4 tēdimus ¶ Quarta. Nōnulloꝝ accidētiū multiplices existūt
corruptiōes. ¶ Nam he susceptiui s saluis:a cōtrario fiunt
vt cum sanitas ab egritudine corrumpitur et scientia a de-
ceptione. he priuatione quadam et vt absente conseruante:
vt cum scientia obliuione delinitur. he vero fiunt suscepti-
uis corruptis. Animalibus enim corruptis:et cognitionem
et sanitatem que in ipsis sunt corrumpi necesse est. ¶ Pria
5 questio. An cum animalia corrumpūtur:anima hos varios
corrūpēdi modos habeat? ¶ Respōsio. Nō. Sed cum cor-
rumpitur:solum susceptio corrupto corrumpitur. ¶ Secun
da questio. An corruptibile quopiam in loco esse possit: vbi
6 sit incorruptile? vt ignis sursum vbi non habet contrarium.
Plane id apparꝫ. Nam ipsi principes actus/principesqꝫ re
rum forme:vno modo (vt de animalium formis modo dixi-
mus) corrumpuntur: vt cum sua susceptiua corrumpantur.
Atqui ipsa non corrumpuntur nisi a contrariis. Non enim
vt accidentia corrumpuntur:quandoquidem substantie sint
et que non sunt in subiecto. Ubi igitur nullum habebunt cō

trariū:incorruptibilia euasura sūt. ¶ Rñsio. Et si quicq̄ in loco esset vbi nichil ei esset ꝯrium:nō tamē simplr incorruptibile esset. Nam ipm extra existens:corrumpi nichil prohiberet. Neq3 id verum est ipm in loco quopiam esse posse: vbi nichil sit ei ꝯrium. Impossibile em̄ est materiā habenti vbicūq3 sit:nō existere aliquo pacto contrariū. Nam ipossibile est om̄e natura esse calidū/albū aut rectū.permutatōes em̄ esse nō possent vno semp exn̄te agente:ꝛ vno semp patiente. Et si abundās aliquid semp esse oportet:ipm est contrariū. Et ꝑmutatio oīs ex contrario. Et si nullum aliud actu posueris contrariū q̄ ipm cōtinens:siue ipsum cōtinēs corruptibile sit siue nō: ipsum tamē a cōtinente tandē corrumpet. Continēs em̄: corruptibilis corruptionē operatur: aut ipsi coopatur. Et id quidē vt ex dictis sufficiēter cognitum accipiam⁹. aut(si satis ꝓbatū nō placet)supponamus omi corruptibili aliquid actu essecontrariū:ꝛ ex ꝑoris reliquiis abundans/superfluūq3 fieri. ¶ Primū correlariū. Unō fit 7
vt maior flāma : mioris flāme consūptōnem acceleret : per accidens tamē. Nam accidit vt quē multo tempore pua flāma fumū cōsumpsisset:maior aduemens flāma:cito rapiat/ 8
materiāq3 exedat. ¶ Secundū fit etiā.vt om̄ia viuentia corpora in cōtinuo motu existant/fiant ꝛ corrumpant. Contin ēs em̄ aut ea operatur:aut ad ea cooperatur. ¶ Tertium. 9
Hac de causa que se trāsferūt aīalia/ ꝛ cetera viuentia que transponūtur(vt plante que transplantant)interdū fiunt durabiliora/interdum vero citra statutam natura durationem accelerātia. ¶ Quartū fit item vt sicut eterna nusq̄ contra- 10
riū sustinent:ex opposito quecūq3 materie addicta sunt protinus vbicūq3 sint contrariū habent. ¶ Quintū quare si qui- 11
dem que materie q̄titas iuncta est:ꝯrium habet. vtpote secundū quam fit augmentū atq3 decrementū. Si qualitas: habet ꝛ q̄litas ꝯrium scd̄m quā fit alteratio.et si scd̄m locū motus:habebit et motus ꝯtrariū scd̄m quem fit in altum locum permutatio.

Scd̄i cap.note.

¶ Epitea/ānua. ¶ Cyparissus/Cupressus. ¶ Palma/Arbor. Dactylifera in Judea crebrescens. cuius mas ꝑditur ꝛ femia. Et femias sine marib⁹ gignere non solere:ad quos ꝑnas comas acclinant ¶ Saura/lacerta. ¶ Pholidotus/

sq̄mat⁹. Est enim pholis/sq̄ma His grecis vocabul' vtri' lr̄a: loco quoꝝ solas interp̄tationes subiūximus .

Secundū cap. cōtinet vndecim cōclusiones. tres cō- ditiones humidi vitalis. ꝛ tria correlaria post sextā
12 et vnum ad quartam. ¶ Prima cōclusio. Non opꝫ corpore maiora: diuturnioreꝫ minoribus possidere vitā. Iti dem neqꝫ minora maioribus. ¶ Nam equs hoīe maior: bre uiore vita potitur. Et pleraqꝫ insectorum que mole sunt in
13 feriora: solum annua sunt. ¶ Scḋa. Neqꝫ vniuersaliter plā- te aīalibus diuturniores sunt. Nam plereqꝫ epitee sunt/du-
14 rationisqꝫ annue. ¶ Tertia. Neqꝫ oīo sanguine predita exā guibus: neqꝫ exanguia sāguine p̄ditis sūt viuaciora. ¶ Nā mellifere apes nōnullis sāguine p̄ditis durabiliores sūt Et quedā exanguia que molli cute sunt intecta: vitā annua mo
15 rula cōficiunt. ¶ Quarta. Neqꝫ ea que in terra degunt aq̄ti libus: neqꝫ aquicola terrestribus diutius īmorari/vitāqꝫ du cere opꝫ. ¶ Nam quedam terrestrium plantarum: et quedā gressibilium solum annua sunt. Pluris autem multa sūt aq̄ tilium: et multa etiam breui fato corripiuntur tam que du-
16 ra testa integuntur q̄ꝫ que molli cute sunt obducta. ¶ Quin ta. Longioris vite sunt nōnulle plantarum q̄ꝫ in animalium genere: vlla reperiantur: et in animalibus diuturniora san- guine predita nōnulla sunt: q̄ꝫ exanguium reperiri possit vl lum. Et quedam gressilia aquatilibus ¶ Sunt enī plantarū Cyparissus et palma longissime vite. Et sanguine predito- rum pariter et gressilium ceruus/elephas ꝛ homo. Ex his itaqꝫ manifestum est: durabiliorem vitam molis amplitudi nem ipsiusue aptitudinem non prestare. quin potius id acci
17 dere. ¶ Sexta. Cause propensioris atqꝫ diuturnioris vite sunt calidum et humidum. ¶ Est enim animal natura cali- dum et humidum: et quicquid vitam degit. Senectus autē frigida et sicca: et quicquid emortuum iacet. Corporuꝫ enī materia: hoc calidum/hoc frigidum/hoc humidum/hoc sic- cum. Ex his enim contēperata sunt que viuunt omnia. Ita qꝫ eum vita calido saluetur et humido: senecta autem ad vi te dissolutionem perducat: senescentia desiccari necesse est. Erūt igr̄ calidū ꝛ humidū p̄pēsioris diuturniorisqꝫ vite cā
18 Sꝫ q̄le hūidū q̄leue calidū paucꝭ expediam⁹. ¶ P̄mū e⁹ mo

di humidum: pingue/ et imputribile esse debet. Nam tale
non facile consumi/desiccariq; oportet. quodquidem ad ca
lidum sese prebeat: vt aer ad ignem. et quod se vt ignis ad
cetera habeat: qui nūq̄ admittit putrefactionem. Tale au-
tem pingue et imputribile existit. ¶ Secundum. paucum eē
non debet. Nam quod paucum est: facile absumitur/ desic-
caturq;. Hinc euenit vt corpulentiora (modo cetera paria
sunto) vt maiores plante minoribus/ et maiores equi mino-
ribus: longioris vite euadant. Nam illius vitalis humidi
plusculum retinent. ¶ Tertium. non modo humidum mul-
tum esse oportet: sed et calorem adiicere necesse est. ne cito
infrigidari/ gelariq; possit. Equata enim esse debent: vt hu
midum: calidum non excedat/ ipsumq; suffocet & extingat.
Et ne calidum excrescens superfluūq;: humidum exedat:
hunc in modum inq̄sto et quasi contemperata. hac de causa
itaq; fit vt homo: grandioris molis animalia vita superet.
q̄ illis multitudo humidi: calorem subruat. Itaq; sit vitale
humidum pingue/ firmum/ multum/ bona proportione cali-
dum/ non superfluum. Cito enim siccabile et cito gelabile
(quale habent nōnulla) aqueum et superfluum: illaudabile
est. Nam superfluitas aut languore expellitur: aut nature
contraria corruptionem accelerat. Et superfluitatum hec
nature est: hec vero corporis particule. ¶ Primum corre- 19
larium. Quapropter animalia: plurima venere vtētia & mul
ti seminis: cito senescunt. Semen enim superfluum & exupe-
rans siccat emissum. ¶ Secundū. hac de causa mulus: equā 20
et asinum (ex quibus genitus est) vita exuperat. Itidem et
passerum femelle superant masculos. Nam mulo nulla ve-
nus concessa est. Et passerum masculi plurimam sequuntur
venerem. ¶ Tertium. fit item vt mares laboribus attriti: fe 21
mellis citius senescant. Nam labor exiccat: senecta autem
sicca est. ¶ Septima conclusio. In omni fere animalium 22
genere: masculi: suis femellis: natura diuturnioris sunt vi-
te. ¶ Nam masculus natura calidior femella est. ¶ Octaua 23
Eadem quoq; causa euenit in regionibus calidis q̄ in fri-
gidis animalia durabiliora esse. ¶ Calidiora enim illic/ so- 24
lidiora atq; firmiora nascuntur. ¶ Correlarium. Qua-
propter in eisdem locis: notabilis/ excellentisq; magnitu-
dinis animantes nascuntur. vt serpentes vt lacerte vt

magna squamata.ꝛ in mari rubꝛo mire magnitudinis Ostra coderma. Calida enim humiditas:augmenti cā est ꝛ vite.in frigidis autem locis(vt que ad Arcton sita sunt)minoꝛa/ꝛ t̄restria/et aquatilia/et sanguinea/et exanguia:ꝙ his locis aqueum magis retineant humidum et cito gelabile. Hinc minoꝛis molis sunt et bꝛeuioꝛis vite. Aufert enim congelatio: augmentum pariter et nutrimentum. Que autem alimentū non sumant vt expedit:et plantas et animalia percito coꝛru

25 ptum iri necesse est. ¶ Nona. Ubi caloꝛ multum excreuerit vita minus diuturna est. ¶ Nam pꝛopꝛiam consumit materiam.sicut magna flamma paucam coꝛrumpit:ꝙ eius fomē tum/eiusqꝫ materiam absumat. Ita et naturalis ille caloꝛ.

26 ¶ Decima gressilia aquatilibus vt in pluribus longioꝛis ꝓductioꝛisqꝫ vite esse solent.ꝙ aquatilia aquosa sit. Tale autem humidum:frigidum/gelabile/coꝛruptibileqꝫ sit facile.

27 ¶ Undecima. Sanguine pꝛedita vt in pluribus: exanguibꝰ sunt durabilioꝛa. ¶ Nam sanguine pꝛedita calidioꝛa sūt:exanguia vero algidioꝛa:neqꝫ pinguis/ neqꝫ dulcis grandem copiam habentia. Animalium enim pingue:dulce est. Sunt igitur bꝛeuioꝛis vite.nisi magnitudine:deterioꝛis nature cō ditionem recompensent. Apes tamen(ꝙ dulcis plus habeant)pleraqꝫ maiuscula animalia diutius viuendo superant

Tertii cap.note

¶ Nouellas/nouos et teneriusculos palmites.

28 Tertium cap.continet tres conclusiones ꝛ vnū coꝛrelarium ad secundam. ¶ Pꝛima conclusio. Plantarum quedam sunt:que compluribus animaliū lō gioꝛis durationis existunt. ¶ Hoc enim pꝛimo euenit ꝙ ipe minus aquose sunt sed viscose:non facile gelabile neqꝫ facile siccabile habentes humidum.frigidioꝛes tamen et siccioꝛes sunt:ꝙ terree sint nature. Secundo. hoc euenit ꝙ sibi specialem viuendi modum vendicant:animaliū viuendi modo disparem.pꝛeterꝗ̄ insectoꝛum:quibus plante nonnullā: similitudine habent communia. Plante enim quotannis iuuenescunt/surculos ꝛ nouellas ꝓferunt/regerminant ꝛ se reparare videntur Et non tote simul senescunt.sed vbi ramꝰ/ vbi stipes aliquis perierit:ꝓtinus iuxta coꝛruptum repullulat alter. Et ita de radice.vt cum eius aliquid coꝛruptuꝫ fuerit.renascitur alterum:pꝛimi dānum reparans. Hec au

tem animalibus non contingunt. Hac itaqꝫ de causa plāte
diuturniores/durabilioresqꝫ nō iniuria videtur. ¶ Secūda 29
Plante (vt iam dictum est) insectis animalibus assimilant.
¶ Nam vt eius generis animalia diuisa viuunt: ⁊ ex vno
duo fiunt/aut multa: ita quoqꝫ in plantis compertum habe
tur vt diuise viuant ⁊ ex vna: due/multeqꝫ fiant. Hoc tamē
interest. ꝙ insecta animalia diuisa: multo tēpore durare ne
queunt. organa enim non habent suarum functionum: neqꝫ
quidem ipsis noua reparare concessum est. Plante autem
id possunt: vbiqꝫ potentia radicem gerētes/ regerminādiqꝫ
virtutem. ¶ Correlarium. Ex quo iterum intelligere prom 30
ptum ē cur cum vna partium senuerit: pars relicta nouam
regerminet. et id quidem longam efficere vitam. Si enim
plante particulam inseris: radicem assumit/vegetat/ excre-
scitqꝫ in arborē: a qua si iterum plantulā demis: aliquo in-
sita tandem radice herebit. et id (quotiens demere/ asplan-
tare/insereręqꝫ libuerit) eueniet: ꝙ vbiqꝫ reuirendi atqꝫ re-
germinandi virtus assit. Quēadmodum itaqꝫ id vides in
asplantatione hac: ita in vna ⁊ eadem manente planta vide
ri licebit. Quare nimirum si diuturne (vt que semper se re-
parant) cognoscantur esse plante. ¶ Tertia. Nonnichil etiā 31
et aliis animalibus pariter et plantis cōmune reperitur.
¶ Nam animalia quorum superiora grossiora sunt: perma-
nentioris sunt vite. Hinc masculi suis femellis: vt in pluri-
bus cognoscuntur diutius viuere. Habent enim corpulen-
tiora atqꝫ grossiora superiora: calidiora enim sunt. fertur qꝫ
calidum sursum: frigidum autem deorsum possidet. Et Ma
nus quidem magis ꝗ̄ femelle: partes illas grossiores ha-
bet. Ita plante robustarum grossarūqꝫ summitatū (Sūmi-
tates enim et superiora plante: voco radicem et que radici
vicine adiacent. Est enim radix: plante caput) longiore per
durant tempore. Et de iis loquor plantis que in arbores se
erigunt: et non de iis que Epitee sunt/annueqꝫ durationis.
Ille enim vt quedam herbe vnico anniculo ex semine pro-
deunt/increscunt/suūqꝫ seniū nacte intereunt. Sed de his
plura dicere: ad determinationem illam quam de vegeta-
bilibus et plantis reseruamus faciendam: actinet. Et tanta
de longitudine et breuitate vite: que modo diximus: nūc di
cta sufficiant. nouamqꝫ paremus determinationē de aspira

tione et respiratione/iuuentute senectute/morte et vita/ sanitate et egritudine. Que cum determinata fuerint: finem suum assecuta erunt: que de aia nos determinaturos pmisimus

Libri de longitudine et breuitate vite Aristotelis finis.

Prologus in Phisices introductorios dialogos

c

Harissime Stephane: quanta sit animorum beniuolentia inter liberalium artium cultores in hoc nostro Parisio studio (vbi res cognita esset) exteri mirarētur. Certe mordaculum virum et qui (vt aiūt) nasū Rhinocerotis habet: tanq̄ Cerberum trifaucē irrident/execrāt q3. magisq3 operepreciū ducunt: sancta amicitie iura colere: tanq̄ a Minerua (que olim et sapiētie et pacis dea putabatur) geniti videantur. Nec iniuria (vt aiunt) nam et Philosophia et Philosophus: nomia ab amore sortiuntur. Quid enim Philosophia nisi sapiētie amor? Quid Philosophus nisi verus eiusdem amator? iure decet itaq3 (vt recte sētiunt) ipsos esse amicos. Quo fit vt cum primum inuidos/maliuolos/et sese mutuis dentibus lacerantes sentiunt: non amplius Philosophos reputent: sed eos pro flagitii conditione in Pythagoreos canes versos putant. Et ne nos ab eorum officio decideremus: mutua nos multos annos astrinximus beniuolentia: vt tua et tui et nostri Bohuslai Tinnēsis michi semp gratissima fuerit frequētia/et mea itidē vobis gratissima

¶ Tu curasti vt nostre Paraphrases castigate ab ipsorum efformatorum manibus prodeant in lucem. qui sepe ab Archetypo deuiant nisi vigilans castigator affuerit. Bonum insuper tibi visum est nos introductorios dialogos adiicere: quod eo libentius feci: quo magis tu et amicus et pro hoc negocio vigilans optaueris/ pertierisque amicissime nostrorum conphilosophantium turbe exponendos. Qui tamen suorum laborum fructum desiderarit: primum dialogum prelegere atque pregustare debent. et id prenosse Oneropolum presertim in secundo dialogo in Analogia docere: et eas aliquatenus denudare. et Enantium aliarum sectarum peritum (qui et sibi et sepe aliis obuersus contrarius extiterat) Analogiis manus victas dare.

Persone dialogorum et earum: nominum subiuncte interpretationes.

Hermeneus	Interpres
Oneropolus	Coniector
Polypragmon	Negociator
Noerus	Intellectualis
Epiponus	Laboriosus
Enantius	Contrarius
Homophron	Concordans
Neanias	Adolescens

Tabula dialogi Physice introductionis.

Declaratio figure 1
Quid natura 2
Quid materia 3
Materie interpretatio 4
Quid forma 5
Omnē transmutationē in natura/ꝛ a natura esse 6
Nature opificem materiā solum ad patiendum: ꝛ formam ad agendum effinxisse 7
Forme interpretatio 8
Que Physica principia 9
An ignis materia ꝛ forma: rerum naturaliū sint ꝑncipia? 10
Ubi rerum naturalimm forma sit 11
An materia principiū forme: an forma ꝑncipiū sit mat̃ie? 12
Non consimil'r materiā principiū eē rei naturalis ꝛ forme. Itidem neq̃ʒ formam consimil'r principiū rei naturalis et materie 13
Materiā et formā magis rei naturalis esse principia: q̃ʒ materiā ꝑncipiū esse forme/ꝛ formā ꝑncipiū materie 14
Quid res naturalis 15
Quot rerum naturalium genera 16
Que scđm naturam esse dicantur 17
Que preter naturam 18
Interpretatio rei naturalis 19
Quid causa 20
Quid sit ad cāʒ aliq̃d sequi 21
Quid effectus 22
Quid cā mat̃ialis ꝑmo 23
Quid causa materialis secundo 24
Quid causa formalis 25
Quid formalis Physica 26
Quo pacto diducitnr causa formalis 27
Quid causa formalis substantialis 28
Quid accidentalis 29
Quid causa efficiens 30
Quo pacto diducatur 31
Quid efficiens conseruans 32
Quid producens 33
Quid corrumpens 34
Quid causa finalis 35

¶ Tu curasti ut nostre Paraphrases castigate ab ipsorum efformatorum manibus prodeant in lucem. qui sepe ab Archetypo deviant nisi vigilans castigator affuerit. Bonum insuper tibi visum est nos introductorios dialogos adiicere: quod eo libentius feci: quo magis tu et amicus et pro hoc negocio vigilans optaveris/ petierisque amicissime nostrorum conphilosophantium turbe exponendos. Qui tamen suorum laborum fructum desiderarit: primum dialogum prelegere atque pregustare debent. et id prenosse Oneropolum presertim in secundo dialogo in Analogia docere: et eas aliquatenus denudare. et Enantium aliarum sectarum peritum (qui et sibi et sepe aliis obversus contrarius extiterat) Analogiis manus victas dare.

Persone dialogorum et earum: nominum subiuncte interpretationes.

Hermeneus	Interpres
Oneropolus	Coniector
Polypragmon	Negociator
Noerus	Intellectualis
Epiponus	Laboriosus
Enantius	Contrarius
Homophron	Concordans
Neanias	Adolescens

Tabula dialogi Physice introductionis.

Declaratio figure 1
Quid natura 2
Quid materia 3
Materie interpretatio 4
Quid forma 5
Omnē transmutationē in natura/ꝛ a natura esse 6
Nature opificem materiā solum ad patiendum: ꝛ formam ad agendum effinxisse 7
Forme interpretatio 8
Que Physica principia 9
An ignis materia ꝛ forma: rerum naturaliū sint ꝓ̄ncipia? 10
Ubi rerum naturalimm forma sit 11
An materia principiū forme: an forma ꝓ̄ncipiū sit mat̄ie? 12
Non consimil'r materiā principiū eē rei naturalis ꝛ forme.
Itidem neq3 formam consimil'r principiū rei naturalis et materie 13
Materiā et formā magis rei naturalis esse principia: ꝙ̄ materiā ꝓ̄ncipiū esse forme/ꝛ formā ꝓ̄ncipiū materie 14
Quid res naturalis 15
Quot rerum naturalium genera 16
Que scd̄m naturam esse dicantur 17
Que preter naturam 18
Interpretatio rei naturalis 19
Quid causa 20
Quid sit ad cā3 aliq̄d sequi 21
Quid effectus 22
Quid cā mat̄ialis ꝓ̄mo 23
Quid causa materialis secundo 24
Quid causa formalis 25
Quid formalis Physica 26
Quo pacto diducitnr causa formalis 27
Quid causa formalis substantialis 28
Quid accidentalis 29
Quid causa efficiens 30
Quo pacto diducatur 31
Quid efficiens conseruans 32
Quid producens 33
Quid corrumpens 34
Quid causa finalis 35

Quo pacto partitur 56
Quid precipuus finis 57
Quis optimus actus ad quem vt ad finem omnia nostra opera dirigi debent. 58
Hominem omnium eorum que circulo lune continentur finem esse: etiam precipuum: modo in ipsis sensibilibus stetur 39
Hominem in sensibilium circulo solum finem accidentarium habere: extra vero substantialem 40
Hominis fructum/ipsumque animum immortalem esse 41
Animi sempiternitatem naturam sequendo nancisci 42
Sensibilia ac caduca: immediate corpori nostro adminicula prestare: et hominem per immortale immortalibus coniungi/per mortale vero coniungi mortalibus 43
Quid finis minus precipuus 44
Quid causa propinqua 45
Quid remota 46
Quid causa per se 47
Quid per accidens 48
Quo pacto diducitur 49
Quid casus 50 Quid fortuna 51
Quo modo partiatur fortuna 52
Quid bona fortuna 53
Quid mala 54
Quid causa neutra 55
Quid causa actu 56
Quid causa potestate 57
Cause et effectus eandem esse disciplinam 58
Quid motus 59
Quid acquisitio aut deperditio 60
Quo pacto interpretetur acquisitio aut deperditio 61
Interpretatio motus 62
Quid generatio 63 Quid corruptio 64
Quid augmentatio 65
Quid diminutio 66
Cur dimensiones nobis concesse sint 67
Absoluta a mole et quantitate magis suapte natura replere 68
Intelligibile lumen lumine sensibili magis plenum esse et deum nisi infinitam esse plenitudinem 69
Sublatis dimensionibus a nostri concaui sensibilibus substantiis:

adhuc substãtias nostrũꝯcauũ replere:at nõ occupare. 70
Quid alteratio. 71
Quot alterationum modi. 72
Quid secundũ locum mutatio. 73
Lationẽ:successionẽ quãdã eẽ:ĩ eo qđ fert.vt vox successiã
res ẽ ĩ aere exñs/ĩpãꝫqꝫ latiõeꝫ sonoꝝvoce meditã dã eẽ 74
Interpretatio mutationis secundum locum. 75
Quo pacto diducitur . 76
Quid subiectiue mutetur. 77
Quid terminatiue. 78
Quid completiue. 79
Quid per se moueaur 80
Quid per accidens. 81
Quid motus acquisitiuus. 82
Quid abiectiuus. 83
Quid naturalis. 84
Quid vi preterꝙ naturam factus. 85
Nichil a materia aut naturale aut violentum dici debere:
sed hec a forma esse querenda. 86
Quid motus indifferens. 87
Quid quies. 88
Quid quies naturalis. 89
Quid violenta 90
Quid infinitum primo. 91
Quid infinitum secundo. 92
Quo pacto diducitur. 93
Quid infinitum magnitudine. 94
Quid infinitum multitudine. 95
Interpretatio infiniti secundo. 96
Quid infinitum tertio 97
Quid infinitum quarto. 98
Quid infinitum quinto. 99
Quo pacto partiatur infinitum quinto. 100
Interpretatio substractionis. 101
Interpretatio infiniti quinto 102
Quid locus. 103
Quo pacto diducitur 104
Quid locus communis 105
Quid proprius. 106

Quid hic terminus vocet. 107
Quid concaua superficies. 108
Quid conuexa. 109
Quid locus naturalis. 110
Quid violentus. 111
Quid vacuum primo. 112
Eius interpretatio. 113
Quid vacuum secundo. 114
Eius interpretatio. 115
Quid vacuum tertio. 116
Quo pacto diducatur. 117
Quid tempus. 118
Quo ordine sita sint mobilia. 119
Primum mobile sola latione moueri:ipsāq3 lationē ipsi co
extensam inesse:sicut vox aeri. 120
Quantum per accidens:sit tempus? 121
Tempus duplicem partionem: vnam per accidens ex parte extensionis/et vnā per se ex pte successionis recipe 122
Partes successionis haud simul esse posse scd3 successionē:
vt neq3 ptes dimēsionis simul scdm extensionē. 123
Tempus nimirū esse ptium motus nō scdm dimensionē sed
secundum successionem sumptarum. 124
Quid presens primo 125
Eius interpretatio. 126
Quid presens secundo. 127
Iterum et eius interpretatio. 128
Quid preteritum. 29
Quid futurum 130
Bifariam dici preteritum et futurum. 131
Habeat ne pñs simul suas successionis partes? 132
Quid omnino potentia preteritum. 133
Quid potentia futurum. 134
Que sint in tempore. 135
Que mensurentur tempore. 136
Non omnia esse in tempore. 137
Temp⁹ durationē pinde atq3 dimēsionē replētiā:ipedire. 138
Ad durandū successionem nō requiri:z q̄ ab ei⁹ cōditōe recedunt magis durare:deūq3 ipsū infinitam durationem/tempus omne/et omne supertemporale euum:continentē eē.139

Dialogus Jacobi. F. Stapulen.
in Physicam introductionem.

Dialogi intro ductionis Physice note.

¶ D. liber dialogorum. ¶ Dialogus: disputatio interpretatur. Estq3 dialogus/liber in quo aliqui simul de aliqua re conferentes/differentesq3 introducũtur. ¶ Obiter/interim. ¶ Oppido/valde. ¶ Libens ferule manum subdo: Metaphora: libens correctioni pareo. ¶ Cresus olim Lydorum rex ditissimus auro: de quo meminit Ouidius. diuitis audita est: cui non opulentia Cresi? qui tandem a Cyro bello superatus: tenui fato vitam exegit. ¶ Cedo/dic. ¶ Finis precipuus/cuius gratia quod. ¶ Finis minus precipuus/cuius gratia quo. ¶ Sicarii/insidiatores viarũ vtentes sica.

¶ Hermeneus. Oneropolus. Noerus. Epiponus.

Oneropole Polypragmon hospes noster filium suum et michi et tibi: moribus et doctrina cõmisit educandum. Unicus illi filius est: quem teneriuscule diligit. Affuit modo hic: tu autem aliquo abiueras. Ipse clanculum ad partem (non audiente filio) me aduocato: sic orsus inquit. O hermenee hoc sepius audiui et verum est: Philosophi fallere non norunt: cum ipsi plurima norint. sed vt agricole steriles agros colendo feraces faciunt: ita et steriles adolescentũ animos curãt: et ad fecundã pbitatem euehunt. Et licet harũ rerum (quas tractant) sim imperitus (nã me alio iuuenẽ flexerũt parẽtes) illos tamen sũma beniuolẽtia psequor. Et te maxime oĩm/et Oneropolũ: vitãq3 meã vt cecam/meq3 ipsũ frequẽter damno. vosq3 solos litteras callentes: felices reputo. Hinc singularẽ fiduciã in te et Oneropolo meã cõieci: vt vos filii mei (dũ etas patitur) curã suscipiatis. vt ne seipsũ senex/vitãq3 suã (vt ego nũc meã ignorantẽ) detestetur/dãnetq3. Unicus michi o Hermenee heres ẽ: modo deus hũc michi saluet. Senui. nec michi alterius habẽdi spes vlla relicta ẽ. hũc tue fidei cõmendo et Oneropoli: vt sitis illi patres. Diligentiã eius ppenderetis. nũq̃ destitisset me die/noctuq3 ĩportunis precibus q̃tere: do-

nec ego ipsũ vestris ↄspectib⁹ statuissem. Hũc hẽtis. hũc ex colite hũc vestre fidei mando. Hic filiũ aduocat. O Epipone inquit/hic Hermene⁹ piã tui curam suscipiet. hũc patrez habeto. ipsi in oĩbus obsequere. hũc honora. Hic te bonũ et scientẽ factur⁹ est. Ego has tibi diuitias relinq̃re non poterã. has te: ipse facere potest possessorẽ. Et egressus limẽ collachrimãtibus oculis: vale ĩquit Hermenee semꝑ tu ꝛ Oneropolus: quẽ (cuz venerit) noĩe meo salutato. Mane inq̃ꝫ O Polypragmon vel hodie nobiscũ in cõuiuio: ꝛ Oneropolo filiũ tuũ vna mecũ ↄmendabis: rem nobis hãc q̃ꝫ gratissimã facturus. Haud possũ inquit alia negocia me vrgẽt/ meãqꝫ p̃sentiã req̃runt. Uos autẽ in hac litteraria educatione filii: mea p̃ntia non egetis. vt voles inq̃ꝫ dũmodo id pollicearis ad nos aliq̃n reditu ꝛ te aliquãdiu apud nos mansurum. Polliceor inquit ꝛ filiũ meũ vobis obsidẽ relinquo. ꝛ abcessit. vis ergo puerũ accersamus: vt ipsũ videas ꝛ corã interroges? One. volo. Her. Heus puer Noere: huc aduoca Polypragmonis filiũ: tuqꝫ cũ eo vna nũc nobis astate. No. Eo Epipone celer aduení. Preceptores Hermeneus ꝛ Oneropolus te accersere iubent. Epi. vbi. No. in pomerio deambulantes. Epi. Eamus ocyus. No. Eamus. One. Bone Polypragmonis fili: q̃d tibi nomẽ est? Epi. Nomẽ michi Epiponus obseruantissime p̃ceptor. One. Tu q̃so dic quẽ animum habes? Epi. bonũ: vobis scilꝫ tribuentibus litteras discere. One. bonũ certe ꝛ id optas? Epi. vel maxime. One. Malles tñ modo aliquo ioco: cũ hoc Noero/ ꝛ alia adolescentũ turba patris recessũ interobliuisci. Epi. imo discẽdo ꝛ audiendo. Nam puerilíũ iocoꝝ cõsuetudinẽ nõ habeo. neqꝫ me oblectant quicq̃ꝫ. One. Quid ergo? Epi. Liber ac litteraꝝ studia. Her. Id ꝑfecto in iuuene laudabile multuꝫ: ingenuãqꝫ adolescentis indolẽ demõstrare videt̃. One. Sed tu q̃d potissimũ discere audireqꝫ poptes? Epi. Phiam. One. Te ergo in rõnalib⁹ disciplinis mediocrit̃ sentis eruditũ. Epi. aliq̃stisꝑ. ꝑiculũ facite: ꝛ vbi min⁹ sane sẽsero: ego libẽs ferule manuꝫ subdo. One. Haud male ais. Noere huic coeq̃li tuo Physicã ĩtroductõeꝫ ꝑcura: q̃ꝫ ter/q̃terue repetit̃ vicib⁹ legat/memorieqꝫ mãdet. nos obit̃ expectãtes deãbulabi⁹ No. curabo. Her. iã aliq̃ꝫdiu morati: nũc arbitror aduẽtabũt. Sꝫ quã Oneropole spẽ de puero ↄcipis? One. bonã admodũ. leta frõte puer ẽ/benign⁹ ꝛ simplex: ꝛ nimiꝝ si Polypragmõ

ipsū vehementer diligit/ velitq3 ingenuam ipsius indolem pulchrioꝛib⁹ disciplinis aliquādo perfici: potiusq̄3 paternas artes sequi. que semꝑ lucrū: ⁊ ea quoꝝ fortuna dn̄a dicit̄ intēdere vident̄. Ber. verū ais. multū diues admodū est Polypꝛagmon. neq3 vnq̄3 ꝯgregandi cura ipsi defessa remittit̄. nec opus erit hunc iuuenē vnicū eius filiū negociationē sequi. verū si prudēs ⁊ sciens e manib⁹ nostris euadat: recte/ iuste/ ⁊ liberaliter diuitiis tot curis/ vigiliis/ ꝑiculis ⁊ laborib⁹ a Polypꝛagmone partis: vtetur. Dne. Recte certe: ⁊ liberal̄r vtetur. Sed ecce puer aduentat. Epi. Assum. Dne. Opoꝛtune quidē nimiū. Studuisti meōria tenere que man dauerā? Epi. Teneo. Dne. Diligenti⁹ igr̄ attende. Epi. Attēdo. Dne. ¶ Figurā igr̄ huic nostre introductioni prepositā vides? Epi. Video. Dne. Figura hec tota: mundū nobis representat sensibilē. Mundū aūt sensibilē voco: totū celi lune cōcauo contentū. vt sūt elemēta/ aīalia/ vegetabilia/ mineralia/ ⁊ mixta imꝑfecta/ suaq3 accidentia. ⁊ maxim⁹ iste circuloꝝ celi lune concauū nobis insinuat: intra qđ pulchro hoc oꝛdine in seinuicē q̄tuoꝛ digeruntur elementa: Ignis/ Aer/ Aqua/ Terra. Deinde parui subsequnt̄ circuli quoꝝ ꝑmus circulus nature ē. Secūdus cause. Tertius mot⁹. Quartus īfiniti. Quint⁹ loci. Sext⁹ vacui. Et septim⁹ tp̄is. Que oīa in nostro magno circulo sūt cōperta: nisi vbi nigrū pūctū istar spherule ꝑspexeris. Priuationē em̄ ei⁹ cui apponit̄ significat/ nusq̄3q3 ī nostro circulo repiri posse. Et de hoc sensibili mūdo sūt octo Physici libri. Neq3 in his ꝑdiscendis vsq̄3 alio mentem tuam deflectas. sed singula de iis que in magno circulo et in hoc sensibili mundo contenta sunt: dicta ītelligas/ ad eaq3 sola applices: nisi interdū ex hoꝝ sensibilium similitudine/ similitudinisq3 quadam ꝓpoꝛtione celestia/ supꝛamūdana/ intellectualiaq3 rimari expediat. Tu igr̄ fili si figuram memoꝛia teneas eam nobis audiētibus prome. Epi. Faciam. Magnus circulus/ celiq3 lune concauū. elementoꝛum oꝛdo et assituatio: Ignis/ Aer/ Aqua/ Terra.

Natura	Causa per accidēs	Mot⁹ idifferens.
Causa	Causa actu	Infinitum ꝑmo
Motus	Causa potentia	Infinitū scđo
Infinitum	Motus	Tertio
Locus	Generatio	Quarto

Uacuum.
Tempus
Natura
Materia
Forma
Res naturalis
Causa
Materia
Forma
Efficiens
Finis
Cā ppinqua
Cā remota
Causa per se

Corruptio.
Augmentatio
Diminutio
Alteratio
Scđm locū mutatio
Motus subiectiuus
Mot⁹ ẗminatiuus
Motus totius
Motus per se
Motus per accidēs
Motus acq̄sitiuus
Motus deꝑditiuus
Motus naturalis
Motus violentus

Quinto
Locus
Locus coīs
Locus ꝓpri⁹.
Loc⁹ naturalis
Locus violent⁹
Uacuum primo
Uacuū scđo
Uacuū ẗtio
Tempus
Presens
Preteritum
Futurum

One . Prompte admodū.postea singula eo ordine/ eaq3 se rte:qua nuper deprompsisti definiuntur atq3 interpretantur Et quo melius ingeniū tuum(quod suscepimus educādū) arbitrio nostro deprehendamus:interroganti responsiones alterna ¶ Quid natura est? Epi. Natura substātiale pricipi um est:quod vnicuiq3 transmutationi subiectū esse natū est: aut transmutationis effectiuū.One.Ita semꝑ respōde . Est enim hec naturarum vnicuiq3 transmutationi: generationi/ corruptioni/augmentationi/diminutioni/alterationi ꝛ latio ni scđm locum:nata esse subiecta.hec vero vniuscuiusq3 trā smutationis:generationis/corruptionis/auctionis/ diminu tionis/alterationis ꝛ lationis effectiua . Et hac disiūcta dif finitiōe:vtriusq3 nature diffinitiōes sufficient hri posse pu- ta.Nā pma pticula ppẗ materiā:scđa vero ppter formā adie cta est.quo tamen cunctis sanius/rectiusq3 intelligendi def occasio:vtriusq3 pticulatim subducta est diffinitio.¶ Quid ergo materia? Epi.Est natura:que vnicuiq3 transmutatiōi subiecta esse nata est.vt queadmodū dicebas generatōi/cor ruptōi/augmentatōi/diminutōi/ altatiōi et scđm locū mo tioni.One. Cū tu generabaris vbi erat vt i subiecto tua ge neratio? Epi.In mea materia.One. Et quando tu corrum peris vbi tum tua corruptio? Epi.in mea materia.One.Qn tu augeris vbi tua augmentatio? Epi.in mea materia.One. Qn tu minueris vbi tua diminutio? Epi. In mea materia. One. Qn tu alteraris vt calescis aut frigescis vbi tua alte-

ratio? vt calefactio aut frigefactio. Epi. In mea materia. One. Et cũ te transfers de loco in locũ vbi tua latio? Epi. In mea materia. One. Ad singula ꝓbe semꝑ idem respondi
4 sti. ¶ Tu modo materiaꝫ interꝑtare. Epi. Subiectũ/hylen/potentiã/potentiã subiectiuã. One. Sane. hec oĩa matie sũt
5 noĩa. ¶ Quid forma? Epi. Forma natura est: transmutationum effectiua. One. Recte ais. Cum ignis aliũ ex lignis generet ignem: que illic natura generãs/generatõisqꝫ effectiua est? Epi. Arbitror me debere respondere ignis generãtis forma. One. debes. Et cũ aqua extiguit/corrũpitqꝫ ignẽ: quid corruptõem illam efficit? Epi. Dicerẽ frigiditatẽ ac humiditatem: sed forte nõ tibi placet. One. An frigiditas aut humiditas natura sit? Epi. non certe. Nam neutra substãtiale pricipium est: sed non aduertebã. One. de natura quero: q̃ sit illius corruptionis effectiua: ⁊ nõ de accidẽtali efficiẽte/ instrumentoqꝫ. Epi. Iam teneo/ ⁊ erratũ meũ deꝑhendo. respõdẽdũ vtiqꝫ erat: aque ignẽ corrũpentis forma. One. oppido. iã sapis. Cum tu augmentaris que natura eã augmentationẽ efficit? Epi. mea forma. One. Et cum tu alteraris: vt cũ frigore nimio inhorrescis: q̃d in te alterationẽ vt calefactionẽ inducit/calorẽqꝫ reparat? Epi. mea forma. One. verũ ais: q̃ñ exterus calor eam non inducit. Et cum tu ambulas q̃ natura illã agitatõem/scd̃m locũ mutatõem vt ambulatõem: effi
9 cit? Epi. mea forma. One. ¶ Vides igit̃ quõ oĩs transmutatio vt generatio/corruptio/augmẽtatio/diminutio/alteratio et latio: in natura est. nã in materia. a naturaqꝫ ꝑficiscit̃. Nã a forma. Epi. eq̃dem video. One. Et non modo fili oĩs transmutatio in materia est: sed et oĩs q̃cunqꝫ sensibilis affectio
7 ¶ Fecit enĩ deus nostre sensibilis machine/omniũqꝫ rerum optimus ⁊ sapientissim⁹ opifex: duas naturas. hãc soluꝫ ad agendũ: illã vero ad patiendũ. Epi. Intelligis hanc (vt arbitror) formã: ⁊ illam intelligis materiã. One. Intelligo. Et vt materia sese habet ad agendũ: ita forma ipsa ad patiendnm Epi. an q̃d dicis teneã: icertus sũ. Nõne optime ꝑceptor nuper dicebas: materiã vt solum patiatur a rerũ optimo/ sapiẽtissimoqꝫ opifice eẽ factã. ⁊ formã vt solũ agat? Si itaqꝫ sane intellexerim: materia neutiq̃ agere poterit. One. neutiq̃ fili: neqꝫ quoqꝫ forma pati. verũ formã pati: materiã eẽt agere. Intelligis quorsum hec proportio? Epi. intelligo. One.

¶ Interp̄tare igr̄ formã. Epi. Speciẽ/actũ p̄mũ/subalẽqȝ. 8
Dne. Recte quid. nature intp̄retes his p̄miscue noībus: p
eodẽ vtunt. Sed memisti te ita naturã diffiniuisse. Natura
subale p̄ncipiũ ẽ vnicuiqȝ trãsmutationi subiectũ/ aut trãs=
mutatiōis effectiuũ: vbi p̄mã pticulã subale p̄ncipiũ posue=
ris. Epi. Memini. Dne. Expedit igr̄ qd hic subale p̄ncipiũ
vocemus: itelligere. Epi. Sũmopere. Dne. ¶ Dic igit que 9
hmōi vocemus p̄ncipia? Epi. Ea sũt que cũ non sint ex ali=
is/neqȝ ex alterutris: oīa alia fiũt ex ipsis. Dne. Interp̄tare
oīa alia. Epi. Res naturales oẽs. Dne. recte ais. hac diffini
tione diffiniunt p̄ma p̄ncipia Physica: nõ quidẽ discipline:
que dignitates/suppōnes aut diffinitiões sunt. Sed p̄ma p̄n
cipia res naturales cõstituentia/atqȝ stabilictia: cuiusquidẽ
diffinitionis intellectꝰ hic est. Prima p̄ncipia Physica sũt
que ex alterius nature Physicis p̄ncipiis minime cõstituũ
tur: (Priora eñ nõ habent) neqȝ vnũ ex altero constituit: sȝ
ex ipsis res naturales constituũtur oms. Constituerent eñ
ex aliis p̄ncipiis si alterius nature p̄ncipia: sue quidẽ essen=
tie/substantieqȝ partẽ in se recipent. pinde atqȝ tu tuũ cor=
pus: tue quidẽ substãtie partẽ in te recipis: similiter ⁊ aiam.
Et alterutrũ ex alterutro fieret: si eoꝝ vnũ: alterũ cõstitue=
ret/essetqȝ eiusd essentie pars. Et cũ dicimꝰ oẽs: rõnem p̄n=
cipioꝝ respicimꝰ generalẽ. Fiũt eñ res naturales oẽs: ex ma
teria atqȝ forma. quãqdẽ pticulã si omittas/ dicasqȝ: p̄ncipia
Physica eẽ: q̃ nõ fiũt ex aliis/neqȝ ex alterutris sed res na
turales: vna quid aut plures: fiũt ex ipsis: hanc diffinitionẽ
singulis apte applicabis. Et nichil hic referre putamus ita
enũciasse: ex ipsis oia alia fieri: aut oia alia fieri ex ipsis.
Nã passim vbiqȝ i Philosophia dictoꝝ rectã/sanãqȝ intelli
gẽtiã petimꝰ. idignũqȝ reputamꝰ ⁊ a Philosophie dignita=
te q̄plurimũ alienũ: i ea Sophismata tractare/sensusqȝ so=
phisticos exq̄rere. Epi. Indignũ certe: ⁊ videor hanc michi
pulchrã declarationẽ plane itelligere. Dne. ¶ Si te rogẽ an 1
matia ⁊ forma ignis: reꝝ natãliũ sint p̄ncipia habes qd re=
spõdens afferas? Epi. Deo. dicã eqdẽ ignis matiã ⁊ formã
vniꝰ aut pluriũ reꝝ natãliũ esse p̄ncipia. Dne. Nichil refert
vnius sint: an pluriũ. Sciscitabor causam. quare inquã. Epi
Quia cũ nõ sint ex aliis/neqȝ ex altutris res naturales vna
quidem aut plures fiunt ex ipsis. Et sicut me docuisti ego

cautius atqz ex industria omnes omisi. Nam diffinitionem haud applicare potuissem q̃nquidē ex mat̃ia ꝛ forma ignis: nō oēs res naturales fiant. ita saltē michi videt̃. One. Sane cōcipis. Nam ex illis neqz fit aer/neqz aqua/ neqz t̃ra neqz
11 aliud quicq̄: qd̄ nō sit ignis ¶ Rursus si te iterrogare pgaz vbi rer naturaliū forma sit? Epi. Adiciā in ei9 mat̃ia. One.
12 Nā materiā ad patiendū/recipiendūqz posuimus ¶ An materia p̃ncipiū forme sit: an forma p̃ncipiū mat̃ie? vide ne erraueris: p̃ncipio p̃ncipiū ponens. Epi. Hesito. Dicaz t̃n etsi incertus: materiā p̃ncipiū subiectiuū forme esse. sed non qd̄ formā cōstituat/quodqz forme essentiā/substantiāqz p̄stet. dicam itidem formā materie p̃ncipiū formale esse/ et vt qd̄ est in subiecto: sz nō qd̄ materiā cōstituat/ materieqz essētiā suggerat. nam materia principiū esse non posset. Her. de te nobis fili Epipone hac tua cauta respōsione: mir in modū bo
13 nā spem adauges. One. ¶ Longius pgredere: an mat̃ia rei naturalis sit pr̃cipiū parit̃ ꝛ forma. vt materia ignis: principiū sit ignis? ꝛ forma ignis sit ignis principiū? qd̄ si ita fuerit: an ꝯsimiliter arbitreris materiā ignis: pr̃cipiū eē ignis: vt ꝛ principiū forme? ꝛ formā ignis: hūc in modū principiū esse ignis: vt ꝛ forma pr̃cipiū materie? Her. obtundis puerum nimiū ppensa questione. One. Nō obtundo. nam celer apphendēdo puer est. dic fili: aut vis potius q̃sita resumā? Epi. tentabo. Materiā rei naturalis eē p̃ncipiū: parit̃ ꝛ formā: vt materiā ignis p̃ncipiū esse ignis: itidē ꝛ formā ignis: paulo an̄ tibi nit̃rogāti r̄ndi: causāqz adhibui: Cū rursū pcōtaris an mat̃ia ignis: ita p̃ncipiū sit ignis: vt eā dixi p̃ncipiū esse forme? Nō. Nam materia ignis: p̃ncipiū ignis est: vt ipsū cōstituens/essentie/substātieqz partē ministrās. Et cōsimili mō forma: alterā substātie ptem igni suggerit. quod quidē materia forme minime facit: itidē neqz forma materie. One Tua hec responsio me delectat. Et si ita dicere pgas Poly
14 gragmonis loculos: imo vero diuitias Cresi: pulchri animi tui comparatione thesauri nichilipendam. ¶ Sed quod magis existimas materiam et formā rei naturalis eē principia: an materiam principiū forme: et formam materie? Obtices Epi. Verū. nā quid respōdeā: haud sat cōpertū hēo. One. Thesaur illū quē loculis patnis diuitiisqz Cresi p̃ferebaz

nobis forte occultare vis. Sȝ cedo: nōne ppendis materiā:
rei naturali pncipiū eētia intrinsecū eē: pariter ⁊ formā:
Epi. Perpendo. One. Et materiā: forme pncipiū essentia/
substātiaqȝ extrinsecū: itidē ⁊ formā materie: Epi. Et hoc
iterū. One. Et pncipiū substātia alicui intrinsecū magis il=
lius pncipiū est: eo ipso quod eiusd pncipiū sit substātia ex=
trinsecū. Epi. Est. One. Hec tibi ratio principii data: que est
ex ipso aliud fieri eius cōparatione qd constituit: tibi magis
cōpetere videtur: Epi. Videtur. One. materia igr rei natu
ralis essentia/substantiaqȝ (vt diximꝰ) itrinsecū pncipiū ma=
gis principiū est: qȝ forme pncipiū: cuiꝰ essentia pncipiū ex=
trinsecū est. Et ita de forma in cōparatione materie sentien
dū est. Epi. Sequit. One. Haberes ergo modo qd respōde
res: Epi. Haberē: materiā scilȝ ⁊ formā: magis ppe rei na=
turalis pncipia dici debere: qȝ materiā pncipiū forme/ atqȝ
formā pncipiū materie. One. Sed pcedamus. ¶ Quid res
naturalis: Epi. Est que cōstat ex naturis. One. vt ignis: cō
stat ex materia ⁊ forma ignis. et aq: ex materia ⁊ forma aq.
queadmod tu: ex tua aia constas atqȝ tuo corpore. Qd eni
in te est rōnalis aia: in igne .. ignis forma. et qd in te corpꝰ
est: in igne: ignis materia est. Epi. Intelligere videor. sicut
hec duo habeo aiam videlȝ ⁊ corpus: meas quidē duas na=
turas: ex quibꝰ consto/constituorqȝ: ita quoqȝ ignis duo ha=
bet/duasqȝ naturas: formam scilȝ: que mee aie respondet/et
materiā: que meo respondet corpori: ex quibꝰ duobus ignis
constat/constituitqȝ. One. Haud erras. Ita est. Et sicut tua
anima (que tua forma est) oēm tuā efficit in corpore sensibilē
operationē: ita ⁊ forma ignis in materia ignis: oēm ignis ef
ficit operationē/ affectionēqȝ omnē: vt caliditatē/siccitatē/
luciditatē/leuitatē/raritatē ⁊ motū sursuȝ. Fecitqȝ rex oim
optimꝰ opifex: rē naturalē oēm duabꝰ cōstare naturis/ oēmqȝ
duabꝰ naturis: materia scilȝ atqȝ forma nexuit. hac scilȝ ad
agendū: illa vo ad patiend. essetqȝ alta sine alta: ociosa. At
nichil i natura vacuū/ociosūqȝ fit vnqȝ. et oēm ex sua mate
ria/sua forma et vtriusqȝ simul vnione cōsurgere voluit. Et
re vera matia linea est/forma supficies/ vnio illa pfundū.
Et ex illo suo ternario: res naturalis oīs: pfecta cōsurgit/imi=
tatqȝ qtūcūqȝ pōt: suū pncipiū/nititqȝ ipi qad pōt assimila
ri. Per. Noli O Oneropole puerum Anologiis ludere.

Epi.vis ne ergo rem naturalem omnem:ex lineis ꝛ supfici
ebus consurgere pfectam cōpositāqꝫ esse.quandoqdem ex
materia et forma conflata sit? Her.vide anne non recte sen
tirem:te puerum ludere.One.dico fili.et non dico vt conci-
pis:nunc autem intelligere non possis:sed tu aliquando in-
16 tellecturus reserua.¶ Nunc autē dicas: quot rerum natu
ralium genera? Epi.Quinqꝫ:elementa/aīalia vegetabilia/
mineralia/et mixta impfecta.One.elementa sunt fili : ignis/
aer/aqua/terra.Animalia:homo/et bruta.Vegetabilia:arbo
res/et herbe.Mineralia:lapides/metalla ꝛ cetera similia q̄
effodiuntur/eruunturqꝫ a terra.Mixta impfecta: vt aeris flā
17 me/nubes/pluuia/nix/grando/ventus et consimilia.¶ Que
dicuntur secundum naturam? Epi. Rerum naturalium cuꝫ
ipsis conueniāt:accidentia.One. vt igni maxima caliditas/
siccitas/luciditas/leuitas/raritas/motus sursum/ sua dimē
sio atqꝫ figura:queādmoduꝫ sanitas/pulchritudo/corporis
robur atqꝫ firmitas:tibi secunduꝫ naturā cōueniunt¶ Que
18 preter naturā? Epi. Rerum naturaliū accidentia:cum ipsis
disconueniant/sueqꝫ nature sint aduersa. One.vt. Epi. ego
exemplū tuū aduertens dicerem:vt igni frigiditas/humidi
tas/opacitas/grauitas/motus deorsum/disconueniens quā-
titas et figura:michi vero egritudo/deformitas/corporisqꝫ
19 eneruatio ꝛ debilitas.One.Recte.¶ Interpretare ergo rē
naturalem.Epi.Totum/cōpositum/corpus sēsibile/hoc ali
quid.One.vides ergo nos primū exegisse circulū. Epi.vi-
deo.One.respirandum igitur nobis modicuꝫ est:modicaqꝫ
interiecta quiete resumendi erunt labores. Tu ad me redi-
to ꝙ primū voles:ꝛ me minus occupatum senseris. Epi.re-
dibo.One.

euerterꝭ Epipone.ꝛ qd petas scio.Cā te huc adue-
r xit.Epi.videlicet vt cām michi declares:ac eiꝰ mo
dos/eiusqꝫ species aperias.One.faciam . Attende
20 igit attētiuscule.¶ Tu interrogatus qd cā sit:ita respōdere
21 debebis.Cā est ad quā aliud sequitur.¶ Quid est ad eā ali
quid sequi? Est ex ea/per eam/ ab ea/ipsiusqꝫ grā:aliqd esse
22 aut fieri.¶ Quid effectus.idipsum est:qd ad cām seqtur.vt
qd ex aliquo/ p aliqd/ ab aliquo/ alicuiusue grā sit.vt tu ad
corpus seqris.Nā ex corpe subsistis/ad aiam.nā subsistis p
aiam/ad parētes. Nā ab eis ipsis ortū ducis/seqris ꝛ ad sa

pientiā. nam sapiētie gratia(que dei contēplatrix est:ama=
trix/memorq3 perennis) nasceris: hec itaq3 q̄tuor corpus/
anima/parētes/sapiētia:tue sunt cause: tu ꝟo eoꝝ effectus.
¶ Quid causa materialr̄ ꝓmo/ in ꝓmaq3 eius significatiōe? 23
Est ex qua cū aliquo fit aliquid. Et hec scientiā oēm ꝛ artē
oēm ambit. vt in Grāmaticis littere dictionis sūt materia.
In logicis subiectū/ predicatū et copula enūciationis sunt
materia. Et cōsimilr̄ Rethor/Musicus/Arithmetic⁹/Geo
meter/Astronomus/Moralis/Polyticus/Philosophus ꝛ
Artifex:suā suo modo habent materiā. Attamē de ea solū:
que Physica ē/ꝛ reꝝ naturaliū materia:nobis ꝓp̄a/aptaq3
determiatio est.quocirca subiūgitur quid reꝝ naturaliū ma
terialis causa? Ea eñ est ex qua cū forma fit compositum.
¶ Quid causa materialr̄ secūdo? Est in qua aliquid fit vt in 24
subiecto. Et q̄a bifariā aliquid in aliquo esse vt in subiecto
cōtingit. Uno modo vt consubstātiale in consubstātiali:quē
admodū tua aīa in tuo corpore:quoꝝ vtrūq3 tibi substātia=
le est.ꝛ alterū alteri cōsubstantiale. Quippe que simul tota3
concausent/constituātq3 subam. Altero modo vt accidens
in subiecto quēadmodū calor in corpore tuo. Idcirco subie
ctum ad duo comparatū:substantiā scil3 ꝛ accidens:matia/
ꝛ hoc scđo modo causa materialis esse đr. Et materiā ꝓmo
modo/materiā ex qua dicere solent. Scđo vero modo/ma=
teriā in qua/ꝛ materiā subiectiuā. ¶ Quid causa formalis? 25
Est per quam res habet esse. Et eius hec ponūtur elemēta.
Forma dat esse rei/remq3 conseruat in esse. Ipsa nāq3 p̄sen
te :res est.ꝛ ipsa fugiente/absenteq3 res ipsa perit: atq3 am
plius nō est. Epi. Uocas ne elementa principia? quo pacto
dignitates/suppōnes ꝛ diffinitiones vocare solemus? One.
Uoco. Si eñ substantia fuerit:dat esse substātiale ꝛ esse sim
pliciter . vt tua forma dat tibi esse substantiale ꝛ simplr̄. et
ipsa presente corpori vt in subiecto ꝛ cōsubale in cōsubstan=
tiali:ꝓculdubio te conseruat/atq3 es.ipsa vero fugiente ꝓ=
tinus peris:neq3 amplius vsq̄ subsistis. Et si accidens fue
rit dat esse accidentale ꝛ scđm quid:ipsumq3 cōseruat.vt q̄
titas eē q̄tū.ꝛ q̄litas eē q̄le.vt calor dat eē calid̄: ꝛ ꝯseruat.
quo quidē calore alicui p̄sente ꝛ sufficiēte q̄dē: ip3 calidū ē.
ip̄o aūt absente nō āplius calid̄ manet. At q̄a hec forme rō
huic discipline ꝓp̄ia/accōmodaq3 nō est:s3 elementū cōe
atq3 vagū.idcirco cause formalis Physice diffinitio subne

26 ctitur:hunc in modum. ¶ Causa formalis rerꝫ naturaliũ est
per quam res naturales:vnaquidẽ aut plures existunt. Ni-
chil refert. Nam per vnam:vna res naturalis:ꝛ per plures:
27 plures res naturales existũt. ¶ Quo pacto diducitur causa
formalis? In causam formalẽ substantialẽ/ꝛ accidentalem.
28 ¶ Quid causa formalis substãtialis? est que dat esse substã
29 tiale.vt que substantia est vt anima. ¶ Quid accidentalis?
Est que dat esse accidentale: ꝛ que accidens est vt calor.
30 ¶ Quid causa efficiẽs? Est a qua aliquid fit. vt conseruat/
31 ꝑducitur aut corrumpitur. ¶ Quo pacto diducitur? in cau
sam efficientẽ conseruantem/ in ꝑducentem/ ꝛ corrumpen-
32 tem. ¶ Quid conseruans? Est a qua aliquid ne deficiat cõ
seruatur.vt calor ꝛ siccitas:ignis/calor ꝛ humiditas:aeris/
frigiditas ꝛ humiditas: aque/frigiditas ꝛ siccitas:terre. et
33 in nobis sanitas. ¶ Quid ꝑducens? Est a qua alterꝫ ꝑduci-
tur.vt ignis ignem ꝑducens/aer aerem/aqua aquam/ terra
34 terram/ꝛ homo hominẽ. ¶ Quid corrũpens? Est a qua alte
rum corrumpit.vt corrũpens ignem/aerem/aquam/terram
35 aut hoĩem. ¶ Quid causa finalis? Est causa gratia cuiꝰ ali-
quid fit.vt in nostro circulo elemẽta gratia mixtorꝫ:et oĩno
36 minus ꝑfecta ꝑfectiorꝫ gratia fiũt: ¶ Quo pacto partit cau
sa finalis? in finem precipuũ/et cuiꝰ gratia:ꝛ finẽ minus ꝑci
37 puũ. ¶ Quid finis ꝑcipuus et cuius gratia? Est causa cuiꝰ
grã aliq̃d fit:cũ ĩpa vlteriꝰ alterius grã nõ sit. Et hãc eand:
finẽ ꝑma intentiõe nõnulli vocãt.vt ĩ nr̃o sensibiliũ circulo:
elemẽta sunt grã mixtorꝫ. Et ĩꝑfecta mixta gratia/ꝑfectorꝫ.
mineralia gratia vegetabiliũ ꝛ aĩaliũ. Elemẽta vo imꝑfecta
mixta/mineralia/vegetabilia ꝛ cetera aĩalia mentis/rõnisq; ex
pertia:homĩs sũt gratia. Sic eñ natura/imo nature ac oĩm
optimus sator atq; effector semꝑ imꝑfectiora ꝑfectiorꝫ or-
dinauit gratia.quẽ si imitari desideramus: nos semꝑ opera
38 nostra ad meliora dirigere oportet. vt oꝑa corporis ad oꝑa
aĩe ꝛ oꝑa aĩe ad vnũ optimũ ipsiꝰ aĩe actũ. Epi. ¶ Quẽ ipm
ais? Dne. An quicq̃ meliꝰ eẽ putas:q̃ deũ vniuersorꝫ ꝛ ma-
ximũ bonũ cognoscere/cognitũ amare/ꝛ semꝑ sibi ꝑsentem
memoria reuocare? Epi. Non puto. Dne. Talẽ igr̃ optimũ
mẽtis nostre actũ dico.homo aũt ĩ nr̃o sensibili circulo:am
39 plius finẽ suũ nõ habet ¶ Sed collõne ad ea que in ipo ꝯti
nent facta: homo eius finis precipuus esse videtur. Nam
ipse est cuius gratia omnia alia nostri circuli sint:nec vlte-

rius alterius gratia: quod in nostro sit circulo existat. Epi. Ausim te aliquid vnū interrogare? Dne. vtvis. Epi. Qđ sci scitari concepi: forte preter ꝓpositum esse iudicabis. Dne. Haud cura. Epi. vt ergo tibi placet: hec me audiuisse memini: felicitatē scilꝫ hominis esse finem. Et Aristotelem contēdisse contra illud Solonis Atheniensis: postea a peritissimo poeta carmine notatum.
Sed scilicet vltima semper:
Expectanda dies homini est. diciqꝫ beatus:
Ante obitum nemo/ supremaqꝫ funera debet.
Et voluisse contra Solonis sententiā: homiem in hac vita vere dici posse felicem. Quare vt videtur et in hoc sensibilium circulo posse habere suū finem. An tu in hoc Aristotelem nō approbes? cū te vt Peripateticū ⁊ fere nusq̄ ab eiꝰ sentētia dissentientē: te celebrēt oēs. ad te ꝑfecto ⁊ Hermeneū accessi: miro desiderio percitus: vt Peripatetice secte sim discipulus. Dne. Approbo fili ⁊ in hoc vel maxime Et quāuis quod queris: huic loco minus sit accōmodum: licet tamen aliq̄tulum tui gratia digredi. ¶ Quod petis charissime fili: nos vt puto natura ipsa docebit. vidisti aliquando 40
pulchram arborem? Epi vidi equidē: ⁊ bonā. Dne. Bonū igr fructum afferebat. Epi. Afferebat. Dne. Et q̄optimū quidem poterat. Epi. Quāoptimū vt puto. Dne: modo nō esset impedita. et optimā eius operationē: videlꝫ q̄optimi fructꝰ poterat productionē: alterius ne gratia/ ⁊ substantie quidē faciebat? Epi. Faciebat. hominis scilꝫ gratia. Dne. Qui mētis/ intellectusqꝫ particeps sit: et solus deum in nostro sensibiliū circulo cognoscens. Epi. videlicet. Dne. Vides ergo quomō arbor illa optimā sue nature operationē exercꝫ: ⁊ alterius ⁊ supioris substātie gratia: optimū scilꝫ quem potest fructum ꝑducens. quēquidem suū finem consequendo: superiori reddit substantie. Epi. Video. Dne. videtur ne tibi homo ad aliquē fructum afferendum factus? Epi. Arbitror in similitudine. Dne. Et optima eius opatio optimus eius erit fructus. Epi. Michi videtur. Dne. Optimus igit eius fructus operatio sapientie est: que sola: eterna contemplatur ⁊ respicit. Sed fructus ille optimus: qui eternoꝝ cōtemplatione genitus est: alterius ne supioris substantie gratia erit? cum homo substantiaꝝ optima nō sit: ⁊ oia infra ho

minē suas optimas efficiant opationes alterius/ ꝛ supioris substantie gratia? Epi. Michi quidem sic natura docere videtur. One. Et id cuius gratia aliquid fit finis est. Epi. Est. One. Illum igitur supioris substātie finem: cui homo suum optimū reddat fructum: hoiem in nostro sensibiliū circulo dixi nō habere: vt reliqua oia infra ipsum hoiem: suum habent. Nam i nostro sensibiliū circulo nulla substātia homie supior/pstantiorq3 est. In ipso tamē finem vnū habere pōt: vt optimā eius operationē: que in sensibiliū circulo altius gratia nō est. sed eo ipso in circulo cetera oia ipsius sūt gratia: ꝛ qui finis homis scdm accidēs est: ab aristotele dictus: huius vite: ꝛ in hoc sensibili mūdo homis bonū/ finis ꝛ felicitas. Et recte quidem. Nam in hoc sensibili mūdo: alteriꝰ gratia nō est. Epi. Videor te quodāmodo intelligere. Aristoteles et Solon Atheniēsis de homis fine scdm accidens sumpto locuti sunt: tu autem de homis fine scdm substātiā sumpto loquebaris. Ad quēquidem homis finis scdm accidens sumptus (vt arboris optimus fructus ad hoiem) ordi-
41 natur. One. Idipsum. ¶ Sed quē imortalibus ꝛ eternis fructum imediate deberi censebis? quē mortalibus ꝛ caducis? Epi. Mortalibus ꝛ caducis corruptibilē/caducūq3 fructū: imortalibus vero ꝛ sempiternis: imediate debitū existimo: imortalem/ꝛ sempiternū. One. Sic caducū caduco ꝛ sempiternū sempiterno rite sine medio coherebit. Et optimus noster fructus imortalibus substantiis ꝛ eternis imediate debitus est. Na3 substātie homie supiores imortales atq3 sempiterne sunt. Epi. Ita consentiūt oēs. One. Optimus igitur homis fructus: imortalis est ꝛ sempiternꝰ. Sed qui imortalis ꝛ sempiternus esse possit? nisi mens a qua pficiscitur: imortalis sit ꝛ sempiterna? Epi. Nullo pacto. One. Est igit mēs nostra/nosterq3 animus: imortalis ꝛ sempiternꝰ. Epi. Eius ꝛ omniū laudetur parens optimus. One. Laudetur. ¶ Optas ne illam animi tui sempiternitatē in tuo fine possi-
42 dere? Epi. Et tu vt arbitror maxime. One. Quo modo arbor illa (que modo nos docuit) in homie finem suū attigit? Quo mō pcedat declara. Epi. Michi quidē id difficile. Sz qm̄ poscis: meū qualecūq3 afferā iudiciū. Primū vegetat: et se erigit in plantulā: solas frondes/solaq3 folia ferens. Hinc pusq̄ arbor pfecta sit/suūq3 nacta sit incrementū: flo

res pfert spirantes. mox flores et fructū. neq3 fructum sine floribus vnq̄. Dne. Fili illa non est vera arbor/ veri flores/ vex odoris spiraculū/verus fructus. Sed tu. et illa soluz tui est similitudo: si naturā seqris. Cum enim primū nascer{:ad statum tempus in plantulam erigeris: solis sensibus et appetitu vtens .et hec tua sunt folia. hinc priusq̄ tu arbor adulta sis/tuūq3 sumpseris incrementū: rerū nomina discis et quedam ad virtutes p̄paramenta iacis. Et hi nostri sūt primuli flores: spirantes quidem: sed nondum fructum afferētes. mox pfectas nāciscimur nostrarū operationū cōsilio et prudentia moderatarū virtutes que cōsequio pulchras sciētias/pulchros intellectus/et ipsā deniq3 pulcherrimā sapiētiam trahunt. Et he virtutes in nobis quidē naturā seqntibus O pulcherrime amice: spirantissimi/et veri sunt flores: qui nature ordinatione fructum preueniunt. Sapiētia autez eiusq3 operatio: optimus ille et verus in nobis fructus est. qui(vt neq3 arboris fructus: non preuenientibus spirantib9 flosculis) sine virtutibus nunq̄ acquiri potest. Si id igit velis :naturam sequere. Philosophi siqdez(vt dici solet) naturam sequuntur et veritatē. Stude igit et enitere virtutes tibi comparare: quo possis aliqnādo tuū optimū fructū tuo substantiali fini reddere: et animi tui sempiternitatē in tuo substantiali fine possidere. vt arbor optimum sui fructū: pio dei cultori exhibendo: suū substantialē finez assequit: possidetq3 in homine. Hac tua interrogatione nos huc nescio quomodo adduxisti. Epi. ¶ An ista sensibilia ad mentē nostrā imediate censeas ordinata? Dne. Amice. hec vix itelligere sufficias. Immediate nostro corpori adminiculū p̄bent. Et hō in cōfinio vtriusq3 nature et mortalis et imortalis est: vtriusq3 nexus/et mediū ad vtrāq3. Nam per mortale mortalibus cōiungit et ad mortalia descendit. Per imortale: imortalibus/ad imortaliaq3 ascendit. Prebēt itaq3 hec corruptibilia sensibilia imediate corruptibili corpi: aliquē vsū: quo mediāte menti p̄bēt cōtemplationē/et necessarias/eternasq3 veritates: q̄x mens ipsa/ipseq3 animus: cū eternus sit p̄cipuus autor est et opifex: hasq3 in se retinet veritates vt eternarū veritatū: eternum sit et subiectum. Sed desine plura rogare: sine nos ad ppositum nostrum reuerti. Epi. Sino iam Hec tn̄ digressio me mirum in modum demulsit: et eam quantum possum me 45

morie affigo michi forte alias amplius valituram. Nam cum quid in me mortale/ z quid imortale sit cognosco: sem per imortale preferre cogito/ ipsũq3 sũmopere excolere: mo do michi sit adiutor: optimus animi pater z factor. Dne. Di

44 b⁹ adest bone fili. ¶ Precipui finis et gratia cuius: determi natione explevimus. De fine igitur minus pcipuo z quo: explendũ est: de quo si quis pcontetur quid sit: ita respon dendũ est. Finis est: qui vlterius altius sit gratia. vt mixta: elemẽtoꝝ sunt finis. que quĩd iteꝝ alteri⁹ sunt gratia: homis

45 videl3. ¶ Quid causa ppinqua? Causa est que pticulari no mine designatur/ aut inter quã et suũ effectũ haud multe in teriacent cause. vt huius domus hic domificator causa p pinqua est. nã particulari nomie designata. z tu⁹ pater: tua causa ppinqua est. nam inter tuũ patrẽ/ z teipsum nõ multe

46 interiacuerũt cause. ¶ Quid causa remota? Est que nomie cõi designat aut inter quã/ suũq3 effectũ multe intercipiunt cause. vt hui⁹ domus: domificator z artifex cause sũt remo te. Nam cõmuni nomie designate. Et tuus abauus z ata uus: tue cause remote. Nam inter ipsos z te multe interue niũt/ intercipiuntq3 cause. Et quãto nomie cõmunior desi gnetur: aut inter ipsam z effectũ plures eiusdem seriei cau se intercipiãtur: tanto remotior causa perhibet. Et revera prima harum diffinitionũ particula: diffinite sunt causa pro pinqua z remota vt penitus idẽ sunt: vt pticularis/ atq3 vni uersalis causa. Epi. vis ergo cum dicit causa que pticulari nomie designatur ppinqua est idez esse: ac si plane dicatur: causa pticularis est. vt quãdõ individuo nomie vt hic ignis: aut individua specie vt homo designat. Dne. Idipsũ. Et q singulari ac individuo noie: vt hec materia/ hec forma/ hoc efficiens/ hic finis: maxime ppinqua et pticularis est. Que vero specie individua: particularis quidẽ sed minus. Epi. Et cum dicitur causa que cõmuni nomie designatur remo ta est: idem censes etiã (vt arbitror) ac si plane dicatur: cau sa que cõmuni nomie designatur: vniuersalis est. Dne. Idẽ prorsus. Et cum eas aut pticulares aut vniuersales nũcu pamus ad ipsaꝝ causaꝝ pticulares aut cõmunes rationes (quibus eas efferimus) respicimus. Cũ vero eas ppinquas nominamus inter quas et effectum non multe eiusdem or dinis ac seriei interbiant cause: z eas remotas inter quas

multe interiacent/interhiantq3:res ipsas/rerūq3 conditōes
solas respicimus. Epi. haud prius satis intellexeram. michi
tamen iam pene satis intelligere videor. One. ¶ Deinde pe 47
tendum est quid causa per se? cui respondemus eam causā
esse: que cum ad aliquem effectū suapte natura ordinata sit:
causalitatis nomine pariter est expssa. vt calidum suapte na
tura ordinat̄ ad calefaciendum/lux ad illuminandum/et le-
uitas ad sursum mouendum: nominaq3 causarū ad tales ef
fectus retinent. Ideo fit: vt cum dico calidum calefacit/lux
illuminat/leuitas sursum pellit: causas per se nominem: q̄rū
quidem per se effectus sunt: calefactio/lumen/et motus sur
sum. Et sub natura artem & ppositum cōprehēdimus. vt fer
ra secat. et fossionem ad alicuius rei sationē aut aliquid ta
le: pposito/intentione/ac deliberatione ordinamus ¶ Quid 48
causa p accidens? est que ad effectum non ordinat̄/ aut q̄ cā
litatis nomine minime sit expssa. vt agri fossio: inuentionis
thesauri causa est p accidens. Nam neq3 natura/ neq3 arte/
neq3 pposito: ad thesaurum inueniendum ordinatur. Et q̄s
uis idem sit calidum et leue: si tamen dixero leue calefacit:
causam talis effectus nomino: p accidens. Nam causalitat̄
nomine eam non exprimo. Leuitas enī non calefactionis:
sed motus sursum causa p se est. Epi. Forte quod dicis con
cipio. Prime harum diffinitionum pticule: res ipsas/rex q3
conditiones respiciunt. secunde vero: ipsax causax ad suos
effectus rationes. One. Probe admodum: bono es ingenio
Nam vt cā per se hic dicat̄: & rei cōditio/parit̄ & cause ratio:
cōcordare debent. hinc &si (cū dico leue calefacit) leue reipsa
ad calefactionē ordinet̄: cū idem sit leue & calidum. q̄a tamē
ad talem effectū: rōem non noīat: cām per accidens esse dixi
mus. q̄ vt cā sit p se: et rei cōditio/& ipsius cause ratio: requi
rantur. Epi. Ipsum igitur leue quodā mō vt reipsa: cā p se
calefactionis esse videtur: rōne autem causa per accidens.
One. Nec iiuria. quandoquidē ipsi: rei conditio conueniat:
cause autem ratio ad talem effectum eidem expssa nō cōpe-
tat ¶ Quo pacto diducitur causa per accidens? in casū/ for
tunam/& neutram ¶ Quid casus? Causa est per accidēs eo- 49
rū que raro cōtingunt/& alicuius gr̄a. vt si te tpe veris ī or- 50
tulū fodiendi gr̄a mitterem: tu vero fodiens thesaurū repe
rires: qualē neq3 hab3/neq3 vidit Polypragmon pat̄ tuus

tua hec fossio talis inuẽtionis thesauri casus esset. Thesau
ri aũt inuẽtio illius casus effectus. nam tua fossio talis effe
ctus causa esset ꝑ accidẽs: vt que neq3 natura/neq3 arte/ne
q3 ꝓposito: ad talẽ effectum fuisset ordinata/ꝛ eoꝝ que raro
contingũt/et alicuiꝰ gratia. Raro enĩ hmõi cõtingit thesau=
ri inuentio: qñ nequid alicuiꝰ est gratia. Dicunt enĩ aliqua ali=
cuius eẽ gratia ꝛ ꝓpter hoc: que digna sũt vt ꝓsequant/fu=
51 giantur ue cognita. ¶ Quid fortuna? Causa est per accidẽs
scđm ꝓpositum eoꝝ que raro contingũt/ꝛ alicuiꝰ quidẽ gra
tia. vt tu rationis vsu potitus: agis scđ3 ꝓpositum. Idcirco
talis ĩuentionis thesauri fortuna dicereris ꝛ aĩa tua pariter
52 et volũtas. Quo modo diducẽda sit fortuna? In bonã for=
53 tunã atq3 malam. ¶ Quid bonã fortunã vocabimꝰ? fortunã
bonoꝝ ac eligendoꝝ. vt fortunã inuenti thesauri. que quãto
ꝓsperioꝝ/eligibilioꝝq3 fuerit: tanto melior ac secũdior for
54 tuna dicit. ¶ Quid malã? fortunã maloꝝ/aduersoꝝ/ac fugiẽ
doꝝ. vt si quis multa tpa in ꝑdiscendis litteris longe a pa=
tria domo ꝑegrinus feliciter consumpserit: qui visendoꝝ
parentũ desiderio tractus multos quidẽ post ãnos iter arri
piat: et in via sicarios offendat: qui ipsum spolient/ spolia=
tum enecent/ꝓuentq3 vita: pia eius visendoꝝ parentũ volũ
tas: ipsius mala putaret esse fortuna. et bonoꝝ spoliatio et
priuatio vite: sinistre ac aduerse fortune euentus. ¶ Quid ꝓ
55 positũ? ratio atq3 volũtas. ¶ Quid neutra? causa est per ac
cidens eoꝝ que nõ sunt alicuiꝰ gratia vt ꝓter intentionẽ ca=
56 sus capilli aut offensaculũ lapilli ĩ via. ¶ Quid causa actu?
Ea est que semꝑ cum effectu existit. vt domificans cũ domi
ficatione. Fieri enĩ nequit vt quis domificãs dicat: si nichil
57 (quod ad futurã actineat domũ) extruatur. ¶ Quid causa
potestate? causa est que nõ semꝑ cum suo effectu est. ea siqđ=
dem sine effectu esse potest. vt domificator: causa domꝰ po=
testate est. Epi. Etiam puto: si ab eo facta domus stet siue
non. One. Nichil refert. Et hi sex postremi causarum modi
causa scil3 ꝓpinqua/remota/per se/per accidens/actu/ꝛ po
tentia: cuilib3 quatuor precedentiũ modoꝝ comparant hoc
pacto. causarum materialiũ quedã est ꝓpinqua/quedam re=
mota/quedam per se/ quedam per accidens/ quedam actu.
quedã vero potẽtia. Et formaꝝ/ꝛ efficientiũ/ ꝛ finiũ consi=
milit: cuiusquidẽ rei talem descriptionẽ ponere possemus.

L

	Propinqua
Materia	Remota
Forma	Per se
Efficiens	Per accidens
Finis	Actu
	Potentia

Videmur tibi fortasse circulũ cause sufficient explanasse ¶ Id tñ adhuc annotare licebit: eandẽ cause ꝛ effectus esse disciplinã. Nam sunt opposita. opponunt enĩ relatiue. ideo tu effectus ita dep̄hendes: effectus materie/ effectus forme/ effectus efficientis/ effectus finis/ effectus cause ꝓpĩque/ effectus cause remote/ effe ctus per se/ effectus ꝑ accidẽs/ effectus actu/ effectus potestate. Et causã ad suũ effectũ referre/ cõparareqꝫ debebis: ꝛ ad nullũ alterũ. Sũt enĩ adinuicẽ correlatiua: sicut pater ꝛ filius. vt causa materialis ad effectum materialẽ referenda est. et forma ad effectũ forme. efficiens ad suũ ꝓductũ/ cõseruatũ/ aut corruptũ. finis ad id qđ ob ipsũ finem est. causa ꝓpĩqua ad effectũ ꝓpinquũ. et remota ad remotum. et cã ꝑticularis ad suũ ꝑticularem effectũ. et vniuersalis itidem ad suũ vniuersalẽ effectum. cã ꝑ se ad suũ effectum per se. causa ꝑ accidẽs ad effectũ ꝑ accidẽs. cã actu ad actualem effectum. et causa potestate ad effectũ potentialẽ. Si autem secus ipse feceris: rem ridiculã/ ĩdignãqꝫ facies: perinde atqꝫ si patrem ad seruũ aut nepotem inepte cõpares/ referasqꝫ. Sufficiunt ergo ne tibi ꝓ huius circuli ĩtelligentia: que adduximus? Epi. Sufficiunt. One. Vis ergo: nos ad circulũ motus explẽdũ trãsferam⁹: an defatisceris? Epi. minime defatiscor. One. Trãseam⁹ igitꝰ. 58

Vm itaqꝫ sciscitabitꝰ qđ sit motus: ita respõdendũ est. motus est alicuius in aliquo aut acq̃sitio aut deꝑditio. vt aque calefactio. Est enĩ aque calefactio caliditatis in aqua acquisitio ¶ Quid acq̃sitio aut deꝑditio? Ea siquidẽ dicitꝰ q̃diu aliquid rei cõtinue acquiritꝰ/ aut deꝑditꝰ. vt q̃diu alicuius act⁹ (siue substãtia sit: siue sit accidẽs) aliq̃d actu habetꝰ: ꝛ aliq̃d cõtinue relinquitꝰ habendũ: qđ quidẽ cõtinue acquiratꝰ: talis actus (q̃cunqꝫ sit) acq̃sitio noĩatꝰ. Et si alicuius actus (q̃cunqꝫ sit aut substãtia aut accidens) aliquid continue relinquitꝰ deꝑdendum: deperditurqꝫ continue: talis actus deꝑditio nominatꝰ. imo ꝛ motus: cum fiat in 59 c 60

61 aliquo. Non eni actus sine subiecto vnq̃ esse potest. ¶ Quo modo acquisitio aut deperditio interpretatur? actus in potētia secundum q̄ in potētia: aut potius acq̄sitio aut deperditio actu̅ in potētia secundum q̄ i potētia interpretatur. Nichil refert. Sunt eni̅ hec eadem: sola voce discrepantia. vt actus in potentia ad esse secundum q̄ in potētia: acquisitio dr: et actus in potentia ad nō esse secundum q̄ in potētia dr deperditio. Arbitrar(modo multu̅ differre motum ita diffinire? motus est alicuius in aliq̄ aut acquisitio aut deperditio: aut hoc pacto: motus est entis: actus i potentia secundum q̄ in potentia. Epi. Cu̅ dicis motus est alicuius in aliquo arbitror te intelligere alicuius scilz actus. Dne. Scilicet. Et cu̅ dico est entis actus in potētia idem intelligo: ac si plane dicatur in ente actus in potētia. quēadmodum cu̅ dico parietis albedo: intendēs idē esse ac si plane dicerem albedo que est in pariete: cuiquidem entis: i aliquo respōdere fecimus. Epi. Ergo he due motus descriptiones solo vocis interstitio distant. Dne. Nisi forte adhuc differre putes q̄ prime Hermenei sunt verba: secu̅de vero verba sunt Aristotelis: vtriusq3 tamē eadem sentētia est. Intelligis ne ex his: entis/ z in aliquo/ z in subiecto idē esse? Epi.

62 Intelligo. Dne. ¶ Quo pacto interpretatur motus? mutatio/

63 trāsmutatio. ¶ Quid generatio? est substātialis forme i aliquo acquisitio. vt forme ignis i materia acquisitio: ignis ge

64 neratio dicit. ¶ Quid corruptio? est forme substātialis i aliquo deperditio. vt forme ignis i suo subiecto suaq3 materia dep

65 ditio: eius corruptio nominat. ¶ Quid augmētatio? est maioris q̄titatis in aliquo acquisitio. vt cum pedaneu̅ fiat bipedale: motus ac mutatio facta est: que augmentatio dicit.

66 ¶ Quid diminutio? est in aliquo a maiore quantitate in minorē mutatio. Et his diffinitionibus eam q̄titatem que dimēsio est: intelligere debemus. et nō numeru̅ aut successionem. Sunt eni̅ dimensiones tres: longitudo/ latitudo/ z profundu̅ vnicuiq3 rerum corporearu̅ concesse: quo occupent: rebus vo sensibilibus quo occupēt/ secentur/ atq3 distrahant. Epi.

67 ¶ Si operepciu̅ ducis vellē michi planius aperires: q̄d sit dimēsiones nobis cōcessas esse: quo occupemus/ secemur/ distrahamurq3. Dne. O fili arduu̅ est qd petis: z qd sibi nō modicā Philosophie ptem vēdicat. Enitar tamē vtcu̅q3 potero: tibi illud aliq̄tulu̅ apire. Si abs te sciscitarer cur o bone fili:

optimus nature opifex tibi albedinē concesserit? arbitror te ptinus responsurū: vt albus sim: atqꝫ videar. cur iterū igni lucem tribuit? quo sit lucidus atqꝫ illuminet. Ita ne plane responderes? Epi. Respondere plane. One. Cum te rursus pcontarer cur rebus tribuit magnitudinem? respondendū tibi cōsimilit essēt: quo res ipse magne sint ac occupent. Et cum insup: an tu tua essentia albus sis ac videaris? an ignis sua substantia lucidus sit ꝛ luceat? Epi. Protinus subiūgerem non. sed ego mea albedine sum albus ꝛ video: et ignis sua luce lucidus/luminisqꝫ diffusor One. ꝛ recte quidē. Sed quid tum si q̄rerem: an tua essētia sis magnus ac occupes? Epi. Forte velles me respondere nō. sed mea magnitudine sum magnus/ipsaqꝫ occupo. One. ita volo. Et ita sicut albedo: vna res in te est: a qua diceris albus ꝛ visus: ita magnitudo: vna res in te est: a q̄ diceris magnus ꝛ occupās: quā q̄dem dimensionē nuncupamus/ Epi. Primū michi clarū est: scđm vo non vsqꝫadeo. One. Ne cura. te docilē pbe. nōdū (vt aiūt) nixus es collo gigāteo. Epi. Nō mediusfideus. nā parū distantia: ppendere sufficio One. Cur tuipse vbi ego sū huic scꝫ sedili īmediatus insidens: vna mecū simul esse/insidereqꝫ īmediatus nō possis? ita vt tua potentia simul sit cū mea: et tuus actus simul cum meo sit actu. Epi. Quia corpus meum nequit (vt michi uidet) tuum corpus subintrare. One Q̄ꝫ videlꝫ tua dimensio/parit ꝛ mea: nequeunt seinuicē subire. Sed sic dimensio suū locū occupat vt vetet/obstaculo/īpedimentoqꝫ sit: ne queuis alia dimensio ꝛ q̄duis aliud cor corpus parit/vnaqꝫ cū ea eundē locuꝫ occupare/ac replere possit. Quod si cōtingeret: hoc Philosophi dimensionū occupatōem/penetrationēqꝫ nuncupant: quā ꝛ natura īpossibilem esse ponunt. Sed si essꝫ in oriente vnus sol lucis auree: item ꝛ alius in occidente lucis rubicunde: vbi eēt primi/aureiqꝫ solis lumen? Epi. In toto nostro concauo. One. Et totum nostrū cōcauū/sensibiliūqꝫ circulū repleret? Epi. Repleret. One. Nam totū ipsius lumine suffusū/oppletūqꝫ eēt Et vbi secūdi/rubicundiqꝫ solis lumen? Epi. in toto nostro cōcauo. One. ipsūqꝫ repleret? Epi. repleret vt primū. One. sed vnde hoc? vt hec duo diuersa lumia nō occupēt: neqꝫ se īpediāt: quo minus idē repleāt? ꝛ tn̄ hec duo nr̄a corpa occupant/sibiqꝫ mutuo ne oīo idē repleāt: īpedimēto sūt. Epi

Nescio qd respondēdū sit:nisi qa nos dimēsiones habem⁹:
que(vt paulo ante dicebas)ad occupandū rebus cōcesse sūt
One. Sane.ꝛ vbi in manu tua color est:illic omino et calor.
Epi. Arbitror vbiq3 in mea manu colorē esse pariť ꝛ calorē
One. Uer quidē:cu3 nulla tue manus pars colore vacet ac
calore/illorūq3 sit exps. Nunqd se occupāt? Epi. Nō vt iam
fassi sumus. Nā vbicūq3 in manu color est:illic ꝛ calor. One
Quid cause huius rei tibi esse videť? Epi. q dimensiōes nō
sunt. One. Probe. posses ne ergo lumina illa/ꝛ colorē ꝛcalo
rem:dicere q̄titates:vt magnitudines/extensiones ac dimē
siones? Epi. minime pfecto. One. Tu fateris ergo lumīa il
la dimensiones nō esse. Nam dimensiones sese occuparēt qđ
ipossibile est ꝛ tamē fateris illa replere. Epi. Fateor. One.
68 ¶ An non putas ea magis replere:q̄ ita replēt vt ab alto nō
ipediant quo minus repleant:ꝛ que idē cū altero replēt? an
ea que cum altero replere nequeunt? Epi. Existimo ea ma
gis:que vt repleant a nullo ppediunť: et que cu3 quouis al
tero replent. One. Et vna dimensio simul cum altera dimē=
sione replere non potest. Epi. Non potest. One. et vnū lumē
simul cum altero lumine replere potest. Epi. ver. One. Ma
gis igiť lumen suapte natura:ipsa dimensione repletiuū est.
imo vero dimensio potius replentiā impedit. Facit enī mea
dimensio ꝛ tua:vt id quod repleo tu simul vna mecū reple=
re non possis. Epi. Impedit pcul dubio. One. Cū itaq3 cha
rissime fili dimēsio replentiā ipediat:ab ipsa dimensione re=
plētia nō pficisciť. Epi. Non vt michi videť. One. Et ego ꝛ
tu sine dimensione melius repleremus:qn̄ quidē mea replē=
tia simul cum tua tunc esse posset. Epi. melius vt michi ap=
paret. One. et vt ex cōcessis seqtur. et quanto quicq̄ magis
a natura dimensionū recedit:magis recedit ab eo qđ pleni=
tudinem ꝛ replentiā ipedit. Epi. Precedentia trahunt. One
Et tu forte magis arbitraris lumen a natura dimensionū re
cedere:eo ipso sensibiliū colore atq3 calore. Epi. Nec iiuria
fortasse. Nam luminis replentia maior/ magisq3 se diffūdit.
69 One. ¶ O beate si itelligere pgas. lumē hoc sēsibile de quo
sermonē agitamus:extēsioni/dimensioniq3 cōiunctū est: ꝛ p
accidens longū/latum ꝛ pfundū:q lōgitudini/latitudini/at
q3 profundo coniunctum sit:et eidem subiecto coherēs. cu=
iusqdē sbiecti distractione distrahitur/ꝛ sectione secať. Sed

est aliud verius lumē:cuius hoc sensibile lumē vestigiū qd= dam/ꝛ similitudo est.qd neq3 dimēsioni coniunctū est:neq3 distrahibile/neq3 desecabile fit vnq̄.Sed tu vtrū hoꝝ duo= rum luminū:magis a natura et cōditione dimensionū rece= dere putes? Epi.Magis illud lumē verius.One.Et cōfessi sumus dimēsiones replentie impedimēto/obstaculoq3 esse. Epi.cōfessi sumus.One.Magis ergo verius illud lumē re plebit:quādoquidē magis ab impedimēto repletionis rece dit.Epi.videt.One.Et quid si adhuc magis recedat? Epi. magis replebit.One.et si magis in infinitū recedat? Epi. In infinitū replebit.One.Fili illa veriora lumīa:celestes/ ꝛ supramūdane sūt mētes/spūaliaq3 lumina.que(si sensibi= le lumen:alterū sensibile lumen nō impedit)tāto min9 vt ve riora lumīa/ et magis a natura et cōditione dimensionū se= mota:sese impediēt atq3 occupabūt:quo minus amplissima ꝛ eadē repleant celi spacia.et cū impertia sint/ꝛ partes non habētia: vbicūq3 ipsa sint:tota esse necesse est. q̄re cū sint in oriente:tota erūt in oriente:ꝛ cū sint in occidente:tota in oc cidente.ꝛ tota in qualibet celi parte.et in qualibet:sempiter na laude deum collaudantia.nec vnū alteri ꝑpedimēto est: quo min9 vbi vnū est non sit ꝛ alterū.et vbi vnū laudet: lau det ꝛ alterum.quod sorti humane corporea mole ꝑpedite concessum nō est. Et quia deus: in infinitū magis q̄ beate ille ꝛ supramūdane mētes:ab omi dimensione/ omiq3 dimē sionū conditione recedit:ipse infinita plenitudo est. qui cu3 sit maxime vnus/ꝛ omniū maxime simplex:totus vbiq3 pre sens est neq3 excludi/neq3 a quoq̄ includi potest.cuiusquid infinitam plenitudinem:hec sensiblia in ea ipsa(quā vides) parua dimensione quoad possunt:imitantur.et illa felicissi= ma entia ipsi quidem infinite plenitudini simliora: illam in maiori plenitudine atq3 replentia imitantur.Epi.Hec pro= fecto gratissima sunt.sed que īfirmus (vt neq3 oculus eger lumen aut e tenebris repente emergens) mentis vix ꝑferat obtutus.One.Ad sensibilia nostra relabor: illis supramun= danis et felicissimis vix a nobis tenuiter accessibilibus lu= minibus(quibus nos cōmendo)dimissis.¶Meministi nos 70 concessisse replentiam a dimensionib9 nō ꝑuenire. Epi.Me mini.One.Finge igit ab oibus que ī nostro ꝑcauo ꝑtinent:

dimensiones ablatū iri: q̄d tunc nostrū sensibiliū circulū re plebit? Epi. Nō video. One. quid ipsū replebat cū adhuc su as dimensiones seruaret? Epi. Dimēsiones ipse. One. ꝛ res naturales ꝛ rez naturaliū substātie/potētia/atq3 forme Epi ita est. One. Et non hn̄t rez substantie: materia ꝛ forma: a di mensionib⁹ q̄ repleant. Epi. Nō habent. One. remotꝭ igit̃ di mēsionib⁹ vides ne adhuc rez sēsibiliū substātias remanere: ꝛ totū nr̄m ɔcauū: rez ma̅ria ꝛ formis plenū eē: vt ꝑus? qn̄= q̄dē vt repleāt dimensionib⁹ non egeāt. Epi. nō videbā. One Attn̄ ma̅ria et rez forme nō occupāt/neq3 distrahi/secariq3 vllo igenio possūt: nō adueniente noua dimensione. Nā3 ad occupandū ꝛ secādū sunt dimēsiones rebus addite. vt scil3 occupent/ꝛ a seinuicē discrete ꝛ diuise sint. huc te solum fili euagatus adduxi: quo freq̄nti cura ꝛ meditatione itelligere studeas: dimensiones esse ad occupandū ꝛ distrahendū ꝛ nō ad replendū. vt nos aliquando ex nostra occupatione ꝛ oc= cupante plenitudine: ad celestiū perfectā plenitudinē cōtem plandā erigamus. ꝛ ex nostra distractione ꝛ pluralitate: ad il loz stabilitatem ꝛ vnitatē. Hic fili nostre Phīe finis: hic to tus Aristotelis ꝛ Phōrum conatus: ex recta rez sensibiliū cognitiōe (vt ex eternoz quibusdā remotissimis simulacris) mundi itelligibilis nobis parare introitū. Et hinc nos vtcū q3 possunt ducere: nostrā sc3 felicē regionē cognoscere. Sed desine de his plura rogare: ne nos lōgius a ꝓposito trahas et sine nos ad demissa reuerti. Epi. Sino. One. reuertamur

71 igit̃ ¶ Cum querit̃ quid alteratio? hanc adhibemus respon sionē: alteratio est a qualitate aut ad q̄litatē mutatio. vt te= nebre sunt a qualitate. ꝛ illuminatio ad qualitatē ¶ Quot al

72 terationū modi? sex. de cōtrario in cōtrariū: vt cum ex albo fit nigrū. de contrario in mediū: vt cū ex albo fit rubeu3. De medio in ɔtīū: vt cū ex rubeo fit albū. de medio in mediū: vt cū ex rubeo fit flauū. ex habitu in p̄uationē: vt cū ex lumio so fiat tenebrosū. ex priuatione in habitū: vt cū ex tenebroso

73 lum:nosū. ¶ Quid mutatio scd̄m locū? est ad locū/aut circa locū mutatio. Ad locū quidē vt motus recti omēs. vt ignis motus sursū/ꝛ mot⁹ terre deorsū. Circa locū vero vt motus circulares omēs. vt orbiū celestiū: qui circa ꝓpria loca aut i ferioz oīm circulo aguntur. et rota figuli: que circa ꝓprium

74 locū vertigine torquet̃. Epi ¶ Sed sine id pluscul ū itelligā

si fieri possit. Cū eñ ambulo me latet quid mea sit ambulatio: quā tamen lationē dicerē. Dne. Fili cū tu generaris: tua forma tua generatio est. et cū tu aliqñ corrūperis: tunc tua forma tua corruptio erit. et cū tu augeris: tua dimensio tua augmentatio est et cū tu minueris itidem. et cū calefis tua caliditas tua est calefactio. et cuȝ tu ambulas: tua ābulatio tua latio est: quequidē aliquantulū a reliquoꝝ motuū cōditione euariat: q̄ nūq̄ꝫ tota actu sit: neqȝ facte aliquid maneat: sed dūtaxat partim est dum fit/atqȝ partim nō est. Et idō cognitu difficilior. Sed tu aduerte. Audisti aliquādo corpꝰ sonans? Epi. Audiui frequēter. Dne. Ut tibiā/tubā aut organū. An sonus ille ꝑmaneat? an ipsius facti aliq̄d supsit? Epi. Nichil. Dne. et solum dum fit partim est atqȝ partim nō est. Epi. Sic est. Dne. Et cū quis cōtinue tibiam inflet: a quo causatur ille sonus? Epi. A motu (Arbitror) aeris inflati illisiqȝ ad tibie latera. Dne. quo motu? Epi. latione. Dne. vide igitur: quo mō sonus ille naturā motus (vnde ꝓgignitur) retinet: vt scilȝ nō maneat factus: sed solum partim sit dū fit/atqȝ partim nō sit. Epi. Uidere videor. Dne. Tu ergo per sonū illum/motū scilȝ quendā ⁊ alterationē corporis sonori: motū localem concipe. Sicut eñ sonus ille in toto aere emisso illisoqȝ est: cuius facti nichil manet: sed dūtaxat partim est dū fit: atqȝ partim nō est: ita in te toto dū ābulas quedā latio est: quā ambulationē dicimꝰ. cuiusqdē facte nichil manet: sed dūtaxat partim est dum fit: atqȝ partim non est. Epi. Motus localis pulchram imaginē michi obiecisti: sonum ⁊ corpoꝝ sonantiū alterationē. et michi quodāmodo quod querebā sapere videor. Dne. Cū tibi itaqȝ ita persuadeas ꝓcedamus. ¶ Quo pacto interp̄tatur mutatio scd̄ȝ locum: motus localis/latio. ¶ Quo pacto diducit? in rectam/ 75
circularē/et mixtā. Rectam quidē vt motū sursū aut deorsum. circularē vt que sit circa mediū. Centrū eñ mediū nūnūcupamꝰ. mixtā v̄o que vtriusqȝ aliq̄d ꝑticipet: vt volatꝰ auiū. ¶ Quid subiectiue mutat? Qd̄ mutatiōis subiectū ē. 79
Qd̄ si gn̄ationis subiectū est subiectiue generari d̄r. Si corruptionis corrūpi. si augmētationis augeri. si diminutionis minui. si alt̄ationis alt̄ari. si deniqȝ mutationis scd̄m locum ferri. ¶ Quid mutat̄ terminatiue? forma que acquirit̄/deperditurue: terminatiue mutari dicitur. ea siquidē terminꝰ est. 78

que si substantialis forma fuerit τ acq̄ratur: terminatiue generari dicit̄.τ si deꝑdat: dicit̄ corrūpi. Si dimēsio maior fuerit: dicitur augeri t̄minatiue.si minor: diminui.si fuerit q̄litas: alterari.si latio: ferri. Et reuera t̄minatiue generari/corrumpi/augeri/minui/alterari τ terminatiue ferri: nichil aliud est q̄ꝫ generatio/corruptio/augmentatio/diminutio/ alteratio τ latio: quarū quelibet quidam terminus est et forma.

79 ¶ Quid mutat̄ cōpletiue? Totum mutatōe acq̄sitū aut deperditum. vt ignis qui gignit̄ aut corrumpit̄: completiue gigni corrumpiue dicit̄. nec iiuria. Nam ipse ignis totū/τ cōpletū est. Itidem tota τ cōpleta cōpletiue augeri/minui/ alterari/ τ ferri dicunt̄. Ex his manifestū euadit: formā dū acq̄ritur/ deꝑditurue materie cōparatā: subiectiuā mutationē dici debere. Nam materie est vt subiecti τ ad seipsā relatā: mutatōnem terminatiuā. Nam ipsamet: ipsa forma/atqꝫ t̄minus est Et ad totum ipsum: mutationē cōpletiuā. nam totius est vt cōpleti Epi. dicit̄ igitur (vt arbitror) mutatio subiectiua: hoc est mutatio subiecti. et mutatio t̄minatiua: mutatio termini. et mutatio cōpletiua: mutatio totius et cōpleti. Dne. Omio. sicut Euandrius ensis dicit̄ ensis Euandri

80 ¶ Quid mouet̄ ꝑ se? qđ motu qui in eo est: mouet̄. Epi. An dicis in eo vt in subiecto. Dne. Aio. vt quod in se generationē habꝫ: ꝑ se generatur/qđ corruptōem: per se corrumpit̄/qđ augmentationem: auget̄/qđ diminutionem: diminuit̄/ quod alterationeꝫ: alteratur et quod in se lationem: ꝑ se fertur. Et quod etiam in se vt in toto generationē aut corruptionē habꝫ: etiam per se aut generari aut corrumpi dicit̄. Epi. Cōpletiue vt arbitror. Dne. Recte quidē. τ materia omnifariā modisqꝫ omnibus subiectiue

81 ¶ Quid mouet̄ per accidens? quod nō a motu qui in eo sꝫ alterius moueri dicitur. quēadmodū cū tu augeris illa augmentatio minime in tuo colore existit: sꝫ ī materia. cuiusq̄dē augmētatōe: color ille parit̄ augeri/maiorqꝫ fieri dicit̄. Ideoqꝫ accrescit auget̄qꝫ/ꝑ accidēs. Nā non augmentatione que sit in ipso: sed alterius: matie videlicꝫ. Et cum te de loco in locū transfers: oīa que in te sūt moueri dicunt̄. vt aīa/vt accidentia: non motu quideꝫ qui in ipsis sit: sed qui in tua sit materia. ideo tua materia ꝑ se mouet̄: cetera

82 vero que in te sunt: ꝑ accidēs. ¶ Quid motus acq̄sitiuus? ē quo aliq̄d acq̄rit̄. vt in generatione substantia/in augmētati

one quātitas/in acq̄sitiua alteratione q̄litas.⁊ in mutatione
scd̄m locū latio.¶Quid motus deperditiuus? est quo aliqd 83
deperditur.vt in corruptiōe substantia.in diminutiōe quāti
tas.in deperditiua alteratiōe q̄litas.et in mutatiōe scd̄m lo
cum latio.¶Quid motus naturalis? est qui rei cui inest cō 84
uenire natus sit. vt cōdēsatio/frigefactio/⁊ motus deorsū:
terre.¶Quid violentus? qui rei cui inest discōuenire nat⁹ 85
est/contraq; eius naturā est.vt rarefactio/calefactio/⁊ mo=
tus sursum:terre. ¶Et cū oīm et actuū ⁊ formarū tam sub 86
stantialiū q̄ accidentaliū materia ad suscipiendū sit indiffe
rens et q̄tum ex parte sui indifferenter sese habens: oīs cō
uenientia ⁊ discōuenientia/naturale ⁊ violentū: a forma sūt
ꝯquirenda.ita vt ea cōuenientia/naturalia/⁊ scd̄m naturam
dicant̄:que forme cōuenire nata sunt/eāq; saluare: et ea dis
cōuenientia/violenta/ꝑterq; naturā:que ipsi discōuenire na
ta sint/eāq; labefactare ac expellere.Epi.Judicas ergo ni
chil a materia censeri debere: aut naturale/ aut violentum.
One.Nichil.¶Quid indifferens? qui neq; oīno conuenire 87
neq; discōuenire natus est.vt lateralis flatuū mot⁹.Res em̄
naturales que recto tramite agitari nate sunt si obstaculum
offendant: quo se minus in rectū agitare valeant ad latus
sese deuoluūt vt grauia ad latus deorsum.⁊ leuia altrorsus
et ad latus sursum.Et quia motus ⁊ quies opposita sunt: ⁊
Peripatetici: oppositi naturā per suū oppositum ꝯquirūt:
nos quietes per suos oppositos motus ĩuestigabim⁹ hoc
pacto.¶Quid quies? priuatio motus in subiecto nato quā 88
do ⁊ vbi moueri natū est.que quando est ꝑuatio ḡnationis:
q̄es ḡnationis d̄r.et q̄n corruptiōis:q̄es a corruptiōe.q̄n au
gmentatiōis:q̄es ab augmētatione.q̄n diminutiōis:a dimi=
nutiōe.q̄n alteratiōis:ab alteratiōe. ⁊ q̄n lationis: q̄es a la=
tione.Que q̄n subiectū ⁊ materia respicit : quies subiectiua
nūcupatur.q̄n forma:termiatiua.et q̄n totū:completiua.Et
sicut mutatio semꝑ pro forma atq; actu accipit̄:nūc ad sub=
iectū/n̄c ad se/n̄c ad totū relata:ita q̄es semꝑ ꝑ subiecto: n̄c
ad se/n̄c ad formā/nūc ad totū relato.Epi.Sētire ergo de=
beo id eē:subiectiuū motū/t̄minatiuū/⁊ cōpletiuū.Jtid ⁊ eē
idē:q̄etē subiectiuā/t̄minatiuā/⁊ cōpletiuā. One. Subiecto
videl; atq; essentia.sūt tam hec tamē: q̄ illa:ratiōe tria. Et
quādo est ꝑuatio alicui⁹per se:quiescit per se:q̄n vo alicui⁹

priuatio motus p accidēs fuerit:qescit p accidens.et qn̄ est priuatio motus acqsitiui:quiescit a motu acqsitiuo.z qn̄ de
89 perditiui:a depditiuo atqz abiectiuo ¶ Sz quies naturalis ea est:q̄ rei qescenti cōuenit/eāqz saluat.vt tre qes deorsuz
90 ¶ Et violenta dicit̄ que rei qescenti discōuenire nata sit.vt terre qes sursum. Indifferentē tn̄ haud multū dicere cōsue uimus.vex ipsa esset:que neqz omino cōuenire neqz discō uenire nata esset. Hec p tua qnalicunqz in circulo motus in troductōe:satꝭ esse puto.nisi aliud tibi min⁹ detectū fuisse vi deat̄ Epi.nichil Dne. Nos igit̄ trāsferam⁹ ad īfiniti circulū
91 Ta expediend⁹ nobis erit īfiniti circulus ¶ Quid
i nīfinitū primo? est qcqd non est q̄tum.vt mens/pū
92 ctus. Et intp̄etat̄ non/ finitum non q̄tum ¶ Quid īfinitum secundo? vides notulam illā nigrā instar spherule Epi. Equidem. Dne. Nobis īsunuat id cui adiungit̄ in nr̄o sensibiliū circulo reperiri non posse.nos itaqz q̄stioni:q̄ q̄ri tur quid īfinitum secundo:ita satisfacturi sumus. Si querit̄ quid rei nichil est. Nam vt diximus eē non potest. vt ī para phrasi demonstratione p̄spicuum euadet. Si qd nōis:est q̄= tum transitum habens sed incōsūmabilem.vt si aliqua linea extremis z diuisilibus z īdiuisilibus caret. diuisilibus qdē: vt si nullum dandum esset eius primuz pedaneū aut vltimū aut pars altera quecunqz detminate q̄titatis. Indiuisibili= bus vero vt punctis:linea hec hoc secundo modo eēt infini ta.et semp transitū haberet sz incōsūmabilē.vt q̄ nunq̄ tota posset esse ptransita.et ita de discretoruz multitudine:cuius nulla vnq̄ prima dari posset vnitas aut vltima. illa siqui dē numerando esset inpertransibilis et hoc secundo modo infi
93 nita ¶ Quo pacto diducitur infinitum secundo? in infinituz
94 magnitudine z multitudine. ¶ Quid infinitū magnitudine? est qd sue magnitudinis carz extremis vt linea q̄ sue lōgitu dinis careret extremis diceret̄ infinita.z superficies infinita que sue longitudinis et latitudinis.et corpus infinitum : qd pariter longitudinis/latitudinis et spissitudinis extremorū
95 esset expers. ¶ Quid infinitum multitudine? est quod sue q̄ dem discrete/diuiseqz multitudinis caret extremis. Discre= te quidē appositū est:ad multitudinē ptinz cōtinui adinuicē cōtinuatax excludendā. Et he diffinitōes qd nomis sunt
96 ¶ Quomodo interp̄etatur īfinitū secundo? infinitum actu.

¶Quid infinitū tertio? est spacium cuius cum pars vna p̄- 97
transita sit:nondū totum pertransitū est. vt si p̄ficiscereris
Rhomā: ⁊ posteaq̄ Mediolanū peruenisses/aut aliquo alio:
aliquis te percontaretur: fili(cum tu petas Rhomā)an tuum
iter et susceptum spacium iam finitū sit/an infinitū? respon
deres infinitum.et bene quidē hoc tertio modo. ¶Quid in 98
finitū quarto? est quod cum transibile sit:difficilē tamē ha-
bet trāsitum.magnitudie vt orientis ⁊ occidentis interca-
pedo.⁊ multitudine vt multitudo capillor̄ tuor̄ numerādo.
¶Quid infinitum quinto? ē cui semp̄ additio/substractioue 99
fieri potest.vt cuilibet cōtinui numero semper additio fieri
potest:superatq̄ semp̄ aliquid addendum. Et cuilibet cōti
nuo semp̄ fieri potest substractio : sempq̄ relinquit̄ aliquid
substrahendum. Idcirco quodlz continuū et cōtinui multi-
tudo:hoc quīto modo cognoscit̄ infinita. ¶Quo pacto di- 100
ducitur? in infinitū additione. cui semp̄ aliquid sup̄at addē
dum. vt multitudo continui et tempus. et infinitū substra-
ctione cui semp̄ aliquid relinquit̄ demendum.¶Quo mō i- 101
terp̄tatur substractio? diuisio.¶Quo modo infinitū quīto? 102
infinitū potentia.Et cum infiniti quinq̄ sint modi/⁊ signifi-
catiōes.duarū tamen: secunde ⁊ quīte Philosophor̄ preci
pua cura est.Epi.Memini me alias audiuisse.vt infinitū ca
thegorematicū/⁊ syncathegorematicū : ⁊ infiniti syncathe-
gorematici multiplices/ variosq̄ modos. One. Fili mitte
sophistis suas ⁊ Philosophis suas . quas dicis sophistice
sunt apte:Philosophie parum. Et ꝯtra:que Philosophie
sunt apte:perparum sophistice p̄sunt. Sed sine ad circulū
loci veniamus.Epi.Sino.

Uid locus? Ita respondendū est.Locus est extrin 103
secus terminus corporis alterū continentis.Addi-
tum est extrinsecus nō quidem corpori continenti
sed contento:qd etsi contenti sup̄ficies circūdans: ipsū con
tineat(vt te tue cuticule sup̄ficies extrema) ea tamē eius lo
cus nō est:q2 ipsi contēto nō terminus extrinsecus:sed poti⁹
intrinsecus existat.¶Et diducitur locus in locū cōmunē ⁊ 104
proprium. ¶Quid locus cōmunis? est qui multa continet 105
quibus imediatus nō est.vt celi lune concauū aerem/aquā/
terram/ ⁊ ex his cōtemperata continet: quibus imediatum
nō est.Et eorum locus cōmunis dicitur¶Quid locus pro- 10

prius: est termin⁹ corporis ꝯtinentis contēto imediatus. vt concauū lune: ignis locus est ꝓprius. Nam est termin⁹ ⁊ extremū celi: ignē continētis ⁊ igni imediatū. Nam inter celi lune concauū ⁊ ignis conuexū: nullū oīno intercipit/ interiacetq; mediū.

107 ¶ Quid terminū hic vocam⁹: corporis supficiem cōcauam. Corpoꝝ em̄ continentiū supficies due sunt. cōcaua videlȝ ⁊ cōuexa.

108 ¶ Quid cōcaua: est corporis continentis interior vltima.

109 ¶ Quid cōuexa: ea est que est corporis: oīm circūdans vltima. Uidisti vt arbitror rotundū vitreum pomū. Epi. Et plerūq; habui. Dne. Cū plenū est aq̄ aut pigmētario aliquo liquore: illa eius interior supficies q̄ liquorē illū contingit: cōcaua est: illa vero cui manū admoues/ quāq; tangis cōuexa. Epi. Nec hec michi captu difficilia sunt. Dne.

110 ¶ Quid locus naturalis: est in quo res naturales natura quiescūt. vt ignis in celi lune cōcauo/ aer in cōcauo ignis/ aqua in cōcauo aeris/ ⁊ terra in cōcauo aq̄. Et solum hic reꝝ naturaliū naturalē locū diffinimus. Sūt em̄ singula scdm̄ subiectā materiā passim expetēda. In quo loco res naturales natura quiescūt: in eo natura quiescūt: in quo saluari/ conseruariq; nate sunt.

111 ¶ Quid locus violentus: est ī quo res naturalis mīme natura quiescit. vt locus sursum: vt celi ⁊ ignis concauū: locus violētus esset ⁊ aque ⁊ terre. Nam in eo mīme natura quiescerēt. verū vnaqueq; res naturalis: vbi saluari/ conseruariq; nata est natura q̄escit. An plura de hoc loci circulo requiris: Epi. Abunde dictum esse puto. Dne. Uacuū igr̄ transigamus.

112 Uid vacuū p̄mo: si queratur quid rei nichil est. si quid nomīs responsionē adhibemus: q̄ sit locus nō repletus corpore natus repleri. Corpus hic corpoream substantiā dimensionibus preditā longitudine/ scilȝ latitudine/ ⁊ ꝓfunditate intelligim⁹. Si itaq; effingas omnes nostri concaui corporeas substātias in nō esse redigi aut ab ipsis dimēsiones auferri: tūc illa celi concaua supficies int̄ cuius latera nō interiaceret corpus/ dimensaue substantia vlla: vacua esse hoc p̄mo modo ficta est. neq; vacuū esse intendimus q̄ omi substantia/ omiq; plenitudine vacet. Nam infinita illa plenitudo (quā Pythagorici volūt infinitā plenitudinis substantie spherā: cuius centrū sit vbiq; ⁊ circunferētia nusq̄) excludi nūq̄ pōt. Epi. Si igitur mea substātia

manēte:a me substraherētur dimēsiones:velles tunc eum(q̄ michi nunc locus est)esse vacuū:tametsi mea substātia supfi ciē illā repleret. Dne.sc3. Dum tñ aeris te cōtinentis latera se nō cōiungerēt. Epi. An se cōiungerent? Dne. Procul du bio. Nam tu amplius nō occupares: neq3 obstaculo illis ae ris dimensionib⁹ vllo pacto esses:quo minus se cōiungerēt: et simul/vnaq3 tecū replerent ¶ Quo pacto intpretatr vacu um primo? vacuum priuatōe.non q̄dē cuiuslibet oīno s3 cor poris dimensi. ¶ Quid vacuū scdo? si queratr q̄d rei nichil ē. Si q̄d nōis dimensio est corpa intra se nō cedendo recipiēs vt si itelligas vnā dimensionē:longitudinē sc3 latitudinem & spissitudinē nostrū sensibiliū cōcauum replentē:que non ce dens corpibus ipsa intra se recipiat:& tm̄ suar dimensionu3 simul cū corpor dimensionibus quāte ipse corpor dimēsio nes fuerint:semp habeat:talis dimēsio vacuū scdo diceretr. ¶ Quō interpretatr vacuū secūdo/spaciū separatū. ¶ Quid vacuū tertio? quid rei nichil est.si q̄d nōis: est qđ corporib⁹ imersum:plenū nō est ¶ Quo pacto diducitr? in vacuum ter tio priuatione:qđquidem eēt q̄dam pua vacua:inania corpo re:nata repleri.et in vacuum tertio dimensione:et hoc q̄de3 esset pue dimensiones corpibus imerse:aduenientibus cor poribus non cedētes. An aliud quicq̄ de vacuo desideres? Epi. Nichil. Sed dicta modo:mēte reuoluo:quo singula re ctius intelligam/& firmius teneam. Dne. Ultimus igitr sup est labor:circulū sc3 tpis tibi declarare. Epi.supest. Dne.or diamur ergo hunc in modū ipsū tibi recludere. 113 114 115 116 117

Uid tempus? Epi.me introgas? Dne. Interrogo. 118
q ego hunc circulū te interrogādo absoluā. Epi. Re spondeo igitr tempus numerū esse primi motus:se cundū prius & posterius. Dne.vt annus numerus est mensi um.et mensis numerus dierū.et dies numerus horarū prio rum & posterior. Quem primū motū vocamus? Epi.motu3 primi mobilis. Dne.ver ais. Et primū mobile:vltima/supre maq3 mobilis sphera est. ¶ Quo ordine sita sūt mobilia:sē per a ppiquioribus nobis ad remotiora pcedēdo? Epi.hoc ordine. Terra/aqua/aer/ignis/celū lune/celū mercurii/celū veneris/celū solis/celū martis/celum iouis/celum saturni/ firmamentū/& primū mobile. Dne.vides ergo primū mobi le oīm mobiliū esse supremū: qđ & tu numerando fecisti vlti 119

120 mū:ipm tñ natura/pfectione/ꝛ dignitate oīm pꝛimū ē. ¶ Sȝ quo motu mutat̃ hoc pmū mobile: nūq̃d gignit̃/coꝛrūpitur/ augef/minuif/alterascitue: Epi. non michi de illis videtur ītelligi debere. verū de eo motu qui latio ē. Dne. De eo scilicet: ꝛ quē motū: circūlationē nūcupamus. Sȝ vbi ē ille motus: Epi. In pmo mobili vt arbitroꝛ. Dne. Vbinam ergo: quādoquidē oīs mot⁹ in suo sit mobili. et sicut vox in aere: Epi. Hoc mō. Dne. Voxne aeri cui inest coextensa ē quēad modū albedo parieti: Epi. Hūc ī modū. Dne. Per accidēs videlȝ. q: nō extensiōe q̄ ī ipa sit: sȝ sui subiecti. Quāta vox/ q̄taqȝ parietis albedo: Epi. q̄tus aer cui vox adest: ꝛ quātus paries cui adest/adheretqȝ albedo. Dne. Per accidēs
121 tñ. ¶ Quantū ergo tēpus: Epi. Rñdendū michi ē: q̄tum pꝛimū mobile cui inest: sȝ addo sicut ꝛ tu p accidēs. Dne. Cau-
122 tius respōdisti. ¶ Habet ne dimēsio extensionē: Epi. Suapte natura. Dne. Et albedo intensionem: Epi. Consimiliter. Dne. Et latio successionē: Epi. idētidem. Dne. Aduerte igr̃. qd in q̄titate extensio est: ī q̄litate ē intēsio: et in latione successio. An q̄titas vt dimensio suapte natura extensionē habeat: Epi. Iādiximus ita esse. Dne. An suapte natura intensionē et successionē: Epi. Minime. Dne. An q̄litas vt albedo suapte natura ītēsionē habeat: Epi. Fassi sum⁹. Dne. An suapte natura extensionē aut successionē: Epi. Nō: nisi per accidēs. Dne. Rōnabiliter loqueris. diuisibilis ne albedo scd̄m intensionē: Epi. Maxime vt mea fert opinio. Dne. Sane rñdes. partes ergo scd̄m intentionē habet. Sed quas eas vocas: Epi. Nescio: nisi vt tu modo. Dne. Et grad⁹ et ptes intensiōis eas nūcupamus. cōsydera igr̃ quot diuisiones pariet⁊ albedo recipiat. Epi. duas vt puto vnā videlicȝ scd̄m partes extensionis: ad sui subiecti ꝛ dimensionis (cui adiūgit̃) diuisionē ei impꝛopꝛiā ꝛ accidentariā alterā vero secund̄ intēsiōis ptes eiq̄ud̄ ppꝛiā/p se/ sueqȝ nature accōmodā. Dne. Periti⁹ q̄ ipe expectabā rñdisti. cōsydera igitur vt ita apte de tpe rñdeas: q̄t diuisioib⁹ secet̃. Epi. Cōsimilr̃ duab⁹. vna scd̄ȝ extēsiōis ptes: ad sui subiecti ꝛ dimēsionis (cui ꝯiūgit̃) diuisiōeȝ: q̄ tpi ī ppa ꝛ p accñs ē: alt̃a vo scd̄ȝ successiōis ptes ei ppa/pse/ei⁹qȝ nat̃e accōmoda. Dne. optime. ꝛ ha-
123 rū d:sionū pma: pme albedis disioni rñdet: ꝛ scd̄a scd̄e ¶ Sȝ age dic michi. duo vni⁹ dimensionis pedalia ptes ne dimē-

sionis vocas? Epi.voco.One.et omnes vocāt.Sz nunquid possunt scd̄m extensionē simul eē? Epi.nō.One. Nam se occuparent.qd̄ minime natura sinit. tū illa duo pedalia simul esse possunt scd̄m successionē.Epi. Possūt.One.Nunqd̄ p̄me lationis:successionis ptes:simul esse possunt secundum successionē? Epi.non vt michi videt̄:sed vna semp prius est et altera posterius/sempq3 priori succedens.One. hinc merito successionis ptes appellari vident̄ Et diximus qd̄ in q̄titate vt dimensione extensio est: in latione successio nomiatur.Epi.Diximus.One.In analogia videlicz z pportione. Ideo q̄ta pugnantia est duo pedalia scd̄m extensionem simul esse:tāta est duas successionis ptes:vt duas horas/ aut duo minuta:scd̄m successionē simul esse. Et sicut si duo pedanea simul essent scd̄m extensionē:nō plus cōtinerēt/ occuparent atq3 replerent q̄ vnū pedaneū Ita quoq3 due hore simul secundum successionez :non plus atq3 vna hora durarent .De partibus autem extensionis secus euenit.Nā bene simul sunt scd̄m successionē. Epi. Et loqueris de partibus extensionis prime lationis? One.Loquor equidem.Sed pcedemus vlterius.℃ Quem numerum partium primi motus arbitraris esse tempus? an prime diuisionis partium videlicet secundum dimensionem sumptarum? an potius secunde et partium succedentiū:quas successionis ptes nūcupauimus.Epi. Secunde pfecto que ipsi ei ppria/per se/secundūq3 eius naturam existit.One.Ideo pulchre in diffinitione adiectum est:secunduz prius z posterius:ad discrimē numeri partium extensionis z secundū dimensionē sumptarum:lationi impropriarum/z scd̄m alterum conuenientium Epi. Pulchre adiectū est.z videor michi plane intelligere: diffinitionisq3 intellectum hunc haberi:tempus numerus ē primi motus secundū successionis ptes sumpt⁹ One.Sane admodum ℃ Quid p̄sens primo? Epi.est impartibile: preteritum futuro connectens.One.quēadmodū mediū punctuz in linea ptem extensionis priorē linee cōiungit z posteriorē: ita id imptibile(qd̄ nobis adiacet)tpis successionis ptes:p̄orem scz z posteriorē simul nectit:quarū quidē ptiū temp⁹ p̄us diximus esse numer̄ z id imptibile p̄ns primo nūcupam⁹ 124 125
℃ Quō intpretaberis p̄ns primo? Epi. Nūc/instās adiacēs 126
One.℃ Quid p̄ns secūdo? Epi.est tempus dicto imptibili 127

vtrinq3 nõ multũ distãs. One. vt hora/vt minutũ. Et p̃sens
128 hoc secũdo modo tp̃is nomẽ est: p̃mo aũt modo nõ. ¶ Quo
modo interp̃tatur p̃sens secũdo. Epi. Nũc. One. Est enim
nũc homonymũ vt p̃sens: modo imptibile/ modo tẽpus si-
129 gnificãs. ¶ Quid p̃teritũ? Epi. est tẽporis p̃ntis pars p̃or.
130 One. ¶ Quid futurũ? Epi. est tp̃is p̃ntis ps posterior. One.
Id p̃fecto tp̃is p̃ntis: qd nũc & imptibile nobis adiacẽs an-
tecedit: preteritũ dicit: & tp̃is p̃ntis pars p̃or. Et qd idẽ nũc
et imptibile: p̃ntis tp̃is sequit: futur dr: et tp̃is p̃ntis pars
131 posterior. ¶ Te id tamẽ aduertere licet bifariã dici & p̃teri-
tũ et futur: actu videl3 & potẽtia. Et p̃teritũ actu & futuru3
actu nũc diffinita sũt. et sũt: queadmod p̃sens cuius sunt par-
132 tes. Epi ¶ Habet ne ergo p̃ns suas successiõis ptes simul?
quas p̃us simul esse posse negauimus. One. Habet simul bo
ne fili vt in toto: nõ aũt simul scd̃m successionẽ. queadmodũ
aliqua dimẽsio: duo media ip̃am constituẽtia simul vt ĩ toto
habet: nõ tamen illa simul habet scd̃m extensionẽ: sed extra
se sunt/ & se nõ occupãtia. ita successiõis ptes p̃ntis secundũ
successionẽ extra se sunt: & q̃si se nõ occupãtes. Epi. Recte
iam concipio. aperi modo quid p̃teritũ potentia quidue po
133 tentia futurũ. One. ¶ Oĩno preteritũ potẽtia tẽpus id dici-
134 mus: quod fuit & cuius nichil oĩno est. ¶ Et id futurũ potẽ
tia quod erit sed nichil eius adhuc est. Epi. Et quid? si ce-
pero totum tempus a tuo natali ad nũc vsq3: qd nobis ad-
iacet. One. Tempus id nõ oĩno p̃teritũ actu: neq3 oĩno p̃te-
ritum potẽtia: sed ipsum dicere deberes/ partim actu/ & par
tim potentia p̃teritũ. Epi. Intelligere videor. One. Finge
tibi charissime fili vnam lineam ante tuos oculos quietos
et ĩmobiliter stantes: directe porrectam sine termino quidẽ
a te perceptibili: hoc modo.

F A D C B E

visus tuus ex vtraq3 pte ĩ aliquo signo porrecte linee defi-
cit: vt ĩ a & b. Sitq3 c ĩ visus medio ab vtroq3 p̃cepti spacii

extremo equidistās:ipsū c est vt pñs primo.a b vt pñs secū
do.c a vt pteritū actu.c b vt actu futuꝝ.a f pteritū potētia.
et b e potentia futuꝝ.Et si itelligas lineaȝ moueri f versus
quousqȝ signū e pueniat ad punctū b linee oculi:tūc b e fiet
actu futuꝝ:qđ prius futurū erat potentia.et a d potētia pte
ritū:quod prius erat actu pteritū.Epi.Descriptōem intel=
ligere videor.One.Fili si cōprehēdere posses:pmpta dicto
rū de tpe cognoscendoꝝ analogia est.suā tñ Aristoteles as=
signaret in circulo.Epi.haud satis itelligo.One. Nec cura
modo.sed sine nos pcedere ¶Que sunt in tpe? Epi.q̄ men= 155
surant tempore.One.¶Que sunt ea que mensurant tempo 156
re? Epi.Ea ipsa sunt que incipiūt ꝛ desinūt in tpe aut quoꝝ
ipsū tempus duratio est.One.vt res sensibiles ꝛ rerū sensi=
biliū motus incipiūt ac desinunt in tempore.et orbiū celesti
um/suoꝝqȝ motuū tempus duratio ꝛ mensura est . Idcirco
hec oīa ꝛ sunt in tempore ꝛ mensurant tpe:hec quidē vt mē
sura equante:illa vero vt mensura superante Epi.vis ergo
oīm ꝛ celi ꝛ terre ꝛ sensibiliū durationē esse tēpus: qđ tñ ex
tra terrā ꝛ sensibilia oīa existit.One.dictoꝝ oīm omīsqȝ cor
poree substantie:soli primo mobili intrinseca duratio:cete=
ris autē oībus extrinseca.Queādmodū tua dimēsio tue ma
terie/coloris/caloris et reliquoꝝ tuoꝝ sensibiliū accidētiuȝ
extensio est:soli tue materie intrinseca.Nam soli materie i=
est:ceteris autem extrinseca est.Epi.¶Sȝ an oīa sint in tē=
pore? One.multū ꝙ fili refert.sicut nō oīa dimensa sunt ex 157
tensione .sed meministi nos dimensiones rebus ad occupā
dum et desecandū additas esse dixisse.Epi.Memini. One.
et dimensiones replentie īpedimento esse. ꝛ que a dimensio
nū cōditione et natura recederent:magis replere/ magisqȝ
plena esse.Epi.et hoc memini.One. q̄a vna dimēsio cū alia
dimensione simul esse non potest.Epi.Scđm extensionē vi
delicet.One.¶Neqȝ vna successio simul cū altera scđm suc
cessionē.vt dies hesterna simul cū hodierna nullo igenio eē 158
potest.Epi.verissimū est.One. Tota igit tpalis duratio siл
esse nō potest:aut alicꝰ tpis due siл medietates. vt neqȝ due
simul corpis medietates.Epi.veꝝ.One.corpis scȝ scđm ex
tēsionē:ꝛ tpis scđm successionē.Impedit igit tps duratōeȝ:
pinde atqȝ corpus replentiā.Epi.Videt.One.¶Videtqȝ
tēpus rebus cōcessum:quo ipsaruȝ vna duratio ita occupet 159

vt alterā secū nūq̄ admittat/ vtqꝫ secetur in partes vt in ā nos/menses/dies / horas / minuta : quemadmodum omnis dimensio in infinitū secabilis est. Epi. Omnino. One. Ad durandū ergo successio ꝛ temp⁹ minime requirūtur vt ne qꝫ ad replendū dimensio. Epi. minime requirūtur. One. Nōne ergo quo℞ duratio a successionis ꝛ temporis cōditione ꝛ natura recedit: magis durabūt: quādoquidē successio ꝛ tempus duratione impediāt. Epi. videt vt de luminū replentia et dimensione. One. Et si magis adhuc recedunt: magis suapte natura durabūt. Epi. magis. One. et si in infinitum duratio illa a successiōis ꝛ tpis natura et cōditione (que durationi vt dixim⁹ ipedimēto /obstaculoqꝫ sunt) recedit/ euaditqꝫ semota? Epi. in infinitū durabit. One. Enīuero omnē durationē continebit. et cuilibet durationi sp aderit: neqꝫ vlla duratōe ꝯtineri poterit. vt neqꝫ infinita plenitudo dimensione: neqꝫ ab vlla excludi vnq̄. Et amice si scire cupis (et cupis vt arbitror) q̄ ea sint entia: sua duratione a successione ꝛ tpe recedētia: sūt illa beata/ et supramūdana entia: q℞ duratio et euū : sic se ad nostrā tēporaneā duratione hꝫ: sicut sua plenitudo ad nostrā dimensā et corporeā plenitudinē. Et id quod in īfinitū ab omni successione/ tpe/ et euo: semotū recedit: de⁹ ipse est: oīs eui/ successionis/ et temporis fons ꝛ origo/ infinita durationis immensitas/ et eternitas: cui omīa et preterita ꝛ futura presentia sūt: vt oī dimensioni presens adest. q̄ nulla duratione aut tpe aut euo contineri potest: neqꝫ a quoq̄ excludi. cuiusquidē infinitā sempiternitatē: res caduce et sensibiles in hac paucula (quā vides) tēporalis durationis functione imitantur. Et celestes corporee substātie in toto tpe/ totaqꝫ tpis successione. Et entia illa beata/ ꝛ supramūdana ī toto supertēporali euo: maiore etnitatis similitudine. Epi Gratissima sūt hec: sꝫ q̄ nō facillime infirmus (vt de plenitudine diximus) capiat mentis obtutus. One. Gratissima fili: et ad que et altiora multo nostre Philosophie contēdit conatus. Sed hec nūc ꝓ tua mediocri introductōne satis esse videntur. Tu hec interim digere/ ꝛ digesta memorie māda. Et cum voles abito: nisi quicq̄ tibi relictum est querendū. Epi. nichil omnino. abeo et que mones memorie mandare curabo.

Dialogi physice introductionis finis.

Tabula dialogi difficiliũ Physicaliũ

Diuisio quãtitatis 1 Diuisio q̃titat; cõtinue 2
Cur dimẽsiões:lõgitudo/latitudo/ꝛ ꝓfũdũ reb⁹ sit ĩbute.3.
Q; diuersa lumina ꝛ q̃litates diuerse sese idẽ opplendo spaciũ nõ impediãt: ꝙ dimẽsiones nõ sit.ꝛ eoꝝ que 68/69 ꝛ 70 numero p̃cedentis dialogi cõpꝛehensa sũt epilogus 4
Aniam nr̃am mag; suapte natura aliis sensibilibus formis replere 5
Aiam nr̃am dimẽsione cõtineri arceriq; et quantam per accidens esse 6
Animã nostrã totã esse in toto nostro corpore et totã in qualibet corporis parte 7
Punctũ minime replentie esse:s; replentie ẽminũ. 8
Supiores mẽtes ꝛ nostrã aĩam corpi q̃ pũcto similiores esse. hic nos poti⁹ ipsas corpore q̃ pũcto puestigare. 9
Aĩam nostrã supioꝝ ꝛ inferioꝝ mediã esse ꝛ hominẽ quodã mõ omis creature vinculum esse. 10
An nr̃m cõcauũ sublat; dimẽsionib⁹ plenũ/an vacuũ eẽt? 11
Materiã ꝛ reꝝ formas haudq̃q̃ sublat; dimẽsionib⁹ occupare/ diuelli/discĩdiq; posse.et ꝙ tũc materia ꝛ eius replẽtia:a supiori substãtia ꝛ eius plenitudine distaret 12
Materiã dimensionibus spoliatam/absolutãq; ptes discretam quãtitatem cõsequentes habere 13
Hinc difficultatẽ vnius ꝛ multoꝝ emergere. ꝛ supiores mẽtes/nostrũq; animum : plenitudinis partes discretam quantitatem consequentes non habere 14
Hãc grauissimã vnius ꝛ multoꝝ difficultatẽ:olim Parmenidis Pythagorei/ꝛ Zenois Heleate fuisse.ꝛ hic deũ(si in analogia ludere libet) pũctũ totũ replẽs vniuersũ dici posse. et mentem superiorem punctũ replens celu;.nostram vero animam punctũ replens corpus nostrũ 15
Que cõtinua. 16 Quid punctũ. 17 Quid linea 18
Quid superficies.ꝛ que puncti/linee/superficiei/ꝛ corporis natura sit et conditio 19
Occupatõem q̃ distractõem potiorẽ eẽ corpis cõditõem: rẽ tñ corporeã efficere ipsi magis ꝓpriã atq; accõmodatiorẽ 20
Quocirca euenire ꝯtigere corp⁹ p alteꝝ posse nõ occupare ꝛ beatifica corpa ꝛsi lõga/lata ꝛspissa sit nõ occupare 21
Supficiem verius/pfectiusq; linea ꝛ pũcto ẽminare .ꝛ quo

modo due Enātii difficultates ex deprehensione pūcti actu et puncti potentia sint diluende 22
Punctū potētia in diuisione nasci: ꝛ pūctū actu in cōtinuatione deleri ab ipso actu/ipsaqꝫ rex forma. 23
Ubi punctū/linea/et superficies sint 24
Esse in aliquo vt accidēs ꝛ vt tmin⁹ ex opposito rūdere 25
Cōparatio puncti actu/et potentia 26
Quid rarū 27 Quid densum 28
Scdm datas descriptiones: aerē ignis collatōne densū esse: collatione vero aque rarum. 29
Equā esse Homophronis ābiguitatē: ꝛ de q̄ meminit raritudine et densitate esse querendum. 30
Rarefactōis/densationisqꝫ naturā ꝙplurimis qdē visā difficillimā: in analogia albi ꝛ nigri pquirere facile esse. 31
Ql quātitas quantitati sit contraria 32
Raritudinē ꝛ dimensionē/itidē densitatē ꝛ dimēsionē subiecto et eēntia idem esse: ratione vero diuersa 33
Tantā aut fecundiorē in sensibiliū dimēsionibus ꝯrietatem reperiri: quantā in extremis ꝛ mediis coloribus 34
Oēm maiorē raritatē minori: ꝛ oēm minorē maiori esse ꝯriā. et ita de dēsitate esse sentiendum 35
Magna facilitate rebus cōcessū esse pmutari posse de raro in densum/et contra. et de magis in minus. hācqꝫ promptitudinē maxime aeri esse insitam 36
Rex formas: pūcta/lineas/supficies ꝛ solida efficere. 37
Quid rarū simpliciter ꝛ quid simpliciter densum 38
Que antea Homophron ꝛ Enantius de rarescētia ꝛ cōdensentia sensissent. cōtra que Oneropolus agit. 39
Punctū absqꝫ mutatione enasci et deleri: idqꝫ momētanea mutatione fieri que motus non est 40
In hoīs ortu/obituqꝫ successionē obseruari 41
Successionē ortus/obitusqꝫ hoīs: ab aliarū rerū ortus/obitusqꝫ successionibus differre. ꝛ resurrectōis cōiectura 42
Primū nr̄e aīe ortū ad esse: creatōem eē ꝛ eius tēporaneam corpis iformatōem: nostrā generatōem. ꝛ ei⁹ tpaneā iformatōis desistentiā corruptōem. ꝛ ꝙ aliarū rex corruptio forme sit desitio: nostre autē anime nichil sit desitio 43
Nō simul momēto emergēs pūctū cū altero pūcto manere. ꝛ motū acq̄sitū ꝛ opposite fore abiectū se sil' absoluere 44

Linee et superficiei nō proprie esse motum et mutationē vt neqȝ puncti. 45
Totā qualitatē toti qualitati et partē parti esse cōtrariā 46
Qualitates remissas cōtrarias esse et eidē subiecto aduenire sed extra se intensiue: et omnē qualitatē hoc pacto suos gradus extra seinuicē habere 47
Instantia Enātii.et quō duo cōtraria simul eidē assint 48
Quo modo duo silia pedaliaꝛ due siles q̄litates ꝯrie nō sit cū tn̄ illa se simlr̄ extēsiue ꝛ he simlr̄ intēsiue nō admittant 49
Cur potiusvnus gradus qualitatisvnū gradū q̄ꝫ alterum quēlibet pellit 50
Cū maxia q̄litate nichil sui cōtrarii eidē subiecto adesse 51
Quo modo finiendus sit qualitatis gradus 52
Duas qualitates remissas se eidē subiectoꝛ subiecti eidem parti admittere 53
Vnū qualitatis graduȝ duos aduerse atqȝ cōtrarie pellere non posse 54
Que q̄litates smplr̄ ꝯrie/q̄ scd̄m quid/que neutre 55
Vnde i q̄litate/quātitateꝛ latione pēdeat maxia distātia 56
Substātialia cōtraria maxie distare:pma ꝛ vera esse 57
Nō oia tn̄ maxime esse cōtraria:etsi semp maxime distēt.eapter nōmirūvideri q̄litatis cōtraria eidē subiecto adesseꝛ eidē subiecti parti:substātialia autē nūq̄ꝫ 58
Que in qualitate/quātitateꝛ latione intēsio. etveloxꝛ tardū non variare speciē 59
Non oēs qualitates cōsimiliter intēdi 60
Lumē nō esse aliq̄d fixūꝛ iuge sȝ euanidūꝛ transiens 61
Qualitatū euanidarū intensionē a potētiaꝛ remissionem ab impotentia nasci 62
Stabilesꝛ iuges duplicē sue itēsionis occasionē habere 63

Dialogi difficiliū Physicaliū introductorii note.

Analogia/certa rei ad rem pportio:q̄ incerta certis pbat.a Platone mirifice inchoata:ab Aristotele completa:multis ignota:et a plerisqȝ Philosophorū occultata. ¶ Proteus filius Oceani et Tethyos:vates maximus nō nisi coactus/victusqȝ volēs oīa veridica soluere. ¶ Milo Crotonensis athleta fortissimus:qui nude manus ictu ī certamine olympico taurū interfecit.stadiovno:spiritu retēto portauit:quē totum die illo comedit.

Dialogus Jacobi F Stapulen̄ difficiliū Physicalium introductorius.

Enantius. Homophron. Neanias. Oneropolus

Q uā me humane hospicio susceperis O Homophrō deo semp eterno gr̄as ago: habeoq3 tibi ꝛ semp habebo gratiā: maiorē quidē semp habiturꝰ imo vero maximā: si priusq̄ʒ a tua domo recessero et me mee domi recepero: ope tua Oneropolū videā. Ho. nō mō videas: sed ꝛ eiꝰ familiaritate vt voles vtaris. vir enī humanissimus est ꝛ me vt Hermeneū fratrē quidē grādiorē natu: sūma beniuolentia ꝑsequit̄ ꝛ amat. Enan. O oportune. s3 scis cur id tantopere optarim. q2 si domū cōcessero: vix aliqn̄ ad vos sū redituruss: sic grādeua sū etate. ꝛ me ad remotiora loca sepius trāsferre defessa etas non patit̄. fragile michi domiciliū est: vt qđ ꝑpediē michi ruinā minet̄: ꝛ qđ vbi me transferēdo sepius agitarē: veluti valido ꝑflatū vento statī illisū corrueret. Ho. verꝫ ais. ego ꝛ tu O Enāti fragile ꝛ vetustate caducum corpus habemus. aīa autē ipsa nō senescit. nosq3 corporis maleficio / ꝛ demolitōne aliqn̄ mori op3. qn̄ aūt: nescimꝰ. nisi qđ nos qui multos iam viximus annos: ꝛ veluti currentes vt spaciū transegimus: multos nobis nō supesse cognoscimus quos in futurꝫ viuamus. Enā. Jta natura vult et recta ratio iubet. S3 audi potius quid dicturus sim Jn hac tā grādeua etate nō vidi q̄ me maiore voluptate affecerit tuo filio. neq3 id assentandi gr̄a dictū puta: quia eius pat̄ sis et eiꝰ ꝓbā idolē libent̄ audias. Ego ꝓpt̄ etatē ipsū accersēs dixi: O fili Neania ad me venias. plane dic michi q̄so si pulchrarꝫ litterarꝫ ludo īdulges. si ipsū colis. colo inq̄t. ꝓbe inq̄ʒ facis: si hāc tuā pulchrā iuuentā ꝟtutibus ꝛ sciētiis adornare conaris. sed quā disciplinarū inquā ꝓfiteris? an Grāmaticā / Rhetoricā / Poeticā? quid? quadā benignitate respōdit Jn his o Enanti nō amplius versor: aliqn̄ sū versatus. meū siquidem nunc studium circa Philosophiam intentum est. Jpsum vlterius interrogo. ad singula modo quidem mirabili ꝛ michi insueto promptissime respōdit: meq3 suis respōsionibus attonitum reddidit. Quod cum persensit puer. O inquit Enanti: si Oneropolū presēs audias (p̄ceptor nempe meus est Oneropolꝰ) te in maiorē admiratōem cōuersurꝰ ē. Ex illa certe hora videndi Oneropoli validū ꝛ mirabile de

siderium concepi. Turpe michi videtur senē virū: puerū admirari. Siquidē admiratio ex ignorātia nascit: eoꝝ etiā que pueri michi cognoscere vident. Sed turpius suam ignorantiā ad sua sepulcra seruare michi visum est. Puerum tamē fateor sum admirat⁹. Tu igr̄ cū Oneropolū cognoscas: maturemus gressū ad ipsum: vt ⁊ videamus: ⁊ pariter (vt pollicitus es) ip̄z audiam⁹. Ho. maturem⁹. Enā. Jube pueꝝ vna nobiscū veire. Ho. heus Neania. Ne. p̄sto assū paṫ. Ho. i celer/ p̄curre/ nūcia Oneropolo me vna cū amico hospite Enātio: nūc ip̄m visitaturos. ne. Nūciabo. Ho. iā puer nūciauit. eccum Oneropolū egrediuntē hūc facie macilentū. One. O vos Homophron ⁊ Enāti gaudio me afficitis mlto: ⁊ multū facitis vt amici: quādo ad hoc meū domiciliū vos conuertitis. hec mi chi p̄fecto animoꝝ beniuolentia: nullo auro/ nulloq₃ p̄cio extimāda est. Ho. voluit te o Oneropole Enanti⁹ videre. qui cū doctus sit: oēs doctos viros amat: atq₃ cum doctis libens conuersaṫ. One. eū ipsum a multo t̄pe itidem videre cupiebā. et tibi debeo gratiā referre: qui huc ip̄m ad me adduxeris: qui cū doctus sit: ab ipso poterimus aliquid obtinere. Enan. Qualē te absentē Homophron p̄dicabat: talem p̄ns intueor. Sed o Oneropole nequaq̄ꝫ a me quicq̄ꝫ discere possis. Homophroni nup narrabā: quo pacto puer q̄ te audiuerat: admiratione me pene stupidū ⁊ attonitū reddiderit. tanto magis id factur⁹ es o Oneropole: ⁊ me de ignorantia multoꝝ liberatur⁹. Ho. Tu Oneropole nūc (vt putamus) alienis negociis mime es occupatus. One. Neq₃ domesticis quidē. verū eniuero optabā aliquē huc aduentaturū quo cū mutuos sermones agitarē. Ho. Et nos itidē tecū cōferre optamus. Ob sequere igr̄ Enantio ⁊ michi: ⁊ in tuo docēdi genere apias nōnulla: q̄ Enātius sūmop̄e cognoscere desiderat. Neq₃ multum ī accessorio sermōe laboremus. Enā. Nos id efflagitam⁹: ⁊ nos huc hac de revenim⁹ gratificare igr̄ Homophroni. One. Quādoquid ita vultis: nō possum vobis nō morēgerere: modo id possim quod me rogatis Sed eamus intro: sūt subsellia quibus insideam⁹/ quiescamusq₃. Vos modo explicetis q̄ ī re vobis gratificari queā. Enan. Si quātitatis naturā nobis apueris. hinc a puero in admiratiōnē sum adductus. One. vt vtriq₃ ergo gratificer: a quātitatis aperiēda natura hoc pacto sumam⁹ exordium.

1 Quantitatũ hec est cõtinua hec vero discreta. Enan. q Discretã nũc omittamus: ꝛ ꝯtinue naturã ꝓsequere.
2 One. ¶ Cõtinuaꝝ hec linea/ hec supficies/ hec corpus/ illa vero tempus. Et lineã/ supficiẽ/ ꝛ corpꝰ dimẽsiones nuncupamus: quaꝝ forte naturam prius audire desideras. Enan. Idipsum. Sꝫ interroga pueꝝ obsecro. in hoc vel gratificabere nõ paꝝ Hõphroni: cognoscetqꝫ de filio me nimis vera locutum. Gratũ ne tibi hoc factũ putabis Homophrõ Ho. Gratũ. One. Dic age O Meania qñ tuo patri ꝛ Enãtio
3 gratum est ¶ Cur dimensiones vt lõgitudo/ latitudo ꝛ ꝓfũdum rebus sint tribute? Me. Quo res ipse dimẽse sint: lõge/ late atqꝫ ꝓfunde: quo res occupent/ distrahant/ atqꝫ secẽtur vt albedo rebus tributa est: quo res albe fit/ ꝛ visu discernãtur. One. Et si omẽs ad distrahendũ rebus sensibilibus cõcesse sint: maxime oĩm corpus ad occupandũ tributũ esse videtur. Nam corpa nunq̃ sese occupare ꝛ simul esse: natura
4 pmittit ¶ Sed an si vnus sol in oriẽte situs luceret ꝛ alter ĩ occidente: an inq̃ vtriusqꝫ lumen nostrũ cõcauum offunderet? Me. vtriusqꝫ. One. Etiã si collustra/ lumĩaqꝫ illa diuersaꝝ eẽnt naturaꝝ? Me. etiã. One. et vbicunqꝫ in nostro cõcauo vnũ illoꝝ luminũ adest: illic adest ꝛ alterũ. Me. adest certe. quẽadmodũ per totã manũ meã ꝛ vbiqꝫ simul adest color ꝛ calor: ꝛ vbiqꝫ in lacte candor ꝛ dulcedo. One. Quo pacto id potius eueniat: q̃ de me ꝛ te? vt vbicũqꝫ nostrum sit vnus: simul alter nunq̃ esse possit? Me. Non sine rõne Nam lumĩa illa/ color/ calor/ candor/ dulcedo ꝛ similia: neqꝫ dimẽsiones sunt neqꝫ in se dimensiones hñt. nos aũt dimẽsiones habemus. q̃ cũ se occupare nequeãt: nos simul eẽ posse minime pmittunt. One. Sed quid. replent lumĩa illa/ calor/ color/ candor ꝛ similia? Me. Replẽt. ꝛ quideꝫ suapte natura: at nõ occupãt. One. ꝛ tua aĩa/ tuaqꝫ potẽtia? Me. Et hec q̃dem vt q̃tũ mee dimẽsiones replent: tm̃ ꝛ mea aĩa/ ꝛ mea potentiaꝛ q̃cunqꝫ illis dimensionibus in me cõiuncta sunt. neqꝫ q̃dem hec se occupant. Nã dimẽsiones nõ sũt. One. Dimẽsionibus ergo vt repleãt tibi non egere vident. Me scꝫ. qui potiꝰ officiũt/ nocẽtqꝫ. One. Sublatis ergo nr̃is dimẽsionibus: Homophron/ Enantius/ ego ꝛ tu simul idẽ replere possem? vt vniuscuiusqꝫ nostrũ simul actus cũ actu: ꝛ potẽtia cũ potentia adeẽt. Me. Nichil ꝓhibet. nã nos nõ occuparemꝰ neqꝫ

alter alteri ipedimento esset: quominꝰ simul esse possemus.
vt neqʒ lumē lumini. One. Et censes vt arbitror que a natu
ra dimensionū ꝛ corporea mole recedūt: magis suapte natu
ra replere. Me censeo. nec ab re quidem. cū dimēsiones ple-
nitudini ꝛ replentie obstaculo/ ꝓpedimentoqʒ sint. One. Et
que magis a dimensionū conditiōe ꝙ lumina illa posita re-
cederent: magꝭ vtiqʒ replerent. Me. magis. One. At que ne-
qʒ sua natura/ neqʒ per alterū dimensa sūt: magis a dimen-
sionū conditiōe recedūt. Me: magꝭ certe. One. Magis ergo
replent. Me. Fateor. One. Et si qd adhuc i infinitū magis a
dim ensionū cōditione recederet? ꝗ plenitudini/ replentieqʒ
officiūt. Me. Id i infinitū repleret/ imo idipsuʒ infinita ple-
nitudo esset. One. Vides ergo chare Homophronis fili ꝙ
facile sit celestes/ supramūdanasqʒ beatas intelligētias ce-
los replere: quādoquidē hoc sensibile lumē tā facile nostrū
concauū offuudēs: minꝰ a dimensionū conditiōe/ atqʒ natu-
ra recedat. vides rursum quo mō deꝰ oim rerum principiū:
infinita sit plenitudo? omia idcirco replens: quē neqʒ celi ꝛ
terra capiāt infra mundū totus existens: totꝰ ꝛ extra: hūcqʒ
mūdū factū in Atomo. Me. haud hoc vltimū intelligo. One.
Sue plenitudinis scilʒ. Hec forte ꝛ similia. O Enāti a pue-
ro audiuisse potuisti: si hac de re ipsum tentaueris. Enan.
Audiui equidē ꝛ alia. et semꝑ modo mirabili: more tuo in fi
ne aliquid diuinū conficiebat. ¶ Sed tu age. te aliquantulū 5
de animi nostri plenitudine loquentē audiam. One. Vt tibi
placet. Michi siquidē videtur nostra anima magꝭ suapte na
tura a dimensionū natura ꝛ conditione recedere: ꝙ bonis/
leonis aut cuiusqꝫ alterius animalis anima: vt cui nichil vn
ꝙ distrahi/ aut addi quicqꝫ possit. Coercetur tamen/ contine
turqʒ dimensionū finibus. Enan. magis recedere arbitror. 6
One. ¶ Qꝫ non distrahitur: hoc habet qua cum superioribus
mentibus conuenit. qꝫ vero dimensione coercetur / contine-
turqʒ: qua cum inferioribus formis. Enan. Quid ais coer-
cetur? One. Per accidens videlicet. Nam nostra anima no
stris dimensionibus coniungitur: partim sicut albedo: par-
tim vero alio modo. Nam corpus dimensum informat. Et
sua plenitudo / suaqʒ replentia tanta est: quantum corpus
ipsum: corporisqʒ dimensio. Et si corpus excrescere ꝗtūli-
bet intelligamus: ipsam nullo addito totum repletura est.

et si quantũlꝫ minui:neqꝫ plus minusculo corpore replebit
excrementa tñ ⁊ decremẽta:natura determinata sunt.habꝫ igi
tur rõne dimensionũ:vt nõ plus ꝙ̃ suũ corpus(siue magnũ
sit siue ꝑuum)repleat.Enan.Et diceres forte aĩam quantã
per accidẽs.One.Nichil obstat.nã dimensionibus cõiũgit:
eiusqꝫ dimensionibus arcet atqꝫ cõtinetur plenitudo: sꝫ nõ
desecat distrahiturqꝫ:vt ⁊ cetere forme:dimensionũ distra-
7 ctione¶ Sed si superior supramũdanaqꝫ mentiũ aliq̃ sit in
oriente:totã ponemus esse in oriente.nam ꝑtes nõ hꝫ.Enan
verꝫ ais.One.Et si in occidẽte:totã in occidẽte. ⁊ vbicunqꝫ
fuerit:totam.Enã.vbicũqꝫ fuerit:ponemus totã . Sꝫ q̃d tũ
One.Et cum nostra aĩa ceterarꝫ inferiorꝫ formarũ:sit maxiẽ
vna:vt que ꝑtibus careat quibus distrahi/diuelliqꝫ possit:⁊
ipsa vbiqꝫ in nostro sit corꝑe: ipsa tota erit in toto corꝑe/ et
tota in qualibet corꝑis parte:quẽadmodũ intelligẽtia tota :
in toto celo:et tota in q̃libꝫ celi ꝑte.Ut enĩ celũ ad intelligẽ
tiam:ita corpus hoc nostrũ ad aĩam.hoc tñ ĩterest.ꝙ supra-
mundana mens:celi dimẽsionibus nõ cõiungit/illis nõ coer
cetur aut cõtinetur.qd̃ mens nostra suis cõiuncta dimensio
nibus:sustinet ⁊ patit.Enan. videor cõcipere quõ nr̃a aĩa:
tota sit in toto corpore:totaqꝫ rursũ in q̃libꝫ corꝑis ꝑte . qd̃
ad hanc vsqꝫ etatem elangui cognoscere.⁊ me hac ignoran
8 tie egritudine(fateor)pulchre soluisti.One¶Sed q̃d de pũ
cto? Enan.Tuũ expecto iudiciũ.One.Perparꝫ michi reple
re videt:sꝫ potius eẽ replẽtie terminus.Nam linee:q̃ lõgitu
dine tantum replet.Enã.Et michi quidem ita videt . One.
Quod igit horꝫ magis plenũ/magisqꝫ replet:an punctus/ li
nea/superficies an corpus? Enã.Corpus.One. Nã sua ple
nitudo tribus ꝑfecta cõsurgit:lõgitudine/latitudine ⁊ ꝓfun
do.Replet enim ⁊ secundũ lõgum/⁊ latũ/⁊ ꝓfũdũ. Deinde
suꝑficies.cuius plenitudo duobus cõtenta:tm̃ longitudine
et latitudine replet.mox linea:vno:sola longitudine replẽs
Et horum omnium vltimum locum obtinet punctum: mini
9 me sua natura plenum.Enan.Ita videtur.One¶ Utrũ er
go illorum an punctũ/an corpus:suꝑioribus mẽtibus et ani
me nostre similius putas? Enan.Ego ratiocinatõe tua huc
adduct⁹:corpus similius esse puto. Nã maxime dimẽsionũ
plenũ/replẽtiaqꝫ hñs cõclusisti ꝑũctũ aũt oĩm miĩe.mẽtes
autẽ suꝑiores et aĩa nostra:maxime plene.One. Ergo tibi

videtur supiores mētes ꝛ aīam melius per corpus inuestigari posse ꝛ concipi: ꝙ p punctū. Qui aūt id per pūctū efficere molireť: tentaret id efficere: per id qđ remotius est atqȝ dissimilius. Enan. Tentaret ꝓfecto ideoqȝ id satius efficeret per corpus. One. ¶ Uides ergo quo mō nostra aīa: supior et inferior media est: bis affinis: ꝙ materie coniūcta: dimensionib⁹ arceať/ contineaťqȝ. illis vero: ꝙ impers sit: nullas (vt ꝛ celestes forme) quib⁹ distrahatur ptes habens: vinculū oīs ꝛ celestis ꝛ sensibilis creature. Enā. Hec michi o Oneropole audire gratissimū est. One. ¶ Sed age si a nostro cōcauo dimēsiones sublatas intelligam⁹ (quod tamen fieri natura nō posse nulli dubiū est/ in nulliusqȝ cōtrouersiā venit) Quid tum: an nostrū concauū plenū/ an vacuū putas? Enā. Et tu quid eo in casu sentires? One. Plenū: sūbstātia scilȝ: vt materia ꝛ rex formis. Nam a dimēsionibus plenitudinē/ replentiāqȝ nō habere confessi sumus: vacuū aūt corpore dimenso. Enan. Gaudeo hec a te cognoscere. ¶ Sed tūc materia ꝛ rerū forme nullo pacto occupāt. One. Neqȝ vllo pacto quidē distrahi/ diuelliqȝ possunt. imo sicut dimensio rex continuatio est: ita quoqȝ rex distractio atqȝ diuisio. Enan. Quo pacto igr̄ tūc materia totū nostrū concauū replens: a supiore substātia differet? et eius replētia ab illius replentia? One. Longo interstitio. Nā ipsa semp dimensionib⁹ cōtungi nata est/ eas in se recipere/ earum sectione secari/ ꝛ occupatione occupare. Intelligētie aūt ꝛ supiori substātie: nichil tale cōuenire potest. sicut neqȝ alba/ neqȝ nigra/ calida/ aut frigida vnꝙ eē potest. Enan. nūꝙ sane. One. ¶ Uident ergo diuisio ꝛ partes: ꝗtitatem sequi. Enan. Proculdubio. One. Sed hec diuisio ꝛ he partes: ꝗtitatem discretam. hec vero rursus diuisio ꝛ he partes vt distracte/ discisseqȝ: continuā. Quo fit vt separate eo quo posuimus modo materie: hoc modo partes nulle sint. Nam secari/ diuelliqȝ nō potest Enan. discretam ꝗtitatem alio loco determinandā postulauimus. Sed tu modo dic obsecro: haberet ne materia hoc modo separata: partes? One. Idcirco addidi hanc diuisionū hasqȝ partes: ꝗtitatem discretam sequi. Enan. Quo pacto? non perpendo quid velis. perpendis tu Homophron? Ho. haud adhuc enanti: sed nobis clarius aperiet. Fac nobis o Oneropole: claram huiusce rei intelligentiā. One. Nē

queritis faciẽdam ad quam graues scirpi/ grauesq3 insurgunt difficultates:morẽ(tamen)geram(vtcunq3 potero) facere quod optatis.capio materiã dimensã A b inter nos et celi cõcauũ contentã:quã in qnq3 partes A/C/D/E/B dimensionis diuisione:intelligo diuisibilẽ. vocoq3 materiam sub dimẽsione A cõsimiliter materiam A:et contentã sub c materiã c:et ita deinceps. manifestũ est materiã A non esse materiã C. Nam simul distractione dimensionis A distraheretur seorsũ a c:et pari ratione c seorsu3 a d.quare materia c nõ est materia d.et de reliquis idem subit iudiciũ. Enan. idem. One. Substracta ergo dimensione a tota materia a b:remanet tota materia a c d e b:totũ nõ occupãdo replẽs. Enan.remanet. One. remanet etiã materia a et materia c/ et d /et e/ꝛ b. et materia a non est materia c:neq3 c materia d.vt neq3 ꝑus.Fieri enĩ nequit vt que ꝑus diuersa/distincta q3 sũt:vnq̃ fiãt idẽ.Et de e/et b idẽ subit iudicium. Enan. Proculdubio. One.et partes ille diuerse totã materiã a b cõstituẽtes :vt diuerse dimẽsionis partes totã dimensionẽ: dissectionis distractionisq3 partes dici nequeũt :vt q̃ nullo pacto desecari/distrahiq3valeãt.Enan.rationabile videtur One. Partes igit:diuerse discretõis erũt/ et scd̃m numerũ sumpte:et diuisio illa scd̃m quãtitatẽ discretam intellecta. Enan.Oportet.One.Intelligis ergo: cur prius dixerĩ hãc diuisionũ/hasq3 partes quãtitatẽ discretã sequi? Enan. Arbitror vtrunq3 nostrum mediocriter cõiectare. ¶ Sed forte
14 neuter nostrũ sentit quis grauis scirpus queue grauis difficultas inde emergat.One.maxima ꝑfecto secretissima/ꝛ latentissima:quomodo videlicet vnũ sit multa.quãquidẽ Sophiste:sophistice tractãt.et Philosophi occulter profũde. Enan.Apertius id nobis intelligẽdũ cõmitte.One.vt possum.id addubitant:ne queadmodũ partes replẽtie materie a/c/d/e/et b multe sũtꝛ diuerse:tametsi nũq̃ dimensionibus substrata / subiectaq3 esset materia: an id plenitudini itelligẽtie/et anime competat/vt si sit corpus meu3 g k scd̃m dimensionẽꝛ materiã in quattuor partes g/h/i/k diuisibile:nõ vobis dubiũ ẽ aliud mee potẽtie ꝛ materie esse sub g/ aliud sub h/aliud sub i/et aliud sub k:quattuorq3 esse potentie diuersas replentie partes.Enan.nõ dubiũ. One. Sed vobis dubiũ est an aliud aĩe sit sub g/aliud sub h/aliud sub i/ꝛ ali

k
i
h
g

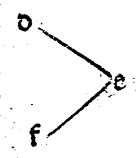
h
e
d
c
a

L

ud sub k. Enan. Id nos angit. One. Sed quid tandē vobis videtur? Enan. Michi quidem sic esse oportere: q̄d aūt Ho mophron sentiat: nescio. Ho. Idem quoq3. One. Non igit̄ g anime est sub h neq3 h sub i. Enan. sic est. One. Euanuit igit̄ superior sermo: neq3 id plane verū est: nostrā animā totā eē in toto corpe/ totāq3 in qualibet corpis parte. queēadmodu3 tū supra cōfessi fuimus. sed tota erit in toto ꝛ ptes in ptib⁹. imo cum materia quedā sit ptium infinitas ex quibus constat: similibus tū natura: sicut linea ex īfinitis ptialibus constat lineis: ita quoq3 aīa nostra quedā erit partiū īfinitas ex quibus suo modo: vt materia ex suis: subsistet. tametsi cum dimensione (vt materie partes) distrahibiles nō sint. q̄d si vobis absurdum videtur: neuter vestru3 recte sensit. Enā. neutiter vt opinor. et nos belle ad cōcessorū opposita deduxisti. Sed nunquid aliud ꝛ aliud replentie anime nostre eē oportet sub g/ sub h/ sub i ꝛ sub k? One. nō si vt op3 redarguti sumus. Enan. Ostende ergo nobis si potes quō id non oporteat. ꝛ nos hac ignorantia libera. One. Graue on⁹ iponitis. id tamen quomodocūq3 efficere moliar. Enan. Sat nobis erit One. Recte ne dictum putatis: rerū omniu3 pincipiū: infinitam plenitudinē esse/ omniaq3 replere? Enā. Recte. One Et id ipsum vnum est. Enan. imo maxime vnum. One. Q̄d autem maxime vnum est: fieri nequit vt partes vllas habeat. Nam iam potius multa esset: et non ipsum maxime vnu3 Enā. esset. One. Et tamen eius plenitudo atq3 replentia ad est parti materie a/ ꝛ c/ ꝛ d/ ꝛ e/ ꝛ h. quandoquidē infinita est: et omnibus adest. Enan. Adest proculdubio. One. Et tamē nō aliud et aliud plenitudinis eius ꝛ replentie: nam partes haberet. Enā. Sic est. One. Non igitur si alicuius plenitudo et replentia alicui toti dimenso assit: oportet cuilibet dimensi mediarum/ tertiarum/ aut quartarum: aliud et aliud plenitudinis illius respondere. Enan. Non certe oportet. One. Et ita de intelligentia ꝛ nostra anima. que si secus replerent/ diuersasq3 numeri plenitudinis partes haberent: quelibet esset quedā ptium infinitas: ꝛ potius īfinita q̄ vnū. Enā. recte dixisti nos in grauē vnius et multoꝝ īcidisse difficultatē. One ¶ Grauis hec fuit (nec imerito) āiquoꝝ Phōꝝ difficultas: vt Parēīdis Pythagorei/ ꝛ Zenōis Heleate. vides ergo quō aīa nr̄a sit pūctū corp⁹ nr̄m replēs. ꝛ ītelligen 15

tia pũctũ replens celũ. deus autẽ pũctũ: totũ replẽs vniuer
sum. punctũ autẽ vbiq; in analogia. Enan. Effecisti qd po-
stulabamus: reddidistiq; nos tua respõsione contẽtos. gra
ues q̃ ex dictis emergere possent difficultates nũc missas
faciamus: & aliquid leuius tractemus. One. quidnã? Enan.
cũ nobis de dimensione inciderit sermo: quã trinã posuisti
longitudinẽ/latitudinẽ & pfundũ: Itidem lineã/superficiẽ
et corpus: et punctũ oĩm videatur esse terminus: nobis gra
tificabere si eius naturã explices. One. Sũmopere cuperẽ
vobis obsequẽdo placere: & vobiscũ conferẽdo veritatẽ in
quirere. Sed forte o Enãti harũ rerũ longi tẽporis vsus
te fecit peritũ: aut ꝓprii ingenii excellẽs bonitas: aut ex ali
orum libris (qui perquirẽdi studiosus es) iam optime didi-
cisti: et solũ nostrũ dogma examinare tentas. Enan. Nõ ita
est per amicitiã nostrã o Oneropole. verũ vbi ceteris meo
more contrarius sũ: ego tecũ vna et Homophron libẽter cõ
cordamus: et ego id abs te pro munere requiro: vt tuam de
promas sententiã. Ho. Ego itidem requiro. One. quãdoq-
dem me serio requiritis: qualẽcũq; tñ meã deprõmã sentẽ-
tiã: hinc michi aucupãs exordiũ.

16 Continua sunt quorũ vltima sunt vnũ. Se tangentia ve
17 ro: quorum vltima sunt simul. ¶ Punctum est linee
vltimum cuiusquidem pars nulla est. Nam si partes vllas
18 punctum haberet: ipsum minime vltimum esse posset. ¶ Et
19 linea est superficiei vltimum: latitudinis expers. ¶ Super-
ficies vero corporis vltimum: spissitudinis/crassitudinisq;
expers. Puncti siquidem natura est ad continuandum/ter
minandum et tangendum. Continuat enim lineam: lineam
terminat/inchoat atq; finit. Et linee aut in directum ꝓtra-
cte vt a c/et c b: aut angulum facientes vt d e/et e f se tãgũt
in puncto. Nam c vnius vltimum: et c vltimum alterius si-
mul sunt. Itidem et e vnius: et e alterius. Linee vero na-
tura est ad continuandum/terminandum/tangendum et di
strahendum vt que secundum vnum secandi interuallum se
ctionem recipiat. Enan. Ad continuandum scilicet superfi
ciem/superficiem terminandum: et quo se (seu in directum
protense seu ad angulum) superficies tangant. Id te velle
opinor. One. Idipsum. Et superficies identidem rebus ac
commodata videtur: quo corpus cõtinuet/terminet/tãgat/

L

quoue distrahatur. Nā duo sortita est secādi interualla. Cor poris autem officium atq; natura: non amplius cōtinuare/ terminare aut esse tāgendi medium: sed eo opus est ad occu pandum ⁊ distrahendum. Enan. Ita michi cōsonum videt. Nam nichil corpore continuatur. sed corporis media: et cetere partes omnes: superficie cōtinuantur. neq; corpus vllum: corporis terminus est. One. nam huiusmodi terminus: quiddam corporis vltimum esse debet. quod nullu; corpus esse potest. Neq; corpora ad tangendum: vt pūcta/linee aut superficies: conducunt: nam simul esse non possūt: vt que se se occuparent quod natura nō sinit. Enan. Sic est. One. Ad occupandum autem cōducit corpus: vt quod secu; nunq̄ simul alterum corpus admittat. Et ad distrahendū: q̄ triplex 20
sortitum sit secandi interuallum. Enā. ¶ Sed vtram Onero pole duarum vltimarum conditionum: corpori accōmodati orem/magisq; propriam arbitraris? One. Ego reor occupa tionem. Nam omne corpus occupat: non autem distrahitur omne: vt celeste. Sed dūtaxat distrahuntur diuelluntur q;: q̄ fluxe potentie simul/vnaq; distrahibili addicta sunt. Enan Ita michi coniiciebam. One. Sed putas ne aliud eē magis accōmndum magisq; ppriū corporis officium q̄ occupare: simulq; cum altero corpore esse non posse? Enan. Quid nam aliud? One. Rem facere esse corpoream. Nam id nunq̄ a cōiuncto corpore separari potest. alteru; autem potest: etsi nō nature ingenio/atq; potestate. Enā. Quomodo hoc 21
dicis? One. ¶ Mens tua suapte natura non occupat. Enan Non occupat. One. Et tuum atq; meum corpus hoc pacto occupant. Enā. vtrunq; hoc pacto. One. Et mēs tua: ⁊ anima itidem mea: per tuum et meum corpus occupant. ita vt tua anima simul cu; mea: idem replere nō possit/neq; possit simul esse. Enan. Per accidens videlicet: q̄diu nostris cor poreis molibus cōiuncte/alligateq; fuerint. One. Et mens nostra magis a dimensionum cōditione ⁊ natura recedit: et ad plenitudinis naturam accedit: q̄ dimensio a cōditione et natura plenitudinis et replentie. Enan. Videtur. One. Nec iiuria. Nam corpus per seipsum plenum/replentiāq; habet animus autem noster nō per se occupat. Enā. Haud dubiū. One. Si igitur mens nostra ad corpus sese haberet: vt nūc corpus ad ipsam sese habet: sicut mēs nostra nūc corpis cō-

ditionē:ita et corpus tūc mentis sequeret̄ conditionē. Enā. Consentaneū videtur. One. At nūc mens:corporea obruta mole per corpus occupat:datq3 anime corpus(vt ita dixe=rim)replentiā occupantē. Enan. Concessum est. One. daret igitur tūc mens corpori plenitudinē atq3 replentiam haud occupantē:ita vt nichil obstaculo foret:quo minus vna cum aliis corporibus esse posset. Enan. q̄ pulchre me deduxisti (quod ꝛ ego diu in hac cana etate deductus desideraueram) ad contemplādū quomodo beatifica copora haud occupēt: etsi dimensa longa/lata/atq3 ꝓfunda sint. Et me nunc hac: tua gratia liberasti ignorātia. One. Per accidens videlicet. alterius conditionē:et nō suā quidē sequētia. Sed vide quo euagati sumus de pūcto disputaturi. Ridebit nos Homo=phron:si longius pergere ꝑseueremus. Enan. Feliciter quidem. Optaret etiā Homophron te longius euagaturū. sed
22 quādo tibi placet ad ꝓpositū reuertamur. ¶ Hoc tamen petito:cū et puncto/et linee/ꝛ supficiei:terminare cōmune sit: quod illoꝝ ꝑfectius/magisq3 terminare statuem? One. Sicut corpus magnitudinū perfecta est ꝛ oīs:suo ternario cō=pleta/perfectaq3 consurgēs(longitudine enī3/latitudine/et spissitudine cōsurgit:pꝛeter que:nulla magnitudo/nullūq3 secandi interuallū relictū est)ita supficies: terminus perfectus est ꝛ oīs.suoq3 ternario cōpletus/perfectusq3 consur=gens:qui trinus est:longi scilicet/lati ꝛ ꝓfundi. At si ꝑsequi voles:nos tandē digredi coges. Enan. Haud plura hac de re amplius sciscitor:ad nostrū relabor punctū. One. Ipsu3 ad continuādū ꝛ terminādū ꝛ tangendū:aptū esse posuimus Enan. vtiq3.et tametsi ipm impers sit/indiuiduūq3:diuisioni tamē aptū ē. One. nō sui scil3 sed linee. nā linea secundū pūctū diuidua est. Enā. Hoc ip3 est quod me angit. quomodo linea videlicet scdm punctū partiatur: vt linea a b scd3 punctū c. nā ꝓtinus diuise:duo pūcta sese offerūt vt puta c ꝛ d,que si simul in linea a b erāt: ꝓculdubio duo pūcta i eadē linea sibiīuicē ꝓxima ꝛ īmediata fuissent. Et si duo:cur non omia imo ꝛ infinita? abeatq3 linea ex pūctis cōflata? One. hoc siquidē impossibile. quādoquidē pūctū puncto additū: nullā attollat magnitudinē. Qui enī fieri possit:vt qđ omi=no extensionis expers sit ꝛ imune:omnino extensionis exp=ti additū:aliquā extensionē paret? Enan. Nullo pacto. Jd

a c b
a c d b

L

a c b

me rursus vrget: quomodo diuisa linea iterum continuetur. Nam capere neq̄ vnū pūctum ex duobus cōflari posse cōtinuando: vt neq3 prius ex vno duo cōflatum iri diuidēdo. q̄ si manēt in linea: posteaq̄ recōtinua facta fuerit: iterum duo pūcta in eadem linea simul erūt. eadēq3 michi īsurgit difficultas de linea cum superficiem diuido: et cum diuisam reunio: eadēq3 de superficie cū corpus diuido: diuisūq3 reiūgo. Libera me si potes O Oneropole hac ābiguitate. One. Non vtriq3 parua est O Enāti. Eniuero eam puto: ex q̄ vniuersa de puncto Philosophia pendeat. Enan. Ea absoluta cōtentus abibo. One Conabimur quomodocūq3 id efficere. Et statuamus nobis lineam a b: in qua signemus duo puncta terminātia ⁊ nō continuātia a b. ⁊ c medium punctum cōtinuās. quod quidem lineam a c vt finis terminet: et lineam c b vt principium. et lineas a c ⁊ c b copulet/vniat / ⁊ cōtinuet vt quarum c vltima sit: re autem et subiecto vnum. Enan Rōne sc3 multa. One. Hoc ipsum Nam rōnum diuersitatē attendētes q̄ vnius sit finis ⁊ alterius pricipiū: ipsū3 c vltia dicimus. attendentes aūt rem ipsā ⁊ id quod est: ipsum dicimus vnum Et si abs te sciscitor: an pūctū a: terminus linee a c: alicuius alterius linee nō cōicantis sit terminus? Enan Subduco non. One. Et tale punctum solum terminus est: ⁊ nō cōtinuat. Enā. Planum est. One. Tale igitur punctu3 ⁊ vnūqdq3 cōsimile: quod sic vnius linee q̄ nullius alteri⁹ nō cōicantis terminus sit: vocemus pūctū actu ⁊ solū t̄minās. Enā. vocemus. One et pūctū c t̄minus est linee a c: et sil'it t̄min⁹ linee c b. ⁊ linee a c/⁊ c b nulla pte cōicant. ⁊ nōmō earū terminus est: s3 eas cōtinuat. Enā. hec rata sūt. One. tale igitur punctū ⁊ vnūqdq3 cōsimile: qd diuersar linear nō cōicātiū terminus sit: vocemus punctū potētia ⁊ cōtinuās. Enan Id rōnabile est. One. Et ita de linea ⁊ supficie actu ⁊ potentia ītelligam⁹. attñ bifariā dicem⁹ punctū in potētia. pmo eo mō q̄ dict⁹ est: qd pūctū pōa ⁊ cōtinuās noiam⁹. scdo pūctū pōa dicemus qd nondū est linee t̄minus: s3 eē pōt. qd pūctū pōa ⁊ nōdum cōtinuās appellare possum⁹. Enā. possumus. One. qd a pūcto potētia pmo in hoc distat. q̄ ip3 pūctū pōa pmo: est ⁊ cōtinuat. Punctū autē potētia scdo/⁊ nōdū continuās: neq3 ē neq3 cōtinuat. ⁊ ex his forte pquiremus q̄ desideras hoc mō. Cū diuidit linea a b in pūcto c ipo qdē c ma

a c b
a c d b

nēte:āt manebit c solum versus a:aut solū versus b.Enan. Michi sic apparet. Dne.nā si vtrinqz et a versus et versus b maneret:adhuc medie ille linee cōtinue essent:quippe quarū vltima esset vnū. Enan. Proculdubio.Dne.neqz aliqd c manet in parte a:et aliquid in parte b.nā c impers nō esset: imo partibile. Enan.Sic oportet.Dne.manet ergo totū in parte a:aut totū in parte b.Enan. Totū idubie.vt in parte a.Dne. In qua parte:nichil refert. Intelligim⁹ ergo duas lineas a c/et d b actu factas.quarū alteri⁹ pcipis c(qd pus erat pūctū potētia et continuās)factū esse pūctū actu.Enā. Percipio equidē.Dne.et d etiā factū est pūctū actu.Enā. est.Sed an pus erat pūctū potētia? Dne.nō vt c.nā fuisset et c et d in eadē linea pxima fuissēt/et imediata:quod est ad tuā ambiguitatē reuolui sed prius erat pūctū potētia scdo et nōdū cōtinuās:vt quod esse poterat linee termin⁹. et ita cū pus nō esset:nō simul erat cū c.quare c et d i eadē linea neqz erāt pxima neqz imediata.Enan.Optime.iā ābiguita

25 tem egredi occipio ¶ Sed a quo et vnde puenit ille pūctus? Dne.an de linea loquimur separata:an materie coniūcta? Enan. Coniūcta pfecto. Dne.Et recte quidē.nā etsi Mathematici cogitatōe et intellectu separēt:re tamē ipa omis distrabibilis dimēsio: semp sensibiliū materie coniūcta est. sed attēdis ne quomodo quādocūqz solidum corpus aliqd collidis:statim medius aer perstrepat et nūqs id efficias: qn semp similis effectus sequat.Enā.Verissimū est. Dne. Et si lucidū aliquod in aliquē tenebrosū locū inferas:tot⁹ subito efficit luminosus.Enan.Subito.Dne.Et fit vnūqdqz queadmodum fieri natū est(modo nō fuerit impedimētū) et qpoptie fieri potest.Enan.maxime. Dne.et res suapte natura terminari nate sunt:res dico sensibiles omnes.Enan. Sunt indubie.Dne.et actum et formam habent vt tales fiant:quales fieri nate sunt. Enan. Ad hoc ipsum:actus est. Dne.Statim igitur(cū punctū/linea et superficies separata non sint)rei sensibilis actus punctū/lineā aut superficiem sue molis terminū efficiet:vt res ipsa sit:quemadmodum ipsa esse nata est.Enan. Rationabile videtur. Dne. Et ita prompte profecto:sicut corpore percusso aer pstrepit/ et luminosum illuminat.Sed si in rarefactionis et cōdēsatōnis sermonē aliqn inciderimus:id planius itellectur⁹ es. Per-

a c b
a c d b

cipis ergo modo quo pacto c z d priusq̄ linea a b secaret si mul nō erant:nam d nō erat. Enā. Equidē percipere videor. One. et experientia cognitum habemus res sensibiles diuisas:iterum cōtinuari z vniri natas esse. vt aquam aque/z flāmam flamme. Enan. Expientia certe. One. et res sensibiles ad hoc naturale desiderium hn̄t. Nā cōtinue et reunite melius sese hn̄t:vt que sint magis vne/magisq̧ saluentur. Enā. Hec vera sunt. One. Appetit autem natura vnūq̄dq̧ esse q̄ optime potest/vnum esse/z saluari. Sic enim sūmo bono/ sūmeq̧ appetibili similius euadit. Enā. Hūc ingenuū conatū nature esse fateor. One. At cōtinuari nō potest vtroq̧ pūcto vtraq̧ linea aut vtraq̧ extrema superficie simul aduenien te:supstite atq̧ manente. Enā. Non pfecto. One. Actus igr̄ qui ad agendum natura ordinatus est alteruz diluet:q̄d sue officit continuationi/vnitati/z saluti:aut vtrūq̧:nouūq̧ re parabit. Enan. Id rationabile videtur. One. Nimirū rōnabile. Nam in vnoquoq̧ ita euenire comptuz est. vt q̄d officit vniuscuiusq̧ natura expellat/z quod deficit reparet:mo do impedimentum non sit vllum. Hinc efferuens aqua officientem calorem expellit/et domat:et necessarium frigus inducit et reparat. Nam frigida melius est/meliusq̧ saluatur Et ignis ex imo ptinus sursum emicat:eo motu suam salutem querens. Et mutilus coluber se iterum continuare/vnireq̧ laborat. imo duriuscula corpa(nisi sua duricies sue diuulsioni resistentiam / reluctamenq̧ prestaret) protinus(vt aqua aque z flamma flamme)diuisa iterum coirent. Enan. ita arbitror. z id cōgenee nature metalla fusa pandūt. One. Nō igit̄ linea a b itez facta cōtinua:simul erūt pxima z imediata c d:vt quoz alterū nō maneat. Enā. pculdubio. ¶ Et pene mea vtriq̧ ābiguitas tota collapsa vanescit:mō id mi chi retegas vbi puncta/lineas z supficies locabis. One. amice Enāti impfecta sunt hec. et natura impfecta pfectoz grā elaborat atq̧ facit. Si igit̄ q̄ras vbi ipsa vt in subiecto sint: respōdeo in sui pfecti subiecto. vt in quo subiecto linea est:z punctū. in quo supficies:z linea. z i quo corpus:z supficies. s; impfectissime quidē:quēadmodū z ipsa impfecta sūt. corpus autē pfectissime subiecto adest:vt q̄ tota plenitudine z replentia sustentet̄. post corpus supficies:q̄ lōgitudie z latitudine solū replet. post supficiem linea. et post lineam omni 24

um minime punctum: vt quod per lineam & alterum: replen
tie assit. Si autē sciscitaris vbi hec sint vt t̄mini. punctuz in
linea est/linea in superficie/& supficies in corpore: corp⁹ aūt
25 in alterum non vlterius transit. Enā. ¶ Arbitror hos duos
modos aut eosdem esse aut pparū distare. Nam fere termi-
nus per id ipsuz cuius est termin⁹: subiecto adest. One. imo
plurimū & quasi ex opposito distant. Enā. Quo pacto istud?
One. hoc pacto. Nam accidens separari/ seorsūqz a suo sub
iecto saluari nequit. Enā. nequit indubie. One. At linee a b
nondū diuise c terminus est linee c b. Enan. est. One. diuida
tur igitur a b in puncto c maneatqz c versus a. Enan. Pla
cet. One. Nam id possibile. verūtamē c prius erat in linea c
b vt terminus. Enan. Erat. One. & non amplius est & seorsū
manet. Enan. Hec vera sunt. et intelligo quorsū hec. One. &
accidēs de subiecto cui assit: nunq̄ trāsit emigratqz in alter
Enā. Nunq̄. One. Termin⁹ autē vt terminus de vno in alte
rū trāsit. Enā. Quo pacto? One. d t̄min⁹ ē linee d b & nl'lo pa
cto ē linee a c Enā. nl'lo pacto. One. itelligo ergo lieas a c &
d b cōtinuari /deleriqz c. Enā. Esto ita. One. Facta est linea
a d b: quam rursum intelligo diuidi in d: ipso q̄dem d ad ptē
a manente. nulla enim potior ratio ipsuz posse manere ad p
tem b q̄ a. Enan. Nulla prsus. One. Transiuit igit de linea
in lineam vt de linea b in lineam a. Enan. Perspicuū euasit
One. Quo fit vt pmiscue punctum de linea in lineaz/& linea
de superficie in superficiem/& superficies de corpore in cor
pus transire queat. vt verbi causa punctū d trāsire potest in
lineā b & postea e in lineam a. Jungo enim e b linee f g: abe-
atqz g manente e. Deinde seco lineam f b in puncto e ipso q̄
dem e manente ad ptem f: reparato puncto h. et iungo lineā
a d et h b manente d & ipso h deleto: quāquidez lineā a b rur
sum diuido in puncto d ipso quidē manente in parte b iā de
a transiit in b. Enan. Transiit. One. Copulo a i & e f. abeūte
i fitqz linea a f: quam diuido in puncto e ipso quidem manē
te in parte a. Nonne constat e postea transisse in partem a et
propositum? Enan. Constat. One. Rursus accidēs in diuer
sis subiectis non cōicantibus esse non potest. Enan. nō. One
Et idem punctum vt e pposite linee a f diuersarum linearū
a e et e f non cōmunicantium terminus est. Enan. Est. Sed
quomodo tunc O Oneropole idē accidēs vt e diuersis sub

a c b
a c d b
a d b
a d e b
f g
f e b
f e h b
a d h b
a d b
a i d b
a i e f
a e f
a e k f

iectis nõ cõmunicãtibus vt subiecto linee a e et subiecto li-
nee e f nõ aderit: quãdoquidẽ punctũ ei subiecto adesse cui
sua linea assit: cõcessimus. One. Id pũctũ o Enãti his vari
is subiectis per se nõ adest sed p alterũ: quod minime icom
modũ reputare debes. Per se tñ pluriũ est termin⁹. Quod
aũt supi⁹ ꝯcessũ ē idẽ accidẽs i diuersis subiectis nõ cõmu
nicãtibus esse nõ posse: arbitror te plane per se esse nõ posse
itelligere. Enan. vis ergo forte si pũctũ per se ⁊ sine dimẽsi
one subsisteret (quod minime natura fieri potest) ipm mime
esse in subiecto. One. Quid ꝓhibet. nã mime plenũ est: vt ab
aliqua plenitudine p se fulciri / sustẽtariqꝫ: aut possit / aut na
tũ sit. Enã. Ratõabile. One. Perpẽdis ergo hos duos mo
dos plurimũ iter se ⁊ q̃si ex opposito distare? Enã. Perpẽ-
do. One. ¶ Neqꝫ tibi iterũ perpẽdere difficile puto quo pa 26.
cto pũctũ actu: pũctũ potẽtia cõtinuãs alternari fiat: et iter
dũ pũctũ potẽtia nõ cõtinuãs. ⁊ quo pacto pũct⁹ potẽtia cõ
tinuãs: nũc in pũctũ actu / nũc vero in pũctũ potẽtia secũdo
modo dictũ ⁊ nõ cõtinuãs transeat. Similiter ⁊ pũctũ poten
tia nõdũ cõtinuãs ⁊ existẽs: nũc educit in pũctũ actu / nunc
vero i pũctũ potẽtia: ꝯtinuãs. neqꝫ cognitu difficile est oẽꝫ
secabilẽ lineã in vnoquoqꝫ eius extremo: infinita pũcta po
tẽtia scdo potestate habere. nũq̃ tamẽ plura vno aut pũcta
actu aut pũcta potẽtia ⁊ cõtinuãtia: siml' habere potest. Vn
de manifestũ est eandẽ lineã infinita successiue pũcta: eãdẽ
partẽ terminãtia ⁊ actu quidẽ ⁊ potẽtia cõtinuãtia hr̃e posse.
Enan. hec facili p̃cedentiũ discursione statim ꝓspecta habe
ri possunt. One. vtiqꝫ. Et ita de linea et sup̲ficie sentiẽdũ. sꝫ
nõ decuit o amici vt arbitror: de tã exigua re et pene inani
(Quid eni pũcto inanius?) me tãtũ sermonẽ extẽdisse: vere
orqꝫ vos plurimo tedio affecisse. Enan. nequaq̃ o Onero-
pole. verũ ea que nobis requirẽtibus adduxisti michi apꝓ-
me necessaria visa sũt. Idem visũ arbitror et Homophroni.
Pũcto eni / pũctiqꝫ neglecta natura: sicuti ⁊ dimẽsionũ: non
parua Philosophie pars ceca reddit. Idqꝫ neglectũ Ma
thematicis disciplinis magnũ affert icõmodũ. One. Est vt
ais sed alio cõuertam⁹ sermonẽ: nisi vobis de hac re alia su-
perãt q̃rẽda: q̃ forte vobis aperire sufficiam. Enan. Nulla
prorsus: nisi Homophron aliud velit. Ho. nichil. Enan. At
tamẽ si tibi q̃rẽdo molesti nõ fuerim⁹: vellẽ cõdẽsatõis ⁊ ra-

refactionis naturã a te pcipere. Nam te supra dixisse memi ni:id nõ nichil ad aliqua q̃ ptractata sũt cõducere. One.mi nime molesti veꝝ hec vobiscũ exercitatõ michi piocunda ẽ et eo maxime q vestrũ alter rñsionẽ altnat. Enã. Sophron sua vice alternabit:ne forte tacẽdo tedio afficiat. So.haud afficior.veꝝ vt vultis.licet ad id efficiendũ minus me elege ritis idoneum.Sed itelligo Enãtius defessus hoc onus mi chi libens impartit:quo audiẽs aliqntulũ respiret.One Recte te cõiectatũ fuisse arbitror o Sophron.So.Aggredere igr o Oneropole:qñquidẽ Enantio placitum est:me eius vices gerẽdo responsionem altnare.One.vt tibi placz

27 Hic age o Sophron quid rarum/ et q̃d dẽsũ eẽ ais?
d So.Si recte memini:id rarũ eẽ audiui: qd sub pau
28 ca materia magnã q̃titatẽ habeat. ¶ Et id densum
quod sub multa materia q̃titatẽ habeat puã.One. apte mul tum ad seq̃ntia.So.forte si declarando hec detectiora fece ris.One.vtcũqz potero. Arbitrorqz hoc mõ aliquãtulum re cte posse cõcipi.vt si eẽt aliqd corpus vt a k decupedale:cu ius ptes decem sint a/b/c/d/e/f/g/h/i/k:ipsũ totidẽ haberet materie ptes numero quidẽ z essẽtia distinctas:ptibus illis respõdẽtes.So.haberet idubie. One.si igit tota materia a k et eius decẽ ptes:sit sub pedanea q̃titate l: collatõe facta ad corpus a k multũ dicit esse materie sub l z pua quãtitas q sub pauculo corpore l tñdem sit matie:quãtũ sub magno corpe a k.So.dicet certe.One.et si retro cõparo l ad a k di cemus ne paucũ materie esse sub a k z quãtitatis multũ? q nõ plus materie sit sub magno corpore a k q̃ sub minuscu lo l/qqz decupla quãtitas ad pedaneũ multa sit.So. michi q̃dẽ sic recte videt. One.Si ergo recte descripseris:corp9 a k raꝝ est:z l dẽsum.So.corpus a k rarũ ad l:et l densũ ad a k.One.scz. Nã raꝝ z densũ:relatõe descripsisti.sunt eni mul
29 tũ z paucũ:magnũ z puum relatiua.So.Sũt.One. ¶ Qua
ppter aerẽ ad ignẽ relatũ/cõparatũqz densum eẽ te dicere oportet:ad aquam autem collatum:esse rarum.Quid autem absolute rarum.et quid absolute densuz forte postea incide mus.nunc autem tuã responsionem sequamur.So.optime.
30 ¶ O Oneropole. Uerum nunq̃ meipso nec meo studio cõ
tentus satis plene percipere potui : quopacto decupedale vt a k fiat pedale vt l et omnino quomodo maius vnq̃ fi=

a
b
c
d
e
f
g
h
i
k

l

at minus:et quō minus iterū exurgat i maius nullo subeū
te corpe:queadmodū aer aut aqua spongiā intrat. aut egre
diūte quo pacto pressa spongia ptinus aer aut aqua egredi
tur et fugit.quod de aqua sensu/de aere autē flatu: cogno=
scere promptū est. Iuxta eni faciē aut manū pressa spongia
flabellū/et ventulus quidā apparet. One.quod ambigis id
ipz est quod querimus. At de tali dilatatione extraneo sub
eunte aut egrediunte corpore/aut extensione que partiū di
stractione fieret:vt cū tendit coriū aut mollicula cera: arbi
tror te hic nōvelle nos laborē terere. Ho.non. Nam parum
difficultatis ingerūt:presertim iis:qui norūt corpora corpo
ribus cedere. One.hanc igitur dilatationē/ et coartationez/
compressionēqz missam faciamus. Et que de raro et denso
(nullo alieno subeūte corpore:aut nullo intus clauso:effla=
to/abeūteqz)sentias:palā effer. Ho.nichil dignū(qd in me
diū afferam)habeo:imo si verum fatear michi ipsi dissentio.
Enan.neqz de hac re mecū plane cōsto. moror audire quid
tu Oneropole sentias. One. ¶ Res hec. O amici nimis dif 31
ficilis ꝛ ardua ꝙ plurimis visa est ꝛ michi quoqz alias: quaz
si atqz ego sentiatis statim ꝙ facillimam iudicabitis . Ho.
Quo pacto O Oneropole ꝙ facillimā? One.vt calidū ꝛ fri
gidū aut albū ꝛ nigrū. Ho.hoꝝ O Oneropole magna faci=
litas est.sed illis rarū ꝛ densū paria nō facio:neqz(vt puto)
Enātius. One. Attendite q̄so.ꝛ si dicēda vobis rationabilia
videbūtur:et magis iis que vos vobiscū ꝯstare nō pmittūt:
mecū sentite. Ho. Id rationabile est.et vterqz nostrū est(vt
ait Horatius)nullius addictus iurare in verba magistri. One.
Tales pfecto facile doctrinā capessūt. Aīaduerte ergo Ho
mophrō:res albescit suscepta albedine. Ho.certe. One. Et
simul depulsa nigredine aut medio colore. Ho.simul depel
lit. One. Ita amice res rarescit suscepta rara dimensione:ꝛ
depulsa dimēsione dēsa aut media. Ho. Quid ais o Onero=
pole: One. Rē facilē vt vobis pmiserā. Est eni rari dimēsio
vt albedo.et dimēsio dēsi vt nigredo. et maxie rari vt ignis
dimēsio:maxima albedo est. Et maxime dēsi vt terre:maxia
nigredo.et mediorum rarorum et densorum vt aeris ꝛ aque
dimensiones:medii sunt colores vt flauum ꝛ rubeū. ¶ Quo 32
fit vt quantitas quātitati vt dimēsio dimēsioni abeat cōtra=
ria.he vt extremū extremo/he vt extremū ꝛ mediū/ he porro

vt medium medio. Ho. sentio quorsũ hec tua de coloribus ad dimensiones analogia. Sed altera ex parte rubore suffũ dor:que me hactenus ignorãtia tenuerit. One. Que? Ho. q̃ titati nichil esse cõtrarium. One. forte Categoriaꝝ dictũ occasionem ꝓbuit. Ho. ꝓcul dubio id dictum. One. Sane quã titatis dicibilia hic nõ agimus:que indubie Logica contraria non habent. sed Physicaꝝ q̃titatum hic cõtemplatiões exquirimus:quarum plane fatemur esse Physica cõtraria
33 Ho. Obtusus ego:id nõ ꝑsentiebam sic esse vtendũ. ¶ Sed vnum id requiro an raritatis ꝛ densitatis nominibus aliud quicq̃ q̃ dimensionẽ intelligi velis. One. Nichil raritatis nomine nisi raram dimensionem intelligo:ꝛ densitatis noĩe nisi densam. Attamẽ dimẽsio ꝛ raritas ratione duo sunt Jtidẽ
34 dimensio ꝛ dẽsitas ¶ Et quãta cõtrarietas O Homophron et Enãti in coloribus tũ extremis tum mediis cõperit: tãta aut fecundior in reꝝ sensibiliũ dimensionibus existimanda est. Nam diuersi colores secũdũ aliquid sui in eadẽ subiecti parte se simul tempore admittunt. queadmodũ in tepido caliditas et frigiditas:cum aqua se sponte ad natiuum frigus reuocet. At nunq̃ diuerse dimensiones:seu sint extreme/seu medie in eadem subiecti parte se simul tempore admittunt.
35 Nam se occuparent quod natura non permittit ¶ Unde nobis exploratum esse potest oẽm maiorẽ raritatem minori/ et omnem minorẽ maiori. Jtidem oẽm maiorẽ densitatẽ minori et omnem minorem maiori esse cõtrariã:vt q̃ se ab eodem subiecto mutuo expellant/ꝛ eidem vicissim assint non tñ vt extremũ extremo sed iterdũ vt albedo et flauities/nigredo ꝛliuor Interdũ vero vt flauities ꝛ liuor. Et reuera de raro et denso Philosophari:ꝑinde est atq; de albo/nigro ꝛ mediis coloribus Philosophari. Ho. mira sũt hec O Enanti. Enã. Et me iudice vera. videor eni michi Aristotelicã sentẽtiã de raro ꝛ denso ꝑ calidũ ꝛ frigidũ in Xuthum deꝑhendere:quod per albũ ꝛ nigrũ nobis pulchre cõfecit Oneropolus Et diu animũ circa id deꝑhendendũ volutauerã ꝛ nũq̃ plene quid eẽt ad hanc diẽ deꝑhendere poterã. At me semꝑ veri fugiebat sentẽtia:quã aperiẽte Oneropolo tandẽ tenemus. Et plane video Philosophãdũ eẽ de raro ꝛ dẽso:ꝑinde atq; de albo ꝛ nigro calido ꝛ frigido. Sz tu ꝑge absoluere One-
36 ropole. One. Jdipsũ est O Enãti qd̃ dixisti. ¶ Et queadmo

dum magna facilitate rebus concessum est: vt de minus
calido permutentur in magis calidum /et de magis calido
in minus. Halitus noster huius rei argumēto est. Nā manu
prime os admota apparet calidus: ea vero paulo distātius
semota ptinus apparet frigidus: iam de calido pmutatꝰ in
frigidū. Enā. Apparet. One. Eadē quoq; facilitate res de
minus raro pmutatꝰ in rarius et de minꝰ denso in densius.
Consyderasti ne aliquādo q̄ facile noster halitꝰ disparet?
Enan. Paruula ad modum mora. One. Quo pacto hoc O
Enāti? Enan. Quia rarior factus sit. One. Et ita de fumo
et vapore cū quid caleat/efferueatq; ab igni. Enan. Idem.
One. Nam si semp equalē grossitiem seruarēt quā habēt ap
parētes: nequaq̄ disparerēt. quēadmodū aqua sub eadē mo
lis densitate manēs: semper visibilis apparet. Enan. Sane.
One. Et qua facilitate atq; prōptitudine ea rarescere itelli
gis et de minus raro in magis rarū pmutari: eadē prōptitu
dine (cōuenietibꝰ adhibitis causis) minus densa pmutātꝰ i dē
siꝰ. vt modica aqua (magno etiam nō cōtinēte vase) valido
feruore rarefacta: modico iiecto frigido statim residet/ per
mutaturq; in densius. Enan. Perpalā est. One. Ita quoq;
multo genito fumo aer alibi cito efficitur crassior. & mul=
to raro corpore inspissato: vt cū fiant nubes: prōpta raritu=
dine fit aer extensior. Est eni corporibus & potissimū aeri
hec insita pnitas: nūc vt cita condēsatione occupatio corpo
rum vitetur/ nūc vero vt cita et facili raritudine excludatur
vacuū. Enan. Et id quidē rationabile multū. Et tua gratia
perpēdo hāc rarescēdi densandiq; pnitatē ac facilitatē con
uenietibꝰ adhibitis causis mirā esse. One. mirā certe: nā ae
ris mira habilitas est ad calidū & frigidū: tāetsi hoc illi ina
turale sit: illud vero scdm naturā. Ita vt nūq̄ tam cito frigi
dum aerem respiratū emittere possis: quin calidū respires.
Enan. nūq̄. One. Talem coniecto aeris: nūc ad maiorem/&
nūc ad minorē rarescētiā: facilitatē. ¶ Sed quis actꝰ queue 37
forma maxime caliditati gignende aptissima est? Enan. Ar
bitror ignis. One. Sic est. Et que maxime raritudini gignē
de? Enan. Itidē ignis. Profecto nā ignis calidissimus/ra=
rissimusq; est. et q̄ promptū est ignee forme: maximā in pro
pria potentia inducere caliditatē: ita quoq; & maximā rari=

tatem. Et si te de maxima siccitate & densitate percontarer
autumo te de terrea forma idem responsurum. Enã. Idem
certe respõderem. One. Et cum ipsi: vna cõsentiamus rari-
tatem reipsa dimensionem esse: vides quod ignis & ignea for
ma suam corpoream efficit molem. Nam raritatem & quidem
maximã. Enan. video One. Et si corpus efficit: superficiem
efficiat necesse est. Nam corpus interminatũ nõ faciet. Enã.
Nõ indubie. One. Et si supficiem: efficiet & lineam. Nam su
perficiem terminatam & cõtinuam esse opz. et si lineã: efficiet
et punctum. alioqn neqz linea cõtinua neqz terminata esset
Enan. Optime certe. One. Perpendis igit q̃ facile corpore
diuiso/supficie/& linea: noua superficies/noua linea/& nouũ
punctũ reparetur? Itidem cum hec iterato coire/cõtinuari
qz debeant: q̃ facile vna superficies/vna linea & punctũ vnũ
dispereat? Enã. Manifestius q̃ ante: queãdmodũ hoc i loco
te ita facturum spopõderas. One. Utrum autem puncti/li-
nee/& superficiei eductiones ad ortum/abolitiõesqz: motus
sint: hoc in loco si tibi placet missũ faciam⁹: alias illd discur
suri. Enã. Michi qdez maxie placet. One. videamus an Hõ
phron approbat: que diximus. Enã. Nõ abre certe. Nam rẽ
eius intercepi: et maluisset forte tecum disseruisse/responsio
nesqz alternasse: sed amico veniã dabis O Homophrõ. Ho.
Cui gratia disputatio suscepta est O Enãti. nichil deliqsti &
dicta maxime approbo & haud secus atqz tu (aut te deteri-
us) respondissem. Nondum tamen detexit Oneropolus:
Quid rarum simpliciter aut simpliciter densum vocare pos
semus. One. Nondum certe neqz in hoc sermonis incidi- a
58 mus. id figuraliter expediam ℂ Rarum simpliciter id dice
re possumus: quod subtilitate sua nostrum fugit intuitum
insensibileqz reputamus. vt ignis/vt aer. Et id densum sim c
pliciter: quod crassitie sua bene sẽsibile est. vt terra/vt aqua
ℂ Sed quid vos antehac de raritate et densitate sentieba-
59 tis? Ho. Ego rarefactionem fieri putabam nulla abolita b
quantitate: sed priori: noua adueniente. Enan. Et ego id se
pe. One. Sit corpus a c b: Quantitas a c b est in materia a c
b. Si igitur rarescebat: existimabatis totam dimensionem/
et a et c et b manere. Ho. Sic existimabam. One. Si igi-
tur adueniat noua quantitas toti materie a c b: prior quan-

titas ꝛ posterioꝛ se occupabūt nā replentia quātitatis a c b
a equatur replentie materie a c b et posterioꝛ eidē equabitur.
Sed qui hoc fiat nisi se occupent? aut prioꝛ dimēsio que ac
cidēs est suū subiectū deserat et alteri hereat. Ho. id michi
c bono iure defendi nō potest. One. Et si posterioꝛ prioꝛi quā
titati adueniēs simul replentiā suā nō haberet: cū diuelleret
secareturqꝫ maneret sine subiecto. vt pote qua cum: nichil
b auferret potētie. Ho. indubie. Nam materia solū replētiaꝫ
suā haberet cū dimensione a c b coniūctā: ad cuiꝰ distractio
nē/sectionēqꝫ solū distrahi posse videt. One. Et si quātitas
posterioꝛ solū parti materie a aut parti c aut b adueniat nō
ne eadē accidēt incommoda? Ho. hec incōmoda ꝑfecto no=
stram sequunt absurditatē. One. nā coꝛpoꝛea dimensio soli
illi materie vt subiecto adest: que eadē distractiōe distrahit/
et diuisione diuidit: et que simul suā plenitudinē atqꝫ replē
tiam habent. Ho. Ita est certe. Sed id me fallebat ꝙ credi
derim dimēsiones materie esse coeternas: et eiusdē nature
oīs. ꝛ insuper dimēsiones nichil agere posse. One. Attēde
O Homophron quid dicas. Quomodo stat eiusdē nature:
dimensiones esse oīs? et has materie coeternas esse: et ta=
men cū quicꝙ rarescit: nouā/et eiusdē nature inducis. Sed
cur potius prioꝛ materie coeterna sit ꝙ posterioꝛ eiusdē/cō
similisqꝫ nature? Ho. Ridiculus sū. Sed me futurū respō=
dēdo minus idoneū vero presagio predixerā. One. Nullam
rei sensibilis materie: coeternā dimensionē ꝛ incoꝛruptibilē
cogitare debes. sed materie sensibilis inseparabile accidēs
quēadmodū coloꝛ nobis inseparabile accidēs dicit: ꝙ nūꝙ
sine coloꝛe esse possimꝰ. Sine tamē hoc ꝛ sine illo esse possu
mus. Ita materia nūꝙ sine dimensione esse potest. Attamē
sine rara ꝛ similiter sine densa esse potest. nō autē simul: sed
successione quadā. Ho. Consentaneū est. One. Et cōdensa=
tio sola quātitate coꝛrupta ꝛ nulla aduētante noua: eisdē ar=
gumētis fieri nō potest. Ho. nō certe. Nā aut se occupassēt
ille dimēsiones. aut maneret materia sine dimensione: sua q̇
dem coꝛrupta ꝛ nulla noua reparata. aut accidēs: vt reliqua
dimensio imigraret in illā. One. Recte sentis. Ho. Exco=
gitaui rursū aliquādo rarefactioneꝫ distractione fieri sicut
mollicula cera distendit nūc in longū/nūc in latū non atten
dens quātū in longū poꝛrigitur: tāto eam in ꝑfundo et lato

minui. Ideoq; cũ ex pedaneo aque longo/ lato ꝛ pfũdo: decem tantũdẽ longi/lati ꝛ pfundi generent aeris: id partium detractione nullo pacto fieri potest. Deniq; bellissime oĩm michi excogitasse visus sũ/ et totus esse Palade plenus: rarefactionẽ ꝛ condẽsationẽ fieri nulla prorsus adueniẽte/ nullaq; abeũte quãtitate. rarefactionẽ inq̃ elõgatione et fuga partiũ a centro: et condẽsationẽ earũdẽ appropinq̃tione ꝛ vicinia ad centrũ. One. Si pedale e et octo ipi equalia pedalia a/b/c/d/f/g/h/i se occuparent: quãtũ replerẽt? Ho solũ quãtũ e. One. Et extraherent ab e oĩquaq;: pedalia a/b/c/d/f/ et cõsequẽtes. Ho. Proculdubio. One. Quid igitur refert tua hec condensatio a dimensionũ occupatõne? Et q̃d tua hec rarefactio a dimensionũ se occupantiũ extractiõe? Ho. Id ego ambigebã/ fieriq; id michi minime posse videbatur: vt decẽ pedalia vt cũ ex aere fit aqua: tantũ atq; vnũ tandẽ occupẽt semp suas partes extra seinuicẽ seruãtia: q̃n se occuparẽt. Et vnũ rursũ pedale ad denariã molẽ se extẽdere (vt cũ ex aq̃ fit aer) nisi p̱us illa decẽ se occupassẽt: aut interiectũ interhiãsq; relinqueret vacuũ. Enan. Constãter tamẽ semp O Homophron inficias ibas aut corpora se occupare/ aut corpora ex corporibus extrahi/ aut aliq̃d interceptũ relinqui vacui. Ho. Constãtissime O Enãti id ore negabã: tãetsi forte id mee sẽtẽtie pugnaret. nũc ãt lõge verissime cũ Oneropolo ꝛ suo pulchro Aristotele aliter sentiam⁹ rarefactionẽ scil; fieri dimensione densiore abiecta: et rara acquisita. Et cõdensationẽ dimensione rariore depulsa: et densa suscepta. et hũc motũ ad quãtitatẽ esse: et de cõtrario in cõtrariũ aut medio queadmodũ ꝛ ceteri mot⁹. Itane tecum sentiem⁹ O Oneropole? One. Ita maxime si vobis recte dicta videant. Ho. michi quidẽ recte. Enan. Et michi: ꝛ sentio me tua gratia O Oneropole eterno ꝓblemate liberatum et te mentẽ meã a languore (est eñi ãbiguitas et opinio mentis anxietas ꝛ languor) eripuisse. One. Gaudeo potuisse quod vobis gratum visum sit: sed nũc hec missa faciamus. Parate sunt epule nos vna (si rem michi q̃ gratissimã facturi estis) hodie discumbemus. Enã. Prestare nos amico difficiles minime decet: quo minus hodie cõuiuam⁹. cũ quo nobis vel semper cõuiuere felicissimũ esset. Ho. lepid⁹ es O Enanti fiat ergo vt vult Oneropolus.

a	b	c
d	e	f
g	h	i

L

c Omnis es o Oneropole: et nos liberalit͡ꝫ laute ad=
modum tractasti: et nõ minus leta fronte q̃ʒ libera
libus sermonibus. Enã Pro triplici cena o Homo
phron gr̃am Oneropolo habituri sumus. Pauit enim ante
hãc corporeã cenam: supiorem ĩtellectus ptem cõtemplatõe
et doctrina. Mox corpa nostra lauto ferculo curauit. ꝛ pru
dentie sermones nõ defuerũt: quo simul inferiorẽ aĩme par
tem pasceret. Etsi corporea cena multi extimãda sit: si tamẽ
ad eam respicimus o Homophron que cenam illã precessit:
parui extimabimus. Ho. video cur hos sermones in mediũ
adducis. velles nos ad priores sermones relabi. Enan. Id
ipsum est O amice. Et aĩa semp diligẽtiore cura corpore: cu
randa est Petamus igit͡ꝫ vterqꝫ nostrum ab Oneropolo vt
talẽ cenã iterum nobis prestet. One. imo iubeatis. si q̃d pos
sim: id totum vobis deuoueo. Enã. Non est igit͡ꝫ: cur sermo=
nem plixius extendamus ¶ Dic nobis igitur an pũcti/ linee 4
et supficiei sint motus: quod alio loco discutiendum prius
missũ feceras. One. Preter senum cõditionẽ fecũda o Enã
ti memoria polles. De puncto igit͡ꝫ nõ arbitror te ambigere:
absqꝫ motu ꝛ transmutatione esse: atqꝫ cum deletur: absqꝫ
motu et transmutatione deleri. vt quod impers sit/ quodqꝫ
in sua acquisitione/ deletioneqꝫ: successionem habere nõ pos
sit. Enan. Ita rationabile videtur. One. sed cum aliquando
non sit ꝛ postea sit: ꝛ cũ aliquãdo sit ꝛ postea non sit: sine mo
tu tñ ꝛ mutatione: similitudinem tamen cum iis que generã
tur ꝛ corrumpuntur gerit/ habetqꝫ aliquid generatiõi ꝛ cor
ruptioni simile. Enã. Quo pacto id sermone explicabim⁹?
One. Id appellant subitam/ momentaneãqꝫ mutationẽ. At
subita et momentanea mutatio minime mutatio est: vt neqꝫ
oculus pictus: oculus est. Enan. Aptum michi vocabulũ vi
sum est ¶ Sed hec tua responsio amplius me in dubietateꝫ 4
conіecit. Punctum ais absqꝫ motu et transmutatione nunc
ad ortum duci/ nunc deperdi. One. quia sit impers. Enã. hic
mea ambiguitas est. Nam rationalis aĩma impers est. One
At non vt punctum: cum plena sit. Enan. Et id volo. nichil
ominus tamen in sua acquirenda plenitudine: nulla prorsus
successio esse potest. One. Nulla. Enan. Quõ igit͡ꝫ hõ cũ pri=
us non sit: posterius absqꝫ motu ꝛ trãsmutatione nõ est? Et
cum definit: quõ absqꝫ motu ꝛ trãsmutatõe nõ desinit? One

Rem perarduā tangis D Enāti. Et generatio et corruptio hominis non omnino ceterarum rerum generationibus et corruptōib' similis est. Operepreciū est enim te hoc in loco meminisse: hominē omnis creature vinculū esse: et hec superiori substantie/hec vero inferiori similia gerentē. qua igitur rationalis anima superioribus substantiis cōuenit: tota simul surgit ad esse. et neq3 in tempore neq3 instanti tēporis: sed ī sua pulchra euiternitate aut euiternitatis momēto. q̄ vero ī ferioribus substantiis assimilatur: materiā/corpusq3 ipsum sibi paratum carcerē: pedetētim totum informat: Iam tempus et successionis seriem obseruās: quemadmodū et prior forma depellitur. Ita et in homīs obitu pedetētim ab informationis officio desistit: quemadmodū forma sequens itroducitur. Non enī forme omnino sēsibiles aut expelli aut ītroduci in sua potentia: nisi in tē pore et successione possūt Cum enim homo tabescit morte resoluendus: videas prius manus emortuas / mortuosq3 pedes: q̄3 partes cordi vicinas. Enan. Id expertum est. One. Hoc amice ideo est. q hominis mors inferiorum mortē imitatur: et suum claustrū reliquēdo: tps et successionis seriē seruat: quēadmodū ītrādo obseruauerat. Enā. Tua ratio ita necesse esse ɔcludit Alioqn si ī hois ortu nō seruaret sucessiōis series: aut duo actus starēt in eadē materia/aut p̄cedēs act' ī nō tpe abiicere. Et in hois obitu aut staret materia nuda et īformis/ aut forma sequēs in non tpe ī tota materia ꝑduceret. One. Recte calles. ¶ Uerūtn̄ hoc interest. q ceterorꝫ forme in obitu
42 ipo in suis corporibus deficiūt. vt frigiditas in aqua aduē tante calore: et nusq̄3 et nūq̄3 postea subsistunt. At nostra anima nequaq̄3. Sed hois mors: sola est anime a corpore seiūctō atq3 separatio. qua facta: ipa rationalis anima sine corporis functione et vsu subsistit: ad corpus tamē semper et corporis vnionē luctamē/desideriūq3 gerēs. hinc D amici cognoscere possumus future resurrectōis ordinationē. Nam null' nature conat': frustra/ ociosusq3 esse potest. Enā. In iocūdā D Oneropole nos traduxisti sētētiā. One. ¶ Primū
43 D amici nostre aīe ortū ad eē: creatōnē dicere possum'. Nā et ipas supcelēstes et btās substātias: q̄ in sua duratōe (seu sēpiternitatē seu euiternitatem nuncupemus) tote simul oriuntur (nam ipertes sunt) creatas esse asserūt. Et successiuā/

et temporalē nostri corpis a nostra aīa īformatiōem :nostrā generatōem dicere possumus. Successiuā autem nostre aīe īformationis desistentiam:nostram corruptōem. Enā. Cōcipio. Si quis a me sciscitaretur quid homīs generatio sit: ptinus subiungere possem: hominis generatio est successiua et temporalis a rōnali aīa corpis īformatio. queādmodū si īterrogarer quid leonis generatio: haud male responderet successiuam/ꝛ temporalem esse a leonina forma corporis informatōem. Et si quid homīs corruptio sit:similiter subiūgere possem:homīs corruptio est successiua/ꝛ tēporalis rationalis aīe ab īformatōe corpis desitio. One. Sane quidem Hoc tamē interest ꝙ in illa tota temporali ꝛ successiua parte post partem corpis īformatōe:rōnalis aīa tota est. nō autem leonis anima/aut cuiusꝙ alterius rei naturalis forma: in toto sue successiue/ꝛ tēporalis īformatōis tpe:est. Et rationalis anima in toto successiue ꝛ tpalis desistētie īformationis tempore:est.quaquidem desistentia informatōnis facta: adhuc manet ꝛ subsistit. At leonina forma aut cuiuscūqꝫ alterius rei sensibilis: neqꝫ desistentie informationis tempore manet/neqꝫ ea facta vsꝙ subsistit. Enā. Ita intelligo.nā leonis ꝛ ceterarum rerum sensibilium corruptio:substātie ꝛ forme desitio est .homīs autem corruptio(vt dixisti ꝛvt michi ipsi semp cōscius sum)nō substātie ꝛ forme desitio est:sꝫ remanentis sepatio. One. Pie O Enāti.et ea ex pte substātias supiores respicit:quarū substātie aut inceptio aut emanatio creatio est.et quarum desitio vnꝙ nichil est. Nam deficere sua natura nō possūt. Aīe igit nostre desitio nichil est Enā. Nichil certe:ꝛ hec michi recte dicta vident. One. Uis ergo Enāti ad dimissum ppositum reuertamur? Enā.volo Attamen cognoscere desiderabam cur corpus nostre anime carcerem vocasti. Sed aptior aliquādo forte dabitur locus: nūc autem de puncto prosequere. ¶ Momento inquis emergit pūctum:mometoqꝫ ortū vanescit. One.īquio. Enā cū ergo punctum momento abiicitur: an punctum emergēs nouum:simul cum primo:eodem sit momēto? One. Nō simul sunt:at se simul expediunt:ita vt eorum vnum in illo sit momento:et alterum non sit . Queādmodum motus acquisitiuus et deperditiuus se simul absoluunt. vt generatio et corruptio/rarefactio et densitatis abiectio/ calefactio ꝛ frigo- 44

h k l i

a c
e g
f h
b d

ris pulsio/at expulsiuis/depditiuisq3 quātitatis ⁊ qualitatis motibus:noīa posita non sunt.Enan.Ita opoꝛtet.Sed perge id in motibus ostendere.One.Sint a b: et c d:duo equalis molis subiecta:quoꝝ signate partes vnius:signatis partibus alterius equales sint. Et a b equalit̃ scdm molē albescat:et c d a nigredine deficiat. quod denigrescere dicam⁹: cū nobis aptius nomē nō succurrat. Fiantq3 he mutatiōes (quaꝝ vna acqsitiua est et altera delectiua) in tēpoꝛe h i:et partes in partibus.quid igit̃ albedinis in tp̄e h k acquisitū est:et quid nigredinis depditū? Enan. Albedo a e acquisita est:et delecta nigredo c g.One.et in tp̄e h l? Enan.albedo a f acquisita est:delectaq3 nigredo c h One.Semp̄ equalis molis.Enan.Semp̄ equalis.One.et ī tp̄e h i? Enā. Tota p̄ꝛius albedo a b cōfecta est: et tota nigredo c d depulsa delectaq3.One.nōne igit̃ illa albatio ⁊ denigratio(denigratiomē voco:ↄtinuā nigredinis abiectionē)se simul absoluūt vt q̄tū cōtinue sit vni⁹:simul:eodēq3 tp̄e cōtinue nō sit: deficiatq3 tm̄ alterius? Enā.Sic est.One.Et si haꝝ mutatio-nū vtrāq3 fieri intelligas in eodē subiecto vt c d: nōne se simul absoluent in subiecto c d? Enā.simul.vt p̄ꝛius in subiectis equalibus.One.Ita vt in quo tp̄e pars c g oīno albescat:in eodē tp̄e eadē pars c g oīno denigrescat. Et in quo tp̄e p̄cise parta sit albedo in c g:nichil amplius nigredinis sit in c g.et ita de quacunq3 altera parte equali/ et de toto. Enan.Simile certe.One.Ex hoc facile ppendere possum⁹ quo pacto in rei successiua generatōe:nichil duarū substātialiū formaꝝ eidem parti materie simul assit.vt si in tp̄e h k substātialis forma acquireret̃ in c g:tantūdē forme substātialis opposite abiret:abiiceretur q3.Et de singulis aliis quibuscūq3 partibus/et de toto simile iudiciū est.Enā.Simile One.Et si in tp̄e h k acquirit̃ raritas in tota parte c g:nonne in eodē tp̄e h k depelletur densitas c g? Enan.necesse ē. Alioquin se occuparent dimensiones.One.Ingenue ergo fateris motū acquisitiuū/depulsiuūq3 substātie/quātitatis: et qualitatis:se simul absoluere.Enan Fateoꝛ.One.Ita est et de puncto.Sicut eni motuū acquisitio et deperditio se simul tempoꝛe absoluūt:ita et mometanearū mutationū oꝛt⁹ ⁊ abolitio eoꝝ se absoluūt momēto.¶Et sicut pūctū absq3 45
tp̄anea mutatōe oꝛit̃:ita ⁊ lineā et sup̄ficiē ↄtingeret:si simul

quicq̄ totum diuidi contingeret. Quod et forte contingit in duarum aquarum cōtactu (Se enim bene momēto contin-gūt) que si tūc se cōtinuent: ac vniant: in nūc et momēto or-ta sunt puncta/linee et supficies aut saltē abiecta. Enā. ita est. One. Et q̄uis in ortu abiectiōeq̄ linee et supficiei: suc-cessio esse possit: hec michi accidentaria videtur: neq̄ ab il-lis quicq̄ moueri dici. vt neq̄ a puncti aut ortu aut deleti-one: vnde manifestum fieret omnē augmētationē/ et dimi-nutionē/ et rarefactionē/ et cōdensationē: solū fieri: aut susce pto corpe aut corpe dedito. Nūquid eni supficies corpori addita aut ipsi ablata: efficit ipsum aut maius aut minus? Enā Nō certe. neq̄ linea supficiei addita eā efficiet maiorē vt neq̄ pūctū additū linee eā efficit maiorē: aut sublatum minorē. One. Attamē linea linee addita: eā efficit maiorem. Et supficies supficiei addita: supficiem. Enan. Sic est. ideo michi iterū apparere facis: nullo adhibito corpe fieri posse augmētationē. One. Quopacto? Enā. nā eadē cera aliqñ lō-gior est: nullo aut adiecto aut deperdito corpe: aliqñ latior. hoc autē esse non potest nisi a linea et supficie: q linea addi ta linee: eam efficit maiorē. et supficies addita supficiei: su-pficiē maiorē. queadmodū hui⁹ rei me admonuisti: et sicut corpus additum corpi: totū efficit maius. One. hoc o amice partiū distractiōe prouenit. sicut si digito aquā: longā p pla nitiē extendas: partes prius scdm latū continue: ipsis a sua prima ɔtinuatiōe distractis: scdm longū ɔtinuant. Et nō mō linee lineis addite sunt: sed et supficies supficiei: et corpus corpori. ideo cera hec longior dicit: q habeat nō mō lineas actu longiores q̄ prius: sed et supficies et corpus. Attamē nō apte eam dixeris auctā/minutā/rarefactā/aut condēsa-tam. Enan. video iam sic esse: vt neq̄ si diuisero lignū se-cundū longū in quatuor partes: que scdm longū addite lō-gitudinē octocubitā efficiāt: cū indiuisū lignū solū lōgitu-dine bicubitū esset. q̄uis partes ille cōtinue intelligantur: nullus dicet lignū illud auctū/minutū/rarefactū: aut den-satum. One. ita michi recte videt. Sed hanc extēsionem que partiū distractiōe et locali motu ɔuenit: ego et Homophrō dudū missā feceramus. Enan. et cōsulte quidē. non censeo multā operā in illa discutienda esse terendā. Sed supest vt de cōtrarietate et alteratiōe nobis aperias: si cōmode id fi-

eri queat.quā rem si feceris:nūq̄ tibi hodie quicq̄ molesti
erimus.One.Nichil michi molesti estis:mō possim.Enā q̄d
te posse cōfidimus.ꝑcedētiū discussio:te id posse magno no
bis est argumento.Incipe dū voles.One.Q̄nquidē vobis
ita ꝑsuadetis:libēs vobis obsequor/⁊ q̄d possū(vt dixi)efficiā

46 q Uod in quātitate extensio est:in q̄litate est intensio
et in latione successio.estq̄ vnū alterius apta simi-
litudo.Enan.Eum qui discit Oneropole:credulū
esse necesse est.Et idcirco nos tibi in hoc assentimur: quo a
te quod reliquum est discamus.One.Nos iuuabit q̄d de ra
ri ⁊ densi cōtrarietate iam percepimus.Enan. Quo pacto?
One.Nam sicut res que actu sunt:magnitudīe ⁊ puitate na
tura determinate sunt:ita duratione ⁊ durationis ꝓpensione ⁊
breuitate.Hinc O Enanti pendent rerū periodi:⁊ vnū alte
rius apta est similitudo.Itidem ⁊ res intensione et remissio
ne natura determinate sunt. Et reuera philosophari de quali
tatum intensione ⁊ remissione ⁊ earū ꝯtrietate:est philosopha
ri de magnitudine ⁊ paruitate ⁊ quantitatum contrarietate
Enan.Manifestius id nobis aperi.⁊ primū michi expedire
videtur vt nobis manifestes:an solū tota q̄litas toti qualita
ti sit cōtraria an ⁊ ps parti. One. Sequar quo me trahis.si
sit a b corpus densum quadricubitū:quod totum fiat rarū.
acq̄ratq̄ quantitatem raram c h i k d.Arbitraris ne totā di
mensionem a b:toti dimensioni c d esse cōtrariā? Enan. etiā
Nā eidē subiecto vicissim assūt:a quo mutuo se expellāt ne
cesse est.One.et quartā partem c h(quātacūq̄ sit) ꝑductā ī
tota mat̄ia a e:arbitraris ne etiā cōtrariari cubitali a e. Enā
Ego equidē arbitror q̄nquidem eidem subiecto a e vicissim
assint:et nunq̄ simul se eidem adesse permittant.One.Nam
se occuparent:nōne ergo tota dimēsio a b:ꝯtrariat̄ toti c d?
et pars vt a e:parti vt c h? Enā.Sic est.One.et si c h adue-
nisset materie e f:nonne densam dimensionē e f expulisset?
Enan.Nimirū expulisset eadem ratione.One.Et si aduenis
set materie f g:expulisset dimensionē f g.Et si materie g b:
expulisset cubitalem dimensionem g b.Enā.Indubie.One.
Est igitur c h:cuilibet cubitali a b contrarium. Enan. Est
vtiq̄.One. et ita de h i/et i k/et k d nectere argumentū/ostē
dereq̄ vnūquodq̄ ipsorum vnicuiq̄ cubitaliū a b:eē ꝯtriū
Enā.cōsilīt certe.One.Ita amice tota q̄litas toti q̄litati quā

a e f g b
c h i k d

a	e	f	g	b
c	h	i	k	d

expellit:abit contraria.vt tota expellens dimēsio:toti expul
se dimensioni.Enan Nichil minus.⁊ totas adiuicē abire cō
trarias minus in cōtrouersiam venit:ꝑsertim cum itense fu
erint¶At quid de partibus sentiendū sit ⁊ de ipsis cum re=
misse fuerint:ambigendū est.Nam ⁊ pars parti/⁊ ipse remis
se in eodem subiecto ⁊ scd̄m eandē ꝑtem:se simul admittere
videntur.One.Attñ totam toti esse cōtrariam ⁊ ꝑtem parti:
nobis dimensio isinuat.Enā.Michi quidem nō satis.One.
Dic age cum incipit a b rarescere a parte a:itavt acquirat c
h ⁊ nichil vlterius:nōne stat c h in materia a b cum e f/f g/⁊
g h? que sua tamē cōcessa sūt esse cōtraria neqꝫ se mutuo ex
pellunt imo neqꝫ vnq̄ expellerent.Enan.Sic est.One.per=
pendis ne id esse:ꝙ rara dimensio c h nō adueniat in situ e f
aut alicuius aliorum cubitalium.Si enim aduenisset:ꝓcul=
dubio quodcunqꝫ illorum abiecisset vt abiecit a e. alioqn se
occupassent.Ita ne sentis? an aliter? Enan.Sic recte.One
Et nunq̄ se expellunt nisi simul adueniant scd̄m extensionē
ita vt nisi alterū expelleret/abiiceretqꝫ se occuparent.Enā
Est vt ais.One.Et quod in dimensione extensio est:in latio
ne est successio/⁊ in qualitate intensio.Et queadmodū dimē
siones extensione sese occupare nequeunt: ita neqꝫ lationes
successione/neqꝫ qualitates intensione. Si enim decem pe=
dalia sese occuparent decem pedalia solum tm̄ atqꝫ vnū oc
cuparent.Et si decem hore se duratione occuparent:decem
hore solum tantū atqꝫ vna.Ita si decem qualitatis gradus
se intensione interciperent occuparentqꝫ:decem gradus so
lum tantum intensi atqꝫ vnus apparerent vt decem caloris
grad⁹ se itēsione penetrātes solū tm̄ caloris(vt vnicus) idu
cerent.Enan.Gaudeo Oneropole hec a te audire et discere
Sed ꝑge:moror cognoscere quid īde facturus sis.One.oīa
cubitalia ⁊ pedalia dimensiones sunt extra se scd̄m extensio
nē.⁊ oēs hore ⁊ horarū minuta:latōes sūt extra se scd̄m suc
cessionē/⁊ durationē.Quid igit̄ q̄litatib⁹ accidet? Enā. vide
re videor quo tua tendat interrogatio.et certe michi quali=
tatibus recte accidere videt̄:oēs suos gradus extra seiui=
cem esse secundum intensionem.One.Sane cōcepisti.Enan
Pulchram coniecturam michi fecisti et haud dubitauerim
veram:quomodo duorum lucidorum lumina(etsi in medio
se intendant)nunq̄ tamen se permisceant cōfūdantqꝫ(vt ai

l	p	q	m
n	r	s	o

unt inspectiui) sed distincta se monstrent. One. Sit igitur caliditas l m. et frigiditas n o: toti caliditati l m contraria. Enan. Esto. One intelligamus vtranq3 in tres partes inten sione eqs diuidi: vt l m: in l p/ p q z q m. z n o: in n r/ r s/ z s o. Manifestum est totam frigiditatem n o aduenientem subie cto l m expellere totam caliditatem l m. Enan. Haud dubi um est. One. Et si n r adueniret l p secundum eundem inten sionis situm: expelleret l p. Nam se intensione occupare ne queunt/ permiscere/ et confundere vt diximus. vt dimensio c b adueniens secundum eundem extensionis situm dimen sioni a e: ipsam expelleret. Enã. Michi iã quidẽ perspicuũ est. One. Est igitur pars frigiditatis n r contraria parti ca liditatis l p. vt que eidem subiecto vicissim assint: a quo se expellant mutuo. Enan. Sic indubie est. One. Et cuicunq3 reliquarum partium l m secundum sue intensionis situ3 ad uenisset: itidem ipsam pepulisset. vt si aduenisset secundum situm p q: pepulisset p q. Enan. Eadẽ ratione vt l p. One. z si scd3 sitũ ptis q m: pepuliss3 q m. Enã. eadẽ rõne q m. One. ẽ igitur frigiditatis pars n r: contraria parti caliditatis l p/ et p q/ et q m. Enan. Est indubie. One. Et quilibet gradus q̃li tatis cuilibet qualitatis contrarie gradui contrarius: vt de dimensionibns et dimensionum cubitalibns diximus. Enã. Eode3 modo. One. Uides ergo quomodo philosophari de dimensionibus: est de qualitatibus philosophari. Et retro agitur. de qualitatibus philosophari: est philosophari de di mensionibus. Enan. Percipio hactenus quodam modo s3 non quantum cupio. ¶ An tu ais idem simul eidẽ inesse pos se: cum se debeant mutuo expellere? One. Non simul. Enan

48 Age iam concessimus n r/ et l p esse contraria. One. Conces simus. Enan. Et in eodem subiecto z eadem subiecti parte est l p/ et p q. One. Uerum quia extra se non sunt secundum extensionem. Et si n r aduenit secundum situm intensionis p q: delet p q/ et non l p. One. Uerum ais. Enan. sunt igitur n r/ et l p (que adinuicem sunt contraria) in eodem subiecto et eadem subiecti parte et simul. One. Acutissime O Enan ti. verũ scdm sanã (quam solam ego z tu z q̃rimus et cura mus) itelligentiam plura q̃ debueris itulisti. Nam id tecũ sentio n r et l p eidem subiecto z eidem subiecti parti adesse At non simul. Nam extra seinuicem esse iam concessimus.

l p q m
n r s o

a e f g b
c h i k d

Contrariorum enim natura est non posse eidem subiecto simul adesse. Si quantitates sint: non posse quidem simul extensione eidē subiecto adesse. si q̄litates: simul intēsione. ⁊ si cōtrarie latōes: simul duratōe / successioneq3. sūt ergo n r / et l p in eodē subiecto: sed nō simul. Nā se intēsione nō occupant. Enan. ⁊ rōnabile id quidē. sed dabis veniā ad me fefellit q̄ solū ad esse simul tpe aduertebā: vt pleriq3 expositorum michi aduertere videntˀ. One. Etsi cōtraria simplr simul tēpore eidē subiecto ⁊ eidē subiecti pti adesse nō possint: q̄litatis tn̄ cōtraria scd̄m q̄d: id nō exigūt: sed nō adesse posse sil intensione eidē subiecto. ⁊ simul extēsione ⁊ itēsione: sub mō simul tpe ⁊ successione a Phis itelligunt. est eni vnū: aliorum apta similitudo. Enan. Que cōtraria simpliciter / et q̄ q̄litates scd̄m quid ꝯrie: postea dicturus es. ¶ Sed hanc adhuc michi excute dubietatē: quō ergo duo similis dimēsiōis cubitalia non sūt ꝯria: cū se simul extēsione nunq̄ admittere q̄ant. et duo caliditatis gradus: qui simul intēsione stare nequeunt: vt neq3 vnus caliditatis ⁊ vnus frigiditatis: ne se intensiōe occupēt. One. Forte tenes quid hic respondēdū sit. Enā. Si teneo: cupio te audire an mecu3 sentias. One. Multū refert O amice Enanti quin duo similis dimensionis cubitalia cōtraria sint / aut duo similis qualitatis gradus. Nam nō plurimum distant: neq3 vnum simul alteri aduenire ⁊ ipsum expellere natum est. Contraria autē ⁊ maxime distant: presertim simpliciter ⁊ maxime cōtraria. et eidē subiecto simul aduenire ⁊ se mutuo expellere nata sunt. Enan. Idipsū michi coniectabam. One. Vides ergo quo pacto c h raritas in eodem subiecto stat cum densitate opposita e f / f g / ⁊ g b: Enā Video equidem. One. et id quidē maxime fieri potest: nam vna cum illis secundum extensionem non est. Et quomodo n r frigiditas in eode3 subiecto et eadem subiecti pte sit cū qualitate contraria l p / et q m: Enan. et hoc idem. One. Nā sil scd̄3 intēsionē nō adueniūt ¶ Et si q̄s a te sciscitaretur. cur potius c h abiecit a e q̄3 e f: q̄d respōderes: Enā. potior siquidē ratio est: nā situi dimēsionis a e aduenit: ⁊ nō situi e f / aut alicuius reliquarum ptiū. One. et recte q̄de3. Et similiter cur potius gradus frigiditatis n r deleuerit gradū caliditatis p q: q̄3 aliquē aliorum: Enā. q2 scd̄m intēsionē p q aduenit ⁊ nō aliorum. One. potior igr rō est cur hūc gradū q̄3 illū potius expellat.

49

50

Enan. Est certe. nā hunc solum depellit: cui scdm intensionē aduenit. queadmod cubitale solā cubitalē quātitatez cui secundū extensionē adueniebat. Dne. nūc a qātitate presidium sumis. Enā. Sic a te doctus p quātitatem de qualitate philosophor. ¶ Unū tñ adhuc a te doceri cupio: quopacto eueniat duo remissa eidē subiecto et eidē subiecti parti adesse posse: non autē duo intensa. quod tñ michi posse videt: si duo intensa extra se scdm intensionē (vt z duo remissa) veniant. Dne. vnūqdqz o Enāti eo modo quo fit: natura fieri pmittit. Et vnūqdqz magnitudine/paruitate/raritate/densitate/duratione/et intensione: natura determinatū esse diximus. Enan. diximus. Dne. Et natura maximo: nullū alter natura maius esse potest. Enan. nullū. Dne Et natura rarissimo aut densissimo: nullum natura aut rarius aut densius Enan. Sic est. Dne. Et diuturnissimo aut mora correptissio nichil diuturnius aut mora correptius. Enan. nichil. Dne. Et natura intensissimo vt calidissimo aut frigidissimo: nichil natura intensius: calidius/aut frigidius Enan. indubie Dne. Alioqn daretur maius maximo: qd natura nō sustinet neqz minus minimo. Enan. Ita oporteret. Dne. Age nunc quid calidius igne/et quid igne rarius? Enan. Nichil natura aut calidius aut rarius existimo. Dne. Sic esse inter nos statuamus. Erit ergo ignis natura calidissimus. Enā. Erit sane. Dne. Et vbicunqz vnum contrarium est: alteruz aduenire natum est: tum intensione/tum extensione Alioqn se ab eodem subiecto nō expellant. Enan. Ex superiore sermone cognitum est. vt neqz dimensio dimensionem expelleret: nisi simul secundum extensionem coaduenirent. Dne. Et ignis a nobis concessus est calidissimus Enan. Concessus. Dne: Maximam igitur ignis caliditatez in decem partes intensione equas a b c d e f g h i k cogitatione diuidamus: quarum quālibet: gradum vocemus: hoc abs te requiro an vnus frigiditatis gradus vt l: simul esse possit cū maxima caliditate a k? Enan. Quid prohibet? Dne. Nō simul intensione cum a erit: nam duo contraria simul essent. Probata sunt autem prius esse contraria. Enan. Fateor. Dne. Neqz eadem ratione cum gradu b: aut aliquo aliorum decem nominator. Enan. non certe. sed nichil prohibet illum grad extra illos decē aduenire: z eid subiecto z eid subiecti

a	l
b	m
c	n
d	o
e	p
f	q
g	r
h	s
i	t
k	u
x	

l a parti adesse.hoc enī prius intelligebā cū admisi l sil' cū maxima caliditate a k esse posse. One.idipsum querebam. et m b tibi sic esse videtur:michi vero secus.Esto attamen vt vis si possibile est:adueniatq3 gradus frigiditatis l eidem subie n c cto cū maxima caliditate a k:intensione tamē extra a/b/c/d et reliquos gradus.Enan.Admitto.One.vbicūq3 vnū co o d trariū nature potentia eē valet:illic potest et reliquū.Enā. potest.One.Alioquin non expelleret ipsum: nisi ipsi adue p e niret secundū ipsius extensionis aut intensionis sitū. Enā. nō expelleret.One. At l frigiditatis gradus nature potētia q f aduenit subiecto a k extra decē caliditatis gradus a b c d et reliquos.Enan.concessū est.One.illic igit et scdm eius in r g tensionis sitū aduenire potest caliditas : que ipsū expellat. Enan.Sic oportet.One. Adueniat igit qnquidez id possi s h bile ē:vt x.Enan.michi admittendū est.One.vides igit a x totā caliditatē et a k eius partē.Enā.video plane.One.nō t i erit igit a k maxia natura caliditas:aut dabis maius maximo.Enan.id certe īpossibile ē et me pulchre ad id qd desi u k derabaz pduxisti.Et gaudeo me fuisse ɔclusum. One.¶ O Enāti quopacto diffinit Astronom⁹ circuli gradū? Enan. 52 x Aliqn tenui:michi forte nūc e meōria lapsū ē.Credo ipsos circuli gradū vocare ei⁹ tricētesimā atq3 sexagesimā partez One.haud lapsū ē.At vero hic nō ita noīe gradus vtimur. Quia tū nomē positū/ aptūq3 nō habemus: nostrum trium mei/tui et homophronis instructionis gratia:gradum diffiniamus.Enan. Quopacto? One.Sine cōtrouersia in re et nomine gradus:concordemus/consentiamusq3 gradū qualitatis esse maxime natura qualitatis in decem intensione equas partes diuise : quālibet decimam aut decime equalem.Enan.maximam natura qualitatem intelligis (vt arbitror)maxime nature potestate intensā. One.intelligo.Enā. Prosequere vt voles:ipse tecum concordo.Ho. Et ego et eo maxime q numerum denarium Pythagorici maximū crediderunt:et seriem numerorum haud vltra procedere.Maximaz itaq3 qualitatem michi iuste videris in denarium graduū numerū soluisse.One. Tāetsi o Homophron pme rerū noībus īpositōes volūtatē/ arbitriūq3 nostrū seq videātur:operepciū tamē est eas aliqua ratione muniri.At tñid me(vt ita ɔscriberē)nō mouit:s3 q qplurimi i itēsiōe

remissione declarāda/ꝛ qualitatū contrarietate: eo vtantur numero:nescio qua rōe ꝑmoti. Tu vero me aliqͦd altius excogitasti: et ratione tua cōsentaneū erit gradum quātitatis
53 vt raritatis aut densitatis eo numero diffinire. ¶ Sed de q̄litate nunc agimus. Si ergo in aliquo subiecto solum essent quatuoꝛ caliditatis gradus a/b/c/d: an caliditas hec itensa esset an remissa? Do. Enātius respōsiones alternare icepta uit:suū est et nūc respōdere. Enā. ego vero dicerē eē remissam. Dne. Et bene. Sed admitteret ne secum quatuoꝛ frigiditatis gradus? vt l/m/n/o? Enan. Admitteret. dūmodo simul ipsis secundum sue intensionis situm nō aduenirēt. Nā extra situm maxime caliditatis nō aduenirēt. Dne. Optime Maxima enim caliditas decem est graduū. cōcederes ergo ipsā ꝛ q̄nq3 frigiditatis gradus secum admittere ꝛ sex. nam quatuoꝛ et quinq3 sunt nouem:et quatuoꝛ et sex sunt decem Enan. Cōcederē. vtriq3 enim gradus:maxīe caliditatis situm nō excederent. Dne. Utrū septem? Enā. Non indubie cum quattuoꝛ ꝛ septem maxima natura caliditate maius efficiant:alioquin darem maius maximo. Dne. Ita tecum sen
54 tio ¶ Sed esset ne possibile vnū caliditatis gradū :duos frigiditatis pellere? aut cōtra? Enan. Michi certe non videt. Dne. Quo pacto id? Enan. Cum omnes caliditatis gradus intēsione in ea significatione qua hic vtimur:cōcedamus eē equales:tm̄ itensione occupat vnus quantū vnusquisq3 reliquoꝝ. Queādmodū magnitudinum equaliū quantū extensione occupat vna earum tantum occupat ꝛ vnaqueq3 reliquarum. Dne. Optime ais. Enā. Et idcirco iure michi videtur vnūquēq3 caliditatis gradū tm̄ depellere frigiditatis:q̄tum et quēcunq3 reliquoꝝ. Dne. Iure. Enā. Si igit vnus caliditatis gradus duos frigiditatis depellat:duo depellēt q̄ttuoꝛ ꝛ quinq3 decem. Dne. Uerissimū. Enā. Fiat ita:quinq3 caliditatis gradus maximā depellēt frigiditatē. Et q̄a maxima caliditas decē gradus obtinet: aduenient igit alii quinq3:qui extra quinq3 ꝓcedentes erunt ne se occupent. Dne. itensione sc3. Enā. Sic itelligo. Et cum pͥmi quinq3 caliditatis gradus:decē graduū frigiditatis situ obtineāt:si reparent ergo decē frigiditatis gradus eundē sitū obtinebūt. et cū maxima frigiditate nōmodo stabit vnus caliditatis gradus:vex quinq3 aut dabit maius maximo:ꝛ maxima frigi-

ditate maior. que sunt impossibilia. One. Plane O Enanti
vt res sese habet tenes. Enã. Sed gratia tua O Oneropo=
le. One. Uides ergo quo pacto cõtrarie qualitates remisse
se eidem subiecto adesse eodẽ tempore sinũt: intẽse autẽ mi
nime. Enã. Et id eq̃dẽ beniuolentia tua ꝑcipio. One. ¶ Et 55
sũt cõtrariarũ qualitatũ nõnulle quarũ neutra eidem subie
cto ꝛ eidem subiecti parti cũ altera: aliquid sui eodẽ tẽpore
adesse ꝑmittit: que si sint extreme: maxime in suo genere di
stare dicũtꝛ maxieꝛ sĩpliciter cõtraria. Enã. maxime ꝛ sĩpli
cit ꝯtraria (vt puto) q̃litatꝫ. One. Recte. vt maxia caliditas
ꝛ maxia frigiditas. Alie vero sũt q̃ꝝ vtraqꝫ cũ altera eidẽ
subiecto ꝛ eidẽ subiecti parti se simul tẽpore admittit: at nõ
simul intensione. Et hec scd̃m quid ꝯtraria dicere possum?
Nã nõ simpliciter/ maxieqꝫ distãt: neqꝫ sĩplicitꝛ maxie sũt
contraria. vt quattuor caliditatis gradus ꝛ et totidẽ frigidi
tatis. Enan. Et id rationabiliter quidẽ. One. Sũtꝛ alia q̃li=
tatis cõtraria: quoꝝ vnũ nichil alterius secũ in eodẽ subie=
cto ꝛ eadẽ subiecti parte admittere potest: at alteꝝ alteriꝰ
aliquid secũ valet admittere. vt maxima caliditas ꝛ quadri
gradualis frigiditas aliquid secũ maxime caliditatis optie
patitˀ: vt duos/ tres/ quattuor/ q̃nqꝫ aut sex caliditatis gra=
dus. Et hec cõtraria maxime ꝛ simpliciter nõ sũt: neqꝫ ma=
xime distant. Quadrigradualis enĩ frigiditas maxima non
est. neqꝫ secũdũ quid dici merentur contraria. Nam eidem
subiecto se simul tempore adesse non permittunt. Enan. ve
rum ais. Sed quo pacto ergo ea nominabimus? One. vos
ipi nomina indite. Ho. Ea contraria ego neutra aut mixta
vocarem. neutra quidem: ꝙ neqꝫ simpliciter ꝛ maxime con
traria sint/ neqꝫ scd̃m quid. mixta vero: ꝙ vnum talis cõtra=
rietatis extremum: maximum sit: et ad maximam pertinẽs
contrarietatem: alterum autem non sit maximum: sed ad eã
(quam audiuimus) secundum quid pertinens contrarieta=
tem. One. Apte michi o Homophron nomen indidisse vide
ris. contrariorum igitur qualitatis hec simpliciter et maxi
me sunt contraria: hec secundum quid: hec vero neutra aut
mixta. Enan. Assentimur. ¶ Sed vellem O Oneropole no 56
bis hanc maximam distantiam ĩ aliis contrariis detegeres
In qualitate enim nudam/ detectamqꝫ sat nos habere ar=

bitror. One. O Enanti coges nos in longum deducere sermonem. Et cum de qualitate petieris(qua te dixisti futuruz contentum)nos alio impellis minime pollicito contentus. Enan. imo O Oneropole michi abs te maxime omnium satisfactum censeo. Et nonmodo contenti: verũ q̃ꜫcõtẽtissimi ego ⁊ Homophron abs te abibimus. Sed de contrarietate et intensione sermonem fieri postulauimus suppliceſqꜫ rogauimus. Contrariorũ autem natura haudquaq̃ꜫ plene nosci poterit: vbi quod fronti descriptionis adiectum est: ignotum nos latuerit. Adiectum enim est: maxime ab seinuicem distare. Sin minus precibus nostris acquiescas: vt Peleus olim varium multiformẽqꜫ: veridicum tamen Protea brachiis et vinculis implicuit: compulitqꜫ veruz fateri: ita quoqꜫ ego et Homophron brachiis te implicabimus: cogemus qꜫ quod querimus te nos docere. One. Comis es o Enanti. et pulchre me cogis emerita Milonis brachia timentem: vestris petitionibus acquiescere. Vos ergo vterqꜫ requiritis que sit aliorum contrariorum maxima distantia. Enan. Nos idipsum. One In quantitate maxima materie extensio (quam maximam raritatem nuncupamus)et eiusdem minima extensio(quam maximam nuncupamus densitatem)maxime a seinuicem distant. Suntqꜫ reu era rarissimum et densissimum in quantitate: calidissimum et frigidissimum in q̃litate. Et maxima sursũ latio natura/et maxima deorsũ latio maxime distant Suntqꜫ contrarie simpliciter: lationes ⁊ maxime successione distantes: vt calidissimum et frigidissimuz maxima intensione distant. Estqꜫ maxima sursum latio vt ignis: maxime caliditati assimilis. Et maxima deorsum latio vt terre: assimilis maxime frigiditati. Tantumqꜫ inter se he due lationes nature diuersitate discrepant: quantum inter se maxima caliditas/frigiditaſqꜫ maxima. Et motus qui non sunt maxime lationes vt aeris et aque: medio modo nature diuersitate dissident vt medii inter se colores. Et ad maximas lationes et secundum rectum successiones sese hñt: vt medii colores ad extremos albedinẽ scꜫ ⁊ nigredinẽ. id tñ in qualitatibus notũ/peruiũqꜫ habetur: in latõibus autem latentius. Enan. In qualitatibus notum nec iniuria

vt michi videtur nam hec vt caliditas/frigiditas/albedo/ni
gredo sensibilia sunt propria. Alia vero cōtraria vt dimēsio-
nes et motus cōmunia sensibilia sunt. Propria autem sen-
sibilia nobis notiora. One. nō est futilis tua ratio. Sed age
superius dicta paucis recolligēdo perstringamus vnde pu-
tas contrariarū qualitatū maximam distantiam prouenire?
Enan. A contrariarū qualitatū maxima intensione. One.
In quātitate? Enan. A maxima dimensionis raritate et ma-
xima densitate. One. Et in latione? Enan. A maxima latio
num successione: que scd'm maximam diuersorum locorum
distantie rectitudinē sumitur vt arbitror. One. Recte vbiq;
O Enanti respondisti dūmodo extremarum qualitatū ma
ximam intensionem intellexeris. ¶ Sed age O Enanti si 57
duo contraria sic suapte natura maxime a seinuicē semper
distarent q neq; per intensionem/extēsionē/aut sucessionē:
ita vt iis ad maxime distandum nichilo vnq; egeant: nonne
hec contraria magis tibi contraria esse videntur qualitati-
bus contrariis/dimensionibus et lationibus? Enan. michi
quidem. nam sua natura magis distarēt. One. Et due extre
me substantiales forme vt ignis et aque sub eodē genere cō-
tente: eidem materie et subiecto vicissim assunt: a quo se mu
tuo expellunt. Enan. hec vera sunt. One. Et semper equali-
ter a seinmicē distant et dissentiūt. Enan. Semper. One. nā
ipsis neq; intensio neq; extensio competunt. Sed an quic-
q alteri magis dissonū et contrarium esse putas: atq; for-
ma ignis dissona/oppositaq; forme aque? Enan. nichil.
One. Contrarie ergo tibi videntur. Enan. Certe. One.
Et semper maxime distare. Enan. Etiam. One. Magis er-
go proprie in substantia contrarietatem reperiri arbitraris
q in quātitate/qualitate aut vbi. Enan. Ita arbitror et opto
tuam ipius sententiā cognoscere. visa est michi huc tua ra-
tio tendere. One. Tendebat indubie. Et ego in īcompletis
substantiis primā et verissimam omniū sentio esse contrarie
tatem: in accidentibus autē posteriorē. Et que sit illius ve-
re: quedam similitudo: et a qua vt a primo suam totam con-
trarietatis virtutē assumat. Enan. Gaudeo cognoscere tale
tuum esse iudicium et videor michi clarius intelligere rerū
principia contraria esse. ¶ Vellem tamē cognoscere an om 58
nia substantialia contraria maxime hoc modo ꝯtraria sint.

One. Non puto O Enanti sed sola illa que extrema sunt. Hac de re addidi extreme substātiales forme. Nam medie contrarie forme vt forma aeris ꝛ aque sic distant: sicut maxima flauities et maxima rubedo. Et ideo sicut in mediis qualitatibus ee: maxime medie distant que maximaꝫ habēt intensionem: vt que nunq̄ꝫ aliquid earum alterius secum admittant: aut daretur maius maximo: ita in mediis substantiis contrariis semper ipse: maxime medie distant: sicut et extreme semꝑ maxime distant extreme. Enan. Intelligo has medias substantias semper equaliter ꝛ maxime medio modo distare: et magis quidem q̄ꝫ medii colores: quos contrarietatis nomine censemus. vt flauities et rubedo. Nam nō maxime sua natura medio mō distāt: sed maxīa itensione. et medie substantiales forme sua natura semper hoc mō maxime distant. One. vt quibus intensio/extensio aut successio non competat: sed semper sua natura maxime sint. Nimirū ergo videri debet: si due cōtrarie qualitates/aut medie/aut extreme: se in eodem subiecto admittant. Nam sua natura maxime non sunt. Substantiales autem forme cōtrarie (seu medie sint siue sint extreme) nunq̄ꝫ. Enā. Video equidē substantiales formas magis sua natura contrariorum conditiones retinere: vt que magis distent/minusqꝫ eideꝫ subiecto natura et secundum se ꝛ quodlibet sui admittant: et que strictius ab eodem subiecto se funditus eradiceut ꝛ expellant. Siquidem vnius rei sensibilis: vnicus est primus/princeps et precipuus actus. Et nonmodo suum contrarium secū nō admittit: sed et quācunqꝫ alteram formam: alteri cuicunqꝫ contrariam. Ita vt nullum alteruꝫ cuicunqꝫ substātiale cōtrarium: secum vnq̄ꝫ admittat. quod accidentalia contraria et certe (me consentiēte) minus cōtraria: sustinēt ꝛ admittūt One. Recte sentis O Enanti. Enan. Tu michi Oneropole huius intelligentiam aperuisti. Et plura huius rei te percōtarer: nisi iā serus vesper nos ad tecta vocaret: et nisi te plꝰ equo lacesserem. Nox vbi parum adhuc de intensione no-
59 bis detexeris: ego ꝛ Homophron valefacimus ¶ Quod autem aperiri cupimus id est: anne sicut in qualitate est intensio et remissio/ita in quantitate ꝛ latione sit? One In analogia scilicet. Quod enim in qualitate intensio est et remissio: in quantitate maioratio et minoratio est: et in latione velo-

citas et tarditas. Et vt intensum et remissum vocabulū est qualitatibus aptum: ita maius et minus aptum quantitatibus: et velox et tardum lationibus. Quo fit vt sicut intensū et remissum speciei discrimen non arguunt: ita neq3 magnū et paruum neq3 velox et tardum. Enan. Non vis ergo intēsionem respondere raritati et remissionem densitati. Dne. Non volo. Nam illa specie discrepant: si memoria cōmendasti que superius diximus: omnem maiorem raritatē3 omni minori/compressioriq3 raritati esse contrariam. et se habere inter se: vt medii colores mediis coloribus/aut medii colores extremis. Et intelligo quālibet maiorem aut raritatē aut densitatē cuilibet minori: non quidē scdm molis aut magnitudinem aut paruitatem: sed secundum maiorem aut raritatem aut densitatem. Enan. Ita intelligebam. Nam moles bipedalis ignis: contraria non est moli eiusdem pedali. neq3 totum sue parti. cum tamen hic maius et minus secūdum molem locu3 habeant: non tamen illic maius ꝛ minus raritudine aut densitate reperiuntur. Cōtra vero fit vt duo mole equalia vt pedalis ignis et pedalis aeris: dimensiōes habeant contrarias: et vnum vt aer minorem raritudine habeat quantitatem: alteru3 vero vt ignis maiorē. Dne. haud aliter atq3 ego: concipis. et lationis intensio est velocitas: et eius remissio: tarditas. Quo fit iterum (si intensū ad lationes transferre velimus) vt motus velocissimus: sit et intēsissimus. Et si esset natura motus tardissimus: ille esset ꝛ remississimus. Et motum celi circa equatorem velocissimum: et circa axem tardissimum: nature diuersitate non discrepare: neq3 ambulationem et cursum. Enan. Iure. Nā sola tarditate et velocitate discrepare videntur. ¶ Sed an qualitates omnes consimiliter intendantur? Dne. Multum refert 60
ō Enanti. Nam qualitatum he facte permanēt vt calor/albedo. Quedam vero cum fiunt: transeunt/euanentq3. quam rem vt liquido perspiciamus: dic age cum rem quāpiam calefacis aliquanto tempore: vt exempli causa vna hora: que in minuta partitur: nōne in primo hore minuto aliquid caloris in re partum reperis? Enan. Aliquid certe. Dne. Nōne aliquid in secundo? Enan. Aliquid. Forte duplum. Dne. et in tertio? Enan. Forte triplum. Dne. Ad primum scilicet: et sesquialterum ad secundum et ita deinceps. Enan. Ita. Nā

michi videtur idem mouens in equalibus tpibus(mō tollātur īpedimenta)equos ꝓducere effectꝰ.One.quo pacto ğ ꝑuenit vt calor q̄ in fine scdi minuti habet:duplꝰ sit ad calorē primi? cum idem mouens in equis temporibus equos ꝓducat effectus.Enan.Nescio certe Oneropole nisi ꝙ forte calor in primo minuto partus:maneat cū calore secundi.haud habeo quid aliud dicā.One.Et recte quidē dixisti Nam(vt adduxisti)mouente eodem et mobili eodem:tantum caloris in primo minuto ꝓducitur:atqꝫ in secundo/et quolibet reliquorum.Enan.An si mouentis potentia mutaretur aut mobilis ꝗuis substantia:illa manerent: an reputas hic idē mouens et idem mobile manere? One.Minime. Sed solū quādiu eadem agendi virtus ⁊ eadem patiendi resistētia fuerit: Et quādiu vnius totalis illarum virtutum ad alteram totā eadem fuerit proportio.Enan.Sat habeo.⁊ sic esse oportere intelligo.One.¶Sed quid ais cum lucidū aliquod per=
61 lucet:an putas eius lumen fixum et iuge idem permanere: quādiu perspicuo lucidum presens astat? Enan.Sic existimaui.One.Nonne lucidum aliquanto tempore:vt vna hora illuminans:aliquid profert luminis in primo minuto hore? Enan.Profert. One.Et eadem ratione tantūdem in secundo? Enan.Tantundem.One.Et si lumen in primo minuto partum cum tantillo maneat secundi:nonne in fine secundi minuti duplum lumen erit/duploqꝫ intensius:⁊ se mutuo intendent: sicut duarum candelarum lumina se mutuo intendunt/intensiusqꝫ lumen constituūt? Enan.Haud habeo qd dicam.Ho.Imovero.Enan.Quidnam? Ho.Te perperam respondisse.Enan.Probe ais O Homophron: ita plane respōdere debui.Nō enim certamus vt Gymnastici Sophiste vane altercantes:et nostram positionem siue iure/siue iniuria obseruantes. Hoc profecto nostram grandeuam etatem dedeceret et nobis pulchrius vinci.imo nos ipsi non vincimur:sed nostra ignorantia victa:manemus victores.sed sine Oneropolum inceptum prosequi. One. Ego vobiscum sentio. et in tercio minuto lumen euaderet triplum: et in quarto quadruplum. Quapropter si fixum lumen maneret: semper posteriore cū priori manente: nulla oculi acies nōmodo vnius diei:sed ne vnius horule quidē:lumen perferre valeret.Enan.Diuo sic oporteret. One.non igit lumē

et alie qualitates que facte resides / stabilesq; non manent
vt voces/ et specierũ diffusiones: que successionis fluorem
imitantur: intenduntur parte posteriore cum priori manẽte.
Enan. Nõ sic intenduntur. One. Quo modo tamen calor in-
tendebatur. Enan. Haud dubium. One. Id supra cõcessum
est. Nõ ergo q̃litates omnes cõsimiliter intẽduntur. Enan.
Sequitur. Nam ee que facte manent: posteriore cum priori
manẽte intenduntur. nõ autẽ fluide ꝛ que dũ fiunt: disparẽt
et vanescunt ¶ Sed quomodo ergo intenduntur lumen/vox 62
et cetere tales euanide q̃litates? One. Nonne duplus ignis
in vno minuto hore duplum calorem inducit ad suum dimi-
dium? Enan. Duplo intensiorẽ. One. Nũquid hoc est ꝑ par
tem priorem ꝛ posteriorem? Enan. Nõ vt mihi videtur. One
Quid cause ergo? Enan. Nescio nisi forte ꝙ dupli ignis ad
suũ dimidium dupla sit moles. One. Moles ꝓprie aut am-
plior aut minor non in causa est: sed ꝙ in dupla mole: duplo
maior inest calefaciendi virtus. ꝛ due pares candele : duplo
magis q̃ altera solũ illuminant. Enan. Indubie. Et id ipsũ
ignauus respondere debuissem. One. Due pares cãdele se-
iuncte: pariter accepte: ad vtramlibet seorsum duplã seruãt
illuminandi virtutem: nonne ergo flamme ille coniuncte ꝛ in
vnam cõflate: eandem ad suam medietatem aut alterutram
seorsum seruabunt vtutis proportionem? Enan. Seruabũt.
Haud mihi dubiũ vllum est. One. Vides igitur O Enanti
quo pacto he euanide qualitates vt lumina/vt soni/ꝛ voces
a maiore ꝓducente virtute intenduntur: a minore vero lente
scunt/ꝛ remittuntur. ꝛ intensionẽ a potentia procedere: ꝛ re
missionem ab impotentia. vt in lationibus velocitas et tardi
tas. Enan. Video. One. Et hec ipsis sola intendẽdi occasio
est. illis vero que facte manent hec eadem: ꝛ partes posterio
res cum prioribus manentes ¶ Quo fit vt qualitates stabi- 63
les et non protinus occidue: duas habeant sue intensionis
occasiones. Enan. Et hoc iterum video Et vt ex Hesio-
do vsurpat Aristoteles: probum eum puto: qui recte docenti
assentit Te autem O Oneropole optimum: qui per teipsũ
plurima noris. et tibi quas possumus ego et Homophron
gratias habemus: neq; te vltra hodie quicq̃ lacessem? One.
O Enanti ex me nulla noui: verum ab omnibus libẽs disco
Qui si ab ipsis verũ nõ ꝑcipiã: ꝛ diuina largitas mihi quicq̃

largita sit(Enan est.One.Ipsi O Enanti gratie sint)ego oi bus libens effundo:modo sophiste nō sint: qui philosophie sacramēta rident.ꝛ modo alicuius magistri secte ptinaciter addicti nō sint:ꝛ opinionibus pertinacius obuoluti. Enan. Nec iniuria quidē.Nam hi in Philosophia extremo morbo laborant.ego et Homophron te ꝗprimū tibi et nobis bona facultas aderit:reuisemus.tractabimusqꝫ nōnulla alia:que sūmopere abs te pdiscere cupimus One.Utinam id possim Cum voletis.hoc pectus totū vestrum est.Enan.Uolumus quod intra latet.Et tu in hoc vale noster Oneropole.One. Benevalete O enanti et Homophron amici:

Dialogi difficilium Physicalium introductorii finis.

Carmen decastichum Iudoci Clichthoue regratiatorium eorum:qui hoc opus imprimi curauerunt.

Laudatur Phidias:pictor laudatur Apelles.
Laude magis dignor:qui premit ere notas:
Si vigil et placidus.pater illi diuus Apollo.
Ast ii non:genitor rusticus ille fuit.
Cui sit Aristoteles cure/Physiciqꝫ tyrones:
Sit gratum:et placido quisquis adeste animo.
Debetis grates Alemano et adusqꝫ Johanni:
Higman:qui propriis sumptibus egit opus.
Mendam corripui fido comitante Bohemo
(Ut potui)in plumbo si qua relicta fuit.

Impressum Parisii.Anno domini millesimo quadringētesimo nonagesimo secundo.

